

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Życie w pojedynkę : psychospołeczne konsekwencje bycia singlem u kobiet i mężczyzn

Author: Dominika Ochnik

Citation style: Ochnik Dominika. (2016). Życie w pojedynkę : psychospołeczne konsekwencje bycia singlem u kobiet i mężczyzn. Praca doktorska. Katowice: Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

Uniwersytet Śląski
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Instytut Psychologii

Dominika Ochnik

**ŻYCIE W POJEDYNKĘ -
PSYCHOSPOŁECZNE KONSEKWENCJE BYCIA SINGLEM
U KOBIET I MĘŻCZYŹN**

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem naukowym
Prof. zw. dr hab. Eugenii Mandal

Katowice, 2016

CZEŚĆ TEORETYCZNA

Wstęp	6
Rozdział I WSPÓŁCZESNE PRZEMIANY RODZINY	8
1.1. Zmieniające się wzorce rodziny	8
1.2. Alternatywne formy życia intymnego	12
1.3. Konstruktivism społeczny	15
Rozdział II ŻYCIE W POJEDYNKĘ JAKO ALTERNATYWNA FORMA ŻYCIA RODZINNEGO	
2.1. Życie w pojedynkę kobiet i mężczyzn w kontekście społeczno-historycznym.....	17
2.2. Życie w pojedynkę współcześnie	21
2.3. <i>Singiel</i> jako pojęcie naukowe	23
2.4. Charakterystyka singli – główne kryteria definicyjne.....	26
2.5. Typologie osób żyjących w pojedynkę	30
2.6. Problemy definicyjne pojęcia <i>singiel</i>	36
2.7. Przyczyny życia pojedynkę	38
2.7.1. Przyczyny życia w pojedynkę w różnych podejściach psychologicznych	38
2.7.2. Style przywiązania.....	39
2.7.3. Świadomy wybór	40
2.7.4. Sprzeczne oczekiwania	41
2.7.5. Potrzeba niezależności	42
2.7.6. Negatywne doświadczenia w relacjach	43
2.7.7. Zakres doświadczeń w relacjach i kompetencje relacyjne	43
2.7.8. Przyczyny społeczne.....	44
2.7.9. Deklarowane przyczyny życia w pojedynkę	46
2.8. Tożsamość społeczna osób żyjących w pojedynkę	47
2.8.1. Identyfikacja osób żyjących w pojedynkę z kategorią społeczną „stara panna”/ „stary kawaler” oraz kategorią społeczną <i>singiel</i>	47
2.8.2. Proces konstruowania się roli singla jako elementu tożsamości społecznej osób żyjących w pojedynkę.....	49
2.8.3. Wybrane elementy kształtowania wizerunku kobiet żyjących w pojedynkę ..	52
2.9. Percepcja społeczna i samoocena osób kategorii społecznej <i>singiel</i>	53

Rozdział III PŁEĆ JAKO KONSTRUKT SPOŁECZNY	58
3.1. Różnice czy podobieństwa między płciami?	58
3.2. Stereotypy płciowe	60
3.3. Teoria schematów płciowych.....	64
3.4. Społeczne role płciowe	66
3.4.1. Koncepcja strukturalno-społeczna	66
3.4.2. Role płciowe a życie zawodowe kobiet i mężczyzn	69
3.5. Role płciowe a bliskie związki - znaczenie małżeństwa i dzieci u kobiet i mężczyzn....	70
Rozdział IV FUNKCJONOWANIE PSYCHOSPOŁECZNE OSÓB ŻYJĄCYCH W POJEDYNKĘ W ŚWIETLE DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ	75
4.1. Samotność.....	75
4.1.1. Pojęcie, przyczyny i charakterystyka samotności.....	75
4.1.2. Pozytywna samotność - <i>solitude</i>	80
4.1.3. Zastępcze interakcje społeczne - <i>social snacking</i>	81
4.1.4. Samotność a cechy osobowości	82
4.1.5. Samotność a płeć biologiczna i psychologiczna.....	84
4.1.6. Samotność w cyklu życia a płeć	86
4.1.7. Samotność a życie w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn	87
4.1.8. Samotność a aktywność w Internecie	90
4.2. Satysfakcja z życia	90
4.2.1. Satysfakcja i zadowolenie z życia wśród singli i małżeństw	90
4.2.2. Satysfakcja z życia a płeć biologiczna i psychologiczna	93
4.2.3. Satysfakcja z życia a wiek singli	95
4.3. Samoocena	97
4.3.1. Podejście socjometryczne	97
4.3.2. Teoria poznawczo-doświadczeniowa systemu Ja S. Epsteina.....	98
4.4. Życie seksualne singli	100
4.4.1. Aktywność seksualna singli – kobiet i mężczyzn.....	101
4.4.2. Mimowolna abstynencja seksualna	102
4.4.3. Seksualność a samoocena	104
4.4.4. Zachowania seksualne w Internecie	105
4.4.5. Znaczenie Internetu w relacjach romantycznych – historia portali datingowych	106

4.5. Życie w pojedynkę a cykl życia człowieka	107
---	-----

CZEŚĆ EMPIRYCZNA

Rozdział V CEL BADAŃ	111
5.1. Pytania badawcze	112
5.2. Hipotezy badawcze	113
5.3. Model badawczy	115
5.4. Zmienne i ich operacjonalizacja	118
5.5. Charakterystyka narzędzi badawczych	122
5.6. Grupa badana	126
5.7. Organizacja i przebieg badań	127
5.8. Przeprowadzanie badań on-line	129
5.9. Sposób analizy badań statystycznych	130
Rozdział VI REZULTATY BADAŃ WŁASNYCH.....	131
6.1. Grupa badana. Analiza zmiennych socjodemograficznych i zmiennych związanych z życiem w pojedynkę	131
6.1.1. Analiza zmiennych socjodemograficznych (płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, typ zamieszkania)	131
6.1.2. Analiza zmiennych związanych z życiem w pojedynkę (aktualny bliski związek, poprzednie długotrwałe bliskie związki, okres życia w pojedynkę, przyczyny życia w pojedynkę, identyfikacja z kategorią społeczną singiel, chęć wejścia w bliski nie/formalny związek)	138
6.1.3. Zróznicowanie zmiennych socjodemograficznych oraz zmiennych związanych z życiem w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn singli	153
6.2. Zmienne charakteryzujące psychologiczne funkcjonowanie kobiet i mężczyzn singli	159
6.2.1. Zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej	159
6.2.2. Poczucie samotności	168
6.2.3. Satysfakcja z życia	178
6.2.4. Wymiary samooceny	183
6.2.5. Wymiary seksualności	188
6.2.6. Kompetencje interpersonalne	191
6.2.7. Styl funkcjonowania interpersonalnego.....	196

6.2.8. Płeć psychologiczna	202
6.2.9. Przekonania romantyczne	206
6.2.10. Zastępcze interakcje społeczne (<i>social snacking</i>)	209
6.2.11. Zróżnicowanie badanych zmiennych psychologicznych wśród kobiet i mężczyzn singli	214
6.2.12. Korelaty płci psychologicznej wśród kobiet i mężczyzn singli	222
6.3. Okres życia w pojedynkę a zmienne psychologiczne wśród kobiet i mężczyzn singli...	230
6.4. Analiza skupień metodą k-średnich	244
6.3. Analiza modelu ścieżek (SEM) wyjaśniających konsekwencje życia w pojedynkę.....	249
Rozdział VII DYSKUSJA WYNIKÓW	257
7.1. Znaczenie płci psychologicznej kobiet i mężczyzn singli dla psychospołecznych konsekwencji bycia singlem	262
7.2. Rola atrakcyjności seksualnej i interpersonalnej dla psychospołecznych konsekwencji długotrwałego życia w pojedynkę jako singiel	264
7.3. Model wyjaśniający psychospołeczne konsekwencje życia w pojedynkę	266
7.4. Single jako grupa społeczna	267
7.5. Zastosowanie wyników badań w praktyce psychologicznej	268
Bibliografia	269
Aneks	

Wstęp

Tematyka prezentowanej pracy dotyczy zjawiska życia w pojedynkę oraz psychospołecznych konsekwencji bycia singlem u kobiet i mężczyzn.

W teorii konstruktywizmu społecznego jednostki aktywnie konstruują swoje Ja i spostrzeżenia w oparciu o interakcję z kulturą, w której funkcjonują. Jednym z głównych przejawów rekonstrukcji, jest ponowne kształtowanie się pojęcia rodziny. Dzięki temu nowemu spojrzeniu na dotychczasowe normy i wartości społeczne, swój status zaczynają umacniać alternatywne style życia, takie jak życie w pojedynkę. Współczesny świat umożliwia koegzystencję różnorodnych, nietradycyjnych stylów życia, stających się równoważnymi opcjami wyboru.

Szczególnego znaczenia w tym kontekście nabiera życie w pojedynkę, które stanowi drogę skrajnie odmienną w porównaniu do życia w tradycyjnej rodzinie. Na całym świecie następuje wzrost liczby osób żyjących w pojedynkę, co stanowi odzwierciedlenie zmieniających się procesów społecznych, a przede wszystkim możliwości wyboru. Założenia społecznego konstruktywizmu umożliwiają interpretowanie psychospołecznych konsekwencji funkcjonowania singli w granicach szeroko rozumianej normy społecznej, w odróżnieniu do klasycznych stadialnych ujęć psychologii rozwojowej, która uznaje osoby żyjące w pojedynkę za niespełniające tradycyjnych oczekiwań społecznych oraz nierealizujące określonych celów rozwojowych danego okresu w życiu. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o paradygmat psychologii społecznej, ponieważ w sytuacji życia w pojedynkę, szczególnie ważna jest interakcja jednostki ze środowiskiem społecznym. Teoria konstruktywizmu społecznego pozwala interpretować konstruowanie się roli singla oraz konsekwencji bycia singlem. Bowiem całe społeczeństwo interaktywnie uczestniczy w konstruowaniu norm społecznych, przez pryzmat których jednostka doświadcza i integruje wiedzę na swój temat.

Jednym z pryzmatów społecznych są schematy rodzajowe obowiązujące w danej kulturze, które wpływają na budowanie własnego obrazu męskości i kobiecości. Eksploracja konsekwencji życia w pojedynkę w kontekście różnic rodzajowych jest szczególnie istotna, ponieważ kobiece i męskie role są definiowane głównie poprzez życie małżeńsko-rodzinne. Celem prezentowanych badań była odpowiedź na pytanie czy psychospołeczne konsekwencje bycia singlem różnią się wśród kobiet i mężczyzn.

Dodatkowo zaproponowano model wyjaśniający psychologiczne mechanizmy kształtujące konsekwencje życia w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn singli. Życie w pojedynkę wiąże się z rekonstruowaniem obrazu Ja w konfrontacji z oczekiwaniami społecznymi, dlatego też wskazano samoocenę jako główny mechanizm podtrzymywania spójności Ja. Potrzeba wzmacniania samooceny jest zaliczana do głównych potrzeb jednostki i pełni funkcję regulacyjną systemu Ja. Przyjęto, że samoocena oraz płeć psychologiczna będą wyznaczać konsekwencje życia w pojedynkę w postaci poczucia samotności i poziomu zadowolenia z życia w pojedynkę, poprzez globalną satysfakcję z życia, wymiary seksualności, kompetencje społeczne i przekonania romantyczne.

Badane zmienne psychologiczne mogą znacząco poszerzać obraz bycia singlem, który w polskiej literaturze naukowej omawiany jest głównie z socjologicznego punktu widzenia, a psychologiczne badania z udziałem singli są wciąż dość rzadkie. Analizowano zatem styl funkcjonowania interpersonalnego singli. W badaniach podjęto również zagadnienie identyfikacji osób żyjących w pojedynkę z kategorią społeczną *singiel* oraz ich nastawienie wobec tej kategorii. Biorąc pod uwagę liczne stereotypy dotyczące singli, ukazanie psychologicznej charakterystyki tej grupy wydaje się być szczególnie istotne.

Śród zmiennych istotnych dla życia w pojedynkę, w oparciu o literaturę, wybrano przyczyny życia w pojedynkę, chęć wejścia w małżeństwo lub stały nieformalny związek, zamieszkanie w pojedynkę i liczbę poprzednich związków. Szczególną uwagę poświęcono okresowi bycia singlem, szukając odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób okres życia w pojedynkę różnicuje psychospołeczne konsekwencje bycia singlem u kobiet i mężczyzn.

Podsumowując, należy podkreślić, że podjęcie tematyki badań może stanowić oryginalny wkład w psychologiczną analizę konsekwencji funkcjonowania psychospołecznego singli. Pozwala na zrozumienie podobieństw i różnic funkcjonowania kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę, biorąc pod uwagę uwarunkowania społeczno-kulturowe oraz znaczenie płci w tym procesie.

Szczególnie ważnym motywem podjęcia omawianej tematyki, było społeczne znaczenie badań. Wraz z dynamicznym wzrostem liczby osób żyjącym pojedynkę, pojawiają się i utrwalają stereotypy na temat singli. Poszerzenie i propagowanie wiedzy na temat osób żyjących bez stałego partnera, może zatem osłabić *singlism* (DePaulo, 2009), czyli stereotypowe postrzeganie i społeczną dyskryminację singli.

Rozdział I

PRZEMIANY RODZINY

1.1. Zmieniające się wzorce rodziny na świecie

Rodzina jest pierwotną i podstawową instytucją społeczną, stanowiącą uniwersalną formę życia w wymiarze całej ludzkości (Kocik, 2002). Jej społeczna misja zapewnia ład społeczny i poczucie jedności. Jednocześnie rodzina w zależności od społeczeństwa może przyjmować zróżnicowane formy, które powinna jednak łączyć swoista spójność. Rodzina jest wspólnotą, w której jednostka kształtuje tożsamość. Lucjan Kocik (2002) uważa, że rodzina jest systemem postaw miłości. Ta definicja zakłada, że członkowie rodziny kierują wobec siebie altruistyczne zachowania, mające na celu wsparcie i utrzymanie silnych więzi rodzinnych. Realizowane są potrzeby jednostki w ramach rodziny, która kieruje swoje wysiłki dla zapewnienia samorealizacji każdego z jej członków. Rodzina charakteryzuje się także względnie stałą strukturą określającą relacje małżeństwo-rodzice-dzieci-krewni (Kocik, 2002).

Tak uniwersalna charakterystyka rodziny pozwala szeroko interpretować poszczególne jej elementy i rozpatrywać na wielu płaszczyznach. Społeczna misja rodziny staje się szczególnie widoczna w ponowoczesnym świecie głoszącym kryzys rodziny. Rozpad rodziny jako jednostki społecznej może wpływać destrukcyjnie na ład i porządek społeczny, i w ten sposób oddziaływać nie tylko na poziomie jednostki, ale ogółu. Z kolei definiowanie rodziny pod względem relacji umożliwia włączenie alternatywnych form życia rodzinnego.

Zbigniew Tyszka (2003) różnicuje definicję rodziny ze względu na stadium rozwoju społeczeństwa. Wyróżnia rodzinę w epoce preindustrialnej, industrialnej i postindustrialnej. Rodzina w epoce preindustrialnej jest wielopokoleniowa, wielodzietna, patriarchalna, pełni funkcje ekonomiczne, opiekuńczo-socjalizacyjne i stratyfikacyjne. W epoce industrialnej jest mała, dwupokoleniowa, egalitarna, z elastycznymi rolami, pełni głównie funkcje emocjonalne, zaspakaja potrzeby indywidualne swoich członków. Krystyna Slany (2008) zaznacza, że społeczeństwa industrialne nazywane są modernizacyjnymi, a rodzina dla nich charakterystyczna – współczesna. Rodzina w epoce postindustrialnej (postmodernizacyjnej / ponowoczesnej / indywidualistycznej) jest mała, nuklearna, skupiająca się na relacjach pomiędzy komunikowaniem i posiadaniem oraz na znaczeniu komunikacji jako systemu znaczeń (Slany, 2002).

Już w latach 50. zwrócono uwagę na zmiany, które redefiniują pojęcie rodziny. William Fielding Ogburn i Meyer Francis Nimkoff (1955) wymieniają wśród nich: wzrost liczby rozwodów,

- rozpowszechnianie się kontroli urodzeń,
- zwiększenie kontaktów seksualnych poza małżeńskich,
- wzrost liczby mężatek pracujących zawodowo,
- przerzucanie na państwo funkcji opiekuńczych spełnianych dotąd przez rodzinę,
- stopniowy zanik postępowania według norm religijnych.

Obecnie w Stanach Zjednoczonych obserwuje się wzrastającą liczbę samotnych rodziców i rozwodów (Theborn, 2004). Odnotowuje się także stałe obniżanie się wieku zawierania małżeństw (Schwartz, 2010), w szczególności wśród Afroamerykanek, których 70% można zaliczyć do grupy singli (Johnson, Staples, 2005). Przyczyną takiego stanu rzeczy mogą być, w odróżnieniu do patriarchy jako wzorca rodzinnego białych Amerykanów, bardziej egalitarne role i większa równość ekonomiczna wśród Afroamerykanów. Jednocześnie jednak silna dominacja mężczyzn w amerykańskim społeczeństwie wpływa na dążenia Afroamerykanów do przejmowania tradycyjnej roli, której ze względów ekonomicznych nie mogą osiągnąć (Franklin, 1984). Amerykanki pochodzenia azjatyckiego pozostają dłużej w stanie wolnym w porównaniu do innych grup, co może być tłumaczone dużym naciskiem ze strony rodziny i społeczeństwa na wykształcenie, a dopiero w dalszej kolejności na małżeństwo (Schwartz, Scott, 2010).

W północnej i zachodniej Europie (Szwecja, Norwegia, Finlandia, Dania, Holandia, Belgia, Szwajcaria, Francja, Wielka Brytania, Austria, Niemcy) dominuje wskaźnik niezależności wśród młodych dorosłych oraz późne zawieranie małżeństw. Przedmałżeńskie życie seksualne i kohabitacja cieszą się relatywnie większą akceptacją w społeczeństwie (Theborn, 2004). Według brytyjskich przewidywań (The Future Foundation, 2008) w 2030 r. w Wielkiej Brytanii liczba osób mieszkających w pojedynkę trzykrotnie przewyższy osoby zamieszkujące w tradycyjnych rodzinach. Zanotowano również mniejszą niż kiedykolwiek (analiza statystyk od lat 60.) liczbę rodzin posiadających dzieci. Wpływ zachodnich wzorców kulturowych w literaturze polskiej nazywane jest *westernizacją* (Beisert, 2006).

W Europie południowej (Hiszpania, Portugalia, Włochy, Grecja) głównym powodem opuszczenia domu rodzinnego jest zawarcie małżeństwa, a główną tendencją opóźniony wiek wchodzenia w małżeństwo oraz niskie wskaźniki samotnego rodzicielstwa i rozwodów (Theborn, 2004). Z kolei we wschodniej Europie (Czechy, Węgry, Polska, Słowenia) panuje wysoki wskaźnik rozbieżności od wysoko cenionych tradycyjnych wartości rodzinnych do

wysokiego wskaźnika rozwodów (przy jednoczesnej wysokiej liczbie zawieranych małżeństw). Jednocześnie istnieje mniejsza akceptacja dla kohabitacji i przedmałżeńskiego życia seksualnego niż w Europie północnej i zachodniej (Therborn, 2004).

Spada również wiek zawierania małżeństw. W latach 60. XX w. małżeństwa były najczęściej zawierane w przedziale wiekowym 20-24 lat, w ostatniej dekadzie 92% kobiet wychodziło za mąż po ukończeniu 30 lat. W latach 1970-2000 liczba osób pozostających w stanie wolnym, w wieku trzydziestu lat wzrosła trzykrotnie (Wright, 2002).

Anna Kwak (1994) wymienia dodatkowe zagrożenia dla współczesnej polskiej rodziny, jakimi są: bezrobocie i emigracja zarobkowa (eurosieroctwo). Bezrobocie z kolei wpływa na pogorszenie warunków finansowych rodziny i związanego z nim poczucia bezpieczeństwa. Kwak (1994) wskazuje na wynikające z tej sytuacji ograniczenie możliwości kształcenia dzieci. Konsekwencją braku pracy jest zaburzenie stosunków wewnątrz rodzinnych, spadek autorytetu w relacji rodzice – dzieci oraz frustracje związane z brakiem możliwości samorealizacji i wykorzystania swoich możliwości przez młode pokolenie. Dodatkowo młode rodziny napotykać ogromne problemy mieszkaniowe. Zaburzenie relacji rodzinnych wynikających z bezrobocia może prowadzić do porzucenia rodziny. Inną konsekwencją problemów na rynku pracy staje się emigracja zarobkowa, której skutkiem jest eurosieroctwo (Kozak, 2009). Według raportu Fundacji Prawo Europejskie „Eurosieroctwo 2008” w 110 tys. polskich rodzin, dzieci są wychowywane bez jednego lub obojga rodziców, których przyczyną nieobecności jest emigracja zarobkowa (Piekut-Burzyńska, 2010). Problemy wychowawcze dotyczą mniej niż 10% badanych dzieci, natomiast wyraźnie zarysowuje się problem biernej postawy, szczególnie widocznej w nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami oraz silne poczucie doświadczanej porażki.

Według Piotra Szukalskiego (2007) zmiany społeczno-ekonomiczne prowadzą do następujących konsekwencji:

- ograniczenia podejmowanych długoterminowych zobowiązań wobec partnera, które przyjmują mniej zobowiązującą formę;
- odraczaniu momentu podejmowania zobowiązań partnerskich;
- różnicowania dokonywanych wyborów w zależności od preferencji seksualnych, zawodowych, obyczajowych czy fazy życia;
- oddzielenia wyborów prokreacyjnych od wyboru życiowego partnera;
- braku oporów przed rozstaniem z nieodpowiednim partnerem niezależnie od formy związku, jego intensywności i trwania.

Na ten ostatni aspekt zwraca też uwagę Krystyna Slany (2002) proponując przedefiniowanie rodziny jako trwałej (aczkolwiek nie dozgonnej) struktury intymnych relacji osób ją tworzących, które zapewniają zaspokajanie potrzeb emocjonalnych i materialnych. W jej propozycji aspekt materialny jest równie naturalny, co emocjonalny, jednak ważne wydaje się być podkreślenie rodziny jako nie dozgonnej struktury, co można rozumieć jako przyzwolenie społeczne do zakończenia negatywnej czy niesatysfakcjonującej relacji.

W ponowoczesnym świecie związek z założenia cechuje się niepewnością i niestabilnością. Nowa relacja jest traktowana jako związek na pewien okres, opatrzona klauzulą wypowiedzenia na żądanie jednej ze stron (Bauman, 2000). Kluczowym wymiarem staje się, w odróżnieniu do tradycyjnego ujęcia, właśnie niestałość związku. Rozszerzenie definicji rodziny o ten aspekt, to odpowiedź na zwiększającą się liczbę rozwodów. Ta zmiana kulturowa stała się na tyle widoczna, że pociągnęła za sobą także liberalizację prawa rozwodowego. Wskazuje się, że ludzie posiadają silniejszą tendencję do zakładania rodziny, przy jednoczesnej tendencji do jej rozwiązywania (Dyczewski, 1994).

Zmiany długookresowych form intymnego pożycia związane są także z brakiem jednoznacznego łączenia funkcji seksualnych i prokreacyjnych z małżeństwem jako takim oraz oczywiście z rozdzieleniem funkcji seksualnych od prokreacyjnych. Życie seksualne nie wymaga już legitymizacji, jaką stanowi małżeństwo. Badania wskazują na wzrost liczby partnerów seksualnych w ciągu życia oraz obniżanie się wieku inicjacji seksualnej. Również nowoczesne środki antykoncepcyjne zmieniają standardy zachowań seksualnych (Slany, 2008). Odnotowuje się odraczanie w czasie urodzin pierwszego dziecka i zwiększanie się poziomu wiedzy młodzieży na temat metod regulacji urodzeń (Izdebski, Ostrowska, 2003).

Anthony Giddens (2006) zwraca uwagę na odróżnianie „plastycznej seksualności” – czyli seksualności uwolnionej od wymogu reprodukcji od „czystej relacji” – czyli silnej więzi intymnej. Uważa on, że stosunkowo trwałe związki seksualne, trwałe małżeństwa i przyjaźnie zbliżają się właśnie do „czystej relacji”. Podkreśla on także zwiększającą się równość w relacjach seksualnych i wzrost znaczenia hedonistycznych orientacji życiowych oraz przejście od wartości rodzinnych do wartości indywidualnych. Seksualność stała się nie tylko środkiem do samorealizacji, ale podstawowym mechanizmem osiągania i wyrażania intymności, a szukanie zaspokojenia potrzeb odnoszących się do indywidualnych wartości znajduje wyraz poza tradycyjną formą rodzinną.

Zbigniew Tyszka (2003) uważa, że we współczesnej rodzinie nastąpiło zmniejszenie i wyspecjalizowanie pełnionych funkcji, przekazywanie państwu funkcji opiekuńczych (w Polsce mniejsze, na Zachodzie większe i postępujące), zwiększenie dystansu pomiędzy

funkcją prokreacyjną a seksualną oraz wzrost roli ekspresyjnej, czyli swobodne wyrażanie uczuć dzieci wobec rodziców. We współczesnej rodzinie postawy wobec życia rodzinnego ulegają zmianie. Poglądy dzieci i rodziców różnią w zakresie życia rodzinnego i seksualnego, nastąpiła liberalizacja poglądów dotyczących aktywności zawodowej zamężnych kobiet oraz zwiększenie egalitaryzmu w małżeństwie. Większa jest również tolerancja wobec alternatywnych form życia (kohabitacji, niezamężnych matek, osób rozwiedzionych i homoseksualnych).

Franciszek Adamski (2002) podkreśla zmianę celu i charakteru małżeństwa, upowszechnienie się modelu rodziny małodziejnej, nowe wzory relacji wewnątrz rodzinnych oraz wzrost aspiracji rodziców wobec przyszłości ich dzieci jako podstawowe przemiany współczesnej rodziny polskiej.

1.2. Alternatywne formy życia intymnego

Można stwierdzić, że społeczeństwo ponowoczesne, zapewniające jednostkom odpowiednie warunki materialne, pozwala na zindywidualizowany i zorientowany na zaspokojenie własnych potrzeb, wybór stylu życia. Jeżeli założenie rodziny nie jest determinowane poziomem bezpieczeństwa socjalno-materialnego poprzez osiągnięcie statusu społecznego lub wyższych dochodów, a liczba posiadanych dzieci nie jest powodowana uwarunkowaniami materialnymi – pojawia się realna wolność wyboru stylu życia. Takie czynniki jak zabezpieczenie ekonomiczne dzięki wzrostowi aktywności zawodowej kobiet i wzrostowi poziomu płac, czy rozbudowie systemu świadczeń socjalnych, jak również rozpowszechnienie skutecznych metod kontroli urodzeń – sprzyjają pojawieniu się świadomego wyboru alternatywnego stylu życia rodzinnego. W społeczeństwie ponowoczesnym możliwe jest funkcjonowanie świadomie podejmowanych alternatywnych form życia rodzinnego, powodowanych własnym światopoglądem i racjonalnością. Te alternatywne formy poszerzają definicję rodziny i związku, wychodząc poza narzuconą formę a poszukując własnych, wewnętrznie spójnych dróg ekspresji.

Margaret Adams (1976) dzieli nietradycyjne formy życia rodzinnego na trzy grupy:

- **alternatywy paralelne:** formy bardzo zbliżone do tradycyjnych form – np. kohabitacja i małżeństwo;
- **alternatywy włączone do rodziny nuklearnej:** formy w przeszłości wynikiem zdarzeń losowych: bezdzietność w wyniku bezpłodności vs dobrowolna bezdzietność

lub krótkotrwałych odstępstw od obowiązujących norm – seks przedmałżeński vs seks pozamałżeński; małżeństwa otwarte;

- **alternatywy w stosunku do rodziny:** formy jawnie sprzeczne z fundamentalnymi wartościami tradycyjnej rodziny: monoparentalność, życie w pojedynkę, związki homoseksualne, komuny (*friends*).

Ronald Mazur (1973/2000) wyróżnia dwanaście alternatywnych stylów życia intymnego wobec tradycyjnej rodziny nuklearnej, zaznaczając, że nie są to formy nowe, ale społeczeństwo amerykańskie lat 70-tych, pozwala na większą dowolność w ich wyborze. Styl życia jest pojęciem zróżnicowanym i szerokim, Mazur stosuje je w odniesieniu do wzorców relacyjnych pomiędzy ludźmi. Wśród alternatywnych stylów życia wyróżnia jednak tradycyjną monogamię (małżeństwo z zachowaniem wierności i wyłączności partnerów do śmierci jednego z małżonków), która w obliczu zmian staje się jedną z możliwych opcji, a nie jest już podstawowym wzorcem życia intymnego.

Kolejnym stylem jest dobrowolna bezdzietność. Mazur zwraca uwagę, że używane pojęcia, takie jak: *empty nest* („puste gniazdo”) lub *childless* („bezdzietność”) są jednoznacznie negatywnie konotujące, podczas gdy należałoby używać sformułowania *child-free* (*free*, czyli „wolni”, co zwraca uwagę na wybór, a nie przymus, jak w przypadku słowa *less* (mniej, brak) budującej tożsamość braku i sytuacji z przymusu).

Samotne rodzicielstwo, wynikające ze zwiększającej się liczby urodzeń pozamałżeńskich, jest kolejnym społecznym fenomenem.

Następną wymienioną grupę stanowią single, których Mazur dzieli na singli z wyboru – zadowolonych i szczęśliwych oraz singli z przymusu – nieszczęśliwych. W jego perspektywie obie grupy często ulegają stygmatyzacji, np. poprzez podejrzenia o preferencje homoseksualne.

Komuny są analizowane jako odrębny styl życia, który wymaga trudnego łączenia ze sobą potrzeby bliskości oraz potrzeby prywatności. Należy zaznaczyć, że w latach 60. i 70. XX w. komuny były bardzo popularne w Stanach Zjednoczonych, co było związane ze społeczną rewolucją seksualną. Mazur dzieli komuny na: krótko- lub długoterminowe lub ze względu na obszar zainteresowań: zawodowe, rękodzielnicze, rolnicze, filozoficzne, polityczne, religijne i mieszane. Komuny są tworzone na terenach wiejskich, podmiejskich i miejskich, niektóre są silnie ustrukturyzowane, inne anarchistyczne. Wzorce zachowań seksualnych skrajnie się różnią od purytańskich do permissywnych.

Kohabitacja jest stylem życia odnoszącym się do dwójki osób, które żyją ze sobą bez małżeństwa. Wyróżnia także „monogamię drugiej szansy”, czyli małżeństwa powtórne (*second-chance monogamy*), jako efekt wzrastającej liczby rozwodów.

Wśród stylów życia opartych na relacjach Mazur wskazuje *swinging* (wahadłowa wymiana partnerów seksualnych) i seks grupowy. Pierwotne pojęcie *wife-swapping* (zamiana żon), zostało zrekonstruowane na *mate-/spouse-swapping* (zamiana partnerów/małżonków), a następnie na *swinging* (wahadłowy). Mimo niewielu badań poświęconych tej grupie społecznej, Mazur stwierdza, że jest to grupa różnicowana, o różnych potrzebach i motywacjach. Zauważa on także rodzinne sieci (*family networks*) obejmujące swoim zasięgiem osoby, nie spokrewnione ze sobą, ale silnie ze sobą związane (np. w małym miasteczku) oraz alternatywne style życia małżeńskiego: grupowe małżeństwa, synergamię (*synergamous marriage*)(rodzaj grupowego małżeństwa, partnerzy, którzy posiadają już małżonków i dzieci, wiążą się ze sobą ślubem religijnym i spędzają czas dzieląc go pomiędzy swoje domy rodzinne) oraz małżeństwa otwarte (*open-ended marriage*), w których małżonkowie nie cenią sobie wierności jako podstawowej wartości małżeńskiej, ale są otwarci na inne kontakty seksualne.

Warto zauważyć, że wśród stylów życia proponowanych w latach 70., nie zostały uwzględnione popularne obecnie np. typ *living apart together* (LAT) osób mieszkających osobno, ale będących w związku oraz *jobpendler*, osób mieszkających osobno ze względu na pracę, spotykających się we wspólnym domu, kiedy pozwala na to praca.

Krystyna Slany (2008) omawia alternatywne formy życia w społeczeństwie wyróżniając: życie w samotności, monoparentalność, dobrowolną bezdzietność, związki homoseksualne i kohabitację. Zwraca także uwagę na takie formy jak: małżeństwa powtórne i związane z nimi rodziny zrekonstruowane, życie w rodzinie wielopokoleniowej, skupiskach plemiennych, rodach, małżeństwa serialowe (poligamia sukcesywna), małżeństwa kontraktowe (określane ponawianą umową) oraz coraz mniej popularne – komuny (Slany, 2008).

Zgodnie z koncepcją zapóźnienia kulturowego (Riley, Riley, 1994) przemiany technologiczne i ekonomiczne wyprzedzają zmiany mentalne. Zatem zmiany norm społecznych są dużo wolniejsze niż ekonomiczne. Rodzina jako wartość pozostaje w czołówce cenionych wartości w Europie (oprócz Niemiec) oraz Ameryki Północnej i Południowej (por. Beisert 2006). Porównawcze badanie przeprowadzone w Czechach, Polsce, Słowacji i Węgrzech wskazuje, że najważniejszym celem w tych krajach jest szczęście rodzinno-małżeńskie (Świątkiewicz, 2009). W badaniach polskich (Doniec, 2001) szczęście rodzinne wynikające z realizacji ról rodzicielskich jest główną wartością w różnych grupach wiekowych. Założenie rodziny jako istotny cel życia wskazuje 90% dorosłych Polaków (Adamski, 2002). Szczęśliwe życie rodzinne wśród młodzieży znajduje się

w czołowie celów życiowych (97%), a prawie połowa badanych zhierarchizowała go na pierwszym miejscu.

Jednocześnie jednak zgodnie z opisami rodziny w ponowoczesnym społeczeństwie maleje tolerancja wobec tradycyjnych, a rośnie wobec alternatywnych form (Siemieńska, 1999). David Coleman uważa, że wzrośnie populacja akceptująca poligamię oraz rozszerzenie pojęcia normy kulturowej na preferencje homoseksualne i biseksualne (Coleman, 2006). Można założyć, że alternatywne formy życia intymnego, takie jak: życie w pojedynkę, samotne rodzicielstwo, dobrowolna bezdzietność czy kohabitacja, będą się stawały coraz bardziej popularne.

1.3. Konstruktywizm społeczny

Różnorodność i popularność alternatywnych form życia rodzinno-małżeńskiego stanowi odzwierciedlenie zmian społecznych. Dynamiczne i nieustanne zmiany z kolei stanowią charakterystykę ponowoczesnego, postmodernistycznego świata. Psychologiczną koncepcją, która pozwala na analizowanie zmian społecznych i indywidualnych, z uwzględnieniem czynników kulturowych, jest konstruktywizm społeczny w ujęciu Kennetha Gergena (1985, 2004).

Główne założenia nurtu konstruktywizmu społecznego dotyczą czterech aspektów: względności rozumienia świata, rozumienia świata jako wytworu społecznego, który jednocześnie może utrzymywać się przez dłuższy czas, tylko dlatego, że jest szczególnie użyteczny społecznie i kulturowo oraz powiązanego z interakcjami społecznymi.

Podejście społeczno-konstruktywistyczne ma silne filozoficzne podłoże. Gergen (1982) wskazuje na dychotomię w ujmowaniu zdobywania wiedzy przez człowieka, konceptualizującą się w perspektywie egzogenicznej i endogenicznej. Perspektywa egzogeniczna dotyczy wiedzy jako wyniku wpływów środowiska, a zatem z doświadczenia zmysłowego. Natomiast perspektywa **endogeniczna** dotyczy ujmowania wiedzy jako zależnej od indywidualnego przetworzenia jej przez jednostkę. Z perspektywy historii myśli psychologicznej, to podejście stanowi kontynuację poglądów Kartezjusza, wskazujących na subiektywizm spostrzeżeń jednostki, które odnoszą się bardziej do wewnętrznego rozumienia świata niż jego obiektywnego istnienia. Z perspektywy endogenicznej ważniejsze będzie zatem jak człowiek przetworzy wiedzę, niż obiektywne walory wiedzy. Za prekursora podejścia społeczno-konstruktywistycznego uważany jest Kurt Lewin (1951), w którego teorii pola, człowiek jest funkcją cech osoby i środowiska.

Zatem rozumienie i doświadczanie świata nie jest odbiciem absolutnej rzeczywistości (Berger, Luckam, 1980). Gergen argumentuje, że pozytywistyczno-empirystyczna koncepcja wiedzy jest niewystarczająca do rozumienia zmieniającego się świata. Ponowoczesny świat, w którym żyjemy, po kolei obala ustalone treści i prawdy i paradoksalnie, jedynym stałym elementem, jest nieustanna zmienność. Taka wizja świata wymaga stałego rekonstruowania pojęć, ponieważ w wyniku interakcji środowisko-jednostka, zmienia się ich znaczenie. Rozumienie świata jest więc **wytworem społecznym**, na co wskazuje fakt, że pojmowania świata zmienia się w czasie i jest zdeterminowane kulturowo. Przykładem uwarunkowania kulturowego jest choćby spostrzeganie własnego Ja, które różni się w poszczególnych kulturach (Shweder, Bourne, 1984).

Innym, kluczowym w tej koncepcji, konstruktem społecznym – jest płeć. Dychotomia męskości i kobiecości jest niewystarczająca dla zrozumienia różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami. W zależności od kultury te pojęcia są rozumiane skrajnie różnie (Kessler, McKenna, 1985), co dowodzi, że płeć (*gender*) jest społecznym konstruktem. A wiele różnic płciowych uważanych za uwarunkowane biologicznie (np. agresja), ma podłoże społeczne (Averill, 1982). Kulturowe uwarunkowania wpływają zatem na zawartość schematu płci, który znajduje swoje odzwierciedlenie w stereotypach płci i rolach płciowych. W podejściu społecznym, stereotypy mogą pełnić rolę użyteczną, ponieważ racjonalizują różnice pomiędzy grupami lub aktualny porządek społeczny (Hoffman, Hurst, 1990), co potwierdza założenie, że pewien sposób rozumienia świata może być podtrzymywany ze względu na jego społeczne znaczenie, a nie obiektywną prawdę (Gergen, 1985). Znaczenie płci jako konstruktów społecznego dla psychospołecznego funkcjonowania jednostki, zostanie przedstawiona szerzej w dalszej części pracy.

Prezentowana perspektywa społeczno-konstruktywistyczna została wykorzystana w niniejszej pracy jako podstawowy kontekst teoretyczny, ze względu na adekwatność wobec dynamicznych zmian społecznych, których przejawem są alternatywne formy życia rodzinnego, a w szczególności życie w pojedynkę, które można nazwać dynamicznym fenomenem społecznym. Jednocześnie zwraca uwagę na znaczenie kategorii społecznych jako ukształtowanych przez własną wizję świata, w której szczególną rolę odgrywa pryzmat płci. Taką kategorią społeczną jest również życie w pojedynkę, które zostanie szczegółowo opisane w kolejnym rozdziale.

Rozdział II

ŻYCIE W POJEDYNKĘ

JAKO ALTERNATYWNA FORMA ŻYCIA RODZINNEGO

2.1. Życie w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn w kontekście społeczno-historycznym

Życie w pojedynkę jako styl życia alternatywny wobec zakładania rodziny istnieje w kulturze od dawna. Różne są jednak jego uwarunkowania i odbiór społeczny.

W XVII w. kobiety wychodziły za mąż mając około 25. lat (Utrio, 1998), natomiast mężczyźni jeszcze o dwa lata później. Biorąc pod uwagę biologię kobiety, jej nadrzędną funkcję społeczną jako matki (okres płodności skracał się o całe dziesięć lat) oraz przeciętną długość trwania życia, można definitywnie stwierdzić, że był to wiek zaawansowany. Ten fakt jest często pomijany w opracowaniach wskazujących na życie w pojedynkę jako nowy styl życia. Dużo ważniejsze jest jednak określenie przyczyn takiego wyboru. U schyłku epoki agrarnej, późna decyzja o zamążpójściu wynikała jednak głównie z przyczyn finansowych. Młodzi ludzie czekali ze ślubem, aż rodzice przekażą im gospodarstwo i pozwolą w nim samodzielnie stanąć. Należy również przypomnieć, że chłopcy, aby zapobiec rozdrobnieniu gospodarstw, przekazywali gospodarstwo w całości jednemu synowi, natomiast pozostałe dzieci mogły pozostać w charakterze służby, ale zabraniano im zawierania związków małżeńskich. Aby założyć własną rodzinę, musiały one, poza rodzinnym gospodarstwem, przez wiele lat, gromadzić posag. Również w kulturze miejskiej małżeństwo było możliwe dopiero po zgromadzeniu ustalonej zwyczajowo kwoty posagu. Ze względu na niskie pensje (zwykle o połowę niższe od męskiej) w przypadku kobiet mogło to trwać nawet 15 lat.

Europejski model małżeństwa ujmował zatem późny rok założenia rodziny, mniejszą liczbę dzieci i mnogość osób pozostających w stanie wolnym. Ten model małżeństwa był silnie zakorzeniony w społeczeństwie zachodnioeuropejskim do końca XVIII w. Był to pewien wzorzec kulturowy, który utrzymywał się również w społecznościach, w których późne zamążpójście nie było determinowane finansowo (chałupnictwo - sukiennictwo). Faktem pozostaje, że około 10-20% populacji kobiet w Europie nie wstępowało w związek małżeński (Utrio, 1998). Oprócz wymienionych wyżej przyczyn, było to powodowane również mniejszą liczbą mężczyzn. Mimo tego, że nawet co piąta kobieta pozostawała w stanie wolnym, tylko małżeństwo było traktowane jako akceptowalna forma społecznej egzystencji dla kobiety. Pozostawanie w stanie wolnym nie było zatem w tym okresie kwestią wyboru, ale raczej jego

braku. Nastawienie społeczne wobec – szczególnie kobiet pozostających niezamężnych – czyli tzw. „starych panien” było bardzo negatywne. Były one często obiektem kpin i pogardy. Obrazowo przedstawia to jedna z niemieckich rycin z 1598 r., na której mężczyźni zaprzęgli „stare panny” do pług (Utrio, 1998, s. 103).

Małżeństwo jako instytucja służyło kontroli urodzeń oraz umożliwiało finansową egzystencję, szczególnie dla kobiet, które często nie mogły zarabiać, a jeśli pracowały zarobkowo – to ich wynagrodzenie nie pozwalało na utrzymanie się. Oblicze europejskiej rodziny zmieniła rewolucja przemysłowa. Małżeństwa mogły być zawierane wcześniej, nawet o dziesięć lat, ludność masowo przeniosła się do miast. W rodzinie robotniczej można było łatwiej i szybciej usamodzielnic się. Kobiety zaczęły intensywnie i ciężko (również w kopalniach) pracować. Na początku XIX w. kobiety i dzieci stanowiły połowę siły robotniczej w przemyśle. Nie zmienił się jednak status społeczny kobiety (nadal zarabiała mniej) i małżeństwa jako jedynie akceptowanego miejsca dla kobiety. Krótki okres samodzielności finansowej traktowano jako przejściowy, przed zamążpójściem (Utrio, 1998).

Kult życia w pojedynkę obserwujemy w pełnej krasie dopiero na przełomie XIX i XX wieku (1880-1930 r.) wśród amerykańskich kawalerów zwanych *bachelors* (Chudacoff, 1999). Mowa jest tu oczywiście o mężczyznach o wysokim statusie społecznym i materialnym. Właśnie bycie mężczyzną cieszącym się odpowiednią pozycją i zasobami finansowymi, ułatwiało wyjście poza tradycyjną rodzinę i celebrowanie alternatywnego stylu życia. Subkultura ówczesnych *bachelors* była swego rodzaju klubem dżentelmenów aktywnie czerpiących korzyści z braku ograniczeń tradycyjnej rodziny. W tym przypadku możemy mówić o życiu w pojedynkę z wyboru. Za najwyższą wartość uznawali oni wolność, którą mogli odczuwać i realizować tylko poza małżeństwem. Swój bezzenny stan traktowali wręcz jako dodatkową cnotę i wartość samą w sobie. Co ważne, ich wizja świata cieszyła się względną tolerancją społeczną. Drugiej strony jednak Chudacoff (1999) podkreśla, że często jednak byli postrzegani jako społeczne zagrożenie dla tradycyjnych wartości lub wręcz jako „wyrzutki” społeczne.

Zagłębiając się jednak w teksty tamtego okresu, można mieć jednak wątpliwości co do pełnej akceptacji takiego stylu życia. Należy też pamiętać o religijnych podstawach kultury, która w oparciu o chrześcijaństwo, gloryfikowała życie rodzinne dla którego alternatywą było życie w pojedynkę poświęcone Bogu, a nie celebrowaniu korzyści z życia w stanie bezzennym. W opublikowanej odezwie nieznanego autorstwa o podłożu politycznym z roku 1852, skierowanej do parlamentu w obronie praw kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę, czytamy jednak o poczuciu niesprawiedliwości tej grupy społecznej. Szeroki wachlarz poruszanych

zagadnień dotyczy m.in. podwójnego opodatkowania osób samotnych. Co prawda praca jest opublikowana pod znaczącym tytułem „*Single Blessedness*”, czyli „błogosławieństwo” życia w pojedynkę, ale autorzy muszą udowodniać potencjalnym czytelnikom, że kawaler czy panna są co najmniej równie dobrzy, co osoby zamężne. Mają równie wartościowe przymioty charakteru, niedoceniane przez większość żyjącą w małżeństwie. Stanowi to swego rodzaju oświadczenie: „(...)wciąż nie wierzymy, że całe szczęście tego życia jest zależne od małżeństwa.(...) my – którzy wszyscy żyjemy ponad już ponad 30 lat, żyjemy wystarczająco długo, by wiedzieć na pewno, że małżeństwo nie jest najważniejszym celem tego życia – nie daje odpowiedzi na wielkie pytanie życia.”¹(-, 1852, s.245). Co ważne, podkreślają także szacunek jakim powinna cieszyć się również „stara panna”. Z jednej strony zauważając, że być może nie wszystkie mają najwyższe przymioty intelektu, ale nawet i te mają piękne wewnętrzne cnoty. Z drugiej jednak strony zwracają dużą uwagę na większą aktywność zawodową i intelektualną kobiet niezamężnych w porównaniu z mężatkami, które nie ustalają sobie celów wyższych niż rodzinne.

Można więc zatem sądzić, że istniało przyzwolenie społeczne na życie w pojedynkę, również dla kobiet, ale nie mieściło się ono w głównym nurcie wyznawanych wartości. Na przełomie XIX i XX akceptacja w stosunku do samotnych kobiet była powszechna, pod warunkiem, że decydowały się poświęcić swoje życie innym, pełniąc role guwernantek, nauczycielek czy dam do towarzystwa (por. Czernecka, 2007). Również Chambers-Shiller (1984) w swojej historycznej analizie kobiet żyjących w pojedynkę, wskazuje, że w latach 1780-1920 w części USA i Europy były one szanowane, ale jedynie wtedy, gdy wypełniały przyznaną im rolę, czyli pracę i oddanie na rzecz innych.

Jednocześnie początek XX w. sprzyja niezależności kobiety. W 1936 r. zostaje wydany przez Marjorie Hilis poradnik o wiele mówiącym tytule: „Rozkoszne życie w pojedynkę”. Warto zaznaczyć, że podtytuł pierwszego wydania brzmiał: „Poradnik dla kobiety nadliczbowej” – a więc dla tej, która nie mieści się do końca w ramach norm społecznych. Został on wydany w Polsce w 2008 roku, ciesząc się dużą popularnością, ze względu na zaskakującą aktualność. Hilis radzi kobietom jak zmienić swój światopogląd: „(...) jedną z wielkich zalet twojego stylu życia jest fakt, że możesz być sama, kiedy tylko zapragniesz. Całym rzeszom ludzi nigdy nie będzie dane odkryć, jaka to może być przyjemność.” (Hilis, 1936/2008). Radzi również jak lepiej poznać siebie, aby być bardziej nowoczesną i interesującą dla innych. Innymi słowy jak walczyć z negatywnym stereotypem „starej panny”. Ta pozycja w literaturze

---

¹ Tłum. własne

odzwierciedla pragnienia i dążenia kobiet żyjących w pojedynkę. Należy jednak podkreślić, że poradnik Hilis, która była z-cą redaktora Vogue`a i prowadziła światowe życie – odnosił się bardziej do jak najlepszego wykorzystania okresu tymczasowej samotności.

Wojny światowe zaburzyły demografię ludności. Wiele kobiet żyło samotnie ze względu na wdowieństwo. W okresie między- i powojennym nastąpiła silna eksplozja demograficzna. Prowadzone w latach 50. XX w. badania nad przyczynami życia osób w pojedynkę wskazywały, że były one związane z ich trudną sytuacją życiową, m.in.: złym stanem zdrowia, zaburzeniami psychicznymi, homoseksualizmem, brakiem atrakcyjności, brakiem edukacji czy geograficzną izolacją (Kuhn, 1955). Rozpowszechnianie wyników tych badań mogło się przyczynić do negatywnej stereotypizacji singli ówczesnie, jak i obecnie.

W latach 60. XX w. konsumpcyjny styl życia, szczególnie w Stanach Zjednoczonych, pociągnął za sobą również ogromne zmiany w obyczajowości. Ten okres, nazywany też rewolucją seksualną, zmienił podejście do realizowania potrzeb seksualnych. Najważniejsze stało się realizowanie potrzeb jednostki, w tym seksualnych, dostępnych niezależnie od małżeństwa (Kuhn, 1955).

W amerykańskiej literaturze lat 70. pojawiają się określenia singla związane z silną orientacją na realizację kariery i życia zawodowego, z silnym naciskiem na postawę hedonistyczną. W tym okresie kobiety zaczęły podążać za swoimi ambicjami zawodowymi. Pod koniec lat 70. w Niemczech termin singiel miał bardzo szerokie znaczenie. Zróżnicowanie form życia wpłynęło na heterogeniczność definicji (Deml, 2009).

Gro czynników przyczyniło się do silniejszego zaistnienia alternatywnych stylów życia. Pomiędzy 1975 a 1999 r. w USA procent osób w wieku 30-34 lat, które nie weszły w związek małżeński, wzrósł o 23 procent wśród mężczyzn i 11,5 procent wśród kobiet. A odsetek kobiet w wieku 24 lat, które nie są zamężne wzrósł z 36 do 72 procent, natomiast kobiet w wieku od 30 do 34 lat z 6 do 22 procent (U.S. Cenzus Bureau, 2004).

Jednak mimo zwiększającej się liczby osób żyjących w pojedynkę, szczególnie doświadczenia kobiet żyjących w pojedynkę wciąż są naznaczone dyskryminacją i wykluczeniem w historii. Andrea Shoebriidge (2012) wprost nazywa historię kobiet żyjących w pojedynkę – historią mizoginii. Zwraca uwagę, że patriarchy negował prawa kobiet nie tylko w prehistorii, ale również w XXI wieku, wiele kobiet żyjących w pojedynkę jest pozbawionych społecznych i psychologicznych praw i przywilejów oczywistych dla par. Pochodzenie samej badaczki ma szczególne znaczenie dla formułowania takich wniosków. Jako Australijka doświadczyła agresywnej polityki rządu wobec samotnych matek, którym urzędowo były odbierane dzieci, aby mogły je adoptować małżeństwa. Kontrowersyjny program rządu

australijskiego prowadzony w latach 1950-1980 zakładał automatyczne odbieranie noworodków samotnym matkom, które w przypadku braku zgody były zastraszane, a nawet narkotyzowane przed podpisaniem dokumentów adopcyjnych. Australijski rząd dopiero w marcu 2013 roku wystosował oficjalne przeprosiny wobec ponad 800 dzieci (Daily Mail, 2013)

2.2. Życie w pojedynkę współcześnie

W Stanach Zjednoczonych w 2010 r. po raz pierwszy odnotowano wyższą liczbę kobiet niezamężnych niż zamężnych (Albert, 2011). W samym Nowym Jorku w pojedynkę żyje 1,8 miliona kobiet i 1,3 miliona mężczyzn. Wśród dorosłych Amerykanów ($N = 222\ 557\ 000$) odnotowuje się 28% osób nigdy nie będących w związku małżeńskim, a w grupie wiekowej 25-29, panny stanowią ponad połowę kobiet (57,6%), a kawalerowie prawie połowę mężczyzn (43,4%) (Wang, Parker, 2014). W Szwecji osób żyjących w pojedynkę pomiędzy 25. a 40. rokiem życia, jest więcej niż osób żyjących w parach, a we Francji grupa ta liczy około 9 mln. (Ruszkiewicz, 2008).

Z badań przeprowadzonych w latach 2002-2005 w krajach UE 2006 r. (Jamieson i in., 2009) wynika, że zarówno w grupie wiekowej 18-29, jak i 30-59, przeważają samotnie mieszkający mężczyźni. W badaniu ujęte zostały osoby deklarujące zamieszkanie w pojedynkę (*solo living*). W krajach UE w grupie młodych dorosłych: 14,7% mężczyzn w stosunku do 10,9% kobiet, w grupie dorosłych: 16,4% mężczyzn wobec 11,5% kobiet. Wyjątek stanowią Węgry i Portugalia, gdzie liczba kobiet i mężczyzn jest porównywalna oraz Słowenia, której (wśród młodszej grupy) przeważają liczebnie kobiety. W Stanach Zjednoczonych żyje więcej mężczyzn w wieku powyżej 25. roku życia, którzy nigdy nie byli w związku małżeńskim (23%), niż kobiet (17%) (Wang, Parker, 2014).

W Polsce również widoczny jest trend zwiększania się liczby osób żyjących w pojedynkę, który zostanie zaprezentowany w oparciu o statystyki dotyczące osób o stanie cywilnym: panna/kawaler. Narodowy Spis Powszechny przeprowadzony w 2011 roku wskazuje na blisko dziewięć milionów panien i kawalerów wśród polskiej populacji (GUS, 2013). Spis powszechny z roku 2002 wykazuje, że w porównaniu z rokiem 1988 liczba kawalerów wzrosła o 5,4%, a panien o 4,6%, przy jednoczesnym spadku liczby zawieranych małżeństw i związków kohabitacyjnych (GUS, 2003). Z kolei spis przeprowadzony w 2011 roku (28,8%), ukazuje brak istotnego wzrostu liczby kawalerów i panien w porównaniu z rokiem 2002 (28,5%). Liczba kawalerów wzrosła jedynie o 0,7%, a panien o 0,6%. Oznacza to, że największa zmiana kulturowo-społeczna nastąpiła pod koniec lat 90. XX wieku,

natomiast pierwsza dekada XXI wieku ukazuje zatrzymanie gwałtownego wzrostu liczby panien i kawalerów. Jednocześnie jednak wciąż obserwuje trend wzrostu liczby osób nigdy nie będących w małżeństwie. Obecnie przyjmuje się, że kawalerowie i panny stanowią 28,8% całej populacji. Wśród mężczyzn – kawalerzy to 33,2%, a wśród kobiet – panny stanowią 24,3%. Zatem w Polsce zdecydowanie więcej jest kawalerów niż panien. Około 4 % kawalerów i panien pozostaje w stałych związkach partnerskich. Mężczyźni wchodzi w związek małżeński średni o dwa lata później niż kobiety. Mediana wieku zawierania małżeństw to 28 lat dla mężczyzn i 26 lat dla kobiet. Mediana wieku kawalerów to 25 lat, a panien 24 lata. Analiza demograficzna z uwzględnieniem stanu faktycznego i cywilno-prawnego wskazuje, że 76% mężczyzn pomiędzy 20 a 29 r.ż. stanowią kawalerowie, a wśród kobiet – 60% stanowią panny. W grupie wiekowej 30-39 lat kawalerowie stanowią 26% mężczyzn, a panny - 17% kobiet. Wśród osób w przedziale wiekowym 40-49 lat, kawalerowie stanowią 15 % mężczyzn, a panny – 8,3% kobiet. Wśród osób od 50 do 59 lat kawalerowie to 11% mężczyzn, a panny stanowią 6% kobiet. A wśród 60-latków kawalerowie to około 6% mężczyzn, a panny to 5% kobiet.

Należy zwrócić uwagę, że w Polsce kawalerowie zamieszkują głównie tereny wiejskie, natomiast panny – tereny miejskie (GUS, 2003, 2013). To niedopasowanie może stanowić jeden z wielu czynników sprzyjających zwiększaniu się grupie osób żyjących w pojedynkę (Tymicki, 2001). Najmniej kawalerów i panien jest w województwach łódzkim, śląskim i świętokrzyskim (co najwyżej 27,7%). Najwyższy odsetek panien i kawalerów zamieszkuje województwa : podkarpackie, lubuskie, dolnośląskie, podlaskie i wielkopolskie (co najmniej 29,5%). Z badań Zbigniewa Izdebskiego przeprowadzonego w grupie Polaków ($N = 2467$) w wieku prokreacyjnym 15-49 lat wynika, że 31% żyje w pojedynkę. Badania ukazały, że więcej mężczyzn deklaruje życie w pojedynkę (67%) niż kobiet (55%), a odsetek osób wchodzących w małżeństwo gwałtownie rośnie po 30. roku życia (Izdebski, 2010).

W latach 2002 – 2005 (Jamieson, 2009) w północno-zachodniej Europie liczba mężczyzn żyjących w pojedynkę w wieku 30-59 lat sięga 20,4% oraz 13,9% kobiet. W południowej Europie 11,6% mężczyzn i 8,5% kobiet, a we wschodniej: 7,5 % mężczyzn oraz 6,4% kobiet. Statystyki osób nigdy nie będących w stanie małżeńskim w USA (U.S. Census, 2005) wskazują na znaczne podwyższanie wieku zawierania małżeństwa:

- 1960: 20-24 lata: 50% mężczyzn, 28% kobiet; 25-29 lat: 21% mężczyzn, 10% kobiet;
- 2005: 20-24 lata: 88% mężczyzn, 79% kobiet; 25-29 lat: 60% mężczyzn, 48% kobiet.

Dane te jasno wskazują na różnice kulturowe wiążąc singularyzację, czyli zwiększanie się liczby jednoosobowych gospodarstw domowych, z ponowoczesnym, społeczeństwem. Na singularyzację społeczeństwa wpływa (Buunk, van Driel 1989; Macklin, 1987):

- opóźnianie zawierania małżeństwa;
- poszerzanie się różnorodności stylów życia i możliwości zatrudnienia dla kobiet;
- wzrost liczby rozwodów i zmniejszenie liczby powtórnych małżeństw;
- wzrost liczby edukujących się kobiet;
- liberalizacja standardów seksualnych, większa akceptacja kohabitacji.

Obraz społeczny tak ogromnej grupy, która żyje poza tradycyjnym stylem rodzinnym zmusza do przeorganizowania spostrzegania tego, co w rzeczywistości jest normą, a co alternatywą. Zjawisko życia w pojedynkę jest zauważane w literaturze naukowej i wielu badaczy uważa je za konkurencyjne wobec małżeństwa i kohabitacji (Adams, 1976; Giddens, 1990; Slany, 2008; DePaulo, 2009). Według niektórych badaczy w społeczeństwach ponowoczesnych następuje zwrot od małżeństwa do seryjnej monogamii (Haley, 2000; Fisher, 2004). Bardziej radykalne tezy odwołują się do globalnego fenomenu, jakim jest zwiększająca się liczba kobiet żyjących w pojedynkę i przewidują przyszłość w kategorii nazwanej *sologamią* (Berg-Cross, Scholze, Long, Grzeszczyk, Roy, 2004). Tyszka (2001) podkreśla, że forma życia w pojedynkę, nie jest antyrodzinna w ponowoczesnym rozumieniu rodziny, a jedynie alternatywna. Młode osoby żyjąc w jednoosobowych gospodarstwach domowych nie rezygnują z silnych więzi społecznych i pozostają w ten sposób w szerszym kontekście rodziny.

2.3. Singiel jako pojęcie naukowe

Pierwsze próby naukowych definicji i publikacje dotyczące terminu singiel (ang. *single*) pojawiają się w literaturze amerykańskiej w latach 30. XX wieku (Hollis, 1936). Ujawniają szczególne zainteresowanie sytuacją kobiet żyjących w pojedynkę (Dickinson, Beam, 1934) oraz życiem seksualnym osób nie będących w związku małżeńskim (Wile, 1934). Klasyczna amerykańska definicja pojęcia singiel zakłada, że jest to osoba, która nie pozostaje w związku małżeńskim ani też w nieformalnym związku hetero- lub homoseksualnym (Stein, 1981).

Bella DePaulo i Wendy Morris (2005) prezentują trzy podstawowe definicje bycia singlem, w aspekcie prawnym, społecznym i osobistym. W aspekcie prawnym singlem jest każda osoba pozostająca w wolnym stanie cywilnym. To jest najszersze pojęcie definiujące grupę społeczną tylko ze względu na stan cywilny. Do tej kategorii możemy włączyć kawalerów i panny, osoby rozwiedzione i owdowiałe. W takim ujęciu DePaulo (2009) podkreśla, że status singla ma 92 miliony Amerykanów powyżej 18. roku życia, co stanowi

42% dorosłej populacji. Co więcej, Amerykanie spędzają większą część życia nie będąc w związku małżeńskim. Aspekt prawny pomija jednak relacje intymne, więc w grupie tej mogą się znaleźć osoby pozostające w trwałych związkach (kohabitacja, LAT). W języku polskim termin *singiel* w takim rozumieniu jest określany jako stan wolny. Definicja ta odnosi się bezpośrednio do małżeństwa (singiel jako osoba nie pozostająca w związku małżeńskim), i może być bardziej przydatna do charakteryzowania małżeństwa w porównaniu z innymi grupami. Dla badań psychologicznych termin ten jest zbyt heterogeniczny i nie odnosi się do relacji intymnych oraz stylu życia w pojedynkę.

Drugi aspekt - społeczny odnosi się do osób, które nie pozostają w intymnych związkach spostrzeganych jako ważne. Znaczenie związku określa się na podstawie długości jego trwania, regularności spotkań, wyłączności partnerów oraz chęci wspólnego dalszego trwania związku lub zamieszkania. To, czy inni spostrzegają związek jako poważny, może mieć większy wpływ na codzienne życie jednostki niż jej status matrymonialny (DePaulo, Morris, 2006). Jednocześnie za w pełni poważny związek uważa się jedynie związek małżeński. Taka społeczna percepcja sprawia, że również w aspekcie społecznym kategorii *singiel*, można określać tym mianem osoby będące w związkach (kohabitacja, związki na odległość, „chodzenie ze sobą”), ponieważ właśnie w aspekcie społecznym nie są spostrzegane jako poważne, zatem społeczeństwo traktuje osobę niezamężną/nieżonatą, jako potencjalnie wolną (nie będącą w związku) (DePaulo, 2007). Badaczki (DePaulo, Morris, 2005) postulują, aby do kategorii singli nie włączać osób, które są chwilowo poza stałym związkiem.

Trzeci aspekt jest związany z osobistym postrzeganiem siebie jako singla. Jeśli osoba postrzega siebie w kategorii społecznej *singiel* – to nim jest (DePaulo, Morris, 2005).

W polskich badaniach socjologicznych Aldona Żurek (2003) zaproponowała pojęcie samotność życiowa, które określało osoby: prowadzące jednoosobowe gospodarstwo domowe, posiadające względną samodzielność materialną, umożliwiającą finansową niezależność, nie pozostające w trwałych relacjach społecznych o charakterze materialnym i osobowym, posiadające status osoby niezamężnej/nieżonatej. Kwestia dobrowolności wyboru nie była dystynktywna w tej definicji. Jednakże swoich następnych pracach A. Żurek (2008) używa jednak zamiennie sformułowań *single* oraz życie w pojedynkę. Krystyna Słany (2008) tłumaczy pojęcie *single life* jako życie w samotności. Pojęcie to charakteryzuje osoby, które żyją samotnie, niezależnie od ich sytuacji cywilno-prawnej. W swoich badaniach Katarzyna Palus (2010), która skupiła się na psychologicznych aspektach mechanizmu stawania się osobą nieposiadającą partnera, używa właśnie tego sformułowania lub zamiennie pojęcia życie

w pojedynkę, podkreślając naukowe trudności w przyjęciu w polskiej psychologii pojęcia singiel.

W innych polskich opracowaniach dotyczących życia w pojedynkę pojawiają się pojęcia: samotność (Gajda, 1987), *singlostwo* (Czernecka, 2008; Paprzycka, 2008; Ruszkiewicz, 2008; Żurek, 2008) oraz stan bezżenności (Braun-Gałkowska, 1989; Tymicki, 2001) oraz socjologiczne określenie jednoosobowe gospodarstwo domowe (Tulli, 1979).

W badaniach anglojęzycznych najpopularniejsze jest określenie *single* (Stein, 1981; DePaulo, Morris, 2005), pojawiają się również określenia dotyczące stylu życia, najczęściej *living alone, singlehood, singleness, one-person household*, a także: *solo-living, solo-existence* (MacVarish, 2006).

Wokół pojęcia singiel, również w Anglii istnieje dyskusja społeczna. W tradycji angielskiej pannę (jak również starą pannę) oznacza słowo *spinster*, które charakteryzowało niezależną finansowo kobietę utrzymującą się z przędzalnictwa (*spinning*). Geller (2001) proponuje powrót do tego pojęcia, z uwzględnieniem dobrowolności wyboru, czyli *spinster by choice* (panna z wyboru).

Badania życia w pojedynkę są szczególnie reprezentatywne w Holandii. Clara H. Mulder (2003) zakłada, że do kategorii singiel można zaliczyć wszystkie osoby niemieszkające w domu z rodzicami lub partnerem. Również inne badaczki (De Jong-Gierveld, Aalberts, 1980) podają zbliżoną definicję, określającą singla, jako osobę, która żyje samotnie lub tworzy jednoosobowe gospodarstwo domowe. Bram P. Buunk (1989) uszczegóławia kategorię, do której należą nieżonate i niezamężne osoby, niepozostające w związkach kohabitacyjnych, niemieszkające z przyjaciółmi, dziećmi, krewnymi, będące jedynie w przelotnych związkach seksualnych z innymi osobami. Ta definicja zawęża kategorię singli, ponieważ wyłącza osoby prowadzące samodzielne gospodarstwa, ale pozostające w związku na odległość.

Część definicji włącza do kategorii singiel tylko osoby podejmujące świadomy wybór o takim stylu życia. Katja Bachmann (1992) jako wskaźnik stylu życia w pojedynkę podkreśla brak dzieci i świadomy wybór. Również Stefan Hradil (1995) określa singli jako dobrowolnie osoby żyjące w pojedynkę, bez stałego partnera.

Bycie singlem jest określane jako specyficzny styl życia, obejmujący sposób odżywiania, spędzania wolnego czasu oraz przede wszystkim światopogląd (Bauereiss, Bayer 1995). Rosenmayr i Kolland (1997) podkreślają, że pojęcie singla obejmuje nie tylko fizyczną formę życia w samotności, ale także styl życia, w którym realizowane są indywidualne wartości i wzorce relacji.

W polskiej literaturze naukowej (Tyszka, 2001; Paprzycka, 2008; Ruszkiewicz, 2008; Slany, 2008; Żurek, 2008) ujmuje się życie w pojedynkę jako alternatywną formę życia małżeńsko-rodzinnego.

Problematyka życia w pojedynkę jest związana z postrzeganiem zwiększania się tego zjawiska. Istnieje możliwość, że nowe zjawiska społeczne są bardziej uwydatnione niż wynikałoby to z realnych zmian (Silka, 1989). Część osób pozostająca w intensywnych relacjach romantycznych może być wciąż zaliczana do grupy singli ze względu na wolny stan cywilny (Williams, Nida, 2005).

2.4. Charakterystyka singli – główne kryteria definicyjne

W definicjach singli pojawiają się różnorodne kryteria:

- stan cywilny (wolny: kawalerowie, panny/ rozwiedzeni/owdowiali);
- typ relacji (życie w pojedynkę, nie/poważne związki);
- styl mieszkania (gospodarstwa jednoosobowe/dom rodziny generacyjnej/dzielenie mieszkania z przyjaciółmi);
- wiek;
- czas trwania życia w pojedynkę (tymczasowy/trwały);
- status społeczny (dochód, wykształcenie, aktywność zawodowa) oraz
- przyczyny, wśród których podstawowym kryterium jest dobrowolność/konieczność wyboru, określająca uwarunkowania życia w pojedynkę.

W polskich badaniach i literaturze z lat 90. i wcześniejszych, pośród alternatywnych form życia rodzinnego, życie w pojedynkę nie pojawia się w sposób zauważalny (por. Kwak, 1995). Wyjątek stanowi opracowanie Renaty Tulli z 1974 r. jednoosobowych gospodarstw, co jednak podkreśla unikatowość tego zjawiska. Dominującą grupę stanowiły osoby w wieku starszym.

Polskie badania z 1974 r. (Tulli, 1978) wskazują na 9% jednoosobowych gospodarstw domowych (na terenie woj. łódzkiego). Renata Tulli (1978) zastosowała podział oparty na kategoriach wiekowych: jeszcze samotni (młodzi, uważają swój stan cywilny za przejściowy, który przedłuża się ze względu na brak stabilizacji i perspektyw mieszkaniowych); samotni (osiągnęli dojrzałość biologiczną i społeczną, nie zamierzają zmienić miejsca zamieszkania, osiągnęli stabilizację, decyzja o samotnym życiu jest dobrowolna lub wynika wbrew intencjom); już samotni (samotność zdeterminowana najczęściej śmiercią małżonka lub odejściem dzieci, rzadziej stanowi kontynuację stylu życia, przewaga kobiet). Najwięcej osób

zajmujących jednoosobowe gospodarstwa domowe było w wieku powyżej 60 lat (74%), następnie wśród osób w wieku 50-59 lat (12%), 40-49 lat (10%), a najmniej w grupie wiekowej 26-38 lat (4%). Analogicznie przedziały wiekowe związane są wymienionymi powyżej kategoriami. Grupa „samotnych” plasuje się w przedziale wiekowym 40-49 lat i wykazuje wewnętrzne zróżnicowanie ze względu na płeć (większość to kobiety - 63%) oraz stan cywilny (przewaga panien i kawalerów – 63%). Przychody są relatywnie niższe, a oczekiwania zdecydowanie zawyżone. Grupę tę Tulli nazywa grupą „niepogodzonych” (Tulli, 1978, s.125) i wnioskuje o poczuciu niespełnienia i rozczarowania przy nierealistycznych oczekiwaniach. Grupa osób „jeszcze samotnych” jest tożsama z grupą wiekową 26-38 lat, dlatego też trudno jest wyciągnąć uzasadnione wnioski z badania o charakterze ilościowym z tak małej grupy ($N = 8$). Można stwierdzić, że w tej kategorii znalazła się równoliczna grupa mężczyzn i kobiet w wolnym stanie (rozwidziona kobieta, rozwiedziona mężczyzna, trzy panny, dwóch kawalerów), kobiety miały relatywnie wyższe wykształcenie oraz w porównaniu do populacji grupa ta wykazywała większą aktywność towarzyską.

Aldona Żurek (2003) w swoich badaniach ($N = 300$) charakteryzuje osoby samotne życiowo jako mieszczące się w przedziale wiekowym 25-35 lat, aktywne zawodowo, osiągające dochody wyższe niż przeciętne, posiadające wykształcenie wyższe lub średnie, posiadające liczne grono znajomych i przyjaciół oraz utrzymujące silne więzi rodzinne. Należy dodać, że ponad połowa badanych (54,7%) deklaruowała posiadanie sympatii lub narzeczonej/ego. Choć, co ciekawe, najwyższą satysfakcję przyznawali relacjom przyjacielskim a nie związkom romantycznym i rodzinnym. Może to oczywiście wynikać z większej dobrowolności i kontroli nad relacjami przyjacielskimi. W kwestii relacji prezentuje podejście tożsame z definicją Belli DePaulo i Wendy Morris (2005), która zakłada, że single mogą być w romantycznych związkach, jeśli nie są one sformalizowane. Czyli zgodnie ze społecznym spostrzeganiem, nie są one istotne i trwałe. To podejście zatem bardziej wskazuje na styl życia, a pomniejsza rolę relacji. Podejście Żurek, zawęża grupę osób samotnych życiowo do określonej grupy wiekowej za Krzysztofem Tymickim (2001), który grupie wiekowej 25-34 lat przypisuje szanse na wejście w stan małżeński oraz koncentruje się na prowadzeniu jednoosobowego gospodarstwa domowego (włączając również osoby kohabujące typu LAT – Living Apart Together i związki na odległość).

W literaturze niemieckiej najczęściej pojawia się definicja singla jako osoby, jest która żyje bez trwałego, głębokiego związku w jednoosobowym gospodarstwie domowym, bez względu na dobrowolność lub przymus takiego stylu życia (Deml, 2009). W niemieckim spisie ludności

nazwa jednoosobowe gospodarstwo domowe (*Einpersonenhaushalte*) stosowana jest zamiennie z nazwą *Singlehaushalte*. Może to wskazywać jak silnie społecznie pojęcie singiel jest związane z typem zamieszkania oraz wysoką heterogenicznością grupy. Kontrowersyjne w tym aspekcie pozostaje definicja jednoosobowego gospodarstwa, ponieważ włączane w tę kategorię są także samotni rodzice. W statystykach mogą być również niedoszacowania, ponieważ osoby nie zamieszkujące ze swoim partnerem, również określają swój typ zamieszkania jako jednoosobowy.

Paula J. Caplan (1985) definiuje bycie singlem głównie w przestrzeni mieszkalnej. Singlem jest osoba opuszczająca dom rodzinny i prowadząca jednoosobowe gospodarstwo domowe. Stefan Hradil (1995) określa singla jako osobę pomiędzy 22-55 r.ż., która długotrwale żyje samotnie z własnego wyboru i prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe. Definicja ta wyklucza zatem osoby pozostające w związkach i zawęża grupę singli, pozwalając prowadzić ujednolicenie w badaniach. Leopold Rosenmayr i Franz Kolland (1997) opisują grupę singli jako osoby w wieku 30-54 lat, żeby wykluczyć osoby samodzielnie mieszkające ze względu na kształcenie się oraz osoby owdowiałe.

Beate Küpper (2002) zakłada, że najważniejszym kryterium jest niepozostawanie w trwałym związku. Niemniej jednak pojęcie „stałego związku” jest subiektywne i może również zniekształcać wyniki badań oraz ich interpretację. Podkreśla ona także zdolność do budowania relacji, ponieważ tylko osoby spełniające to kryterium, mogą rzeczywiście wybierać styl życia w pojedynkę. François Höpflinger (1989) używa terminu singiel do charakterystyki osoby żyjącej samotnie, posiadającej pozytywny stosunek do tej formy życia oraz, co najmniej tymczasowo, korzystającą z niego z radością. Odnosi się zatem do społecznego ujęcia bycia singlem niż prawnego. W literaturze (Bien, Bender, 1995) pojawia się także obraz singla charakteryzującego się brakiem zaangażowania w intymne więzi, koczowniczym trybem życia, egoizmem, absolutnym indywidualizmem, brakiem obowiązków rodzicielskich, niezależnością zawodową i finansową, narcyzmem oraz związanymi z tym fantazjami o pięknie, bogactwie i mocy. Taki wizerunek singla charakteryzuje osoby nie będące w związku małżeńskim, nie posiadające dzieci oraz przesadnie skupione na sobie.

Z kolei japoński socjolog Hamada Masahiro (1999), zauważa zjawisko zwiększającej się grupy młodych ludzi, stanu wolnego, ze względną niezależnością finansową, którzy mieszkają nadal ze swoimi rodzicami, co zmniejsza ich koszty i umożliwia szersze czerpanie z dóbr konsumpcyjnych. Definiuje ten fenomen jako *parasite singles* (rozpuszczeni single), jednoznacznie nadając mu negatywne znaczenie jako zagrażające społeczeństwu i gospodarce oraz stojące w sprzeczności z normami. To zjawisko jest szczególnie zauważalne

we Włoszech. Dorośli pracujący mężczyźni pozostają w swoich domach rodzinnych. Ten fenomen nazywany jest *mammoni*, jednakże jest to nazwa potoczna i nosi znamiona piętnowania, dlatego Wanrooij (2004) proponuje nazwę *long-family* (długotrwała rodzina).

Jürgen vom Scheidt (1979) wyróżnia grupę „krypto-singli” (*Krypto-Single*), którzy pomimo trwania w stabilnym związku, zachowują się tak jak osoby nie będące w związku. Kierują ich ku temu głębokie, niezaspokojone potrzeby, które mogą uruchamiać się w okresie kryzysu (np. kryzysu wieku średniego). Określenie to jest związane głównie ze stanem wewnętrznym i traktowane jako dyspozycja psychiczna, która może prowadzić „ukrytego” singla, do faktycznego stylu życia jako singiel. Scheidt (1979) wskazuje dodatkową kategorię „kreatywnego singla” (*creative single*), która dotyczy osób niezamężnych/nieżonatych lub rozwiedzionych, w wieku 25-55 lat, żyjących w pojedynkę, które nie mają poczucia straty z powodu braku partnera. Margaret Adams (1976) również wskazuje na kategorię kreatywnych singli, którzy pozytywnie oceniają swój styl życia, w porównaniu do innych, którzy odczuwają życie w pojedynkę jako samotne doświadczenie. Jenny de Jong –Gierveld i Monique Aalberts (1980) ($N = 556$) wskazują podgrupę singli, która w porównaniu z pozostałymi osobami, nie deklaruje poczucia samotności w dużym nasileniu i zaliczają ją do singli kreatywnych.

Ray Hall, Philip E. Odgen i Catherina Hill (1999) zauważają, że kobiety zamieszkujące metropolię, posiadające znaczące osiągnięcia zawodowe, charakteryzujące się wysokim wykształceniem i mobilnością, stanowią ważną i odrębną subkategorię singli. Ze względu na odrębność wobec dotychczasowego stereotypu niezamężnej kobiety, kategoria ta jest nazywana *new single woman* (nowa singielka) (Whitehead, 2003; Trimberger, 2008).

Część badań (Berg-Cross i in., 2004) wskazuje na globalny fenomen XXI elitarnej grupy profesjonalnych singielek (*single professional women*), tworzący swoistą kobiecą intelektualną społeczność. Erin Albert (2011) analizuje historie kobiet przedsiębiorców żyjących w pojedynkę, których zwiększająca się liczba wskazuje na nową generację nazwaną *solopreneuers*. Z kolei Dorothee Schmitz-Koester (1993) uważa, że życie w pojedynkę charakteryzuje trzydziestokilkuletnie kobiety, które świadomie wybrały karierę zamiast rodziny, ale wciąż eksperymentują z możliwościami życiowymi, szukając optymalnej drogi. Z badań Ewy Grzeszyk (Berg-Cross, Scholze, Long, Grzeszczyk, Roy, 2004) wynika, że polskie singielki skupiają się na celach zawodowych i kształcą się z dużą determinacją. Uważają, że nie da się pogodzić kariery zawodowej z małżeństwem i rodziną. Dodatkowymi czynnikami wpływającymi na wybór hektycznego stylu życia zdominowanego przez pracę są presja rynku pracy i rosnące wymagania pracodawców. Jednocześnie jednak wskazują na ogromną satysfakcję, jaką sprawia im praca. Rola małżeństwa i jego miejsce w hierarchii

wartości jest odmienne od tradycyjnego. Ten fakt wiąże się również z większą akceptacją kohabitacji w Polsce. Polskie singielki uważają się za samodzielne i skutecznie dbające o swoje finanse, które dają im poczucie bezpieczeństwa, jak i o życie emocjonalne. Podstawowe korzyści, które oferuje małżeństwo, są w ich mniemaniu osiągnięte.

W polskich badaniach ta subkategoria pojawia się również jako *miejski singiel* (Slany, 2002) lub *wielkomiejski singiel* (Czernecka, 2008; Paprzycka 2008), określając osoby dobrze wykształcone i aktywne w konsumpcji dóbr materialnych i kulturalnych (Slany, 2002). Bohdan Jałowicki i Marek S. Szczepański (2002) definiują ją jako *klasę metropolitarną*, poszerzając definicję o odkładanie decyzji o posiadaniu dzieci i zakładaniu małżeństwa, koncentrację na karierze zawodowej oraz niezobowiązujące związki seksualne.

Jako forma życia w pojedynkę pojawia się także pojęcie „miejskie plemiona” (*urban tribes*) wprowadzone przez Ethana Wattersa (2004). Zauważa on zjawisko społeczne zbliżone w charakterystyce do komun typu *friends* (Adams, 1976). Obejmuje on styl życia osób po 30. roku życia, który opuściły dom rodziny generacyjnej i mieszkają z osobami, które również nie weszły w związek małżeński i nie posiadają dzieci oraz preferują podobne zainteresowania. Przyjaciele wspólnie zamieszkujący pełnią wobec siebie funkcje rodziny dając sobie wsparcie i poczucie przynależności.

2.5. Typologie osób żyjących w pojedynkę

Podstawowe podkategorie grupy singli to osoby rozwiedzione, owdowiałe oraz nigdy niezamężne/nieżonate (Johnstone, Eklund, 1984; DePaulo, Morris, 2005). Gajda (1987) dodaje do grupy kawalerów i panien element samotności z wyboru, natomiast podkategorię rozwiedzionych poszerza o osoby opuszczone, porzucone, podkreślając nieostrość granic tego podziału.

Również Peter J. Stein (1981) wyróżnia typy singli ze względu na dwa wymiary: dobrowolność decyzji (wybór-przymus) oraz trwałość stanu (stan przejściowy – stan trwały). Typologia ta pozwala określić poszczególne grupy, do których przynależność może się zmieniać w toku życia:

- **single czasowi z wyboru** – zazwyczaj osoby młode, nie będące nigdy w związku małżeńskim oraz rozwiedzione, odkładający decyzję o (kolejnym) małżeństwie na bliżej nieokreślony czas;
- **single czasowi z przymusu** (konieczności) – osoby aktywnie poszukujące partnera oraz planujące zawarcie związku małżeńskiego w określonym czasie;

- **single trwali z wyboru** – osoby świadomie wybierające styl życia w pojedynkę i czerpiące z niego satysfakcję i w związku z tym nigdy nie były w związku małżeńskim;
- **single trwali z przymusu (konieczności)** – osoby starsze, które nigdy nie były w związku małżeńskim oraz rozwodnicy i wdowcy, którzy pragnęli zawrzeć związek małżeński, ale nie znaleźli odpowiedniego partnera.

Przejęciowość życia w pojedynkę jako stanu jest ważnym elementem charakterystyki singli. Z badań wynika, że największą grupę stanowią osoby traktujące życie w pojedynkę jako stan przejściowy i dążące do jego zmiany.

Nigdy nie będący w stanie małżeńskim w znacznej większości mają nadzieję na zawarcie małżeństwa. W badaniu 926 osób w wieku 19-25 lat, 84,7% zgodziło się ze zdaniem „Chciałbym/Chciałabym kiedyś ożenić się / wyjść za mąż” (South, 2003). Większość samotnych rodziców także chciałaby wejść w związek małżeński (Waller, McLanah, 2005). Z amerykańskich badań (Cargan, Melko, 1982) wynika, że większość singli oczekuje, że wejdzie w związek małżeński w ciągu pięciu lat. Nie postrzegają stylu życia w pojedynkę jako alternatywnego wobec małżeństwa, ale raczej jako przejściowy okres w ich życiu.

Zbliżoną typologię prezentuje Arthur Shostak (1987) dzieląc osoby żyjące w pojedynkę ze względu na dobrowolność decyzji i trwałość (tymczasowy/stały). Wyróżnia on cztery typy:

1. **ambiwalentni** (*ambivalents*) – dobrowolni single, postrzegający się jako tymczasowi; nie poszukują współmałżonka, ale są otwarci wobec idei małżeństwa. Do tej grupy najczęściej należą młodszy mężczyźni i kobiety aktywnie dążące do osiągnięcia celów zawodowych lub osoby preferujące hedonistyczny styl życia. Ambiwalentni single mogą być także w związkach kohabitacyjnych;
2. **życzeniowi** (*wishfuls*) - żyją w pojedynkę z konieczności i traktują to jako stan przejściowy; zazwyczaj aktywnie, ale nieskutecznie poszukują kandydata na męża/żonę; świadomie dążą do małżeństwa;
3. **zdecydowani** (*resolveds*) – postrzegają siebie jako trwale żyjących w pojedynkę; niewielki odsetek stanowią księża, zakonnice lub rodzice preferujący samotne wychowywanie dzieci; największa grupa wśród zdecydowanych singli, preferuje taki styl życia; zazwyczaj jednak oczekują romantycznej relacji i w takim samym stopniu jak żyjący w małżeństwie, cenią sobie wysoko potrzebę bliskości i możliwość dzielenia miłości;
4. **żałujący** (*regretfuls*) – życie w pojedynkę postrzegają jako przeznaczenie i swój los, jednocześnie pragnąc małżeństwa; dużą grupę tego typu stanowią dobrze wyedukowane i osiągające wysokie dochody kobiety po 40. roku życia, które nie mogą znaleźć podobnych sobie partnerów.

Douglas Austrom i Kim Hanel (1985) na podstawie swoich badań zaproponowali podstawowy podział grupy singli na zadowolonych ze swojego stanu i cieszących się życiem oraz na niezadowolonych, szukających przyczyn swojego stanu w osobistych deficytach lub sytuacyjnych niedogodnościach.

Willem D. Van Hoorn (2000) wyróżnia cztery kategorie osób na podstawie skrzyżowania dwóch wymiarów: posiadania partnera (chęć/brak chęci) oraz zamieszkiwania z partnerem oraz stosunku do życia w pojedynkę (pozytywny – krytyczny). Zostały one zdefiniowane jako:

- **tęskniący** – osoby charakteryzujące się chęcią posiadania partnera i mieszkania z nim oraz krytycznym stosunkiem do życia w pojedynkę (45%);
- **ambiwalentni** - osoby charakteryzujące się chęcią posiadania partnera i mieszkania z nim oraz deklarujące pozytywny stosunek do życia w pojedynkę (20%);
- **ubolewający** – osoby chcące żyć w pojedynkę, ale jednocześnie posiadające negatywny stosunek do takiego stylu życia (10%);
- **zadowoleni** – osoby chcące żyć w pojedynkę oraz mający pozytywny stosunek do tego stylu życia (20 %).

W badaniach Hoorna zatem przeważają osoby, które nie będąc w związku, pragną mieć partnera i są negatywnie nastawione do swojej sytuacji życiowej.

Robert Staples (1981) zajmujący się stylem życia czarnoskórych Amerykanów podzielił grupę singli na pięć kategorii:

1. **dryfujący** (*free floating*) – osoby nie będące w związku, umawiające się przypadkowo;
2. **żyjący w otwartym związku** (*open-coupled relationship*) – posiadający relatywnie stałego partnera, ale relacja jest na tyle otwarta, by pomieścić inne jednostki w seksualnych lub romantycznych relacjach;
3. **żyjący w zamkniętym związku** (*closed-couple relationship*) – partnerzy znajdują się w stałym związku opartym na wierności;
4. **zobowiązani** (*committed singles*) – mieszkają z partnerem, wobec którego zobowiązali się być w stałym związku (zaręczeni);
5. **przystosowani** (*accommodationist*) – tymczasowo lub trwale żyją samotnie, spotykają się z przyjaciółmi, ale odmawiają spotkań w celu nawiązania związku lub kontaktów heteroseksualnych.

Dorothee Schmidt-Koester (1993) opierając się na badaniach jakościowych, proponuje podział kobiet żyjących w pojedynkę na pięć kategorii:

1. młode kobiety po raz pierwszy żyjące w pojedynkę;

2. doświadczone kobiety w swoich „najlepszych latach”, nastawione na karierę, często wychowujące dzieci i/lub rozwiedzione, które nie mają czasu na związek z mężczyzną;
3. starsze kobiety, rozwiedzione, które zaczynają po raz pierwszy myśleć o swoich potrzebach i chcą odpocząć od związków;
4. wdowy, które mają wystarczające zabezpieczenie materialne do życia w pojedynkę;
5. kobiety, które są homoseksualne lub preferują alternatywne formy życia rodzinnego.

Julita Czernecka (2011) proponuje typologię polskich singli stworzoną na podstawie głównych przyczyn życia w pojedynkę prezentowanych przez samych singli. Wyróżnia typy singli bezkompromisowych, szczęśliwych, oswojonych, romantyków i zranionych. Single bezkompromisowi to osoby deklarujące wysokie wymagania wobec potencjalnego partnera/ki oraz samej relacji; wcześniej pozostające w nieudanych związkach lub je obserwujące; uważają, że lepiej być samemu, niż z przypadkową osobą. Single szczęśliwi są zadowoleni z życia w pojedynkę i nie szukają trwałych związków; bycie singlem umożliwia im realizowanie się w przestrzeni zawodowej, ale jednak traktują ten stan jako przejściowy. Typ singli oswojonych charakteryzuje osoby, które deklarują trwanie w życiu w pojedynkę z przyzwyczajenia, mają poczucie zaspokojenia potrzeb emocjonalnych, a życie w pojedynkę jest dla nich wyznacznikiem normy, w przeciwieństwie do życia w związku. Romantycy deklarują bycie singlem podyktowane oczekiwaniem na idealnego partnera/kę. Typ singli zranionych opisuje osoby, które doznały cierpienia w poprzednich związkach i żyją w pojedynkę z obawy przed kolejnym zranieniem. Czernecka (2011) analizuje życie w pojedynkę jako styl życia i w związku z podejściem, proponuje drugą typologię opartą na sposobach spędzania wolnego czasu. Wyróżnia singli *aktywistów*, preferujących aktywne spędzanie czasu wolnego, który często połączony jest z podtrzymywaniem relacji interpersonalnych. *Domatorzy*, to typ singli, którzy swoją aktywność w czasie wolnym realizują w swoim domu. Kolejnym typem są *impresowicze*, których podstawową aktywnością, również poza czasem wolnym, jest chodzenie do klubów i bawienie się grupie znajomych.

W definicjach singli pojawiają się zatem zróżnicowane kryteria, które można odpowiednio pogrupować. W wymiarze prawnym kryterium to stan cywilny; socjodemograficznym: wiek, forma zamieszkania, posiadanie dzieci i status społeczny; interpersonalnym typ relacji intymnej; w wymiarze indywidualnym: przyczyny, zadowolenie i trwałość bycia singlem, pragnienie wejścia w związek, postrzeganie siebie w kategorii singiel i orientacja seksualna. Ostatnim wymiarem, który został nazwany społecznym, single kategoryzuje się ze względu na traktowanie życia w pojedynkę jako stylu życia lub formy życia intymnego. (Tab.1.)

Tabela 1. Kryteria definicyjne terminu *singiel* w literaturze naukowej

Lp.	Wymiar	Kryterium definicyjne terminu <i>singiel</i>		Odwołanie się do kryterium w definicji (wybrani autorzy)
		Nazwa	Kategorie	
1.	Prawny	Stan cywilny	wolny: kawalerowie, panny/ rozwiedzeni/ owdowiali	Johnstone, Eklund, 1984; Buunk, 1989; Tymicki, 2001; Żurek, 2003; DePaulo, Morris, 2005
2.	Socjodemograficzny	Wiek	przedział wiekowy	Tulli, 1978; Shostak, 1987; Hradil, 1995; Rosenmayr, Kolland, 1997; Tymicki, 2001; Żurek, 2003
3.		Styl mieszkania	gospodarstwa jednoosobowe / dom rodziny generacyjnej/ dzielenie mieszkania z przyjaciółmi	Adams, 1976; Aalberts, 1980; Caplan, 1985; Jong – Gierveld, Buunk, 1989; Hradil 1995; Masahiro, 1999; Mulder, 2003; Watters, 2004; Wanrooij, 2004
4.		Posiadanie dzieci	bezdietni/ samotne matki, samotni ojcowie	Bien, Bender, 1995; Hradil 1995
5.		Status społeczny	dochód, wykształcenie, aktywność zawodowa	Hall, 1999; Whitehead, 2003; Żurek, 2003; Berg-Cross, Scholzc, Long, Grzeszczyk, Roy, 2004; Jałowiecki, Szczepański, 2006; Paprzycka, 2008; Trimberger, 2008; Albert, 2011
6.	Interpersonalny	Typ relacji	życie w pojedynkę, nie/poważne związki	Staples, 1981; Buunk, 1989; Küpper, 2002; Żurek, 2003; DePaulo, Morris, 2006
7.	Indywidualny	Przyczyny	wśród których podstawowym kryterium jest dobrowolność / konieczność wyboru, określająca uwarunkowania życia w pojedynkę	Stein, 1981; Gajda, 1987; Shostak, 1987; Schmitz-Köster, 1993; Hradil, 1995; Kaufmann, 2002; DePaulo, Morris, 2006; Czernecka, 2011
8.		Zadowolenie z życia w pojedynkę		Adams, 1976; Scheidt, 1979; Jong –Gierveld, Aalberts, 1980; Stein, 1981;

Lp.	Wymiar	Kryterium definicyjne terminu <i>singiel</i>		Odwołanie się do kryterium w definicji (wybrani autorzy)
		Nazwa	Kategorie	
			zadowolenie / brak zadowolenia z życia w pojedynkę	Austrom, Hanel, 1985; Höpflinger, 1989; Byrne, 2003
9.		Pragnienie wejścia w związek	pragnienie / brak pragnienia wejścia w związek małżeński / partnerski	Shostak, 1987; Cargan, Melko 1982; South, 1993; Waller, McLanahan, 2005
10.		Postrzeżenie siebie w kategorii singiel	identyfikacja	Schwartzberg, Berliner, Jacob, 1995; Byrne, 2003; Reynolds, Wetherall, 2003; DePaulo, Morris, 2005; Paprzycka, 2008
11.		Trwałość bycia singlem	tymczasowy/trwały przejściowa faza życia	Stein, 1981; Cargan, Melko, 1982; Shostak, 1987
12.		Orientacja seksualna	heteroseksualna / homoseksualna	Stein, 1981; Cargan, Melko, 1982; Schmitz-Köster, 1993; DePaulo, Morris, 2005
13.	Społeczny	Styl życia	światopogląd, sposób spędzania wolnego czasu, sposób odżywiania	Bauereiss, Bayer, 1995; Schmitz-Köster 1993; Rosenmayr, Kolland, 1997; Czernecka, 2011
14.		Forma życia	Alternatywna forma życia intymnego	Tyszka, 2001; Paprzycka, 2008; Ruskiewicz, 2008; Slany, 2008; Żurek, 2008

Źródło: Ochnik, 2012

2.6. Problemy definicyjne pojęcia *singiel*

Niektórzy badacze uważają, że błędem jest włączanie do kategorii singli młodych osób mieszkających z rodzicami, którzy być może nigdy nie będą samodzielnie i niezależnie żyć (Häussermann, Siebel, 2000). Dlatego warto potoczne pojęcie samotnego życia (*Alleinlebende*) zastąpić samotnym mieszkaniem (*Alleinwohnen*), które trafniej oddaje charakterystykę kategorii, włączając do niej tylko te osoby, które są najemcami lub właścicielami mieszkania. Z kolei Michael Broder (1990) charakteryzujący singla, jako osobę żyjącą w stanie wolnym, uważa za nieistotną w opisie singla kategorię jednoosobowego gospodarstwa domowego, zdarza się bowiem, że więzi społeczne lub materialne wiążą singli ze znajomymi i przyjaciółmi, z którymi zamieszkują wspólnie gospodarstwo domowe. Sonja Deml (2009) uważa, że rynek mieszkaniowy kieruje swoją ofertę głównie do osób żyjących w pojedynkę typu „yuppies”, a więc dobrze wykształconych i zamożnych, z pominięciem grupy o niskich dochodach, co często zmusza te osoby do podejmowania wspólnego zamieszkania w celu zmniejszenia kosztów wynajmu. W takim przypadku trzy osoby wynajmujące jedno mieszkanie powinno się traktować jako trzy niezależne gospodarstwa domowe.

W badaniach uwzględniających liczbę domowników, może pojawiać się problem z prawdziwością przekazywanych danych, ze względu na osoby będące w separację, lub wykazywanie (zameldowanie) pobytu dzieci, które faktycznie nie zamieszkują już z rodzicami. Z kolei osoby żyjące w pojedynkę mogą prowadzić styl życia LAT (*living apart together*), być w związku na odległość lub styl życia *Jobpendler*, czyli posiadający dodatkowe służbowe mieszkania. Gdyby pod uwagę wziąć jedynie brak trwałego związku, to do grupy singli można by włączyć nawet osoby pozostające jeszcze formalnie w małżeństwie, ale będące w separacji, lub których małżeństwo na każdym z poziomów relacji - rozpadło się. Te problemy mogą wpływać na zafałszowanie wyników liczby osób prowadzących gospodarstwa jednoosobowe. Stefan Hradil (1995) uważa, że również osób wychowujących dzieci nie można włączać do kategorii singiel, ponieważ, jak wynika bezpośrednio z samej definicji wskazującej na relację z dzieckiem - są samotnymi rodzicami.

Zatem ani stan cywilny ani deklarowana forma zamieszkania nie mogą być traktowane jako niezawodne kryteria wyróżniające osoby prowadzące samodzielny tryb życia w pojedynkę. W nowoczesnym społeczeństwie różnorodne formy życia i mieszkania nie są powiązane ze sobą w konwencjonalny sposób, co zmniejsza ich diagnostyczność jako kryterium, a od badaczy wymaga większej elastyczności i przenikliwości.

Tak duża heterogeniczność tej grupy stanowi poważną trudność w używaniu pojęcia singiel jako terminu naukowego. Nie określa on bowiem jakiego typu relacji osoba ta nie utrzymuje (Clark, Graham, 2005). W definicji DePaulo i Morris (2005) singlem jest osoba nie będąca w związku małżeńskim, co może włączać do tej grupy również osoby kohabitujące, będące w poważnych związkach, rozwiedzione i owdowiałe. Również termin *always single*, odnoszący się do kategorii osób oddanych życiu w pojedynkę, ale dążących do budowania bogatej sieci przyjaciół bez inklinacji do formowania i pozostawiania długoterminowej relacji z aspektem seksualnym (DePaulo, Morris, 2005) może zawierać w sobie zróżnicowane grupy/kategorie osób: osoby homoseksualne, osoby chcące/posiadające dzieci. Każda z tych grup spostrzegana jest w społeczeństwie w odmienny sposób i warunkuje specyficzne stereotypy, co podkreśla wagę pytania o zasadność i użyteczność naukową w psychologii tak szerokiego pojęcia singiel (Williams, Nida, 2005). Tak szeroka grupa singli jest w badaniach porównywana do równie heterogenicznej kategorii osób będących w związku małżeńskim, które silnie różnicuje jakość związku małżeńskiego lub choćby fakt, czy jest to pierwszy czy kolejny związek małżeński (Koropeczyk-Cox, 2005).

Powstaje również pytanie, czy istnieją wspólne cechy dla singli jako kategorii na przestrzeni historii i cywilizacji, choć badania wskazują na odpowiedź przeczącą (Bell, Yans, 2008). Badacze zwracają też uwagę, że jest to kategoria, którą definiuje się przez to czym nie jest (nie jest w związku małżeńskim), a nie poprzez to, czym jest (Bell, Yans, 2008).

Zróżnicowanie grupy singli, powoduje, że w badaniach naukowych badacze redefiniują je dla swoich potrzeb, odnosząc do różnych zmiennych (np. wieku, stanu cywilnego). Brakuje jednak ujednoczenia pojęciowego zjawiska życia w pojedynkę w dziedzinie nauk społecznych.

Literalne tłumaczenie terminu singiel z języka angielskiego oddaje charakter tego zjawiska, który łączy się z westernizacją polskiego społeczeństwa (Beisert, 2006). W literaturze anglojęzycznej pojęcie singiel jest rdzennie rozumiane w sensie prawnym (DePaulo 2009), i w związku z historią oraz kontekstem społecznym, wiąże się większą stereotypizacją (Cargan, Melko, 1982) niż znaczenie pojęcia *singiel* w literaturze nieanglojęzycznej. Jako internacjonalizm singiel ma wydźwięk generalnie bardziej pozytywny niż poprzednie określenia stanu wolnego. Pojęcie to w niemieckojęzycznej literaturze kojarzy się z młodością, dynamizmem i skutecznością (Deml, 2009). Z polskich badań wynika, że termin singiel kojarzy się bardziej z „wielkomięskim singlem”, i choć stosunek wobec tego terminu jest co najmniej ambiwalentny, to jednak zdecydowanie mniej negatywny niż wobec określeń „stara panna/stary kawaler” (Czernecka 2008; Paprzycka 2008, 2011). Jednocześnie termin ten wypełnia pustkę pojęciową w charakterystyce osób nie będących w związku

małżeńskim, których nie można już określać mianem „stara panna/stary kawaler”, i które w ponowoczesnym świecie realizują styl życia, wymagający nowego określenia.

W polskiej literaturze naukowej również pojęcie *życie w pojedynkę* wydaje się być trafnym określeniem, ponieważ odnosi się przede wszystkim do poziomu interpersonalnego, ujmując generalną tendencję danej formy życia intymnego, czy nawet stylu życia. Co najważniejsze, nie budzi negatywnych konotacji jak określenia „samotne” życie oraz nie definiuje tożsamości poprzez brak partnera, czyli poprzez to czym nie jest i czego nie ma, dlatego nie tworzy tożsamości braku (deficytowej tożsamości) (Hradil 2003; Reynolds, Wetherell 2003; Reynolds, Taylor 2005; Hertel i in. 2007; Bell, Yans, 2008).

Argumentem za przyjęciem terminu *singiel*, jako terminu naukowego, z całą jego złożonością i różnorodnością, jest silne zakorzenienie tego pojęcia w międzynarodowych publikacjach naukowych.

2.7. Przyczyny życia w pojedynkę

2.7.1. Przyczyny życia w pojedynkę w różnych podejściach psychologicznych

W perspektywie psychodynamicznej próbuje się znaleźć ogólne wnioski dotyczące procesów psychicznych na podstawie psychoanalitycznych badań klinicznych. Ze względu na specyfikę tego podejścia, istotny jest przede wszystkim subiektywny świat przeżyć analizowanej jednostki (Frosh, 1989). Struktura życia jest defensywna wobec pragnienia uwolnienia się od cierpienia związanego z przeżywaniem lęku (Thomas, 1996).

Modele psychodynamiczne wskazują na przyczyny życia w pojedynkę wśród kobiet na:

- wczesne doświadczenia wpływające na poczucie bliskości i intymności;
- problemy na poziomie separacji od matek i wynikającej z nich potrzeby bycia potrzebowanym;
- negatywne doświadczenia w poprzednich relacjach intymnych;
- wpływ wcześniejszej straty na aktualne poczucie swojego ja;
- mechanizmy obronne utrudniające osiągnięcie poczucia bliskości;
- tęsknota za związkiem powodowana potrzebą identyfikacji (Reynolds, 2008).

Psychodynamiczne modele są oparte na jednostkowych przypadkach, i mimo, że są kompleksowymi teoriami, trudno generalizować ich wyniki. Dodatkowo badania (Siegel, 1995) sugerują, że kobiety żyjące w pojedynkę mogą wierzyć psychodynamicznym wyjaśnieniom swojej sytuacji i zachowywać się zgodnie z nimi.

W podejściu empirycznym, kobiety żyjące w pojedynkę określane są jako zdolne do odzwierciedlenia swojego doświadczenia i wyciągania z niego wniosków oraz zachowujące się autonomicznie. W odróżnieniu do podejścia psychodynamicznego analizuje się świadome aspekty życia w pojedynkę (Reynolds, 2008).

2.7.2. Style przywiązania

Przywiązanie w relacji rodzin – dziecko może stanowić prototyp więzi w wieku dorosłym (Plopa, 2008). Hazan i Shaver (1987) zaprezentowali teorię, która zakłada, że sposób traktowania dzieci przez osoby bliskie buduje określony styl przywiązania (bezpieczny, unikający i lękowo-ambiwalentny), który znajduje odzwierciedlenie w budowaniu bliskich relacji intymnych w dorosłości. Style te są relatywnie stałe. Badania (Kirkpatrick, Hazan, 1994) ujawniają, że 70% badanych po czterech latach wybrało ten sam styl przywiązania. Bratholomew i Horowitz (1991) wyróżnili dodatkowe wzorce stylów przywiązania: lękowo-unikający i oddalająco-unikający.

Levitt (Dwyer 2005, s.42, za: Levitt, 1991) uważa, że zakładanie pełnej zależności późniejszych związków od wczesnego przywiązania rodziców i dziecka jest co najmniej uproszczeniem. Należałoby dodatkowo wziąć pod uwagę czynniki związane z komunikacją interpersonalną, normy kulturowe oraz wyznawane ideologie. Niemniej jednak styl przywiązania w aktualnym piśmiennictwie (Goldberg, 2000; Rostowski, 2003) pozostaje kluczowy dla kształtowania zasobów jednostki i pełni rolę wzorca samoregulacji w dorosłości. Istnieje pozytywny wpływ bezpiecznego stylu przywiązania na funkcjonowanie jednostki i negatywne oddziaływanie stylu pozabezpiecznego: lękowo-ambiwalentnego i unikowego (Kuczyńska, 1998; Plopa, 2008).

Katarzyna Palus (2010) przeprowadziła badanie ilościowe ($N = 430$) oraz jakościowe ($N = 36$) w zakresie uwarunkowań psychologicznych braku partnera. Wśród nigdy nie będących w związku małżeńskim młodych osób (średnia wieku 25 lat) pojawił się istotny związek między brakiem partnera życiowego a:

- wysokim lękiem przed odrzuceniem;
- niskim poziomem komfortu związanego z bliskością i intymnością;
- niskim poziomem komfortu związanego z poleganiem na partnerze.

Wśród badanych nieposiadających partnera istnieje niższy odsetek osób o bezpiecznym stylu przywiązania, na rzecz osób o lękowym i zaabsorbowanym stylu przywiązania w porównaniu do osób w związkach (Palus, 2010). Wysoki lęk przed odrzuceniem jest

kluczowym elementem tych dwóch kategorii stylu przywiązania. Należy także zwrócić uwagę, na niskie poczucie własnej wartości, charakteryzujące te dwa style przywiązania, w których dominują single. W badanej grupie singli znalazło się najmniej osób o oddalającym stylu przywiązania, które charakteryzuje się jako nie posiadające i negujące pragnienia posiadania partnera. Ponadto okazuje się, że wśród osób będących w związku znajduje się większy odsetek reprezentujący oddalający styl przywiązania niż wśród osób żyjących bez partnera (Palus, 2010). Fakt ten wspiera interpretację singli, jako grupy osób w większości szukającej partnera. Zatem w związku częściej można spotkać osobę deklarującą niechęć i brak potrzeby partnera niż w grupie realnie żyjących w pojedynkę. Oddalający styl przywiązania i związana z nim deklarowana postawa nie mogą stanowić istotnej przyczyny nieposiadania partnera.

Dory Schachner, Phillip Shaver i Omri Gillath (2008) również zainteresowali się związkiem pomiędzy stylem przywiązania a formą życia intymnego. Porównali grupę osób w związku oraz singli ($N = 142$). Kategorię singiel zdefiniowali jako osoby nie pozostające w związku przez ostatnie trzy lub więcej lat i nie przewidujące w najbliższym okresie (roku) związania się. Z badań wynika, że nie ma istotnej różnicy w pozabezpiecznym (unikającym i lękowym) stylu przywiązania pomiędzy singlami a osobami w związku. Znalaziono natomiast związek pomiędzy przywiązaniem lękowym a mężczyznami żyjącymi w pojedynkę. Autorzy proponują interpretację odwołującą się do stereotypowej męskiej roli, wymagającej podejmowania inicjatywy w kontaktach interpersonalnych, która wywołuje większy niepokój w relacjach i lęk przed odrzuceniem.

2.7.3. Świadomy wybór

W większości badań nad przyczynami życia w pojedynkę (Byrne, 2003; Lewis, Moon, 1987; Paprzycka, 2008; Reynolds, 2008; Żurek, 2003) pojawia się zagadnienie wyboru, jako kluczowego kryterium wpływającego na jakość życia. Wybór jest pozytywnym doświadczeniem związanym z byciem singlem (Reilly, 1996). Badania Polaków ($N=2467$) w wieku prokreacyjnym 15-49 lat (Izdebski, 2012) wskazują, że świadomy wybór deklaruje około 30% badanych żyjących w pojedynkę.

Styl życia pojedynkę może być podyktowany świadomym wyborem, u którego podstaw znajdują się dążenie do samodzielności i wolności osobistej, chęć rozwoju. Na taką decyzję mogą wpływać również wcześniejsze traumatyczne doświadczenia, które skłaniają do odrzucenia małżeństwa jako instytucji (Żurek, 2003). Aldona Żurek (2003) podkreśla, że

w życiu w pojedynkę będącego konsekwencją dobrowolnego wyboru i samorealizacji, często łączy się z poszukiwaniem partnera. Taka charakterystyka zwraca uwagę na traktowanie życia w pojedynkę w kategorii tymczasowości.

Reynolds (2008) również zauważa dużą płynność wokół kategoryzowania siebie jako *singla*, który z definicji nie jest stałą kategorią. W narracjach kobiet pojawiają się również różnorodne znaczenia *wyboru*. Wybór bycia singlem nie jest spostrzegany jako uwewnętrzniony proces, ale raczej jako działanie. Akt wyboru wyraża się w osobistych narracjach, określając własną pozycję w odniesieniu do kontekstu sytuacyjnego. Określanie siebie jako osoby *wybierającej* bycie singlem umożliwia obronę swojej tożsamości i zwiększa poczucie kontroli. W narracjach często pojawiało się pojęcie *przypadku* (*chance*), jako swoistej alternatywy dla wyboru (Reynolds, Wetherell, Taylor, 2007). Te dwie pozornie wykluczające się postawy: aktywna (wybór) i bierna (przypadek) w wielu historiach współegzystowały. Ta głęboko osadzona ambiwalencja jest istotna dla zrozumienia osób żyjących w pojedynkę. Społeczna percepcja singli polaryzuje ich, gloryfikując ich niezależność lub stygmatyzując. Może to utrudniać wyrażanie ambiwalentnych uczuć łączących pragnienie trwałego związku przy jednoczesnym zadowoleniu i satysfakcji ze swojego życia singli. Na ten mechanizm zwracają uwagę Karen Lewis i Sidney Moon (1997) wykazując w swoich badaniach, że kobiety żyjące w pojedynkę są zadowolone z aktualnego stanu, ale jednocześnie odczuwają żal i poczucie straty.

Jednocześnie, to nie własny wybór, ale życie w pojedynkę z braku odpowiedniej osoby jest najczęściej deklarowaną przyczyną życia w pojedynkę, na co wskazują również polskie badania, gdzie ponad połowa badanych (56%) deklaruje tę przyczynę (Izdebski, 2012).

2.7.4. Sprzeczne oczekiwania

Brak „odpowiednich kandydatów” może wiązać się ze sprzecznymi i wysokimi wymaganiami stawianymi przez kobiety. Z badań Paprzyckiej (2006) wynika, że kobiety żyjące w pojedynkę mają sprzeczne oczekiwania od potencjalnego partnera, najczęściej preferują typ „tradycyjnie” męski w odniesieniu do świata zewnętrznego, ale prezentującego cechy tradycyjnie uznawane za „kobiece” w relacji intymnej. Mamy tutaj do czynienia ze zjawiskiem „smyczy kulturowej” (Szlendak, 2005), którą kobiety same sobie zarzucają. Mimo świadomości irracjonalnego charakteru swoich oczekiwań, marzą o mężczyźnie, którego opis charakterologiczny czyni nierealnym.

Wysokie wymagania wobec partnera zalicza się do kluczowych społecznych przyczyn wzrastającej liczby samotnych wykształconych kobiet (Gajda, 1987; Welon, Szklarska, Bielicki, 1999).

2.7.5. Potrzeba niezależności

Seifert (Deml, 2009, za: Seifert, 1980) podkreśla wagę samotności dla niej samej wśród osób, które można określać mianem singla. Podstawową wartością kształtującą życie nie będzie dzielnie go z innymi, ale w dużej mierze właśnie potrzeba samotności. Single są także spostrzegani jako wysoce niezależni (Pillsworth, Haselton, 2005).

W polskich badaniach (Żurek, 2005) osoby żyjące pojedynkę bardzo cenią i utrzymują bliskie więzi emocjonalne i kontakty z rodziną, jednak najbardziej cenią swobodę i niezależność, czego wyrazem jest prowadzenie jednoosobowego gospodarstwa domowego. Żurek podkreśla tendencję do izolowania się singli od rodziny dla utrzymania niezależności. Im single są starsi, tym rodzina ma mniejszy wpływ. W badaniach Polaków w wieku prokreacyjnym (Izdebski, 2012), niezależność jako przyczynę życia w pojedynkę deklarowało 12% badanych (N=2467). Również młodzi Amerykanie cenią sobie niezależność (Whitehead, Popenoe, 1998).

Natomiast w południowej Europie, szczególnie we Włoszech, widoczne jest zjawisko potocznie zwane *mammoni* („maminsynkowie”) charakteryzujące mężczyzn w wieku 30-40 lat, którzy nadal zamieszkują ze swoimi rodzicami, pomimo niezależności finansowej, czy bycia czasem w poważnym związku. Zjawisko to dotyczy także kobiet (68% poniżej 35 r.ż. mieszka z rodzicami). Wanrooij (2004) proponuje mniej pejoratywną nazwę: *long family* (długotrwała rodzina). Single w tej kategorii nie mają potrzeby opuszczania domu rodzinnego i uniezależnienia się dla rodziny. Należy jednak podkreślić, że zachowują oni dość dużą swobodę, i z tego stałego układu relacji w domu rodzinnym, czerpią więcej korzyści niż ponoszą nakładów (Wanrooij, 2004). Być może fakt ten jest związany z rzadziej występującą kohabitacją oraz pozytywnym postrzeganiem małżeństwa, przy jednoczesnym opóźnianiu wieku zawierania małżeństw. Większość Włochów opuszcza dom rodzinny dopiero, gdy zawrze związek małżeński.

Nadmierna zależność od rodziców jest także ujmowana jako przyczyna życia w samotności (Gajda, 1987).

2.7.6. Negatywne doświadczenia w relacjach

Przyczyną pozostawania bez partnera mogą być trudne relacje jednostki z rodzicami w dzieciństwo oraz negatywne doświadczenia w poprzednich związkach. Osoby długotrwale pozostające bez partnera deklarowały istotnie gorsze relacje z rodzicami w dzieciństwie lub określało je jako problematyczne (Schachner, Shaver, Gillath, 2008).

Również wychowanie w rygorystycznym moralnym traktuje się jako istotną przyczynę życia w pojedynkę, powodującą trudności w inicjowaniu bliskich relacji (Gajda, 1987). Zawód miłośny i związany z nim osobisty dramat może prowadzić do decyzji o życiu w pojedynkę, ponieważ umacnia lęk przed odrzuceniem i rozczarowaniem.

Kobiety w przedziale wiekowym 20-30 lat (Amerykanki, zróżnicowane pod względem rasy i wyznania) deklarują pozytywny stosunek do małżeństwa, jednocześnie większość z nich doświadczała w przeszłości rozczarowań i trudnych przeżyć w relacjach romantycznych. Może być to powodem dla którego deklarują, że gdyby nie znalazły odpowiedniego kandydata na męża, wolałyby samotnie wychować dziecko (Whitehead, Popenoe, 2000).

Polskie badania Zbigniewa Izdebskiego (2012) wskazują, że negatywne doświadczenia w poprzednich związkach jako przyczynę życia w pojedynkę deklaruje 14% badanych ($N = 2467$).

2.7.7. Zakres doświadczeń w relacjach i kompetencje relacyjne

Doświadczenia w nawiązywaniu relacji w okresie adolescencji mają wpływ na późniejsze budowanie stałych związków (Beisert, 2006; Palus, 2010).

Z badań Palus wynika, że istnieje związek pomiędzy brakiem partnera życiowego a zakresem doświadczenia z osobami przeciwnej płci w okresie adolescencji (Palus, 2010). Osoby nieposiadające partnera, w okresie dorastania nie umawiały się lub rzadko umawiały się na randki, były z nich (jakość i częstotliwość) niezadowolone, w większości nie miały partnera i doświadczeń seksualnych oraz utrzymywały kontakt głównie z homogeniczną grupą rówieśniczą.

Kontakty w okresie kształtowania się dojrzałej seksualności i poznawania wzorców relacji różni się w grupie chłopców i dziewcząt. Dla chłopców przebywanie w homogenicznej grupie ma większe znaczenie i pozwala na trening zachowań seksualnych (Baisert, 2006). Natomiast przebywanie w grupie mieszanej pozwala rozpoznać potrzeby przeciwnej płci oraz trenować

wstępne zachowania, które stanowią podłoże przyszłych stałych związków. Deficyty np. w zakresie umiejętności umawiania się na randki mogą wiązać się z późniejszymi trudnościami interpersonalnymi (Klaus i in., 1997).

Osoby nieposiadające partnera cechują się niższym poziomem kompetencji relacyjnych niż osoby będące w związku (Palus, 2010). Różnice zaobserwowano wśród wszystkich kompetencji: zachowań bliskości fizycznej i psychicznej, zachowań imponujących, zachowań na rzecz siebie, zachowań na rzecz partnera i związku, zachowań pojednawczych i zachowań seksualnych. Nieumiejętność wytrwania w stałych związkach jest przyczyną deklarowaną przez 11 % badanych Polaków żyjących w pojedynkę w wieku prokreacyjnym (Izdebski, 2012).

Iwona Janicka (2015) podkreśla, że to współczesne dążenie do niezależności i indywidualności może stanowić przeszkodę w budowaniu poczucia bezpieczeństwa, co z kolei może prowadzić do barier w tworzeniu stałego związku. Z badań przeprowadzonych pośród kobiet –singli, w małżeństwie oraz kohabitacji, w wieku 24-35 lat, wynika, że kobiety żyjące w pojedynkę mają istotnie niższe poczucie stabilizacji, jako składnika poczucia bezpieczeństwa, w porównaniu do kobiet w małżeństwie (Janicka, 2015). Poczucie bezpieczeństwa jest kluczowe dla rozwijania poczucia przynależności i miłości. Zatem osoby o niskim poczuciu bezpieczeństwa mogą mieć ograniczone możliwości wchodzenia i trwania w długotrwałych związkach. I. Janicka jednocześnie wyjaśnia niższe poczucie stabilności, w porównaniu kobiet w małżeństwie, negatywną stereotypizacją singli. Szeroko rozumiane poczucie bezpieczeństwa jest bowiem kształtowane w procesie interakcji społecznych. Należy jednak zwrócić uwagę, że w badaniu analizowano poczucie bezpieczeństwa oraz jego trzy komponenty: poczucie bliskości, stabilności i pewności siebie, a wyniki wskazują na istotne różnice pomiędzy singlami i pozostałymi grupami, jedynie w aspekcie stabilności. Oznacza to, że ogólne poczucie bezpieczeństwa oraz poczucie bliskości i pewności siebie, nie różnią się istotnie pomiędzy kobietami żyjącymi w pojedynkę a żyjącymi w małżeństwie i kohabitacji.

3.7.8. Przyczyny społeczne

Przyczyny rosnącej liczby osób żyjących w pojedynkę (Strong, DeVault, Cohen, 2011):

- bardziej liberalny ogólny klimat społeczny, uwzględniają seksualność, niż w poprzedniej generacji;
- zmiana znaczenia małżeństwa i rozvodu; ze względu na wysoki odsetek rozwodów małżeństwo nie jest traktowane jako trwałe i konieczne zobowiązanie;

- opóźnianie zawarcia małżeństwa;
- mniejsza zależność finansowa kobiet od małżeństwa;
- kohabitacja jako znormalizowana faza życia; nastolatki i młodzi dorośli mają pozytywną opinię o kohabitacji;
- połączenie czynników kulturowych i ekonomicznych wpływa na decyzję o stylu życia.

Brak odpowiedniego kandydata jest najczęściej podawaną przyczyną przez osoby żyjące w pojedynkę. Pojawia się także w istotny sposób w obiektywnych przyczynach takiego stanu (Gajda, 1987). Brak odpowiednich kandydatów może być spowodowany „opóźnieniem” wejścia na „rynek” matrymonialny, często ze względu na rozwijanie kariery zawodowej. Na poziomie makrospołecznym zjawisko szybko wzrastającej liczby kobiet żyjących w pojedynkę tłumaczone jest czynnikami demograficznymi i strukturalnymi, takimi jak: spadek liczby małżeństw, późniejszy wiek zawierania pierwszych małżeństw, zachwianie proporcji płci w populacji. Zjawisko to nazywane jest **syndromem opóźnienia** (Tymicki, 2001).

Młode osoby uzyskują niezależność i samodzielność jako wartości pozwalające im radzić sobie po wyjściu z domu rodzinnego. Ze względu na brak odpowiednich partnerów, samodzielność ze stanu przejściowego staje się stylem życia (Żurek, 2005).

Homogamia małżeńska jest przejawem sztywności granic społecznych, ponieważ wymaga łączenia partnerów o zbliżonym statusie społecznym, z kolei mniejsze podobieństwo świadczy o otwartości i zmniejsza bariery małżeństwa (Domański, Przybysz, 2007). Zasada *likes marry likes* odnosi się do podobieństwa w zakresie narodowości, rasy, pochodzenia społecznego, wykształcenia, pozycji zawodowej i klasy społecznej. Osoby o niższym statusie wobec potencjalnych kandydatów o wyższym statusie wykazują niechęć i obawę przed niepowodzeniem. Zatem homogamia odzwierciedla i utrzymuje hierarchię społeczną, ale staje się przez to barierą małżeństwa.

W krajach postkomunistycznych stwierdza się mniejszy stopień otwartości, wyższy poziom homogamii. Niemniej jednak z badań analizujących 65 krajów (europejskie, afrykańskie, azjatyckie, amerykańskie) (Smits, Ultee, Lammers, 1998) ujawnia się uniwersalny charakter homogamii małżeńskiej. W zakresie wykształcenia najsilniejsze bariery występują między osobami o wykształceniu podstawowym i wyższym, natomiast z sąsiadującymi kategoriami wykształcenia, bariery są słabsze. W zakresie statusu zawodowego również dominującą tendencją jest homogamia.

Z analiz wynika, że najbardziej „zagrożone” trwałą bezżennością są kobiety z najwyższych warstw społecznych (Tymicki, 2001). Znaczenie ma tutaj także zjawisko „asymetrii płci” (Domański, Przybysz, 2007), a w przypadku kobiet – hipergamii, czyli

tendencji do poślubiania mężczyzn zajmujących przynajmniej tę samą pozycję społeczną (Paprzycka, 2008; Tymicki, 2001). Biorąc pod uwagę dodatkowo fakt, że 59 % panien mieści się w dwóch najwyższych kategoriach statusu społecznego, w tym 26 % wykonuje „wolne zawody / specjaliści”, a wśród kawalerów 82% stanowią „robotnicy wykwalifikowani” i tylko 16 % należy do kategorii „inteligencja” i pracownicy umysłowi – możemy mówić o braku kompatybilności (Tymicki, 2001). Również wśród amerykańskich kobiet, niebędących w związku małżeńskim szczególnie silnie reprezentowane są dwie grupy: elitarna pod względem dochodów i wykształcenia oraz najgorsza jakościowo (por. Żurek, 2003).

„Asymetrię płci” zazwyczaj analizuje się na podstawie wyższego wykształcenia jednego z małżonków. Warto jednak zwrócić uwagę, że w 7 spośród 22 krajów (32%) w latach 2004-2005 zanotowano stosunkowo więcej małżeństw, w których żona miała wyższe wykształcenie (Domański, Przybysz, 2007).

Presja małżeństwa jest kluczowa dla życia społecznego (Berliner, Jacob, Schwartzberg, 1999). W procesie socjalizacji w jednostce powstaje przekonanie, że jest niekompletna dopóki nie znajdzie „drugiej połówki”. Paradoksalnie silna presja może być przyczyną tego, że wielu młodym osobom nie udaje się wejść w związek małżeński (Weiten, Llyod, Dunn, Hammer, 2009).

2.7.9. Deklarowane przyczyny życia w pojedynkę

Badania ujawniają, że osoby żyjące pojedynkę najczęściej podają przyczyny, które można zawrzeć w następujących grupach: osobisty wybór, zewnętrzne okoliczności oraz osobiste deficyty lub poczucie winy (Austrom, Hanel, 1985; Frazier, Arikan, Benson, Losoff, Mauer, 1996; Lewis, Moon, 1997).

Wśród kanadyjskiej grupy badanych singli ($N = 482$, $M_{\text{wiek}} = 34$), aż 43% deklarowało samodzielny wybór i wskazywało na pozytywne przyczyny pozostawania singlem (Austrom, Hanel, 1985). Z kolei pozostali uczestnicy badania deklarowali osobiste deficyty (nieśmiałość, nieatrakcyjność) lub zewnętrzne okoliczności (brak odpowiedniego partnera).

Badacze (Frazier i in., 1996) dowodzą, że w grupie singli (rozwidzionych lub nigdy nie będących w związku małżeńskim, $N = 217$, średnia wieku 43) najczęściej były deklarowane powody związane z zewnętrznymi okolicznościami lub barierami. Niechętnie natomiast uwzględniali trudności i deficyty natury osobistej jako przyczyny bycia singlem, wskazując na świadomy wybór życia w pojedynkę.

Z badań (Lewis, Moon, 1997) przeprowadzonych wśród kobiet w wieku 30-65 lat wynika, że singielki mają ambiwalentny stosunek wobec przyczyn życia w pojedynkę. Co ciekawe, kobiety uzasadniając bycie singlem z wyboru lub z przymusu najczęściej używały tego samego argumentu: „ponieważ nie spotkałam jeszcze osoby, którą chciałabym poślubić”. Także badania Palus (2010) potwierdzają brak jednoznacznej odpowiedzi w zakresie świadomego wyboru, czy okoliczności zewnętrznych wśród osób nieposiadających partnera.

Kobiety żyjące w pojedynkę, w opisach przyczyn takiego stanu, winały siebie w aspekcie fizycznym, osobowościowym, psychologicznym i poznawczym (Lewis, Moon, 1997). Miały poczucie, że w interakcjach społecznych muszą tłumaczyć się z tego, że nie są w związku, a żaden argument w ich ocenie nie był wystarczająco dobry w odbiorze społecznym. Jednocześnie w sytuacjach spotkań z mężczyznami często słyszały w informacji zwrotnej, że są zbyt asertywne, co mogło zwiększać ich poczucie winy.

Z badań Palus (2010) wynika, że osoby nieposiadające partnera ($N = 36$) za główną zewnętrzną przyczynę tego stanu uznały niespotkanie właściwej osoby (44,5%) oraz brak zainteresowania ze strony potencjalnego kandydata (11%). Natomiast wśród czynników wewnętrznych najczęściej wymieniano nieśmiałość (14%) i własny wybór (11%). Dodatkowo została określona kategoria osób, które po zakończeniu związku nie znalazły partnera (14%) oraz absorbująca praca (5,5%). Dwie ostatnie kategorie noszą w sobie znamiona decyzji podyktowanych czynnikami wewnętrznymi (zależnymi od jednostki), jak i zewnętrznymi (niezależnymi od jednostki).

2.8. Tożsamość społeczna osób żyjących w pojedynkę

2.8.1. Identyfikacja osób żyjących w pojedynkę z kategorią społeczną : „stara panna”/ „stary kawaler” oraz kategorią społeczną singiel

W literaturze zachodniej *singiel* jest rozumiany bliżej dosłowności osoby żyjącej w pojedynkę w danym okresie życia (DePaulo, 2009), natomiast w z polskich badań wynika, że singiel kojarzy się bardziej z „wielkomięskim singlem” (Czernecka, 2008; Paprzycka, 2008). Ta definicja z jednej strony zdejmuje odium „staropanieństwa” i pozwala na podkreślenie tymczasowości tego stanu, z drugiej jednak strony kojarzy się negatywnie z egoizmem i wybujałym życie seksualnym, co powoduje, że wiele osób niechętnie utożsamia się z tym pojęciem.

Ten internacjonalizm ma wydźwięk generalnie bardziej pozytywny niż poprzednie określenia stanu wolnego. Związana z byciem singlem „polityka” samoakceptacji, przemiany wewnętrznej, refleksyjności i samoaktualizacji (Reynolds, Wertherall, 2003) pozwala na czerpanie z wzorca takiej tożsamości, jednak wciąż nie odpowiada w pełni rzeczywistym przeżyciom i pragnieniom osób żyjących solo (MacVarish, 2006). Pojęcie singiel, w porównaniu z pojęciem „starej panny” i „starego kawalera”, kojarzy się z młodością, dynamizmem i skutecznością (Deml, 2009).

Z badań Paprzyckiej (2008) wynika, że kobiety żyjące w pojedynkę mają zdecydowanie negatywny stosunek pojęcia „stara panna”, który łączy się dla nich z samotnością, brakiem nie tylko partnera, ale i przyjaciół, frustracją i poczuciem niespełnienia, niskimi kompetencjami społecznymi, niską atrakcyjnością oraz innością, „zdziwaczeniem” (s.300). To pojęcie jest określane jako patetyczne, problematyczne i godne pożałowania (Reynolds, Wetherall, 2003). Kobiety izolują się od tej kategorii. Nie negują istnienia kategorii „stara panna”, ale raczej odraczają ją w czasie. W tym rozumieniu kobiety traktują bycie singlem jako współczesną pannę na wydaniu (Paprzycka, 2008). W typologii Steina (1981) można określić tę grupę jako singli tymczasowych. Również w badaniach angielskich (MacVarish, 2006) wszystkie kobiety żyjące w pojedynkę wyraźnie zanegowały staromodne określenie *spinster* (panna/stara panna). Główną przyczyną były konotacje tego wyrażenia ze stałością stanu wolnego, podczas, gdy kobiety wolały określać się jako tymczasowe singielki. Wszystkie kobiety w badaniu Paprzyckiej (2008) przyjęły wzór roli damskiego singla „realizowany w odniesieniu do tej wersji kobiecości, która łączy się z dynamicznym, aktywnym sposobem życia, i posiadaniem dużej ilości ‘czasu dla siebie’ oraz z przeniesieniem na dalszy plan małżeństwa i rodziny”(s.301).

Polskie kobiety żyjące w pojedynkę mają silne poczucie inności i nietypowości (Paprzycka, 2008), które jest szczególnie odczuwalne w trakcie spotkań rodzinnych. Ponieważ jednak nie uczestniczą w nich zbyt często, negatywne odczucie nie jest dla nich doskwierające.

2.8.2. Proces konstruowania się roli singla jako elementu tożsamości społecznej osób żyjących w pojedynkę

Tożsamość może być rozpatrywana w dwóch aspektach: jako tożsamość osobista oraz społeczna (Jarymowicz, 2000). Tożsamość osobista jest subsystemem samowiedzy, na który składają się cechy spostrzegane przez podmiot, jako najbardziej charakterystyczne i specyficzne dla własnej osoby oraz odróżniające od innych stanowi o niepowtarzalności jednostki, wyrażając jej specyficzne cechy, wartości i preferencje. Jest zbudowana z różnorodnych interakcji z innymi i częściowo łączy się ze społeczną tożsamością. Społeczna tożsamość odnosi się do identyfikacji jednostki i jej reakcji wobec kategoryzacji własnej osoby przez innych w odniesieniu do m.in. osobowości, rasy, płci, orientacji seksualnej, statusu małżeńskiego (Jarymowicz, 2000). Społeczna tożsamość może dotyczyć również pełnionych ról, pozycji społecznej lub stereotypów, które podkreślając rzeczywiste lub wyimaginowane cechy indywidualne, orientację moralną czy umiejętności, mogą wywierać trwały wpływ na życie jednostki (Fuchler, Scott, 2003.)

Kluczowymi koncepcjami społecznej tożsamości są: teoria tożsamości społecznej Henri Tajfela (SIT) (1974) oraz teoria kategoryzowania samego siebie Johna Turnera (SCT) (Turner, Hogg, Oakes, Reicher, Wetherell, 1987). Szkoła brytyjska, do której należą wymienieni badacze, podkreśla realną przynależność do grup i kategorii społecznych. W teorii SIT Turnera, tożsamość społeczna jest spostrzeganiem przynależności do danej kategorii społecznej oraz wiąże się ze współdzieleniem zaangażowania emocjonalnego z innymi członkami danej kategorii. W teorii SCT Turnera tożsamość społeczna zależy natomiast od poznawczego zaklasyfikowania się jednostki do danej kategorii.

Tożsamość singla określana jest jednak w specyficzny sposób, poprzez to, czym nie jest i czego nie ma, dlatego też można stwierdzić, że jest to tożsamość braku (deficytowa tożsamość) (Hradil 2003; Reynolds, Wetherell, 2003; Reynolds, Taylor, 2005; Hertel i in., 2007). Kobiety wciąż nie odnajdują równowagi pomiędzy oferowaną im społeczną tożsamością a wewnętrznym obrazem przyczyn i sytuacji bycia singlem (Beck, Beck-Gernsheim, 2002; MacVarish, 2006).

Psychodynamiczny model Eichenbaum i Orbach (1987) ról płciowych wskazuje na definiowanie roli kobiety poprzez rolę matki, która powinna być realizowana również w zastępczych społecznych działaniach wymagających opiekuńczości. W tym ujęciu kobieta osiąga dorosłość, tylko kiedy znajdzie się w poważnym związku mężczyzną, zatem musi stać się osobą godną uwagi i zainteresowania, by to osiągnąć. To silne pragnienie wypełnienia norm

kulturowych powoduje wśród wielu kobiet problemy z identyfikacją. Szukają one swojej tożsamości poprzez relacje z innymi. Lęk przed samotnością jest zatem tym większy, ponieważ łączy się z utratą swojej tożsamości. To ujęcie wskazuje na przyczyny pozostawania w związku nie ze względu na potrzebę bliskości, ale potrzebę utrzymania swojej tożsamości.

Modele empiryczne humanistycznej psychologii określają trzy kluczowe podejścia do zagadnienia tożsamości (Stevens, 1996): bycie osobą to doświadczanie swojego Ja jako egzystującego w świecie; to bycie aktywną, intencjonalną jednostką, która wpływa i podlega wpływowi świata zewnętrznego; to posiadanie odzwierciedlonej świadomości. Zakładają one, że wśród kobiet żyjących w pojedynkę będą pojawiać się różnorodne znaczenia bycia singlem, ale jednocześnie wyłonią się zbieżne zagadnienia w ich narracjach, pozwalające na generalizowanie pewnych wniosków.

Znaczenie *bycia singlem* dla jednostki jest konstruowane poprzez osobiste doświadczenia i reakcje z innymi członkami sieci społecznej oraz granicami kulturowymi, w szczególności w odniesieniu do rodziny i przyjaciół (McNamee, Gergen, 1999). W społeczeństwach, w których dominuje ideologia rodzinna, kobiecość była traktowana przez pryzmat małżeństwa i zdolności do reprodukcji. Taka koncepcja kobiecości jest oparta na seksualnych różnicach i trwaniu w relacji zależności od innych. Definiowanie kobiety przez pryzmat małżeństwa i posiadania dzieci wyklucza osoby żyjące w pojedynkę (Barret, McIntosh, 1982; Byrne, 2003).

Paprzycka (2008) analizuje powtórne konstruowanie się roli singla na etapach: identyfikacji, wdrukowania, wzrastania oraz autonomizacji roli. Identyfikacja następuje w efekcie reakcji na zmodyfikowane spostrzeganie jednostki przez otoczenie, czyli czerpie swoje źródło z zewnętrznej oceny. Na tym etapie (dotyczy głównie kobiet w wieku do 30 lat) naciski społeczne są relatywnie silne (Czernecka, 2008; Paprzycka, 2008) i być może wpływa to na zwrócenie uwagi przez jednostkę na nową rolę, jaką zaczyna pełnić w społeczeństwie. Według Paprzyckiej (2008) interakcje z osobami będącymi z związku małżeńskim i negatywnie wypowiadającymi się o roli społecznej singla, wzmacniają identyfikację z kategorią singiel. Na etapach wdrukowania i wzmacniania następuje stabilizacja poprzez realizowanie roli singla na różnych polach życia. Natomiast wśród badanych kobiet nie można stwierdzić pełnej autonomizacji roli. W każdym przypadku pozostawała ona raczej rolą alternatywną, aczkolwiek w niektórych przypadkach jej wrosnięcie w strukturę było bardzo silne.

Adaptacja do roli trwałego, a nie tymczasowego singla, może okazać się dużo trudniejsza. Po pierwsze dlatego, że częściej pojawia się wtedy kategoria stylu życia

„z przypadku”, a nie wyboru (Reynolds, Wetherall, 2003). Po drugie, jednostronne opisy singli wieku średniego często omijają emocjonalne trudności kobiet, które niespodziewanie odnajdują się w stylu życia, który traktowały jako przejściowy, a korzyści z niego płynące są nieporównywalne z bólem towarzyszącym samotności, czy braku potomstwa (MacVarish, 2006).

Z badań Byrne (2003) przeprowadzonych wśród kobiet żyjących w pojedynkę w Irlandii - kraju, w którym podobnie jak w Polsce dominuje katolicyzm jako wyznanie (Cenzus, 2006), wynika, że 17% kobiet nie akceptuje bycia singlem jako podstawy do identyfikacji indywidualnej czy społecznej. Mimo zauważalnych korzyści z życia w pojedynkę, odczuwały silny niepokój i dążenie do zawarcia małżeństwa lub bycia w związku dla potwierdzenia swojej kobiecości i dorosłości w oczach własnych i innych. Z kolei pozostałe 83% kobiet odnosiło się pozytywnie wobec bycia singlem, zauważając zarówno pozytywne i negatywne strony samotności. 33% kobiet, choć świadome stygmatyzacji, uznało życie w pojedynkę za alternatywny wzór tożsamości społecznej wobec małżeństwa. W narracjach tych kobiet pomijane jest poczucie niższości, odmienności, czy porażki z powodu niewypełnienia kulturowych wymogów kobiecości. Mają świadomość, że w oczach innych ich życie może być odbierane w kategoriach porażki osobistej, ale same uważają, że wybrały samodzielność i bycie singlem. Pozostałe 50% kobiet pozytywnie odnoszących się do bycia singlem, uważało, że obecnie pojęcie kobiecości zmienia się i jest związane z większą różnorodnością i możliwościami niż w pokoleniu ich matek. Były także przekonane, że wybór życia bez partnera może stać się alternatywną formą identyfikacji społecznej dla kobiet w niedalekiej przyszłości. Wyniki badań Karen Lewis i Sidney Moon (1997) wskazują, że kobiety żyjące w pojedynkę są świadome korzyści i trudności związanych z taką formą życia.

W badaniach młodych żyjących w kulturze mormońskiej (Darrington, Piercy, Niehuis, 2005), zorientowanej na małżeństwo, badani interpretowali definicję bycia singlem jako stan bycia niezamężnym/nieżonatym, niezaangażowanym lub jako stan nieposiadania znaczącej osoby. Stwierdzenie „jestem singlem” pojawiło się w samoopisach tylko w 19%. Można więc spodziewać się, że opisy np. „jestem wolny/a” są bardziej neutralne i prawdopodobnie mniej sprzeczne z ideologią małżeństwa jako podstawowej wartości niż określenie singiel.

Kobiety redefiniują i pozycjonują tożsamość singla jako jedną z możliwych tożsamości społecznych. Umożliwia to przeciwstawienie się marginalizacji jednostek nie spełniających społecznych wymagań określonych ideologią familizmu, jednocześnie zaspakajając potrzebę określenia się w pozytywnej tożsamości społecznej (Byrne, 2003; Paprzycka, 2008). Podczas,

gdy niektóre kobiety żyjące w pojedynkę czują się wręcz „w obowiązku”, by definiować siebie jako singla i świadomie przekształcają swoje cele i plany życiowe, inne wolą by ich status związany z posiadaniem partnera pozostał niezdefiniowany, ponieważ pozostawia im to szerszy zakres możliwości (Reynolds, 2008).

Percepcja innych wpływa na postrzeganie siebie jednostki (Tice, 1992), zatem wizerunek społeczny singla może implikować zmiany w postrzeganiu siebie oraz wpływać na poziom szczęścia i satysfakcji z życia singli (Hertel i in., 2007). Z perspektywy teorii tożsamości społecznej, identyfikacja z określoną grupą pełni rolę autowaloryzacyjną (Tajfel, Turner, 1986). Aby zatem w pełni utożsamiać się z kategorią społeczną *singiel*, powinna nieść ona możliwości autowaloryzacyjne, czego nie umożliwia negatywny wzór roli singla. Dlatego też rola ta zostaje automatycznie poddana rekonstrukcji i redefinicji przez kobiety żyjące w pojedynkę. Zmiany w wizerunku i tożsamości społecznej singla mogą świadczyć o poszerzaniu się wzorca w kierunku indywidualizacji (Hertel i in., 2007).

Postrzeganie bycia singlem jako wyboru jednej z dostępnych, zróżnicowanych tożsamości, chroni przed postrzeganiem siebie w kategoriach jednostki, odmiennej i nieprzystającej do społecznego wzorca. Ta możliwość wyboru zwiększa poczucie odpowiedzialności za kreowanie swoich decyzji i pozostawanie sobą, czyli budowanie swojej tożsamości indywidualnej (Byrne, 2003).

Zróżnicowanie postmodernistycznego świata umożliwia jednostce wybór tożsamości lub ponowne konstruowanie roli w indywidualnych biografiach. W zmieniającym się świecie modyfikowane są także role społeczne, które wychodząc zakresem treści poza tradycyjny opis, wymagają nowej formy. Forma ta jest raczej kształtowana przez jednostkę, która nie wypełnia jedynie wzorca ustalonego przez społeczeństwo. Wybiera elastyczną tożsamość, którą może łatwo kształtować, w zależności od indywidualnych potrzeb (Bauman, 1998).

2.8.3. Wybrane elementy kształtowania wizerunku kobiet żyjących w pojedynkę.

Dla kobiet żyjących w pojedynkę, kluczowym problemem jest trwałość roli singla. Deklarują tymczasowość roli, z którą czują się dobrze, ale nie chcą by była stała. Towarzyszy im niepokój, czy uda im się „wyjść” z roli, kiedy będą tego chciały (MacVaris, 2006). To zagadnienie jest istotne z punktu widzenia identyfikacji z tożsamością społeczną singla, ponieważ uzasadnia dystansowanie się i brak autonomizacji roli singla.

Kobiety żyjące w pojedynkę nie chcąc być postrzegane jako smutne i nieszczęśliwe, przesadnie eksponują swoje zadowolenie z roli singla, często deprecjonując potrzebę miłości

i eksponując karierę zawodową. Jednocześnie jednak deklarują otwarcie na związek romantyczny (Reynolds, Wetherall, 2003; MacVarish, 2006). Adaptacja do roli nowoczesnej singielki sprawia, że kobietom często trudno jest się przyznać do potrzeby zaangażowania i jeśli się do niej przyznają, to wręcz w formie przepraszaającej czy też wstydlivej (Reynolds, Wetherall, 2003).

Grzeszczyk (Berg-Cross i in., 2004) również zwraca uwagę na ten problem wśród polskich profesjonalnych singielek. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów, zakłada, że kobiety obawiają się przyznać do swojego niezadowolenia z bycia singlem, nadmiernie podkreślając wobec siebie i innych zadowolenie z tej roli. Może to powodować podświadome wysyłanie do mężczyzn sygnałów świadczących o braku zainteresowania i zaprzeczających potrzebie bliskości, co zwrótnie wpływa na zmniejszanie szans na poznanie „właściwego” partnera i utrwała rolę singla.

Jill Reynolds i Stephanie Taylor (2005) analizowały narracje kobiet żyjących w pojedynkę, dotyczące sposobu nadawania sensu obranemu kierunkowi życia i ich relacjom. Kobiety nie opisywały swoich działań w kontekście niepowodzeń interpersonalnych, ale przywoływały wydarzenia i sfery, w których odnosiły sukces. Ich narracje miały charakter wzmacniający psychologiczne i emocjonalne aspekty osobowości. Swoje opowieści kształtowały również w oparciu o etapy cyklu życia, z uwzględnieniem etapów charakterystycznych dla cyklu tradycyjnej rodziny, których nie wypełniły. Wskazuje to na dominujący wzorzec kulturowy, wobec którego kobiety muszą się ustosunkować.

2.9. Percepcja społeczna i samoocena osób kategorii społecznej singiel

Single często spostrzegani są jako osoby bez zobowiązań, hedonistyczne, bardzo aktywne seksualnie i czynnie korzystające z możliwości zmiany partnerów seksualnych, unikających trwałych więzi (Hradil, 1995) oraz nieposiadający szerokiego grona przyjaciół (Cargan, 1986). Taki styl życia umożliwiają dobre warunki materialne (Hradil, 1995). Zjawisko to nazywane jest *swinging singles*² (Hradil, 1995) i jest elementem stygmatyzacji singli (Byrne, Carr, 2005; DePaulo, Morris, 2005). Już w latach 50. zwrócono uwagę na zwiększające się zjawisko tendencji do zmiany partnerów seksualnych (*swinging tendencies*) wśród osób nie będących w stanie małżeńskim (Stern, 1957). Stereotyp ten znajduje odbicie również w obecnej społecznej percepcji singla.

---

² Sformułowanie *swinging* pojawia się w kontekście małżeństw które zmieniają swoich partnerów seksualnych (*swinging marriage*). A. Kwak (1995) tłumaczy to sformułowanie jako *wahadłowy*.

Zarówno w badaniach (Hall, Ogden, Hill, 1999; Berg-Cross i in., 2004), jak i popkulturze (seriale telewizyjne „Ally McBeall”, „Seks w wielkim mieście”, zekranizowana książka „Pamiętniki Bridget Jones”) została zauważona zwiększająca się drastycznie grupa kobiet żyjących w pojedynkę, charakteryzująca się wykształceniem, mobilnością, osiągnięciami zawodowymi, zamieszkująca metropolie. Ta podgrupa kobiet - singli została określona jako *new single women* (Whitehead, 2003). W literaturze pojawia się również określenie *single professional women* (profesjonalne singielki) (Berg-Cross i in., 2004) zwracające uwagę na aspekcie zawodowym kobiet żyjących w pojedynkę. Ewa Grzeszczyk (2004) zaznacza, że jedynie 9,5% badanych osób określiło to zjawisko jako wygenerowane przez media. Pozostałe osoby wskazywały na osobistą znajomość kobiet spełniających kryteria charakterystyki tej grupy singli. W badaniach Grzeszczyk mężczyźni uważali, że profesjonalne singielki świadomie podejmują decyzję o takiej formie życia. Niemniej jednak mało liczna grupa mężczyzn ($N = 9$) nie uprawnia do wyciągania ogólnych wniosków. Anne-Marie Scholtz (2004) natomiast zauważa, że w Niemczech profesjonalne singielki traktowane są dwojako. Z jednej strony istnieją w świadomości społecznej jako głęboko samotne i nieszczęśliwe, a drugiej strony jako silnie zagrażające mężczyznom, zajmując ich tradycyjną społeczną pozycję.

O ile pojęcie singiel jako internacjonalizm kojarzone jest z wielkomiejskim singlem, lub implikacjami pojęcia *swinging singles*, to w krajach anglojęzycznych słowo: *single*, czyli pojedynczy, odbierany jest jako wtórna, niepełna alternatywa wobec małżeństwa (Geller, 2001). Być może jest to związane z całym „przemysłem randkowym”, portalami randkowymi (datingowymi) dla szukających partnerów, klubami dla singli oraz specjalnymi imprezami. Również w Polsce organizowane są bale dla singli, a randkowe portale internetowe cieszą się ogromnym zainteresowaniem. Pomijając fakt, że tak duża podaż przemysłu randkowego musi wiązać się z równie dużym popytem, samo zjawisko tworzy wizerunek społeczny singla intensywnie poszukującego partnera, co przekreśla dobrowolność wyboru takiego stylu życia (Bachman, 2005).

Mimo zmiany obrazu osoby żyjącej w pojedynkę (z niezaradnej życiowo, na aktywną i spełnioną), ten styl życia nadal pozostaje w cieniu małżeństwa i łączy się z brakiem akceptacji społecznej. Szczególnie widoczne jest to w odniesieniu do kobiet, które jako „stare panny” były postrzegane jako nieinteresujące, a z kolei „single” są zagrażająco ambitne i niezależne od mężczyzn. Kluczowe jest tutaj również życie seksualne, które w przypadku „miejskich singli” pozostaje poza kontrolą społeczną, przez co wymyka się wzorcowi uznawanemu za normę. Drugim aspektem jest „ludowe” podejście do seksualności, które

wyraża się w przekonaniu, że seks jest czynnikiem niezbędnym dla zdrowia psychicznego oraz w braku wiary w zachowanie celibatu. Fakt ten powoduje traktowanie osób żyjących w pojedynkę z niechęcią wynikająca z przekonania, że prowadzą ukryte, być może patologiczne życie seksualne (Starowicz, 1988).

W polskich badaniach Slany (2002) studenci ($N = 1500$) 75% studentów wyraża negatywną postawę wobec życia bez partnera, uznając za przyczynę m.in. przeznaczenie (45%), porażkę życiową (34%) i nieatrakcyjność (15%). Pozostali studenci byliby gotowi uznać życie pojedynkę za ciekawą alternatywę życia (61%) i możliwość samorealizacji (39%). Młodzież zatem nadaje życiu w pojedynkę w większym stopniu wymiar negatywny, nie traktując jako równorzędnego dla małżeństwa stylu życia. Osoby żyjące w pojedynkę są postrzegane przez amerykańskich studentów jako samotne, nieszczęśliwe i nastawione na siebie. Postrzegają singli jako bardziej niezależnych, ale jednocześnie niedojrzałych emocjonalnie i społecznie, bardziej nieśmiałych i zazdrosnych w stosunku do osób żyjących w stałych związkach. Z kolei o osobach żyjących w parach studenci wypowiadali się jako o szczęśliwych, kochających, lojalnych, potrafiących zawierać kompromisy, bardziej pewnych siebie i emocjonalnie zrównoważonych (De Paulo, Morris, 2005).

Z niemieckich badań wynika, że bardziej tradycyjni w ocenie alternatywnych form życia wobec małżeństwa, są młodzi ludzie (Athenstaedt, 2000). Około 77% kobiet i 65% mężczyzn w wieku 12-25 lat uważa, że rodzina jest niezbędnym czynnikiem, aby czuć się szczęśliwym (Bodenmann, 2003). Ubogie doświadczenia związane z relacjami romantycznymi, ze względu na wiek, mogą wpływać na tendencję do idealizacji związku małżeńskiego i nietolerancję innych form życia intymnego. U osób starszych można zauważyć odwrotną tendencję (Hertel i in., 2007). Również płeć ma znaczenie w ocenie ról społecznych. Mężczyźni cenią sobie bardziej tradycyjne role, podczas gdy kobiety preferują role nowoczesne (Athenstaedt, 2000). Osoby będące w związku małżeńskim są generalnie spostrzegane w sposób bardziej pozytywny niż single, którzy są oceniani jako bardziej samotni, mniej ciepli i troszczący się o innych. Z badań przeprowadzonych przez Hertel, Schütz, DePaulo, Morris i Stucke (2007) wynika, że kobiety (w szczególności młode) oceniają singli jako bardziej wyrafinowanych (inteligentnych, niezależnych, interesujących, lubiących przygody, zorientowanych na karierę) i towarzyskich (mających wielu przyjaciół, szczęśliwych, atrakcyjnych, zakochanych w życiu) w porównaniu z osobami będącymi w związku małżeńskim.

Badania nad obrazem polskiego singla w mediach (Czernecka, 2008) wskazują na jego niejednoznaczną ocenę. Takie cechy jak: niezależność, samorealizacja, bardzo dobre

wykształcenie, zaradność są, szczególnie w przypadku kobiet, oceniane albo bardzo pozytywnie albo negatywnie, jako przyczynek do braku partnera. Natomiast mężczyźni są przedstawiani głównie negatywnie, poprzez podkreślanie egoistycznych i narcystycznych motywów ich wyborów. Jednocześnie media często prezentują zbyt jednoznaczny, wskazujący jedynie pozytywne aspekty, wizerunek życia w pojedynkę. W mediach zachodnioeuropejskich i amerykańskich budowany jest wizerunek ukazujący młodego, atrakcyjnego i uwielbiającego się bawić singla (Hradil, 2003; DePaulo, Morris, 2005).

W percepcji społecznej bycie singlem oznacza stan przejściowy pomiędzy związkami romantycznymi i jest postrzegane raczej jako pewien okres czasu niż specyficzna forma życia (Küpper, 2002).

Wizerunek singla jest niejednoznaczny, ale mimo zmian kulturowych wydaje się jednak, że dominujące są negatywne cechy osób żyjących w pojedynkę, jako łamiących i zagrażających społecznemu łaadowi. Również Hradil (2003) zwraca uwagę na skrajnie ambiwalentny stosunek wobec osób żyjących w pojedynkę od bardzo pozytywnego wizerunku (zachwytu nad niezależnością, sukcesami zawodowymi) po bardzo negatywny, ujmujący osoby żyjące w pojedynkę jako niekompletne, niespełnione, niewypełniające norm społecznych.

Ta ambiwalencja percepcji społecznej znajduje odbicie w tożsamości społecznej singli, którzy równie niejednoznacznie określają np. przyczyny życia w pojedynkę (por. Hertel i in., 2007). Jednocześnie negatywny obraz może budować obraz siebie osoby żyjącej w pojedynkę jako niepełnej (Hradil, 2003; Hertel i in., 2007).

Powstaje dodatkowe pytanie, w jaki sposób oceniają siebie single i czy różni się on sposobu postrzegania ich przez pary. Okazuje się, że single oceniają innych singli ostrzej niż pary (Hertel i in., 2007). Widzą innych singli jako bardziej samotnych i nieszczęśliwych oraz mniej wyrafinowanych i towarzyskich niż pary. Największa różnica widoczna jest w grupie młodych singli. Mężczyźni żyjący w pojedynkę oceniają singli również jako mniej ciepłych i troskliwych niż osoby będące w związkach.

Niezamężne kobiety w badaniach opisywały kobiety zamężne, jako bardziej cierpliwe, mniej wybredne, bardziej skłonne do kompromisu i posiadające mniej poważne problemy (Lewis, Moon, 1997). Badania te potwierdzają stanowisko Berger i Luckman (1966) wskazujące na fakt, że jednostki pochodzące z tej samej kultury zazwyczaj dzielą te same przekonania na temat specyficznych zjawisk społecznych, jak małżeństwo i bycie singlem.

Negatywny obraz osób niezamężnych/nieżonatych jako niekompletnych, zostaje przełamany przez jednostki, które tworzą silne systemy wsparcia w swoim stylu życia. Ten

trend może wywołać zmianę procesu stereotypizacji singli w pozytywną stronę akceptacji ich stylu życia jako alternatywnego wobec małżeństwa (Schwartz, Wolf, 1976).

Thorton i Young-DeMarco (2001) przeprowadzili analizę trendów postaw wobec alternatywnych form życia rodzinnego od lat 60. do 90. XX w. potwierdzili oni zwiększającą się tolerancję wobec alternatywnych form życia rodzinnego, w tym pozostawania singlem.

Rozdział III

PLEĆ JAKO KONSTRUKT SPOŁECZNY

3.1. Różnice czy podobieństwa między płciami?

Różnice rodzajowe umiejscowione są w psychologii różnic indywidualnych. Dotyczą głównie różnic płci w zdolnościach, osobowości i osiągnięciach. Na początku XX w., w 1910, pojawia się publikacja Helen Thompson Wooley o feministycznym wydźwięku, poddająca krytyce badania dotyczące wielkości mózgu kobiet i mężczyzn. Ówczesne źródła naukowe dowodziły brak równych możliwości intelektualnych kobiet i mężczyzn uwarunkowanych budową mózgu. Wooley zaznacza sarkastycznie w podsumowaniu, że ten sposób widzenia możliwości kobiety chroni samą kobietę przed wyrządzeniem sobie krzywdy poprzez nadmierny wysiłek intelektualny oraz społeczeństwo przed takimi zagrożeniami jak późniejsze wchodzenie w małżeństwo czy mniejsza liczba dzieci.

Medyczna publikacja z 1873 roku autorstwa Edwarda H. Clarke'a metodycznie dowodziła, że wysiłek intelektualny wpływa szkodliwie na fizjologię kobiet, wymagana powinna być zatem odmienna droga edukacji. Herber Spencer w 1875 roku, twierdził, że możliwości abstrakcyjnego myślenia u kobiet są znacznie niższe wyniku ewolucji, ponieważ energia, która wśród mężczyzn została ukierunkowana w rozwój intelektualny, wśród kobiet została skumulowana wokół rodzenia dzieci. Cały zatem rozwój intelektualny kobiet znajduje się na niższym szczeblu ewolucyjnym w porównaniu z mężczyznami. Taki wyraz postawy wobec kobiet, dzisiaj możemy nazwać uprzedzeniem i dyskryminacją wobec kobiet jako grupy społecznej, czyli seksizmem (Unger, Sandra, 2002).

W psychologii zderzają się dwa podejścia wobec ujmowania różnic płci, z których jedno – maksymalistyczne, zakłada znaczenie różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami, a drugie – minimalistyczne, niewielkie znaczenie nielicznych różnic (Mandal, 2003).

Perspektywa maksymalistyczna ujmuje zróżnicowanie płciowe jako kontynuację uwarunkowań biologicznych lub społeczno-kulturowych. Kontekstualne ujęcie różnic płciowych zwraca uwagę na odmienną socjalizację kobiet i mężczyzn. Jednocześnie należy podkreślić, że pominięcie płci, jako znaczącej zmiennej, może prowadzić, do uproszczonego i androcentrycznego wnioskowania (Bem, 1993/2000). Na bazie metaanaliz wyników różnic międzypłciowych w zakresie komunikacji, Hall i Halberstadt (1986, 1981) twierdzą, że świat kobiet jest bardziej zaangażowany interpersonalnie i związany z większą świadomością

zachowań interpersonalnych, w porównaniu do świata mężczyzn. Alice Eagly i Wendy Wood (2013) podkreślają, że nową perspektywą i wyzwaniem staje się połączenie feminizmu z doniesieniami psychologii ewolucyjnej. Jednocześnie uważają za kluczową i optymalną konstruktywistyczną teorię biospołeczną. Zwracają również dużą uwagę na szukanie nie tylko różnic, ale i podobieństw w zakresie mechanizmów leżących u podstaw zachowań kobiet i mężczyzn (Wood, Eagly, 2012).

Z perspektywy minimalistycznej, różnice w obrębie grup homogenicznych są większe niż różnice międzypłciowe. Zwolennicy tego podejścia apelują wręcz o nieuwzględnianie płci jako zmiennej, której stosowanie przyczynia się do ich wyolbrzymiania w społecznej świadomości (Baumaister, 1988) i utrwała stereotypy zarówno w życiu zawodowym, jak i osobistym (Hyde, 2005). Przeprowadzona w 2005 roku analiza 46 metaanaliz dotyczących różnic płciowych przez Janet Shibley Hyde z Uniwersytetu Wisconsin w Madison, wskazuje uzasadnione przyjęcie podejścia skoncentrowanego na *podobieństwach płci*, a nie różnicach płci. Spośród metaanaliz w zakresie zdolności poznawczych, werbalnej i niewerbalnej komunikacji, agresji, kierowania, samooceny, moralnego rozumowania oraz zachowań motorycznych, znaleziono tylko kilka istotnych różnic płciowych. Mężczyźni istotnie dalej niż kobiety potrafią rzucać przedmiotami, są bardziej agresywni fizycznie, częściej się masturbują oraz mają bardziej pozytywne nastawienie wobec stosunków seksualnych w relacjach bez zobowiązań. Jednak nawet te istotne różnice nie mogą zostać uznane za stałe ponieważ zmieniają się w cyklu życia i wraz z wiekiem maleją lub rosną. Hyde (2005) podkreśla, że właśnie ta fluktuacja jest argumentem, za nieuznawaniem różnic międzypłciowych za stałe.

Hyde (2005) zwraca również uwagę na sposób udzielania odpowiedzi przez osoby badane, który jest zdeterminowany przez jawny charakter badań ukierunkowany na różnice płciowe. W badaniach, w których badani byli świadomi braku znaczenia ich płci dla interpretacji wyników, udzielali odpowiedzi wbrew rolom społecznym i oczekiwaniom, czyli kobiety okazywały się bardziej agresywne niż mężczyźni. Hyde interpretuje te wyniki jako argument za wyolbrzymieniem nieistniejących różnic, poprzez ich badanie. Wskazują na to także nowsze badania (Fisher, 2013), dowodzące, że mężczyźni dostosowują swoje odpowiedzi w badaniu do oczekiwań społecznych związanych z płcią. Okazuje się jednak, że znaczenie ma sfera, której dotyczą pytania. Zatem, w szczególności w zakresie życia seksualnego, mężczyźni mogą dostosowywać swoje odpowiedzi do społecznej roli płciowej.

Z drugiej jednak strony, te wyniki mogą właśnie podkreślać znacznie ról społecznych, a w tym ról rodzajowych, do których jednostki się dopasowują. Co prawda świadczą one o zawyżaniu nasilenia pewnych cech, ze względu na sposób prowadzenia badania, ale

jednocześnie wskazują na silną autoprezentację zgodną ze stereotypami płci w sytuacji oceny. A zatem paradoksalnie dopasowywanie odpowiedzi do oczekiwań społecznych, można potraktować jako argument podejścia społeczno-kulturowego. Jednocześnie ignorowanie kontekstu społeczne prowadzi umiejscawiania źródeł różnic międzypłciowych w czynnikach wewnątrzosobowych, podczas gdy mogą one stanowić odbicie społecznych procesów (Riger, 1992).

Analizując różnice międzypłciowe należy zwrócić uwagę na pojawiające się problemy, które w literaturze zostały nazwane błędami typu alfa oraz beta (Hare-Mustin, Marecek, 1988). Błędy typu alfa skutkują wyolbrzymianiem różnic, natomiast błędy typu beta – minimalizowaniu tych różnic. Szczególnie ważną staje się zatem odpowiednia metodologia badania. Janet Shibley Hyde i Laurie A. Frost (2002), które dokonują przeglądu metaanaliz psychologii różnic międzypłciowych, podkreślają znaczenie odpowiedniej techniki statystycznej, pozwalającej porównywać i syntetyzować wyniki różnorodnych badań.

W tej pracy została przyjęta perspektywa społeczno-kulturowa, ponieważ jak zauważa Eugenia Mandal w swojej książce „Kobiecość i męskość”, płć powinna być traktowana „(...) jako szeroki, wieloznaczny kontekst i konstrukt społeczny, ujmowany zarówno w perspektywie indywidualnej, jak i kulturowej” (2003, s.56).

3.2. Stereotypy płciowe

Stereotypy płciowe są kluczowymi konstruktami poznawczymi, za pomocą których jednostka odbiera rzeczywistość. Płć oraz stereotypy płci należą do początkowych i podstawowych kategorii, które są przyswajane w toku socjalizacji (Mandal, 2003, 2004, 2005a). Spostrzeganie świata społecznego przez pryzmat płci jest nazywane prymitywną kategoryzacją, dla podkreślenia pierwotnego charakteru (Bruner, 1957). Znaczenie skutecznego rozróżniania płci jest kluczowe dla relacji interpersonalnych, dlatego należy do jednej z pierwszych kategorii społecznych nazywanych przez dzieci (Kohlberg, 1966). Służy ono nie tylko rozumieniu społecznego świata zewnętrznego, ale przede wszystkim stanowi podstawowy element budowania się pojęcia Ja i własnej tożsamości płciowej (Slaby, Frey, 1975). Już dwu- i trzyletnie dzieci mają wiedzę w zakresie zachowań odpowiednich dla danej płci (Kuhn, Nash, Bruckner, 1978) oraz poczucie własnej tożsamości płciowej (Thompson, 1975).

W toku socjalizacji dzieci traktowane są w sposób odmienny ze względu na płć, zgodnie ze stereotypizacją rodzajową (Condry, Condry, 1976). Mechanizmy społeczne

obejmują: trening intelektualny, trening emocjonalny oraz trening społeczny (Mandal, 1995, 1998, 2003). Badania wskazują, że im silniejsze jest poczucie własnej tożsamości płciowej, tym bardziej zwiększa się prawdopodobieństwo aktywowania stereotypów płci (Nosek, Banaji, Greenwald, 2002). Zatem stereotypy płci mają charakter intrapersonalny oraz interpersonalny.

Stereotypy płci istnieją w społeczeństwie w sposób jawny i utajony. Informacje nacechowane stereotypami płci wpływają na zachowanie kobiet i mężczyzn (Pavlova, Weber, Simoes, Sokolov, 2014). Badania wskazują, że kobiety mają tendencję do silniejszego reagowania na informacje o utajonym charakterze stereotypizacji niż informacji jawnie stereotypizujących, podczas, gdy mężczyźni wykazują odwrotną tendencję (Shih, Ambady, Richeson, Fujita, Heather, 2002). Dodatkowo jawny negatywny stereotyp skierowany wobec mężczyzn, paradoksalnie wywołuje pogorszenie poziomu wykonywanego zadania przez kobiety (Shih, i in., 2002).

Nadrzędnymi stereotypami, są stereotyp męski i kobiecy, jednak okazuje się, że ludzie stosują wiele różnorodnych podtypów, ponieważ tradycyjny, dychotomiczny podział wydaje się niewystarczający (Rothbart, John, 1985). Tworzenie podtypów nadrzędnej kategorii, jest procesem związanym ze zmianą schematów i stereotypów. Budowanie nowej kategorii w oparciu o cechy przedstawiciela podtypu, niweluje pierwotny stereotyp. To podejście zwraca uwagę na możliwość zmiany schematów poznawczych, podczas, gdy inne teorie poznawcze uznają kategoryzację za niezmienną, naturalną i ekonomiczną intelektualnie (Fiske, 1989; Marcus, Zajonc, 1985; Hamilton, 1979).

Klasyczne ujęcie stereotypów rodzaju zakłada, że głównymi składowymi są wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, zachowania i zawód (Deux, Lewis, 1984). Kluczowym elementem jest wygląd zewnętrzny, na podstawie którego wyciągane są wnioski o kolejnych elementach budujących stereotyp rodzaju. Wygląd zewnętrzny zgodny z męskim stereotypem obejmuje szerokie ramiona, siłę, wysoki wzrost i krzepkość, a kobiecy: delikatny głos, wdzięk, miękkość ruchów i schludność. Stereotypowo męskie cechy osobowości, to: niezależność, aktywność, kompetencja, łatwość podejmowania decyzji, wiara w siebie, niezawodność, przywództwo, a kobiece: emocjonalność, skłonność do poświęceń, delikatność, troska, czułość, rozumienie innych, ciepło w relacjach z innymi, pomaganie. Stereotyp kobiecości w obszarze zachowania wiąże się z byciem wsparciem emocjonalnym dla innych, kierowanie domem, opieka nad dziećmi, dekorowanie domu. Natomiast stereotyp męskości wiąże się z utrzymywaniem finansowym rodziny i domu, byciem głową rodziny i przywódcą oraz robieniem napraw domowych. Badaczki wymieniają także konkretne zawody w stereotypie kobiecości: terapeutka, telefonistka, logopeda, nauczycielka w szkole podstawowej,

pielęgniarka oraz w stereotypie męskości: kierowca ciężarówki, agent ubezpieczeniowy, instalator, chemik, burmistrz (Deux, Lewis, 1984). Zgodnie ze stereotypami płci w Polsce kobietom przypisywane są takie cechy jak czułość, opiekuńczość, czy zdolność do poświęceń, a mężczyznom bycie szorstkim dominującym i rywalizującym (Kuczyńska, 1992a).

Badania wskazują na bardziej pozytywną stereotypizację mężczyzn niż kobiet (Broverman, Vogel, Broverman, Clarkson, Rosenkratz, 1972). Jako cechy stereotypowo męskie uznano pozytywne cechy intelektualne, ambicję, racjonalność, pragmatyczność, pewność siebie, łatwość podejmowania decyzji, niezależność, stabilność emocjonalną oraz ukrywanie emocji (nigdy nie płacze), bezpośredniość oraz rywalizacyjność i agresję. Kobięce cechy były niżej wartościowane. Badanie zostało jednak poddane krytyce, ze względu na większą liczbę cech męskich (Widiger, Setle, 1987). Stereotypowa kobiecość zawiera w sobie takie cechy, jak: rozmowność, taktowność, schludność, delikatność, czuła, religijna, z silną potrzebą bezpieczeństwa i skupiona na swoim wyglądzie zewnętrznym. Cechy kobiece nie wiążą się zatem z intelektem, skupiają się głównie na konformistycznej postawie oraz emocjonalności. Późniejsze badania wskazują jednak na wyrównywanie się wartościowania męskiego i kobiecego stereotypu, zwracając uwagę na dokonującą się zmianę, w której to kobiecość jest bardziej pozytywnie wartościowana (Eagly, Mladinic, Otto, 1991).

Analiza polskich stereotypów płci (Mandal, Gawor, Buczny, 2012), wskazuje, że wciąż przyjmują one w dużej mierze tradycyjny charakter. Czynniki kulturowo-społeczne przyczyniają się jednakże do poszerzenia tradycyjnego stereotypu mężczyzny i kobiety o cechy tradycyjnie przypisywane odmiennej płci. Autorzy badań (Mandal i in., 2012) zwracają uwagę na szerszy zakres i bardziej złożony charakter stereotypu współczesnej Polki w porównaniu do stereotypu współczesnego Polaka. Nowoczesny mężczyzna w percepcji społecznej powinien być męski w tradycyjnym znaczeniu oraz posiadać dodatkowo tradycyjnie kobiece cechy, takie jak: bycie łagodnym, empatycznym czy zorientowanym na rodzinę. Stereotyp współczesnej kobiety jest znacznie bardziej zróżnicowany i przyjmuje zasięg od „małej kobietki”, „matki-Polki”, poprzez „sportsmenkę”, do „kobiety sukcesu”, „singielki” czy „bizneswoman”. Analiza czynnikowa ujawniła także szereg podtypów stereotypów płci ze względu na wygląd, przyjmowaną rolę i zawód. Kobiety pod względem wyglądu postrzegane są przez pryzmat stereotypów: kobiety eleganckiej, kobiety z klasą, ładnej kobiety, nieładnej kobiety, neutralnej, brunetki i blondynki. Mężczyźni z kolei pod względem wyglądu, są stereotypowo postrzegani jako: mężczyzna z klasą, przystojny mężczyzna, brzydki mężczyzna, wysportowany mężczyzna. Stereotypowa rola mężczyzny, to: zapewnienia bytu rodzinie, nieodpowiedzialne role, role domowe, role wypełniane w czasie wolnym, mniej znaczące role w utrzymywaniu

domostwa i role kierownicze, natomiast kobiety, to: opieka, role w utrzymywaniu domostwa oraz role pełnione poza domem. W zakresie zawodowym mężczyznom przypisuje się: nie/prestiżowe zawody, tradycyjnie „męskie” zawody, szeroko rozumiane nauczanie oraz lukratywne profesje, natomiast kobietom: tradycyjnie „kobiece” zawody, prestiżowe oraz związane z przedsiębiorczością zawody, jak również zawody związane z użyczeniem swojego głosu. W szczególności zatem stereotypy dotyczące ról zawodowych, wskazują na poszerzenie wizerunku kobiety w świecie zawodowym, o domeny tradycyjnie zarezerwowane dla wizerunku mężczyzny.

Stereotypy płci znajdują swoje odzwierciedlenie w psychologicznym funkcjonowaniu jednostek, czego przykładem jest nieadekwatnie zawyżona samoocena mężczyzn w porównaniu do kobiet (Kuczyńska, 1992, 1992a; Kwiatkowska, 1999; Mandal, 2004). Eugenia Mandal (2004), opierając się na badaniach własnych oraz literaturze polskiej i światowej, dokonuje wnikliwego przeglądu podmiotowych i interpersonalnych konsekwencji stereotypów związanych z płcią. Z analizy tej wynika, że dla kobiet efekt stereotypów płci jest raczej negatywny, natomiast dla mężczyzn wiąże się z pozytywnym obrazem swojego Ja. Kobiety mają negatywny wizerunek swojego ciała, niską samoocenę kompetencji, są defensywne, nadmiernie zależne od innych, charakteryzuje je motywacja osiągnięć opartych na relacyjności i lęku przed sukcesem (Mandal, 1991, 1992, 2003a). Jako konsekwencje interpersonalne kobiecego stereotypu Mandal (2004) podkreśla przyjmowanie zachowań „skromnościowych”, do których zalicza uległość, konformizm i autodeprecjację. W zakresie stosowanych taktyk wpływu społecznego aktywizowane są taktyki pośrednie. Mimo tego, że dla mężczyzn społeczna akceptacja stereotypu męskości wzmacnia samoocenę, to konsekwencje tych stereotypów można określić jako negatywne. W szczególności na poziomie interpersonalnym, wpływ stereotypów manifestuje się negatywnie. Stereotypowa rola męska wymagająca nieujawniania emocji, rywalizacyjności i niskiej otwartości, znajduje swoje odzwierciedlenie w problemach interpersonalnych ze swoją grupą płciową, jak i z kobietami (Mandal, 2004).

3.3. Teoria schematów płciowych

Sandra Lipsitz Bem (1981,1985) wprowadziła teorię schematów płci, wyjaśniającą indywidualne różnice w przetwarzaniu informacji dotyczących płci. Założenia teorii wskazują na schematyczne i aschematyczne przetwarzanie informacji. Osoby schematyczne częściej i z większą łatwością posługują się kategorią płci jako podstawowym schematem niż osoby aschematyczne. Osoby schematyczne oceniają i przetwarzają swoje doświadczenia przez pryzmat płci, podczas gdy osoby aschematyczne nie stosują tego rodzaju „soczewek” społecznych (Bem, 1981; Bem, Frabble, 1985). Osoby konwencjonalne ograniczają także swoje zachowanie do schematów płci, a jeśli są zmuszeni do realizacji zadań niezgodnych ze schematem płci, częściej niż inni, prezentują negatywne uczucia wobec siebie (Bem, Lenney, 1976). Bem (1993/2000) podkreśla, że ograniczanie się do schematu płciowego wiąże się z poważnymi konsekwencjami społecznego funkcjonowania wśród kobiet i mężczyzn. Mężczyźni spostrzegają siebie i innych mężczyzn jako kompetentnych i godnych pochwały, podczas gdy społeczny pryzmat kobiecości sprawia, że kobiety muszą udowadniać swoją kompetencję i bycie godną pochwały, zarówno sobie, jak innym. W przypadku mężczyzn przekonanie o kompetencji istnieje w sposób naturalny, a priori, natomiast w przypadku kobiet, wiąże się z procesem skrupulatnej oceny. Wskazują na to badania, ukazujące, że kobiety na ogół nie doceniają swoich dokonań, podczas gdy mężczyźni przeceniają swoje osiągnięcia (Matlin, 1996). Schemat męskości, interpretowany jako androcentryzm, pozwala mężczyźnie na lepsze funkcjonowanie społeczne, w szczególności zawodowe, podczas gdy schemat kobiecości, nie mieści w sobie cech niezbędnych do osiągnięcia pozycji zawodowej, jak: zdecydowanie czy rywalizacja. W wyniku tego mechanizmu, rola społeczna kobiety jest zawężona do realizowania potrzeb innych (mężczyzny i/lub dzieci), co utrudnia osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej.

Bem (1981) wskazała na cztery typy płci psychologicznej, które ujmuje osoby schematyczne (określone), aschematyczne (krzyżowo określone), nieokreślone oraz androgyniczne. Wprowadzenie pojęcia androgyniczności wymagało jednak zaproponowania nowego modelu płci psychologicznej, która do tej pory była postrzegana jednowymiarowo, na skali: męskość – kobiecość (Lewin, 1984). Bem zaproponowała pojęcie męskości i kobiecości jako dwa niezależne wymiary, których jednoczesne wysokie nasilenie opisuje androgynię, a jednoczesny niskie nasilenie – brak określenia płci psychologicznej.

Badania nad różnicami w przetwarzaniu informacji ze względu na schematyczność, okazały się niejednoznaczne. Bem i współpracownicy dowodzili wpływu wyglądu partnera na

interakcję społeczną (Andersen, Bem, 1981), akceptację ideologii rodzaju (Frable, 1989), przywoływanie w pamięci cech (Bem, 1981; Frable, Bem, 1981) czy opóźnienie reakcji podczas oceniania cech odnoszących się wobec siebie (Bem, 1981). Krytyka tej teorii częściowo dotyczyła rzeczywistego rozróżnienia schematyków od nieschematyków, co nie znalazło potwierdzenia w kolejnych badaniach dotyczących odtwarzania zapamiętanych treści (Kite, Deaux, 1986; Edwards, Spence, 1987) czy opóźnienia czasu reakcji (Payne, Connor, Colletti, 1987). Jedną z przyczyn jest fakt, że płeć jest powszechnie stosowaną kategorią społeczną, co może minimalizować różnice używania tej kategorii (Devine, 1989; Hamilton, 1979). Natomiast zróżnicowanie schematyczności postrzegania będzie bardziej widoczne przy bardziej subtelnych wskazówkach (Skitka, Maslach, 1990), dlatego też różnice są najsilniej uwidocznione w badaniach bezpośrednich interakcji społecznych (Andersen, Bem, 1981; Frable, 1989). Badacze zwracają także uwagę na kontekstualność stosowania schematów oraz ich dostępność (McKeenzie-Mohr, Zanna, 1990).

Eugenia Mandal w oparciu o prowadzone badania (2004) podkreśla, że choć androgynia jest często postrzegana przez badaczy jako wzór „nowej” tożsamości płciowej, umożliwiającej poszerzenie repertuaru zachowań, to jednak łączenie cech tradycyjnie męskich i kobiecych nie zawsze przybiera charakter adaptacyjny. Co więcej, androgynia, stanowiąca połączenie dowolnych cech męskich i kobiecych, może manifestować się w zachowaniu w skrajnie różny sposób oraz mieć odmienne konsekwencje dla kobiet i mężczyzn. E. Mandal zaznacza, że ponieważ cechy związane z psychiczną męskością generują bardziej pozytywny obraz Ja, androgynia może być bardziej korzystna dla kobiet. Przykładem większej funkcjonalności zachowań typowych niż androgynicznych stanowią interesujące badania E. Mandal nad zachowaniami altruistycznymi (Mandal, 1999, 2004), które wskazują na silny związek z psychiczną kobiecością, a znacznie słabszy z androgynią.

Należy również dodać, że w kontekście kulturowym, Polska uznawana jest za kulturę kobiecą (Boski, 1999; Mandal, 2004). Oznacza to, że kobiety kobiece i androgyniczne są w korzystniejszej sytuacji w porównaniu do sytuacji kobiet w krajach o kulturze męskiej. Kobiety zatem bardziej podkreślają kobiecość oraz mają tendencję do oceny zachowań jako skrajnie typowych, natomiast mężczyźni przyjmują tendencję unifikacyjną, preferując jednak zachowania bardziej neutralne płciowo niż kobiece. Wskazują na to także badania własne (Ochnik, 2012a), które ukazują wzrost liczby osób androgynicznych i spadek liczby osób męskich na przestrzeni ośmiu lat ($M_{\text{wiek}=28}$).

3.4. Społeczne role płciowe

3.4.1. Koncepcja strukturalno-społeczna

Stereotypy płci mogą dotyczyć konstelacji cech psychicznych i zachowań przyznawanych płci w danej kulturze oraz ról płciowych. Role płciowe są rozumiane jako społecznie określone aktywności odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn (Mandal, 2004).

Koncepcja strukturalno-społeczna wyjaśnia przyczyny zróżnicowania i podobieństw kobiet i mężczyzn w oparciu o przyjmowane role społeczne, wynikające z podziału zadań przypisywanych w społeczeństwie kobietom i mężczyznom (Eagly, Wood, 1999). Podział obowiązków w społeczeństwie zależy od tego, które zadania mogą być wykonywane bardziej efektywnie przez każdą z płci. Stąd też mężczyznom zazwyczaj przypisuje się zadania wymagające większej siły i szybkości, a kobietom wynikające z rodzenia i opieki nad dziećmi. W koncepcji strukturalno-społecznej zakłada się istnienie ról płciowych, które są społecznym konstruktem, jednak częściowo znajdują swoje uzasadnienie w procesach biologicznych, determinujących budowę ciała kobiet i mężczyzn. Wynikiem biologicznych różnic jest możliwość rodzenia dzieci tylko przez kobiety i związane z tym podziałem aktywności, które umiejscawiają zadania kobiety jako skoncentrowane na opiece nad dziećmi w domu, a mężczyzny - poza domem (Wood, Eagly, 2002).

Podział pracy strukturyzuje percepcję różnic i podobieństw w zakresie płci psychologicznej. Poprzez obserwację zadań, które wykonują kobiety i mężczyźni w danym społeczeństwie, tworzą się przekonania dotyczące ról płciowych i określone społeczne oczekiwania wypełniania tych ról (Wood, Eagly, 2010, 2012). Ponieważ w uprzemysłowionych społeczeństwach, kobiety częściej niż mężczyźni zajmują się wychowywaniem dzieci, a mężczyźni bardziej niż kobiety dążą do utrzymania wysokiego statusu zawodowego, budowane są przekonania o rolach płciowych, zakładające, że kobiety są bardziej opiekuńcze, podczas gdy mężczyźni bardziej asertywni i dominujący. Jednocześnie kobiety, jako skupione na relacjach pomiędzy członkami rodziny, są postrzegane jako skuteczne w relacjach interpersonalnych. Dlatego też przypisywane kobietom role zawodowe, są związane z kompetencjami interpersonalnymi i opieką (nauczycielka, pielęgniarka). Mężczyźni natomiast, tradycyjnie działając w środowisku zewnętrznym, koncentrują się na rywalizacyjności i osiągnięciu sukcesów zawodowych, co buduje percepcję roli męskiej, jako instrumentalnej i sprawczej.

Drugim kluczowym elementem koncepcji odmienności społecznych ról płciowych jest asymetria pozycji zajmowanych w hierarchii władzy. Mężczyźni, jako nastawieni na

realizowanie się w strukturach władzy, są skuteczniejsi w gromadzeniu zasobów wzmacniających i utrwalających ich status zawodowy. Z kolei rola kobiety, ukierunkowana na wsparcie i opiekuńczość, pozostaje w swoistym antagonizmie wobec roli męskiej, co w efekcie przyczynia się częstszego przyjmowania pozycji podporządkowanej przez kobiety. Odmienność społecznych ról płciowych jest względnie stała w strukturze społecznej, co pociąga za sobą odmienne i nierówne traktowanie kobiet i mężczyzn na rynku pracy oraz przez instytucje społeczne. Jednocześnie role płciowe oddziałują na obraz siebie. Badania wskazują, że społeczne role płciowe są uwewnętrzniane, jako element indywidualnej identyfikacji (Witt, Wood, 2010; Wood, Eagly, 2009; Wood, Christensen, Hebl, Rotherber, 1997). Role płciowe wpływają na zachowania poprzez społeczne, jak i biologiczne procesy. W toku społecznych interakcji, zachowania zgodne z oczekiwaniami społecznymi w zakresie roli płciowej, są bardziej pozytywnie oceniane (Wood, Karten, 1986). Zatem proces kształtowania się tożsamości płciowej jest uwarunkowany społecznie, zależny od przekonań na temat płci, poczucia przynależności do płci i jakości doświadczeń z nią związanych (Kuczyńska, 2002).

Dychotomiczny podział płci (Maccoby, 1988) jest jednak niewystarczający dla ujęcia zróżnicowania ról płciowych, na które składają się określone podkategorie (Eagly, 1987). Przykładem stereotypów płci opartych na rolach, są wyniki badania nad poziomem kategoryzacji i zawartością stereotypów (Deux, Winton, Crowley, Lewis, 1985), które wskazują cztery kluczowe kategorie dla kobiet: obiekt seksualny, kobieta robiąca karierę zawodową, gospodyni domowa i sportswomenka oraz dla mężczyzn: biznesmen, sportowiec, pracownik fizyczny i *macho*. W określeniach podtypów męskości pojawia się także odniesienie do życia rodzinnego „family man”, który jest określany jako nadrzędna kategoria wobec pozostałych (Edwards, 1992). Typ *macho* jest najbardziej negatywnie odbieraną kategorią (Kite, 2001). Gospodynie domowe są oceniane bardziej pozytywnie niż feministki (Haddock, Zanna, 1994), a rola matki i bizneswoman są wyżej oceniane niż, zarówno feministki, jak i kobiety pełniące funkcję obiektu seksualnego (Kite, 2001). W poszukiwaniu uniwersalnej roli męskiej, niezależnej kulturowo, ustalono podstawowe zadania męskie, do których należą: zapewnianie i utrzymanie dóbr materialnych oraz ochrona innych i terytorium (Gregor, 1985). Deborah Sarah David i Robert Brannon (1976), określili podstawowe oczekiwania społeczne wobec mężczyzn: *nie bądź babą, człowiek u steru, twardy jak stal i ja im dam popalić*. Oznacza to, że mężczyzna, aby funkcjonować w ramach modelowej męskiej tożsamości, powinien nie pokazywać kobiecych cech, w szczególności emocjonalności; koncentrować się na osiągnięciu wysokiej, prestiżowej pozycji społecznej; powinien być wytrzymały i odporny na trudne

sytuacje życiowe, pewny siebie i samodzielny oraz powinna mu towarzyszyć aura agresywności, gwałtowności i odwagi. Inne badania (Levant, Hirsh, Celentano, Cozza, Hill, MacEachern, Marty, Achmedeker, 1992) wskazują na główne wyznaczniki męskości w kulturze amerykańskiej, do których należą: ograniczanie emocji, unikanie bycia kobiecym, koncentracja na byciu twardym i agresywnym, bycie samodzielnym, traktowanie potrzeby osiągnięć jako głównej wartości w życiu, nie wchodzenia w relacje interpersonalne, uprzedmiotawianie relacji seksualnych i bycie homofonicznym.

Większość badań wskazuje na ograniczenia i negatywne skutki społecznej roli męskiej (O'Neil, 2008; Levant i in., 1992; Gregor, 1985), jednak pojawiają się także badania w nurcie psychologii pozytywnej, poszukujące pozytywnych wymiarów męskości (*positive psychology / positive masculinity* PPPM) (Kiselica, Englar-Carlson, 2010). Autorzy wymieniają 10 atutów męskości, do których należą:

- Męski styl relacyjny: formowanie relacji interpersonalnych poprzez realizowanie wspólnych zadań;
- Męskie sposoby opieki: ochrona i stosowanie empatii;
- Generatywne ojcostwo: zaangażowanie i odpowiadanie na potrzeby dziecka uczestnicząc w szerszym rozwoju;
- Męska samodzielność: używanie zasobów do przezwycięzania niepowodzeń i bycia „panem samego siebie”;
- Pracownik / żywiciel rodziny: posiadanie znaczącej pracy, która pozwala utrzymać innych;
- Orientacja na grupę: mężczyźni mają tendencję do współpracy i nawiązywania kontaktów w większych grupach;
- Męska odwaga: mężczyźni mogą wiele osiągnąć dzięki wyzwaniom i podejmowaniu ryzyka;
- Służba humanitarna: organizacje oparte na wzajemnych zależnościach (bractwa) mają długą historię służenia innym;
- Męskie poczucie humoru: znaczące dla budowania relacji z innymi i radzenia sobie ze stresem;
- Męskie bohaterstwo: bohaterskie zachowania mają długą tradycję jako część męskości.

To pozytywne przeformułowanie męskiej roli ma ogromne znaczenie dla współczesnych mężczyzn, którzy przeżywają kryzys męskości (Melosik, 2006) i szukają nowych nowąj perspektywy rozumienia męskości.

3.4.2. Role płciowe a życie zawodowe kobiet i mężczyzn

Odmienne role społeczne kobiet i mężczyzn, znajdują swoje odzwierciedlenie na rynku pracy, będąc przyczyną nierówności i dyskryminacji. Świadczy o tym struktura zatrudnienia, wskazująca na dominację jednej płci w zawodach typowych dla nich. Do zawodów „męskich” należą m.in.: przedstawiciele biznesu i finansów, przedstawiciele handlowi, kierownicy ciężarówek, inżynierowie czy kucharze, a do zawodów zdominowanych przez kobiety: sprzedawczynie, nauczycielki (poza szkolnictwem wyższym), sekretarki, pielęgniarki, urzędniczki, kelnerki (U.S. Department of Labour, 2002). Stereotyp kobiecości wiąże się jednoznacznie z tradycyjną rolą kobiety, podczas gdy stereotyp męskości jest o wiele bardziej zróżnicowany. Stereotyp kobiecości negatywnie wpływa na funkcjonowanie kobiet, jako podmiotów stereotypizacji, które zmagają się z ujednoczonymi kategoriami płci oraz jednocześnie utrzymaniem kobiecości jako cechy kategorialnej grupy, z którą się identyfikują (Amancio, 1993).

Kobiety podejmujące zawody niezgodne z tradycyjną rolą społeczną, spotykają się z dyskryminacją, pełniącą rolę „szklanego sufitu”, który uniemożliwia dalszy rozwój zawodowy (Mandal, 2007; Budrowska, Duch-Krzysztosek, Titkow, 2003; Strykowska, 1995). Co ciekawe, mężczyźni w sfeminizowanych zawodach nie tylko nie doświadczają zjawiska „szklanego sufitu”, ale są traktowani wręcz preferencyjnie (Williams, 1995). Zatem rola męska jest na tyle silnie związana z władzą w strukturze społecznej, że nawet, kiedy jest realizowana w kierunku niezgodnym ze stereotypem męskości, jest wyżej oceniana niż niestereotypowa rola kobiety. Mężczyźni, którzy podejmują niestereotypowe zawody prezentują zachowania zgodne ze stereotypem męskości, dążąc do podporządkowania sobie kobiet (Henson, Rogers, 2001). W środowisku zawodowym zdominowanym przez kobiety, mężczyźni mają tendencję do poczucia kontroli nad kobietami, podczas gdy kobiety w miejscu pracy zdominowanym przez mężczyzn miały poczucie zastraszenia i bycia kontrolowanymi (Williams, 1992, 1995). Badania dowodzą także, że osoby podejmujące zawody niezgodne ze stereotypową rolą płciową, częściej je porzucają (Wright, 1996).

Oczekiwania społeczne wobec określonych ról zawodowych sprawiają, że płeć psychologiczna, jako społeczny wyraz rozumienia męskości i kobiecości, wiąże się z orientacją zawodową. Psychiczna męskość wiąże się z wysoką potrzebą osiągnięć i niską potrzebą afiliacji, a psychiczna kobiecość ze sprawiedliwością, wrażliwością interpersonalną i ekspresyjnością (Cooper, Arkkelin, Tiebert, 1994). Kobiety akceptujące tradycyjną rolę rodzajową częściej wybierają tradycyjnie kobiece zawody (Malouff, Curtis, Lowry, Luis, 1996,

za: Brannon, 2002/1999), a kobiety o wysokim nasileniu psychicznej męskości (Chusmir, 1983) oraz kobiety androgyniczne preferują nietradycyjną rolę zawodową (Philips, Imhoff, 1997).

Mimo tego, że polską kulturę uznaje się za kobiecą (Boski, 1999; Mandal, 2004), to jednak w sferze zawodowej, w szczególności związanej z posiadaniem władzy, nie jest to silnie uwydatnione. To mężczyźni częściej zajmują stanowiska kierownicze wyższego szczebla, choć to właśnie kobiecy styl zarządzania jest oceniany obiektywnie jako bardziej transformacyjny, a zatem lepiej dopasowany do współczesnych organizacji (Eagly, Johannesen-Schmidt, van Englen, 2003). Eugenia Mandal (2007a) w serii badań nad relacjami płci i władzy, udowadnia, że przyjmowane role społeczne wskazują na mniejszą liczbę różnic wśród osób o takim samym zakresie władzy, bez względu na płeć biologiczną. Większe różnice są zauważalne wśród kobiet przełożonych i podwładnych oraz mężczyzn przełożonych i podwładnych, niż kobiet i mężczyzn przełożonych. Do sfery zawodowej bardzo silnie przenikają jednak stereotypy płci łączące męskość z władzą, na co wskazują wyniki badań ujawniające wyższą psychiczną męskość kobiet sprawujących władzę w porównaniu do kobiet podwładnych (Mandal, 2007a).

3.5. Role płciowe a bliskie związki - znaczenie małżeństwa i dzieci u kobiet i mężczyzn

Małżeństwo i rodzina należy do kluczowych wartości cenionych w Polsce (Duch-Krzysztozek, Titkow, 2006; Izdebski, 2008). Na tę zależność, mimo dynamicznego wzrostu liczby osób żyjących pojedynkę, ukazują również amerykańskie badania (DePaulo, Morris, 2006; Koropeczyj-Cox, 2005). Badania Zbigniewa Izdebskiego (2012) wskazują, że 57% osób w wieku 15-49 lat, planuje zawrzeć związek małżeński, w tym 59% kobiet i 56% mężczyzn. 12% planuje stworzyć związek nieformalny, a 12% nie chce tworzyć żadnych związków.

Role płciowe wiążą się nierozzerwalnie z odmiennymi oczekiwaniami społecznymi wobec kobiet i mężczyzn, w zakresie ról małżeńskich i rodzinnych (Miluska, 2001). Stereotypowe role płciowe zawężają rolę kobiecą do czynności związanych z domem, opieką i wychowywaniem, a mężczyzn z zewnętrzną sferą życia, aktywnością zawodową (Wood, Eagly, 2002). Rola kobiety jest definiowana zatem poprzez relacje interpersonalne, z których najważniejszą jest małżeństwo (Mandal, 2003, 2004, 2005a). Z kolei od mężczyzn oczekuje się koncentracji na pracy zawodowej, w celu zapewnienia rodzinie bytu (Mandal, 2003, 2004, 2005a). Zatem „(...) dla kobiety małżeństwo i rodzina winno być całym życiem, podczas, gdy dla mężczyzny, zaledwie jego częścią” (Cancian, 1987, s.34). Cała odpowiedzialność za funkcjonowanie rodzinno-społeczne, a w szczególności za emocjonalną stronę związku oraz

wychowywanie dzieci, w tradycyjnej roli płciowej spoczywa na kobiecie, podczas gdy rola mężczyzny ogranicza się do dostarczenia odpowiednich zasobów do utrzymania domu.

Efektom tradycyjnie spostrzeganych ról społecznych jest, omawiana powyżej, nierówność w dostępie do rynku pracy kobiet i mężczyzn. Jednak w zakresie obowiązków domowych, które są tradycyjną domeną kobiet, to mężczyźni mogą być poddawani krzywdzącej stereotypizacji (Russell, 1993).

Mężczyźni spotykają się z **niższą oceną ich kompetencji** w środowisku domowym, który tradycyjnie należy do wypełniania roli kobiecej, a nie męskiej. Zatem w małżeństwach, w których ojciec pracuje zawodowo, a matka zajmuje się domem, panuje przekonanie, że to instynkt macierzyński pozwala kobiecie skutecznie zajmować się domem, a jedynie co trzecia matka miała przekonanie, że ojciec może mieć umiejętności związane z wychowywaniem dzieci. Natomiast w małżeństwach, w których oboje rodzice pracowali i wymiennie zajmowali się domem, blisko 90% matek, miało przekonanie, że ojcowie mają odpowiednie umiejętności do zajmowania się domem i dziećmi (Russell, 1983). Od mężczyzn posiadających rodzinę, oczekuje się, aby pełnili rolę głównego żywiciela rodziny, co ukierunkowuje działania mężczyzn w kierunku wypełniania tej roli poprzez odpowiednią karierę zawodową. Jednocześnie ojcowie w nietradycyjnych rodzinach są mniej ukierunkowani na pracę i karierę zawodową, a zatem jednocześnie mniej ograniczeni przez społeczne przekonania wobec roli ojca jako głównego żywiciela rodziny (Grbich, 1987; Russell, 1983). Niemniej jednak, nawet w rodzinach, w których oboje małżonkowie pracują zawodowo, wciąż istnieje niewielki odsetek mężczyzn, którzy opiekują się dziećmi w taki samym stopniu, co kobiety (Arendell, 2000).

Z tradycyjnych ról płciowych wynikają również **odmienne style relacyjne** przypisywane wyłącznie kobietom lub mężczyznom, w efekcie czego kobiety są traktowane a priori jako specjalistki od relacji, natomiast mężczyźni, jako mający podejście instrumentalne oraz trudności ze stosowaniem intymnego, emocjonalnego stylu relacyjnego (Cancian, 1987). Mężczyźni, którzy pozostają w związku romantycznym mają tendencję do budowania swojej sieci wsparcia przede wszystkim w oparciu o partnerkę, podczas, gdy kobiety mają szerszą sieć wsparcia zbudowaną z przyjaciół i dzieci (Antonucci, Akiyama, 1987; Burda, Vaux, 1987). Dlatego też brak umiejętności nawiązania emocjonalnej, intymnej relacji z partnerką, zwiększa poczucie braku społecznego wsparcia. Lęk przed intymnością jest wśród mężczyzn związany z tradycyjną rolą płciową, w szczególności w zakresie niewyrażania i ograniczania emocji (Fisher, Good, 1997). Lęk przed intymnością prowadzi do utrzymywania krótkotrwałych relacji interpersonalnych (Mandal, 2004; Descutner, Thelen, 1991) oraz poczucia samotności (Doi,

Thelen, 1993). Poczucie samotności wśród mężczyzn jest związane z psychiczną męskością, stanowiącą odzwierciedlenie społecznej męskiej roli płciowej. Ten związek wyjaśniany jest za pośrednictwem teorii konfliktu roli płciowej (*gender role conflict*, GRC)(O'Neil, 2008), który zostanie bliżej wyjaśniony w części pracy poświęconej związkom samotności i płci.

Ponieważ tradycyjna rola kobiety jest związana z zakładaniem życia małżeńskiego i rodzinnego oraz realizowanie się w nim, można zakładać, że kobiety identyfikujące się z tą rolą chętniej będą wchodzić w związki małżeńskie i budować rodzinę. Longitudinalne badania (Peplau, Hill, Rubin, 1993) potwierdzają te założenia wskazując, że kobiety o bardziej tradycyjnych poglądach na swoją rolę rodzajową, a zatem bardziej schematyczne, częściej wychodzą za mąż za swoich „chłopaków” w porównaniu do kobiet, które nie określają swojej roli jako tradycyjnej, i trwają w małżeństwie co najmniej 15 lat. Dla budowania związku małżeńskiego istotne są poglądy na męskość i kobiecość obu partnerów. Okazuje się zatem, że kobiety i mężczyźni, którzy są przekonani o tradycyjnych rolach własnej i przeciwnej płci, wykazują się podobieństwem w przekonaniach i wartościach, które stanowi o dobrze dobranym małżeństwie (Aubé, Koestner, 1995).

Badania Anny Kwiatkowskiej i Agnieszki Nowakowskiej (2006) identyfikują polskiego mężczyznę o tradycyjnych poglądach na męskość poprzez cenione wartości i cechy socjodemograficzne. Wyniki ich badań wskazują, że orientacja związana z „męską dominacją” wiąże się z niższym poziomem wykształcenia własnego oraz własnych matek, zamieszkaniem w mniejszych miejscowościach, niskim cenieniem wartości wspólnotowych, natomiast wysokim cenieniem wartości skoncentrowanych na wzmacnianiu własnego Ja i małą religijnością.

Podział obowiązków rodzinnych w oparciu o tradycyjne role, przypisuje mężczyźnie rolę instrumentalną - zorientowaną na zadania, a kobiecie rolę ekspresyjną – społeczno-emocjonalną i wychowawczą (Parsons, 1955; Mandal, 2004, 2007). Przyznawana kobietom rola opiekunek rodzinnych powoduje skupienie na relacjach rodzinnych, zwłaszcza na silnej relacji z dziećmi. Poprzez kształtowanie rozwoju potomstwa oraz budowanie i utrzymywanie więzi emocjonalnych, kobieca rola nabiera szczególnego znaczenia, stanowiąc źródło władzy rodzinnej (Mandal, 2008; Arendell, 2000). Ta rola może być również źródłem gratyfikacji emocjonalnej (Kranichfeld, 1987). Jednocześnie tradycyjny podział obowiązków domowych, pociąga za sobą negatywne konsekwencje dla kobiet. Koncentracja na wychowaniu dzieci, ogranicza autonomię, własne zainteresowania, rozwój i organizację czasu wolnego (Walzer, 1996), na co w szczególności zwracają uwagę ojcowie biorący udział w opiece nad dzieckiem (Gerstel, Gallagher, 2001; Deutsch, 1999). Rola podtrzymywania więzi, mimo możliwej

emocjonalnej gratyfikacji, jest rolą ograniczającą i wiążącą się z dużym poziomem stresu (Gerstel, Gallagher, 2001). W polskiej literaturze pojawia się wręcz określenie „zadowolony niewolnik” (Domański, 1992), odnoszący się do postawy kobiet wobec nierównego podziału obciążających obowiązków. Napięcia związane z godzeniem ról rodzinnych i zawodowych jest szeroko omawiane w literaturze, wskazując na trudności z tym związane, zarówno dla kobiet (Mandal, 2004, 2007; Janicka, Znajmiecka-Sikora, 2014; Popiołek, Wojtyna, 2011; Janicka, 2002, 2008, 2014; Rostowska, 2008; Budrowska, Duch-Krzyszczak, Titkow, 2003; Strykowska, 1999), jak i dla mężczyzn (Kwiatkowska, Nowakowska, 2006; Ostruch-Kamińska, 2011). Praca może odgrywać na tyle istotną rolę w życiu mężczyzn, że część badań wskazuje, że ci, którzy najwyższej wartościują pracę, wolą nie zakładać rodziny (Janicka, 2014).

Aby zrozumieć znaczenie posiadania dzieci, warto przyjrzeć się skutkom odczuwanym przez osoby bezdzietne. Amerykańskie badania wskazują, że wśród bezdzietnych kobiet, przekaz społeczny nie zwiększa trosk i obaw związanych z sytuacją bezdzietności (McQuillan, Greil, Shreffler, Wonch-Hill, Gentzier, Hathcoat, 2012). Jako troski wynikające z bezdzietności analizowano obawy przed poczuciem smutku i bycia pominiętą w trakcie spotkań rodzinnych czy wyjazdów wakacyjnych. Największe obawy wiązały się biomedycznymi barierami posiadania dzieci, a zatem wśród kobiet, które nie są bezdzietne wyboru. Wśród czynników pośredniczących wyłoniono jako istotne znaczenie macierzyństwa i czynniki tożsamościowe. Zatem dla kobiet nie posiadających dzieci, kluczowym czynnikiem nie była presja społeczna, ale uwewnętrznione przekonanie o potrzebie bycia matką.

Z kolei holenderskie badania wśród blisko 1,5 tysiąca mężczyzn w wieku 40-59 lat, wskazuje na różnice pomiędzy ojcami i bezdzietnymi mężczyznami (Keizer, Dykstra, Poortman, 2010). Czynnikiem wyjaśniającym różnice jest historia związków intymnych, jednak autorzy zaznaczają, że znaczenie bezdzietności okazało się dużo mniejsze od zakładanego. Znalezione różnice dotyczą zaangażowania się z życie społeczne, poziomu dochodów i zadowolenia z życia.

Tymczasem analiza związku dobrostanu psychicznego i bezdzietności wśród 36 krajów, wskazuje, że bezdzietni dorośli są mniej szczęśliwi i mniej zadowoleni z życia w porównaniu do osób posiadających dzieci, ale tylko w krajach o wysokim stopniu pronatalizmu, czyli takich, w których panuje system propagujący rozrodczość (Tanaka, Johnson, 2014). Oznacza to, że poczucie niezadowolenia z braku realizacji biologicznie i społecznie uwarunkowanych ról płciowych, jest jednak w dużej mierze determinowane przez czynniki kontekstualne, które należy brać pod uwagę interpretując sytuację kobiet i mężczyzn.

Tradycyjny podział ról kształtuje znaczenie bycia kobietą i mężczyzną w społeczeństwie. Na podstawie analizy literatury, można stwierdzić, że aby spełnić tradycyjne oczekiwania społeczne, kobiety powinny wyjść za mąż i urodzić dzieci, a mężczyźni pracować zawodowo i utrzymywać rodzinę. Mimo tego, że te oczekiwania stanowią XIX wieczny model męskości i kobiecości, to wciąż funkcjonują w ponowoczesnym świecie. Większe społeczne przyzwolenie wobec mężczyzn, pozostawania w stanie kawalerskim, opisane w rysie historycznym życia w pojedynkę, wynika właśnie z tradycyjnych ról płciowych. Jednocześnie tłumaczy to także większe zainteresowanie badaczy sytuacją kobiet żyjących w pojedynkę, jako znacznie odbiegających od tradycyjnej roli.

Zwiększanie się liczby osób żyjących pojedynkę na całym świecie, stanowi odbicie zmian cywilizacyjnych o podłożu kulturowo-społecznym. Poszerzenie dowolności wyboru alternatywnych form życia wobec życia małżeńskiego, pociąga za sobą indywidualne wybory oraz rekonstrukcję tożsamości indywidualnej i społecznej. W ramach konstruktywizmu społecznego, jednostki redefiniują i rekonstruują pojęcie Ja, również w odniesieniu do roli płciowej (Barska, 2005). Sposoby rekonstrukcji kobiecości wśród kobiet żyjących pojedynkę, zostaną przedstawione w części pracy opisującej kształtowanie się tożsamości *bycia singlem*.

Rozdział IV

FUNKCJONOWANIE PSYCHOSPOŁECZNE KOBIEI I MĘŻCZYŹN ŻYJĄCYCH W POJEDYŃKĘ W ŚWIETLE DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ

W tym rozdziale zostaną przedstawione psychologiczne wymiary kluczowe dla kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę. Za takowe uznano: poczucie samotności, poczucie szczęścia i zadowolenia z życia, samoocenę i seksualność. W każdej z części zostanie zaprezentowana podstawa teoretyczna oraz wyniki badań ukazujące sytuację singli jako nadrzędnej kategorii społecznej oraz ewentualne zróżnicowanie wśród kobiet i mężczyzn. Biorąc po uwagę znaczenie płci jako konstruktu społecznego, zostaną ukazane także związki płci psychologicznej z omawianymi wymiarami. Aby przybliżyć znaczenie konsekwencji psychospołecznego funkcjonowania singli, wprowadzono także tematykę bycia singlem w cyklu życia, ze szczególnym uwzględnieniem późnej dorosłości.

Ponieważ komunikacja za pośrednictwem Internetu ma ogromne znaczenie w ponowoczesnym świecie, omówione zostaną związki użytkowania Internetu i poczucia samotności oraz znaczenie Internetu w relacjach romantycznych.

Poza kluczowymi wymiarami omawianymi w kolejnych podrozdziałach należy zwrócić uwagę na szeroko rozumianą jakość życia kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę. Z badań Weissa (1981) wynika, że mężczyźni doświadczają większego poziomu stresu niż kobiety żyjące w pojedynkę. Francois Höpflinger podkreśla również różnice w jakości życia singli ze względu na płeć: mężczyźni gorzej radzą sobie w samodzielnym życiu i wydają się być bardziej zależni od małżeństwa niż kobiety (Binzegger, 1999). Kobiety poprzez socjalizację w kierunku umiejętności interpersonalnych mogą lepiej sobie radzić sobie w życiu w pojedynkę (Schwartz, Scott, 2009). Przyczyną takiego zjawiska, może być fakt lepszego wyposażenia młodych kobiet, przez środowisko rodzinne, w kompetencje pozwalające na samodzielne życie niż mężczyzn (Wrzesień, Żurek, Przybył, 2005).

4.1. Samotność

4.1.1. Pojęcie, przyczyny i charakterystyka samotności w ujęciu psychologicznym

Samotność to złożone, wielowymiarowe psychospołeczne doświadczenie człowieka (Rokach, 2011; Giryński, 2004; Peplau, 1985). Samotność jest wynikiem czynników

osobowościowych i zmiennych sytuacyjnych (Rokach, 2011). Przejściowa samotność jest tak popularna i częsta, że jest włączana jako stały element życia (Cacioppo, Patrick, 2008). Badania wskazują, że duża część populacji często odczuwa samotność (Cacioppo, Fowler, Cristakis, 2009; Rokach, Brock, 1998). Amerykańskie dane wskazują, że na pytanie o poczucie samotności w przeciągu ostatnich czterech tygodni, 25 % mieszkańców Ameryki Północnej odpowiada twierdząco (Perlman, 2004).

Zofia Dołęga (2003) uważa, że problematyka samotności zazwyczaj rozważana jest w kontekście antropologiczno-filozoficznym, według którego samotność jest uniwersalną cechą istnienia człowieka, swoistym fenomenem ontologicznym oraz socjo-psychologicznym, według którego samotność rozważana jest jako problem jednostek bądź grup ludzi przeżywających osamotnienie, uznających ten stan za przejaw niesatysfakcjonującej jakości życia.

Józef Rembowski (1992) prezentuje modele poszukiwań zjawiska samotności. Wyróżnia podejście psychodynamiczne, fenomenologiczne, egzystencjalne, socjologiczne interakcjonistyczne i poznawcze. W ujęciu psychodynamicznym samotność doświadczana jest jako dynamiczna, patologiczna siła. Osoby o wysokim poczuciu samotności są w tym kontekście są apatyczne i pasywne oraz wiążą samotność z przeżyciami z dzieciństwa. W efekcie braku możliwości realizacji pragnień Id poprzez wymagania moralne i społeczne Superego, człowiek cierpi. Zamierzona samotność jest zatem mechanizmem obronnym odsuwającym wizję lęku i poczucia przykrości (Stochmiałek, 2005). W podejściu fenomenologicznym przyczyny samotności leżą w strefie przeżyć i doznać człowieka. W paradygmacie egzystencjalnym ludzie są z założenia samotni. Samotność zatem ma siłę twórczą i ułatwiającą, mimo tego, że jest źródłem cierpienia (Rembowski, 1992; Storr, 2010). Filozofia egzystencjonalna przypisuje duże znaczenie samotności jako koniecznemu efektowi wewnętrznego rozdarcia człowieka i jego zagubienia we współczesnym świecie. Z kolei życie w zbiorowości przygniata jednostkę i pozbawia jej egzystencję autorytetu (Gajda, 1987). Kontekst socjologiczny odnajduje przyczyny samotności w czynnikach zewnętrznych (Rembowski, 1992). Ujęcie interakcjonistyczne ujmuje podział na samotność emocjonalną, związaną emocjonalnej bliskości innych wyrażanej wsparciem, życzliwością, zaufaniem oraz samotność społeczną, związaną z poczuciem braku przynależności do grupy (Kozłowski 1996). W podejściu poznawczym na intensywność doświadczania samotności ma wpływ postrzeganie jej powodów. Im szybciej zmniejsza się ilość i jakość kontaktów społecznych, tym szybciej zwiększa się poczucie samotności (Rembowski, 1992). Józef Kozielecki (1988) podkreśla, że „korzenie” samotności mogą być zewnętrzne lub wewnętrzne. Wewnętrzne źródło samotności

mogą stanowić: zbyt mroczny i obcy obraz Ja, niedojrzałość emocjonalna jednostki i umiejętności społeczne. Natomiast zewnętrzne: tempo życia, anonimowość, automatyzacja i ruchliwość społeczna, które budują bezosobowości instrumentalność relacji międzyludzkich. Niektórzy badacze podkreślają znaczenie kulturowych przyczyn samotności. W społecznościach kolektywistycznych, o dużym znaczeniu rodziny (Włochy) samotność jest częściej odczuwana niż w społecznościach indywidualistycznych (Stany Zjednoczone) (Johnson, Mullins, 1987).

Józef Rembowski (1992) różnicuje samotność jako efekt niedostatków relacji interpersonalnych, jako źródło stresu oraz jako emocję i subiektywne doświadczenie odmienne od izolacji społecznej.

Peplau i Perlman (Peplau, Perlman, 1981; Peplau, 1985) ujmują samotność jako nieprzyjemne doświadczenie powstające, gdy sieć społecznych związków jednostki z innymi osobami jest jakościowo i ilościowo wadliwa. Young (1982) postrzega samotność w zbliżony sposób, opisując towarzyszące samotności objawy jako psychologiczne objawy stresu. Gotesky (1965) uważa, że negatywne konsekwencje pojawiają się w przypadku alienacji, kiedy osamotnienie wynika z braku akceptacji przez otoczenie. Wtedy może wywoływać negatywne konsekwencje. Natomiast jeśli wybór samotności jest samodzielny (*solitude*) prowadzi to do pozytywnych emocji (*serenity*).

Również inni podkreślają znaczenie czynników zewnętrznych, zwracając uwagę na zmienność samotności jako wartości, szczególnie w przypadku młodzieży (Asher, Hymel, Renshaw, 1984; Asher, Wheeler, 1985; Cassidy, Asher, 1992; Papież, 2005). Poczucie samotności powstaje z braku możliwości budowania więzi na intymnym poziomie bliskości oraz jasnego wyrażania emocji bez obawy odrzucenia i niezrozumienia (Sermat, 1978). Sermat (1978) uważa, że sfrustrowane społeczeństwo minimalizuje wagę jednostkowego wypełnienia tej potrzeby i budowania więzi z innymi.

Robert Weiss (1969) traktuje potrzebę kontaktów interpersonalnych jako podstawowe ludzkie pragnienie, którego siła, w przypadku braku zaspokojenia, może okazać się druzgocąca. Przedstawia zatem samotność w negatywnym świetle konsekwencji, jakie wywołuje. Trwała samotność może narażać dobrobyt psychiczny i powodować wzrost ryzyka popełnienia samobójstwa (Blai, 1989; Conwell, Rotenberg, Caine, 1990; Draper, 1995).

Poczucie samotności zostało uznane za korelujące ze zdrowiem fizycznym (Baum, 1982; Olsen, Olsen, Gunner, Waldstrom, 1991; Walker, Beauchene, 1991; Weeks, 1992). Zarówno biologiczne, jak i społeczne czynniki samotności (Gruter, Masters, 1986) pociągają za sobą dyskomfort na poziomie psychologicznym (Jones, Freeman, Gowick, 1981), np.

w formie ostracyzmu (Williams, 2007). Najnowsze badania także wskazują na powiązania pomiędzy samotnością a słabym zdrowiem (Segrin, Passalacqua, 2010), a także stanem terminalnym (Rokach, 2000).

Określenie samotności jako stanu emocjonalnego jest silnie reprezentowane w teoretycznych ramach. Samotność jako stan emocjonalny zawiera komponenty emocji negatywnych takich jak niepokój i depresja i jest określana jako uczucie awersyjne (Russel, Peplau, Cutrona, 1980).

Badacze reprezentujący kognitywne podejście (Flanders, 1976; Sadler, Johnson, 1980; Lopata, 1969) zwracają uwagę, że samotność jest rezultatem uświadomienia sobie niezadowolenia ze swoich związków z grupą społeczną. Ocena samotności może stać kryterium do oceny związków społecznych. Sadler i Johnson (1980) określają samotność jako przeżycie wywołujące totalne i często ostre uczucia, które tworzą różne formy samoświadomości sygnalizujące uszkodzenie w podstawowej sieci wzajemnych związków własnego świata. Leiderman (1969) interpretuje samotność jako specyficzny stan emocjonalnym, w którym jednostka jest świadoma uczucia bycia poza innymi, ale jednocześnie ma wewnętrzną motywację do działania dla innych.

Samotność jest rozróżniana od społecznej izolacji i jest odbiciem subiektywnej percepcji braków jednostki w zakresie sieci społecznych powiązań ilościowych lub jakościowych (Jones, 1982). Sullivan (1953) także uważa, że samotność wynika z niezaspokojonej potrzeby intymności oraz określa jako nieprzyjemne doświadczenie. Zwraca jednak uwagę na subiektywny, wewnętrzny charakter tego doświadczenia. Niemożność osiągnięcia intymności w relacji z dorosłymi wywołuje emocjonalną samotność, która prowadzi do zachowań agresywnych skłonności i tendencji do poszukiwania zbliżenia seksualnego z różnymi partnerami w nadziei na znalezienie intymności poprzez seksualność (Marshall, 1989).

Samotność może być ujmowana w kategorii stanu lub cechy. Samotność jest stanem psychicznym, gdy zostaje wywołana przez normatywne lub nienormatywne wydarzenia życiowe i okoliczności losu, często trudne, stresogenne, a nawet krytyczne (Przetacznik-Gierowska, Tyszkowa, 1996). Z kolei Ami Rokach uważa, że wszyscy ludzie okresowo lub sytuacyjnie mogą doświadczać samotności (2011), ale niektórzy cechują się szczególną skłonnością do przeżywania samotności charakterologicznej (Rokach, 1988). Zofia Dołęga (2006) po dogłębnej analizie samotności jako cechy i jako stanu, wnioskuje, że samotność jest jednocześnie cechopodobna i sytuacyjna, jednakże „samotność psychologiczna (...) może

stanowiąc pewien wymiar ogólny zawierający specyficzną konfigurację wysoko skorelowanych, względnie stabilnych w czasie cech psychologicznych” (Dołęga, 2006; s.270).

Uznając samotność za subiektywne uczucie, Robert Weiss (1973) wziął pod uwagę także jego charakterystykę spowodowaną czynnikami zewnętrznymi różnicując samotność na emocjonalną i społeczną. Samotność emocjonalna wynika z braku ścisłego, intymnego związku z inną osobą (osoby porzucone, owdowiałe), może prowadzić do niepokoju i izolacji oraz implikuje ocenę innych z punktu widzenia potencjalnych możliwości zapewnienia brakujących interakcji. Samotność społeczna wynika z braku sieci powiązań społecznych; może prowadzić do bezcelowości, marginalności; wzmaga poszukiwanie aktywności, w których jednostka może funkcjonować jako członek grupy. Weiss (1974) wyróżnia „prowizje społeczne”, czyli potrzeby interpersonalne: przywiązanie, integracja społeczna, sposobność do opieki, poczucie wartości, wiarygodne przymierze, kierownictwo zapewnione przez integrowanie z osobą godną szacunku i autorytarną.

Badania nad koncepcją Weissa (DiTommaso, Spinner, 1997) potwierdzają postrzeganie badanych samotności emocjonalnej i społecznej jako zdecydowanie różniących się zjawisk. Co więcej, dzielą samotność emocjonalną na:

- samotność romantyczną – będącą skutkiem braku związku partnerskiego i
- samotność rodzinną – będącą skutkiem braku, odległości od członków rodziny.

Zarówno samotność emocjonalna, jak społeczna negatywnie korelują z prowizjami społecznymi, choć w zróżnicowany sposób. Przewidywania Weissa dotyczące konsekwencji deficytów relacji społecznych i samotności uzyskały słabsze potwierdzenie w badaniach DiTommaso i Spinnera (1997).

Należy wspomnieć, że w pierwszych polskich psychologicznych opracowaniach zagadnienia samotności pojawia się pojęcie samotność (Rembowski, 1991) i osamotnienie (Kmieciak-Baran, 1988), które charakteryzują to samo zjawisko. Jednak analiza literatury wskazuje, na odrębną lub częściowo łączną charakterystykę tych pojęć. *Samotność* może być rozumiana pozytywnie i wiązać się z ciekawością poznawczą (Tarnogórski, 1988). Dzięki dystansowi osoba samotna staje się wnikliwym obserwatorem życia codziennego, jest refleksyjna, co pozwala jej na świadomy wgląd, w odróżnieniu od ludzi żyjących w trwałych związkach. *Osamotnienie* natomiast jest najczęściej wywołane faktami zewnętrznymi niezależnymi od jednostki (Tarnogórski, 1988). W tym ujęciu osamotnienie będzie zatem wywoływać negatywne skutki emocjonalne (poczucie izolacji, deficyty emocjonalne, niezaspokojona potrzeba miłości i bliskości). A „człowiek samotny nie musi być osamotniony” (Tarnogórski, 1988, s.5).

Janusz Gajda (1987) traktuje osamotnienie jako rodzaj samotności, którą nazywa samotność psychiczną. Jest ona związana z subiektywną sferą odczuć jednostki związanych z brakiem więzi psychicznej. Róża Pawłowska i Elżbieta Jundziłł (2000) również używają tych terminów zamiennie. Rurawski (1988) uważa, że nasz stan określa sytuacja społeczna, zatem samotność jest opozycją wobec funkcji społecznych. Określa on samotność jako „stan i sytuacje wynikające z konfliktu wobec narzuconych nam niechcianych lub źle spełnianych ról społecznych” (Rurawski, 1988, s.22). W tym ujęciu pojawia się konflikt między Ja indywidualnym a Ja społecznym, ponieważ jednostka nie realizuje ról narzuconych przez społeczeństwo, w którym żyje. Społeczeństwo z kolei, broniąc ustalonych zasad, wywiera presję, która może przybierać postać stygmatyzacji osób żyjących w pojedynkę.

Pojawia się również zróżnicowanie na samotność z wyboru i samotność przymusową (Szczepański, 1980; Szczepska-Pustkowska, 1996), ze względu na czynniki wewnętrzne lub zewnętrzne oraz celowość. Samotność dobrowolna wydaje się mieć pozytywne konotacje, podczas gdy samotność narzucona implikuje osamotnienie (Dubas, 2000).

4.1.2. Pozytywna samotność – *solitude*

Giorgio del Vecchio, wybitny filozof XX w., postulował „prawo do samotności” (por. Szyszkowa, 1988). Podkreśla on wagę samotności, która jest niezbywalnym prawem każdego człowieka, implikującym twórczość. Samotność umożliwia głębszą refleksję nad sobą, a dzięki temu dojrzałość pozwalająca na kształtowanie zdrowych i głębokich relacji z otoczeniem. Samotności oraz jej twórczym i pozytywnym przejawom przeciwstawia destrukcyjny stan osamotnienia. Właśnie hałas codziennego dnia, szukane zapomnienia w rozrywce, unikanie konfrontacji z własnym ja odsuwa jednostkę również od innych. Natomiast samotność jest wymiarem życia pozwalającym na refleksyjny kontakt ze swoim Ja.

W języku angielskim „być samotnym” oznacza *to be alone*. McGraw (1991) przeprowadził analizę etymologiczną słowa *alone*, które pochodzi od staroangielskiego słowa *allone*, czyli *all* (cały, wszystek) i *one* (jeden). Zatem pozostanie „całkiem samemu” podkreśla „oddzielność” jednostki w znaczeniu fizycznym i społecznym. W analizie samotności należy wspomnieć również o zagadnieniu prywatności, która jest naturalnym prawem człowieka, aby pozostać w samotności, jeśli ma taką potrzebę. McGraw (1991) wyróżnia cztery rodzaje prywatności: anonimowość, odosobnienie, rezerwa i intymność. Ochrona prywatności może dotyczyć osób mało znaczących w otoczeniu jednostki, ale może też wiązać się z całkowita

samotnością. Choć McGraw (1991) podkreśla, że we wszystkich postaciach samotności brakuje intymności.

W opisach odczuć związanych ze stanem samotności pojawiają się pozytywne aspekty, takie jak uspokojenie, wytchnienie, pewność realizacji swoich dążeń (Gajda, 1997; Rokach, Brock, 1997). Twórczy charakter samotności pojawia się w koncepcjach psychologicznych, mimo wielu badań wskazujących na negatywne konsekwencje samotności. Moustakas (1961) uważa, że samotność może prowadzić do rozwoju osobowości, ponieważ tylko w chwilach pozytywnej samotności człowiek jest w stanie doświadczyć prawdy, piękna, natury i ludzkości.

H. Peplau (1955) w swojej pracy skierowanej do pielęgniarek pracujących z osamotnionymi osobami rozróżnia samotność na: patologiczny stan (*loneliness*), który poprzez pracę terapeutyczną można osłabić oraz stan neutralny (*aloneness*), który w pewnych przypadkach jest wręcz pożądanym stanem.

Koncepcja Gotesky`ego (1965) wskazuje na cztery typy samotności.

1. **Samotność fizycznego osamotnienia** (*physical aloneness*) wynikająca z czasowego lub przestrzennego oddalenia od innych ludzi. Jest ona przyjmowana jako doświadczenie neutralne.
2. **Alienacja** (*alienation*) jest stanem emocjonalnym wynikającym z poczucia odrzucenia przez otoczenie. Łączy się ono bezpośrednio z negatywnymi emocjami i świadomością alienacji.
3. **Izolacja** (*isolation*) jest stanem wynikającym z warunków zewnętrznych, na które nie mamy wpływu. Powoduje to neutralne przyjmowanie tego stanu przez osobę wyizolowaną.
4. **Osamotnienie** (*solitude*) jest charakteryzowane jako stan pozytywny, niosący ze sobą możliwość refleksji i rozwoju osobowości, powiązany silnie i zbliżony do spokoju wewnętrznego i pogody ducha (*serenity*).

4.1.3. Zastępcze interakcje społeczne - *social snacking*

Kiedy brakuje podstawowych społecznych interakcji, jednostki mogą poszukiwać lub używać źródeł interakcji, które uaktywniają mechanizmy wykrywające interakcje społeczne poprzez analizę ludzkiego głosu czy wyobrażeń, obrazów ludzi. Takimi działaniami mogą być: mówienie do siebie, podśpiewywanie czy oglądanie telewizji (Jonason, Webster, Lindsey, 2008). *Social snacking* w dosłownym tłumaczeniu „społeczne podjadanie” w metaforze jedzenia stanowi substytut zdrowego posiłku, bez którego co prawda można się

obejść i zastąpić go czymś pozornie bardziej atrakcyjnym, ale w efekcie, jego brak będzie odczuwalny dla organizmu w istotny sposób (Gardner, Pickett, Knowles, 2005). Samotność bowiem pociąga za sobą dysfunkcje na poziomie psychologicznym i zdrowotnym (Hazan, Shaver, 1994). *Social snacking* jest opisywany także jako tymczasowy substytut bezpośredniej interakcji, gdy jej brak. Może przybierać formy krótkotrwałych kontaktów społecznych (Gardner, Pickett, Knowles, 2005) lub wspomnień (Sherman, 1991).

Zatem tego typu działania wprowadzają mózg jednostki w przekonanie, że podejmuje ona interakcje społeczne. Badania (Jonason, Webster, Lindsey, 2008) dowodzą, że *social snacking* może zaspakajać potrzebę interakcji społecznych ponieważ jest mało prawdopodobne, by ludzie automatycznie rozróżniali postacie wirtualne i realne, ponieważ ten podział nie istniał środowisku naszych przodków.

Zachowania typu *social snacking* mają pozytywny wpływ na agresywne zachowania, które mogą wynikać z wykluczenia społecznego. Z badań (Twenge, Zhang, Catanese, Dolan-Pascoe, Lyche, Baumeister, 2007) wynika, że zastępcza aktywność o charakterze społecznym polegająca na tworzeniu tymczasowych, płytki relacjach po wykluczeniu, pozwala jednostkom unikać zachowań agresywnych. Aktywność po wykluczeniu musi jednak wiązać się z interakcją społeczną.

Okazuje się także, że stopień antropomorfizacji zwierząt domowych jest wskaźnikiem poczucia samotności ich właścicieli (Epley, Waytz, Akalis, Cacioppo, 2008).

4.1.4. Samotność a cechy osobowości

Mimo tego, że poczucie samotności jest uważane za powszechne ludzkie doświadczenia, jest jednak specyficznie odczuwane przez jednostki w zróżnicowanych warunkach (Rokach, 1989). Samotność jest powiązana z cechami osobowości, taki jak: niska samoocena, nieśmiałość, poczucie alienacji, zewnętrzne poczucie kontroli i poczucie niedopasowania (Jones, Freemon, 1981; Moore, Schultz, 1983). Okazuje się również, że ludzie samotni są bardziej nieśmiali w porównaniu do osób, które nie są samotne (Booth, 1992; Cutrona, 1982). Samotni studenci doświadczali trudności w socjalizacji (Horowitz, French, 1979). Można zatem stwierdzić, że samotność jest związana z niskimi kompetencjami społecznymi.

Wśród studentów i starszych dorosłych samotność jest powiązana z negatywnymi uczuciami, włączając znudzenie, zniecierpliwienie, brak poczucia szczęścia oraz satysfakcji z relacji społecznych (Perlman, Gerson, Spinner, 1978; Russel, 1978).

O ile Weiss (1973) zwraca uwagę na konsekwencje samotności i jej negatywny wpływ na kondycję psychiczną oraz skłonność do depresji, de Jong-Gierveld i Raadchelders (1982) podkreślają, że tak jak przy depresji, niektóre jednostki się jej poddają, a niektóre walczą, by jej nie ulec. Diamant i Windholz (1981) odkryli, że osoby samotne charakteryzuje brak nadziei w takim samym stopniu co osoby depresyjne oraz że dla tych dwóch grup istnieje zbliżone prawdopodobieństwo prób samobójczych i agresywnego zachowania. Zależność pomiędzy samotnością i agresją jest wyraźna w badaniach (Mijuskovic, 1983, Sklofske, Yackulic, 1989). W łagodniejszej postaci zewnętrzna wrogość może objawiać się w sposób pośredni plotkowaniem (Zilboorg, 1938).

Z badań Jones'a (1982) wynika, że samotność jest odwrotnie proporcjonalna do takich wymiarów jak podejmowanie ryzyka, uspołecznienia i tendencji do afiliacji. Wzrost poczucia samotności wiąże się także z obniżonym poczuciem szczęścia, niższą satysfakcją z życia i mniejszą serdecznością wobec innych (Moore, Schultz, 1983). Natomiast introwersja, świadomość siebie oraz trudności w nawiązywaniu kontaktów korelują dodatnio z samotnością (Jones, 1982). Kontakt z ludźmi zapewnia poczucie akceptacji, wsparcie, miłość, poczucie całości i spełnienia. Utrata częstego kontaktu z innymi oraz związków intymnych prowadzi w rezultacie do poczucia samotności (Shearer, Davidhizar, 1994). Z badań de Jong-Gierveld (1987) wynika, że najsilniejszymi predyktorami samotności jest psychologiczna ocena sieci społecznych kontaktów i elementy aranżacji życia prywatnego.

Społeczne wykluczenie może wywoływać zachowania agresywne u osób wykluczonych, natomiast jeśli po wykluczeniu nastąpi aktywność związana z interakcją społeczną – agresywność zmniejsza się (Twenge i in., 2007). Jednostki mogą mieć tendencję do oddzielania się od głębokiego poczucia samotności, poprzez poszukiwanie zastępczych działań i interakcji kojarzących się z interakcjami społecznymi, czyli poprzez *social snacking* (Gardner, Pickett, Knowles, 2005; Jonason, Webster, Lindsey, 2008).

Istnieje związek pomiędzy samotnością a ujawnianiem informacji o sobie (Solano, Batten, Parish, 1982). Zarówno kobiety, jak i mężczyźni, najchętniej ujawniają intymne informacje wobec matek, następnie wobec przyjaciół tej samej płci, ojców oraz w następnej kolejności – osób płci przeciwnej. Wśród mężczyzn istnieje silny związek między ujawnianiem informacji a poczuciem samotności. Im mniej mężczyźni ujawniają informacji w relacjach z płcią przeciwną, tym bardziej czują się samotni. Kobiety charakteryzowały się potrzebę otwarcia się zarówno w kontaktach z płcią przeciwną, jak i tą samą.

Funkcjonowanie poznawcze osób samotnych opiera się bardziej na myśleniu konkretnym niż abstrakcyjnym (Booth, 1985), co może przekładać się na problemy w rozwiązywaniu problemów interpersonalnych.

Badania wskazują na negatywny samoopis osób samotnych. Oceniają się one w sposób deprecjonujących ich wartość, opisują się jako beżycyteczne, puste wewnątrznie, nieakceptowane, zaabsorbowane sobą i odseparowane od innych (Jones, Freemon, Goswick, 1981). W interakcjach społecznych oceniali siebie i partnerów bardziej negatywnie w porównaniu do ocen studentów niesamotnych.

Osoby o wysokim poczuciu samotności mają poczucie niedoceny, określają się nielubianymi pesymistami, jednocześnie czują złość wobec innych, obarczając ich za swoją niekomfortową sytuację (Booth, 1996, 1997). Wzrasta w nich poczucie nudy, smutku i czasami depresji (de Jong-Gierveld, Raadschelders, 1982). Osoby samotne często podkreślają, że nie ma nikogo przed kim mogliby się szczerze i intymnie otworzyć oraz deklarują brak bliskości w życiu emocjonalnym. To podejście powoduje, że paradoksalnie odrzucają oni innych w dużo większym stopniu, niż inni ich (Jones i in., 1981).

4.1.5. Samotność a płeć biologiczna i psychologiczna

Związek pomiędzy płcią biologiczną a poczuciem samotności nie jest jasny. Wiele badań wskazuje na brak istotnych statystycznie różnic w odczuwaniu samotności przez mężczyzn i kobiety (Wheeler, Reis, Nezlek 1983; Lamm, Stephan, 1986,1987; Kalliopuska, Laitinen, 1987; Dołęga, 2003; Rokach, 2011).

W badaniach opartych na socjologiczno-psychologicznym modelu de Jong-Giervald nad predyktorami samotności osób dorosłych (de Jong-Giervald, 1987) ($N = 554$, wiek: 25-75lat) płeć okazała się znacząca. Kobiety uzyskały nieco wyższe wyniki od mężczyzn. Wyniki te są interpretowane mają większą skłonność kobiet do ujawniania uczuć skutkiem odmiennej socjalizacji. Kobiety w Północnej Ameryce mają większą łatwość w dzieleniu się swoim lękiem niż mężczyźni (Rokach, Neto, 2006), natomiast mężczyźni poprzez brak socjalizacji w tym kierunku mają problemy z wyrażaniem otwarcie swoich emocji, co może wzmacniać poczucie samotności (Geary, 1998; Rokach, 2000a). Rembowski (1992) podkreśla także, że pytania o samotność wprost mogą stanowić czynnik oporu psychicznego. Brak interpersonalnej otwartości u mężczyzn może nasilać ich poczucie samotności (Schmitt, Kurdek, 1985).

Z kolei najnowsze badanie Ami Rokach (2011), wskazują co prawda, że płeć nie różnicuje poziomu poczucia samotności, natomiast wyłonienie grup wiekowych ujawnia, że

młodzi dorośli płci męskiej osiągnęli znacznie wyższe wyniki niż kobiety w tym samym wieku. Jednocześnie badania wskazują także większe nasilenie poczucia samotności wśród mężczyzn w porównaniu do kobiet (Cramer, Neydley, 1998; Solano, Batten, Parish, 1982). Cramer i Neydley (1998) w badaniach amerykańskich studentów uzyskali podobne wyniki, wskazujące na nieco wyższy poziom poczucia samotności wśród mężczyzn niż wśród kobiet. Analizie poddali dodatkowo płęć psychologiczną jako kowariant samotności, który ujawnił grupę mężczyzn jako bardziej samotnych. Czynniki męskości był bardziej znaczący w całej badanej grupie niż czynnik kobiecości. Samotność może być spostrzegana przez mężczyzn jako niezgodna ze stereotypem męskości (Cramer, Neydley, 1998), co może powodować zaniżanie wyników w skalach samotności oraz inną interpretację itemów w porównaniu do kobiet. Zatem można założyć, że poziom samotności jest wyższy wśród mężczyzn, ale jednocześnie mężczyźni mają tendencję do ukrywania samotności.

Samotność pozostaje w negatywnej relacji do psychicznej męskości (Cramer, Neydley, 1998) oraz nie wiąże się z psychiczną kobiecością. Związek męskości i samotności jest istotny także dla kobiet, choć jest słabszy niż w przypadku ogółu badanych. W przypadku mężczyzn zarówno męskość, jak i kobiecość słabo ujemnie korelują z poczuciem samotności. Zależność pomiędzy płcią biologiczną, i samotnością okazał się istotny tylko dla psychicznej męskości.

Ladd Wheeler, Harry Reis i John B. Nezlek (1983) zbadali poziom samotności, społecznych interakcji i ról płciowych wśród studentów i studentek ($N = 96$). Wśród obu płci samotność była negatywnie powiązana z liczbą czasu spędzaną z kobietami oraz znaczeniem interakcji pomiędzy mężczyznami i kobietami. Badanie ujawniło, że znaczące interakcje z mężczyznami były ważniejsze niż znaczące kontakty z kobietami dla obu płci. Kobiecość negatywnie korelowała z samotnością wśród obu płci oraz częściowo za pośrednictwem opisanych relacji. Mężczyźni o niskim poczuciu samotności charakteryzowali się posiadaniem znaczących relacji z mężczyznami i spędzaniem czasu z kobietami lub tylko znaczącymi relacjami z mężczyznami. Kobiety o niskim poczuciu samotności charakteryzowały się jedynie posiadaniem znaczących relacji z mężczyznami, lub tylko spędzaniem czasu z kobietami.

Dla zrozumienia związków płci psychologicznej i poczucia samotności istotna jest koncepcja konfliktu roli płciowej (*gender role conflict*) (O'Neil, 2008), który tłumaczy relację pomiędzy męskością a poczuciem samotności wśród mężczyzn. Chłopcy są uczeni określonych zachowań dla swojej roli płciowej poprzez pozytywne i negatywne wzmocnienia w bardzo wczesnym okresie życia (Mahalik, Cournoyer, DeFranc, Cherry, Napolitano, 1998). Następnie jako mężczyźni aktywnie unikają zachowań mogących być spostrzegane jako kobiece. Mężczyźni, którzy w toku socjalizacji doświadczyli i osiągnęli najbardziej stereotypowej roli

męskiej, mogą doświadczać najsilniej konfliktu roli płciowej (Shepard, 2001). Przyczyną konfliktu jest brak kongruencji pomiędzy cechami przypisanymi płci przez społeczeństwo, a cechami indywidualnymi. Konflikt roli płciowej może zatem zwiększać poczucie samotności (Good, Mintz, 1990).

4.1.6. Samotność w cyklu życia a płeć

Samotność jest subiektywnym doświadczeniem, mającym wpływ na osobowość i doświadczenie życiowe, które każdy odczuwa na którymś z etapów swojego życia (Cacioppo, Patrick, 2008; Rokach, 2011).

Część badaczy podkreśla, że nie ma zależności liniowej pomiędzy wiekiem a poczuciem samotności, choć istnieje szczególna podatność w wieku dojrzewania i wieku starszym (Cacioppo, Patrick, 2008; Rokach, 2011). W opisywanym powyżej badaniu de Jong-Gierveld (1987) nie ujawniono bezpośredniego wpływu wieku na samotność, ale potwierdzono jego moderujące znaczenie przy uwzględnieniu dodatkowych zmiennych (wielkość rodziny). Rembowski (1992) podkreśla, że samotność jest względnie trwałą właściwością młodszego i średniego okresu adolescencji i zmniejsza się w kolejnych latach życia. Inni badacze (Donaldson, Watson, 1996) uważają, że samotność pojawia się w życiu człowieka niezależnie od wieku, ale dla starszych dorosłych może mieć szczególne znaczenie. Niemniej jednak badacze są zgodni, że poczucie samotności zmienia się w cyklu życia, ponieważ zmieniają się okoliczności, wydarzenia życiowe i możliwości wpływające na sposób doświadczania, oceny i radzenia sobie z życiowymi wymaganiami (Marceon, Brumagne, 1985; Rokach, Neto, 2006; Rokach, 2011).

Ami Rokach (2011) przeprowadziła badanie ($N = 711$) poczucia samotności wśród różnych grup wiekowych: młodzieży (13-18 lat), młodych dorosłych (19-30 lat), dorosłych (31-58 lat) i seniorów (60-80 lat). W analizie zostały wyróżnione podskale samotności: emocjonalny dystres (ból, cierpienie emocjonalne, smutek, poczucie beznadziei i pustki), społeczne niedostosowanie i alienacja (percepcja społecznej izolacji i związane z nią pomniejszanie swojej wartości), rozwój i odkrywanie (pozytywna samotność), alienacja w kontaktach interpersonalnych (poczucie społecznej izolacji związane z poczuciem porzucenia oraz brakiem intymności i satysfakcjonujących bliskich relacji), samoalienacja. Wyniki mężczyzn różniły się ze względu na wiek i status małżeński, natomiast wśród kobiet nie odnotowano istotnych różnic. Rokach (2011) interpretuje względnie stałe poczucie samotności kobiet w cyklu życia, jako mniejszą podatność na wpływ społeczny i czynniki

sytuacyjne. W przypadku mężczyzn wraz z wiekiem, doświadczeniem życiowym i dojrzałością poziom samotności istotnie się zmieniał, co z kolei może świadczyć o większej podatności na czynniki zewnętrzne w procesie socjalizacji. Tylko w grupie młodych dorosłych wyniki znacznie różnicowała płeć, kobiety osiągały znacznie niższe wyniki na skali poczucia samotności. Młodzi dorośli wyróżniali się spośród innych grup subiektywnym silnym poczuciem emocjonalnego dystresu oraz kategorii społeczne niedostosowanie i alienacja. Zatem najsilniej odczuwali samotność jako emocję negatywną w porównaniu z innymi grupami wiekowymi. Z kolei osoby starsze odczuwały relatywnie niższy emocjonalny dystres jako element poczucia samotności, natomiast relatywnie wysokie wyniki w podskali rozwoju. Według Rokach może to świadczyć, o tym, że potrafią oni docenić wynikający z samotności rozwój osobisty.

4.1.7. Samotność a życie w pojedynkę

Z badań przeprowadzonych przez de Jong-Gierveld i Aalberts (1980) ($N = 556$) wynika, że osoby nigdy nie będące w związku małżeńskim, rozwiedzione i owdowiałe są przeciętnie bardziej samotne niż osoby pozostające w małżeństwie. Część osób nigdy nie będących w związku małżeńskim oraz rozwiedzionych osób żyjących w pojedynkę dobrze radziła sobie ze swoją sytuacją życiową i deklarowała dużo niższy poziom poczucia samotności. Te podgrupę badaczki włączyły do kategorii singli kreatywnych.

W badaniach Roberta Weissa (1981) 23% mężczyzn i 27% kobiet żyjących w pojedynkę odczuwało samotność w porównaniu do 10% mężczyzn i 7% kobiet żyjących w związku małżeńskim. Badanie amerykańskiej młodzieży ujawniło, że 25,9% młodych singli odczuwało głębokie poczucie samotności w porównaniu do 16,7% młodych singielek (Knox, Vail-Smith, Zusman, 2007). Co odzwierciedla wyższy poziom poczucia samotności wśród młodych mężczyzn w porównaniu do młodych kobiet (Dołęga, 2003).

Pozostawanie singlem „na stałe” koreluje z depresją oraz lękiem jako stanem (Schachner, Shaver, Gillath, 2008). Został udowodniony związek pomiędzy długotrwałym życiem w pojedynkę oraz poza bezpiecznym (lękowym i unikającym) stylem przywiązania a samotnością jako negatywną emocją. Podobne wyniki uzyskała Sheehan (Sheehan, 1989, za: Darrington, Piercy, Niehuis, 2005), która potwierdziła związek samotności z dzieciństwem i aktualnymi relacjami interpersonalnymi. Zinterpretowała powyższe wyniki powołując się na teorię przywiązania. Samotność zatem była istotnie powiązana z brakiem bezpiecznego stylu przywiązania w relacjach. Biorąc jednak pod uwagę wyniki niektórych

badania (Palus, 2010) wśród singli znajduje się więcej osób o pozabezpiecznym stylu przywiązania, zatem można wnioskować również o tym, że będą mieć większe poczucie samotności. Nie wszystkie badania jednak potwierdzają różnice w bezpiecznym stylu przywiązania wśród osób w związkach i samotnych (Schachner i in., 2008).

Niezależnie od poczucia szczęścia i satysfakcji z życia, osoby żyjące w pojedynkę często mają poczucie odrzucenia w sytuacjach społecznych. Przykładem jest tendencja do spotykania się ze sobą par. Osoby żyjące w pojedynkę czują się niepotrzebne albo często nie są zapraszane na spotkania towarzyskie, w których uczestniczą tylko pary (Lewis, 2001).

Pearl Dykstra (1995) przeprowadziła badanie poczucia samotności wśród 131 duńskich kobiet i mężczyzn w wieku 65-75 lat, którzy nigdy nie byli w związku małżeńskim lub byli w nim uprzednio (osoby rozwiedzione i owdowiałe). Wyniki zostały zoperacjonalizowane na skali poczucia samotności, gdzie 0 – to najmniejszy poziom, a 11- największy poziom. W poszczególnych grupach osiągnięty wynik był niższy od przeciętnego. Mężczyźni osiągnęli wyższe wyniki na skali samotności niż kobiety. Wśród mężczyzn uprzednio żonaci osiągnęli średnio wynik - 4,3, nigdy nie żonaci – 3,6. Kobiety uprzednio zamężne – 3,4, a nigdy niezamężne – 2,0. Najniższy poziom samotności w okresie starości osiągnęły zatem kobiety, które nigdy nie były w związku małżeńskim.

Badanie to zostało powtórzone (Dykstra, de Jong Gierveld, 2004) z większą próbką populacji ($N = 3,737$) o szerszych granicach wiekowych (54-89 lat) z dodatkowym udziałem osób aktualnie będących w związku małżeńskim. Uzyskane wyniki w grupie nie będących w związku małżeńskim nie zmieniły się. Wyniki były poniżej średniej, a mężczyźni czuli się bardziej samotni niż kobiety. Jedynie w grupie osób rozwiedzionych wyniki nie były różnicowane przez płeć. W porównaniu z grupą osób aktualnie będących w związku małżeńskim (pierwsze lub kolejne małżeństwo) osoby niezamężne i nieżonate okazały się jednak bardziej samotne. Niemniej jednak w grupie kobiet tylko kobiety w pierwszym małżeństwie osiągnęły równie niski wynik, co kobiety, które nigdy nie były w związku. Można zatem zauważyć, że w okresie dojrzałości i starości najmniej samotne okazują się kobiety pozostające w pierwszym małżeństwie oraz te, które nigdy nie wyszły za mąż. Można domniemywać, że stały styl życia wzmacnia sposoby radzenia sobie z życiowymi trudnościami i zapobieganiu poczuciu samotności.

Starsze badania wskazują, że choć wiele osób żyjących w pojedynkę prowadzi życie pełne aktywności społecznej (Larsen, Zuzanek, Mannell, 1985), to samotność jest dużo częstsza wśród osób żyjących w pojedynkę (Havinghurst, 1978; Hunt, 1978; Wenger, Shahtahmasebi, Scott, 1996). Samotność natomiast nie jest bezpośrednio związana z tą formą życia.

Holenderskie badania (Van Tilburg, de Jong-Gierveld, 1999) wśród grupy liczącej 3,823 osoby, w wieku 54-89 lat, żyjących niezależnie, ujawniły, że badani nisko oceniają swój poziom samotności. 68% badanych nie uważa się za samotnych, 28% za umiarkowanie samotnych, jedynie 4% za samotnych. Na tak niski poziom deklarowanej samotności może wpływać zasada oporu psychicznego, niechęć do ujawniania negatywnych emocji, ale również środowisko i kontekst kulturowy, który jest znaczący jako predyktor samotności (Rokach, 1998).

Należy także zwrócić uwagę, że przemiany następujące w społeczeństwie sprawiły, że pod koniec XX w. starsi ludzie żyjący w pojedynkę odczuwali ponad dwukrotnie niższy poziom samotności. Z badań wynika, że w 1945 r. przeciętny poziom poczucia samotności wynosił 32%, a w 1999 r. – 14% (Victor, Scambler, Shah, Cook, Harris, Rink, de Wilde, 2002).

Marja Aarsten i Marja Jylhä (2011) opublikowały raport z badań prospektywnych obejmujących 28 lat, mający na celu ujawnienie korelatów samotności w starszym wieku w perspektywie czasowej. Przebadano 469 osób w wieku 60-86 lat, które w pierwszym badaniu nie odczuwały samotności. Ostatecznie wśród ok. 30 % badanych w przeciągu 28 lat wzrósł poziom poczucia samotności. Analizy wykazały, że takie korelaty jak: utrata partnera, zmniejszenie społecznej aktywności, wzrost fizycznych dolegliwości bardziej wzmacniały poczucie obniżonego nastroju, bezużyteczności, nerwowości i konsekwencji samotności niż podstawowa charakterystyka grupy. Podejście poznawcze konceptualizuje samotność jako nieprzyjemne uczucie powstające w wyniku odbieranej rozbieżności pomiędzy oczekiwanym a osiąganym poziomem społecznych i personalnych interakcji. Kobiety średnio uzyskały wyższy wynik niż mężczyźni, jest on jednak w pełni tłumaczony śmiercią współmałżonka (Aarsten, Jylhä, 2011).

Poziom samotności w starszym wieku wysoce różnicują różnice kulturowe i normy społeczne oraz cenione wartości. W krajach nordyckich osoby, które często odczuwają samotność to około 3% , a w południowej Europie – ok. 30% (Jylhä, Jokela, 1990). Życie w pojedynkę jest ściśle związane z izolacją społeczną. Nie wszystkie osoby żyjące w pojedynkę mają poczucie izolacji społecznej, ale większość osób izolowanych żyje w pojedynkę (Wenger i in., 1996). Izolacja społeczna występuje najczęściej wśród osób owdowiałych. Pomimo tego, że wśród tej grupy dominują kobiety, to właśnie wśród mężczyzn poziom izolacji społecznej może przybierać większe nasilenie (Dibner, 1981).

3.6.8. Samotność a aktywność w Internecie

Samotność i poczucie izolacji stanowią kluczowy element afektywnych zaburzeń i ogromny czynnik ryzyka dla wielu chorób o podłożu somatycznym i psychicznym (Hawkley, Cacioppo, 2010). Istnieje związek pomiędzy aktywnością na portalu społecznościowym Facebook a mniejszym poczuciem samotności oraz większym poczuciem społecznej przynależności / zespolenia (*connectedness*) (Burke, Kraut, Marlow, 2011), co potwierdza wcześniejsze badania w zakresie społecznego kapitału (Ellison, Steinfield, Lampe, 2007). Badania te wskazują na silny związek pomiędzy używaniem Facebooka a trzema typami kapitału społecznego. Dodatkowo wyniki wskazują na istotną interakcję pomiędzy używaniem Facebooka a czynnikami dobrostanu psychicznego, wskazując, na możliwość zwiększonych korzyści dla osób z niską samooceną i niską satysfakcją z życia.

4.2. Satysfakcja z życia

4.2.1. Satysfakcja i zadowolenie z życia wśród singli i małżeństw

Większość badań wskazuje, że małżonkowie są generalnie bardziej szczęśliwi niż single (Waite, Gallagher, 2000; Veenhoven, 1989), niemniej jednak single czują się szczęśliwi (Cargan, Melko, 1982). Ruuth Veenhoven (1994) specjalizująca się w psychologii pozytywnej w redagowanej przez siebie pracy obejmującej badania nad szczęściem w 69 krajach, dowodzi, że osoby pozostające w małżeństwie są szczęśliwsze od pozostałych osób pozostających we wszelkich innych formach życia razem oraz osób we wszelkich formach życia w pojedynkę.

Z amerykańskich badań ($N = 1,621$) (Braithwaite, Delevi, Fincham, 2010), wynika że studenci zaangażowani w intymne związki cieszą się wyższym poziomem dobrostanu niż studenci nie będący w związku. Campbell (1981) dowodzi, że małżonkowie są szczęśliwsi od żyjących samotnie, niezależnie od wieku mają wyższą satysfakcję z życia niż osoby żyjące w pojedynkę. Warto nadmienić, że różnica jest niewielka, ale zawsze na korzyść pozostających w małżeństwie. Osoby będące w związku małżeńskim są bardziej szczęśliwe, rzadziej popadają w depresję i odczuwają większą satysfakcję niż single (osoby niebędące w związku małżeńskim) (Austrom, 1984). Belgijskie badania (Hooghe, Vanhoutte, 2011) wskazują istotnie wyższy poziom szczęścia wśród par małżeńskich w porównaniu do singli, w sferze zdrowia, życia rodzinnego i stosunków seksualnych. Jedynie w sferze wolnego czasu single są bardziej szczęśliwi niż małżonkowie. Synteza amerykańskich badań (Hiring-Hidore, Stock,

Okun, Witter, 1985) jasno wskazuje na znaczącą pozytywną zależność pomiędzy małżeństwem a dobrostanem psychicznym.

Polskie badania (Janicka, 2012) dobrostanu u osób żyjących w pojedynkę, w kohabitacji i w małżeństwie, wskazują na niższy poziom dobrostanu wśród singli. Doświadczają oni więcej niepokoju i stresu, co przejawia się w zaburzeniach funkcjonowania i symptomach depresji.

Ruth Veenhoven i Aldi Hagenaars (1989) również wskazują na wyższy poziom szczęścia w małżeństwie w porównaniu do singli. Z badań sytuacji życiowej przeprowadzanych w Danii wynika, że osoby żyjące z partnerem, niezależnie od stanu cywilnego i orientacji seksualnej, są bardziej szczęśliwe niż single. Badacze (Veenhoven, Hagenaars, 1989) podają, że życie z partnerem jest najbardziej istotnym wskaźnikiem niskiego poczucia szczęścia. Następnie pojawia się zdrowie i zatrudnienie oraz dochód i wykształcenie. Można się spodziewać, że zdrowie, szczególnie wśród starszych osób, będzie negatywnie korelować z poczuciem szczęścia. Jednak to badanie wskazuje na brak partnera życiowego, jako główną przyczynę niższego poczucia szczęścia.

W dotychczasowych badaniach niższe poczucie szczęścia wśród osób owdowiałych i rozwiedzionych prowadziło do konkluzji, że posiadanie małżonka zwiększa poczucie szczęścia. Veenhoven i Hagenaars (1989) podkreślają jednak, że jeśli w przypadku singli brak partnera jest główną przyczyną niezadowolenia, to będą oni podejmować działania sprzyjające znalezieniu partnera, np. poprzez kluby dla singli, a pojawienie się partnera (lub wejście w trwałą relację) podniesie poziom szczęścia. Niskie poczucie szczęścia powinno zatem być rozpatrywane jako przyczyna, a nie efekt życia w pojedynkę. Badacze wskazują, że osoby nieszczęśliwe są bardziej pasywne, mają mniejsze umiejętności interpersonalne, zewnętrzne poczucie kontroli, niską samoocenę, mniejszą empatię i są mniej pożądanym towarzyszem, co może wpływać, na fakt, że pozostają same (Stutzem, Frey, 2008; Veenhoven, Hagenaars, 1989). W takim przypadku można zakładać, że wysokie poczucie szczęścia podnosi szanse na małżeństwo (Veenhoven, Hagenaars, 1989). Taką tezę stawia również Bella DePaulo (2009), podkreślając, że choć osoby wchodzące w małżeństwo i pozostające w nim są nieco bardziej szczęśliwe od osób, które żyją w pojedynkę, to na przestrzeni lat poziom szczęścia singli się nie zmienia. Oznacza to, że poczucie satysfakcji z życia jest związane z samym wchodzeniem w małżeństwo, ale nie z życiem w pojedynkę *per se*. Okazuje się także, że zadowolenie wynikające ze wsparcia społecznego, dobrostan finansowy oraz zdrowie fizyczne można przyjąć za przyczyny większego szczęścia w małżeństwie niż poza nim (Stack, Eshleman, 1998). Na tej podstawie można przyjąć, że predyktory szczęścia będą różnić się siłą lub charakterem dla osób żyjących w pojedynkę. Z kolei badanie przeprowadzone w Izraelu

(Morawetz, 1977), wskazuje, że osoby żyjące pojedynkę są bardziej szczęśliwe od małżonków. Cześć badań wskazuje także na brak istotnego zróżnicowania pomiędzy singlami a osobami w związku (Strong, DeVault, Cohen, 2011).

Cockrum i White (1985) poszukiwali predyktorów szczęścia wśród osób nigdy nie będących w związku małżeńskim ($N = 60$) w wieku 27-46 lat. Najbardziej znaczące okazały się predyktory związane z jakością i ilością relacji interpersonalnych (społeczna integracja, samotność, przywiązanie). Jednostki, które mają dostępne silne systemy wsparcia społecznego i niski poziom samotności są bardziej zadowolone z życia. Austrom (1984) dowodzi, że mimo szerokich zasobów emocjonalnych i społecznych dostępnych dla jednostek w związku małżeńskim, to jednak dla poczucia szczęścia najbardziej znaczące będzie posiadanie sieci wsparcia społecznego, a nie status matrymonialny. Zatem w porównaniu ze wsparciem społecznym, status małżeński jest słabszym predyktorem dla satysfakcji z życia i poziomu symptomów depresyjnych

Interesująca wydaje się metaanaliza badań badających związek stanu cywilnego z dobrostanem psychicznym. Wyniki badań (Wood, Rhodes, Whelan, 1989) potwierdziły wpływ małżeństwa na podwyższenie dobrostanu wśród kobiet i mężczyzn, jednakże większy pozytywny efekt został zauważony wśród kobiet. Zatem kobiety zamężne charakteryzuje wyższy stopień dobrostanu w porównaniu z kobietami niezamężnymi i żonatymi mężczyznami, co interpretowano z punktu widzenia teorii ról społecznych. Społeczna rola „żony” pozwala na realizowanie się w zarządzaniu emocjami ważnymi w życiu małżeńskim i rodzinnym.

4.2.2. Satysfakcja i zadowolenie z życia a płeć biologiczna i psychologiczna

Badania dotyczące poziomu zadowolenia z życia wśród samych singli nie są jednoznaczne. W większości badań single oceniają swój szczęścia niżej od osób żyjących w związku małżeńskim (Waite, 2004). Badanie, które w 17 krajach przeprowadzili Steven Stack i Ross Eshleman (1998) wskazują na tę zależność jako globalną.

Wśród singli najbardziej szczęśliwe są osoby, które nigdy nie były w związku małżeńskim, następnie osoby owdowiałe, a najbardziej nieszczęśliwe są osoby rozwiedzione (Veenhoven, Hagenaars, 1989). Z badań Austrom i Hanel (1985) wynika, że aż 75% singli było niezadowolonych ze swojego stanu, 28% neutralnych, a 25% zadowolonych z bycia singlem. Został zauważony związek pomiędzy samodzielnością decyzji (wybór vs przymus) a satysfakcją. Osoby, które wybrały życie w pojedynkę, wykazywały tendencję do zadowolenia z tego stanu, nie, które czuły się zmuszone zewnętrznymi czynnikami do braku satysfakcji.

Badania dotyczące kobiet pracujących zawodowo (*professional singles*) ujawniają, że aż 78 % ($N = 152$) rozwiedzionych i nigdy niezamężnych w wieku średnim akceptuje swój stan i nie skupia się na poszukiwaniu przyczyn w przeszłości (Lewis, Borders, 1980). Kobiety żyjące w pojedynkę mają tendencję do ceniienia sobie bardziej pozytywnie sytuacji życiowej niż mężczyźni (De Jong, Aalberts, 1980). Z kolei żonaci mężczyźni deklarują wyższy poziom satysfakcji życiowej i szczęścia w porównaniu z kawalerami (Peplau, Gordon, 1985).

Z badań wśród osób nigdy niebędących w związku małżeńskim (Seccombe, Ishii-Kuntz, 1994) wynika, że kobiety w porównaniu z mężczyznami częściej podejmują interakcje z krewnymi, natomiast w relacjach społecznych z przyjaciółmi i sąsiadami płeć nie różnicuje istotnie częstotliwości kontaktów. Wśród niezamężnych kobiet w podeszłym wieku wpływ emocjonalnie bliskich przyjaciół na poczucie szczęścia jest mniejszy niż wpływ poczucia szczęścia na posiadanie bliskich przyjaciół (Adams, 1988), co oznacza, że kobiety mają wyższe poczucie szczęścia ze względu na udane relacje interpersonalne.

Badania Oudijk (1983) dodatkowo wskazują, że w holenderskim społeczeństwie, które oferuje kobietom różnorodne style życia, tylko 25% badanych będących i nie będących w związku małżeńskim, deklarowało, że małżonkowie są szczęśliwsi niż single. Inne badania przeprowadzone w Holandii także wskazują na znacznie wyższy odsetek singli zadowolonych ze swojego życia (DeVries, VanDijk, Kuiper, 1994). Analiza tych badań wskazuje, że ważnym czynnikiem jest kontekst kulturowo-społeczny dla poczucia satysfakcji i zadowolenia z życia wśród singli. Ten wniosek potwierdzają także badania porównujące zadowolenie z życia singli i małżonków wśród osób o narodowości koreańskiej

i amerykańskiej (Lee, 1998). Dla koreańskich kobiet małżeństwo wpływa na poprawę subiektywnej oceny jakości życia. Niezameżne kobiety mają najniższą w grupie badanych ocenę jakości życia. Małżeństwo wpływa u mężczyzn na obniżenie poczucia kompetencji, natomiast niezamężni mężczyźni najwyższej oceniają poziom jakości życia. Wpływ płci pozostaje bardziej istotny niż wpływ statusu małżeńskiego. Tę odmienną, wobec badań amerykańskich, tłumaczy się warunkami społeczno-kulturowymi, które nie dają niezameżnym kobietom wielu możliwości. Omówione badania wskazują na znaczący czynnik kulturowy w poczuciu komfortu i wysokiej jakości życia. Można spodziewać się, że w kulturach liberalnych, wyrównujących szanse kobiet i mężczyzn, single będą mieć wyższy poziom poczucia szczęścia.

Również inni badacze (Zullig, Huebner, Pun, 2009; Fujita, Diener, Sandvik, 1991; Veenhoven, 1996) wskazują na brak wpływu płci biologicznej na poziom satysfakcji z życia, natomiast zauważalny wpływ kultury. Jedynie w badaniach we Włoszech okazało się, że kobiety prezentują wyższy poziom zadowolenia z życia niż mężczyźni (Veenhoven, 1994). Kobiety jednakże deklarują większą satysfakcję z kontaktów społecznych (Veenhoven, 1994) oraz w swojej ocenie przeżywają częściej emocje negatywne niż pozytywne w porównaniu z mężczyznami (Fujita, Diener, Sandvik, 1991).

Analiza 18 reprezentatywnych dla amerykańskiej populacji grup (Wood, Rhodes, Whelan, 1989) dowodzi nieistotnych różnic międzypłciowych w zakresie dobrostanu psychicznego (85, $d=-0,01$), zadowolenia z życia (17, $d=-0,03$) oraz nieco wyższe u kobiet poczucie szczęścia (22, $d=-0,07$) satysfakcję z życia ($d=-0,05$) i poziom pozytywnych uczuć (6, $d=-0,07$). Z kolei mężczyzn cechuje nieznacznie wyższa ogólna ocena dobrostanu (40, $d=+0,06$). Znaczenie ma także okres, w jakim prowadzone były badania. Badania po 1978 roku wskazywały na wyższą ogólną ocenę mężczyzn, a przed tym okresem – kobiet. Także badania większej grupy pracujących kobiet wiązały się z wyższym dobrostanem. Jest to argumentem wskazującym społeczno-kulturowe uwarunkowania poczucia szczęścia wśród kobiet i mężczyzn.

Metanaliza 26 badań (Basoff, Glass, 1982) wskazała na największe różnice w relacji pomiędzy zdrowiem psychicznym a **płcią psychologiczną** w następujących parach (gdzie pierwsza grupa osiąga pozytywną wartość korelacji):

- Mężcy mężczyźni a kobiece mężczyźni,
- Androgyniczni a kobiece mężczyźni,
- Androgyniczne kobiety a kobiece kobiety,
- Męskie kobiety a kobiece kobiety.

Wyniki te wskazywały na większe znaczenie psychicznej męskości dla zdrowia psychicznego bez względu na płć biologiczną, zwracając uwagę, że androgynia pozytywnie koreluje ze zdrowiem ze względu na wysokie wyniki męskości. Podobne wyniki otrzymali Taylor i Hall (1982) wyniku analizy 107 badań, podkreślając przewagę pozytywnych związków męskości ze zdrowiem w porównaniu do kobiecości i androgyniczności. Podkreśli także, że osoby schematycznie określone płciowo (męscy mężczyźni i kobiece kobiety) nie uzyskują wyższych wyników w odniesieniu do zdrowia psychicznego. Męskość jest związana pozytywnie także z poczuciem własnej wartości, ogólnym przystosowaniem oraz negatywnie z depresją (Whitney, 1984). Jednocześnie pozostaje w silniejszej relacji z konstruktami społecznymi niż ogólnymi pomiarami.

W Polsce Eugenia Mandal (2005) zbadała poczucie szczęścia wśród osób zamężnych ($N = 200$). Okazało się, że płć biologiczna nie różnicuje istotnie poczucia szczęścia w małżeństwie, natomiast znaczenie ma płć psychologiczna. Najbardziej szczęśliwe są kobiety o tożsamości androgynicznej, a wśród mężczyzn poczucie szczęścia najsilniej koreluje z tożsamością kobiecą (Mandal, 2005).

4.2.3. Satysfakcja z życia a wiek singli

Kawalerowie i panny w podeszłym wieku, wartościują codzienne życie w zbliżony sposób do osób w małżeństwie, dodatkowo na jakość życia wpływa uniknięcie radzenia sobie z pustką emocjonalną wywołaną śmiercią współmałżonka (Schwartz, Scott, 2009). Amerykańskie badania wskazują na wzrost satysfakcji wraz z wiekiem (Campbell i in., 1976). Dobrostan jest silnie związany z wiekiem (Haring, Stock, Okun, 1984; Haring-Hidore, Stock, Okun, Witter, 1985; Stock, Okun, Haring, Witter, 1983) i związek ten jest bardziej nasilony w przypadku mężczyzn. Grupą zdecydowanie wyróżniającą się wśród singli na tle wysokiego poczucia szczęścia w porównaniu do małżonków, są jednak kobiety w podeszłym wieku (65-77 lat), które wyrażają satysfakcję z wybranego stylu życia, dzięki któremu mogą cieszyć się niezależnością (Baumbush, 2004). Natomiast w Polsce wiek koreluje z poczuciem zadowolenia negatywnie. Im jednostka jest starsza, tym bardziej zmniejsza się jej poziom zadowolenia (Czapiński, 1996). Badania przeprowadzone przez Katarzynę Popiołek i Agatę Chudziak-Czupałę (2010) wskazują, że osoby w wieku 60-80 lat stosują pozytywną reinterpretację, pozwalającą na optymistyczną percepcję swojej sytuacji, jeśli są bardziej

aktywne społecznie, a zatem częściej spotykają się z innymi, podejmują wolontariat lub działalność w różnego rodzaju organizacjach.

W odniesieniu do zadowolenia z życia można zastosować także orientację czasową. Orientacja czasowa stanowi miarę kierunku rozwoju poczucia tożsamości oraz sposobu osiągnięcia przez jednostkę statusu dojrzałości (Bańka, 2010). W części empirycznej pracy zostanie przeanalizowany poziom zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej. Model percepcji czasu życia, który w konsekwencji różnicuje jakość życia przedstawia Katarzyna Popiołek wraz zespołem (Popiołek, 2010), dokonując podziału percepcji czasu życia na koncentrację na poszczególnych obszarach czasu życia (waga, zakres percepcji, dostępność), doświadczanie upływu czasu życia (akceptacja upływu czasu, ocena szybkości upływu czasu, presja czasu, ocena zasobów czasowych, ocena destrukcyjności/konstruktywności, poczucie straconego/wykorzystanego czasu, potrzeba mobilizacji, adekwatność społeczna, wiek psychologiczny) oraz dominującą wizję życia (wahadłowa, cykliczna, linearna).

W kontekście zadowolenia z życia w starszym wieku interpretowany jest także stosunek singli wobec pracy. Ward (1979) uważa, że praca może być szczególnie istotna dla osób niezamężnych, jeśli zaczyna pełnić rolę kompensacyjną wobec braku gratyfikacji oczekiwanego od małżeństwa, czego konsekwencją mogą być trudności w okresie emerytalnym. Longitudinalne badania (Keith, 1985) nie potwierdzają takiego mechanizmu. Kobiety, które nigdy nie wyszły za mąż, częściej niż uprzednio zamężne kobiety (wdowy, rozwódki, w separacji), przechodziły na emeryturę i towarzyszył im wyższy poziom poczucia szczęścia. Mają one też zazwyczaj bardziej długotrwałą karierę zawodową i związany z tym poziom zmęczenia karierą zbliżony do mężczyzn, co wpływa na ich pozytywny stosunek wobec emerytury (Rapoport, 1975). W podeszłym wieku nigdy niezamężne kobiety nie są w niekorzystnej sytuacji w stosunku do uprzednio zamężnych. Znaczenie statusu matrymonialnego na poczucie szczęścia ma większe znaczenie w przypadku mężczyzn. Praca jest zatem mniej ważna dla uprzednio zamężnych kobiet niż mężczyzn, a dla nigdy nie zamężnych kobiet jest tak samo ważna, jak dla mężczyzn (Rapoport, 1975).

Holenderskie badania (Soons, Liefbroer) ($N = 2818$) wskazują, że młodzi single mają niższe poczucie dobrostanu od młodych dorosłych, którzy umawiają się na randki lub są w stałych związkach. Wśród młodych osób najwyższy poziom dobrostanu charakteryzował grupę osób w małżeństwie. Wyniki te w dużym stopniu zależą od otrzymywanego wsparcia społecznego. Badania wskazują, że single deklarują niższą percepcję wsparcia bliskich, niższy poziom społecznej integracji i mniejszą liczbę osób, z którymi mogą się dzielić uczuciami lub sięgać po radę, w porównaniu z małżonkami (Cotten, 1999). Badanie singli prowadzących

jednoosobowe gospodarstwo domowe oraz samotnych rodziców w wieku 30-44 lat ukazało tylko 1% osób bardzo niezadowolonych oraz 20% ani szczęśliwych, ani nieszczęśliwych. W tym przedziale wiekowym 75% singli jest raczej lub bardzo zadowolonych. Wśród 45-54 letnich singli 77%, a w przedziale wiekowym 55-65 lat – 71%. Różnice są niewielkie, lecz wskazują na najwyższy odsetek zadowolonych z życia wśród singli w wieku 45-54 lat. (DeVries i in., 1994).

Zatem niższy stopień satysfakcji z życia wśród singli wiąże się wiekiem. Na podstawie prezentowanej literatury można zakładać, że wraz z czasem życia w pojedynkę, może wzrastać satysfakcja z życia, wynikająca z adaptacji do roli singla i zwiększonymi możliwościami czerpania ze wsparcia społecznego, którego brak jest przyczyną niezadowolenia w młodszym wieku.

4.3. Samoocena

Samoocena jest uznawana za kluczową psychologiczną kategorią, która znajduje swoje odzwierciedlenie i konsekwencje w większości wymiarów życia (Branden, 1984), a większość społecznych problemów znajduje swoje źródło w braku wysokiej samooceny (Davis, 1988).

4.3.1. Podejście socjometryczne

Głównymi przedstawicielami podejścia socjometrycznego są Mark R. Leary i Roy F. Baumeister (2000). Samoocena jest rozumiana jako socjometryczny i przede wszystkim wewnętrzny wskaźnik stopnia w jakim jednostka jest oceniana jako wartościowa w interakcji społecznej. Globalna samoocena odnosi się do uogólnionego osądu własnego Ja, natomiast poszczególne wymiary samooceny dotyczą oceny własnej wartości w zakresie tych wymiarów. Samoocena jest ewaluacją (*self-evaluation*) o charakterze afektywnym. Natomiast ewaluacje własnego Ja stanowią ocenę zachowania lub atrybutów ewaluowanych wymiarów, i związku z tym, mogą przybierać charakter afektywny lub obojętny.

Samoocena pełni istotną rolę w buforowaniu lęku przed wykluczeniem społecznym. Głównym celem samooceny jest monitorowanie poczucia przynależności do innych, jednak większy wpływ na modyfikowanie samooceny ma wykluczenie niż przynależność. Badania wskazują (Leary, 1995), że informacja o włączeniu do pracy zespołowej przez nieznaną grupę nie wywołuje podwyższenia samooceny, natomiast informacje o wykluczeniu – istotnie ją obniża. Wysoka samoocena pomaga zatem radzić sobie z potencjalnym wykluczeniem lub alienacją społeczną. Wysoka samoocena umożliwia także skuteczne dążenie do realizacji celów i rozwija

poczucie kontroli nad otoczeniem (Leary, Tambor, Terdal, Downs, 1999). Kolejną funkcją samooceny jest podtrzymywanie spójności obrazu Ja (Leary i in., 1999).

Zwraca się jednak uwagę na sposób badania samooceny jako heterogenicznego pojęcia i realnych rezultatów tych badań (Baumeister, Campbell, Krueger, Vohs, 2003). Interpretacja wyników badań w literaturze psychologicznej, podkreśla znaczenie samooceny dla funkcjonowania społecznego jednostki. Osoby o wysokiej samoocenie określają się jako bardziej atrakcyjne, posiadające lepsze relacje i wywołujące dobre wrażenie w porównaniu z osobami o niskiej samoocenie. Wysoka samoocena nie jest jednak istotnym predyktorem jakości lub trwania związków interpersonalnych, współwystępuje natomiast z zachowaniami narcystycznymi. Zachęca się zatem do wzmocnienia samooceny poprzez pochwały, po zachowaniach społecznie pożądanym i związanych z samodoskonaleniem się. Badacze (Baumeister, i in. 2003) w przeprowadzonej krytycznej analizie zastosowania samooceny w kreowaniu pozytywnych zachowań, zwracają uwagę, że mimo istniejących związków, wzmocnienie samooceny nie prowadzi do podniesienia osiągnięć akademickich i zawodowych, wskazując raczej na odwrotnych kierunek oddziaływań.

4.3.2. Poznawczo-doświadczeniowa teoria Ja S. Epsteina (Cognitive-Experiential Self-Theory Personality) (2003)

W teorii osobowości Epsteina (1980, 2003) podstawowym założeniem jest istnienie dwóch interaktywnych systemów przetwarzania informacji, do których należy system doświadczeniowy o charakterze podświadomym oraz system racjonalny o charakterze świadomym. System doświadczeniowy, który pozostaje utajony dla osoby, przyjmuje holistyczny charakter i opiera się na doświadczeniach jednostek. Jest to system emocjonalny, kierowany zasadą przyjemności- bólu, w którym operacje wykonywane są za pomocą skojarzeń a zachowanie jest kierowane wibracjami (*vibes*), czyli niezwerbalizowanym i nieokreślonym odczuciem, oddającym jest swoistą atmosferę emocjonalną danego stanu. Przebiegające procesy są szybsze w porównaniu do systemu racjonalnego i ukierunkowane na natychmiastową reakcję, ale również pozostają trudniejsze do zmiany. Zmiany w postrzeganiu przebiegają w oparciu o powtarzające się intensywne własne doświadczenia, podczas, gdy w systemie racjonalnym zmiany są znacznie szybsze (szybkość myśli) i odbywają się w oparciu o logiczny osąd, a nie własne przekonanie. System racjonalny jest analityczny i logiczny oraz kieruje się zasadą przyczynowości. Zachowanie jest kierowane świadomą oceną zdarzeń. Postrzeganie rzeczywistości odbywa się na poziomie abstrakcyjnym, podczas gdy w systemie doświadczeniowym, na poziomie konkretnym. Dwa omawiane

systemy funkcjonują paralelnie i wchodzą w interakcje. Koncepcja ta zwraca uwagę na znaczenie utajonego dla jednostki, doświadczeniowego przetwarzania.

Każda jednostka aktywnie pobiera i przetwarza informacje, organizując je w spójny system wiedzy, w sposób hierarchiczny. Najniższy poziom systemu przekonań obejmuje bezpośrednio, konkretne doświadczenia. Następnie powtarzające się elementy łączą się, budują coraz bardziej ogólne schematy. Na najwyższym poziomie tak powstałej struktury, znajdują się najbardziej zgeneralizowane i abstrakcyjne osądy i przekonania na własny temat. Najwyższy poziom struktury Ja determinuje interpretację oraz asymilację nowych przesłanek do już istniejącej struktury.

Teoria osobowości Epsteina (2003) zakłada istnienie czterech podstawowych potrzeb, które są równie znaczące dla funkcjonowania jednostki. Epstein identyfikuje fundamentalne potrzeby człowieka jako chęć maksymalizowania przyjemności i minimalizowania bólu, potrzebę przywiązania, potrzebę utrzymania spójnego i stabilnego systemu pojęć jednostki oraz potrzebę wzmacniania samooceny. Wybór kluczowych konstruktów został oparty o zróżnicowane, przełomowe teorie psychologiczne. Poszczególne potrzeby nawiązują kolejno do: klasycznej psychoanalizy Freuda (1900/1953), teorii przywiązania Bowlby'ego (1988), psychologii fenomenologicznej i koncepcji osobowości Rogersa (1951) oraz potrzeby wzmacniania samooceny w koncepcji Allporta (1961) i Kohuta (1971). Teoria Epsteina wyróżnia te wszystkie potrzeby łącznie, nadając każdej z nich fundamentalne znaczenie, co w praktyce oznacza, że każda z potrzeb może równie silnie zdominować pozostałe oraz wywołać równie silne konsekwencje, jeśli nie zostanie wystarczająco zaspokojona. Tendencja do wzmacniania samooceny staje się więc fundamentalną potrzebą systemu Ja. Wszystkie potrzeby pozostają ze sobą w interakcji i aby jednostka mogła efektywnie funkcjonować, powinny być zrównoważone i optymalnie zaspokojone. Normatywna jednostka odczuwa potrzebę realistycznego przyswajania danych o otaczającej rzeczywistości w stabilny, spójny system wiedzy, która powinna realizować się wraz z potrzebą wzmacniania samooceny. Zatem w takiej interakcji wzmacnianie samooceny nie staje się nadmierne i nierealne, a raczej racjonalne i skromne. Jednostka funkcjonująca w granicach normy daje sobie przywilej wątpliwości w sytuacjach, w których koszt wynikający z niewielkiego błędu w oszacowaniu własnej wartości, jest niwelowany poprzez zysk w postaci pozytywnych uczuć wobec siebie. Samoocena pełni funkcję regulatora proporcji między nieprzyjemnymi i przyjemnymi doświadczeniami.

Samoocena, jako element systemu Ja, przyjmuje hierarchiczną strukturę, której najniższy poziom odnosi się do ewaluatywnych sądów o sobie na podstawie konkretnych

zdarzeń, na poziomie pośrednim znajdują się komponenty samooceny, odnoszące się do głównych obszarów funkcjonowania człowieka, a na najwyższym poziomie znajduje się uogólniona samoocena. Ogólna samoocena jest zatem najbardziej podstawowym i ogólnym wskaźnikiem wartościujących odczuć jednostki wobec siebie. Jest to zgeneralizowany, nadrzędny poziom opisu własnej osoby. Komponenty samooceny określają natomiast wartościowanie siebie w odniesieniu do konkretnych obszarów funkcjonowania, takich jak: kompetencje, bycie kochanym, popularność, zdolności przywódcze, samoakceptacja moralna, atrakcyjność fizyczna, czy witalność. W skonstruowanym narzędziu pomiaru wymiarów samooceny MSEI, autorzy wyróżnili dodatkowo Integrację Tożsamości, która odnosi się do poczucia spójności Ja. Znaczenie poziomu uogólnienia samooceny dla rzetelnego pomiaru jest szczególnie podkreślany w podejściu socjometrycznym. Przewidywanie poziomu samooceny jest bardziej rzetelne, kiedy mierzony jest określony i ważny obszar zainteresowań (Crocker, Wolfe, 2001). Najniższy i najbardziej specyficzny poziom samooceny uniemożliwia jednak ukazywanie szerszych zależności.

4.4. Życie seksualne singli

W historii badań nad osobami żyjącymi w pojedynkę, jedna z pierwszych publikacji pod tytułem: „*The sex life of unmarried adult*”, została w pełni poświęcona życiu seksualnemu dorosłych nie będących w związku małżeńskim (Wile, 1934). Także w latach 70. Margaret Adams (1976) podjęła tę tematykę w opisie kobiet, zwracając uwagę na znaczenie autoerotyzmu. Tematyka seksualności singli nie jest jednak szeroko analizowana w literaturze, stanowi jednak bardzo ważny element w psychologicznej charakterystyce. Seksualne przystosowanie i satysfakcja są istotnymi czynnikami dobrostanu i zadowolenia z relacji intymnych (Snell, Papini, 1989), a samoocena swojej seksualności wiąże się z podejmowanymi zachowaniami seksualnymi (Fisher, Snell 1995).

Percepcja seksualności osób żyjących w pojedynkę może być elementem stygmatyzacji poprzez społeczne stereotypy przypisujące im zachowania promiskuitywne lub homoseksualne (Cargan, 1981; 1986; DePaulo, 2006; Lewis, 2001).

4.4.1. Aktywność seksualna singli - kobiet i mężczyzn

Badania seksualności Polaków w wieku 15-49 lat (N=3200) w przeprowadzone w 2005 r. (Izdebski, 2010) wskazują, że ponad połowa badanych (51%) pozostaje w związku małżeńskim a 11 % badanych pozostaje w związku nieformalnym. W grupie osób w związku nieformalnym 2% deklaruje wiele jednoczesnych luźnych związków. Różnica w intensywności życia seksualnego była warunkowana wykształceniem i stosunkiem do wiary. Najwyższą średnią partnerów seksualnych miały osoby niewierzące o wykształceniu średnim i pomaturalnym a najniższą osoby wierzące o wykształceniu wyższym i licencjackim. Największą średnią liczbę partnerów miały osoby niebędące w związku (1,94) a najniższą osoby w związku małżeńskim (1,12).

Polskie singielki swoje życie seksualne uważają za mało intensywne, mimo większych oczekiwań i przez to niesatysfakcjonujące (Paprzycka 2006). Również w badaniach Palus (2010) obejmujących heterogeniczną płciowo grupę, w zakresie kompetencji relacyjnych: życie seksualne, badani uzyskiwali istotnie niższe wyniki niż osoby żyjące w związku. Amerykańskie badania (Schachner, Shaver, Gillath 2008) wskazują na analogiczną tendencję. Grupa badanych osób pozostających bez stałego partnera od przynajmniej 3 lat, wskazywała na niski poziom seksualnej satysfakcji oraz była bardziej niż osoby żyjące w związku zainteresowana przypadkowym stosunkiem seksualnym i masturbacją.

Odmienne wyniki ukazują inne polskie badanie przeprowadzone w grupie 192 osób w średniej dorosłości (37-54 lat)(Grabowska, 2011). Porównanie osób będących w związku (małżeństwo/kohabitacja) i żyjących pojedynkę nie wykazały różnicowania w zakresie zachowań seksualnych (zaspokajanie własnych potrzeb, zaspokajanie potrzeb partnera, inicjatywa seksualna, różnorodność technik seksualnych, częstość stosunków) oraz satysfakcji seksualnej. Także porównanie singli i osób w związkach ze względu na płeć nie wskazało istotnych różnic w zachowaniach seksualnych. Być może zatem osoby żyjące w pojedynkę mają wyższe oczekiwania od swojego życia seksualnego, choć w rzeczywistości nie różni się ono istotnie od życia seksualnego osób będących w trwałych związkach.

Dodatkową, alternatywną kategorią odnoszącą się do relacji interpersonalnych, jest zjawisko tzw. *friends with benefits* (FWB), co można w bezpośrednim tłumaczeniu określić jako „przyjaciele z korzyściami”. Jest ona szczególnie ważna w kontekście osób żyjących w pojedynkę. Dotyczy osób, które wchodzi z swoimi przyjaciółmi w relacje seksualne, bez relacji romantycznych. Drugim ważnym aspektem, odróżniającym tę kategorię od

przypadkowym kontaktów seksualnych, jest paradoksalnie poczucie bezpieczeństwa w tego typu relacji (Bisson, Levine, 2009).

Amerykańskie badania wskazują na popularność tego typu relacji seksualnych wśród studentów. Co najmniej połowa studentów wskazuje na swoje zaangażowanie w tego typu relację (49-62%) (Afifi, Faulkner, 2000; Reeder, 2000; Mongeau, Ramirez, Vorell, 2003; Bisson, Levine, 2009). Spośród 125 badanych amerykańskich studentów (Bisson, Levine, 2009) 52,1% okazjonalnie wchodzi w tego typu relacje, 29,3% stale z nich korzysta a 18,7% spróbowało tylko jeden raz (Bisson, Levine, 2009). Jako główne zalety studenci podają brak zobowiązań (35,6%), stosunek seksualny (33,2%), zaufanie wobec partnera (12,5%), pozostawanie singlem (6,3%) i stawanie się bliższym (7,3%); żadnych korzyści nie widzi 5,3% badanych. Natomiast jako ujemne strony badani wymieniają: pogłębienie uczuć (42,4%), skomplikowanie przyjaźni (18,3%), negatywne emocje (17,8%), brak przywiązania (8,4%) i negatywne konsekwencje stosunku seksualnego (6,3%). Część badanych uznała takie rozwiązanie za nieakceptowalne moralnie, ale była to zdecydowana mniejszość.

4.4.2. Mimowolna abstynencja seksualna

Pomimo wysokiego stopnia seksualizacji społeczeństw wielu kultur – istnieje grupa osób pozostająca w abstynencji seksualnej. Wśród takich osób można wprowadzić podstawowy podział na osoby celowo pozostające w abstynencji seksualnej. Do tej grupy można zaliczyć osoby duchowne, oddane życiu zakonnemu, ale także osoby, które z różnych przyczyn, światopoglądowych i religijnych – wybrały taki styl życia. Do drugiej grupy osoby, które mimowolnie pozostają w abstynencji seksualnej, czyli mimo chęci podjęcia życia seksualnego - z różnych przyczyn pozostają nieaktywne seksualnie (Donnelly, Burgess, Anderson, Davis, Dillard, 2001)

Sposobem na radzenie sobie z samotnością erotyczną może stać się projektowanie oczekiwań w świecie fantazji, czyli myślenie życzeniowe, które może rzutować na zniekształcanie sygnałów w relacjach międzyludzkich lub szukanie kontaktów seksualnych za wszelką cenę, przelotnych lub związanych prostytutką (Starowicz, 1988). Lew Starowicz (1988) podkreśla, że zaspakajanie potrzeb seksualnych może następować przez formy zastępcze, takie jak: „przyjaźnie, wielość kontaktów towarzyskich, potwierdzanie swojej atrakcyjności w niewinnych flirtach, zajmowanie się dziećmi, działalnością z zawodową, twórczą, społeczną” (s.95). Następuje zatem sublimacja popędu seksualnego. Trwanie w abstynencji seksualnej u części osób nie wpływa negatywnie na zdrowie. Zależy to jednak

od ich temperamentu seksualnego, hormonów płciowych oraz postawy psychicznej jednostki. W wyniku braku kontaktów seksualnych dochodzi do zmniejszania się pobudliwości seksualnej w narządach płciowych pojawiają się zmiany zanikowe. W zależności od różnych komponentów psychofizycznych może to następować stosunkowo szybko lub po wielu latach samoregulacji seksualnej organizmu (polucje, orgazmy nocne, sny seksualne). Jednocześnie jednak u osób nie radzących sobie adaptacyjnie z samotnością seksualną, może ona wywoływać „różnorodne choroby somatyczne, nerwice, zaburzenia hormonalne, stany depresyjne” (Starowicz, 1988, s.97) oraz powodować konflikty i napięcia w kontaktach interpersonalnych.

Abstynencja seksualna w zależności od predyspozycji psychicznych i temperamentu seksualnego może przebiegać w dwóch kierunkach: pozytywnym i negatywnym. Przy kierunku pozytywnym samotność erotyczna jest akceptowana, często jest wyborem własnej drogi realizacji i wiąże się z pozytywnym spostrzeganiem siebie i otoczenia. W przypadku braku spełnienia tych warunków celibat może uruchomić negatywne mechanizmy psychiczne, takie jak postawy dewiacyjne, żądzę władzy, prestiżu lub walki z płcią, seksem i seksualnością jako taką (Starowicz, 1998).

Socjologowie z Uniwersytetu Stanowego w Georgii (Donnelly, Burgess, Anderson, Davis, Dillard, 2001) jako jedni z nielicznych podjęli próbę analizy mimowolnej abstynencji seksualnej (*involuntary celibacy*), którą zdefiniowano niemożność współżycia z partnerem, mimo deklarowanego zainteresowania stosunkiem seksualnym, co najmniej przez ostatecznie sześć miesięcy poprzedzające badanie. Badanie miały charakter jakościowy, zostały przeprowadzone poprzez Internet, uczestniczyło w nim 82 respondentów (60 mężczyzn, 22 kobiety). Badacze wyłonili spośród respondentów trzy grupy: osób, które jeszcze nie odbyły inicjacji seksualnej; singli, którzy mieli za sobą inicjację seksualną, ale przez ostatecznie sześć miesięcy nie byli w stałym związku oraz osoby żyjące w stałym związku, które aktualnie były relacjami pozbawionymi aspektu seksualnego. Dla tematyki tejże pracy szczególnie ciekawy jest opis dwóch pierwszych grup. Wyniki nie mogą być charakterystyczne dla populacji, jednak wskazują na pewne zależności i kluczową charakterystykę. Osoby, które jeszcze nie przeszły inicjacji seksualnej były średnio młodsze niż pozostałe grupy. 41% miało 18-24 lat, 44% : 25-34 lat, 12% : 35-44 lat, w gronie badanych znalazła się także 1 osoba w przedziale wiekowym 55-64 lat. Wśród singli najwięcej osób żyło bez partnera seksualnego w wieku 25-40 lat (40%), następnie 35-44 lat (32%) i 18-24 lat (24%), najmniej osób znalazło się w przedziale wiekowym 45-54 lat (4%) oraz żadna w przedziale 55-64 lat. Należy jednak zaznaczyć, że najstarsze grupy były najslabiej reprezentowane w badaniu. 80% singli w badaniu to mężczyźni, wynika to jednak ze specyfiki całego badania, w którym mężczyźni ogółem stanowili 73%. Zarówno

osoby, które nie przeszły inicjacji seksualnej (91%) , jak i single (52%), deklaruwali brak randek w wieku dojrzewania. Kobiety podkreślały brak zaproszeń na randki, natomiast mężczyźni wahania i problemy w inicjowaniu randek. Osoby te podkreślały jako główną przyczynę nieśmiałość. Jednocześnie podkreślali w swoich wypowiedziach ogromną frustrację i niezadowolenie z takiego stanu rzeczy. Obydwie grupy miały silne poczucie pozostawania w tyle za rówieśnikami. To poczucie jest interpretowane jako przeoczenie ważnej zmiany życiowej w osobistym i społecznym cyklu życia, co wpływa na zmianę trajektorii życia w porównaniu z rówieśnikami, których zmiany nastąpiły terminowo. Brak rozwijania kompetencji społecznych w trakcie randkowania w młodym wieku wpływa na jakość relacji i ewentualne problemu w życiu dojrzałym (Thorton, 1990; Palus, 2010).

Z badań wynika także (Donnelly i in., 2001; Sprecher, Regan, 1996), że mężczyźni są bardziej sfrustrowani brakiem aktywności seksualnej niż kobiety. Ta różnica interpretowana jest jako brak możliwości wypełnienia społecznego wzorca męskości, który zakłada inicjatywę seksualną i posiadanie wielu partnerek seksualnych.

Analiza jakościowa wypowiedzi osób nieaktywnych seksualnie, singli i osób, które nigdy nie podjęły aktywności seksualnej z uczestnictwem drugiej osoby (Donnelly, Burgess, Anderson, Davis, Dillard, 2001) wskazuje bariery, którymi są: nieśmiałość, brak kompetencji społecznych oraz wizerunek swojego ciała. Również inni badacze wskazują niebezpośredni, ale istniejący związek między doświadczeniem seksualnym a wizerunkiem swojego ciała (Trapnell, Meston, Gorzalka, 1997; Weiderman, Hurst, 1998).

Jako bariery zewnętrzne pojawiają się także trudności związane z typem zamieszkania np. zamieszkanie w okolicy, w której większość osób jest dużo starszych lub w stałych relacjach (Donnelly i in., 2001). Podkreślone zostaje także znaczenie pracy w homogenicznym płciowo środowisku zawodowym (Donnelly i in., 2001; Palus, 2010). Dodatkową barierą zaznaczoną przez badanych (Donnelly i in., 2001) jest brak mobilności, wynikający z brak własnego środka transportu, co jest odbierane w kategoriach ograniczenia.

4.4.3. Seksualność a samoocena

Pozytywna samoocena jest podstawą do budowania zdrowej seksualności. Wiedza ta jest wykorzystywana w społecznych programach prewencyjnych mających na celu zmniejszenie podejmowania ryzykownych zachowań seksualnych (SIECUS 2008). Niska samoocena jest predyktorem ryzykowanych zachowań, takich jak zachowania promiskuitywne (Spencer, Zimel, Aalsma, Orr, 2002). Według Selverstone (1989) wyobrażenie o sobie,

zdobywane na drodze obserwacji i nauki własnych zachowań seksualnych, może rozwijać poczucie niezależności, wzmacniać ukierunkowanie i budować poczucie własnej wartości. Te doświadczenia i zachowania prowadzą do rozwoju seksualnego Ja, który stanowi jeden z aspektów selektywnej samooceny. Butler (1991) wskazuje, że zachowania seksualne i ich kontekst społeczny mają silny wpływ na rozwój Ja. Związek atrakcyjności fizycznej z samooceną jest zauważalny wśród obu płci, i może być równie problematyczny w rozwoju męskiej, jak i kobiecej tożsamości. Trudności w akceptacji wrażliwości emocjonalnej i słabszej fizyczności wśród mężczyzn, mogą wywoływać w dorosłym życiu intensyfikację negatywnego wizerunku swojego ciała i niskiej samooceny (Seidler, 2007). Cieleśny wstyd (*body shame*) może wpływać ogólnie na poczucie pewności w relacjach i globalną samoocenę (Sanchez, Kwang, 2007). Konflikt pomiędzy rzeczywistością a oczekiwaniami prowadzący do niskiej samooceny, impotencji i dysfunkcji seksualnych jest często związany z fizycznymi zmianami związanymi ze starzeniem się (Sharpe, 2003). Badania ujawniają także różnice płciowe w psychologicznym aspekcie seksualności (Snell, Fisher, Walters, 1993). Kobiety prezentują wyższy poziom lęku seksualnego, a mężczyźni wyższy poziom seksualnej samooceny, seksualnej motywacji, zaabsorbowania seksualnością, seksualną asertywnością i zewnętrznym poczuciem seksualnej kontroli (Snell i in., 1993).

4.4.7. Zachowania seksualne w Internecie

Nancy Tamosaitis oraz Tony Dubitsky (1998) przeprowadzili badanie wśród 739 użytkowników Internetu za pomocą kwestionariusza wiedzy o zachowaniach seksualnych stworzonego przez Instytut Kinseya (Test wiedzy o seksie). Użytkownicy Internetu zostali podzieleni na dwie podgrupy: osób korzystających ogólnie z Internetu oraz użytkownicy, którzy choć raz zapisali się erotycznej grupie dyskusyjnej. Wyniki badań zostały porównane z wynikami populacji ogólnej, aby wskazać, czy uczestnictwo w Internecie ma związek z poziomem wiedzy na temat seksualności człowieka. Analiza wyników wskazała jednoznacznie, że użytkownicy Internetu mają zdecydowanie wyższą wiedzę na temat seksualności w porównaniu z populacją generalną. Jednocześnie wskazano na brak istotnej różnicy w poziomie wiedzy wśród użytkowników ogólnych Internetu i zainteresowanych portalami erotycznymi. Charakterystyka demograficzna użytkowników Internetu w porównaniu z populacją generalną wskazywała na wyższe wykształcenie i wyższe zarobki. Użytkownikami Internetu częściej byli nieżonaci mężczyźni. Charakterystyka osób korzystających ze stron erotycznych wskazywała na niższy wiek w porównaniu do populacji generalnej, jak i ogólnych użytkowników Internetu.

4.4.8. Znaczenie Internetu w relacjach romantycznych – historia portali datingowych³

W Stanach Zjednoczonych, sposób życia wielu osób, skupiających się na pracy i unikających ryzykownych emocjonalnie relacji, wywołał odpowiedź przemysłu „randkowego” już w latach 70. XX wieku, tworząc portale randkowe. Początkowo wśród osób korzystających z tego typu aktywności były osoby w wieku 30-40 lat, budujące swoją karierę zawodową. Jarice Hanson (2007) zwraca uwagę, że typowy użytkownik spędzał tak wiele czasu w pracy, że na spotkania towarzyskie nie pozostawało zbyt wiele czasu. Możliwość spotkania osób zainteresowanym w Internecie, była dużo większa niż w rzeczywistości i pozwalała zaoszczędzić czas. Z kolei na ogłoszenia prasowe odpowiadały osoby (oraz je umieszczały), których społeczne kompetencje nie pozwalały na nawiązanie bardziej bezpośredniego kontaktu poprzez e-mail lub telefon. W latach 80. zwiększenie liczby domowych komputerów w amerykańskich domach, pozwalało na jeszcze większy komfort korzystania z serwisów randkowych. Psychologiczne aspekty związane z użytkowaniem Internetu we własnym mieszkaniu, pozwalały na traktowanie tak nawiązywanych relacji jako bardziej intymnych. Dodatkowo zagrożenie epidemią HIV powodowało tym większą ostrożność w kontaktach interpersonalnych i wzbudzało niechęć do nawiązywania relacji w tradycyjny sposób z przypadkowymi osobami (Hanson, 2007). Komercjalizacja przemysłu internetowego przyniosła rozpowszechnienie na ogromną skalę portali społecznościowych, których część dotyczyła właśnie zawierania nowych znajomości w celach romantycznych. To, co było do tej pory publiczną aktywnością – czyli nawiązywanie relacji poprzez realne spotkania, stało się aktywnością prywatną – kierowaną z bezpiecznego fotela przed komputerem wobec innych użytkowników sieci.

Właśnie poczucie kontroli i poczucie bezpieczeństwa, a nawet narcyzmu w sieci obrazuje okładka Times'a z 2006, przedstawiająca człowieka roku. Znajduje się na niej ekran komputera, a na nim ogromny napis YOU, czyli Ty, a pod spodem „*Tak, Ty. Ty kontrolujesz Erę Informacji. Witaj w Twoim świecie*”. Ogromne przemiany społecznego funkcjonowania, związane również ze zmianą przyswajania i przetwarzania informacji, zmianę i demokratyzację massmediów poprzez używanie Internetu przez uczestników wydarzeń, na zawsze zmieniło społeczeństwo. Głównie socjologowie podkreślają, że obserwując współczesny nam świat (ponowoczesny, posthumanistyczny) indywidualizacja znalazła swoje

---

³ W języku polskim portale służące do nawiązywania romantycznych relacji do samoopisu używają przymiotnika bezpośrednio przeniesionego z języka angielskiego „datingowy” (Sympatia Onet, 2013)

odzwierciedlenie w postrzeganiu rzeczywistości przez pryzmat Internetu. Nawiązywanie bliskich relacji interpersonalnych w taki właśnie sposób jest odbiciem rzeczywistości w innych sferach życia. Wielu naukowców zauważa jednak związane z tym zagrożenia. Poczucie kontroli, jakie daje „podporządkowanie” nowoczesnych technologii jest tylko iluzją. Korzystanie z nowoczesnych technologii, w szczególności komunikatorów, powoduje wiele niezamierzonych konsekwencji (Hanson, 2007), z którymi jako społeczności, już zaczynamy się mierzyć. Nowy sposób funkcjonowania w ponowoczesnej rzeczywistości znajduje swój wyraz w zachowaniu, postawach i wartościach.

4.5. Życie w pojedynkę a cykl życia człowieka

Etap życia, w którym znajduje się jednostka różnicuje poziom zadowolenia z bycia singlem (Schmitz-Koester, 1993). 20 – i 30-letnie kobiety, w odróżnieniu do mężczyzn są wręcz dumne ze swojego stylu życia i traktują umiejętność samodzielnego życia jako osiągnięcia, podnoszącego ich samoocenę (Lewis, 2005). To okres życia, w którym chętnie jednostka „przymierza” różne role, by wybrać którąś na stałe. Jednocześnie jednak traktują bycie singlem raczej jako stan przejściowy. Dla kobiet we wczesnej dorosłości tymczasowość bycia singlem daje możliwość rozpatrywania tożsamości w kategoriach wyboru, a nie przymusu (Reynolds, Wetherall, 2003). Fakt ten wpływa na pozytywną ocenę swojej tożsamości jako singla.

Schwartzberg (1995) zauważa, że procesy emocjonalne związane z procesem identyfikacji są zależne od etapu życia. Po raz pierwszy w modelu cyklu życia zostały uwzględnione osoby bez partnera. Model ten zakłada pięć etapów: osoby jeszcze niezamężne, trzydziestoletnie: wchodzące w „strefę zmierzchu” (*twilight zone*) życia w pojedynkę, wiek średni (40-50 lat), późna dorosłość (powyżej 50 lat), starość. Wśród osób 30-letnich po raz pierwszy pojawia się zderzenie ze statusem singla, a następnie poszerzenie życiowych celów o dodatkowe możliwości poza życiem małżeńskim.

Trudniej odnaleźć pozytywny wzorzec singla w wieku starszym. Część kobiet odczuwa brak wzorca damskiego singla w wieku dojrzałym, co podkreślają dążeniem do zmiany w przyszłości statusu singla (Cargan, Melko, 1982; Paprzycka 2008). Wiek wydaje się być również istotny w percepcji społecznej, która akceptuje młodych singli, ale może odrzucać osoby żyjące w pojedynkę w starszym wieku (Hertel i in., 2007).

Odnosząc styl życia w pojedynkę do cyklu życia rodzinnego, można stwierdzić, że jest to styl życia kobiet będących w cyklu życia w fazie przed lub po założeniu rodziny, w której znajduje siłę, by postawić się w centralnym miejscu swojego życia (Schmitz-Koester, 1993).

Jednocześnie Chandler (1991) krytykuje modele cyklu życia oparte o tradycyjne pojęcie rodziny, które nie są dostatecznie zakorzenione w społecznym kontekście. Mogą one także stanowić źródło opresji dla kobiet żyjących w pojedynkę (Reynolds, 2008).

Karen Lewis (1994) prezentuje model cyklu życia kobiety oparty na niesekwencyjnych zadaniach rozwojowych dla dorosłych singli. To podejście powoduje odrzucenie ujmowania życia w pojedynkę jako niedojrzałego, czy odbiegającego od normy, jaką stanowi zakładanie rodziny. Niemniej jednak poszczególne zadania rozwojowe wydają się być związane z wiekiem. Do ośmiu zadań należą (Lewis, 1994):

- **zakotwiczenie** (*grounding*) w obszarze domu, sąsiedztwa, kariery, finansów, życia społecznego;
- **przyjaźń** (posiadanie bliskich przyjaciół, budowanie nowych przyjaźni); podstawowe potrzeby (codziennego kontaktu, bezpieczeństwa, dotyku, rytualności, wolnego czasu);
- wrażenia seksualne (uznawanie ich, zaprzeczanie, stan przejściowy); posiadanie dzieci i inne formy wychowywania (podejmowanie decyzji o posiadaniu dzieci, opieka nad sobą, opieka, wychowywanie innych, przyjmowanie opieki od innych);
- poczucie starty (akceptacja dwuznaczność swojej roli, poczucie straty niespełnionych marzeń, oddzielanie żalu i poczucia straty kobiety żyjącej w pojedynkę od poczucia straty w rodzinie);
- **pogodzenie się z rodzicami** (nauka rodziców traktowania singielki jako osoby dorosłej, rozwiązywanie dotychczasowych problemów lub odnalezienie nowego miejsca w swoim życiu dla rodziców);
- **starość** (posiadanie pozytywnego wizerunku singla w starszym wieku, pielęgnowanie przyjaźni, rozważanie życiowych możliwości, przygotowywanie się do śmierci).

Caplan (1985) wyróżnia osiem faz stawania się singlem. Singiel w jego definicji, to osoba nigdy nie będąca w związku małżeńskim, prowadząca jednoosobowe gospodarstwo domowe. Zadaniem kolejnych faz jest zatem adaptacja do roli singla, która obejmuje zdolność samodzielnego radzenia sobie bez pomocy innych, zaspokojenie potrzeby niezależności, stabilizację życia seksualnego, akceptację siebie, akceptację otoczenia i bliskich dla swojego stylu życia. Każdy z kolejnych etapów może być ostatnim, kiedy jednostka decyduje się na związek z drugą osobą.

Dojrzałe kobiety żyjące w pojedynkę nie spełniając tradycyjnych norm kobiecości mają wrażenie, że są spostrzegane jako niekobiece (Byrne, 2003). Model singla odnosi się głównie do młodych kobiet (*single girl*) i jest łączony raczej z dziewczęcością niż dojrzałą kobiecością. Kobiety w wieku 40. lat mają wrażenie, że posiadanie stałego partnera wzmocniłoby

postrzeganie ich jako dojrzałych, odpowiedzialnych jednostek oraz wpłynęło na ich relacje z rodzicami, którzy często czują odpowiedzialność za dorosłe dzieci, które żyją w pojedynkę (MacVarish, 2006).

Z badań longitudinalnych Trimberger (2008) wynika jednak, że w wieku starszym kobiety mogą odnajdować satysfakcję z życia w pojedynkę, a najbardziej zadowolone są te, które przestały intensywnie szukać partnera, zaakceptowały swoją sytuację i zajęły się samorozwojem.

Roona Simpson (Jamieson i in., 2009) przeprowadziła badanie wśród kobiet nieposiadających partnera, z którego wynika, że w początkowej fazie życia w pojedynkę kobietom towarzyszył niepokój, który w miarę upływu czasu zmienił się w pozytywny stosunek do siebie jako singla. Większość kobiet wyraziła zadowolenie ze swojego stylu życia i niechęć wobec zmian, określając je jako źródło swojego zadowolenia. Kobiety w wieku powyżej 60. lat, przeżywają przygody seksualne i związki romantyczne dające satysfakcję, czego przykładem jest autobiografia Jane Juska (2003).

Ocena życia w pojedynkę jest uzależniona od obrazu takiego stylu życia w tożsamości jednostki oraz w reakcji na sposób jej realizowania przez społeczeństwo (Byrne, 2003). Życie w pojedynkę może, choć nie musi, być problematyczne dla singli. Wiele badań wskazuje na możliwość czerpania satysfakcji z takiego stylu życia, mimo jego alternatywnego wobec małżeństwa charakteru. Kobiety, które nie są zaangażowane w intymne relacje rozwijają silne poczucie swojego ja oraz przykładają dużą uwagę do samorozwoju i rozwoju tożsamości indywidualnej (Byrne, 2003).

Część badań (Pahl, Spencer, 2004; Spencer, Pahl, 2006) wskazuje na wzrost znaczenia w dorosłym życiu różnych bliskich relacji, nie ograniczonych jedynie do relacji małżeńskiej. Część kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę nie odnosi swojego życia wobec małżeństwa jako wzoru, ale traktuje jako odmienną, autonomiczną drogę (Budgeon, 2006; Roseneil, Budgeon, 2004; Roseneil, 2007).

Podsumowując analizy teoretyczne, można stwierdzić, że życie w pojedynkę jest wielowymiarowym zagadnieniem, ujmującym czynniki socjokulturowe, jak i psychologiczne. W dotychczasowej polskiej literaturze naukowej, wciąż niewiele jest publikacji ukazujących psychologiczną charakterystykę oraz mechanizmy psychospołecznych konsekwencji bycia singlem wśród dorosłych kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę.

Życie w pojedynkę można nazwać globalnym fenomenem, co stawia przed badaczami nowe wyzwania i nowe pola eksploracji, mające duże znaczenie społeczne. Biorąc pod uwagę również siłę procesu stereotypizacji singli, tym ważniejsze jest przybliżenie faktów związanych z życiem w pojedynkę, w celu zmniejszenia zjawiska *singlismu*.

Z perspektywy konstrukcjonizmu społecznego, życie w pojedynkę jest ujmowane jako jedna z możliwych alternatywnych form życia rodzinnego. Biorąc pod uwagę zmiany kulturowo-społeczne, zwiększającą się grupę singli należy traktować jako wzmacniający się trend. Może to także zmieniać naukową perspektywę ujmowania życia w pojedynkę, która nie traktuje singli jedynie w kategorii deficytu i braku, ale skupia uwagę na osobach żyjących w pojedynkę jako autonomicznym fenomenie psychologicznym i społecznym.

W niniejszej pracy podjęto badania zjawiska życia w pojedynkę i psychospołecznych konsekwencji bycia singlem u kobiet i mężczyzn, które zostaną przedstawione w empirycznej części pracy.

CZEŚĆ EMPIRYCZNA

ROZDZIAŁ V

CEL BADAŃ

Celem podjętych badań była analiza psychospołecznych konsekwencji bycia singlem u kobiet i mężczyzn.

Przyjęto, że pojęcie *singiel* jest rozumiane w tej pracy jako kategoria społeczna, charakteryzująca osoby, które:

- ukończyły 30 lat,
- które nigdy nie były w związku małżeńskim,
- nie są obecnie w stałym związku,
- nie mają dzieci oraz
- są heteroseksualne.

Podstawowym celem badań było poszukiwanie podobieństw i różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami w zakresie psychospołecznych konsekwencji bycia singlem. W pracy tej przyjęto rozumienie płci jako konstruktu biologicznego i społecznego, zatem psychospołeczne konsekwencje były analizowane z uwzględnieniem płci psychologicznej singli. Dodatkowym celem badawczym była eksploracja psychologicznej charakterystyki grupy singli.

W zakresie psychospołecznych konsekwencji bycia singlem przeanalizowane zostały: zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości, poczucie samotności, satysfakcja z życia, wymiary samooceny, wymiary seksualności, kompetencje interpersonalne, style funkcjonowania interpersonalnego, przekonania romantyczne oraz zastępcze interakcje społecznych (*social snacking*). Do badania włączono również wymiary związane z życiem w pojedynkę: okres życia w pojedynkę, liczbę poprzednich związków, przyczyny życia w pojedynkę, pragnienie wejścia w stały nie/formalny bliski związek oraz identyfikację z kategorią singiel i nastawienie wobec tej kategorii.

Aby zrozumieć psychospołeczne konsekwencje życia w pojedynkę, zaproponowano model wpływu zmiennych psychologicznych na zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości i poczucie samotności. Przyjęta metodologia badań pozwoliła poznać

psychologiczne mechanizmy związane z życiem w pojedynkę, które do tej pory było analizowane częściej z perspektywy socjologicznej. Eksploracja tematyki życia w pojedynkę oraz analiza zróżnicowania funkcjonowania psychologicznego kobiet i mężczyzn singli, może stanowić, poza celami naukowymi, wkład w społeczne rozumienie życia w pojedynkę, które jest postrzegane stereotypowo nie tylko przez osoby w związkach, ale i samych singli.

5.1. Pytania badawcze

W odniesieniu do opisanego celu badawczego, sformułowano podstawowe i szczegółowe pytania badawcze.

Podstawowe pytanie badawcze brzmi:

Jakie są psychospołeczne konsekwencje bycia singlem

dla kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę?

Szczegółowe pytania badawcze:

Pytanie 1. Czy istnieją różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami żyjącymi w pojedynkę jako single w zakresie:

- a) zmiennych socjodemograficznych;
- b) zmiennych związanych z życiem w pojedynkę (okres życia w pojedynkę, przyczyny życia w pojedynkę, pragnienie zawarcia nie/formalnego bliskiego związku, liczba poprzednich stałych związków, identyfikacja z kategorią społeczną *singiel*);
- c) zadowolenia z życia w pojedynkę w teraźniejszości;
- d) poczucia samotności;
- e) satysfakcji z życia;
- f) wymiarów samooceny;
- g) wymiarów seksualności;
- h) kompetencji interpersonalnych;
- i) stylów funkcjonowania interpersonalnego;
- j) płci psychologicznej;
- k) przekonań romantycznych;
- l) zastępczych interakcjami społecznymi (*social snacking*)?

Pytanie 2. Czy istnieje związek pomiędzy płcią psychologiczną (psychiczną kobiecością i psychiczną męskością) wśród kobiet i mężczyzn singli a zmiennymi psychologicznymi:

- a) zadowoleniem z życia w pojedynkę w terażniejszości
- b) poczuciem samotności;
- c) satysfakcją z życia;
- d) wymiarami samooceny;
- e) wymiarami seksualności;
- f) kompetencjami interpersonalnymi;
- g) przekonaniem romantycznymi;
- h) zastępczymi interakcjami społecznymi (*social snacking*)?

Pytanie 3. Czy, i w jaki sposób, zmienne psychologiczne wpływają na konsekwencje życia pojedynkę w postaci poczucia samotności oraz zadowolenia z życia w pojedynkę ?

3.1. Czy **zmienne psychologiczne**: wymiary samooceny, płć psychologiczna, satysfakcja z życia, wymiary seksualności, kompetencje interpersonalne i przekonania romantyczne, istotnie **bezpośrednio wpływają na konsekwencje życia w pojedynkę** w postaci poczucia samotności oraz zadowolenia z życia w pojedynkę?

3.2. Czy **zmienne psychologiczne**: wymiary samooceny i płć psychologiczna, istotnie **wpływają na konsekwencje życia w pojedynkę** w postaci poczucia samotności oraz zadowolenia z życia w pojedynkę, **za pośrednictwem**: satysfakcji z życia, wymiarów seksualności, kompetencji interpersonalnych i przekonań romantycznych?

5.2. Hipotezy badawcze

W odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze, zweryfikowane zostały następujące hipotezy:

H 1. **Istnieją różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami żyjącymi w pojedynkę jako single** w zakresie:

- a) zmiennych socjodemograficznych;
- b) zmiennych związanych z życiem w pojedynkę (okres życia w pojedynkę, przyczyny życia w pojedynkę, pragnienie zawarcia nie/formalnego bliskiego związku, liczba poprzednich stałych związków, identyfikacja z kategorią społeczną *singiel*);

- c) zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej;
- d) poczucia samotności;
- e) satysfakcji z życia;
- f) wymiarów samooceny;
- g) wymiarów seksualności;
- h) kompetencji interpersonalnych;
- i) stylów funkcjonowania interpersonalnego;
- j) płci psychologicznej;
- k) przekonań romantycznych;
- l) zastępczych interakcji społecznych (*social snacking*).

Można przypuszczać, że:

- mężczyźni mają wyższy poziom samooceny w zakresie kompetencji, zdolności przywódczych, atrakcyjności fizycznej witalności i integracji tożsamości niż kobiety (O'Brien, Epstein, 1986);
- istnieje wyższy poziom samotności wśród mężczyzn (Jong-Giervald, 2011; Rokach, 2011);
- mężczyźni częściej niż kobiety prezentują przekonania romantyczne (Sprecher, Metts, 1989);
- kobiety osiągają wyższy poziom lęku seksualnego, a mężczyźni wyższy poziom seksualnej samooceny, seksualnej motywacji, zabsorbowania seksualnością, seksualnej asertywności i zewnętrznej kontroli seksualnej (Snell, Fisher, Walters, 1993).

H 2. Istnieje związek pomiędzy płcią psychologiczną (psychiczną kobiecością i psychiczną męskością) wśród kobiet i mężczyzn singli a zmiennymi psychologicznymi:

- a) zadowoleniem z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej,
- b) poczuciem samotności;
- c) satysfakcją z życia;
- d) wymiarami samooceny;
- e) wymiarami seksualności;
- f) kompetencjami interpersonalnymi;
- g) przekonaniami romantycznymi;
- h) zastępczymi interakcjami społecznymi (*social snacking*).

Można przypuszczać, że:

- psychiczna męskość związana jest z większym poczuciem samotności (Cramer, Neyedley, 1998), wysokiej samooceny (Cook, 1985; Orlofsky, O'Heron, 1987) i społecznych kompetencji (Cate, Sugawara, 1986);
- psychiczna anrogia pozytywnie wiąże się z samooceną (Bem, 1975; Bem, Lenney, 1976) wśród kobiet (Lamke, 1982) i dużą satysfakcją życiową (Schickman, Cooper, 1984);
- psychiczna kobiecość związana jest z mniejszym poczuciem samotności (Wheeler, Reis, Nezelek, 1983).

H3.1. **Zmienne psychologiczne:** wymiary samooceny, płeć psychologiczna, satysfakcja z życia, wymiary seksualności, kompetencje interpersonalne i przekonania romantyczne, są **moderatorami konsekwencji życia w pojedynkę** w postaci:

- a) poczucia samotności oraz
- b) zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości wśród ogółu singli.

H3.2. **Zmienne psychologiczne:** satysfakcja z życia, wymiary seksualności, kompetencje interpersonalne i przekonania romantyczne - są **mediatorami** pomiędzy wymiarami samooceny i płci psychologicznej a **konsekwencjami życia w pojedynkę** w postaci:

- a) poczucia samotności oraz
- b) zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości wśród ogółu singli.

5.3. Model badawczy

Skonstruowano model badawczy, w którym uwzględniono:

a. **zmienne socjodemograficzne:**

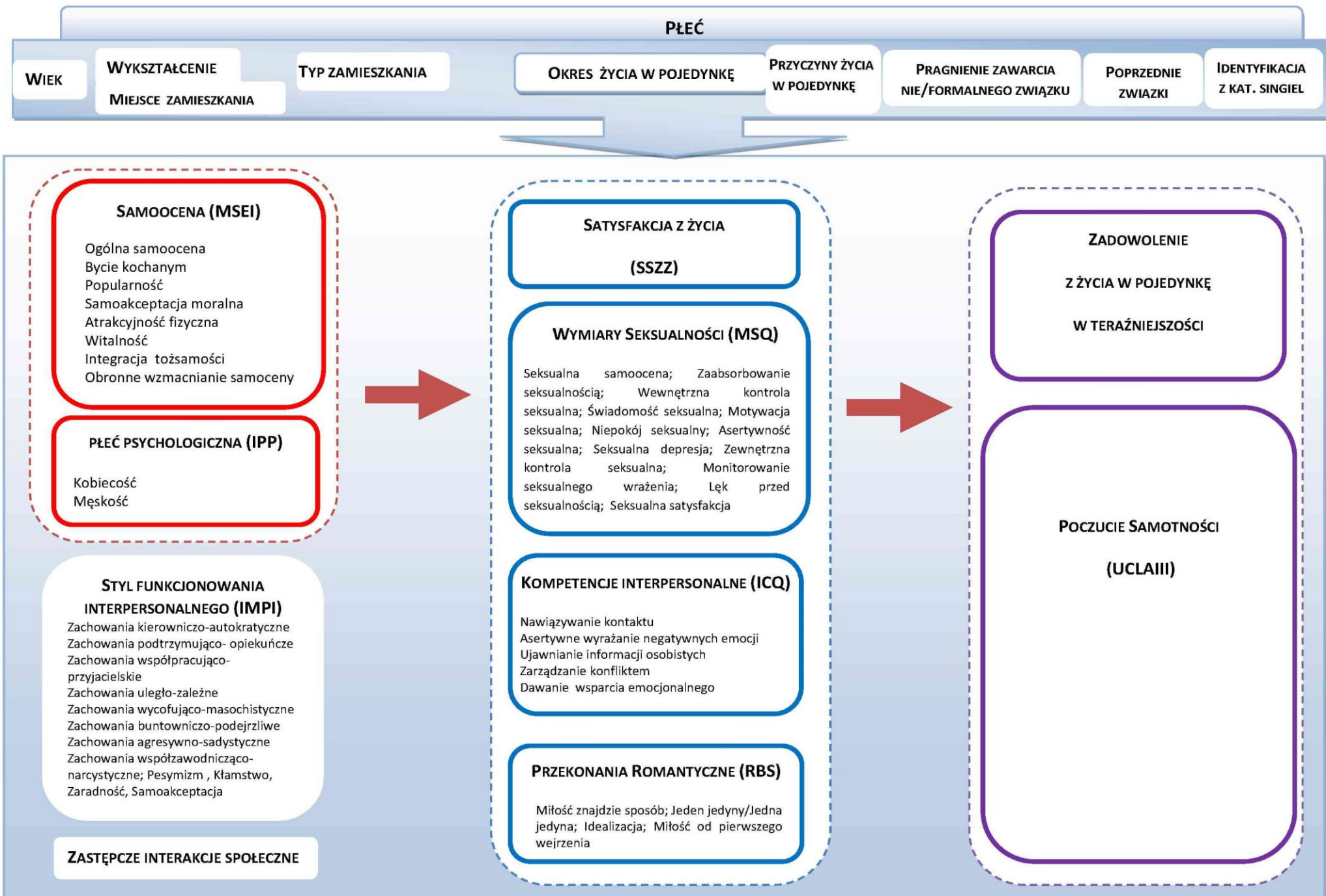
- płeć, wiek, wykształcenie, miejsce i typ zamieszkania;

b. **zmienne związane z życiem w pojedynkę:**

- liczba poprzednich związków;
- okres życia w pojedynkę,
- przyczyny życia w pojedynkę,
- identyfikacja z kategorią społeczną *singiel* i nastawienie wobec tej kategorii;
- pragnienie zawarcia nie/formalnego bliskiego związku,

- c. zmienne charakteryzujące **psychologiczne funkcjonowanie** kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę :
- zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej,
  - poczucie samotności,
  - satysfakcję z życia,
  - wymiary samooceny,
  - wymiary seksualności,
  - kompetencje interpersonalne,
  - style funkcjonowania interpersonalnego,
  - płęć psychologiczna,
  - przekonania romantyczne,
  - zastępcze interakcje społeczne (*social snacking*);
- d. **znaczenie zmiennych psychologicznych** dla konsekwencji życia pojedynkę w postaci zadowolenia z życia w pojedynkę oraz poczucia samotności.

Przyjęte zmienne zostały wybrane w oparciu o dostępną literaturę naukową, psychologiczną i socjologiczną, jako istotne dla konsekwencji psychospołecznego funkcjonowania w pojedynkę wśród osób dorosłych, co zostało wykazane w części teoretycznej pracy. (Rys.1.)

Rysunek 1. Model badawczy życia w pojedynkę - psychospołecznych konsekwencji bycia singlem

5.4. Zmienne i ich operacjonalizacja

W modelu badawczym wyróżniono 12 zmiennych mających ważne znaczenie z perspektywy psychospołecznych konsekwencji życia w pojedynkę. (Tab.2.)

Tabela 2. Operacjonalizacja zmiennych

Lp.	Zmienna <i>Definicja</i>	Rodzaj zmiennel	Wskaźniki zmiennej	Narzędzie badawcze
1	Zmienne socjodemograficzne	Jakościowa	Odpowiedzi na pytania w ankiecie; kategorie: wiek, stan cywilny, wykształcenie, aktualny związek, dzietność, orientacja seksualna, miejsce zamieszkania, typ zamieszkania	Metryczka
2	Zmienne związane z życiem w pojedynkę <i>wybrane kategorie kryterialne osób żyjących w pojedynkę (Ochnik, 2012)</i>	Jakościowa	Poprzednie bliskie związki; okres życia w pojedynkę, przyczyny życia w pojedynkę; identyfikacja i nastawienie wobec kat. <i>singiel</i> pragnienie bycia w stałym nie/formalnym bliskim związku	Ankieta własna
3	Zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości, przeszłości i przyszłości <i>Wynik porównywania własnej sytuacji z ustalonymi przez siebie standardami, kluczowy czynnik subiektywnego samopoczucia (Diener, 1984; Pavot, Diener, 1993)</i>	Jakościowa	Odpowiedzi na pytania w ankiecie	Ankieta własna
4	Poczucie samotności <i>Poczucie niezadowolenia z kontaktów społecznych (Russel, Peplau, Cutrona, 1980)</i>	Ilościowa	Suma punktów dla skali: Poczucie samotności oraz podskali: poczucie braku kontaktu, poczucie zerwania więzi społecznych, brak poczucia przynależności do grupy	Skala Poczucia Samotności UCLA III (Russel, 1996) (adaptacja własna)
5	Satysfakcja z życia <i>Wynik porównywania własnej sytuacji z ustalonymi przez siebie standardami, kluczowy czynnik subiektywnego samopoczucia (Diener, 1984; Pavot, Diener, 1993)</i>	Ilościowa	Suma punktów	Skala satysfakcji z życia SWLS (E. Diener, R. A. Emmons, R. J. Larson, S. Griffin, 1985) (adaptacja: Juczyński, 2009)

6	Samoocena <i>Element systemu Ja motywujący do unikania awersyjnych bodźców i poszukiwania pozytywnych (dostarczających przyjemność) bodźców (Epstein, 1980)</i>	Ilościowa	Suma punktów dla poszczególnych skali: Ogólna samoocena; Bycie kochanym; Popularność; Zdolności przywódcze; Samokontrola; Samoakceptacja moralna; Atrakcyjność fizyczna; Witalność; Integracja tożsamości; Obronne wzmacnianie samooceny	Wielowymiarowy Kwestionariusz Samooceny MSEI (E.J. O'Brien, S.Epstein, 1986)
7	Wymiary seksualności <i>Psychologiczne tendencje związane z relacjami seksualnymi (Snell, Fisher, Walters, 1993)</i>	Ilościowa	Suma punktów dla poszczególnych podskal: seksualna samoocena, zabsorbowanie seksualnością, wewnętrzna kontrola seksualna, świadomość seksualna, motywacja seksualna, niepokój seksualny, asertywność seksualna, seksualna depresja, zewnętrzna kontrola seksualna, monitorowanie seksualnego wrażenia, lęk przed seksualnością, seksualna satysfakcja.	Wielowymiarowy Kwestionariusz Seksualności (The Multidimensional Sexuality Questionnaire, MSQ) (Snell, Fisher, Walters, 1993) (adaptacja: Fecenec, 2008)
8	Kompetencje interpersonalne <i>Kompetencje interpersonalne są wielowymiarowym zjawiskiem (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1988). Istnieją kluczowe rodzaje kompetencji, w ramach których jednostka może prezentować różny poziom umiejętności (Dodge, Murphy, 1984; Goldfried, D'Zurilla, 1969; McFall, 1982).</i>	Ilościowa	Suma punktów dla poszczególnych podskal: nawiązywanie kontaktu; wyrażanie negatywnych emocji; ujawnianie informacji personalnych; zarządzanie konfliktem i wsparcie emocjonalne.	Kwestionariusz Kompetencji Interpersonalnych (Interpersonal Competence Questionnaire ICQ) (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1988) (adaptacja własna)
9	Styl funkcjonowania interpersonalnego <i>jednostki w bezpośrednich kontaktach zachowują się na zasadzie wzajemnych reakcji w określony celowy sposób (Leary, 1957)</i>	Ilościowa	Suma punktów dla poszczególnych podskal: Zachowania kierowniczo-autokratyczne; Zachowania podtrzymująco-opiekuńcze; Zachowania współpracująco-przyjacielskie; Zachowania uległo-zależne; Zachowania wycofująco-masochistyczne; Zachowania buntowniczo-podejrzliwe; Zachowania agresywno-sadystyczne; Zachowania współzawodnicząco-narcystyczne; Samoakceptacja; Pesymizm ; Zaradność; Kłamstwo	Interpersonal Multiphasic Inventory IMPI (Stanik, 2009)
10	Płeć psychologiczna <i>Układ cech psychicznych związanych z płcią (Kuczyńska, 1992).</i>	Ilościowa	Suma punktów dla poszczególnych podskal: kobiecość, męskość; konfiguracja wyników podskal	Inwentarz Oceny Płci Psychologicznej IPP (Kuczyńska, 1992)

11	Przekonania romantyczne <i>Twierdzenia poznawcze określające ideologię romantyzmu (Sprecher, Metts, 1989)</i>	Ilościowa	Suma punktów dla poszczególnych podskal: miłość znajdzie sposób; jeden jedyny/jedna jedyna; idealizacja; miłość od pierwszego wejrzenia	Skala Romantycznych Przekonań / The Romantic Beliefs Scale (Sprecher, Metts, 1989) (adaptacja własna)
12	Zastępcze interakcje społeczne (social snacking) <i>tymczasowy substytut bezpośredniej interakcji interpersonalnej (Gardner, Pickett, Knowles 2005)</i>	Jakościowa	Odpowiedzi na pytania w ankiecie	Inwentarz zastępczych interakcji społecznych SSQ (narzędzie własne)

5.5. Charakterystyka narzędzi badawczych

5.5.1. Skala Poczucia Samotności UCLA III (D. Russell 1996), adaptacja własna

UCLA wielowymiarową skalą mierzącą emocjonalne reakcje osób badanych na spostrzeganą rozbieżność pomiędzy pożądanym a osiąganym stopniem kontaktów społecznych, definiująca samotność jako subiektywne uczucie (Weiss 1973).

Skala Poczucia Samotności UCLA III jest 3. wersją skali opracowaną przez D. Russell'a (1996). Polską adaptację drugiej wersji (D. Russell, L. Peplau, C. Curtone 1980) przeprowadził Józef Rembowski (1992). Trzecia wersja różni się od poprzedniej uproszczeniem pytań (redukcja podwójnych zaprzeczeń) i w odróżnieniu do drugiej itemy są w formie pytającej („*Jak często czujesz (...)*”), rozbudowana została także instrukcja. W pełni zmieniony został 17. item (było: *Jestem nieszczęśliwy, wtedy, gdy czuję się odrzucony*; jest: *Jak często czujesz się nieśmiały/a?*).

Wskaźnik α Cronbacha dla różnych grup osiągnął wartości w przedziale 0.89 – 0.94. W badaniu została zastosowana wersja UCLA III z użyciem tłumaczenia itemów w adaptacji Rembowskiego (1992) w formie pytającej. Do interpretacji samotności włączono także podskale (za Rembowskiem, 1992), choć autorzy wersji oryginalnej zachęcają do traktowania wyników całej skali łącznie jako podstawowego wymiaru samotności.

Przeprowadzona analiza rzetelności wskazała na wysoką rzetelność badanych skal ($\alpha > 0,7$):

- Poczucie samotności ($\alpha = 0,95$),
- Poczucie braku kontaktu intymnego ($\alpha = 0,90$),
- Poczucie zerwanych więzi społecznych ($\alpha = 0,89$),
- Poczucie przynależności do grupy ($\alpha = 0,84$).

5.5.2. Skala Satysfakcji z Życia SWLS (E. Diener, R. A. Emmons, R. J. Larson, S. Griffin, 1985), adaptacja Z. Juczyński (2009)

SWLS jest przeznaczona do indywidualnego i grupowego badania zdrowych i chorych osób dorosłych (Juczyński 2009). Skala zawiera pięć stwierdzeń. Badany ocenia, w jakim stopniu każde z nich odnosi się do jego dotychczasowego życia według 7 stopniowej skali. SWLS powstała na podstawie 48-itemowej wersji kwestionariusza stworzonego przez Dienera i współpracowników (1985), który w wyniku analizy czynnikowej ujawnił trzy czynniki: pozytywny afekt, negatywny afekt oraz satysfakcję i na tej podstawie wyłoniono 5 twierdzeń. Wynikiem pomiaru jest ogólny wskaźnik poczucia zadowolenia z życia, będący efektem porównania własnej sytuacji z ustalonymi przez siebie standardami. Wartości wersji w polskiej adaptacji uzyskały zadawalające wartości (*alfa* Cronbacha 0,81) zbliżone do wersji oryginalnej (Juczyński 2009).

5.5.3. Wielowymiarowy Kwestionariusz Samooceny MSEI (E.J. O'Brien, S. Epstein, 1986), adaptacja D. Fecenec (2008)

Wielowymiarowy Kwestionariusz Samooceny MSEI jest narzędziem samoopisowym umożliwiającym pomiar różnych aspektów samooceny i został oparty na modelu samowiedzy i samooceny Epsteina (Epstein 1980). Główne założenia teorii zostały zawarte w 11 skalach kwestionariusza, które są pogrupowane hierarchicznie: Skala Ogólnej Samooceny (OS); Komponenty środkowego piętra struktury samowartościowania: Kompetencje (K), Bycie Kochanym (BK), Popularność (P), Samokontrola (S), Zdolności Przywódcze (ZP), Samoakceptacja Moralna (SM), Atrakcyjność Fizyczna (AF), Witalność (W); Skala Integracji Tożsamości (IT); Skala Obronnego Wzmacniania Samooceny (OWS). Narzędzie składa się ze 116 twierdzeń, wobec których należy się ustosunkować używając skali od 1 do 5. Kwestionariusz jest przystosowany do indywidualnego i grupowego badania.

Wyniki polskiej adaptacji wskazują na odmienną strukturę czynników od oryginalnej. Fecenec (2008) sugeruje redukcję struktury 11-czynnikowej do dychotomicznej: samoocena dyspozycji instrumentalnych (Bycie Kochanym (tylko w grupie kobiet); Kompetencje, Popularność, Zdolności Przywódcze, Atrakcyjność Fizyczna, Witalność,) oraz samooceny dyspozycji moralno-społecznych (Bycie Kochanym (tylko w grupie mężczyzn), Samokontrola, Samoakceptacja Moralna, Integracja Tożsamości, Obronne Wzmacnianie Samooceny). Niniejsze badania będą odwoływać się do koncepcji funkcji samooceny jako podtrzymującej

spójność obrazu Ja (O'Brien, Epstein 1988). Poziom samooceny pozytywnie wpływa na stopień integracji informacji dotyczących ja, a im wyższa spójność obrazu Ja, tym skuteczniej jednostka pobiera i asymiluje informacje na swój temat.

5.5.4. Wielowymiarowy Kwestionariusz Seksualności MSQ (W.E. Snell, T.D. Fisher, A.S. Walters (1993), adaptacja własna

Wielowymiarowy Kwestionariusz Seksualności (*The Multidimensional Sexuality Questionnaire, MSQ*) (Snell, Fisher, Walters, 1993) jest obiektywnym narzędziem mierzącym 12 obszarów seksualności: seksualną samoocenę, zabsorbowanie seksualnością, wewnętrzną kontrolę seksualną, świadomość seksualną, motywację seksualną, niepokój seksualny, asertywność seksualną, seksualną depresję, zewnętrzną kontrolę seksualną, monitorowanie seksualnego wrażenia, lęk przed seksualnością, seksualną satysfakcję. Analiza czynników potwierdziła uzasadnienie 12 czynników seksualności (Snell i in., 1993). Narzędzie w wersji oryginalnej osiągnęło oczekiwaną rzetelność (wartości α Cronbacha poszczególnych podskal przyjmują wartości 0,71-0,94) (Fisher, Snell 1995). MSQ jest kolejną wersją kwestionariusza, który początkowo dotyczył 20 skal seksualności (Snell, Papini, 1989; Snell, Fisher, Schuh, 1992; Snell, Fisher, Miller, 1991). Kwestionariusz składa się z 60 itemów prezentowanych w formie twierdzeń, wobec których badany ustosunkowuje się na 5 punktowej skali Likerta.

Przeprowadzona analiza rzetelności badana wskaźnikiem α Cronbacha wskazuje na wartości wymiarów seksualności:

- seksualna samoocena ($\alpha=0,91$), zabsorbowanie seksualnością ($\alpha=0,78$), wewnętrzna kontrola seksualna ($\alpha=0,66$), świadomość seksualna ($\alpha=0,71$), motywacja seksualna ($\alpha=0,81$), niepokój seksualny ($\alpha=0,87$), asertywność seksualna ($\alpha=0,44$), seksualna depresja ($\alpha=0,88$), zewnętrzna kontrola seksualna ($\alpha=0,63$), monitorowanie seksualnego wrażenia ($\alpha=0,77$), lęk przed seksualnością ($\alpha=0,75$), seksualna satysfakcja ($\alpha=0,88$).

Najniższa rzetelność uzyskała skala asertywności seksualnej. Mimo przeprowadzenia procesu adopcji językowej narzędzia wśród grupy pilotażowej, prawdopodobnie używanie słowa asertywność w kontekście seksualności, mogło wydawać się niejasne dla osób badanych, co należy wziąć pod uwagę w dalszych pracach nad polską wersją kwestionariusza. Jednocześnie, mimo że wyniki skal o niskiej rzetelności, należy bardzo ostrożnie interpretować, to wyniki badań wykazały trafność zewnętrzną. Potwierdziły, zgodnie z założeniami teoretycznymi, przynależność asertywności seksualnej do wymiarów seksualności pozytywnie wiążącym się z funkcjonowaniem psychologicznym.

5.5.5. Inwentarz Oceny Płci Psychologicznej IPP (A. Kuczyńska, 1992)

Inwentarz ten powstał w oparciu o adaptację amerykańskiego inwentarza Bem Sex Roles Inventory BSRI. Podstawę teoretyczną stanowi teoria schematów płciowych L.S.Bem (1981). IPP bada nasilenie męskości, kobiecości, androgyniczności i nieokreślenia seksualnego wśród kobiet i mężczyzn. Inwentarz składa się z 35 cech, które badają męskość, kobiecość, a także buforowych. Badany musi określić, w jakim stopniu charakteryzuje go każda cecha w następujących w skali od do 5.

Do określenia rzetelności testu zastosowano metodę estymacji wewnętrznej zgodności testu, korzystając ze wzoru Kudera-Richardsona w adaptacji Fergusona. Otrzymano współczynniki rzetelności: dla skali Męskości 0,78, dla skali Kobiecości 0,79.

5.5.6. Interpersonal Multihasic Inventory IMPI (J.M. Stanik, 2009)

IMPI jest narzędziem diagnozy stylów zachowań interpersonalnych i stanowi zrewidowaną wersję Skali Ustosunkowań Interpersonalnych (Stanik 1994), opartym na teorii funkcjonowania interpersonalnego T. Leary`ego (1975). Składa się z 12 skal , które odnoszą się do samoopisu badanych zachowań interpersonalnych: zachowania kierowniczo-autokratyczne; zachowania podtrzymująco- opiekuńcze; zachowania współpracująco-przyjacielskie; zachowania uległo-zależne; zachowania wycofująco-masochistyczne; zachowania buntowniczo-podejrzliwe; zachowania agresywno-sadystyczne; zachowania współzawodnicząco-narcystyczne; oraz skal badających: Samoakceptację, Pesymizm, Zaradność, Kłamstwo. Rzetelność kolejnych skal mieści się w przedziale 0,69-0,89. Badania ustosunkowują się wobec itemów wykorzystując 5 stopniową skalę.

5.5.7. Kwestionariusz Kompetencji Interpersonalnych ICQ (D. Buhrmester, W. Furman, M.T. Wittenberg, H.T. Reis 1988), adaptacja własna

Kwestionariusz Kompetencji Interpersonalnych (Interpersonal Competence Questionnaire ICQ) (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis 1988) ujmuje kompetencje interpersonalne jako zjawisko wielowymiarowe. Podejście to zakłada, że istnieją kluczowe rodzaje kompetencji, w ramach których jednostka może prezentować różny poziom umiejętności (Dodge, Murphy, 1984; Goldfried, D`Zurilla, 1969; McFall, 1982). W pracy nad kwestionariuszem wyróżniono pięć kluczowych kompetencji interpersonalnych w relacjach o równym statusie (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1988): nawiązywanie kontaktu; wyrażanie negatywnych emocji;

ujawnianie swojego Ja w kontaktach społecznych; zarządzanie konfliktem i wsparcie emocjonalne. Stanowią one jednocześnie nazwy podskal. Narzędzie składa się z 40 twierdzeń opisujących hipotetyczną sytuację, wobec których osoba badana ustosunkowuje się na 5-stopniowej skali. W oryginalnej wersji skale okazały się rzetelne osiągając wartość α Cronbacha w zakresie 0,77 – 0,87.

Przeprowadzona analiza rzetelności narzędzia w języku polskim wykazała wysoką rzetelność badanych skal badaną wskaźnikiem α Cronbacha:

- Nawiązywanie kontaktu, $\alpha=0,90$;
- Asertywne wyrażanie negatywnych emocji, $\alpha=0,89$;
- Ujawnianie informacji osobistych, $\alpha=0,84$;
- Zarządzanie konfliktem, $\alpha=0,82$;
- Dawanie wsparcia emocjonalnego, $\alpha=0,90$;

dając średni wynik $\alpha=0,87$, który jest wyższy niż w narzędziu oryginalnym ($\alpha=0,83$).

5.5.8. Skala Przekonań Romantycznych RBS (Sprecher, Metts 1989), adaptacja własna

Skala Przekonań Romantycznych (Romantic Beliefs Scale) jest narzędziem badającym poziom przekonań romantycznych odzwierciedlających ideologię romantyzmu (Sprecher, Metts 1989). Skala uzyskała w oryginalnej wersji zadawalające wskaźniki spójności rzetelności. Narzędzie składa się z 15 itemów, wobec których badany określa swój stosunek na 7-stopniowej skali. Wyróżnione zostały 4 podskale: miłość znajdzie sposób; jeden jedyny/jedna jedyna; idealizacja; miłość od pierwszego wejrzenia, który suma stanowi wynik skali przekonania romantyczne. W wersji oryginalnej skala przekonań romantycznych jako całość osiągnęła wartość α Cronbacha 0,81, natomiast rzetelnopść podskal waha się pomiędzy 0,57 – 0,80, co oznacza, że nie wszystkie skale osiągnęły pożądaną wartość α Cronbacha (0,7). Niemniej jednak autorki narzędzia zwracają uwagę na wysoka trafność teoretyczną testu, rekomendując używanie go w celach naukowych.

Adaptacja własna Skali Przekonań Romantycznych wskazuje na rzetelność skal wskaźnikiem α Cronbacha:

- Przekonania romantyczne jako całość, $\alpha=0,81$;
- Miłość znajdzie sposób, $\alpha=0,79$;
- Jeden jedyny/jedna jedyna, $\alpha=0,61$;
- Idealizacja, $\alpha=0,79$;
- Miłość od pierwszego wejrzenia, $\alpha=0,57$.

Podskale: Jeden jedyny/a oraz miłość od pierwszego wejrzenia nie osiągają minimalnej wartości $\alpha=0,7$ świadczącej o rzetelności. Skale zastosowano zatem z dużą ostrożnością w interpretacji, zwracając jednak uwagę na wskazówki oryginalnej wersji, rekomendującej zastosowanie skal o niższej rzetelności.

5.5.9. Ankieta (narzędzie autorskie)

Narzędzie własne służące do analizy wybranych zmiennych związanych z życiem w pojedynkę zawiera stwierdzenia dotyczące następujących zagadnień:

a) **Pragnienie wejścia w stały bliski związek nie/formalny:** Badani na skali 5-stopniowej określają chęć wejścia w związek małżeński oraz chęć nawiązania długotrwałego bliskiego związku, gdzie 1 - oznacza zdecydowanie nie chcę wejść w związek, a 5 – zdecydowanie chcę wejść w związek;

b) **Przyczyny życia pojedynkę:** badani zakreślają jedną lub kilka z podanych przyczyn życia w pojedynkę:

- z własnego wyboru, z braku odpowiedniego partnera, z przypadku, ze względu na negatywne doświadczenia w poprzednich związkach, z powodu własnych wysokich oczekiwań, z powodu silnych więzi rodzinnych, z potrzeby niezależności, ze względu na styl pracy oraz mogą zaznaczyć i wypełnić rubrykę Inne, która umożliwia dowolną odpowiedź

c) **Okres życia pojedynkę:** badani zaznaczają w rubryce jeden z pięciu wyróżnionych okresów życia pojedynkę:

- Poniżej 6. miesięcy, 6-12 miesięcy, 1-2 lata, 2-5 lat, powyżej 5 lat.

d) **Identyfikacja z kategorią społeczną *singiel* i nastawienie wobec tej kategorii:**

- Identyfikacja z kategorią społeczną *singiel* została zbadana poprzez pytanie zamknięte: *Czy zaliczasz siebie do grupy singli?*, na które badani odpowiadali twierdząco lub przecząco. Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel* zostało zbadane poprzez pytanie otwarte, w odpowiedzi na które badani podawali trzy skojarzenia z pojęciem *singiel*. Zabarwienie emocjonalne użytych przymiotników określano jako pozytywne, negatywne lub neutralne w oparciu o normy społeczne. Odpowiedzi mieszane określano jako nastawienie ambiwalentne.

5.5.10. Inwentarz zastępczych interakcji społecznych SSQ (narzędzie autorskie)

Inwentarz składający się 13 pozycji opisujących zastępcze interakcje społeczne, wobec których badany określa częstotliwość ich stosowania na skali od do 16, gdzie 1 oznacza nigdy, 2-raz na kilka miesięcy, 3- raz miesiącu, 4 - raz w tygodniu, 5- codziennie, 6- kilka razy dziennie.

Każda z pozycji jest interpretowana indywidualnie jako odrębna zastępcza interakcja społeczna.

5.5. 11. Zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej (narzędzie autorskie)

Badani określają na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza krańcowo źle, a 5 – krańcowo dobrze, poziom zadowolenia z życia w pojedynkę w przeszłości, terażniejszości i przyszłości.

5.5.12. Adaptacja narzędzi badawczych

Adaptacja narzędzi badawczych została przeprowadza w kilku etapach. Pierwszym etapem było tłumaczenie itemów na język polski. Tłumaczenie pod względem formalnym było dwukrotnie recenzowane: przez polskiego lingwistę oraz dwujęzycznego native-speakera. Jasność treści dla badanych określono na podstawie udzielanych odpowiedzi w grupie eksperymentalnej (N=30). Analiza rzetelności pozwoliła ustalić, które itemy są niezrozumiałe i wyniku tych działań ostatecznie zmieniono formę na bardziej czytelną.

Do adaptacji narzędzi badawczych wykorzystano metodę α Cronbacha, której wyniki przedstawiono przy opisie narzędzi. Trafność zewnętrzna jest potwierdzona wzajemnymi związkami z innymi użytymi w badaniu wymiarami funkcjonowania psychospołecznego, które potwierdzają założenia teoretyczne.

5.6. Grupa badana

W badaniu wzięło udział 196 osób: 123 kobiety i 73 mężczyzn, które spełniły wymogi kryterialne. Przyjęto definicję singla uwzględniającą następujące kryteria:

- bezdzietne osoby żyjące w pojedynkę (bez stałego związku co najmniej 6 miesięcznego),
- w wieku powyżej 30 lat,
- nigdy nie będące w związku małżeńskim,
- o orientacji heteroseksualnej.

5. 7. Organizacja i przebieg badań

W okresie od stycznia 2012 roku do kwietnia 2012 przeprowadzono badanie pilotażowe w oparciu o przegląd literatury, którego głównym celem była adaptacja narzędzi badawczych.

Badanie główne trwało od kwietnia 2012 roku do kwietnia 2013 roku i zostało przeprowadzone metodą papier-ołówek oraz on-line poprzez **dobór celowy** osób badanych.

W badaniu metodą **papier-olówek** wzięło udział łącznie 110 osób, które oddały 68 w pełni uzupełnionych kwestionariuszy. Spośród tej grupy wyłoniono zaledwie 10 osób, które spełniały założone kryteria badawcze:

- bezdzietne osoby żyjące w pojedynkę (bez stałego związku co najmniej 6 miesięcznego),
- w wieku powyżej 30 lat,
- nigdy nie będące w związku małżeńskim,
- o orientacji heteroseksualnej.

Badanie to przeprowadzono w środowisku akademickim (Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa w Katowicach) oraz **metodą kuli śniegowej** również poza środowiskiem akademickim.

Badanie **on-line** przeprowadzono przy współpracy portalu datingowego Sympatia, który dwukrotnie zachęcał swoich użytkowników do wypełniania kwestionariuszy. Dodatkowym sposobem zbierania danych był bezpośredni kontakt ze środowiskiem singli w formie prowadzenia wykładów i współorganizacji spotkań dla singli. Efektem tych działań było podjęcie się wypełniania kwestionariuszy on-line przez 1 971 osób, z których 327 osób w pełni uzupełniło odpowiedzi. Spośród tej grupy jedynie 186 osób spełniało założone kryteria badawcze. Średni czas wypełniania kwestionariusza on-line wyniósł 70 min. 44s.

Łącznie, w efekcie badań prowadzonych metodą on-line oraz metodą papier-olówek, uzyskano **196** kwestionariuszy, w pełni uzupełnionych przez osoby spełniające kryteria badawcze.

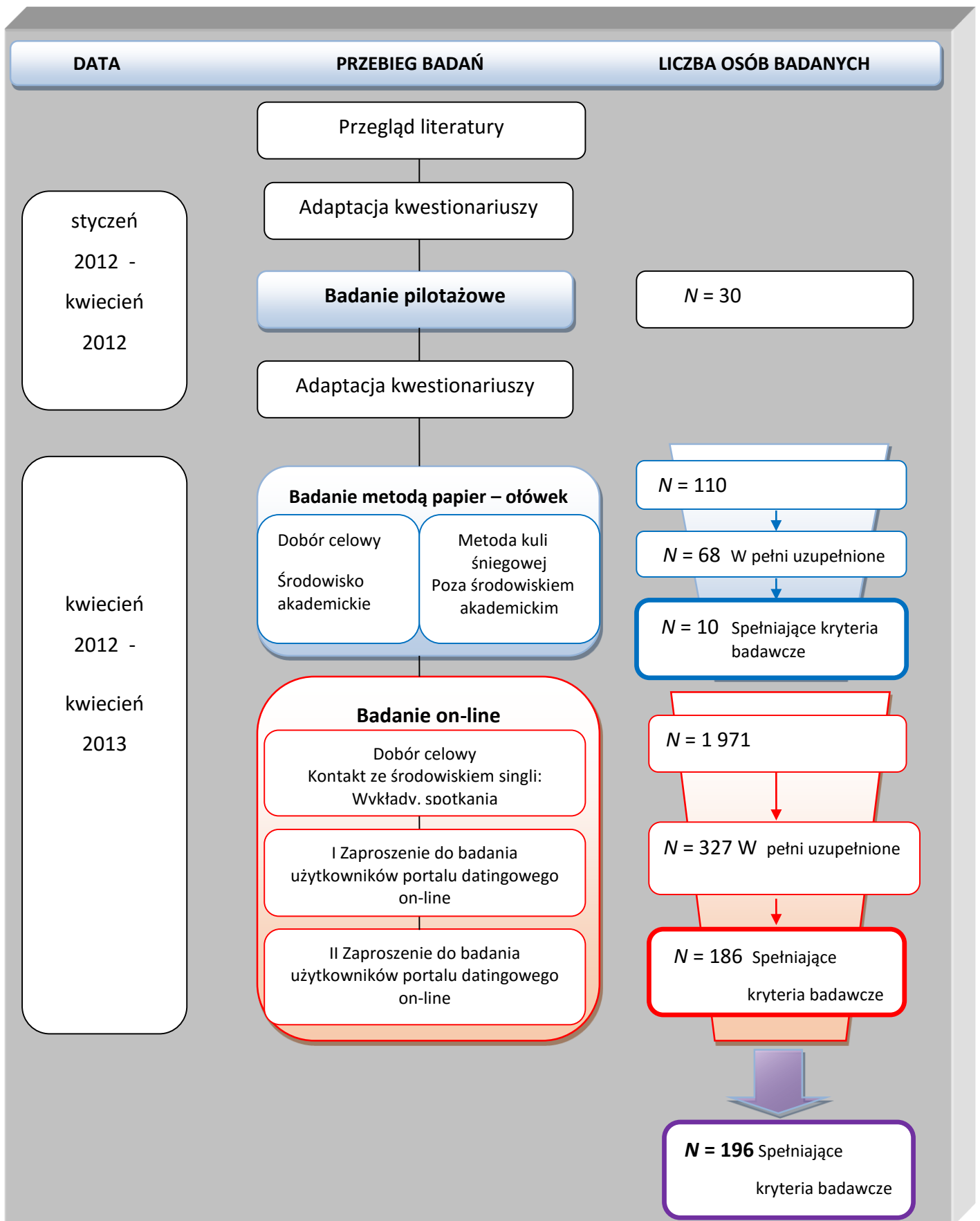
Wybrane cechy kryterialne w badaniu (bezdzietność, panny/kawalerowie) utrudniły dostęp do grupy potencjalnych uczestników badania. Należy zwrócić uwagę, że mimo statystyk ukazujących grupę singli jako dynamicznie rosnąca, to włączane są do niej zazwyczaj osoby po rozwodzie.

Uczestnicy badania musieli odpowiedzieć na 444 pytania w zakresie ich funkcjonowania psychologicznego. Tak duża liczba narzędzi badawczych była podyktowaną potrzebą optymalnej charakterystyki grupy singli i psychospołecznych konsekwencji bycia singlem. Niemniej jednak, obszerne narzędzie badawcze należy potraktować jako utrudnienie w przeprowadzaniu badania, które sprawiło, że badanie ukończyła mniej niż co piąta osoba (18%). (Rys.2.)

Badani zostali poinformowani w instrukcji o naukowym celu badania stworzenia pełnej charakterystyki singli oraz zapewnieni o anonimowości badania, co było kluczowe ze względu na poruszanie w narzędziu badawczym wielu wymiarów psychologicznych, w tym seksualności.

Rysunek.2. Organizacja i przebieg badań własnych

Współczesny sposób komunikacji odbywa się w dużej mierze w cyberprzestrzeni. Relatywnie łatwy dostęp do Internetu wpłynął także na sposób prowadzenia badań naukowych w zakresie psychologii. Amerykańscy badacze (Kraut, Olson, Banaji, Bruckman, Cohen, Couper, 2004) prezentują pozytywne stanowisko wobec przeprowadzania badań poprzez Internet. Można się z nim zapoznać w raporcie opublikowanym w „American Psychologist” w 2004 r. Z tej perspektywy badania on-line traktowane są na równi z badaniami prowadzonymi w sposób tradycyjny. Podkreślona jest przede wszystkim możliwość dotarcia do dużej grupy osób badanych oraz ich efektywność. Jednakże dyskusji podlegają także zagrożenia, które należy mieć na uwadze prowadząc tego typu badania. Zatem badania on-line niosą ze sobą pewne zagrożenia metodologiczne, od których badania prowadzone metodą tradycyjną także nie są wolne – inny jednakże jest ich charakter.

Do słabości badań on-line można zaliczyć przede wszystkim jakość badań. Badacz nie może bowiem kontrolować kontekstu badawczego oraz zapewnić osobie badanej kontrolowanych warunków badania. Przede wszystkim istotna jest kwestia charakterystyki osób badanych, które nie stanowią realnej reprezentacji populacji. Badania wskazują (Kraut i in., 2004), że użytkownicy Internetu stanowią specyficzną grupę. Poza tym łatwość wypełnienia kwestionariuszy on-line lub uczestnictwa w badaniu jednocześnie powoduje, że w porównaniu do tradycyjnego badania, o wiele więcej osób rezygnuje z badania po jego rozpoczęciu, co zmniejsza w oczywisty sposób skuteczność badania (Williams, Cheung, Choi, 2000; Williams, Govan, Croker, Tynan, Cruickshank, Lam, 2002). Brak fizycznej obecności badacza może mieć dwoisty wpływ na sytuację badania i motywację osoby badanej. Pozytywny wpływ opisany zostanie poniżej. Natomiast ewentualny negatywny wpływ dotyczy braku możliwości bezpośredniej kontroli procedury badawczej (Kraut i in., 2004). Zaleca się zatem, aby badania prowadzone w sieci poprzedzone były zaproszeniem i opisem badań, co znacznie zwiększa zwrotność kwestionariuszy (Witmer, Colman, Katzman, 1999).

Jako mocne strony badań on-line należy podkreślić niższe koszty prowadzenia badań oraz możliwość badania zjawisk, które trudno jest analizować w tradycyjny sposób. Specyfika Internetu pozwala na empiryczne badania nowych zjawisk społecznych lub powstających trendów (Schmidt, 1997) i zmian, np. zmiany tożsamości (Turkle, 1999). Zatem innowacyjność poruszanych tematów za pomocą sieci uznawana jest główny atut. Podkreśla się także możliwość obserwacji zachowań społecznych poprzez analizę aktywności na forach, w grupach dyskusyjnych, przykładem mogą być badania formowanie się tożsamości (McKenna, Bargh, 1998). Badania z użyciem Internetu pozwalają także dotrzeć do trudno dostępnych grup społecznych (Coomber, 1997). Wnioski z badania eksperymentalnego

prowadzonego przez 30 dni (Bos, Olson, Gergle, Olson, Wright, 2002) skupione na analizie rozwoju kapitału społecznego, sugerują, że obserwacja prowadzona w sposób pośredni, poprzez Internet, pozwala zminimalizować wpływ badacza na sytuację badania. Można domniemywać, że brak realnego, fizycznego kontaktu z obserwowującym badaczem, pozwala osobie badanej na większą autonomię, a zatem i otwartość w wyrażaniu opinii. Badania za pośrednictwem Internetu nie stanowią bezpośredniej reprezentacji populacji, jednak pozwalają na dotarcie do bardzo zróżnicowanej grupy oraz badanie zjawisk, które ze względów kulturowych są trudne do zbadania. Do takich zjawisk należy seksualność. Mimo interaktywności Internetu, która w dużej mierze stanowi o specyfice użytkowania, w użytkowniku budowane jest silne poczucie anonimowości, co staje się istotnym elementem badania seksualności. Można zakładać, że odpowiedzi, pozbawione społecznych i kulturowych ograniczeń, są bardziej szczere. Badacze używający Internetu jako narzędzia dotarcia do badanych, podkreślają, że właśnie dzięki wymienionym czynnikom, badanie przeprowadzone w Internecie jest badaniem wartościowym (Donnelly, Burgess, Anderson, Davis, Dillard, 2011).

5.9. Sposób analizy danych statystycznych

Analiza statystyczna została przeprowadzona z wykorzystaniem komputerowych pakietów statystycznych programu SPSS 21. Dla zweryfikowania istotności różnic został użyty nieparametryczny test H Kruskala-Wallisa, test U Manna – Whitneya, parametryczny test t-Studenta. Aby zweryfikować związki korelacyjne użyto współczynnika korelacji *rho* Spearmana. Dokonano analizy regresji liniowej metodą krokową. Dla szczególnej charakterystyki badanej grupy wykorzystano hierarchiczną analizę skupień i następnie analizę skupień metodą k-średnich oraz istotności różnic testem jednoczynnikowej analizy wariancji ANOVA. W celu weryfikacji modelu równań strukturalnych (SEM) ustalono istotności ścieżek za pomocą dodatku AMOS programu SPSS 21.

Analiza normalności rozkładu wszystkich zmiennych została przeprowadzona testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa. Ze względu na przejrzystość wyników badania, analizy normalności rozkładu zmiennych załączono w Aneksie.

ROZDZIAŁ VI

REZULTATY BADAŃ WŁASNYCH

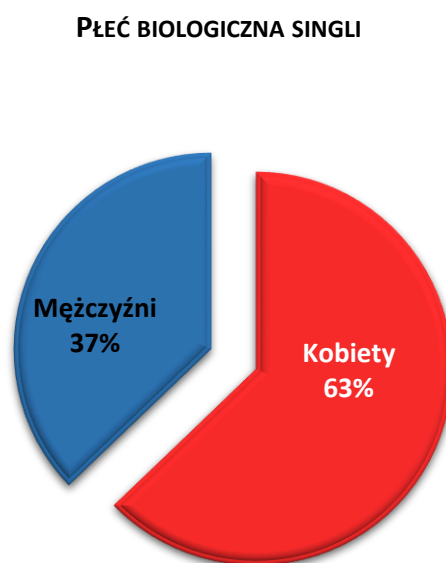
6.1. GRUPA BADANA. ANALIZA ZMIENNYCH SOCJODEMOGRAFICZNYCH I ZMIENNYCH ZWIĄZANYCH Z ŻYCIEM W POJEDYNKĘ

6.1.1. ANALIZA ZMIENNYCH SOCJODEMOGRAFICZNYCH

PŁEĆ BIOLOGICZNA

W badaniu udział wzięły 123 kobiety (63%) oraz 73 mężczyzn (37%) żyjących w pojedynkę, nigdy nie będących w związku małżeńskim, w wieku powyżej 30. lat, bezdzietnych, o orientacji heteroseksualnej - określanych mianem *singli*. (Rys.3)

Rysunek 3. Płeć biologiczna singli

WIEK

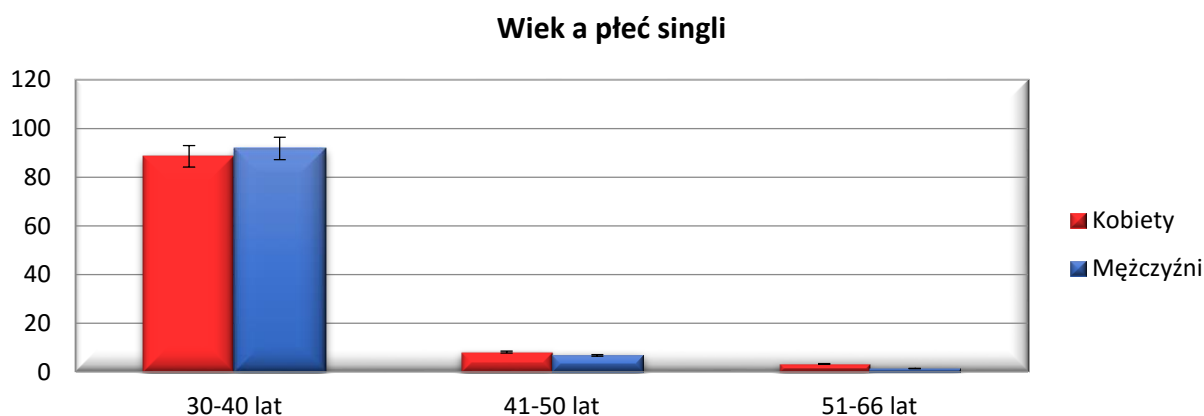
Wśród badanych znalazło się 196 osób w wieku od 30 do 66 lat spełniających wyznaczone kryteria kategorii singiel. Średnia wieku wyniosła 34 lata. Zdecydowana większość uczestników badania znalazła się w przedziale wiekowym 30-40 lat (89,9%), w przedziale 41-50 lat znalazło się 15 osób (7,7%) a w najstarszej grupie od 51 do 66 lat – 5 osób (2,6%). (Tab.3.)

Tabela 3. Statystyki opisowe wieku ogółu oraz kobiet i mężczyzn singli

Wiek	N	Min.	Max.	M	SD
Ogół	196	30,00	66,00	34,45	5,78
Kobiety	123	30,00	66,00	34,89	6,24
Mężczyźni	73	30,00	54,00	33,71	4,85

Wśród mężczyzn średnia wieku to 34 lata, w przedziale wiekowym 30-40 lat mieści się 91,8% uczestników (n=67). Wśród kobiet średnia wieku to 35 lat, a w pierwszym przedziale wiekowym znajduje się 88,6% badanych (n=109). W przedziale wiekowym 41-50 lat znalazło się 6,8% mężczyzn (n=5) i 8,1% kobiet (n=10). W grupie osób najstarszych znalazł się jeden mężczyzna (1,4%) w wieku 54 lat. Wśród kobiet w wieku 51-66 lata znalazły się 4 kobiety (3,3%). Zatem najwyższy wiek badanych to 54 wśród mężczyzn i 66 wśród kobiet. (Rys.4.)

Rysunek 4. Wiek kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Analiza nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć nie różnicuje istotnie wieku ($\chi^2 = 1,859$, $p = 0,173$). (Tab.4.)

Tabela 4. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wieku wśród kobiet i mężczyzn singli

Wiek	
χ^2	1,859
df	1
p	,173

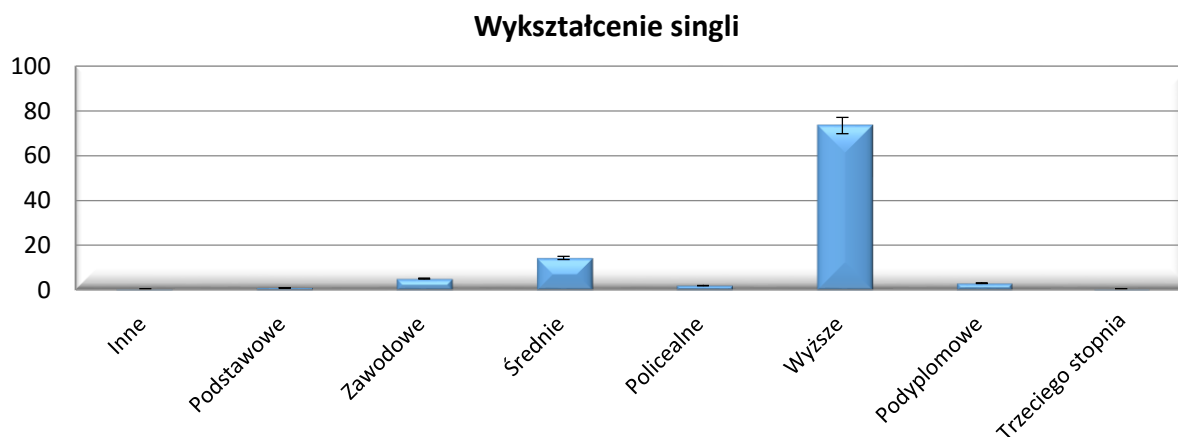
Zmienna grupująca: Płeć

Zatem kobiety i mężczyźni single nie różnili się istotnie wiekiem.

WYKSZTAŁCENIE

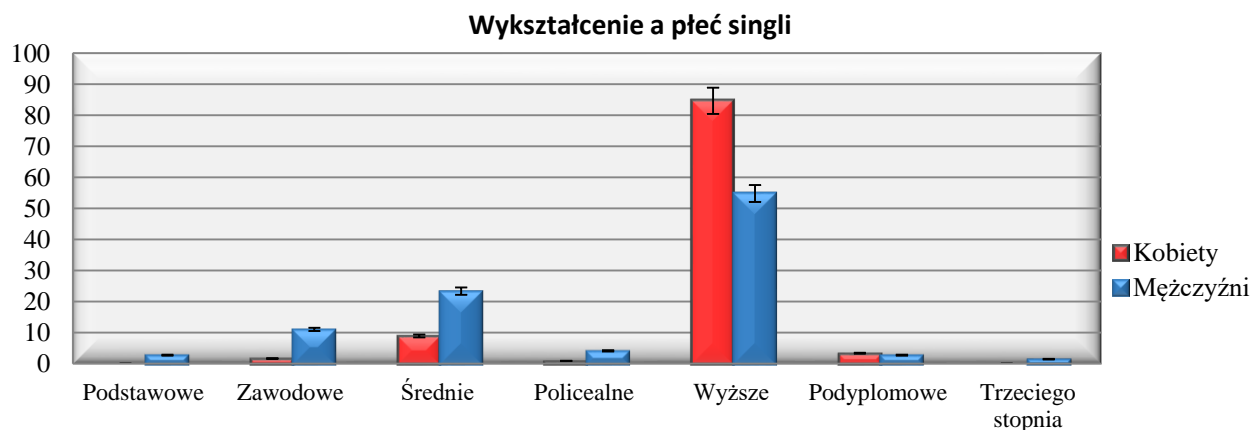
W badanej grupie 144 osoby (73,5%) miały wykształcenie wyższe, 28 średnie (14,3%), 10 osób zawodowe (5,1%), a 14 osób inne (7,1%), w tym cztery osoby wykształcenie policealne (2%), dwie - podstawowe (1%), sześć - podyplomowe (3,1%), jedna osoba z wykształceniem trzeciego stopnia (0,5%) i jedna osoba nieokreślona w zakresie wykształcenia (1%). (Rys.5)

Rysunek 5. Wykształcenie wśród ogółu singli w ujęciu procentowym

Wykształcenie wyższe miało 84,6 % kobiet (n=104) i 54,8% mężczyzn (n=40) w grupach homogenicznych płciowo. Wśród mężczyzn znalazły się dwie osoby z najniższym podstawowym wykształceniem (2,7%) oraz jedna osoba z najwyższym – trzeciego stopnia (1,4%). Wśród kobiet nie było osób o takim wykształceniu. Wykształcenie średnie osiągnęło 8,9% kobiet (n=11) i 23,3% mężczyzn (n=17). Studia podyplomowe zadeklarowało 3,3% kobiet (n=4) i 2,7% mężczyzn (n=2), a wykształcenie policealne odpowiednio 0,8% kobiet (n=1) i 4,1% mężczyzn (n=3). (Rys.6)

Rysunek 6. Wykształcenie wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć jest związana z poziomem wykształcenia ($\chi^2=17,978$, $p<0,001$). (Tab.5)

Tabela 5. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wykształcenia ze względu na płeć

	Wykształcenie		N	Średnia ranga
χ^2	17,978	Mężczyźni	73	80,85
<i>df</i>	1	Kobiety	123	108,04
<i>p</i>	<0,001	Ogółem	196	

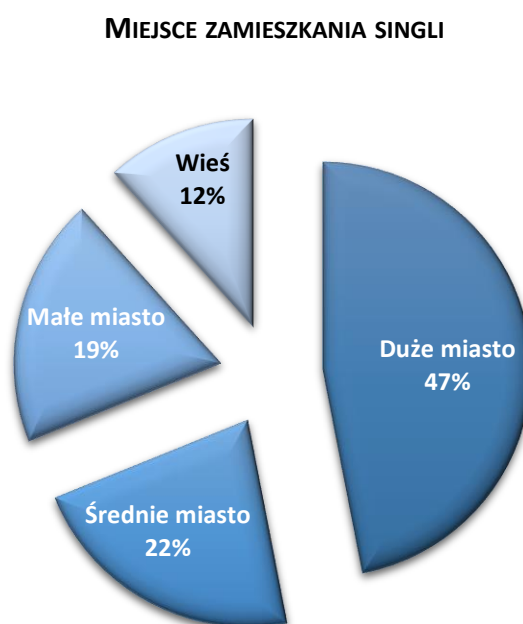
Zmienna grupująca: Płeć

Analiza średnich rang wskazuje, że wśród singli **wykształcenie kobiet** było istotnie **wyższe** od mężczyzn.

MIEJSCE ZAMIESZKANIA

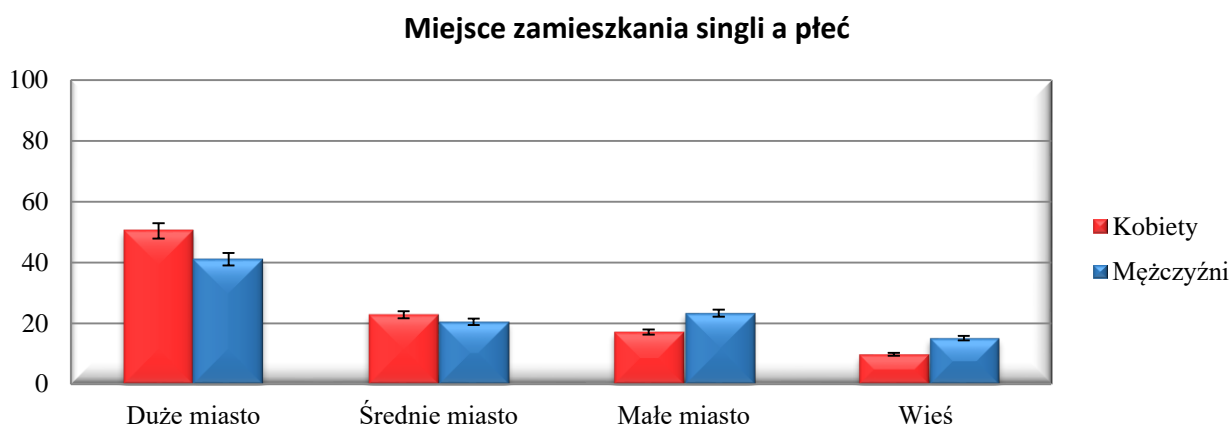
Prawie połowa badanych zamieszkiwała duże miasto powyżej 200 tys. mieszkańców ($n=92$, 46,9%), następnie 21,9% ($n=43$) zamieszkiwało średnie miasto do 200 tys., 19,4% ($n=38$) małe miasto do 50 tys., a najmniej osób mieszkało na terenach wiejskich – 11, 7% ($n=23$). (Rys.7)

Rysunek 7. Miejsce zamieszkania ogółu singli w ujęciu procentowym

Ponad połowa kobiet (50,4%, n=62) i 41,1% mężczyzn (n=30) mieszkało w dużym mieście, średnim mieście 22,8% kobiet (n=28) i 20,5 % mężczyzn (n=15), małym mieście 17,1% kobiet (n=21) i 23,3% mężczyzn (n=17), a na wsi mieszkało 9,8% kobiet (n=12) i 15,1% (n=11) mężczyzn. Wskaźniki procentowe odnoszą się do grupy kobiet jako całości (100%, N=123) oraz osobno dla grupy mężczyzn (100%, N=73).(Rys.8)

Rysunek 8. Miejsce zamieszkania wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego związku pomiędzy płcią a miejscem zamieszkania ($\chi^2=1,864$; $p=0,172$). (Tab. 6)

Tabela 6. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic miejsca zamieszkania ze względu na płeć

Miejsce zamieszkania	
χ^2	1,864
df	1
p	,172

Zmienna grupująca: Płeć

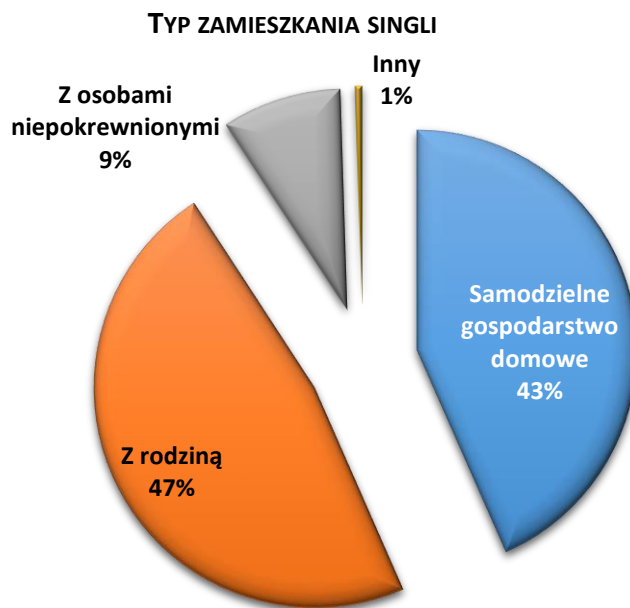
Płeć nie różnicowała miejsca zamieszkania wśród badanych singli.

TYP ZAMIESZKANIA

Jako typ zamieszkania wprowadzono samodzielne gospodarstwo domowe, zamieszkanie z rodziną, zamieszkanie z osobami niespokrewnionymi i inne. Największa grupa badanych mieszkała z rodziną (47%, n=85), następnie równie duża grupa prowadziła samodzielne gospodarstwo domowe (43%, n=85). Zdecydowanie mniej zamieszkiwało z osobami niespokrewnionymi (8,7%, n=17). Jedna osoba zaznaczyła styl zamieszkania *Inny* (0,5%). Styl zamieszkania *Inny* został wyłączony z analizy statystycznej. (Rys.9)

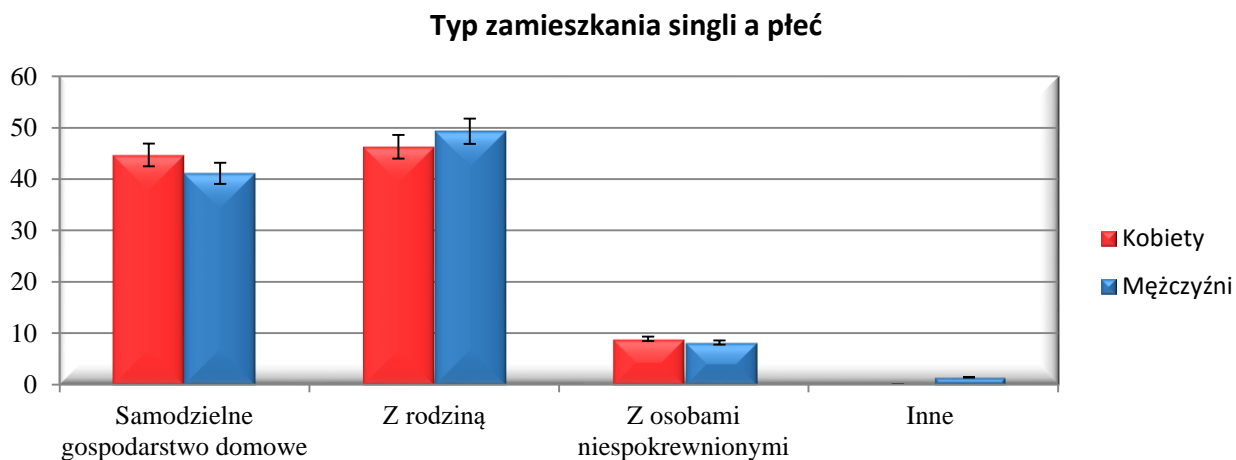

Rysunek 9. Typ zamieszkania wśród ogółu singli w ujęciu procentowym

Uwzględniając podgrupy kobiet (N=123) i mężczyzn (N=73), samodzielne gospodarstwo prowadzi 44,7 % kobiet (n=55) i 41,1 % mężczyzn (n=30), z rodziną mieszkało 46,3% kobiet (n=57) i 49,3% mężczyzn (n=36), a z osobami niespokrewnionymi 8,9% kobiet (n=7) i 8,2% mężczyzn (n=6). Jeden mężczyzna (1,4) określił swój typ zamieszkania jako *Inny*. (Rys.10)

Rysunek 10. Typ zamieszkania wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Typ zamieszkania a wiek

Typ zamieszkania nie był związany także z wiekiem ($\chi^2=0,073$, $p>0,05$), przy ujęciu wszystkich kategorii zamieszkania. Zatem wiek nie różnicował osób mieszkających samodzielnie oraz z rodziną i osobami niespokrewnionymi. Jednak porównanie osób samodzielnie mieszkających ze wszystkimi innymi typami zamieszkania, które łącznie można nazwać: *zamieszkanie z innymi*, ukazał istotną różnicę w zakresie wieku ($\chi^2=0,073$, $p=0,001$). (Tab.7) (Rys.11)

Tabela 7. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic typu zamieszkania ze względu na wiek

	Typ zamieszkania		
	Samodzielne –	Z innymi a wiek	Wszystkie typy zamieszkania a wiek
χ^2		11,079	,073
df		1	1
p		,001	,787

Zmienna grupująca: wiek (przedziały wiekowe: 30-40, 41-50, 51-66)

Rysunek 11. Średnie rangi testu Kruskala-Wallisa istotności różnic typu zamieszkania ze względu na wiek

Analiza średnich rang ukazała, że badani **single mieszkający samodzielnie są istotnie starsi od singli mieszkających z innymi.**

Analiza testem Kruskala-Wallisa Płeć nie wykazała zróżnicowania typu zamieszkania ze względu na płeć. Porównanie poszczególnych stylów zamieszkania ($\chi^2 = 0,308$, $p > 0,05$) oraz samodzielnego zamieszkania z pozostałymi formami ($\chi^2 = 0,308$, $p > 0,05$) nie wykazuje związku z płcią. (Tab.8)

Tabela 8. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic typu zamieszkania ze względu na wiek

	Typ zamieszkania	
	Samodzielne - z innymi	Wszystkie typy zamieszkania
χ^2	,308	,312
<i>df</i>	1	1
<i>p</i>	,579	,576

Zmienna grupująca: płeć

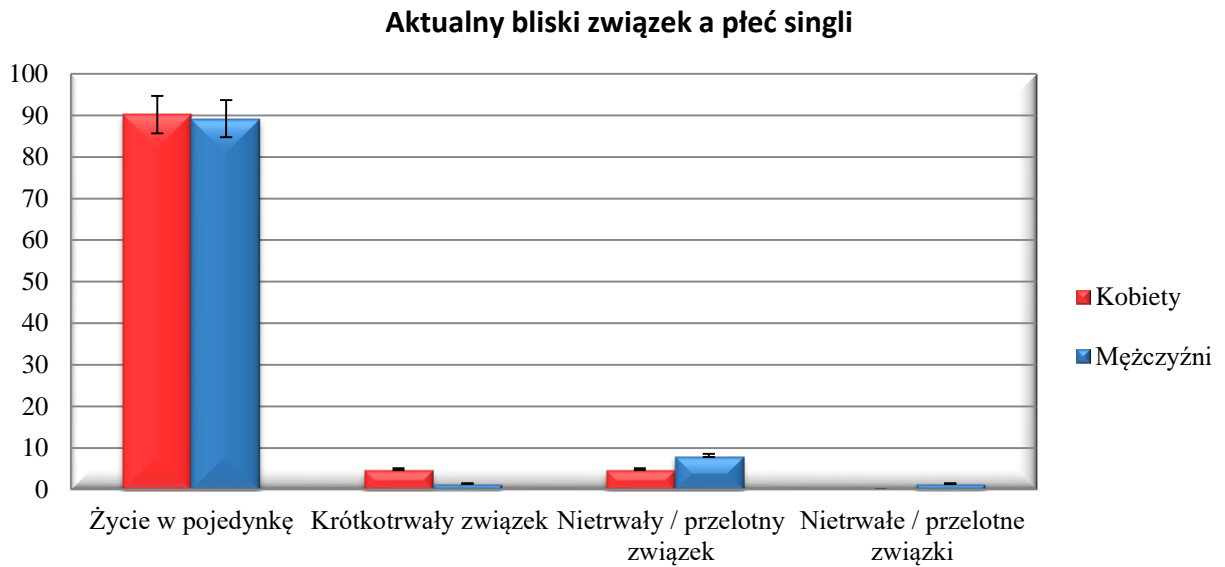
Zatem płeć nie różnicuje istotnie typu zamieszkania wśród singli.

6.1.2. ANALIZA ZMIENNYCH ZWIĄZANYCH Z ŻYCIEM W POJEDYNKĘ

AKTUALNY BLISKI ZWIĄZEK

W założonej definicji singla przyjęto, że trwały związek interpersonalny trwa co najmniej 6 m-cy. Oznacza to, że single mogą być w krótkotrwałych związkach, nawiązywać przelotne związki lub kilka przelotnych związków jednocześnie. Wśród badanych 176 osób (89,9%) skategoryzowało się jako osoby żyjące w pojedynkę. W grupie tej znalazło się 111 kobiet (90,2%) oraz 65 mężczyzn (89%). 12 osób (6,1%) zadeklarowało, że obecnie jest w nietrwałym / przelotnym związku, a 7 (3,6%) obecnie znajduje się w krótkotrwałym związku poniżej 6 m-cy. W nietrwałym/przelotnym związku znajduje się 4,9% kobiet (N=6) i 8,2% mężczyzn (N=6). W związku trwającym poniżej 6 m-cy znajduje się sześć kobiet (4,9%) i jeden mężczyzna (1,4%). W kategorii nietrwałe/przelotne związki trwające jednocześnie zadeklarował się jeden mężczyzna (1,4%).(Rys.12.)

Rysunek 12. Zmienna aktualny bliski związek wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

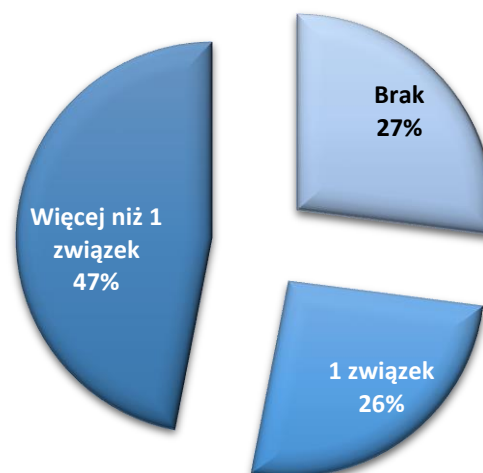

POPZEDNIE DŁUGOTRWAŁE BLISKIE ZWIĄZKI

W badaniu przeprowadzono analizę poprzednich długotrwałych związków, czyli trwających powyżej 6 m-cy. Wśród singli aż **27% (n=53) nigdy nie było w trwałym związku**, 26% było w jednym związku (n=51), a prawie połowa (47%) (n=92) była w więcej niż jednym związku. (Rys. 13)

Rysunek 13. Liczba poprzednich długotrwałych bliskich związków wśród ogółu singli w ujęciu procentowym

POPZEDNIE DŁUGOTRWAŁE BLISKIE ZWIĄZKI SINGLI

Wśród osób żyjących w pojedynkę 30,1% mężczyzn (n=22) i 24,4% kobiet (n=30) zadeklarowało brak bliskiego stałego związku w przeszłości, 32,9 % mężczyzn (n=24) i 22% kobiet (n=27) jeden długotrwały związek oraz 37% mężczyzn (n=27) i 53,7% kobiet (n=66) więcej niż jeden związek. (Tab.9) (Rys.14)

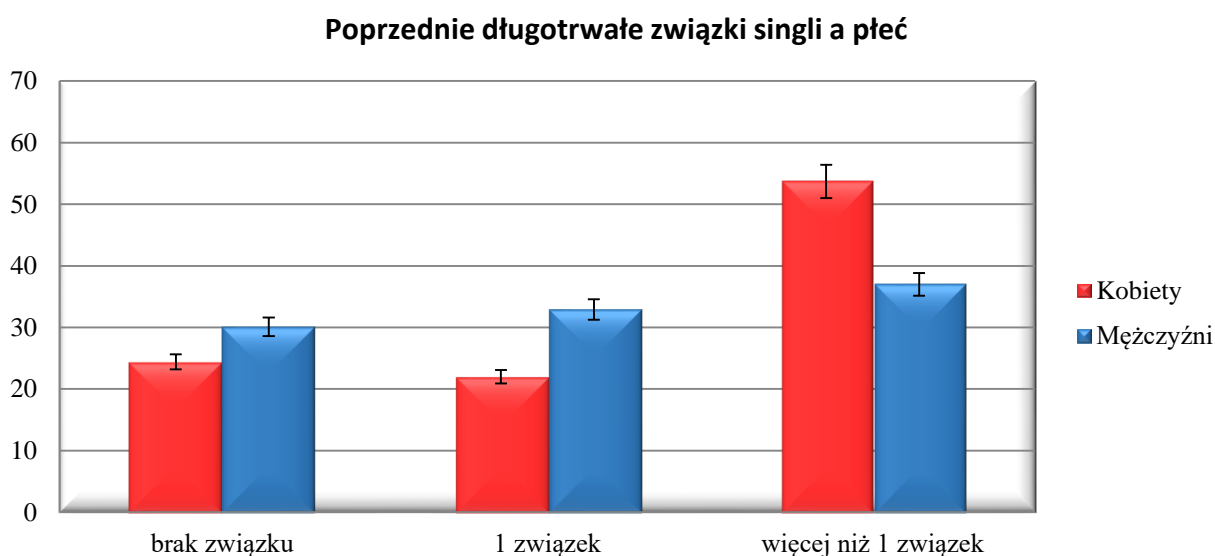
Tabela 9. Statystyki opisowe liczby poprzednich bliskich związków wśród ogółu, kobiet i mężczyzn singli

Poprzednie związki	Ogół		Kobiety		Mężczyźni	
	N	%	N	%	N	%
Brak związku (1)	53	27	30	24	22	30
1 związek (2)	51	26	27	22	24	33
Więcej niż 1 związek (3)	92	47	66	54	27	37
Ogółem	196	100	123	100	73	100

Poprzednie związki	Ogół				Kobiety				Mężczyźni			
	M	SD	Min	Max	M	SD	Min	Max	M	SD	Min	Max
Poprzednie związki	2,19	0,85	1	3	2,28	0,83	1	3	2,03	0,85	1	3

Rysunek 14. Liczba poprzednich długotrwałych bliskich związków wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Analiza statystyczna przeprowadzona za pomocą testu Kruskala-Wallisa wykazała istotne zróżnicowanie różnicy pomiędzy kobietami i mężczyznami w zakresie liczby posiadanych związków ($\chi^2=5,804$, $p=0,016$). (Tab.10)

Tabela 10. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa w zakresie poprzednich długotrwałych związków ze względu na płeć

Poprzednie długotrwałe związki			<i>N</i>	<i>Średnia ranga</i>
χ^2	5,804	Mężczyźni	73	88,22
<i>df</i>	1	Kobiety	123	104,60
<i>p</i>	,016	Ogółem	196	

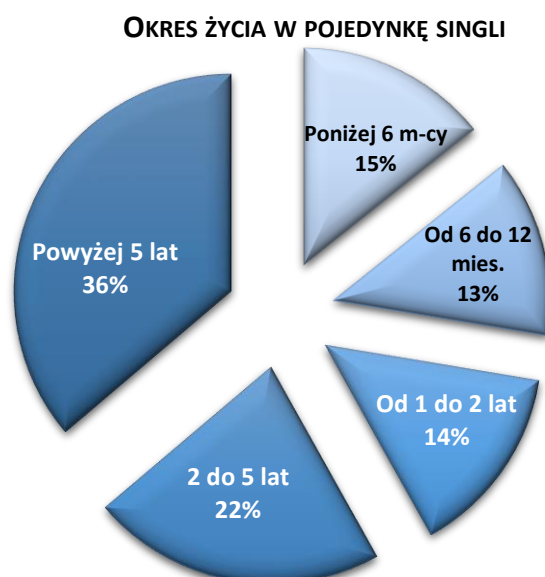
Zmienna grupująca: płeć

Wśród badanych singli **kobiety miały więcej długotrwałych bliskich związków** w swojej dotychczasowej historii niż mężczyźni.

OKRES ŻYCIA POJEDYNKĘ

Okres w życia w pojedynkę rozumiany był jako przedział czasowy okresu życia bez stałego partnera, czyli bez stałego bliskiego związku trwającego powyżej 6 m-cy. Największa grupa pośród badanych to osoby, które żyją bez stałego partnera ponad 5 lat (36,2%, n=71), najkrócej – poniżej 6 m-cy żyje bez stałego partnera 14,3% badanych (n=28). 13,3% żyje w pojedynkę od 6 do 12 miesięcy (n=26), 14,3% od 1 do 2 lat (n=28), a od 2 do 5 lat w pojedynkę żyje 21,9 % osób (n=28). (Rys.15)

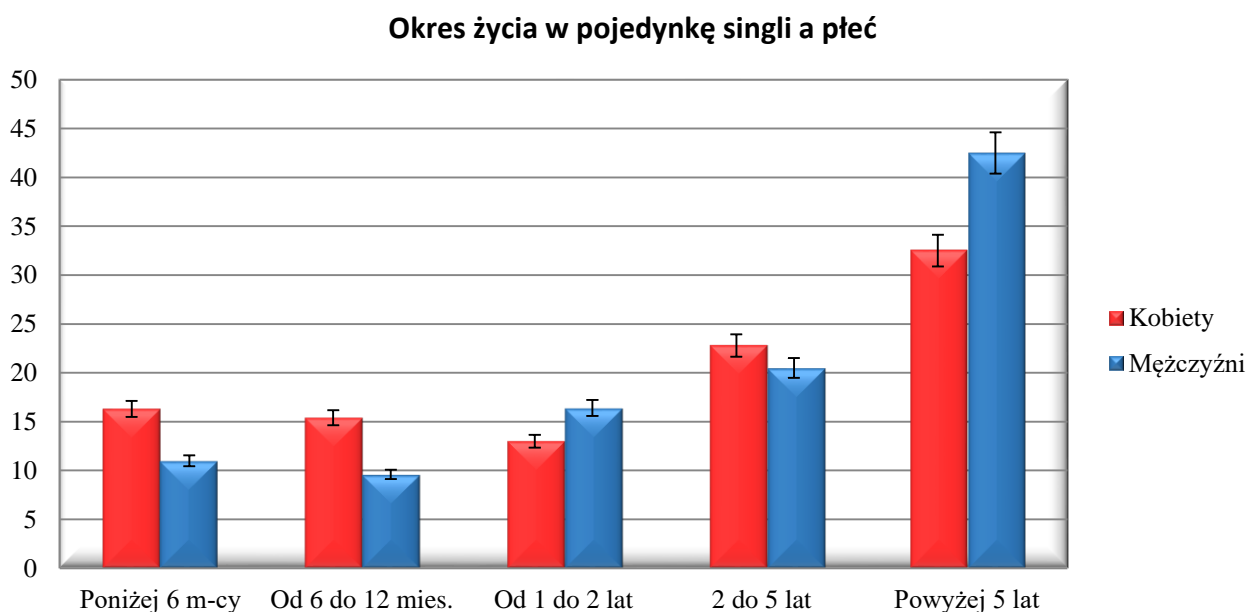
Rysunek 15. Okres życia w pojedynkę wśród ogółu singli w ujęciu procentowym

Okres życia pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn singli

Wśród badanych kobiet 32,5% (n=40) żyje w pojedynkę powyżej 5 lat i jest to najliczniejsza grupa. Od 2 do 5 lat w pojedynkę żyje 22,8 % badanych (n=28), od 1 do 2 lat 13% (n=16), od 6 do 12 miesięcy 15,4% (n=19), a poniżej pół roku 16,3% (n=20). Wśród mężczyzn dominująca grupa żyje powyżej 5 lat w pojedynkę (42,5%, n=31), następnie od 2 do 5 lat (20,5%, n=15), od 1 do 2 lat (16,4%, n=12), poniżej pół roku (11%, n=8), a najmniej mężczyzn żyje w pojedynkę od pół roku do roku (9,6%, n=7). (Rys.16)

Rysunek 16. Okres życia w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Analiza testem Kruskala - Wallisa nie wykazała istotności zróżnicowania okresu życia w pojedynkę ($\chi^2=2,965$, $p>0,05$) ze względu na płeć. (Tab.11)

Tabela.11. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania okresu życia w pojedynkę ze względu na płeć singli

Okres życia w pojedynkę	
χ^2	2,965
df	1
p	,085

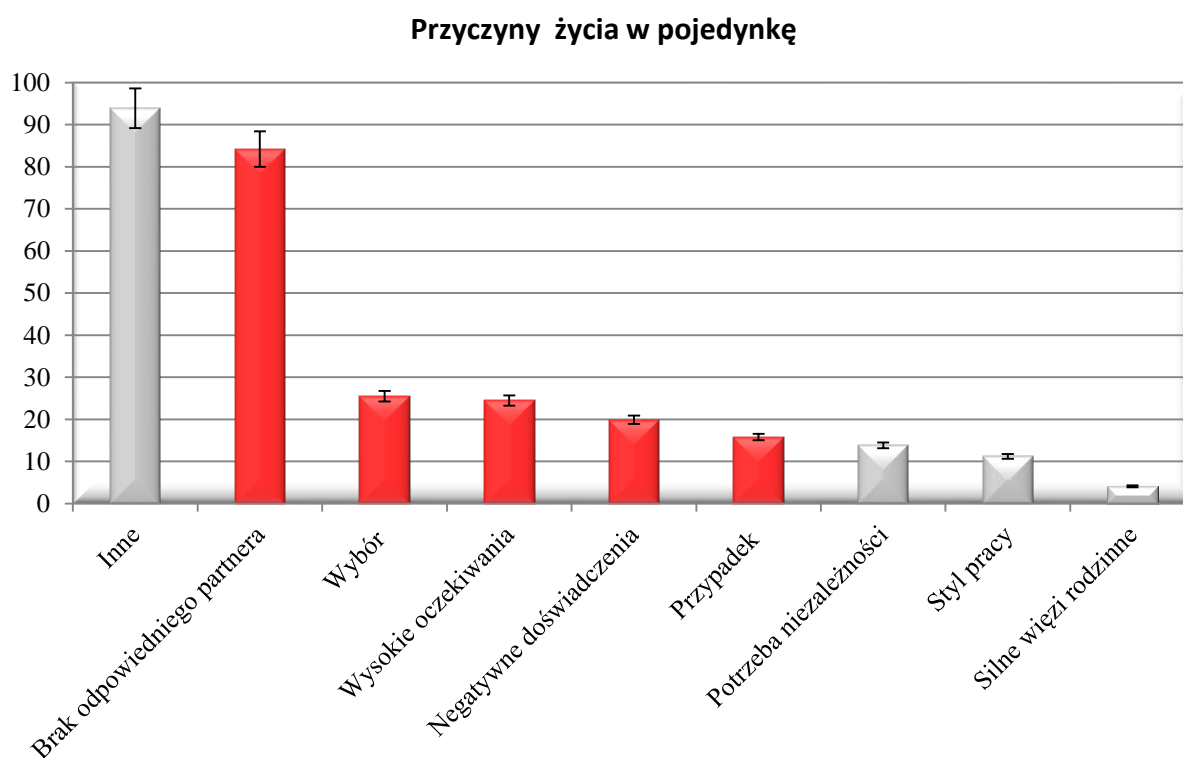
Zmienna grupująca: Płeć

W grupie badanych singli, **kobiety i mężczyźni nie różnili się okresem życia w pojedynkę.**

PRZYCZYNY ŻYCIA W POJEDYNKĘ

W badaniu zaprezentowano możliwe przyczyny życia pojedynkę, które wybierali badani, mogąc dokonać wielokrotnego wyboru. Najczęściej udzielaną odpowiedzią był *brak odpowiedniego partnera* (84,2%, N=165), następnie *z własnego wyboru* (25,5%, N=50), *wysokie oczekiwania* (24,5%, N=48), *negatywne doświadczenia w poprzednich związkach* (19,9%, N=39), *z przypadku* (15,8%, N=31), *potrzeba niezależności* (13,8%, N=27), *styl pracy* (11,2%, N=22), a najmniej *silne więzi rodzinne* (4,1%, N=8). Najczęściej zaznaczana była opcja *Inne* (94%, N=184). Do dalszej analizy statystycznej zakwalifikowano przyczyny, które wymieniło co najmniej 30 osób: brak odpowiedniego partnera, wysokie oczekiwania, negatywne doświadczenia, z przypadku. (Rys.17)

Rysunek 17. Przyczyny życia w pojedynkę w ujęciu procentowym wśród singli

Wśród *Innych* przyczyn życia w pojedynkę jedynie 10 osób podało przykład, wymieniając: brak mieszkania; chęć poznania świata i ostrożność; decyzja ostatniego partnera, porzucenie, rozstanie; negatywne wspomnienia z dzieciństwa; negatywne doświadczenia w rodzinie; brak umiejętności nawiązania kontaktu; nieatrakcyjność fizyczna, uroda; kompleksy; niskie dochody. (Tab. 12)

Tabela 12. Statystyki opisowe deklarowanej przyczyny życia w pojedynkę: Inne

Przyczyna życia w pojedynkę: Inne	N	%
Braki	185	94,4
- brak mieszkania	1	0,5
- chęć poznania świata, ostrożność	1	0,5
- decyzja ostatniego partnera	1	0,5
- negatywne wspomnienia z dzieciństwa	1	0,5
- nie potrafię nawiązać znajomości z drugą osobą	1	0,5
- nieatrakcyjność fizyczna, niskie dochody	1	0,5
- uroda	1	0,5
- z powodu kompleksów	1	0,5
- z powodu negatywnego doświadczenia w rodzinie	1	0,5
- z powodu rozstania	1	0,5
- zostawiła mnie	1	0,5
Ogółem	196	100,0

Przyczyny życia w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn singli

Płeć nie różnicowała istotnie przyczyn życia w pojedynkę: z braku odpowiedniego partnera ($\chi^2=0,345$, $p>0,05$), z wyboru ($\chi^2=0,217$, $p>0,05$), negatywne doświadczenia w poprzednich związkach ($\chi^2=0,031$, $p>0,05$), wysokie oczekiwania ($\chi^2=1,145$, $p>0,05$) i z przypadku ($\chi^2=1,946$, $p>0,05$), na wskazała analiza z wykorzystaniem nieparametrycznego testu Kruskala-Wallisa. (Tab.13)

Tabela 13. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa przyczyn życia w pojedynkę ze względu na płeć singli

	Brak odpowiedniego partnera	Z wyboru	Wysokie oczekiwania	Negatywne doświadczenia	Z przypadku
χ^2	,345	,217	1,145	,031	1,946
df	1	1	1	1	1
p	,557	,641	,285	,861	,163

Zmienna grupująca: Płeć

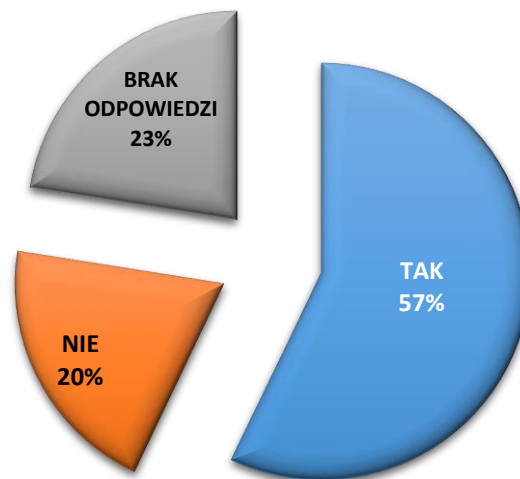
Badania wykazały, że **kobiety i mężczyźni single nie różnili się w zakresie deklarowanych przyczyn życia w pojedynkę** (brak odpowiedniego partnera, z wyboru, wysokie oczekiwania, negatywne doświadczenia, z przypadku).

IDENTYFIKACJA Z KATEGORIĄ SPOŁECZNĄ *SINGIEL* I NASTAWIENIE WOBEC TEJ KATEGORII

Identyfikacja z kategorią singiel została zmierzona poprzez zadanie pytania wprost: *Czy zaliczasz siebie do grupy singli?* Większość badanych osób żyjących w pojedynkę identyfikowała się z kategorią społeczną *singiel* (57%, n=112), a jedynie co piąta osoba zadeklarowała brak identyfikacji (20%, n=40). Pozostałe osoby badane nie ustosunkowały się do pytania (23%, n=44). (Rys. 18)

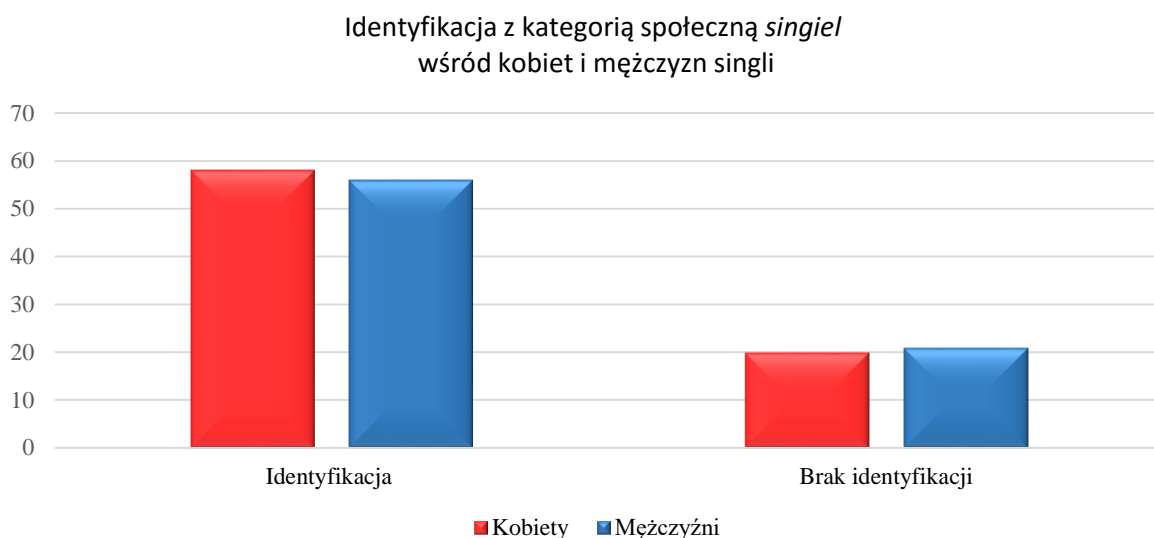
Rysunek 18. Identyfikacja z kategorią społeczną *singiel* w ujęciu procentowym

Identyfikacja z kategorią społeczną *singiel*

Analiza wyników badanych singli wykazała, że wśród kobiet ponad połowa (58%, n=72) identyfikowała się kategorią społeczną *singiel*. Również w grupie mężczyzn singli zbliżony procent identyfikował się z kategorią *singiel* (56%, n=41). Co piąta kobieta (20%, n=24) oraz mężczyzna (21%, n=15) nie identyfikowali się z tą kategorią. Należy jednak zwrócić uwagę na wyraźne braki odpowiedzi, w grupie kobiet (22%, n=27) i mężczyzn (23%, n=17). Wskazują one na opór i trudność jasnego opowiedzenia się i określenia w tej kategorii społecznej. (Rys.20)

Rysunek 20. Identyfikacja z kategorią społeczną *singiel* wśród kobiet i mężczyzn singli w ujęciu procentowym

Identyfikacja z kategorią społeczną *singiel* wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć nie różnicuje identyfikacji z kategorią społeczną *singiel* ($\chi^2=0,040$, $p>0,05$) wśród badanych singli. (Tab.14)

Tabela 14. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa identyfikacji z kategorią społeczną *singiel* ze względu na płeć singli

	Identyfikacja z kategorią społeczną <i>singiel</i>
χ^2	,345
df	1
p	,557

Zmienna grupująca: Płeć

Przeprowadzone badania wykazały, że **kobiety i mężczyźni single nie różnili się w zakresie identyfikacji z kategorią społeczną *singiel*.**

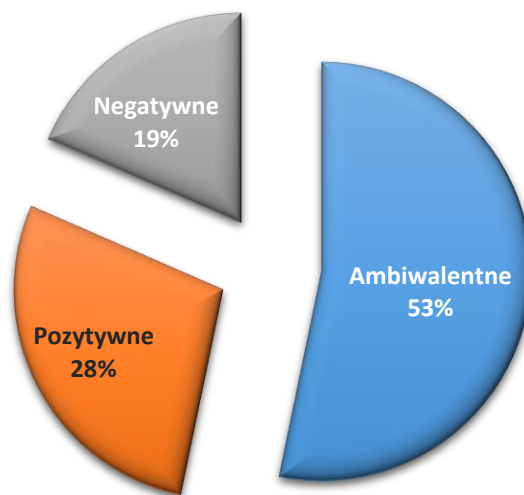
Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel*

Nastawienie badanych wobec kategorii społecznej *singiel* zostało określone poprzez analizę przymiotników, jakimi badani definiowali pojęcie *singiel*. Każdy uczestnik badania podawał trzy przymiotniki kojarzące się z pojęciem *singiel*. Przymiotniki definiowano jako pozytywne lub negatywne zgodnie z odbiorem społecznym. Np. „samotny” jest zaliczany do negatywnego wymiaru. Trzy przymiotniki o wymiarze negatywnym były zaliczane jako

negatywne nastawienie, trzy pozytywne – jako pozytywne nastawienie, a odpowiedzi z jednym odmiennym przymiotnikiem zaliczano do nastawienia ambiwalentnego. Wśród badanych singli 49% (n=96) miało ambiwalentne nastawienie, 26% (n=51) - pozytywne, a 17% (n=34) negatywne. Spośród badanych 8% (n=15) osób nie udzieliło żadnej odpowiedzi. (Rys.19)

Rysunek 19. Nastawienie singli wobec kategorii społecznej *singiel* w ujęciu procentowym

Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel*

Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel* wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć nie różnicuje nastawienia wobec kategorii społecznej *singiel* ($\chi^2=0,203$, $p>0,05$) wśród badanych singli. (Tab.15)

Tabela 15. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa nastawienia wobec kategorii społecznej *singiel* ze względu na płeć singli

Nastawienie wobec kategorii społecznej <i>singiel</i>	
χ^2	,203
<i>df</i>	1
<i>p</i>	,904

Zmienna grupująca: Płeć

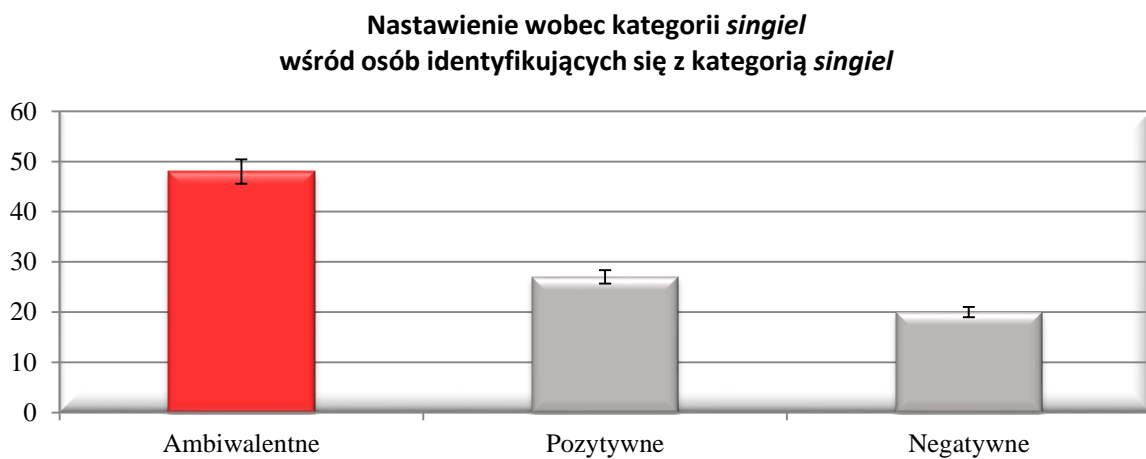
Przeprowadzona analiza statystyczna wykazała, że kobiety i mężczyźni single **nie różnili się w zakresie nastawienia wobec kategorii społecznej *singiel***.

IDENTYFIKACJA Z KATEGORIĄ SPOŁECZNĄ *SINGIEL* A NASTAWIENIE WOBEC TEJ KATEGORII

Osoby żyjące w pojedynkę identyfikujące się z kategorią społeczną *singiel* a nastawienie wobec tej kategorii

Wśród 112 osób (100%), które identyfikowały się z kategorią społeczną *singiel* 48% (n=54) miało nastawienie ambiwalentne, 27% (n=30) pozytywne, 20% (n=23) negatywne. 5% (n=5) badanych nie udzieliło odpowiedzi. (Rys.21)

Rysunek 21. Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel* wśród osób żyjących w pojedynkę identyfikujących się z kategorią społeczną *singiel* w ujęciu procentowym

Osoby, które identyfikowały się z kategorią *singiel*, prezentowały więcej pozytywnych niż negatywnych skojarzeń z tym pojęciem. Nie była to jednak różnica istotna statystycznie, na co wskazuje analiza liczebności testem Chi-kwadrat ($\chi^2=0,925$, $p>0,05$). Prawie połowa odpowiedzi to przymiotniki wskazujące na ambiwalentny stosunek wobec tej kategorii społecznej. Nastawienie ambiwalentne było dominujące w porównaniu z jednoznacznie określonym nastawieniem (pozytywnym i negatywnym) ($\chi^2=14,822$, $p=0,001$).

Osoby identyfikujące się z kategorią społeczną *singiel*, najczęściej podawały przymiotnik *samotny* jako pierwszy opisujący tę kategorię, następnie *niezależny* i *wolny*. Określenie uznane za pozytywne lub neutralne (n=26, 73%) pojawiło się ponad 2 razy więcej niż negatywnych (n=10, 27%). Najczęściej pojawiała się jednak określenie *samotny*, następnie *niezależny* i *wolny*. Poniżej zaprezentowano częstotliwość użycia przymiotników określających singla w percepcji badanych. (Tab. 16)

Tabela 16. Rangi przymiotników użytych do opisu kategorii społecznej *singiel* przez osoby żyjące w pojedynkę identyfikujące się z kategorią społeczną *singiel*

Ranga	Przymiotnik	N	%
1.	Samotny*	84	29,5
2.	Niezależny	74	26
3.	Wolny	38	13,3
4.	Samodzielny	26	9,1
5.	Samowystarczalny	15	5,3
6.	Poszukujący	13	4,6
7.	Smutny*	8	2,8
8.	Nieszczęśliwy*	7	2,5
9.	Towarzyski	6	2,1
10.	Swobodny	5	1,7
11.	Rozrywkowy/zabawowy; zaradny	4	1,4
12.	Otwarty; Młody; spokojny; nowoczesny; szczęśliwy; zapracowany; tęskniący* ; z wyboru; egoista* ; panna/kawaler	3	1
13.	Stabilny; spokojny; pewny siebie; indywidualista; wolny czas; odważny; interesujący; dziwny* ; niekochany* ; niechciany* ; niezrozumiany* ; świadomy; przebojowy; stara panna*	2	0,7

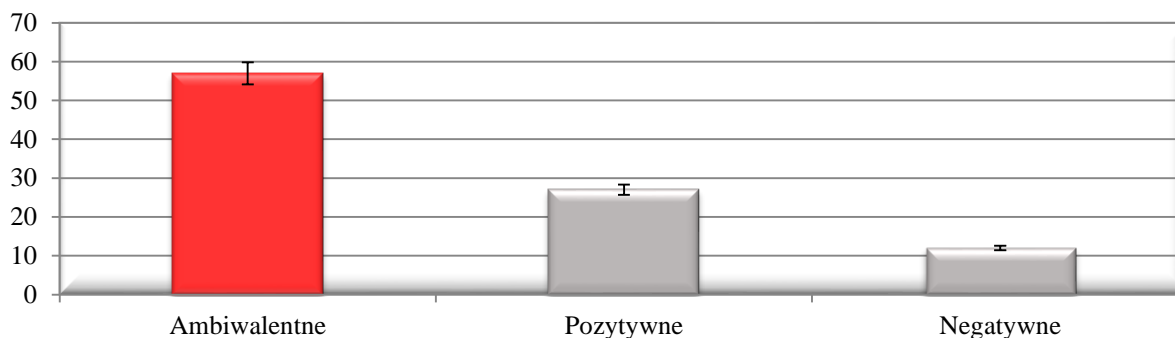
*Negatywne nastawienie

Osoby żyjące w pojedynkę nie identyfikujące się z kategorią społeczną *singiel*

Spośród 196 osób badanych, 40 osób (20%) nie identyfikowało się z kategorią społeczną *singiel*. Wśród osób, które nie identyfikowały się z kategorią społeczną *singiel* ponad połowa (n=23, 57,5%) miała nastawienie ambiwalentne, 27,5% (n=11) pozytywne, a 12,5% (n=5) negatywne. Jeden uczestnik badania (2,5%) nie udzielił odpowiedzi. Osoby, które nie identyfikowały się z kategorią *singiel* prezentowały więcej pozytywnych niż negatywnych skojarzeń z tym pojęciem, tak jak w przypadku osób identyfikujących się. (Rys.22)

Rysunek 22. Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel* wśród osób żyjących w pojedynkę nie identyfikujących się z kategorią *singiel* w ujęciu procentowym

Nastawienie wobec kategorii *singiel* wśród osób, które nie identyfikują się z kategorią *singiel*

Osoby badane, które nie identyfikują się z kategorią *singiel*, najczęściej określały tę kategorię używając przymiotników *samotny* i *niezależny* oraz *wolny*, co pokrywa się z pierwszymi rangami odpowiedzi osób, które identyfikują się z tą kategorią. Analiza jakościowa ukazała, że osoby, które nie identyfikują się z kategorią społeczną *singiel*, nie różnią się w nastawieniu wobec tej kategorii od osób, które identyfikują się z tą kategorią. Także procent odpowiedzi o negatywnym nastawieniu ($n=3,35\%$) i pozytywnym nastawieniu ($n=6,65\%$) był zbliżony do rozkładu tych odpowiedzi wśród osób identyfikujących się z kat. *singiel*. (Tab. 17)

Tabela 17. Rangi przymiotników użytych do opisu kategorii społecznej *singiel* przez badanych singli, którzy nie identyfikują się z tą kategorią społeczną

Ranga	Przymiotnik	N	%
1.	<i>Samotny*</i> i niezależny	23	59
2.	Wolny	7	18
3.	<i>Nieszczęśliwy*</i> i samowystarczalny	4	10
4.	<i>Smutny*</i> ; samodzielny; dyspozycyjny	3	7,8
5.	Atrakcyjny	2	5,2

*Negatywne nastawienie

CHĘĆ WEJŚCIA W DŁUGOTRWAŁY NIEFORMALNY BLISKI ZWIĄZEK I W ZWIĄZEK MAŁŻEŃSKI

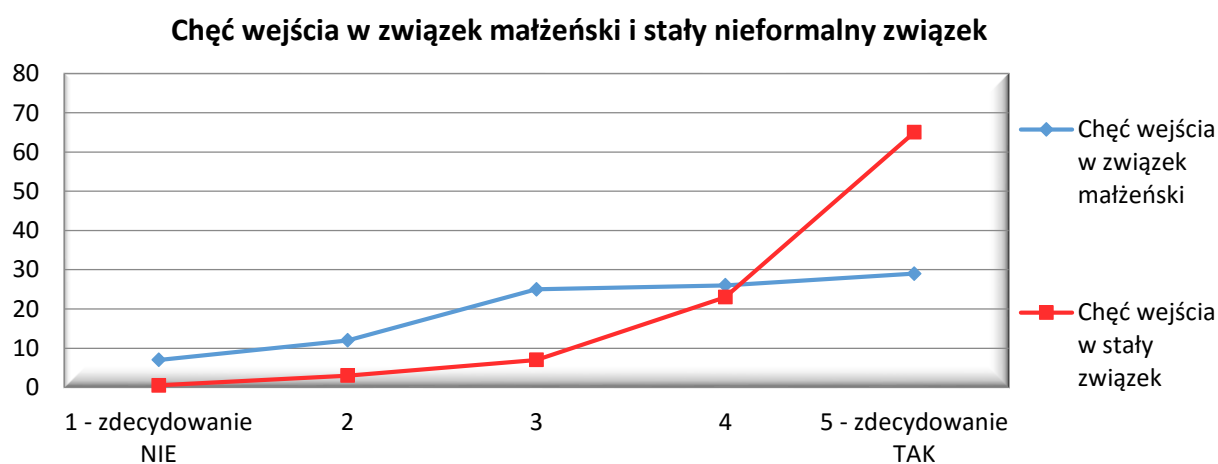
Chęć wejścia w stały związek formalny lub/i nieformalny została zbadana poprzez ustosunkowanie się badanych wobec pytania o chęć wejścia w związek małżeński oraz chęć nawiązania długotrwałego związku, na skali od 1 do 5, gdzie oznaczał - *zdecydowanie nie chcę*, a 5 – *zdecydowanie chcę*. Badani single najczęściej chcą wejść w związek małżeński (Mdn=4) oraz najczęściej zdecydowanie chcą nawiązać długotrwały związek (Mdn=5). (Tab. 18)

Tabela 18. Statystyki opisowe zmiennych: chęć wejścia stały związek i w małżeństwo u singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>Mdn</i>	<i>SD</i>
Chęć wejścia w związek małżeński						
Ogół	196	1	5	3,58	4	1,24
Chęć nawiązania długotrwałego związku						
Ogół	196	1	5	4,48	5	0,86

Trajektoria motywacji do wejścia w związek wskazuje, że więcej osób bardzo chce wejść w związek nieformalny niż w związek formalny oraz że więcej osób zdecydowanie nie chce wejść w związek małżeński niż w stały związek. Osoby żyjące pojedynkę średnio chcą bardziej nawiązać stały związek niż wejść w małżeństwo. (Rys. 23)

Rysunek 23. Częstości odpowiedzi chęci wejścia w związek małżeński i stały nieformalny związek w ujęciu procentowym wśród singli

Spośród ogółu badanych singli ponad połowa zdecydowanie deklarowała chęć wejścia w stały związek (n=128, 65,3%), a co trzecia osoba zdecydowaną chęć wejścia w związek małżeński (n=57, 29,1%). Zdecydowany brak chęci wejścia w związek deklarował zaledwie 1% uczestników badania (n=2), a 7,1% zdecydowany brak chęci zawarcia małżeństwa (n=14). Nieco słabiej przeciwstawiało się wejściu w stały związek 3,1% (n=6), a w małżeństwo 11,7%

(n=23) badanych singli. Co czwarta osoba była niezdecydowana, czy chce wejść w małżeństwo (n=50, 25,5%) i jedynie co 14. osoba w stały związek (n=14, 7,1%) Chęć wejścia w stały związek potwierdziło 46 osób (23,5%) , a 52 osoby (26,5%) chęć wejścia w małżeństwo. (Tab. 18)

Tabela 18. Statystyki częstości odpowiedzi chęci wejścia w związek małżeński i stały nieformalny bliski związek wśród singli

	Chęć wejścia w związek małżeński		Chęć nawiązania stałego związku	
	N	%	N	%
1 –zdecydowanie NIE	14	7,1	2	1
2	23	11,7	6	3,1
3	50	25,5	14	7,1
4	52	26,5	46	23,5
5– zdecydowanie TAK	57	29,1	128	65,3
Ogółem	196	100,0	196	100,0

Chęć wejścia w długotrwały związek (formalny / nieformalny) wśród kobiet i mężczyzn

Osoby żyjące pojedynkę najczęściej chcą wejść w związek małżeński (Mdn=4) oraz zdecydowanie chcą nawiązać długotrwały związek (Mdn=5), zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn. W grupie kobiet, żadna z badanych nie udzieliła najniższej punktowanej odpowiedzi (1 - *zdecydowanie nie chcę nawiązać związku*). (Tab. 19)

Tabela 19. Statystyki opisowe zmiennych chęć wejścia stały bliski związek i w małżeństwo wśród kobiet i mężczyzn singli

	Min.		Max.		M		Mdn		SD	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73
Chęć wejścia w związek małżeński	1,00	1,00	5,00	5,00	3,68	3,45	4,00	4,00	1,18	1,32
Chęć nawiązania długotrwałego związku	2,00	1,00	5,00	5,00	4,46	4,52	5,00	5,00	0,81	0,96

Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć nie różnicuje istotnie poziomu motywacji do wejścia stały formalny ($\chi^2 = 1,234$, $p > 0,05$) i nieformalny związek ($\chi^2 = 1,724$, $p > 0,05$) wśród badanych singli. (Tab.20)

Tabela 20. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa chęci wejścia stały związek i w małżeństwo ze względu na płeć

	Chęć wejścia w związek małżeński	Chęć nawiązania długotrwałego związku
χ^2	1,234	1,724
df	1	1
p	,267	,189

Zmienna grupująca: Płeć

Wśród badanych singli, kobiety i mężczyźni w **takim stopniu deklarowali chęć wejścia w stały formalny lub nieformalny związek.**

6.1.3. ZRÓŻNICOWANIE ZMIENNYCH SOCJODEMOGRAFICZNYCH ORAZ ZMIENNYCH ZWIĄZANYCH Z ŻYCIEM W POJEDYŃKĘ WŚRÓD KOBIET I MĘŻCZYŹN SINGLI

W celu zbadania istotności zróżnicowania zmiennych ze względu na płeć biologiczną, przeprowadzono analizę statystyczną z wykorzystaniem nieparametrycznego testu Kruskala-Wallisa oraz zinterpretowano wartości średnich rang.

Analiza nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć **nie różnicowała** istotnie:

- wieku: 30-40, 40-50, 51-66 ($\chi^2 = 0,237$, $p > 0,05$);
- miejsca zamieszkania: wieś – małe miast – średnie miasto – duże miasto ($\chi^2 = 2,619$; $p > 0,05$);
- typu zamieszkania: samodzielnie – z rodziną – z osobami niespokrewnionymi ($\chi^2 = 0,168$, $p > 0,05$) oraz typu zamieszkania: samodzielnie – z innymi ($\chi^2 = 0,611$, $p > 0,05$);
- aktualnego związku: życie w pojedynkę – krótkotrwały związek – przelotny związek – przelotne związki ($\chi^2 = 0,090$, $p > 0,05$);
- okresu życia w pojedynkę: poniżej 6m-cy, 6-12 m-cy, 1-2 lata, 2-5 lat, powyżej 5 lat ($\chi^2 = 2,673$, $p > 0,05$);

- przyczyn życia w pojedynkę: z braku odpowiedniego partnera ($\chi^2=0,345$, $p>0,05$), z wyboru ($\chi^2=0,217$, $p>0,05$), negatywne doświadczenia w poprzednich związkach ($\chi^2=0,031$, $p>0,05$), wysokie oczekiwania ($\chi^2=1,145$, $p>0,05$) i z przypadku ($\chi^2=1,946$, $p>0,05$);
- identyfikacji z kategorią społeczną *singiel* ($\chi^2=0,059$, $p>0,05$);
- nastawienia wobec kategorii społecznej *singiel* ($\chi^2=0,320$, $p>0,05$);
- chęci wejścia w związek małżeński ($\chi^2=1,541$, $p>0,05$);
- chęci nawiązania długotrwałego związku ($\chi^2=1,109$, $p>0,05$);

Analiza nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć istotnie **różnicowała**:

- poziom wykształcenia ($\chi^2=17,978$, $p<0,001$). Analiza średnich rang wskazuje, że wykształcenie kobiet jest istotnie wyższe od mężczyzn;
- liczbę poprzednich związków: brak – 1 związek – więcej niż 1 związek ($\chi^2=4,430$, $p=0,035$). Analiza średnich rang wskazuje, że kobiety mają średnio więcej trwałych związków romantycznych niż mężczyźni. (Tab. 21)

Tabela 21. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania cech socjodemograficznych: wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania, typu zamieszkania, aktualnego związku, poprzednich związków, okresu życia w pojedynkę, przyczyn życia w pojedynkę, identyfikacji i nastawienia wobec kategorii społecznej *singiel* oraz chęcią wejścia w nie/formalnych stały związek wśród kobiet i mężczyzn singli

Zmienna	Kobiety	Mężczyźni	χ^2	p
	N = 123	N = 73		
	Średnia ranga	Średnia ranga		
Wiek	99,76	96,38	0,237	0,627
Wykształcenie	107,97	81,34	17,978	<0,001
Miejsce zamieszkania	103,23	90,53	2,619	0,106
Typ zamieszkania: samodzielne – rodzina – os.niespokrewnione	97,35	100,45	0,168	0,682
Typ zamieszkania: samodzielne – z innymi	96,40	102,03	0,611	0,435
Aktualny związek	97,51	98,83	0,090	0,764
Poprzednie związki	104,60	88,22	4,430	0,035
Okres życia w pojedynkę	106,81	93,57	2,673	0,102

Zmienna	Kobiety	Mężczyźni	χ^2	p
	N = 123	N = 73		
	<i>Średnia ranga</i>	<i>Średnia ranga</i>		
Przyczyny życia w pojedynkę:				
– Brak odpowiedniego partnera	99,66	96,55	0,345	0,557
– Z wyboru	97,40	100,35	0,217	0,641
– Wysokie oczekiwania	96,01	102,69	1,145	0,285
– Negatywne doświadczenia	99,14	98,12	0,031	0,861
– Z przypadku	95,75	103,14	1,946	0,163
Identyfikacja z kategorią społeczną singiel	77,00	75,64	0,059	0,809
Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel	89,45	93,45	0,320	,572
Chęć wejścia w związek małżeński	102,25	92,18	1,541	0,214
Chęć nawiązania długotrwałego związku	95,73	103,73	1,109	0,292
Zmienna grupująca: płeć				

Przeprowadzone badanie ukazało zatem brak istotnych różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami singlami w zakresie: wieku, miejsca zamieszkania, typu zamieszkania, typu aktualnego związku i okresu życia w pojedynkę. Wśród badanych singli **kobiety były lepiej wykształcone** i miały **więcej długotrwałych związków romantycznych** w swojej przeszłości niż mężczyźni.

Podsumowując charakterystykę socjodemograficzną badanych singli oraz zmiennych związanych z życiem w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn, można stwierdzić, że w badaniu wzięło udział 196 osób określanych jako single, w tym 123 kobiety (63%) i 72 mężczyzn (37%). Średni wiek singli to **34 lata**, a najwięcej osób żyjących pojedynkę znalazło się w przedziale wiekowym 30-40 lat. Średnia wieku kobiet (35 lat) i mężczyzn (34 lata) była zbliżona.

Blisko połowa badanych (**47%**) zamieszkiwała **duże miasta** powyżej 200 tys. mieszkańców, co piąta osoba była mieszkańcem średniego miasta (22%) lub małego miasta do 50 tys. mieszkańców (19%), a 12% zamieszkiwało tereny wiejskie. Więcej singielek zamieszkiwało tereny wielkomiejskie, natomiast w małych miastach i terenach wiejskich przeważali single – mężczyźni. W średnich miastach liczebność kobiet i mężczyzn singli była zbliżona. Pozostaje to w zgodzie z analizą demograficzną Polski (GUS, 2013), gdzie więcej kawalerów mieszka na wsi, a panien w mieście.

Wśród osób żyjących w pojedynkę aż **27% nigdy nie było w trwałym związku**, 26% było w 1 związku, a prawie połowa (47%) była w więcej niż jednym związku. Oznacza to, że połowa badanych singli potrafi nawiązać i funkcjonować w stałym związku. Jednocześnie jednak blisko 30% dorosłych singli nie udało się nawiązać trwałego związku, a co czwarta osoba była tylko w jednym stałym związku. Wskazuje to na duże zróżnicowanie badanej grupy, które powinno być uwzględniane w dalszych badaniach. Ponad połowa kobiet była w co najmniej dwóch związkach (57%), natomiast wśród mężczyzn ta grupa jest mniej liczna (37%). Wśród osób żyjących w pojedynkę co trzeci mężczyzna (30%) i co czwarta kobieta (24%) nigdy nie byli w stałym związku. Doświadczenie jednego długotrwałego związku ma za sobą 22% kobiet i 32% mężczyzn.

Wśród badanych osób żyjących w pojedynkę zdecydowana większość to osoby z wyższym wykształceniem. **Kobiety żyjące w pojedynkę miały wyższe wykształcenie** porównaniu do mężczyzn. Poziom wykształcenia jest istotnym czynnikiem w analizie doboru małżeństw (Domański, Przybysz, 2007), zatem kryterium wyższego wykształcenia kobiet może stanowić barierę wchodzenia w bliski związek. Analizy homogamii małżeńskiej (Domański, Przybysz, 2007) wskazują, że ona istotnym czynnikiem regulującym życie społeczne. Najwięcej małżeństw charakteryzuje się homogamią w zakresie wykształcenia. Asymetria wskazująca na wyższe wykształcenie kobiet jest barierą wchodzenia w małżeństwo, podczas gdy wyższe wykształcenie mężczyzn sprzyja liczbie zawieranych małżeństw. Jednak badania z 2004 roku wskazują, że Polska jest jednym z krajów, w których efekt asymetrii jest mniejszy, a wyższe wykształcenie częściej posiada żona. Inne kraje z podoba asymetrią, to

Ukraina, Irlandia, Holandia, Szwecja, Finlandia i Norwegia (Domański, Przybysz, 2007). W kontekście tych danych wyższe wykształcenie kobiet nie jest barierą wchodzenia w małżeństwo

Samodzielne zamieszkanie jest ważną kategorią w opisie osób żyjących w pojedynkę. Typ zamieszkania jest identyfikowany przez wielu badaczy jako trafne kryterium bycia singlem wiążące się z funkcjonowaniem psychospołecznym (Aalberts, 1980; Caplan, 1985; Jong-Gierveld, Buunk, 1989; Hradil, 1995; Masahiro, 1999; Mulder, 2003; Watters, 2004; Wanrooij, 2004). Blisko połowa badanych **singli (47%) wciąż zamieszkiwało z rodziną**, jednak 43% prowadziło samodzielne gospodarstwo domowe. Zaledwie 9% mieszkało z osobami niespokrewnionymi. Nie było istotnej różnicy pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn ze względu na typ zamieszkania.

Analiza ujawniła znaczenie wieku dla typu zamieszkania. Samodzielnie mieszkające osoby były starsze od osób mieszkających z innymi. Ta zależność może być tłumaczona możliwościami finansowymi, niemniej jednak należy zwrócić uwagę, że wszystkie badane osoby ukończyły 30 lat, a zatem prawdopodobnie funkcjonują już na rynku pracy. Ta zależność wieku w grupie 30-66 lat, może jednak potwierdzać tendencję do późniejszego opuszczania domu rodzinnego. Jednocześnie jednak blisko połowa badanych mieszka z rodziną, co biorąc pod uwagę inne charakterystyki socjodemograficzne grupy, takie jak wysokie wykształcenie oraz wiek, jest zaskakujące. Można przypuszczać zatem, że mieszkanie z rodziną singli, może stanowić barierę wchodzenia w związek.

Okres w życia w pojedynkę rozumiany był jako przedział czasowy okresu życia bez stałego partnera, czyli bez związku trwającego powyżej 6 m-cy. Największa grupa spośród badanych to osoby, które żyją bez stałego partnera **ponad 5 lat (36%, n=71)**, najkrócej – poniżej 6 m-cy żyje bez stałego partnera 15% badanych (n=28). 13% badanych osób żyje w pojedynkę od 6 do 12 miesięcy (n=26), 14% od 1 do 2 lat (n=28), a od 2 do 5 lat w pojedynkę żyje 22% osób (n=28). Wśród kobiet 33% żyje w pojedynkę powyżej 5 lat i jest to najliczniejsza grupa. Od 2 do 5 lat w pojedynkę żyje 23% badanych, od 1 do 2 lat 13%, od 6 do 12 miesięcy 15%, a poniżej pół roku 16%. Wśród mężczyzn dominująca grupa żyje powyżej 5 lat w pojedynkę (43%), następnie od 2 do 5 lat (20%, n=15), od 1 do 2 lat (16%), poniżej pół roku (11%), a najmniej mężczyzn żyje w pojedynkę od pół roku do roku (10%). Badania nie wykazały istotnej różnicy pomiędzy kobietami i mężczyznami w okresie życia w pojedynkę.

Deklarowane przyczyny bycia singlem są istotnym elementem postrzegania siebie osób żyjących w pojedynkę. Określane przyczyny można interpretować jako bariery wchodzenia w związek w autopercepcji singli. Na podstawie literatury wybrano następujące przyczyny:

brak odpowiedniego partnera wybór, własny wybór, wysokie oczekiwania, negatywne doświadczenia, przypadek, potrzebę niezależności, styl pracy i silne więzi rodzinne. Ze względu na liczebność ostatecznie zakwalifikowano do analizy pierwsze pięć przyczyn. Spośród wszystkich analizowanych przyczyn kluczowy dla funkcjonowania psychospołecznego okazał się **wyбір** życia w pojedynkę, który zadeklarowała co czwarta osoba. Brak odpowiedniego partnera zadeklarowało aż 84% osób. Kategoria ta może odgrywać rolę etykiety, jaką posługują się osoby żyjące pojedynkę w kontaktach z innymi. Największa grupa osób (94%) zaznaczyła przyczynę: *Inne*, jednak jedynie 10 osób podało indywidualne przyczyny podkreślając brak umiejętności nawiązania kontaktu, niską atrakcyjność fizyczną, niskie dochody i porzucenie. Należy podkreślić, że tak duża pula nieopisanych przyczyn w kategorii *Inne* może świadczyć o dalszej potrzebie eksploracji tej tematyki. Może też wiązać się z niechęcią wobec kategoryzacji tak szerokiej i skomplikowanej problematyki w kilku punktach pytania. **Kobiety i mężczyźni nie różnili się w zakresie deklarowanych przyczyn życia w pojedynkę**. Pytanie o decyzję o życiu w pojedynkę zostało sformułowane wprost, co może powodować większe działanie mechanizmów autoprezentacyjnych i udzielanie odpowiedzi „oczekiwanych społecznie”. Mimo odmiennych ról społecznych i związanych z nimi oczekiwań, kobiety i mężczyźni, podają te same przyczyny pozostawania singlem. Jest to ważna informacja, ponieważ wskazuje, że płeć nie różnicowała postrzegania przyczyn bycia singlem.

Większość badanych **osób identyfikowała się z kategorią społeczną *singiel***, a płeć nie różnicowała poziomu identyfikacji z tą kategorią. Nastawienie wobec kategorii społecznej *singiel* okazało się ambiwalentne, zarówno wśród osób identyfikujących się, jak i nie identyfikujących się z tą kategorią. Dodatkowo przeprowadzone analizy, wykazały, że identyfikacja z kategorią *singiel* nie była zróżnicowana istotnie ze względu na płeć psychologiczną, jak również zmienne socjodemograficzne (płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania) oraz elementy życia w pojedynkę (okres życia w pojedynkę, liczba poprzednich związków, typ zamieszkania) i zmienne psychologiczne (satysfakcja z życia, zadowolenie z życia w pojedynkę, poczucie samotności, kompetencje interpersonalne, przekonania romantyczne, chęć wejścia w bliski związek, wymiary seksualności). (por. *Aneks*)

Badani single deklarowali **chęć wejścia w związek małżeński** oraz **zdecydowaną chęć wejścia w długotrwały bliski związek**. Pragnienie wejścia w stały związek okazało się silniejsze niż wejścia w małżeństwo. Niższy poziom chęci wejścia w małżeństwo niż w bliski związek potwierdza kierunek zmiany obyczajowej, w której małżeństwo nie jest aż tak istotne

jak sam związek. Jednocześnie osoby uczestniczące w badaniu wyraźnie deklarowały chęć zawarcia małżeństwa, zatem te różnice należy interpretować z ostrożnością. Omawiane zmienne okazały sobą istotnie powiązane. Im bardziej single chcieli wejść w związek nieformalny, tym bardziej chcieli wejść w związek formalny i na odwrót. Wśród badanych osób żyjących w pojedynkę zarówno kobiety, jak i mężczyźni **w równym stopniu pragną wejść w małżeństwo** lub zdecydowanie chcą nawiązać stały związek.

6.2. ZMIENNE CHARAKTERYZUJĄCE PSYCHOLOGICZNE FUNKCJONOWANIE KOBIET I MĘŻCZYŹN SINGLI

6.2.1. ZADOWOLENIE Z ŻYCIA W POJEDYNKĘ W PERSPEKTYWIE CZASOWEJ

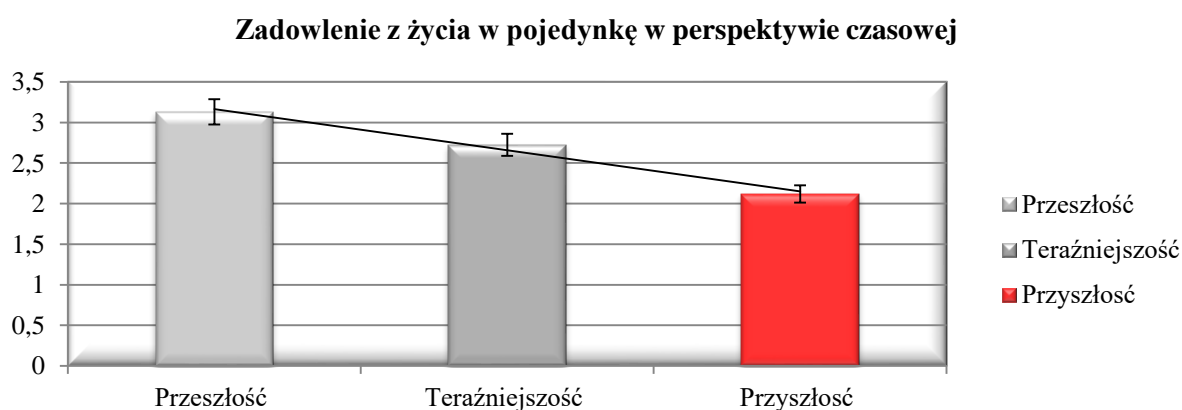
Zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej zostało zbadane na skali 5-punktowej. Badani odpowiadali na pytanie o poziom zadowolenia z życia w pojedynkę w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, według skali, na której 1 oznacza *–krańcowo źle*, a 5 – *–krańcowo dobrze*. (Tab. 22)

Tabela 22. Statystyki opisowe zadowolenia z życia w pojedynkę singli w perspektywie czasowej

	<i>N</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Mdn</i>
Zadowolenie z życia w pojedynkę – przeszłość	196	1	5	3,031	1,223	3
Zadowolenie z życia w pojedynkę – teraźniejszość	196	1	5	2,689	1,137	3
Zadowolenie z życia w pojedynkę – przyszłość	196	1	5	2,122	1,175	2

Analiza średnich pokazała, że najwyżej było oceniane zadowolenie z życia w pojedynkę w przeszłości, następnie w teraźniejszości, a najniżej w przyszłości wśród singli. (Rys.24)

Rysunek 24. Średnie zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej wśród singli

Zatem statystyki opisowe ukazały, że badani single oceniali swój poziom życia pojedynek w przeszłości i terażniejszości przeciętnie, a w przyszłości – źle.

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka wykazała brak normalnego rozkładu zmiennych zadowolenie z życia w pojedynek w przyszłości, terażniejszości i przeszłości, co implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych. (por. Aneks)

Aby sprawdzić istotność różnic pomiędzy zadowoleniem z życia w pojedynek w perspektywie czasowej zastosowano nieparametryczny test Wilcoxon. Analiza testem znaków rangowanych Wilcoxon wykazała istotne zróżnicowanie pomiędzy zadowoleniem z życia pojedynek w terażniejszości i przeszłości ($Z=-3,970$, $p<0,001$), przyszłości i terażniejszości ($Z=-7,098$, $p<0,001$) oraz przyszłości i przeszłości ($Z=-7,334$, $p<0,001$). (Tab.23)

Tabela 23. Test znaków rangowanych zadowolenia z życia w pojedynek w perspektywie czasowej na bazie rang ujemnych wśród singli

	Zadowolenie z życia w pojedynek		
	Terażniejszość - Przeszłość	Przyszłość – Terażniejszość	Przyszłość - Przeszłość
Z	-3,970	-7,098	-7,334
p	<0,001	<0,001	<0,001

Analiza rang wskazała, że osoby badane były istotnie bardziej zadowolone z życia w pojedynek w przeszłości niż w terażniejszości i przewidują, że będą mniej zadowolone w przyszłości niż w terażniejszości. (Tab.24)

Tabela 24. Rangi testu Wilcoxon zadowolenia z życia w pojedynek w perspektywie czasowej.

		N	Średnia ranga	Suma rang
Terażniejszość - Przeszłość	Ujemne rangi	78	51,98	4054,50
	Dodatnie rangi	28	57,73	1616,50
	Wiązania	90		
	Ogółem	196		
Przyszłość – Terażniejszość	Ujemne rangi	92	52,41	4822,00
	Dodatnie rangi	12	53,17	638,00
	Wiązania	92		
	Ogółem	196		
Przyszłość - Przeszłość	Ujemne rangi	111	70,90	7870,00
	Dodatnie rangi	24	54,58	1310,00
	Wiązania	61		
	Ogółem	196		

Zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej wśród kobiet i mężczyzn singli

Zadowolenie z życia w pojedynkę zostało zbadane na skali 5-punktowej. Badani odpowiadali na pytanie o poziom zadowolenia z życia w pojedynkę w przeszłości, terażniejszości i przyszłości, według skali, na której 1 oznacza –krańcowo źle, a 5 – krańcowo dobrze. Średnie wskazują, że badani oceniają swój poziom życia pojedynkę w przeszłości i terażniejszości przeciętnie, a w przyszłości – źle. (Tab.25)

Tabela 25. Statystyki opisowe zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej wśród kobiet i mężczyzn singli

	<i>Min</i>		<i>Max</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>		<i>Mdn</i>	
	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>
	<i>N = 123</i>	<i>N=73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N=73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N=73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N=73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N=73</i>
Zadowolenie z życia w pojedynkę – przeszłość	1	1	5	5	3,089	2,931	1,241	1,194	3	3
Zadowolenie z życia w pojedynkę – terażniejszość	1	1	5	5	2,837	2,452	1,162	1,041	3	3
Zadowolenie z życia w pojedynkę – przyszłość	1	1	5	5	2,179	2,041	1,221	1,073	2	2

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka wykazał brak normalnego rozkładu zmiennych zadowolenie z życia w pojedynkę w przyszłości, terażniejszości i przeszłości, co implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych. (por. Aneks)

Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała istotne zróżnicowanie zadowolenia z życia w pojedynkę ze względu na płeć ($\chi^2= 5,132$, $p= 0,023$). Zadowolenie z życia w pojedynkę w przeszłości i przyszłości istotnie różniło się ze względu na płeć wśród badanych singli. (Tab.26)

Tabela 26. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej ze względu na płeć

	Zadowolenie z życia w pojedynkę – przeszłość	Zadowolenie z życia w pojedynkę – terażniejszość	Zadowolenie z życia w pojedynkę – przyszłość
χ^2	,569	4,521	,295
<i>df</i>	1	1	1
<i>p</i>	,451	,033	,587

Zmienna grupująca: Płeć

Analiza średnich rang wskazuje, że kobiety single były istotnie bardziej zadowolone obecnego życia w pojedynkę w porównaniu do mężczyzn. (Rys.25)

Rysunek 25. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości ze względu na płeć singli

W grupie badanych singli, **kobiety** deklarowały **istotnie wyższy poziom zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości** niż mężczyźni. Natomiast w zakresie oceny zadowolenia z życia w pojedynkę w przeszłości i przyszłości, kobiety i mężczyźni single nie różnili się istotnie.

Zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej a zmienne socjodemograficzne wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza testem Kruskala-Wallisa w grupie kobiet i mężczyzn singli nie wykazała istotnego zróżnicowania zadowolenia z życia w perspektywie czasowej ze względu na typ zamieszkania samodzielnie ($p>0,05$), z rodziną ($p>0,05$), innymi ($p>0,05$) oraz miejsce zamieszkania ($p>0,05$), okres życia bez partnera ($p>0,05$) i wykształcenie ($p>0,05$). (Tab.27)

Tabela 27. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania zadowolenia z życia w pojedynkę ze względu na typ i miejsce zamieszkania, okres życia bez partnera i wykształcenie wśród kobiet i mężczyzn singli

Zmienna grupująca		Zadowolenie z życia w pojedynkę – przeszłość		Zadowolenie z życia w pojedynkę – teraźniejszość		Zadowolenie z życia w pojedynkę – przyszłość	
		Kobiety N = 123	Mężczyźni N = 73	Kobiety N = 123	Mężczyźni N = 73	Kobiety N = 123	Mężczyźni N = 73
Typ zamieszkania	χ^2	5,623	3,601	,354	2,633	1,391	1,381
	<i>df</i>	2	2	2	2	2	2
	<i>p</i>	,060	,165	,838	,268	,499	,501
Miejsce zamieszkania	χ^2	2,222	3,390	5,922	1,724	4,833	,921
	<i>df</i>	3	3	3	3	3	3
	<i>p</i>	,528	,335	,115	,632	,184	,820
Okres życia bez partnera	χ^2	2,026	1,891	4,399	3,194	3,058	3,712
	<i>df</i>	4	4	4	4	4	4
	<i>p</i>	,731	,756	,355	,526	,548	,446
Wykształcenie	χ^2	1,790	4,242	1,424	5,414	2,275	3,429
	<i>df</i>	4	6	4	6	4	6
	<i>p</i>	,774	,644	,840	,492	,685	,753

Zatem zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej nie było istotnie zróżnicowane przez typ i miejsce zamieszkania, okres życia bez partnera i wykształcenie, zarówno wśród badanych kobiet, jak i mężczyzn singli.

Analiza regresji zadowolenia z życia pojedynkę w terażniejszości wśród kobiet i mężczyzn singli

Aby sformułować model predykcji poczucia zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości wśród kobiet i mężczyzn singli, przeprowadzono analizę regresji liniowej. Ze względu na szeroką liczbę zmiennych zastosowano metodę krokową, która umożliwia wyłonienie istotnych dla modelu predykcji zmiennych oraz wyklucza współliniowość, czyli odrzuca silnie skorelowane zmienne.

Do modelu wprowadzono zmienne funkcjonowania psychospołecznego, które istotnie różnicowały i korelowały z satysfakcją z życia: płeć, poprzednie związki, wybór życia w pojedynkę, satysfakcję z życia, wymiary samooceny, kompetencje interpersonalne, psychiczną męskość, wymiary seksualności, chęć wejścia w związek i w małżeństwo, romantyczne przekonanie o istnieniu tego jednego jedyne partnera i miłości od pierwszego wejrzenia. Ze względu na dużą ilość zmiennych w porównaniu do liczebności grupy, nie wprowadzono do modelu stylów funkcjonowania interpersonalnego, które stanowią odrębną charakterystykę.

Analiza regresji liniowej wyłoniła istotny model predykcji zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości, w czterech krokach, wśród **kobiet** singli. Model regresji okazał się istotny ($F_{4,112}=22,880$, $p<0,001$). Wśród kobiet badane predyktory wyjaśniały łącznie 43% ($R^2=0,430$) zmiennej zależnej. Istotny wpływ miały predyktory:

1. Satysfakcja z życia ($\beta=0,320$, $t=3,193$, $p=0,002$),
2. Przekonanie romantyczne - Jeden jedyne ($\beta=-0,266$, $t=-3,704$, $p<0,001$),
3. Poczucie samotności ($\beta=-0,213$, $t=-2,230$, $p=0,028$),
4. Zdolności przywódcze ($\beta=0,167$, $t=2,149$, $p=0,030$).

Analiza regresji liniowej wyłoniła istotny model predykcji zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości, w dwóch krokach, wśród **mężczyzn** singlu. Model regresji okazał się istotny ($F_{2,70}=8,828$, $p<0,001$). Wśród mężczyzn badane predyktory wyjaśniały łącznie 18% ($R^2=0,179$) zmiennej zależnej. Istotny wpływ miały predyktory:

1. Nawiązywanie kontaktu ($\beta=0,297$, $t=2,676$, $p=0,009$),
2. Wewnętrzna kontrola seksualna ($\beta=0,265$, $t=2,390$, $p=0,020$). (Tab.28)

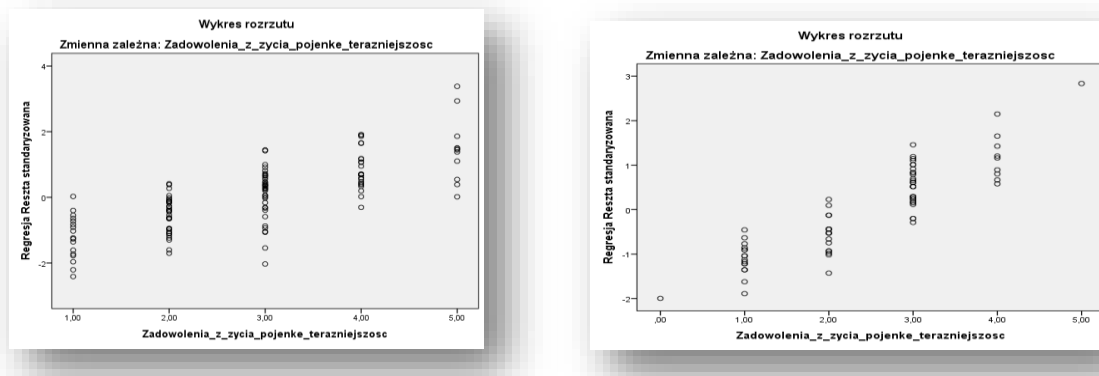
Tabela 28. Analiza regresji liniowej zadowolenia z życia pojedynkę w terażniejszości wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza regresji liniowej	Kobiety N = 117			Mężczyźni N = 73		
	β	t	p	β	t	p
Satysfakcja z życia	0,320	3,193	0,002			
Przekonanie romantyczne - Jeden jedyny/a	-0,266	-3,704	<0,001			
Poczucie samotności	-0,213	-2,230	0,028			
Samoocena zdolności przywódczych	0,167	2,149	0,030			
Nawiązywanie kontaktu				0,297	2,676	0,009
Wewnętrzna kontrola seksualna				0,265	2,390	0,020
F		22,880	<0,001		8,828	<0,001
R²		0,430			0,179	

Dla uzasadniania zastosowania regresji liniowej, będącym parametrycznym narzędziem, zaprezentowano histogramy standaryzowanych reszt modeli predykcji zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości wśród kobiet i mężczyzn singli. Wykresy reszt przybierają rozkład normalny. (por. Aneks)

Analiza wykresów rozrzutu reszt pozwala wnioskować o homoscedastyczności modelu, który jest warunkiem regresji liniowej. (Rys.26-27)

Rysunek 26-27. Wykres rozrzutu standaryzowanych reszt zmiennej: zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości wśród kobiet i mężczyzn singli (w kolejności od lewej strony)

Zatem predyktory *zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości* są odrębne dla grupy badanych kobiet i mężczyzn singli. Wśród kobiet predyktorami są: wysoka satysfakcja z życia, niski poziom przekonań romantycznych o istnieniu tego jednego jedyne partnera, niski poziom poczucia samotności oraz wysoki poziom samooceny w zakresie zdolności przywódczych. Te zmienne wyjaśniają łącznie aż 43% zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości wśród kobiet singli.

Natomiast wśród badanych mężczyzn singli wyjaśnianą zmienną pozwala przewidywać wysoki poziom kompetencji interpersonalnej nawiązywania kontaktu i wysoka wewnętrzna kontrola seksualna. Te predyktory wyjaśniają *zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości* wśród mężczyzn w niższym stopniu (18%) niż predyktory w grupie kobiet.

6.2.2. POCZUCIE SAMOTNOŚCI

Do pomiaru poczucia samotności wykorzystano Skalę Poczucia Samotności UCLA III (Russel, 1996). Jest to trzecia wersja rekomendowana przez autorów narzędzia. Adaptacja tej wersji skali uzyskała w badaniu własnym wskaźnik $\alpha=0,95$, a podskale od 0,84 do 0,90. Badani odpowiadali na 20 pytań na skali od 1 (nigdy) do 4 (zawsze).

Ponieważ poczucie samotności jest szczególnie ważną zmienną psychologiczną w kontekście osób żyjących w pojedynkę, w pierwszej kolejności przedstawiono charakterystykę poczucia samotności całej badanej grupy singli (Tab. 29) oraz w porównaniu z innymi grupami, a następnie poziom poczucia samotności wśród kobiet i mężczyzn singli.

Tabela 29. Statystyki opisowe poczucia samotności wśród ogółu singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Mdn</i>
Poczucie samotności	196	10,00	80,00	49,061	10,718	50
Poczucie braku kontaktu	196	7,00	40,00	24,469	5,520	25
Poczucie zerwania więzi społecznych	196	4,00	16,00	9,781	2,558	10
Brak poczucia przynależności do grupy	196	1,00	24,00	14,883	3,392	15

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka, wykazała brak normalnego rozkładu zmiennych poczucie samotności oraz podskal poczucia samotności co implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych. Dla zobrazowania natężenia poczucia samotności wśród singli i jej składników, zaprezentowano wykresy częstości z krzywą rozkładu normalnego. Rozkłady wyników ukazują rozkłady zbliżone do normalnego i charakteryzuje się asymetrią prawoskośną. (por. Aneks)

W zakresie poczucia samotności najczęstszy wynik na skali od 10 do 80, to 55 (N=13), dla poczucia braku samotności na skali od 7 do 40 to 29 (N=17), dla poczucia zerwania więzi społecznych na skali od 4 do 16 to 12 (N=52), a dla poczucia braku przynależności do grupy na skali od 1 do 24 to 17 (N=24).

Ponieważ skala UCLA III nie ma ustalonych norm, zostanie zaprezentowanie porównanie średnich wyników w różnych grupach badawczych, które przedstawił jeden z autorów skali przy określaniu rzetelności i trafność trzeciej wersji skali (Russell, 1996)(Tab. 30).

Tabela 30. Średnie poczucia samotności mierzonego skalą UCLA III

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Single	196	49,06	10,72
Studenci *	487	40,08	9,50
Pielęgniarki/pielęgniarze *	305	40,14	9,52

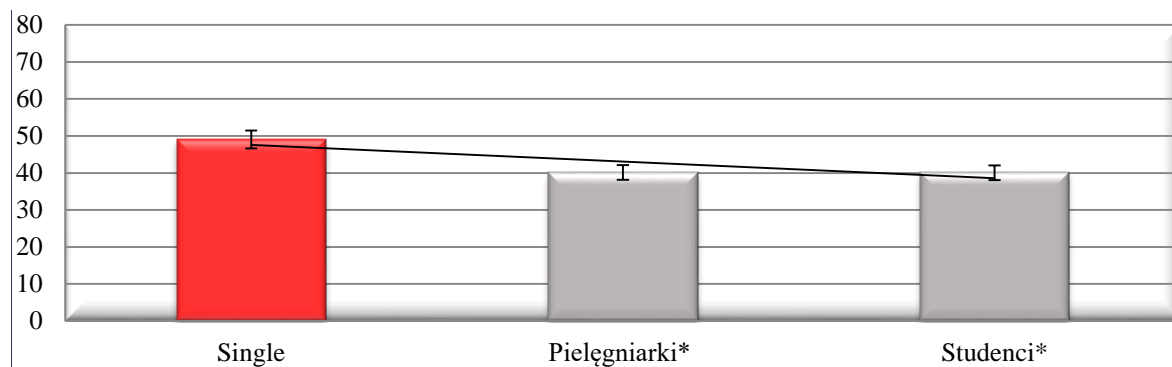
*Russell, 1996

Średnia poczucia samotności UCLA III wszystkich prezentowanych grup studentów i pielęgniarzy/pielęgniarek w badaniu Dana Russella (1996) wyniosła 40,11, natomiast średnia grupy singli to 49,06. Rozkład poczucia samotności wśród singli jest zbliżony do normalnego,

jednak wcześniejsze analizy wskazują, że nie można go za taki uznać. Zatem nie można operować średnimi jako odpowiednimi wskaźnikami miary. W pozostałych, przytaczanych przez Dana Russella wynikach, rozkład poczucia samotności był normalny lub zbliżony do normalnego. Porównanie średnich nie tu wymiaru statystycznego, służy jedynie zobrazowaniu poziomu poczucia samotności wśród singli na tle innych grup badanych tym samym narzędziem. (Rys.28)

Rysunek 28. Średnie poczucia samotności wśród singli na tle innych grup

*Russel, 1996

Analiza średniego poziomu poczucia samotności wśród singli na tle grup studentów oraz pielęgniarek/pielęgniarzy (Russel, 1996), pozwoliła zauważyć, że **średni poziom poczucia samotności singli jest wyższy.**

Poczucie samotności wśród kobiet i mężczyzn singli

Dla zobrazowania nasilenia poczucia samotności oraz czynników samotności wśród kobiet i mężczyzn, zaprezentowano statystyki opisowe. Wśród kobiet żyjących w pojedynkę średni poziom poczucia samotności to 47,26 (SD = 10,48), natomiast mężczyźni osiągnęli średni wynik w wysokości 52,59 (SD = 9,27). Podobną zależność wyższych wyników mężczyzn można dostrzec również we wszystkich **podskalach poczucia samotności:**

- **Poczucia braku kontaktu** średni wynik kobiet to 23,70, (SD = 5,42) a mężczyzn 26,00 (SD = 5,01),
- **Poczucia zerwanych więzi społecznych** średni wynik kobiet to 9,21, (SD = 2,47) a mężczyzn 10,62 (SD = 2,38),
- **Poczucia braku poczucia przynależności** średni wynik kobiet to 14,35, (SD = 3,29) a mężczyzn 16,00 (SD = 2,90). (Tab.31)

Tabela 31. Statystyki opisowe poczucia samotności wśród mężczyzn i kobiet singli

	<i>Min.</i>		<i>Max.</i>		<i>M</i>		<i>Mdn</i>		<i>SD</i>	
	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>
	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>
Poczucie samotności	20,00	34,00	69,00	80,00	47,26	52,59	48,00	52,00	10,48	9,27
Poczucie braku kontaktu	10,00	14,00	36,00	40,00	23,70	26,00	24,00	27,00	5,42	5,01
Poczucie zerwanych więzi społecznych	4,00	4,00	15,00	16,00	9,21	10,62	9,00	11,00	2,47	2,38
Brak poczucia przynależności	6,00	10,00	22,00	24,00	14,35	16,00	14,00	16,00	3,29	2,90

Aby sprawdzić istotność różnic zastosowano test nieparametryczny Kruskala-Wallisa. Analiza wykazała istotność różnic poczucia samotności ($\chi^2=8,317$, $p=0,004$), poczucia braku kontaktu ($\chi^2=6,593$, $p=0,010$), poczucia zerwanych więzi społecznych ($\chi^2=15,970$, $p<0,001$) i poczucia braku przynależności ($\chi^2=7,433$, $p=0,006$). (Tab.32)

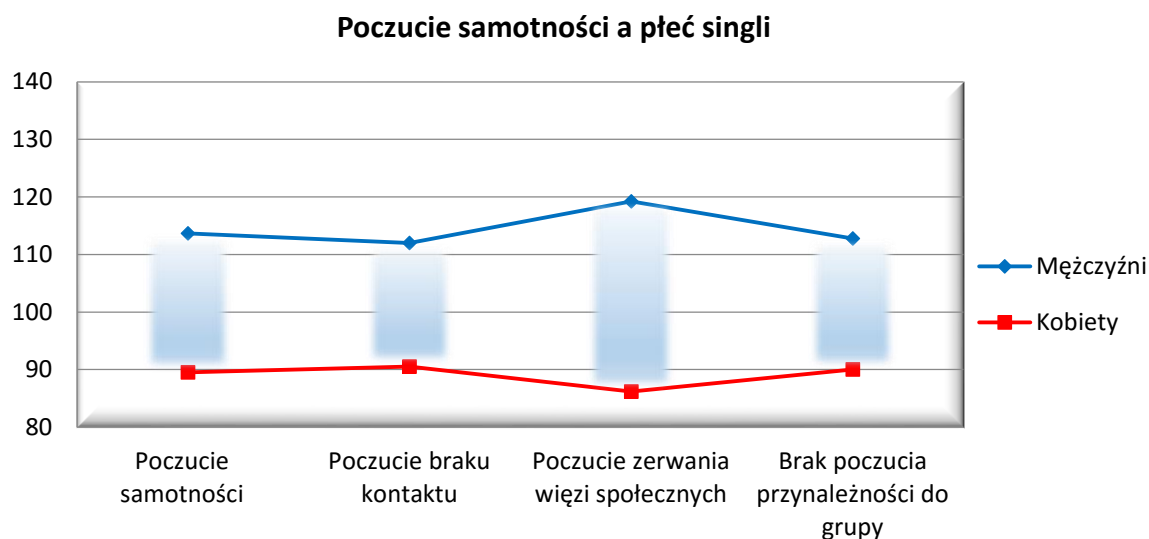
Tabela 32. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania poczucia samotności ze względu na płeć

	Poczucie samotności	Poczucie braku kontaktu	Poczucie zerwanych więzi społecznych	Brak poczucia przynależności
χ^2	8,317	6,593	15,970	7,433
<i>df</i>	1	1	1	1
<i>p</i>	,004	,010	<,001	,006

Zmienna grupująca: płeć

Analiza średnich rang pozwala stwierdzić, że we wszystkich wymiarach samotności badani mężczyźni osiągnęli wyniki istotnie wyższe niż kobiety. (Rys.29)

Rysunek 29. Poczucie samotności i podskale poczucia samotności a płeć singli

Przeprowadzona analiza ukazała, że płeć istotnie różnicuje poczucie samotności wśród badanych singli. **Mężczyźni single deklarowali wyższy ogólny poziom samotności niż kobiety single.** Ta tendencja ujawniła się również w analizie wszystkich podskal poczucia samotności. **Mężczyźni bardziej odczuwali brak intymnego kontaktu i brak poczucia przynależności do grupy niż badane kobiety.** Jednak największa różnica widoczna była w aspekcie poczucia zerwania więzi społecznych. **Kobiety single zdecydowanie słabiej odczuwały samotność w zakresie poczucia zerwanych więzi społecznych,** w porównaniu z badanymi mężczyznami.

Poczucie samotności a obronne wzmacnianie samooceny wśród kobiet i mężczyzn

Analiza nieparametrycznym współczynnikiem rho Spearmana związków relacyjnych poczucia samotności i czynników samotności z obronnym wzmacnianiem samooceny wskazuje odmienne wyniki wśród kobiet i mężczyzn singli. Wśród kobiet singli wykazano istotne związki korelacyjne pomiędzy obronnym wzmacnianiem samooceny a: poczuciem samotności ($r_s = -0,411$, $p < 0,001$), poczuciem braku kontaktu ($r_s = -0,491$, $p < 0,001$), poczuciem zerwanych więzi ($r_s = -0,419$, $p < 0,001$) i brakiem poczucia przynależności ($r_s = -0,319$, $p < 0,001$). Natomiast w grupie mężczyzn singli wykazano brak istotnej i zależności pomiędzy obronnym wzmacnianiem samooceny a poczuciem samotności i wszystkimi czynnikami samotności ($p > 0,05$). (Tab.33)

Tabela 33. Współczynnik korelacji rho Spearmana obronnego wzmacniania samooceny oraz poczucia samotności i czynników samotności wśród kobiet i mężczyzn singli

r_s	Obronne wzmacnianie samooceny	
	Kobiety, N = 123	Mężczyźni, N = 73
Poczucie samotności	-,411***	-,187
Poczucie braku kontaktu	-,418***	-,096
Poczucie zerwanych więzi społecznych	-,367***	-,151
Brak poczucia przynależności	-,324**	-,183

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Wyniki te oznaczają, że wśród badanych singli, w grupie kobiet, zachodzi ujemny związek pomiędzy obronnym wzmacnianiem samooceny a poczuciem samotności. Im niższe jest poczucie samotności, tym silniejsze obronne wzmacnianie samooceny.

Wysokie nasilenie w skali Obronnego wzmacniania samooceny oznacza zawyżanie poczucia swojej wartości i nieadekwatną samoocenę. Jak wynika z polskiej adaptacji użytego narzędzia (Fecenec, 2009), obronne wzmacnianie samooceny jest zbliżone znaczeniowo do potrzeby aprobaty społecznej. Zatem uzyskane wyniki oznaczają, że wśród badanych **kobiet** singli o wysokiej samoocenie, poziom deklarowanego **poczucia samotności, może być zaniżony**. Natomiast w grupie mężczyzn singli nie zachodzi taki związek korelacyjny, co oznacza, że deklarowany poziom poczucia samotności nie wiąże się z obronnym wzmacnianiem samooceny. Zatem deklarowany poziom **poczucia samotności** wśród **mężczyzn** singli **jest bardziej adekwatny** niż wśród kobiet singli.

Poczucie samotności a zastępcze interakcje społeczne (*social snacking*) wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza związków korelacyjnych z wykorzystaniem współczynnika rho Spearmana pozwoliła na określenie istotności relacji pomiędzy wymiarami zastępczych interakcji społecznych (*social snacking*) a poczuciem samotności wśród badanych **kobiet** singli.

Istnieje istotna statystycznie dodatnia korelacja pomiędzy poczuciem samotności a:

- Czytaniem książek ($r_s = 0,283$, $p = 0,002$).

Istnieje istotna statystycznie ujemna korelacja pomiędzy poczuciem samotności a:

- Dzwonieniem do bliskich ($r_s = -0,212$, $p = 0,019$),
- Podśpiewywaniem ($r_s = -0,215$, $p = 0,017$),
- Słuchaniem muzyki ($r_s = -0,253$, $p = 0,005$).

Analiza związków korelacyjnych z wykorzystaniem współczynnika rho Spearmana pozwoliła na określenie siły i istotności relacji pomiędzy wymiarami zastępczych interakcji społecznych (social snacking) a poczuciem samotności wśród **mężczyzn** singli.

Istnieje istotna statystycznie dodatnia korelacja pomiędzy poczuciem samotności a:

- Czytaniem książek ($r_s = 0,251$, $p = 0,032$).

Istnieje istotna statystycznie ujemna korelacja pomiędzy poczuciem samotności a:

- Dzwonieniem do bliskich ($r_s = -0,285$, $p = 0,014$). (Tab.34)

Tabela 34. Współczynnik korelacji rho Spearmana zastępczych interakcji społecznych i poczucia samotności wśród kobiet i mężczyzn singli

r_s	Poczucie samotności	
	Kobiety, $N = 123$	Mężczyźni, $N = 73$
Zastępcze interakcje społeczne		
Włączony telewizor	,068	-,068
Oglądanie filmów	,114	,014
Rozmowy przez komunikator z kamerką internetową	-,100	-,123
Rozmowy na portalach społecznościowych (mikrofon)	-,028	-,0168
Dzwonienie do bliskich	-,212**	-,285*
Dzwonienie do kogokolwiek	-,003	-,229
Czytanie książek	,283**	,251*
Podśpiewywanie	-,215**	-,073
Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach	,137	,118
Mówienie do siebie na głos, w zdenerwowaniu	,150	,152
Mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia	,060	,075
Słuchanie radia	-,083	-,046
Słuchanie muzyki	-,253**	-,029

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Analiza związków korelacyjnych pomiędzy poczuciem samotności a zastępczymi interakcjami społecznymi pozwoliły ustalić, że **im częściej kobiety single dzwoniły do bliskich, podśpiewywały i słuchały muzyki, tym niższe deklarowały poczucie samotności.** Natomiast im częściej w sytuacji odosobnienia **czytały książki, mówiły do siebie na głos w różnych sytuacjach i w sytuacjach zdenerwowania – tym wyższe miały poczucie samotności.** Pozostałe zastępcze interakcje: telewizja, filmy, rozmowy przez komunikatory i portale społecznościowe, dzwonienie do kogokolwiek, mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia i słuchanie radia, okazały się nie wiązać istotnie z poczuciem samotności w grupie kobiet singli.

Analiza wyników grupy mężczyzn singli ukazała, **iż im częściej mężczyźni dzwonili do bliskich, tym niższe deklarowali poczucie samotności.** Natomiast **im częściej w sytuacji odosobnienia czytali książki, tym wyższe mieli poczucie samotności.** Pozostałe zastępcze interakcje: telewizja, filmy, rozmowy przez komunikatory i portale społecznościowe, dzwonienie do kogokolwiek, podśpiewywanie, mówienie do siebie w różnych sytuacjach, sytuacji zadowolenia, sytuacji zdenerwowania, słuchanie radia i muzyki, okazały się nie wiązać istotnie z poczuciem samotności w grupie mężczyzn singli.

Zastępcze interakcje społeczne, według przeglądu literatury autorki, nie były dotąd badane w polskich warunkach. Przeprowadzone badanie udowodniły silny związek pomiędzy zastępczymi interakcjami społecznymi a poczuciem samotności oraz zostały one wyłonione jako istotne predyktory samotności. Wyniki częściowo potwierdziły stawiane hipotezy i częściowo się zgadzają z dotychczasowymi badaniami w zakresie związków samotności z zastępczymi interakcjami społecznymi (Jonason, Webster, Lindsey, 2008). Podstawy konceptu *social snacking* zakładają, że człowiek w sytuacji izolacji społecznej będzie szukał społecznych interakcji zastępczych. W przypadku telewizji w badaniu własnym zwrócono uwagę bardziej na aspekt głosu niż konkretnych postaci (*Kiedy przychodzę do domu włączam telewizor, nawet jeśli go później nie oglądam*). Być może także zamiast zaproponowanego w kwestionariuszu stwierdzenia *Oglądam filmy*, można użyć *Oglądam seriale*, ponieważ zwracało by to uwagę możliwość procesu identyfikacji z postaciami telewizyjnymi/serialowymi i wchodzenia w psychologiczne interakcje z nimi, co ma swoje potwierdzenie w badaniach (Cohen, 2001; Giles, 2002).

Związek poczucia samotności i mówienia do siebie na głos w sytuacji zdenerwowania i różnych sytuacjach, potwierdza wyniki badań prowadzonych przez Petera Jonasona, Gregorego Webstera i A. Elizabeth Linsdey (2008), co do kierunku i siły korelacji wśród ogółu

osób żyjących w pojedynkę. Osoby, które podejmują tego typu zastępcze interakcje w sytuacjach odizolowania, mają większe poczucie samotności. Jednak analiza grup kobiet i mężczyzn wykazała brak znaczącego związku pomiędzy mówieniem do siebie na głos a poczuciem samotności w analizowanych osobno grupach kobiet i mężczyzn.

Interesujące są natomiast, odmienne od założonych, wyniki w zakresie pośpiewywania. W wynikach własnych kierunek zależności z samotnością jest bowiem ujemny, tak jak w przypadku słuchania muzyki i dzwonienia do bliskich. Osoby używające tego typu interakcji zastępczych w sytuacjach izolacji społecznej, mają jednocześnie istotnie niższy poziom poczucia samotności. Podśpiewywanie, słuchanie muzyki i dzwonienie do bliskich można potraktować jako **strategie zaradcze**, które wiążą się ze zmniejszonym poczuciem samotności w sytuacji braku naturalnych interakcji społecznych. Tym interakcjom zastępczym można przypisywać **funkcję buforową**, ponieważ wiążą się z obniżeniem poczucia dyskomfortu, jaki wywołuje izolacja społeczna. **Kobiety dysponują szerszym wachlarzem zastępczych interakcji społecznych istotnie obniżających poczucie samotności w porównaniu z mężczyznami.** Mogą więc skuteczniej radzić sobie w sytuacji odosobnienia i obniżać powstające poczucie dyskomfortu.

Model regresji poczucia samotności wśród kobiet i mężczyzn singli

Aby sformułować model predykcji poczucia samotności wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę, przeprowadzono analizę regresji liniowej. Ze względu na szeroką liczbę zmiennych zastosowano metodę krokową, która umożliwia wyłonienie istotnych dla modelu predykcji zmiennych oraz wyklucza współliniowość, czyli odrzuca silnie skorelowane zmienne.

Do modelu wprowadzono zmienne funkcjonowania psychospołecznego, które istotnie różnicowały i korelowały z satysfakcją z życia: płeć, poprzednie związki, wybór życia w pojedynkę, zadowolenie z życia pojedynkę w terażniejszości, satysfakcję z życia, wymiary samooceny, kompetencje społeczne, psychiczną męskość, wymiary seksualności, chęć wejścia w związek i w małżeństwo, romantyczne przekonanie o istnieniu tego jednego jedyne partnera oraz wymiary zastępczych interakcji społecznych: dzwonienie do bliskich, czytanie książek, podśpiewywanie, mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach i w zdenerwowaniu. Ze względu na dużą ilość zmiennych w porównaniu do liczebności grupy,

nie wprowadzono do modelu stylów funkcjonowania interpersonalnego, które stanowią odrębną charakterystykę.

Analiza regresji liniowej wyłoniła istotny model predykcji poczucia samotności w sześciu krokach, wśród kobiet singli. Model regresji okazał się istotny ($F_{6,110} = 26,669$, $p < 0,001$). W grupie kobiet badane predyktory wyjaśniały łącznie **60%** ($R^2 = 0,597$) zmiennej zależnej.

Istotny wpływ miały predyktory:

1. Satysfakcja z życia ($\beta = -0,493$, $t = -7,284$, $p < 0,001$),
2. Popularność ($\beta = -0,195$, $t = -2,901$, $p = 0,004$),
3. Dawanie wsparcia emocjonalnego ($\beta = -0,178$, $t = -2,927$, $p = 0,004$),
4. Chęć nawiązania długotrwałego związku ($\beta = 0,185$, $t = 3,037$, $p = 0,003$)
5. Podśpiewywanie (SSQ8) ($\beta = -0,210$, $t = -3,160$, $p = 0,002$) i
6. Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach (SSQ9) ($\beta = 0,132$, $t = 1,988$, $p = 0,048$).

Analiza regresji liniowej wyłoniła istotny model predykcji poczucia samotności w czterech krokach, wśród mężczyzn singli. Model regresji okazał się istotny ($F_{4,67} = 19,677$, $p < 0,001$).

W grupie mężczyzn badane predyktory wyjaśniały łącznie **51%** ($R^2 = 0,513$) zmiennej zależnej.

Istotny wpływ miały predyktory:

1. Nawiązywanie kontaktu ($\beta = -0,360$, $t = -3,666$, $p < 0,001$),
2. Satysfakcja z życia ($\beta = -0,305$, $t = -3,138$, $p = 0,003$),
3. Bycie kochanym ($\beta = -0,243$, $t = -2,750$, $p = 0,008$),
4. Czytanie książek (SSQ7) ($\beta = 0,212$, $t = 2,501$, $p = 0,008$). (Tab.35)

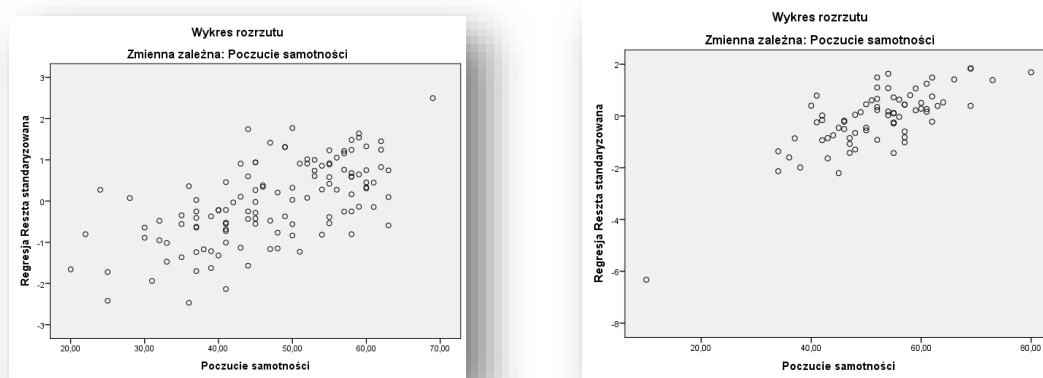
Tabela 35. Analiza regresji liniowej poczucia samotności wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza regresji liniowej	Kobiety N = 122			Mężczyźni N = 73		
	β	t	p	β	t	p
Satysfakcja z życia	-0,493	-7,284	<0,001	-0,305	-3,666	<0,001
Popularność	-0,195	-2,901	0,004			
Dawanie wsparcia emocjonalnego	-0,178	-2,927	0,004			
Chęć nawiązania długotrwałego związku	,185	3,037	0,003			
Zastępcze interakcje społeczne:						
<i>Podśpiwywanie</i>	-0,210	-3,160	0,002			
<i>Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach</i>	0,132	1,988	0,048			
Nawiązywanie kontaktu				-0,305	-3,138	<0,001
Bycie kochanym				-0,243	-2,750	0,008
Zastępcze interakcje społeczne:						
<i>Czytanie książek</i>				0,212	2,501	0,008
F		26,669	<0,001		19,677	<0,001
R²		0,597			0,513	

Dla uzasadniania zastosowania regresji liniowej, będącym parametrycznym narzędziem, zaprezentowano histogramy standaryzowanych reszt modeli predykcji poczucia samotności wśród kobiet i mężczyzn singli. Wykresy reszt przybierają rozkład normalny. (por. Aneks)

Analiza wykresów rozrzutu reszt pozwala wnioskować o homoscedastyczności modelu, który jest warunkiem regresji liniowej. Silniej dopasowany jest model predykcji poczucia samotności wśród kobiet singli, a nieco słabiej wśród mężczyzn singli. (Rys.30-31)

Rysunek 30-31. Wykres rozrzutu standaryzowanych reszt zmiennej: poczucie samotności wśród kobiet i mężczyzn singli (w kolejności od lewej strony)

Przeprowadzona analiza regresji wykazała, że niska satysfakcja z życia jest silnym predyktorem poczucia samotności zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn singli. Pozostałe predyktory istotnie różnią się w tych grupach.

Wśród badanych **kobiet** singli pozostałymi predyktorami poczucia samotności są: niska kompetencja w zakresie dawania wsparcia emocjonalnego, chęć wejścia w stały długotrwały biski związek oraz zastępcze interakcje społeczne: rzadsze podśpiewywanie i częstsze mówienie do siebie na głos w sytuacjach izolacji społecznej.

Natomiast wśród badanych **mężczyzn** singli poczucie samotności można przewidywać na podstawie następujących predyktorów: niskiej kompetencji w zakresie nawiązywania kontaktów, niskiej samooceny w zakresie poczucia bycia kochanym oraz zastępcza interakcja społeczna: częste czytanie książek w sytuacji odosobnienia.

Zarówno w grupie badanych kobiet, jak i mężczyzn singli, ustalone predyktory pozwoliły wyjaśnić w ponad połowie (60% w grupie kobiet; 51% w grupie mężczyzn) poczucie samotności.

6.2.3. SATYSFAKCJA Z ŻYCIA

Satysfakcja z życia jest rozumiana jako zgeneralizowana satysfakcja ze swojego dotychczasowego życia w odniesieniu do własnych kryteriów (Shin, Johnson, 1978). Do pomiaru tej zmiennej wykorzystano Skalę Satysfakcji z Życia *SWLS* (Diener, Emmons, Larsen, Griffin, 1985), składającą się z pięciu pytań, punktowanych od 1 do 7. Skala posiada badania normalizacyjne, co pozwala określić poziom zmiennej w porównaniu do polskiej populacji. (Tab.36)

Tabela 36. Statystyki opisowe satysfakcji z życia wśród ogółu, kobiet i mężczyzn singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	% <i>wyników niskich</i>	% <i>wyników wysokich</i>	<i>Sten</i>
Ogół	196	5,00	35,00	18,82	6,064	41,3	22,4	5
Kobiety	123	5,00	35,00	19,50	6,222	38,2	25,2	5
Mężczyźni	73	5,00	33,00	17,68	5,649	46,6	17,8	4

Wśród ogółu singli oraz kobiet poziom satysfakcji z życia był przeciętny, natomiast wśród mężczyzn – niski.

Dla porównania przedstawiono wyniki polskiej grupy normalizacyjnej (*N* = 555) (Juczyński, 2009). (Tab. 37)

Tabela 37. Statystyki opisowe satysfakcji z życia wśród ogółu, kobiet i mężczyzn polskiej grupy normalizacyjnej (Juczyński, 2009)

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	% <i>wyników niskich</i>	% <i>wyników wysokich</i>	<i>Sten</i>
Dorośli *	555	20,37	5,32	32,4	32,8	5
Kobiety *	295	21,09	5,26	32,8	33,4	6
Mężczyźni*	260	20,11	5,43	32,0	32,2	5

*polska grupa normalizacyjna (Juczyński, 2009)

Analiza wyników badań własnych oraz grupy normalizacyjnej wykazała, że badana grupa singli częściej osiągała niskie wyniki oraz rzadziej wyniki wysokie w porównaniu do grupy normalizacyjnej. Jednocześnie jednak standaryzacja wyników pozwala na porównanie poziomu satysfakcji z życia, który wskazuje, że wśród ogółu badanych singli wynik pozostaje na takim samym przeciętnym poziomie, jak w grupie normalizacyjnej. Także kobiety single deklarowały przeciętną satysfakcję z życia, podobnie jak kobiety w grupie normalizacyjnej. Analiza stenów ukazuje, że w grupie normalizacyjnej kobiety osiągnęły 6. sten, a wśród singli – sten 5.,

niemniej jednak jest to poziom określany jako przeciętny. Z kolei mężczyźni żyjący single osiągnęli niski poziom satysfakcji z życia, podczas gdy mężczyźni w grupie normalizacyjnej poziom przeciętny. Zatem **mężczyźni single deklarowali niższy poziom satysfakcji z życia od mężczyzn z grupy normalizacyjnej oraz od kobiet singli.**

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka wykazała brak normalnego rozkładu zmiennej satysfakcja z życia. Dla zobrazowania częstości wyników, zaprezentowano histogram satysfakcji z życia wśród singli. Rozkład jest zbliżony do normalnego, na co wskazuje najliczniejsza grupa osiągająca wyniki przeciętne. Wyraźnie widoczne są jednak różnice między liczebnością osób przyjmujących niskie i wysokie wyniki. Więcej osób w grupie singli deklarowało niski poziom z satysfakcji z życia niż wysoki, a rozkład zmiennej przyjął asymetrię lewoskośną. (por. Aneks)

Satysfakcja z życia wśród kobiet i mężczyzn singli

Przeprowadzono badanie istotności zróżnicowania satysfakcji z życia ze względu na płeć singli. Wyniki testu Kruskala-Wallisa wykazały istotne zróżnicowanie satysfakcji z życia wśród badanych kobiet i mężczyzn singli ($\chi^2 = 3,967$, $p = 0,046$). (Tab.38)

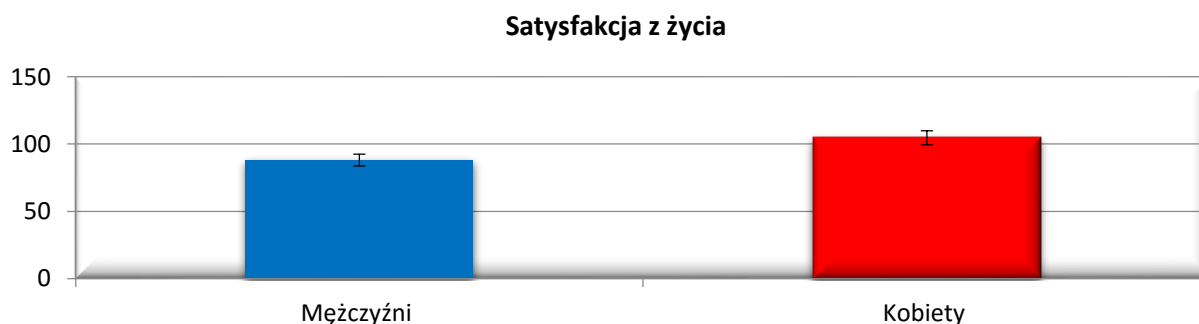
Tabela 38. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania satysfakcji z życia wśród kobiet i mężczyzn singli

Satysfakcja z życia	
χ^2	3,967
df	1
p	,046

Zmienna grupująca: Płeć

Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa, pozwoliła określić, że mężczyźni charakteryzowali się niższym poziomem satysfakcji z życia w porównaniu do kobiet singli. (Rys. 32)

Rysunek 32. Średnie rangi satysfakcji z życia wśród kobiet i mężczyzn singli

Badanie istotności różnic ukazało **wyższy poziom satysfakcji z życia kobiet** singli w porównaniu do mężczyzn singli.

Model regresji liniowej satysfakcji z życia kobiet i mężczyzn singli

Aby sformułować model predykcji satysfakcji z życia przeprowadzono analizę regresji liniowej. Ze względu na szeroką liczbę zmiennych zastosowano metodę krokową, która umożliwia wyłonienie istotnych dla modelu predykcji zmiennych oraz wyklucza współliniowość, czyli odrzuca silnie skorelowane zmienne.

Do modelu regresji wprowadzono zmienne funkcjonowania psychospołecznego, które istotnie różnicowały i korelowały z satysfakcją z życia: płeć, poprzednie związki, wybór życia w pojedynkę, zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości, samotność, wymiary samooceny, kompetencje społeczne, płeć psychologiczną, wymiary seksualności i romantyczne przekonanie o istnieniu tego jednego jedyne partnera. Ze względu na dużą ilość zmiennych w porównaniu do liczebności grupy, nie wprowadzono do modelu stylów funkcjonowania interpersonalnego, które stanowią odrębną charakterystykę.

Wśród **kobiet** singli analiza regresji liniowej satysfakcji z życia wyłoniła istotny model predykcji w pięciu krokach ($F_{5,112} = 47,221$, $p < 0,001$). Predyktory wyjaśniają łącznie 66% ($R^2 = 0,664$) zmiennej zależnej. Istotny wpływ mają predyktory:

- Poczucie samotności ($\beta = -0,357$, $t = -5,326$, $p < 0,001$),
- Psychiczna męskość ($\beta = 0,307$, $t = 4,496$, $p < 0,001$),
- Ogólna samoocena ($\beta = 0,180$, $t = 2,808$, $p = 0,006$),
- Zewnętrzna kontrola seksualna ($\beta = -0,145$, $t = -2,562$, $p = 0,012$) i
- Zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości ($\beta = 0,135$, $t = 2,007$, $p = 0,047$).

Wśród **mężczyzn** singli analiza regresji liniowej satysfakcji z życia wyłoniła istotny model predykcji w czterech krokach ($F_{4,68} = 14,487$, $p < 0,001$). Predyktory wyjaśniają łącznie 43% ($R^2 = 0,428$) zmiennej zależnej. Istotny wpływ mają predyktory:

- Psychiczna męskość ($\beta = 0,276$, $t = 2,661$, $p = 0,010$),
- Ogólna samoocena ($\beta = 0,277$, $t = 2,739$, $p = 0,008$),
- Poczucie samotności ($\beta = -0,226$, $t = -2,324$, $p = 0,023$) i
- Zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości ($\beta = 0,210$, $t = 2,263$, $p = 0,027$).

(Tab. 39)

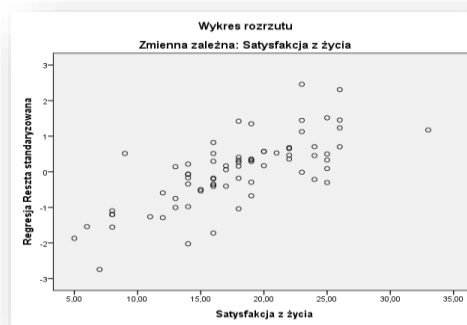
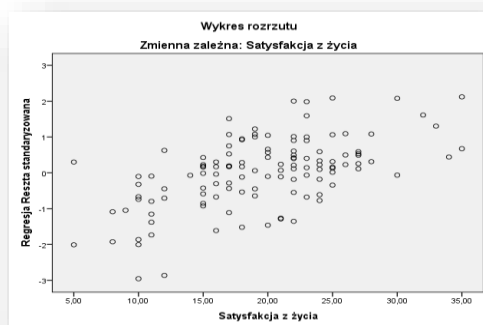
Tabela 39. Analiza regresji liniowej zmiennej satysfakcja z życia kobiet i mężczyzn singli

Analiza regresji liniowej	Kobiety N = 118			Mężczyźni N = 73		
	β	t	p	β	t	p
Samotność	-0,357	-5,326	<0,001	-0,226	-2,324	0,023
Męskość	0,307	4,496	<0,001	0,276	2,661	0,010
Ogólna samoocena	0,180	2,808	0,006	0,277	2,739	0,008
Zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości	0,135	2,007	0,047	0,210	2,263	0,027
Zewnętrzna kontrola seksualna	-0,145	-2,562	0,012			
F		47,221	<0,001		14,487	<0,001
R²		0,664			0,428	

Dla uzasadniania zastosowania regresji liniowej, zaprezentowano histogramy standaryzowanych reszt modeli predykcji satysfakcji z życia wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę. Wykresy reszt przybierają rozkład normalny. (por. Aneks)

Analiza wykresów rozrzutu reszt pozwala wnioskować o homoscedastyczności modelu, który jest warunkiem regresji liniowej. Najlepiej dopasowany jest model wśród mężczyzn żyjących w pojedynkę. (Rys. 33-34)

Rysunek 33-34. Wykres rozrzutu standaryzowanych reszt zmiennej: satysfakcja z życia wśród kobiet i mężczyzn singli (w kolejności od lewej strony)

Przeprowadzona analiza modelu predykcji satysfakcji z życia kobiet i mężczyzn singli pozwoliła ustalić wspólne predyktory dla obu grup, do których należą: niski poziom poczucia samotności, wysokie nasilenie psychicznej męskości, wysoka ogólna samoocena i zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości. Dodatkowym, specyficznym dla badanych kobiet singli predyktorem, okazał się niski poziom zewnętrznej kontroli seksualnej. Zatem poza tym wymiarem seksualności, **predyktory satysfakcji z życia okazały się nie różnić wśród kobiet i mężczyzn singli.**

6.2.4. WYMIARY SAMOOCENY

Analizie zostały poddane wymiary samooceny mierzone Wielowymiarowym Kwestionariuszem Samooceny autorstwa O'Brien'a Epsteina (1980). Wyniki poszczególnych wymiarów zostały znormalizowane, co umożliwia porównanie wyników grupy singli do polskiej populacji. Skale ogólnej samooceny, bycia kochanym, popularności, zdolności przywódczych, samoakceptacji moralnej, atrakcyjności fizycznej, witalności oraz integracji tożsamości składają się z 10 itemów, wobec których badany może ustosunkować się na skali 5-punktowej. Skala obronnego wzmacniania samooceny składa się z 16 itemów. Wyniki przeciętne na skali stenowej w polskiej adaptacji mieszczą się między 4. a 7. stenem. Najmniej wysokich wyników badani uzyskali w zakresie poczucia bycia kochanym i skali obronnego wzmacniania samooceny a najwięcej na skali samoakceptacji moralnej. Poniżej przedstawiono statystyki opisowe badanych wymiarów samooceny. (Tab. 40)

Tabela 40. Statystyki opisowe wymiarów samooceny wśród ogółu singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	% wyników niskich	% wyników wysokich
Ogólna samoocena	196	16,00	50,00	29,964	7,654	30,6	24,5
Bycie kochanym	196	15,00	49,00	31,974	7,751	33,7	9,7
Popularność	196	17,00	49,00	32,602	6,713	29,1	16,8
Zdolności przywódcze	196	15,00	49,00	32,245	6,895	15,3	24,0
Samoakceptacja moralna	196	22,00	50,00	40,112	5,694	10,7	45,4
Atrakcyjność fizyczna	196	12,00	49,00	30,005	8,930	34,2	24,5
Witalność	196	13,00	50,00	32,755	7,967	23,5	18,4
Integracja tożsamości	196	17,00	48,00	31,423	6,442	21,4	18,4
Obronne wzmacnianie samooceny	196	23,00	74,00	50,056	8,886	20,4	8,7

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka, wykazała brak normalnego rozkładu zmiennych: ogólnej samooceny, bycia kochanym, zdolności przywódczych, samoakceptacji moralnej, atrakcyjności fizycznej, witalności oraz integracji tożsamości, co implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych. Samoocena w zakresie popularność przyjmuje rozkład normalny, co spełnia główny warunek i umożliwia zastosowanie testów parametrycznych. (por. Aneks) Dla porównywalności wyników przeprowadzono testy nieparametryczne dla wszystkich zmiennych.

Ogólna samoocena przyjmuje rozkład lewoskośny. Więcej osób żyjących w pojedynkę osiąga niskie wyniki niż wysokie. Blisko połowa badanych osób osiąga wyniki przeciętne w zakresie ogólnej samooceny. **Poczucie bycia kochanym** przyjmuje rozkład lewoskośny wśród ogółu badanych. Ponad połowa badanych osiąga przeciętne wyniki, ale jednocześnie jedynie 9,7% osób ma poczucie bycia kochanym w wysokim stopniu. Zatem istotnie więcej osób deklaruje niskie poczucie bycia kochanym niż wysokie. **Samoocena popularności** przybiera rozkład normalny. 54% badanych osiąga przeciętne wyniki, 29,1% - niskie, a 16,8 – wysokie wyniki wśród ogółu badanych. **Zdolności przywódcze** przyjmują rozkład prawoskośny. Istotnie większa grupa osób żyjących w pojedynkę osiąga wysokie wyniki (24%) niż wyniki niskie (15,3). Ponad połowa badanych (60,7%) osiąga przeciętne wyniki w tej skali samooceny. Skala samooceny w zakresie **samoakceptacji moralnej** przybiera rozkład prawoskośny. Wśród osób żyjących w pojedynkę blisko połowa (45,4%) osiąga wysokie wyniki, a jedynie 10,7% wyniki niskie. Przeciętne wyniki charakteryzują 43,9% osób. **Atrakcyjność fizyczna** jest wymiarem samooceny charakteryzującym się asymetrią lewoskośną. Większa grupa osób żyjących w pojedynkę ocenia nisko swoją atrakcyjność (34,2%) niż wysoko (24,5%). Przeciętnie w zakresie swojej atrakcyjności fizycznej ocenia się 41,35% osób. **Witalność** przybiera rozkład zbliżony do normalnego o asymetrii lewoskośnej. Najliczniejsza grupa osób osiąga przeciętnej wyniki (58,2%), następnie wyniki niskie (23,5%) i wyniki wysokie (18,4%). Samoocena w zakresie **integracji tożsamości** przybiera rozkład zbliżony do normalnego o asymetrii lewoskośnej. Ponad połowa osób osiąga wyniki przeciętne (59,7%), następnie wyniki niskie (21,4%) oraz wyniki wysokie (18,4%). **Obronne wzmocnienie samooceny** przybiera rozkład wyraźnie lewoskośny. Jedynie 8,7% badanych wzmocnia obronnie samoocenę w wysokim stopniu. Ponad połowa osiąga przeciętne wyniki (67,9%), a 20,4% - niskie wyniki. (por. Aneks)

Wymiary samooceny wśród kobiet i mężczyzn singli

Dla zobrazowania nasilenia wymiarów samooceny wśród kobiet i mężczyzn singli zaprezentowano statystyki opisowe. (Tab. 41).

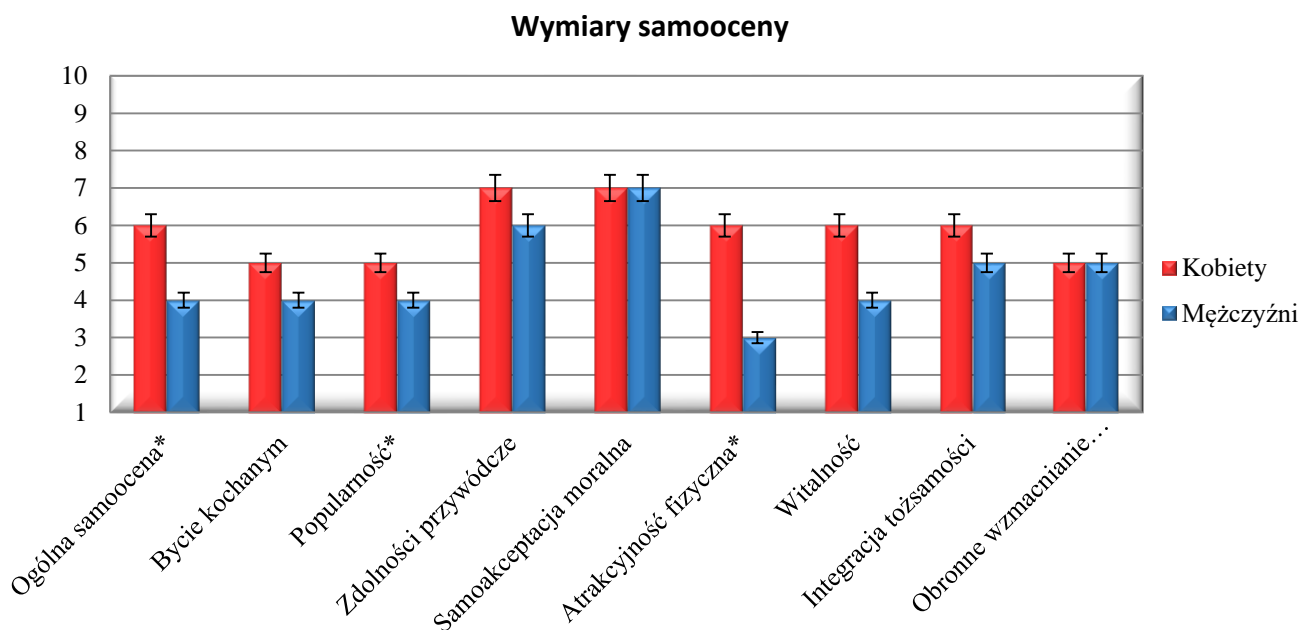
Tabela 41. Statystyki opisowe wymiarów samooceny w grupie kobiet i mężczyzn singli

	<i>Min.</i>		<i>Max.</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>		<i>Sten</i>	
	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>
Ogólna samoocena	16,00	17,00	50,00	50,00	30,91	28,37	7,76	7,25	6	4
Bycie kochanym	15,00	16,00	49,00	43,00	32,76	30,66	8,30	6,58	5	4
Popularność	20,00	17,00	49,00	47,00	33,92	30,38	6,28	6,88	5	4
Zdolności przywódcze	15,00	17,00	49,00	49,00	32,50	31,81	7,14	6,48	7	6
Samoakceptacja moralna	26,00	22,00	50,00	50,00	40,66	39,19	5,18	6,40	7	7
Atrakcyjność fizyczna	12,00	13,00	46,00	49,00	31,98	26,67	8,84	8,10	6	3
Witalność	13,00	16,00	50,00	48,00	33,31	31,82	7,88	8,09	6	4
Integracja tożsamości	17,00	19,00	47,00	48,00	31,73	30,90	6,47	6,40	6	5
Obronne wzmacnianie samooceny	24,00	23,00	74,00	69,00	50,46	49,37	9,31	8,14	5	5

Zastosowanie norm stenowych pozwala określić poziom osiągniętych wyników samooceny. W grupie badanych kobiet singli wyniki we wszystkich wymiarach samooceny można określić jako przeciętne. Relatywnie najwyższe (7. sten) są wyniki w skalach zdolności przywódczych i samoakceptacji moralnej, a najniższe (sten 5.) na skali poczucia bycia kochanym, popularności i obronnego wzmacniania samooceny. W grupie mężczyzn żyjących w pojedynkę wyniki we wszystkich wymiarach samooceny (poza atrakcyjnością fizyczną) można uznać za przeciętne na tle polskiej populacji. Jedynie w zakresie samooceny swojej **atrakcyjności fizycznej (seksualnej) mężczyźni** single charakteryzują **niskim** poziomem tego wymiaru samooceny.

Wyniki wymiarów samooceny kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę ukazano na skali stenowej. (Rys. 35)

Rysunek 35. Wymiary samooceny wśród kobiet i mężczyzn singli na skali stenowej

* różnica istotna statystycznie w oparciu o test Kruskala-Wallisa

Dla sprawdzenia istotności różnic wymiarów osobowości ze względu na płeć przeprowadzono dodatkowo analizę testem Kruskala-Wallisa. Analiza ukazała istotne zróżnicowanie ogólnej samooceny ($\chi^2=5,508$, $p=0,016$), poczucia popularności ($\chi^2=9,916$, $p=0,002$) i poczucia atrakcyjności fizycznej ($\chi^2=20,858$, $p<0,001$) ze względu na płeć. Mężczyźni single mają istotnie niższy poziom ogólnej samooceny oraz niżej oceniają swoją popularność i atrakcyjność fizyczną (seksualną) niż kobiety żyjące w pojedynkę. Test ten wykazał brak istotnego zróżnicowania bycia kochanym ($p>0,05$), zdolności przywódczych ($p>0,05$), samoakceptacji moralnej ($p>0,05$), witalności ($p>0,05$), integracji tożsamości ($p>0,05$) i obronnego wzmacniania samooceny ($p>0,05$) ze względu na płeć. (Tab. 43)

Tabela 43. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa w zakresie wymiarów samooceny ze względu na płeć

	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obronne wzmacnianie samooceny
χ^2	5,804	3,514	9,916	,537	1,836	20,858	1,690	1,844	,913
<i>df</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,016	,061	,002	,464	,175	,000	,194	,175	,339

Zmienna grupując: płeć

Zatem w grupie badanych singli, kobiety i mężczyźni uzyskali przeciętne wyniki w zakresie wymiarów samooceny, poza atrakcyjnością fizyczną, w której mężczyźni uzyskali niskie wyniki. **Kobiety miały wyższą ogólną samoocenę, wyższą samoocenę popularności oraz atrakcyjności fizycznej (seksualnej) niż mężczyźni single.**

Interkorelacje obronnego wzmocnienia samooceny i pozostałych wymiarów samooceny

Przeprowadzono analizę związków korelacyjnych obronnego wzmocnienia samooceny i pozostałych wymiarów samooceny wskaźnikiem rho Spearmana wśród kobiet i mężczyzn singli. **Obronne wzmocnienie samooceny** jest interpretowane jako potrzeba aprobaty społecznej, zatem kluczowe dla funkcjonowania singli jest określenie związków potrzeby aprobaty społecznej z pozostałymi wymiarami samooceny.

Wśród badanych **kobiet** singli obronne wzmocnienie samooceny istotnie pozytywnie korelowało z: ogólną samooceną ($r_s = 0,437, p < 0,001$), byciem kochanym ($r_s = 0,354, p < 0,001$), popularnością ($r_s = 0,456, p < 0,001$), zdolnościami przywódczymi ($r_s = 0,301, p < 0,001$), samoakceptacją moralną ($r_s = 0,390, p = 0,015$), atrakcyjnością fizyczną ($r_s = 0,347, p < 0,001$), witalnością ($r_s = 0,424, p < 0,001$) i integracją tożsamości ($r_s = 0,520, p < 0,001$).

Wśród badanych **mężczyzn** singli obronne wzmocnienie samooceny istotnie pozytywnie korelowało z: atrakcyjnością fizyczną ($r_s = 0,242, p = 0,039$) i integracją tożsamości ($r_s = 0,402, p < 0,001$). (Tab.44)

Tabela 44. Współczynniki korelacji rho Spearmana pomiędzy wymiarami samooceny i obronnym wzmocnieniem samooceny wśród kobiet i mężczyzn singli

Wymiary samooceny	Obronne wzmocnienie samooceny	
	Kobiety, $N = 123$	Mężczyźni, $N = 73$
Ogólna samoocena	,437***	,169
Bycie kochanym	,354***	,132
Popularność	,456***	,146
Zdolności przywódcze	,301**	,145
Samoakceptacja moralna	,390***	,141
Atrakcyjność fizyczna	,347***	,242*
Witalność	,424***	,216
Integracja tożsamości	,520***	,402**

* $p > 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Analiza związków korelacyjnych ukazała istotne pozytywne relacje obronnego wzmacniania samooceny ze wszystkimi wymiarami wśród kobiet singli, natomiast wśród mężczyzn singli jedynie z atrakcyjnością fizyczną i integracją tożsamości. Wyniki w tych wymiarach samooceny mogą być zatem zawyżone. W grupie mężczyzn wskazują także na szczególnie drażliwe obszary samooceny, w których mężczyźni mogą zawyżać odpowiedzi, ze względu na potrzebę aprobaty społecznej.

6.2.5. WYMIARY SEKSUALNOŚCI

Seksualność jest znaczącą sferą funkcjonowania człowieka. Dla zbadania tego obszaru wykorzystano Wielowymiarowy Kwestionariusz Seksualności (Multidimensional Sexuality Questionnaire MSQ) (Snell, Fisher, Walters, 1993). Składa się on z 12 wymiarów seksualności: seksualna samoocena, zaabsorbowanie seksualne, wewnętrzna kontrola seksualna, świadomość seksualna, seksualna motywacja, niepokój seksualny, asertywność seksualna, seksualna depresja, zewnętrzna kontrola seksualna, monitorowanie wrażenia seksualnego, lęk przed seksualnością i seksualna satysfakcja. Każdy z wymiarów seksualności składa się z pięciu itemów, na które badany odpowiada na 5-stopniowej skali. Nie wprowadzono norm dla poszczególnych skal, zatem są one interpretowane zgodnie z nasileniem. Im wyższy wynik w danej skali, tym większe jej nasilenie. Dla potrzeb badania zastosowano metodę translacji polegającą na wiernym tłumaczeniu pozycji (Drwal 1995).

W każdej ze skal badani mogli otrzymać wynik w przedziale od 0 do 25 pkt. W żadnej ze skal badani nie uzyskali maksymalnego wyniku, a najwyższa uzyskana wartość to 20. Poniżej przedstawiono statystyki opisowe badanych wymiarów seksualności. (Tab.45)

Tabela 45. Statystyki opisowe wymiarów seksualności wśród ogółu singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Seksualna samoocena	195	1,00	20,00	10,43	4,85
Zaabsorbowanie seksualnością	195	3,00	16,00	8,09	2,94
Wewnętrzna kontrola seksualna	192	1,00	20,00	11,82	3,84
Świadomość seksualna	193	1,00	19,00	12,23	3,67
Motywacja seksualna	194	1,00	20,00	10,32	4,56
Niepokój seksualny	195	1,00	20,00	7,14	5,10
Asertywność seksualna	194	1,00	20,00	10,41	4,34
Seksualna depresja	195	1,00	20,00	7,91	5,62

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Zewnętrzna kontrola seksualna	195	1,00	20,00	7,30	3,79
Monitorowanie wrażenia seksualnego	194	1,00	20,00	5,05	4,32
Lęk przed seksualnością	195	1,00	16,00	6,58	4,30
Satysfakcja seksualna	195	1,00	19,00	6,90	5,23

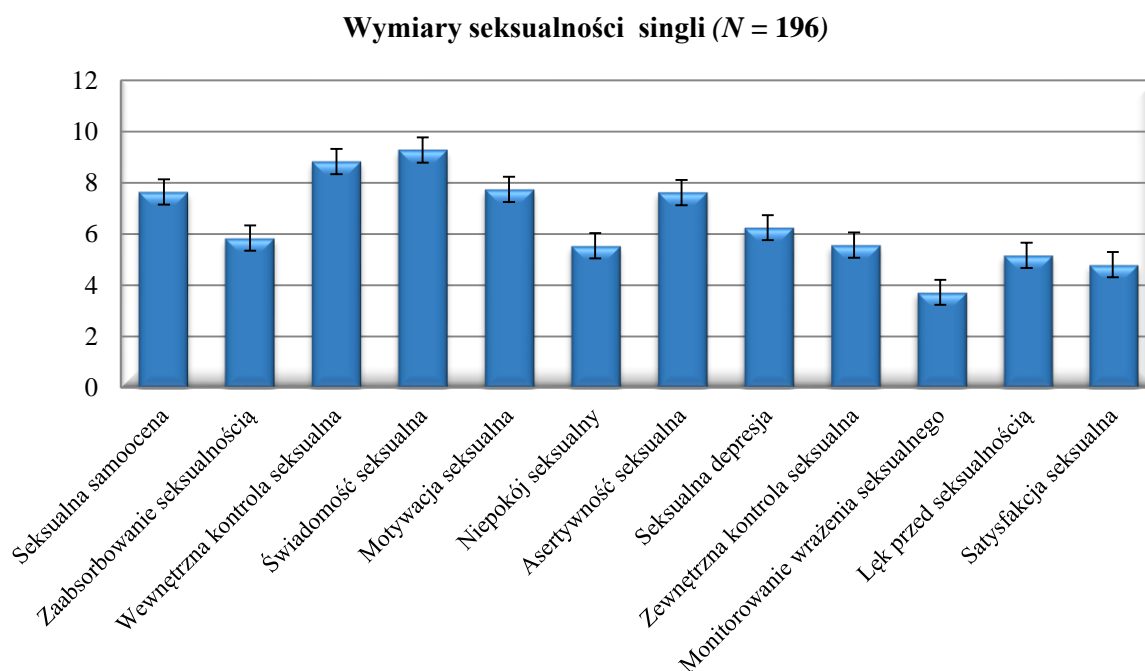
Przeprowadzono analizę testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka dla diagnozy normalności rozkładu zmiennych. Wykazała ona brak rozkładu normalnego dla seksualnej samooceny, zaabsorbowania seksualnością, wewnętrznej kontroli seksualnej, świadomości seksualnej, motywacji seksualnej, niepokoju seksualnego, seksualnej depresji, zewnętrznej kontroli seksualnej, monitorowania wrażenia seksualnego, lęku przed seksualnością i satysfakcji seksualnej. Jedynie wymiar asertywności seksualnej przybiera rozkład normalny. Brak rozkładu normalnego jest głównym czynnikiem implikującym zastosowanie testów nieparametrycznych. Dla porównywalności wyników przeprowadzono testy nieparametryczne dla wszystkich zmiennych.(por. Aneks)

Seksualna samoocena przybrała rozkład o asymetrii lewoskośnej. Więcej osób osiągnęło wyniki poniżej średniej arytmetycznej skali niż powyżej. **Zaabsorbowanie seksualnością** przybrało zdecydowanie asymetrię lewoskośną. Najlicniejsza grupa osób osiągała niskie wyniki. Maksymalny wynik osób żyjących w pojedynkę wynosi 16 na skali o maksymalnym wyniku 25. **Wewnętrzna kontrola seksualna** prezentuje rozkład prawoskośny, co oznacza większość wysokich wyników. **Świadomość seksualna** przyjęła rozkład zdecydowanie prawoskośny. Najmniej osób uzyskiwało wyniki niskie, a najwięcej przeciętne i wysokie. **Motywacja seksualna** przyjmuje rozkład zbliżony do normalnego o asymetrii lewoskośnej. Bardziej liczna grupa osób osiągnęła przeciętne i niskie wyniki niż wysokie. **Niepokój seksualny** jest zmienną przyjmującą rozkład istotnie lewoskośny. Dominują grupa badanych uzyskała niskie wyniki w tej skali. **Asertywność seksualna** przybiera rozkład normalny. Dominująca grupa osób uzyskała przeciętne wyniki, a liczba osób osiągających niskie i wysokie wyniki jest porównywalna. **Seksualna depresja** przybiera rozkład lewoskośny. Najlicniejsza grupa osób osiągnęła niskie wyniki wśród ogółu badanych. **Zewnętrzna kontrola seksualna** przyjmuje rozkład lewoskośny. **Monitorowanie wrażenia seksualnego** przybiera rozkład zdecydowanie lewoskośny. Najlicniejsza grupa osób osiąga wyniki

o wartości 0. **Lęk przed seksualnością** przyjmuje rozkład lewoskośny. **Seksualna satysfakcja** przyjmuje rozkład lewoskośny. Dominująca grupa osób osiągnęła niskie wyniki. (por. Aneks)

Aby zweryfikować istotność różnic pomiędzy poszczególnymi wymiarami seksualności, które (poza asertywnością seksualną) nie przybierają rozkładu normalnego i nie zostały poddane procesowi normalizacji, przeprowadzono nieparametryczny test Friedmana, który wykazał istotne różnicowanie kompetencji interpersonalnych wśród ogółu singli ($\chi^2=478,315$, $df=11$, $p<0,001$). (Rys. 36)

Rysunek 36. Rangi wymiarów seksualności na podstawie testu Friedmana wśród singli

Analiza wykazała istotne zróżnicowanie nasilenia wymiarów seksualności. Najniższe wyniki badani uzyskali na skali monitorowania wrażenia seksualnego, a najwyższe na skali świadomości i wewnętrznej kontroli seksualnej. Na nieznacznie niższym poziomie znajduje się seksualna samoocena, motywacja i asertywność seksualna. Oznacza to, że badani single uzyskiwali **najwyższe wyniki w wymiarach pozytywnej seksualności** (samoocena, wewnętrzna kontrola seksualna, świadomość seksualna), a niższe w wymiarach o negatywnych konotacjach (niepokój seksualny, zaabsorbowanie seksualne, monitorowanie wrażenia seksualnego).

Wymiary seksualności wśród kobiet i mężczyzn singli

Aby sprawdzić istotność różnic w zakresie wymiarów seksualności pomiędzy kobietami i mężczyznami singlami, przeprowadzono analizę nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa, która wykazała istotne zróżnicowanie zaabsorbowania seksualnością ($\chi^2= 20,978$, $p<0,001$), motywacji seksualnej ($\chi^2= 6,066$, $p=0,014$), niepokoju seksualnego ($\chi^2= 4,228$, $p=0,040$), zewnętrzna kontrola seksualna ($\chi^2= 4,780$, $p=0,029$) i monitorowania wrażenia seksualnego ($\chi^2= 6,842$, $p=0,009$).

Kobiety i mężczyźni single charakteryzowali się taki samym poziomem badanych seksualnej samooceny, wewnętrznej kontroli seksualnej, świadomości seksualnej, asertywności, depresji seksualnej, lęku przed seksualnością i satysfakcji seksualnej ($p>0,05$). (Tab. 46)

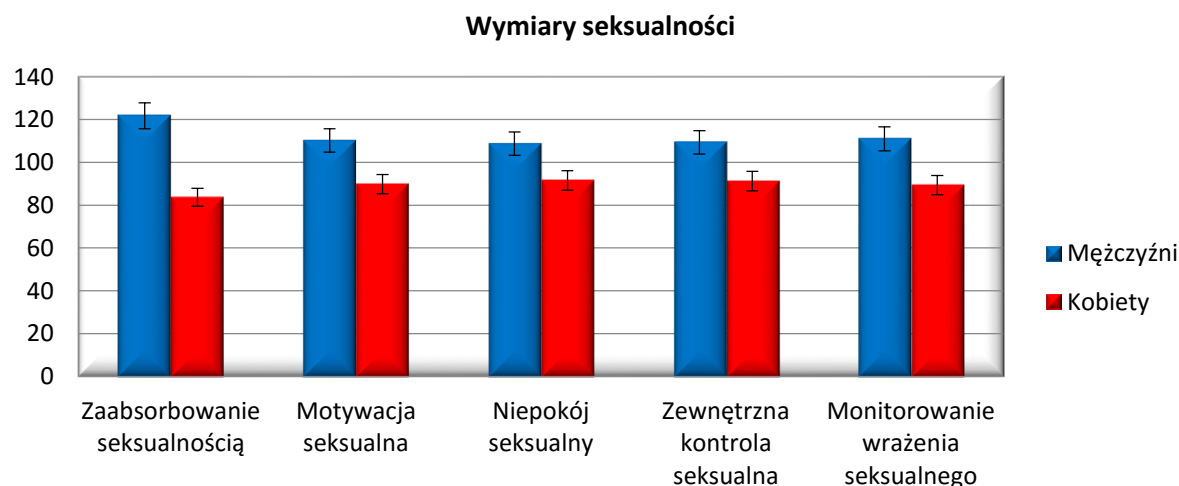
Tabela 46. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów seksualności singli ze względu na płeć

	Seksualna samoocena	Zaabsorbowanie seksualnością	Wewnętrzna kontrola	Świadomość seksualna	Motywacja seksualna	Niepokój seksualny	Asertywność seksualna	Seksualna depresja	Zewnętrzna kontrola	Monitorowanie wrażenia	Lęk przed seksualnością	Satysfakcja seksualna
χ^2	,215	20,978	,822	,283	6,066	4,228	1,043	1,962	4,780	6,842	2,258	3,086
df	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
p	,643	,000	,365	,595	,014	,040	,307	,161	,029	,009	,133	,079

Zmienna grupująca: Płeć

Analiza średnich rang pozwala określić, że mężczyźni single osiągają wyższe wyniki od kobiet singli w istotnie różniących się wymiarach seksualności. (Rys. 37)

Rysunek 37. Średnie rangi wymiarów seksualności istotnie różniących się ze względu na płeć

W grupie badanych singli to mężczyźni charakteryzowali się większym zaabsorbowaniem seksualnością, większą motywacją seksualną oraz jednocześnie większym nasileniem niepokoju seksualnego, zewnętrznej kontroli seksualnej (przekonania o znaczeniu czynników sytuacyjnych dla kształtowania swojego życia seksualnego) oraz monitorowania wrażeń seksualnego niż kobiety.

6.2.6. KOMPETENCJE INTERPERSONALNE

Kompetencje interpersonalne stanowią istotny element funkcjonowania osób żyjących w pojedynkę. Do analizy poziomu tej zmiennej wykorzystano Kwestionariusz Kompetencji Interpersonalnych (Interpersonal Competence Questionnaire ICQ) (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis 1988). Autorzy kwestionariusza ujmują kompetencje interpersonalne jako zjawisko wielowymiarowe. Podejście to zakłada, że istnieją kluczowe rodzaje kompetencji, w ramach których jednostka może prezentować różny poziom umiejętności (Dodge, Murphy, 1984; Goldfried, D'Zurilla, 1969; McFall, 1982). W kwestionariuszu wyróżniono pięć kompetencji interpersonalnych w relacjach o równym statusie (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis 1988): nawiązywanie kontaktu; wyrażanie negatywnych emocji; ujawnianie informacji osobistych; zarządzanie konfliktem i wsparcie emocjonalne. Stanowią one jednocześnie nazwy podskal. Narzędzie składa się z 40 twierdzeń opisujących hipotetyczną sytuację, wobec których osoba badana ustosunkowuje się na 5-stopniowej skali. Dla potrzeb badania zastosowano metodę translacji polegającą na wiernym tłumaczeniu pozycji (Drwal 1995). (Tab.47)

Tabela 47. Statystyki opisowe kompetencji interpersonalnych singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nawiązywanie kontaktu	196	8,00	39,00	22,73	6,55
Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	195	8,00	39,00	24,79	6,24
Ujawnianie informacji osobistych	196	8,00	37,00	22,95	5,89
Zarządzanie konfliktem	196	8,00	36,00	24,89	5,25
Wsparcie emocjonalne	195	8,00	40,00	29,34	5,75

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka, wykazała brak normalnego rozkładu zmiennych: nawiązywanie kontaktu, ujawnianie informacji osobistych, zarządzanie konfliktem i dawanie wsparcia emocjonalnego,

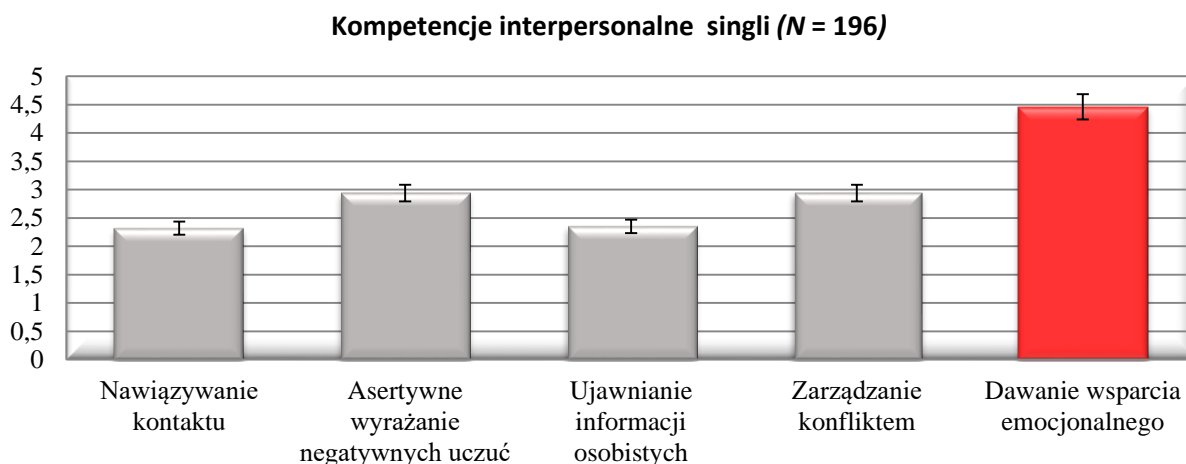
co implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych. Zmienna Asertywne wyrażanie uczuć jest zmienną o rozkładzie normalnym, co spełnia główny warunek i umożliwia zastosowanie testów parametrycznych. Dla porównywalności wyników przeprowadzono testy nieparametryczne dla wszystkich zmiennych. (por. Aneks)

Dla zobrazowania rozkładu wyników w poszczególnych kompetencjach interpersonalnych, zaprezentowano wykresy częstości wraz z krzywą rozkładu normalnego.

Wykres wyników w zakresie kompetencji **nawiązywanie kontaktów** jest zbliżony do normalnego, jednak charakteryzuje się asymetrią lewoskośną. Żadna z osób badanych nie osiągnęła także maksymalnego wyniku. Najlicniejsza grupa singli udzieliła odpowiedzi o łącznym wyniku 20, czyli poniżej średniego wyniku skali. Badani uzyskali najniższy średni wynik w zakresie nawiązania kontaktów w porównaniu do pozostałych kompetencji. Rozkład wyników skali **asertywne wyrażanie uczuć** jest normalny. Najbardziej liczna grupa osób osiągnęła wynik o wartości średniej skali (24). Rozkład wyników skali **ujawnianie informacji osobistych** jest bardzo interesujący. Nie przyjmuje rozkładu normalnego i można określić go jako prawoskośny. Analiza częstości wyników ukazuje trzy najbardziej liczne grupy, które pojawiają się na poziomie niższym od przeciętnej, przeciętnym i wysokim tej kompetencji. Zatem osoby żyjące w pojedynkę są istotnie zróżnicowane w zakresie ujawniania informacji osobistych. Analiza częstości skali **zarządzania konfliktem** wskazuje na rozkład prawoskośny, co oznacza, że większość badanych osób ocenia poziom tej kompetencji jako wyższy od średniej. Analiza częstości wyników w skali **dawanie wsparcia emocjonalnego** wskazuje na rozkład prawoskośny. A zatem podobnie jak w przypadku zarządzania konfliktem, większość badanych singli ocenia swoje kompetencje w tym zakresie jako dobre lub nadzwyczaj dobre. (por. Aneks)

Aby zweryfikować istotność różnic pomiędzy poszczególnymi kompetencjami interpersonalnymi, które (poza asertywnością) nie przybierają rozkładu normalnego i nie zostały poddane procesowi normalizacji, przeprowadzono nieparametryczny test Friedmana, który wykazał istotne różnicowanie kompetencji interpersonalnych wśród ogółu singli ($\chi^2=248,647$, $df=4$, $p<0,001$). Analiza wielkości rang wskazuje, że nasilenie kompetencji dawanie wsparcia emocjonalnego jest istotnie wyższe od nasilenia pozostałych kompetencji. (Rys.38)

Rysunek 38. Rangi kompetencji interpersonalnych na podstawie testu Friedmana wśród singli

Zatem grupa badanych singli uzyskała najwyższy poziom kompetencji interpersonalnych w zakresie **dawania wsparcia emocjonalnego**, a najniższy w zakresie nawiązywania kontaktu i ujawniania informacji osobistych.

Kompetencje interpersonalne wśród kobiet i mężczyzn singli

Dla zobrazowania nasilenia kompetencji interpersonalnych wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę zaprezentowano statystyki opisowe. Analiza średnich wskazała, że w zakresie nawiązywania kontaktów, asertywnego wyrażania negatywnych uczuć i dawania wsparcia mężczyźni uzyskiwali nieco niższe średnie wyniki niż kobiety, zbliżone w zakresie ujawniania informacji osobistych oraz wyższe w zakresie zarządzania konfliktem (Tab.48)

Tabela 48. Statystyki opisowe kompetencji społecznych wśród mężczyzn i kobiet singli

	<i>Min.</i>		<i>Max.</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>	
	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>	<i>K</i>	<i>M</i>
	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>	<i>N = 123</i>	<i>N = 73</i>
Nawiązywanie kontaktu	8,00	8,00	36,00	39,00	23,06	22,19	6,09	7,28
Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	8,00	8,00	39,00	39,00	25,34	23,89	6,14	6,33
Ujawnianie informacji osobistych	8,00	9,00	37,00	36,00	22,93	22,99	5,50	6,53
Zarządzanie konfliktem	8,00	13,00	35,00	36,00	24,58	25,41	5,27	5,21
Wsparcie emocjonalne	8,00	15,00	39,00	40,00	29,72	28,71	5,47	6,19

Aby sprawdzić istotność różnic w zakresie kompetencji interpersonalnych pomiędzy kobietami i mężczyznami singlami, przeprowadzono analizę nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa, która nie wykazała istotnego zróżnicowania ($p > 0,05$). Kobiety i mężczyźni żyjący w pojedynkę charakteryzują się taki samym poziomem badanych kompetencji interpersonalnych. (Tab. 49)

Tabela 49. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa w zakresie kompetencji interpersonalnych singli ze względu na płeć

	Nawiązywanie kontaktu	Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	Ujawnianie informacji osobistych	Zarządzanie konfliktem	Dawanie wsparcia emocjonalnego
χ^2	,901	3,244	,007	,832	2,164
<i>df</i>	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,343	,072	,933	,362	,141

Zmienna grupująca: Płeć

Ponieważ zmienna asertywne wyrażanie negatywnych uczuć przybiera rozkład normalny, przeprowadzono dodatkowo analizę testem parametrycznym, który jako bardziej wrażliwe narzędzie mógł wskazać istotność różnic. Analiza testem t-Studenta potwierdziła wyniki testu Kruskala-Wallisa i nie wykazała istotności zróżnicowania tej kompetencji ze względu na płeć ($p > 0,05$). (Tab. 50)

Tabela 50. Test t-Studenta dla prób niezależnych asertywnego wyrażania negatywnych uczuć wśród kobiet i mężczyzn singli

	Test Levene'a jednorodności wariacji		Test t równości średnich			Różnica średnich
	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	
Założono równość wariacji	,218	,641	-1,572	193	,118	-1,446
Nie założono równości wariacji			-1,560	147,98	,121	-1,446

Kwestionariusz ICQ nie posiada norm, zatem przedstawiono porównanie średnich **wyników z innymi grupami** prezentowanymi w badaniach autorów oryginalnej wersji kwestionariusza (Buhrmeister i in., 1988) ($N=453$) oraz w nowszych badaniach (Kanning, 2006), w których grupa wiekowo jest zbliżona do badanej grupy singli ($N=1948$, $M_{wiek}=34$). (Tab. 51)

Tabela 51. Średnie wyniki kompetencji społecznych badanych kwestionariuszem ICQ w różnych próbach

Kompetencje interpersonalne		Single ($M_{wiek=34}$)		Buhrmester i in., 1988		Kanning, 2006 ($M_{wiek=34}$)	
		<i>M (SD)</i>	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>	<i>N</i>
Nawiązywanie kontaktu	<i>K</i>	2,88 (0,76)	123	3,33 (0,68)	234	3,68 (0,60)	148
	<i>M</i>	2,77 (0,91)	73	3,38 (0,73)	219	3,78 (0,58)	1800
	<i>T</i>	2,84 (0,27)	196	3,36 (0,71)	453	3,78 (0,58)	1948
Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	<i>K</i>	3,17 (0,77)	123	3,39 (0,73)	234	3,42 (0,55)	148
	<i>M</i>	2,99 (0,79)	73	3,34 (0,68)	219	3,49 (0,58)	1800
	<i>T</i>	3,10 (0,78)	196	3,37 (0,71)	453	3,48 (0,58)	1948
Ujawnianie informacji osobistych	<i>K</i>	2,87 (0,69)	123	3,29 (0,69)	234	3,41 (0,54)	148
	<i>M</i>	2,87 (0,82)	73	3,22 (0,66)	219	3,44 (0,53)	1800
	<i>T</i>	2,87 (0,74)	196	3,23 (0,68)	453	3,44 (0,53)	1948
Zarządzanie konfliktem	<i>K</i>	3,07 (0,66)	123	3,48 (0,59)	234	4,16 (0,48)	148
	<i>M</i>	3,18 (0,65)	73	3,50 (0,57)	219	4,13 (0,48)	1800
	<i>T</i>	3,11 (0,65)	196	3,49 (0,58)	453	4,13 (0,48)	1948
Wsparcie emocjonalne	<i>K</i>	3,71 (0,68)	123	4,27 (0,56)	234	3,29 (0,41)	148
	<i>M</i>	3,60 (0,80)	73	4,00 (0,60)	219	3,85 (0,44)	1800
	<i>T</i>	3,67 (0,73)	196	4,14 (0,58)	453	3,83 (0,44)	1948

K – kobiety, *M* – mężczyźni, *T* – ogół

Analiza średnich nie pozwala stwierdzić o statystycznej istotności różnic, a jedynie ukazuje w tym przypadku pewien trend. Należy podkreślić, że badania Buhrmeistersa (1988) zostały przeprowadzone wśród amerykańskich studentów, a Kanninga (2006) wśród dorosłych osób o narodowości niemieckiej. Zatem wszystkie trzy porównywane grupy pochodzą z populacji o odmiennej kulturze, co może również mieć wpływ na różnice w zakresie kompetencji interpersonalnych. Zauważalne są różnice w średnich wynikach w zakresie nawiązywania kontaktu, asertywnego wyrażania negatywnych emocji, ujawniania informacji osobistych i zarządzania konfliktem, ukazujące najniższe wyniki wśród singli, następnie amerykańskich studentów i najwyższe wśród dorosłych Niemców. Jedynie w zakresie wsparcia

emocjonalnego to amerykańscy studenci osiągają najwyższe wyniki, następnie dorośli z populacji niemieckiej oraz single. Wyraźnie należy jednak podkreślić, że różnice pomiędzy grupami singli i amerykańskimi studentami są niewielkie i mieszczą się w przedziale ufności opartym na wielkości odchylenia standardowego. W zakresie nawiązywania kontaktów interpersonalnych przedział wyników średnich uzyskanych przez singli nie pokrywa się z wynikami średnimi uzyskanymi przez osoby z dorosłej populacji niemieckiej. Single mają niższy średni poziom kompetencji w zakresie nawiązywania kontaktu w porównaniu z dorosłymi Niemcami w zbliżonym wieku.

Analiza wyników singli - kobiet i mężczyzn również w porównaniu z innymi grupami wskazuje na brak zróżnicowania kompetencji interpersonalnych ze względu na płeć poza kompetencją: dawanie wsparcia emocjonalnego. Ta kompetencja w grupie dorosłych ma najniższy średni wynik wśród kobiet w porównaniu do dorosłych mężczyzn (Kanning, 2006) oraz kobiet i mężczyzn singli, jak i studentów i studentek (Buhrmeister i in., 1988).

Podobnie zatem, jak w odniesieniu do poziomu samotności, **single prezentują poziom inicjowania kontaktów charakterystyczny dla młodszej grupy wiekowej i jednocześnie niższy od swojej grupy wiekowej.** Poziom tej kompetencji społecznej w relacjach z płcią przeciwną jest znaczący dla częstości umawiania się na randki. Z kolei doświadczenia interpersonalne w zakresie częstości i jakości „randkowania” wpływają na trudności interpersonalne w nawiązaniu trwałej więzi i wchodzenia w związek (Palus, 2010; Zimmer-Gembeck, Siebenbruner, Collins, 2001). Zatem w zakresie kompetencji interpersonalnych, niższy poziom nawiązywania kontaktu, inicjowania nowych znajomości jest kluczowy dla życia w pojedynkę.

Badani **single** (zarówno kobiety, jak i mężczyźni) charakteryzowali się **wyższym poziomem dawania wsparcia** emocjonalnego w porównaniu do grupy dorosłych kobiet (Kanning, 2006) oraz **niższym poziomem nawiązywania kontaktów**. Natomiast w grupie badanych singli, kobiety i mężczyźni nie różnili się poziomem kompetencji interpersonalnych.

6.2.7. STYL FUNKCJONOWANIA INTERPERSONALNEGO

Funkcjonowanie interpersonalne osób żyjących w pojedynkę zostało przeanalizowane z wykorzystaniem narzędzia autorstwa Jana M. Stanika (2009) Interpersonal Multithasic Inventory IMPI, stanowiącą zrewidowaną wersję Skali Ustosunkowań Interpersonalnych (Stanik, 1994). Narzędzia wyróżnia 12 stylów funkcjonowania interpersonalnego oraz samoakceptację, pesymizm, zaradność i kłamstwo. (Tab.52)

Tabela 52. Statystyki opisowe stylów funkcjonowania interpersonalnego wśród ogółu singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	% wyników niskich	% wyników wysokich
Kierowniczo - autokratyczne	196	,00	24,00	12,19	4,40	51,0	14,8
Podtrzymująco - skrajnie opiekuńcze	196	4,00	24,00	17,65	3,59	3,6	91,3
Współpracująco - przyjacielskie	196	,00	24,00	15,76	3,69	2,0	90,3
Uległo - zależne	196	3,00	20,00	12,77	3,04	5,1	80,1
Wycofująco - masochistyczne	196	,00	24,00	8,05	5,22	60,7	24,0
Buntowniczo - podejrzliwe	195	2,00	21,00	11,43	3,64	58,7	17,9
Agresywno - sadystyczne	196	,00	21,00	5,82	4,16	85,7	3,6
Współzawodnicząco - narcystyczne	196	,00	23,00	9,18	4,39	84,7	6,1
Samoakceptacji	195	,00	24,00	15,07	4,28	9,7	55,6
Pesymizm	196	,00	24,00	11,35	5,92	38,8	34,2
Zaradność, realizm, niezależność	196	,00	24,00	14,19	4,26	34,7	44,9
Kłamstwo	196	,00	27,00	10,92	4,06	77,6	5,1

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka wykazała brak normalnego rozkładu badanych stylów funkcjonowania interpersonalnego ($p < 0,05$), co implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych. (por. Aneks)

Styl kierowniczo-autokratyczny przybiera rozkład lewoskośny. Większość badanych singli (51%) osiągnęła wyniki niskie, a jedynie 15% wyniki wysokie. Styl **podtrzymująco-skrajnie opiekuńczy** przybiera rozkład prawoskośny. Większość singli (91%) osiągnęło wyniki wysokie, a jedynie 4 % wyniki niskie. Styl **współpracująco-przyjacielski** przybiera rozkład prawoskośny. Większość osób badanych (90%) uzyskało wyniki wysokie, a zaledwie 2% wyniki niskie. Styl **uległo-zależny** także charakteryzuje się rozkładem prawoskośnym. Większość singli (80%) osiągało wyniki wysokie, a 5% wyniki niskie. Styl **wycofująco-masochistyczny** przybiera rozkład lewoskośny. Przeważająca część badanych osób (61%) uzyskała wyniki niskie, a 24% wyniki wysokie. Styl **buntowniczo-podejrzliwy** przybiera rozkład lewoskośny. Ponad połowa badanych osób (59%) osiągnęła wyniki niskie, a 18% wyniki wysokie. Styl **agresywno-sadystyczny** również przybiera rozkład lewoskośny.

Większość osób żyjących pojedynkę (86%) uzyskało wyniki niskie, a jedynie 4% wyniki wysokie. Styl **współzawodnicząco-narcystyczny** także przybiera rozkład lewoskośny. Większość singli (85%) deklarowało wyniki niskie, a jedynie 6% wyniki wysokie.

Samoakceptacja charakteryzuje się rozkładem prawoskośnym. Ponad połowa osób żyjących w pojedynkę (56%) osiągała wyniki wysokie, a 10% wyniki niskie. **Skala pesymizmu** charakteryzuje się rozkładem zbliżonym do normalnego, z asymetrią lewoskośną. Więcej osób badanych (39%) uzyskało wyniki niskie niż wyniki wysokie (34%). Skala **zaradności, niezależności i realizmu** charakteryzuje się rozkładem prawoskośnym. Blisko połowa badanych singli (45%) osiągała wyniki wysokie, 35% wyniki niskie. Skala **kłamstwa** charakteryzuje się rozkładem zdecydowanie lewoskośnym. Większość singli (78%) uzyskało wyniki wysokie, a jedynie 5% wyniki niskie. (por. Aneks)

Styl funkcjonowania interpersonalnego wśród kobiet i mężczyzn singli

Wyniki nasilenia stylu funkcjonowania w samoopisie badanych osób przedstawiono na skali stenowej umożliwiającej porównanie do grupy normalizacyjnej (Stanik, 2009). Wskazuje ona, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni single uzyskali wysokie **wyniki** (7-10 sten) w zakresie stylu:

- Podtrzymująco-skrajnie opiekuńczego,
- Współpracująco-przyjacielskiego,
- Uległo-zależnego;

niskie wyniki (1-4 sten) w zakresie stylu:

- Kierowniczo-autokratycznego,
- Wycofująco-masochistycznego,
- Buntowniczo-podejrzliwego,
- Agresywno-sadystycznego,
- Współzawodnicząco-narcystycznego i w skali
- Kłamstwa,

przeciętne (5-6 sten) wyniki w zakresie:

- Pesymizmu i
- Zaradności.

Kobiety single uzyskały wysokie wyniki w zakresie samoakceptacji a mężczyźni przeciętne. (Tab. 53)

Tabela 53. Statystyki opisowe stylów funkcjonowania interpersonalnego wśród kobiet i mężczyzn singli

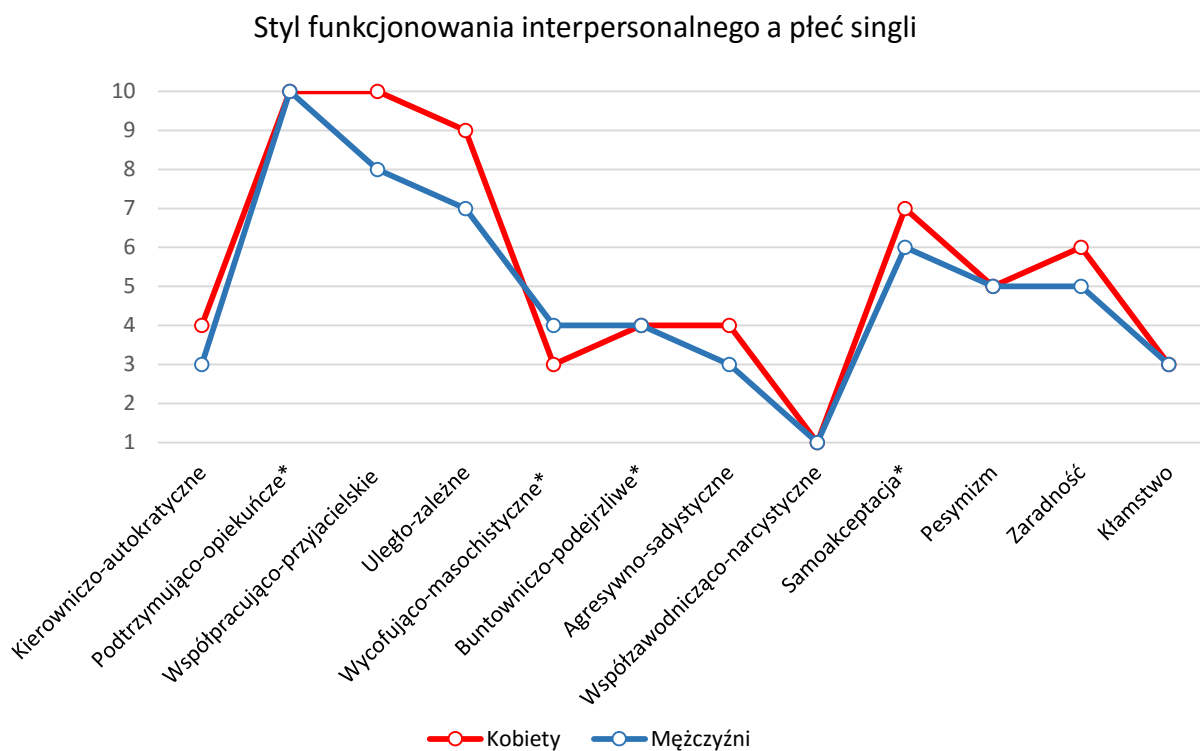
	<i>Płeć*</i>	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>% wyników niskich</i>	<i>% wyników wysokich</i>	<i>Sten</i>
Kierowniczo - autokratyczne	K	123	1,00	24,00	12,32	4,08	48,0	13,0	4
	M	73	1,00	24,00	11,97	4,91	56,2	17,8	3
Podtrzymująco - skrajnie opiekuńcze	K	123	4,00	24,00	18,11	3,47	2,4	93,5	10
	M	73	8,00	24,00	16,88	3,66	5,5	87,7	10
Współpracująco - przyjacielskie	K	123	1,00	24,00	15,92	3,74	0,8	95,9	10
	M	73	6,00	24,00	15,49	3,62	4,1	80,8	8
Uległo - zależne	K	123	3,00	19,00	13,01	2,97	1,6	90,2	9
	M	73	5,00	20,00	12,38	3,14	11,0	63,0	7
Wycofująco - masochistyczne	K	123	1,00	24,00	7,37	4,89	67,2	19,5	3
	M	73	1,00	22,00	9,18	5,60	49,3	19,2	4
Buntowniczo - podejrzliwe	K	123	2,00	19,00	10,84	3,41	41,1	31,5	4
	M	73	4,00	21,00	12,42	3,80	39,7	31,5	4
Agresywno - sadystyczne	K	123	1,00	20,00	5,51	3,96	91,1	1,6	4
	M	73	1,00	21,00	6,33	4,47	76,7	6,8	3
Współzawodnicząco - narcystyczne	K	123	1,00	19,00	8,75	4,14	88,6	3,3	1
	M	73	1,00	23,00	9,90	4,74	78,1	11,0	1
Samoakceptacji	K	123	1,00	24,00	15,57	4,40	9,8	61,8	7
	M	73	1,00	24,00	14,22	3,97	9,6	45,2	6
Pesymizm	K	123	1,00	24,00	10,89	6,01	39,8	28,5	5
	M	73	1,00	24,00	12,12	5,72	37,0	43,8	5
Zaradność, realizm, niezależność	K	123	4,00	24,00	14,63	4,11	33,3	47,2	6
	M	73	1,00	21,00	13,47	4,42	37,0	41,1	5
Kłamstwo	K	123	1,00	22,00	11,15	3,88	75,6	4,1	3
	M	73	2,00	27,00	10,53	4,36	80,8	6,8	3

*K - kobiety, M - mężczyźni

Najniższy wynik zarówno kobiety, jak i mężczyźni uzyskują w zakresie stylu współzawodnicząco-narcystycznego, a maksymalny wynik w zakresie stylu podtrzymująco-skrajnie opiekuńczego. (Rys. 39)

Rysunek 39. Profil funkcjonowania interpersonalnego kobiet i mężczyzn singli na skali stenowej

* różnica istotna statystycznie w oparciu o test Kruskala-Wallisa

Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa wskazuje na istotną różnicę średnich rang w stylu podtrzymująco-skrajnie opiekuńczym ($\chi^2=5,758$, $p=0,016$), wycofująco-masochistycznym ($\chi^2=5,073$, $p=0,024$), buntowniczo-podejrzliwym ($\chi^2=7,739$, $p=0,005$) i w wymiarze samoakceptacji ($\chi^2=6,167$, $p=0,013$) ze względu na płeć. W zakresie stylu kierowniczo-autokratycznego, współpracująco-przyjacielskiego, uległo-zależnego, agresywno-sadystycznego i współzawodnicząco-narcystycznego oraz wymiary pesymizmu, zaradności i kłamstwa nie są istotnie różnicowane przez płeć ($p>0,05$). (Tab.54)

Tabela 54. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania stylów funkcjonowania interpersonalnego ze względu na płeć

	Kierowniczo - autokratyczne	Podtrzymująco - skrajnie opiekuńcze	Współpracująco - przyjacielskie	Uległo - zależne	Wycofująco - masochistyczne	Buntowniczo - podejrzliwe	Agresywno - sadyistyczne	Współzawodnicząco - narcystyczne	Samoakceptacji	Pesymizm	Zaradność	Kłamstwo
χ^2	,637	5,758	,888	2,416	5,073	7,739	1,557	2,465	6,167	1,729	2,190	2,492
df	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
p	,425	,016	,346	,120	,024	,005	,212	,116	,013	,189	,139	,114

Zmienna grupująca: Płeć

Analiza istotności różnic wykazała, iż badani mężczyźni single charakteryzują się wyższym nasileniem stylu wycofująco-masochistycznego oraz buntowniczo-podejrzliwego niż kobiety single. Jednocześnie osiągają oni niższe wyniki w zakresie stylu podtrzymująco-opiekuńczego i wymiaru samoakceptacji. Jednak analiza różnic płci z uwzględnieniem norm stenowych wśród badanych singli, ukazuje istotną różnicę jedynie w zakresie **wyższego poziomu samoakceptacji kobiet** niż mężczyzn.

Analiza funkcjonalna profilu kobiet i mężczyzn nie odpowiada profilowi neurastenii, depresji i hysterii. Wskazuje natomiast na **prospołeczny syndrom profilu funkcjonowania interpersonalnego osób żyjących w pojedynkę**. Oznacza to, że osoby żyjące w pojedynkę charakteryzują się trwałą tendencją do uruchamiania zachowań społecznie pożądaných, nastawionych na współpracę i zgodne zaspakajanie wzajemnych potrzeb. Jednocześnie maksymalny wynik, zarówno kobiet, jak i mężczyźni żyjący w pojedynkę osiągają w stylu podtrzymująco-opiekuńczym. Charakteryzują się zatem pozytywnym, przyjaznym nastawieniem w relacjach interpersonalnych, z komponentem dominacji przejawiającym się stanowczością i pewnością siebie. W relacjach z innymi badane osoby prezentują trwałą tendencję do bycia przyjaznym, pewnym siebie i stanowczym. Analiza funkcjonalna wskazuje także na **niskie nasilenie syndromu wrogości i syndromu egocentryzmu** oraz jego odmian – makiawelistycznego i ingracyjnego. Badane osoby żyjące w pojedynkę **nie uruchamiają zachowań defensywnych, nieufnych i podejrzliwych oraz ukierunkowanych na obronę ego, przecenianiu siebie i swojej roli w kontaktach z innymi**.

6.2.8. PŁEĆ PSYCHOLOGICZNA

Płeć psychologiczna została poddana analizie przy wykorzystaniu Inwentarza do Oceny Płci Psychologicznej IPP (Kuczyńska, 1992), który pozwala określić gotowość do posługiwania się we własnym opisie społecznym schematem kobiecości i męskości. Kwestionariusz składa się z 35 itemów – przymiotników, wobec których badany ustosunkowuje się na skali 5-punktowej. Wyniki inwentarza pozwalają określić skalę kobiecości i męskości a jednoczesna analiza nasilenia dwóch skal umożliwia określenie typów płci psychologicznej. (Tab. 55)

Tabela 55. Statystyki opisowe płci psychologicznej wśród ogółu

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Kobiecość	196	23,00	67,00	54,92	6,30
Męskość	196	15,00	74,00	47,57	9,80

Analizie poddano zatem w pierwszej kolejności psychiczną kobiecość i męskość. Średni wynik kobiecości wśród ogółu badanych ($M=54,92$) można określić jako wysoki, natomiast średni wynik męskości ($M=47,57$) jako niski. Zatem wśród ogółu osób żyjących w pojedynkę przeważają **osoby wysoce kobiece i nisko męskie**.

Przeprowadzono diagnozę normalności rozkładu zmiennych testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka. Wykazała ona brak rozkładu normalnego wymiaru psychicznej kobiecości ($p<0,05$) oraz normalność rozkładu psychicznej męskości ($p>0,05$). Brak rozkładu normalnego jest głównym czynnikiem implikującym zastosowanie testów nieparametrycznych. Zatem do opisu psychicznej kobiecości zostaną wykorzystane testy nieparametryczne, a do opisu psychicznej męskości – parametryczne. (por. Aneks)

Histogram **psychicznej kobiecości** przyjmuje rozkład prawoskośny. Zdecydowana większość badanych osiągnęła wyniki powyżej 52 pkt, które interpretuje się jako wysokie. Osoby żyjące pojedynkę charakteryzują się więc wysokim nasileniem psychicznej kobiecości. Histogram **psychicznej męskości** przybiera rozkład normalny. Analizując częstości uzyskanych wyników, można stwierdzić badani najczęściej osiągnęli wynik 46, który

interpretuje się jako niski. Zarówno skala kobiecości, jak i męskości określa wyniki dychotomicznie, jako wysokie lub niskie. (por. Aneks)

Płeć psychologiczna wśród kobiet i mężczyzn singli

Średni wynik kobiecości wśród kobiet ($M=55,55$; $SD=6,18$) można określić jako wysoki, natomiast średni wynik męskości ($M=47,93$; $SD=8,60$) jako niski. Zatem kobiety żyjące w pojedynkę jako grupa będą przybierać cechy charakterystyczne dla kobiecych kobiet.

Średni wynik kobiecości wśród mężczyzn ($M=53,85$; $SD=6,41$) można określić jako wysoki, natomiast średni wynik męskości ($M=46,94$; $SD=11,57$) jako niski. Mężczyźni żyjący w pojedynkę jako grupa będą przybierać cechy charakterystyczne dla kobiecych mężczyzn. (Tab.56)

Tabela 56. Statystyki opisowe płci psychologicznej wśród kobiet i mężczyzn singli

	<i>Min.</i>		<i>Max.</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>	
	<i>Kobiety</i> <i>N = 123</i>	<i>Mężczyźni</i> <i>N = 73</i>	<i>Kobiety</i> <i>N = 123</i>	<i>Mężczyźni</i> <i>N = 73</i>	<i>Kobiety</i> <i>N = 123</i>	<i>Mężczyźni</i> <i>N = 73</i>	<i>Kobiety</i> <i>N = 123</i>	<i>Mężczyźni</i> <i>N = 73</i>
Kobiecość	23,00	39,00	67,00	66,00	55,55	53,85	6,18	6,41
Męskość	15,00	17,00	70,00	74,00	47,93	46,94	8,60	11,57

Analiza normalności rozkładu testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka potwierdziła zależności występujące wśród ogółu osób żyjących w pojedynkę. Psychiczna kobiecość wśród kobiet nie ma rozkładu normalnego ($p<0,05$), podczas gdy psychiczna męskość przybiera rozkład normalny ($p>0,05$). Analiza normalności rozkładu testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka, także w przypadku mężczyzn singli, potwierdza zależności występujące wśród ogółu osób żyjących w pojedynkę. Psychiczna kobiecość wśród mężczyzn nie przyjmuje rozkładu normalnego ($p<0,05$), podczas gdy psychiczna męskość przybiera rozkład normalny ($p>0,05$). (por. Aneks)

Analiza częstości wyników wskazuje, że podobnie jak w całej grupie singli, **psychiczna kobiecość** charakteryzuje się asymetrią prawoskośną wśród kobiet i mężczyzn. Zdecydowana większość kobiet uzyskała wyniki powyżej 52 pkt., które oznaczają wynik wysoki na skali kobiecości. W grupie mężczyzn najczęściej osiągane wyniki (54 i 56 pkt) również znajdują się w grupie wyników wysokich na skali kobiecości. **Psychiczna męskość** przyjmuje rozkład normalny wśród kobiet. Najlicniejsza grupa kobiet uzyskuje wyniki na przełomie wyników wysokich i niskich. W grupie mężczyzn singli męskość także przyjmuje rozkład normalny.

Najczęściej osiągnane wyniki znajdują się zarówno w grupie wyników niskich , jak i wysokich. (por. Aneks)

Aby zweryfikować, czy płeć psychologiczna istotnie różni się między kobietami i mężczyznami żyjącymi w pojedynkę przeprowadzono analizę statystyczną. **Psychiczna kobiecość** została zweryfikowana nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa. Analiza wykazała brak istotnego zróżnicowania w nasileniu psychicznej kobiecości wśród kobiet i mężczyzn ($p>0,05$). (Tab. 57)

Tabela 57. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania psychicznej kobiecości wśród kobiet i mężczyzn

Kobiecość	
χ^2	3,675
<i>df</i>	1
<i>p</i>	,055

Zmienna grupująca: Płeć

Ponieważ męskość przybiera rozkład normalny, zastosowano parametryczny test istotności różnic średnich t-Studenta dla prób niezależnych, który wykazał brak istotnego zróżnicowania **psychicznej męskości** wśród kobiet i mężczyzn ($p>0,05$). (Tab. 58)

Tabela 58. Analiza testem t-Studenta istotności zróżnicowania psychicznej męskości wśród kobiet i mężczyzn

Męskość	Test Levene'a jednorodności wariancji		Test t równości średnich			
	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	Różnica średnich
Założono równość wariancji	7,096	,008	-,403	193	,687	-,574
Nie założono równości wariancji			-,378	121,064	,706	-,574

Kobiety i mężczyźni nie różnili się istotnie w zakresie psychicznej męskości i psychicznej kobiecości w badanej grupie singli.

Typy płci psychologicznej wśród kobiet i mężczyzn singli

Wśród osób żyjących w pojedynkę najliczniejsza była grupa osób androgynicznych (34%) oraz schematycznie określonych (32%). Osoby krzyżowo określonych seksualnie

stanowią 21% osób żyjących pojedynkę, a najsłabiej reprezentowana była grupa osób żyjących pojedynkę nieokreślonych seksualnie (13%). (Tab. 59)

Tabela 59. Procent typów płci psychologicznej wśród ogółu, kobiet i mężczyzn singli

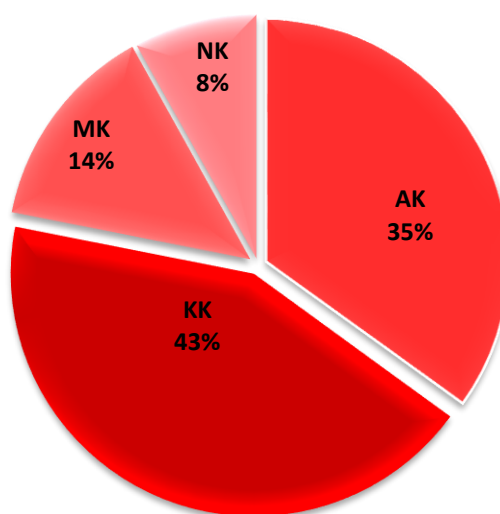
%	Typy płci psychologicznej			
	Schematycznie określony <i>Kobiece kobiety, Męscy mężczyźni</i>	Androgyniczny <i>Androgyniczne kobiety, Androgyniczni mężczyźni</i>	Aschematycznie określony <i>Męskie kobiety, Kobiety mężczyźni</i>	Nieokreślony <i>Nieokreślone kobiety, Nieokreśleni mężczyźni</i>
Kobiety	27	22	9	5
Mężczyźni	5	12	12	8
Ogół	32	34	21	13

Wśród ogółu badanych dominował typ kobiecych kobiet (27%) oraz androgynicznych kobiet (22%). Następnie reprezentowana była grupa kobiecych mężczyzn (12%) i androgynicznych mężczyzn (12%). Najmniej liczne grupy to nieokreślone seksualnie kobiety (5%) i nieokreśleni mężczyźni (8%).

Wśród kobiet singli największa grupa to kobiety kobiece (43%) oraz następnie kobiety androgyniczne (35%). Stosunkowo mniej liczna była grupa kobiet męskich, (14%) oraz najmniej liczna grupa kobiet nieokreślonych seksualnie (8%).(Rys. 40)

Rysunek 40. Typy płci psychologicznej wśród kobiet singli

Typy płci psychologicznej wśród kobiet singli

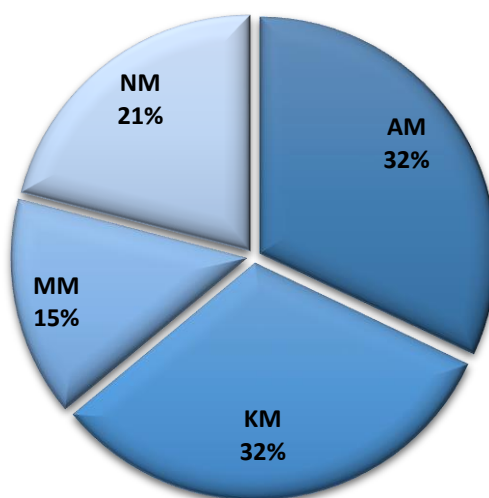

AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Wśród mężczyzn żyjących w pojedynkę struktura typów płci psychologicznej okazała się bardziej demokratyczna niż w grupie kobiet. Mężczyźni androgyniczni i kobiecy reprezentowali po 32% w grupie mężczyzn. Mężczyzn nieokreślonych seksualnie jest więcej (21%) niż mężczyzn określonych seksualnie (męskich) (15%). Zatem najmniej mężczyzn reprezentowało określony schematycznie, męski typ płci psychologicznej. (Rys. 41)

Rysunek 41. Typy płci psychologicznej wśród mężczyzn singli

Typy płci psychologicznej wśród mężczyzn singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiecy mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni

Zatem w grupie badanych kobiet singli przeważały **kobiety kobiece**, a najmniej było kobiet nieokreślonych. Natomiast wśród mężczyzn singli dominowały dwie grupy- **mężczyzn kobiecych i androgicznych**, podczas gdy najmniej było mężczyzn męskich.

6.2.9. PRZEKONANIA ROMANTYCZNE

Przekonania romantyczne zbadano wykorzystując Skalę Przekonań Romantycznych RBS (Sprecher, Metts, 1989). Składa się ona z 15 itemów, wobec których badany ustosunkowuje się w skali od 1 do 7. Przekonania romantyczne są rozumiane jako twierdzenia poznawcze określające ideologię romantyzmu. Analizie zostały wyniki łączny skali, która charakteryzuje przekonania poznawcze oraz podskale składające się na główny wynik: miłość znajdzie sposób

(6 itemów), jedyny jedyny/a (3 itemy), idealizacja (3 itemy) i miłość od pierwszego wejrzenia (3 itemy). (Tab.60)

Tabela 60. Statystyki opisowe przekonań romantycznych wśród ogółu singli

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Miłość znajdzie sposób	196	6,00	42,00	30,86	5,27
Jeden jedyny/a	196	5,00	21,00	11,72	3,65
Idealizacja	196	3,00	21,00	12,72	3,42
Miłość od pierwszego wejrzenia	196	3,00	21,00	11,56	3,39
Przekonania romantyczne - Całość	196	31,00	93,00	66,85	10,96

Wynik ogólny uzyskany w badanej grupie singli porównano do grupy dorosłych (N=436) w wieku od 18 do 70 lat ($M_{\text{wiek}}=27,2$) (Regan, Anguiano, 2010). (Tab. 61)

Tabela 61. Statystyki opisowe przekonań romantycznych wśród ogółu singli oraz grupy porównawczej

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Przekonania romantyczne – Całość (Single)	196	1	7	4,50	0,73
Przekonania romantyczne – Całość*	436	1	7	4,05	0,97

*grupa porównawcza amerykańskich dorosłych (Regan, Anguiano, 2010)

Analiza statystyk opisowych wykazała, że średni wynik singli w zakresie przekonań romantycznych, który wyniósł 4,50 okazał się wyższy od średniego wyniku w porównywanej grupie, który przybrał wartość 4,05 (Regan, Anguiano, 2010).

Zatem badana grupa **singli** okazała się być **bardziej romantyczna** w porównaniu do reprezentatywnej grupy dorosłych.

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lillieforsa oraz Shapiro-Wilka wykazała brak normalnego rozkładu zmiennej miłość znajdzie sposób, jeden jedyny/a, idealizacja i miłość od pierwszego wejrzenia. Rozkład całości przekonań romantycznych przybiera rozkład normalny ($p > 0,05$), co implikuje zastosowanie testu parametrycznego dla tej zmiennej. Analiza częstości wyników oraz krzywej rozkładu normalnego wskazuje, że:

- przekonanie, że **miłość znajdzie sposób** przybiera rozkład prawoskośny. Najbardziej liczne grupy uzyskiwały wynik powyżej średniej;
- przekonanie o **jednym jedynym/ej** przybiera rozkład lewoskośny, a najbardziej liczne grupy uzyskiwały wyniki poniżej średniej;
- **idealizacja** przybierała rozkład zbliżony do normalnego charakteryzujący się asymetrią prawoskośną. Więcej osób uzyskiwało wyniki powyżej średniej niż poniżej;
- **miłość od pierwszego wejrzenia** przyjmowała rozkład zbliżony do normalnego z asymetrią lewoskośną. Najlicniejsza grupa osób uzyskiwała wyniki poniżej średniej;
- **przekonania romantyczne** jako całość przyjmowały rozkład normalny. (por. Aneks)

Przekonania romantyczne wśród kobiet i mężczyzn singli

Analiza przekonań romantycznych wśród mężczyzn i kobiet ukazała wyższą średnią mężczyzn ($M=69,79$) niż wśród kobiet ($64,76$). Mężczyźni uzyskali także wyższe średnie we wszystkich podskalach (Tab. 62)

Tabela 62. Statystyki opisowe przekonań romantycznych wśród kobiet i mężczyzn singli

	<i>Min.</i>		<i>Max.</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>	
	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>	<i>K</i> <i>N = 123</i>	<i>M</i> <i>N = 73</i>
Miłość znajdzie sposób	6,00	12,00	40,00	42,00	29,86	32,33	5,42	5,13
Jeden jedyny/a	5,00	5,00	21,00	20,00	11,40	12,26	3,58	3,72
Idealizacja	3,00	6,00	20,00	21,00	12,27	13,53	3,64	2,92
Miłość od pierwszego wejrzenia	3,00	5,00	21,00	72,00	11,23	12,85	3,49	7,67
Przekonania romantyczne - Całość	31,00	30,00	90,00	93,00	64,76	69,79	11,24	10,66

K – kobiety, M – mężczyźni

Ponieważ Skala Przekonań Romantycznych nie jest narzędziem znormalizowanym, dla porównania przedstawiono wyniki amerykańskiego badania (Regan, Anguiano, 2010) przeprowadzone wśród dorosłych kobiet (N=230) i mężczyzn (N=206). (Tab. 63)

Tabela 63. Statystyki opisowe przekonań romantycznych wśród kobiet i mężczyzn singli oraz grupy porównawczej

	N		Min.		Max.		M		SD	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
Przekonania romantyczne – Single	123	73	1	1	7	7	4,3	4,6	0,7	0,7
Przekonania romantyczne*	230	206	1	1	7	7	4,0	4,2	1,0	1,0

*grupa porównawcza amerykańskich dorosłych (Regan, Anguiano, 2010)

Zarówno **kobiety, jak i mężczyźni** single osiągają nieznacznie **wyższe wyniki** niż grupa porównawcza, jednak w przypadku mężczyzn ta różnica jest większa.

Przeprowadzono badanie istotności zróżnicowania przekonań romantycznych wśród kobiet i mężczyzn żyjących pojedynkę. Wyniki testu Kruskala-Wallisa ukazały istotne zróżnicowanie całości przekonań romantycznych ($\chi^2= 10,181$, $p=0,001$), przekonania, że miłość znajdzie sposób ($\chi^2= 10,519$, $p=0,001$) i idealizacji ($\chi^2= 5,342$, $p=0,021$) ze względu na płeć singli. Płeć biologiczna nie różnicuje istotnie przekonania o jednej jedynej i miłości od pierwszego wejrzenia ($p>0,05$) wśród ogółu singli. (Tab. 64)

Tabela 64. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów przekonań romantycznych wśród kobiet i mężczyzn

	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedyny/a	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne
χ^2	10,519	2,475	5,342	3,581	10,181
<i>df</i>	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,001	,116	,021	,058	,001

Zmienna grupująca: Płeć

Dodatkowo przeprowadzono parametryczną analizę istotności różnic przekonań romantycznych testem t-Studenta oraz testem Levene'a jednorodności wariancji. Testy nieparametryczne należą do mniej wrażliwych na wykrywanie istotności różnic pomiędzy

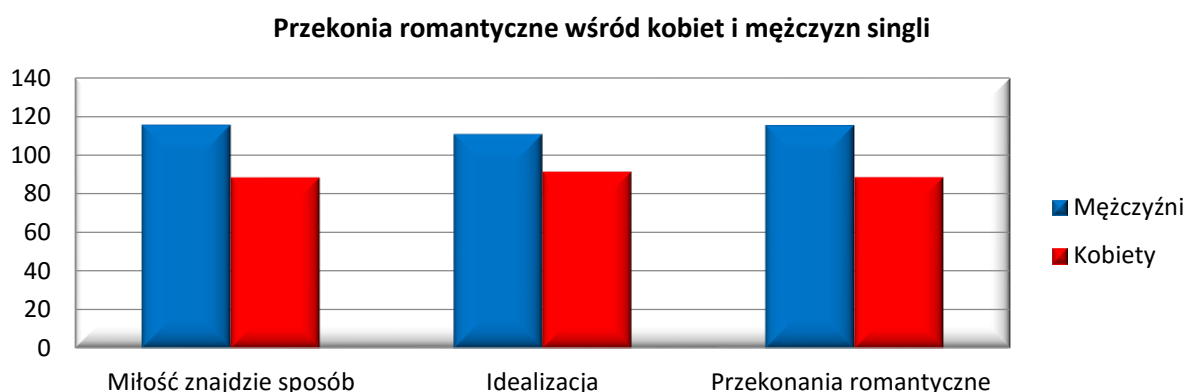
zmiennymi niż testy parametryczne. Zatem zgodnie z przypuszczeniami, test wykazał istotność różnic przekonań romantycznych ze względu na płęć biologiczną ($t_{170}=3,719$, $p<0,001$) przy niejednorodności wariancji ($p>0,05$). (Tab. 65)

Tabela 65. Test t-Studenta istotności zróżnicowania przekonań romantycznych ze względu na płęć wśród singli

Przekonania romantyczne	Test Levene'a jednorodności wariancji		Test t równości średnich			
	F	p	t	df	p	Różnica średnich
Założono równość wariancji	1,679	,197	3,569	194	,000	5,614
Nie założono równości wariancji			3,719	170,72	,000	5,614

Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa wskazuje, że mężczyźni single mają silniejsze przekonania romantyczne jako całość oraz silniejsze przekonanie, że miłość znajdzie sposób oraz idealizacji partnerki w porównaniu do kobiet singli. (Rys. 42)

Rysunek 42. Przekonania romantyczne wśród kobiet i mężczyzn singli w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

Zatem wśród badanej grupy singli, to **mężczyźni**, w porównaniu do kobiet, mieli **silniejsze przekonania romantyczne**, bardziej idealizowali potencjalną partnerkę oraz mieli mocniejsze przekonanie, że miłość może pokonać wszelkie trudności. Natomiast w porównaniu do reprezentacyjnej grupy dorosłych (Regan, Anguiano, 2010), zarówno **kobiety**, jak i **mężczyźni single**, są **bardziej romantyczni**.

6.2.10. ZASTĘPCZE INTERAKCJE SPOŁECZNE (*SOCIAL SNACKING*)

Zastępcze interakcje społeczne (*social snacking*) stanowią tymczasowy substytut bezpośredniej interakcji społecznej, gdy jej brak. Może przybierać formy krótkotrwałych kontaktów społecznych (Gardner, Pickett, Knowles 2005) lub wspomnień (Sherman 1991). Do eksplorowania tej zmiennej wykorzystano Inwentarz zastępczych interakcji społecznych, składający się z 13 zachowań podejmowanych w sytuacji izolacji społecznej. Uczestnicy badania oceniali jak często podejmują dane zachowania na skali, gdzie 1 oznacza nigdy, 2 – raz na kilka miesięcy, 3 – raz w miesiącu, 4 – raz w tygodniu, 5 – codziennie, 6 - kilka razy dziennie. (Tab. 45)

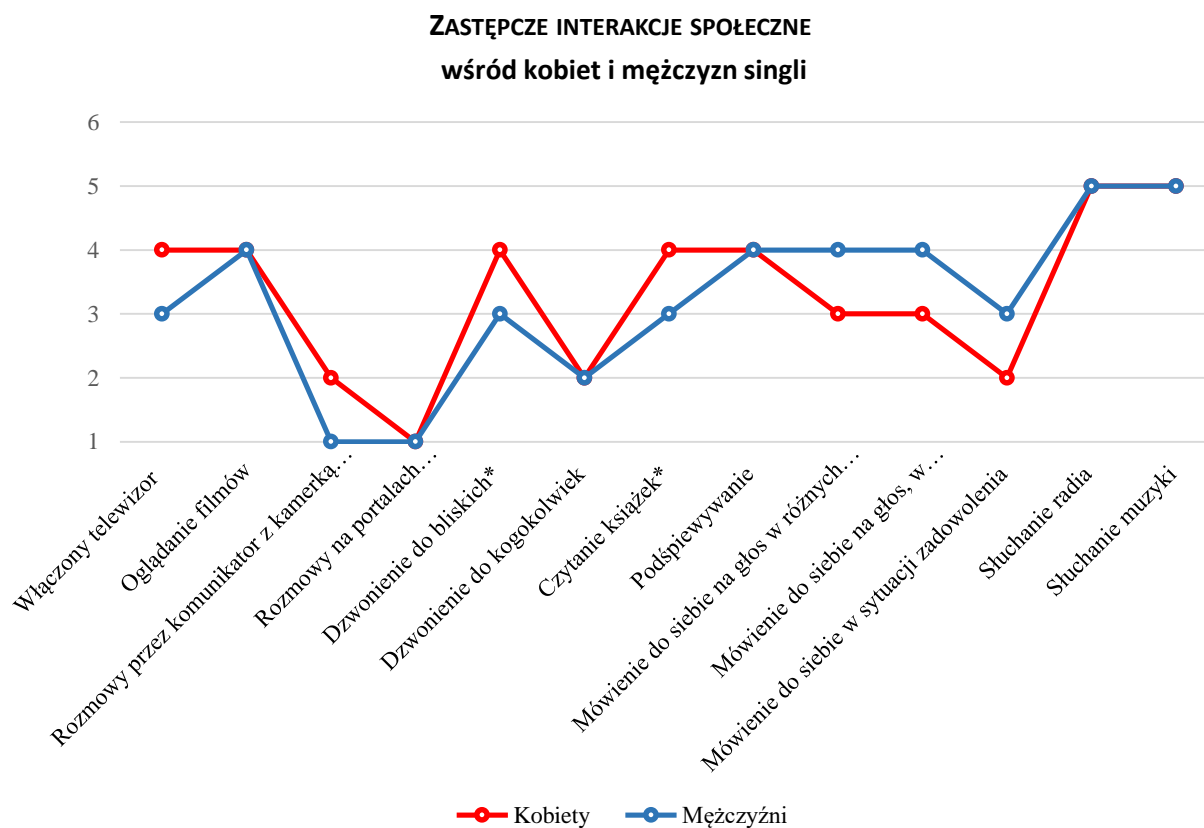
Tabela 45. Statystyki opisowe zastępczych interakcji społecznych wśród kobiet i mężczyzn singli

Zastępcze interakcje społeczne	Min.		Max.		Mdn		M		SD	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73
Włączony telewizor	1,00	1,00	6,00	6,00	4,00	3,00	3,41	3,12	1,84	1,85
Oglądanie filmów	1,00	1,00	6,00	6,00	4,00	4,00	4,19	4,20	0,97	,97
Rozmowy przez komunikator z kamerką internetową	1,00	1,00	6,00	6,00	2,00	1,00	1,98	1,71	1,25	1,18
Rozmowy na portalach społecznościowych (mikrofon)	1,00	1,00	6,00	6,00	1,00	1,00	1,87	1,75	1,37	1,34
Dzwonienie do bliskich	1,00	1,00	6,00	5,00	4,00	3,00	4,32	3,37	0,94	1,27
Dzwonienie do kogokolwiek	1,00	1,00	6,00	5,00	2,00	2,00	2,52	2,31	1,44	1,37
Czytanie książek	1,00	1,00	6,00	6,00	4,00	3,00	3,52	3,07	1,30	1,48
Podśpiewywanie	1,00	1,00	6,00	6,00	4,00	4,00	3,35	3,34	1,79	1,68
Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach	1,00	1,00	6,00	6,00	3,00	4,00	3,04	3,37	1,74	1,68

Zastępcze interakcje społeczne	Min.		Max.		Mdn		M		SD	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73	N = 123	N = 73
Mówienie do siebie na głos, w zdenerwowaniu	1,00	1,00	6,00	6,00	3,00	4,00	3,06	3,44	1,65	1,54
Mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia	1,00	1,00	6,00	6,00	2,00	3,00	2,55	3,05	1,63	1,73
Słuchanie radia	1,00	1,00	6,00	6,00	5,00	5,00	4,65	4,66	1,22	1,25
Słuchanie muzyki	1,00	3,00	6,00	12,00	5,00	5,00	5,05	5,18	0,89	1,15

Mediany odpowiedzi wśród ogółu osób żyjących pojedynkę zostały przedstawione na wykresie wskazującym, jak często badani podejmowali dane zachowanie w sytuacji braku bezpośredniej interakcji społecznej. (Rys. 43)

Rysunek 43. Mediany częstości zastępczych interakcji społecznych wśród kobiet i mężczyzn singli

*istotność różnic testem Kruskala-Wallis

Analiza częstości odpowiedzi pozwoliła określić, że kobiety single w sytuacji izolacji społecznej, kiedy przychodzą do domu włączają telewizor raz w tygodniu, a mężczyźni raz w miesiącu. Zarówno kobiety, jak mężczyźni, najczęściej oglądają filmy, dzwonią do bliskich i podśpiewują raz w tygodniu, a radia i muzyki słuchają codziennie. W sytuacji odosobnienia kobiety i mężczyźni dzwonią do kogokolwiek raz w miesiącu. Nie korzystają z rozmów w internecie z wykorzystaniem tylko mikrofonu. Mężczyźni także nie korzystają z rozmów z użyciem kamerki internetowej, a kobiety jedynie raz na kilka miesięcy. W sytuacji izolacji społecznej kobiety czytają książkę raz w tygodniu, a mężczyźni raz w miesiącu. Kobiety mówią do siebie na głos, kiedy zostają same w różnych sytuacjach oraz sytuacjach zdenerwowania, raz w miesiącu, podczas gdy mężczyźni raz w tygodniu. W sytuacji zadowolenia kobiety mówią do siebie na głos raz na kilka miesięcy, a mężczyźni raz w tygodniu.

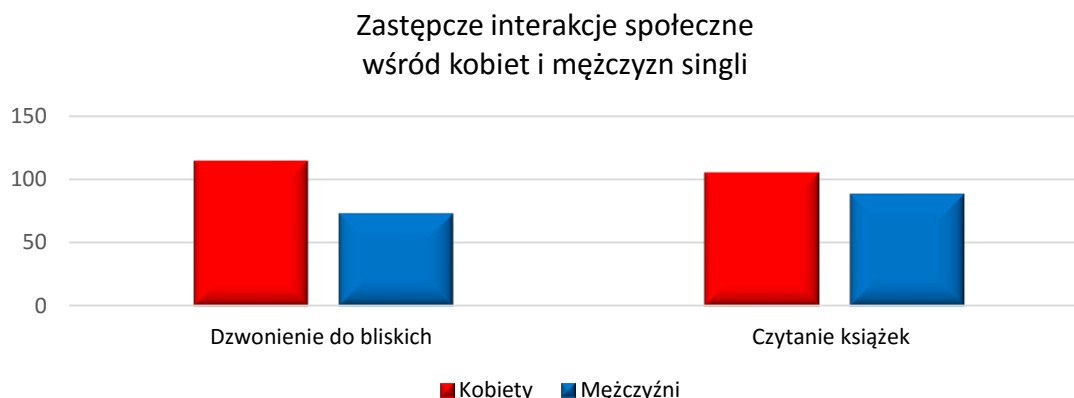
Przeprowadzono analizę istotności różnic testem Kruskala-Wallisa, zastępczych interakcji społecznych ze względu na płeć osób żyjących w pojedynkę. Ukazała ona istotne zróżnicowanie w zakresie dzwonienia do bliskich ($\chi^2=27,190$, $p<0,001$) oraz czytania książek ($\chi^2=4,289$, $p=0,038$) wśród kobiet i mężczyzn. (Tab. 66)

Tabela 66. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa zastępczych interakcji społecznych ze względu na płeć

	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
Włączony telewizor	1,092	1,00	,296
Oglądanie filmów	,078	1,00	,780
Rozmowy przez komunikator z kamerką internetową	3,755	1,00	,053
Rozmowy na portalach społecznościowych (mikrofon)	,655	1,00	,418
Dzwonienie do bliskich	27,190	1,00	<0,001
Dzwonienie do kogokolwiek	,925	1,00	,336
Czytanie książek	4,289	1,00	,038
Podśpiewywanie	,028	1,00	,868
Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach	1,355	1,00	,244
Mówienie do siebie na głos, w zdenerwowaniu	2,468	1,00	,116
Mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia	3,484	1,00	0,50
Słuchanie radia	,068	1,00	,794
Słuchanie muzyki	,044	3,00	,834

Analiza średnich rang wskazuje, że kobiety istotnie częściej niż mężczyźni dzwonią do bliskich i czytają książki w sytuacji braku bezpośredniej interakcji społecznej. (Rys. 44)

Rysunek 44. Analiza średnich rang zastępczych interakcji społecznych wśród kobiet i mężczyzn singli

Zatem **kobiety single**, istotnie częściej niż mężczyźni single, stosują zastępcze interakcje społeczne. Badane kobiety **częściej dzwonią do bliskich i czytają książki** w sytuacji izolacji społecznej.

6.2.11. ZRÓŻNICOWANIE BADANYCH ZMIENNYCH PSYCHOLOGICZNYCH WŚRÓD KOBIEI I MĘŻCZYŻN SINGLI

W celu zbadania istotności zróżnicowania zmiennych ze względu na płeć biologiczną, przeprowadzono analizę statystyczną zmiennych psychologicznych: poczucia samotności, satysfakcji z życia, zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej, wymiarów samooceny, wymiarów seksualności, kompetencji interpersonalnych, stylów funkcjonowania interpersonalnego, przekonań romantycznych, płci psychologicznej i zastępczych interakcji społecznych, z wykorzystaniem nieparametrycznego testu Kruskala-Wallisa oraz zinterpretowano wartości średnich rang.

Analiza nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć **różnicuje** istotnie zmienne:

- **Poczucie samotności** ($\chi^2=8,317$, $p=0,004$), poczucie braku kontaktu ($\chi^2=6,593$, $p=0,010$), poczucia zerwanych więzi społecznych ($\chi^2=15,970$, $p<0,001$) i poczucie braku przynależności ($\chi^2=7,433$, $p=0,006$). Mężczyźni single mają wyższy poziom samotności niż kobiety;
- **Satysfakcję z życia** wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę ($\chi^2= 3,967$, $p=0,046$). Kobiety single mają wyższy poziom satysfakcji z życia niż mężczyźni.

- zadowolenie z **życia w pojedynkę w terażniejszości** u singli ($\chi^2= 4,521$, $p=0,033$).
Kobiety single mają wyższy poziom zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości niż mężczyźni.
- **Ogólną samoocenę** ($\chi^2=5,508$, $p=0,016$), samoocenę **popularności** ($\chi^2=9,916$, $p=0,002$) i samoocenę **atrakcyjności fizycznej** ($\chi^2=20,858$, $p<0,001$) ze względu na płeć.
Kobiety single mają istotnie wyższy poziom ogólnej samooceny oraz wyżej oceniają swoją popularność i atrakcyjność fizyczną (seksualną) niż mężczyźni.
- **Wymiary seksualności: zaabsorbowania seksualnością** ($\chi^2= 20,978$, $p<0,001$), **motywację seksualną** ($\chi^2= 6,066$, $p=0,014$), **niepokój seksualny** ($\chi^2= 4,228$, $p=0,040$), **zewnętrzną kontrolę seksualną** ($\chi^2= 4,780$, $p=0,029$) i **monitorowanie wrażenia seksualnego** ($\chi^2= 6,842$, $p=0,009$). Mężczyźni single są bardziej zaabsorbowani seksualnością, mają wyższą motywację seksualną, niepokój seksualny, zewnętrzną kontrolę seksualną i poziom monitorowania wrażeniem seksualnym niż kobiety.
- Style funkcjonowania interpersonalnego: **styl podtrzymująco–skrajnie opiekuńczy** ($\chi^2=5,758$, $p=0,016$), **wycofująco-masochistyczny** ($\chi^2=5,073$, $p=0,024$), **buntowniczo-podejrzliwy** ($\chi^2=7,739$, $p=0,005$) oraz wymiar **samoakceptacji** ($\chi^2=6,167$, $p=0,013$). Mężczyźni single charakteryzują się wyższym nasileniem stylu wycofująco-masochistycznego oraz buntowniczo-podejrzliwego niż kobiety. Kobiety single osiągają wyższe wyniki w zakresie stylu podtrzymująco-opiekuńczego i wymiaru samoakceptacji
- **Przekonania romantyczne** ($\chi^2= 10,181$, $p=0,001$): przekonania, że **miłość znajdzie sposób** ($\chi^2= 10,519$, $p=0,001$) i **idealizacji partnera** ($\chi^2= 5,342$, $p=0,021$). Mężczyźni single osiągają istotnie wyższy poziom przekonań romantycznych w niż kobiety.
- Zastępcze interakcje społeczne: **dzwonienie do bliskich** ($\chi^2=27,190$, $p<0,001$) oraz **czytanie książek** ($\chi^2=4,289$, $p=0,038$). Kobiety single istotnie częściej niż mężczyźni dzwonią do bliskich i czytają książki w sytuacji braku bezpośredniej interakcji społecznej.

Analiza nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa wykazała, że płeć nie różnicuje istotnie ($p>0,05$) zmiennych:

- **Zadowolenia z życia w pojedynkę w przeszłości i przyszłości;**
- **Samooceny** w zakresie: bycia kochanym, zdolności przywódczych, samoakceptacji moralnej, witalności, integracji tożsamości, obronnego wzmacniania samooceny;

- **Wymiarów seksualności:** seksualnej samooceny, wewnętrznej kontroli seksualnej, świadomości seksualnej, asertywności seksualnej, seksualnej depresji, lęku przed seksualnością i satysfakcji seksualnej;
- **Kompetencji interpersonalnych:** nawiązywania kontaktu, asertywnego wyrażania negatywnych uczuć, ujawniania informacji osobistych, zarządzania konfliktem, dawania wsparcia emocjonalnego;
- **Stylów funkcjonowania interpersonalnego:** kierowniczo-autokratycznego, współpracująco-przyjacielskiego, uległo-zależnego, agresywno-sadystycznego, współzawodnicząco-narcystycznego oraz wymiarów pesymizmu, zaradności i kłamstwa;
- **Przekonań romantycznych:** jeden jedyny/jedna jedyna oraz miłość od pierwszego wejrzenia;
- **Płci psychologicznej:** psychicznej męskości i kobiecości;
- **Zastępczych interakcji społecznych:** włączania telewizora, nawet gdy się go nie ogląda, oglądania filmów, rozmów przez komunikator z wykorzystaniem kamerki internetowej lub mikrofonu, dzwonienia do kogokolwiek, podśpiewywania, mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach, w zdenerwowaniu i zadowoleniu, słuchania muzyki i radia. (Tab. 67)

Tabela 67. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów psychologicznych: poczucia samotności, satysfakcji z życia, zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej, wymiarów samooceny, wymiarów seksualności, kompetencji interpersonalnych, stylów funkcjonowania interpersonalnego, przekonań romantycznych, płci psychologicznej i zastępczych interakcji społecznych wśród kobiet i mężczyzn singli

Zmienna	Kobiety	Mężczyźni	χ^2	p
	N = 123	N = 73		
	Średnia ranga	Średnia ranga		
Poczucie samotności	89,26	114,08	8,782	0,003
– brak kontaktu	90,03	112,77	7,386	0,007
– zerwane więzi społeczne	87,01	117,86	13,938	<0,001
– brak poczucia przynależności	89,39	113,84	8,597	0,003

Zmienna	Kobiety	Mężczyźni	χ^2	p
	N = 123	N = 73		
	Średnia ranga	Średnia ranga		
Satysfakcja z życia	104,71	88,04	3,967	0,046
Zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości				
Zadowolenie z życia w pojedynkę w przeszłości	104,91	87,70	4,521	0,033
Zadowolenie z życia w pojedynkę w przyszłości	100,79	94,64	0,569	0,451
	100,12	95,77	0,259	0,587
Ogólna samoocena	106,36	85,25	6,356	0,012
– Bycie kochanym	104,35	88,65	3,514	0,061
– Popularność	108,32	81,96	9,916	0,002
– Zdolności przywódcze	101,19	93,97	0,743	0,389
– Samoakceptacja moralna	102,58	91,63	1,714	0,190
– Atrakcyjność fizyczna	112,63	74,69	20,550	<0,001
– Witalność	102,59	91,60	1,724	0,189
– Integracja tożsamości	103,68	89,77	2,762	0,097
– Obronne wzmacnianie samooceny	101,10	94,12	0,696	0,404
Wymiary seksualności				
– Seksualna samoocena	99,45	95,58	0,215	0,643
– Zaabsorbowanie seksualnością	83,77	121,78	20,978	<0,001
– Wewnętrzna kontrola seksualna	99,34	91,88	0,822	0,365
– Świadomość seksualna	98,64	94,24	0,283	0,595
– Motywacja seksualna	89,81	110,25	6,066	0,014
– Niepokój seksualny	91,59	108,72	4,228	0,040
– Asertywność seksualna	100,69	92,21	1,043	0,307
– Seksualna depresja	93,63	105,30	1,962	0,161
– Zewnętrzna kontrola seksualna	91,19	109,38	4,780	0,029

Zmienna	Kobiety	Mężczyźni	χ^2	p
	N = 123	N = 73		
	Średnia ranga	Średnia ranga		
– Monitorowanie wrażenia seksualnego	89,35	111,01	6,842	0,009
– Lęk przed seksualnością	102,68	90,17	2,258	0,133
– Satysfakcja seksualna	103,73	88,43	3,369	0,066
Kompetencje interpersonalne				
– Nawiązywanie kontaktu	101,29	93,80	0,800	0,371
– Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	103,73	88,43	3,363	0,067
– Ujawnianie informacji osobistych	98,34	98,77	0,003	0,959
– Zarządzanie konfliktem	95,82	103,02	0,741	0,389
– Dawanie wsparcia emocjonalnego	102,69	90,16	2,266	0,132
Przekonania romantyczne	88,55	115,27	10,181	0,001
– Miłość znajdzie sposób	88,40	115,52	10,519	0,001
– Jeden jedy/a	93,61	106,74	2,475	0,116
– Idealizacja	91,33	110,59	5,342	0,021
– Miłość od pierwszego wejrzenia	92,62	108,41	3,581	0,058
Style funkcjonowania interpersonalnego				
– Kierowniczo - autokratyczne	101,44	93,55	0,892	0,345
– Podtrzymująco - skrajnie opiekuńcze	105,92	85,99	5,701	0,017
– Współpracująco - przyjacielskie	100,90	94,45	0,598	0,439
– Uległo - zależne	102,85	91,16	1,966	0,161
– Wycofująco masochistyczne	91,54	110,22	4,985	0,026
– Buntowniczo podejrzliwe	88,68	113,58	8,956	0,003
– Agresywno - sadystyczne	94,87	104,62	1,362	0,243
– Współzawodnicząco - narcystyczne	93,87	106,87	2,209	0,137
– Samoakceptacja	105,74	84,78	6,036	0,012
– Pesymizm	94,46	105,30	1,678	0,195

Zmienna		Kobiety	Mężczyźni	χ^2	p
		N = 123	N = 73		
		Średnia ranga	Średnia ranga		
– Zaradność, realizm, niezależność		102,72	91,39	1,838	0,175
– Kłamstwo		104,22	88,86	3,381	0,066
Płeć psychologiczna:					
	Psychiczna kobiecość	103,49	87,57	3,675	0,055
	Psychiczna męskość	99,26	95,84	0,167	0,682
Zastępcze interakcje społeczne:					
	Włączony telewizor	101,60	93,28	1,092	0,296
	Oglądanie filmów	97,69	99,87	0,078	0,780
	Rozmowy przez komunikator z kamerką internetową	104,00	89,23	3,755	0,053
	Rozmowy na portalach społecznościowych (mikrofon)	100,67	94,84	0,655	0,418
	Dzwonienie do bliskich	113,83	72,67	27,190	<0,001
	Dzwonienie do kogokolwiek	101,36	93,68	0,925	0,336
	Czytanie książek	104,80	87,88	4,289	0,038
	Podśpiewywanie	99,01	97,64	0,028	0,86
	Mówienie do siebie na głos, w zdenerwowaniu	93,70	106,58	2,468	0,116
	Mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia	92,61	108,43	3,848	0,050
	Słuchanie radia	97,75	99,77	0,068	0,794
	Słuchanie muzyki	97,90	99,51	0,044	0,834

Zmienna grupująca: *płeć*

Przeprowadzone analizy statystyczne wykazały, że wśród badanych singli to mężczyźni mieli silniejsze poczucie samotności niż kobiety. Czuli się bardziej samotni we wszystkich badanych wymiarach: braku intymnego bliskiego kontaktu, poczucia zerwanych więzi społecznych i braku poczucia przynależności do grupy. Zatem **mężczyźni single charakteryzowali się silniejszym poczuciem samotności**, zarówno w zakresie bliskich relacji, jak i w przestrzeni relacji społecznych, w porównaniu do kobiet.

Ocena satysfakcji z życia również istotnie różni się pomiędzy badanymi singlami ze względu na płeć. **Kobiety single oceniały swoją satysfakcję z życia wyżej** od mężczyzn singli.

Wśród badanych singli, to **kobiety wyżej oceniały swoje zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości**, jak i **ogólną samoocenę** oraz samoocenę w zakresie **popularności i atrakcyjności fizycznej (seksualnej) niż mężczyźni**. Kobiety zatem miały silniejsze przekonanie, że nowo poznane osoby zaakceptują je oraz że są zadowolone ze swojego wyglądu i atrakcyjne seksualnie w ocenie innych. Wyniki singli w tym zakresie są odmienne od wyników grupy normalizacyjnej (Fecenec, 2008). W polskiej populacji to mężczyźni deklarują wyższą ocenę swojej atrakcyjności seksualnej od kobiet. Niska samoocena atrakcyjności seksualnej u mężczyzn singli podkreśla więc odmienne role przyjmowane przez kobiety i mężczyzn żyjących w pojedynkę.

Przeprowadzona analiza modelu funkcjonowania psychospołecznego singli pokazała, że niska ocena swojej atrakcyjności społecznej (popularności) wiązała się z obniżoną kompetencją nawiązywania kontaktu. Natomiast nieumiejętność nawiązywania kontaktu pogłębiała poczucie samotności. Ten mechanizm jest szczególnie silny wśród mężczyzn singli, a ich obniżoną samoocenę w zakresie atrakcyjności fizycznej, jak i społecznej, można traktować jako barierę w funkcjonowaniu interpersonalnym.

W zakresie wymiarów seksualności, mężczyźni single okazali się bardziej zaabsorbowani seksualnością i silniej zmotywowani do podejmowania aktywności seksualnej, ale jednocześnie bardziej zaniepokojeni swoją seksualnością, którą odczuwali jako zdeterminowaną czynnikami zewnętrznymi. Mężczyźni również wykazali się silniejszą tendencją do monitorowania wywieranego wrażenia seksualnego niż kobiety. Te wyniki oznaczają, że mężczyźni single charakteryzują się silniejszą tendencją do bycia pochłoniętym myśleniem o seksualności, która utrudnia efektywną koncentrację w innych obszarach funkcjonowania. Mężczyźni single także bardziej pragną być w związku o charakterze seksualnym oraz mają silniejsze poczucie uzewnętrznionej kontroli seksualnej niż kobiety. Nasilenie tych wymiarów seksualności, oznacza, że **mężczyźni** w wyższym stopniu niż kobiety, mogą **traktować stosunki seksualne przedmiotowo i preferować przygodny kontakt** seksualny.

Analiza zróżnicowania poziomu przekonań romantycznych ze względu na płeć, ukazała silniejsze przekonania **mężczyzn singli**. Okazali się oni zatem **bardziej romantyczni** od kobiet, w szczególności w zakresie przekonania o sprawczej mocy miłości, która może pokonać

wszelkie przeszkody („miłość znajdzie sposób”) oraz idealizacji potencjalnej partnerki. Zatem wśród badanych singli, to mężczyźni charakteryzowali się w większym stopniu romantycznymi i idealistycznymi oczekiwaniami od związku i partnerki.

W zakresie przyjmowanych stylów funkcjonowania interpersonalnego, kobiety single częściej przyjmowały styl podtrzymująco-skrajnie opiekuńczy, natomiast mężczyźni częściej przyjmowali styl wycofująco-masochistyczny i buntowniczo-podejrzliwy. Jednakże w użytym narzędziu badawczym przyjęte normy ujednolicają te różnice. Zatem uzyskane wyniki należy interpretować jako wysokie nasilenie stylu podtrzymująco-skrajnie opiekuńczego oraz niskie stylu wycofująco-masochistycznego i buntowniczo-podejrzliwego, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn singli. Jedyną istotną różnicą, która znajduje swoje odzwierciedlenie także w normach narzędzia badawczego, to poziom samoakceptacji. **Kobiety single deklarowały wysoką samoakceptację**, natomiast mężczyźni single – przeciętną. Oznacza to, że kobiety miały wyższą od mężczyzn, względnie trwałą ocenę samozadowolenia w porównaniu z innymi.

Analiza zróżnicowania częstotliwości podejmowanych zastępczych interakcji społecznych ze względu na płeć, pozwoliła określić, że kobiety istotnie częściej dzwonią do bliskich i czytają książki w sytuacji izolacji społecznej.

Analiza różnic badanych wymiarów funkcjonowania psychologicznego pomiędzy kobietami i mężczyznami, pozwoliła także wyłonić **podobieństwa kobiet i mężczyzn singli**. Zatem niezależnie od płci, single byli w taki samym stopniu zadowoleni z życia w pojedynkę w przeszłości i przyszłości. Kobiety i mężczyźni single oceniali się tak samo w zakresie poczucia bycia kochanym, zdolności przywódczych, samoakceptacji moralnej, witalności, integracji tożsamości i obronnego wzmacniania samooceny. W grupie normalizacyjnej mężczyźni mają silniejsze przekonanie o byciu autorytetem dla innych, wzbudzaniu szacunku i swojej opiniotwórczej sile wpływu na otoczenie niż kobiety, natomiast w grupie singli kobiety i mężczyźni nie różnili się w tym zakresie. Podobna zależność widoczna jest w samoocenie witalności. W grupie normalizacyjnej, to mężczyźni czują się bardziej zdrowi, przekonani o lepszej kondycji fizycznej, podczas gdy w grupie badanych singli ten wymiar samooceny nie różnicował kobiet i mężczyzn.

W zakresie wymiarów seksualności, kobiety i mężczyźni, uzyskali podobne wyniki w wymiarach seksualnej samooceny, wewnętrznej kontroli seksualnej, świadomości, asertywności i satysfakcji seksualnej oraz seksualnej depresji i lęku przed seksualnością.

Należy podkreślić brak zróżnicowania badanych kompetencji interpersonalnych singli. Kobiety i mężczyźni single nie różnili się poziomem umiejętności nawiązywania kontaktu, asertywnego wyrażania uczuć, ujawniania informacji osobistych, zarządzania konfliktem i dawania wsparcia emocjonalnego.

Single w takim samym stopniu byli przekonani o istnieniu „jednego jedynego” potencjalnego partnera romantycznego dla siebie oraz o miłości od pierwszego wejrzenia. Płeć nie różnicuje także stylów funkcjonowania interpersonalnego. W literaturze pojawiają się sprzeczne wyniki badań w zakresie zróżnicowania kompetencji ze względu na płeć. Część badań wskazuje na brak istotnych różnic (Gormally, 1982; Snoggrass, 1985), podczas gdy w innych można znaleźć dowody na wyższy poziom kompetencji wśród mężczyzn (Hollandsworth, Walls, 1977) lub kobiet (Lipton, Nelson, 1980; Pitcher, Meikle, 1980; Reis, Wheeler, Spiegel, Kernis, Nezlek, Perri, 1982). Wyniki badań autorów kwestionariusza użytego badaniu (Buhrmester i in., 1988) wskazują jednak na brak istotnych różnic między kobietami i mężczyznami w zakresie nawiązywania kontaktu, asertywności, ujawniania informacji osobistych i zarządzania konfliktem oraz wyższe wyniki kobiet w zakresie dawania wsparcia emocjonalnego. Porównanie wyników grupy singli, grupy amerykańskich studentów (Buhrmester i in., 1988) i niemieckich dorosłych (Kanning, 2002), wskazują na niższy poziom nawiązywania kontaktów wśród singli. W porównaniu do grupy niemieckich dorosłych kobiet (Kanning, 2002), **kobiety** single osiągają średnio **wyższe wyniki w zakresie dawania wsparcia emocjonalnego**, co może wyjaśniać odmienna rola kobieca uwarunkowana kulturowo.

Szczególnie istotne wydaje się podkreślenie braku zróżnicowania płci psychologicznej ze względu na płeć biologiczną. Kobiety i mężczyźni single osiągnęli taki sam poziom psychicznej męskości i kobiecości. Płeć biologiczna nie różnicowała także większości podejmowanych zastępczych interakcji społecznych.

Podsumowując analizę różnic płciowych wśród badanych singli, można stwierdzić, że mężczyźni single okazali się bardziej samotni, zaabsorbowani seksualnością, zmotywowani seksualnie, bardziej zaniepokojeni swoją seksualnością, którą określali jako zdeterminowaną zewnętrznymi czynnikami oraz silniej monitorujący wywierane wrażenie seksualne niż kobiety. Jednocześnie jednak mężczyźni single okazali się bardziej romantyczni od kobiet.

Kobiety single z kolei okazały się być bardziej szczęśliwe i zadowolone z życia w pojedynkę w terażniejszości. Deklarowały wyższą ogólną samoocenę oraz wyższą samoocenę popularności i atrakcyjności fizycznej (seksualnej) niż mężczyźni. Kobiety single

osiągnęły wyższy stopień samoakceptacji. W zakresie zastępczych interakcji społecznych, częściej dzwoniły do bliskich i czytały książki w sytuacji izolacji społecznej.

6.2.12. KORELATY PŁCI PSYCHOLOGICZNEJ WŚRÓD KOBIET I MĘŻCZYŹN SINGLI

W celu weryfikacji związków płci psychologicznej, rozumianej jako psychiczna kobiecość i psychiczna męskość, ze zmiennymi psychologicznymi: poczucie samotności, satysfakcja z życia, zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej, wymiarami samooceny, wymiarami seksualności, kompetencjami interpersonalnymi, przekonaniem romantycznymi i zastępczymi interakcjami społecznymi, przeprowadzono analizę statystyczną z wykorzystaniem nieparametrycznego wskaźnika korelacji rho Spearmana.

Analiza związków korelacyjnych współczynnikiem rho Spearmana pokazała istotne związki pomiędzy psychiczną **kobiecością** wśród **kobiet** singli a:

- wymiarem samooceny: zdolności przywódcze ($r_s = -0,189$, $p = 0,037$),
- kompetencjami interpersonalnymi: zarządzaniem konfliktem ($r_s = 0,266$, $p = 0,003$) i dawaniem wsparcia emocjonalnego ($r_s = 0,231$, $p = 0,011$),
- przekonaniem romantycznymi jako całość ($r_s = 0,286$, $p = 0,001$) oraz Miłość znajdzie sposób ($r_s = 0,334$, $p < 0,001$) i Idealizacja ($r_s = 0,192$, $p = 0,035$).

Analiza związków korelacyjnych współczynnikiem rho Spearmana wskazuje na istotne związki pomiędzy psychiczną **kobiecością** wśród **mężczyzn** singli a:

- wymiarami samooceny: Popularność ($r_s = 0,236$, $p = 0,046$), Atrakcyjność fizyczna ($r_s = 0,263$, $p = 0,025$) i Witalność ($r_s = 0,344$, $p = 0,003$),
- kompetencjami interpersonalnymi: Nawiązywaniem kontaktu ($r_s = 0,359$, $p = 0,002$), Ujawnianiem informacji osobistych ($r_s = 0,521$, $p < 0,001$), Zarządzaniem konfliktem ($r_s = 0,411$, $p < 0,001$), Dawaniem wsparcia emocjonalnego ($r_s = 0,483$, $p < 0,001$),
- Przekonania romantyczne jako całość ($r_s = 0,535$, $p < 0,001$), Miłość znajdzie sposób ($r_s = 0,466$, $p < 0,001$), Idealizacja ($r_s = 0,390$, $p = 0,001$) i Miłość od pierwszego wejrzenia ($r_s = 0,304$, $p = 0,009$),
- Zastępczymi interakcjami społecznymi: podśpiewywaniem ($r_s = 0,361$, $p = 0,002$) i słuchaniem muzyki ($r_s = 0,262$, $p = 0,026$).

Analiza związków korelacyjnych współczynnikiem rho Spearmana wykazała istotne związki pomiędzy psychiczną **męskością** wśród **kobiet** singli a:

- poczuciem samotności ($r_s = -0,412$, $p < 0,001$), poczuciem braku kontaktu ($r_s = -0,405$, $p < 0,001$), poczuciem zerwanych więzi społecznych ($r_s = -0,395$, $p < 0,001$), i poczuciem braku przynależności do grupy ($r_s = -0,328$, $p < 0,001$),
- satysfakcją z życia ($r_s = 0,637$, $p < 0,001$),
- zadowoleniem z życia w pojedynkę w przeszłości ($r_s = 0,229$, $p = 0,011$), w terażniejszości ($r_s = 0,482$, $p < 0,001$) i przyszłości ($r_s = 0,277$, $p = 0,002$),
- wymiarami samooceny: Ogólną samooceną ($r_s = 0,507$, $p < 0,001$), Byciem kochanym ($r_s = 0,238$, $p = 0,008$), Popularnością ($r_s = 0,416$, $p < 0,001$), Zdolnościami przywódczymi ($r_s = 0,571$, $p < 0,001$), Atrakcyjnością fizyczną ($r_s = 0,465$, $p < 0,001$), Witalnością ($r_s = 0,389$, $p < 0,001$), Integracją tożsamości ($r_s = 0,407$, $p < 0,001$),
- Wymiarami seksualności: Seksualna samoocena ($r_s = 0,500$, $p < 0,001$), Wewnętrzna kontrola seksualna ($r_s = 0,258$, $p = 0,005$), Świadomość seksualna ($r_s = 0,207$, $p = 0,023$), Motywacja seksualna ($r_s = 0,226$, $p = 0,013$), Asertywność seksualna ($r_s = 0,381$, $p < 0,001$), Satysfakcja seksualna ($r_s = 0,392$, $p < 0,001$), Niepokój seksualny ($r_s = -0,480$, $p < 0,001$), Seksualna depresja ($r_s = -0,519$, $p < 0,001$), Zewnętrzna kontrola seksualna ($r_s = -0,195$, $p = 0,031$), Monitorowanie wrażenia seksualnego ($r_s = -0,267$, $p = 0,003$) i Lęk przed seksualnością ($r_s = -0,470$, $p < 0,001$),
- Kompetencjami interpersonalnymi: Nawiazywaniem kontaktu ($r_s = 0,541$, $p < 0,001$), Asertywnym wyrażaniem negatywnych uczuć ($r_s = 0,520$, $p < 0,001$), Ujawnianiem informacji osobistych ($r_s = 0,439$, $p < 0,001$), Zarządzaniem konfliktem ($r_s = 0,184$, $p = 0,042$).
- Przekonaniem romantycznym: Jeden jedyny ($r_s = -0,222$, $p = 0,013$).
- Zastępczą interakcją społeczną: Czytaniem książek ($r_s = -0,188$, $p = 0,037$).

Analiza związków korelacyjnych współczynnikiem rho Spearmana wykazała istotne związki pomiędzy psychiczną **męskością** wśród **mężczyzn** singli a:

- poczuciem samotności, ($r_s = -0,579$, $p < 0,001$), poczuciem braku kontaktu ($r_s = -0,594$, $p < 0,001$), poczuciem zerwanych więzi społecznych ($r_s = -0,398$, $p < 0,001$), i poczuciem braku przynależności do grupy ($r_s = -0,328$, $p < 0,001$),
- satysfakcją z życia ($r_s = 0,512$, $p < 0,001$),

- zadowoleniem z życia w pojedynkę w terażniejszości ($r_s = 0,241$, $p = 0,043$),
- wymiarami samooceny: Ogólną samooceną ($r_s = 0,378$, $p < 0,001$), Popularnością ($r_s = 0,510$, $p < 0,001$), Zdolnościami przywódczymi ($r_s = 0,404$, $p < 0,001$), Atrakcyjnością fizyczną ($r_s = 0,465$, $p < 0,001$), Witalnością ($r_s = 0,497$, $p < 0,001$), Integracją tożsamości ($r_s = 0,348$, $p = 0,003$),
- wymiarami seksualności: Seksualna samoocena ($r_s = 0,798$, $p < 0,001$), Wewnętrzna kontrola seksualna ($r_s = 0,3191$, $p = 0,001$), Świadomość seksualna ($r_s = 0,500$, $p < 0,001$), Motywacja seksualna ($r_s = 0,508$, $p < 0,001$), Asertywność seksualna ($r_s = 0,715$, $p < 0,001$), Satysfakcja seksualna ($r_s = 0,414$, $p < 0,001$), Niepokój seksualny ($r_s = -0,491$, $p < 0,001$), Seksualna depresja ($r_s = -0,508$, $p < 0,001$), Monitorowanie wrażenia seksualnego ($r_s = -0,297$, $p = 0,011$) i Lęk przed seksualnością ($r_s = -0,624$, $p < 0,001$),
- kompetencjami interpersonalnymi: Seksualna samoocena ($r_s = 0,798$, $p < 0,001$), Wewnętrzna kontrola seksualna ($r_s = 0,3191$, $p = 0,001$), Świadomość seksualna ($r_s = 0,500$, $p < 0,001$), Motywacja seksualna ($r_s = 0,508$, $p < 0,001$), Asertywność seksualna ($r_s = 0,715$, $p < 0,001$), Satysfakcja seksualna ($r_s = 0,414$, $p < 0,001$), Niepokój seksualny ($r_s = -0,491$, $p < 0,001$), Seksualna depresja ($r_s = -0,508$, $p < 0,001$), Monitorowanie wrażenia seksualnego ($r_s = -0,297$, $p = 0,011$) i Lęk przed seksualnością ($r_s = -0,624$, $p < 0,001$),z
- zastępczymi interakcjami społecznymi: dzwonienie do bliskich ($r_s = 0,237$, $p = 0,044$) i dzwonienie do kogokolwiek ($r_s = 0,320$, $p = 0,006$). (Tab. 68)

Tabela 68. Współczynniki korelacji rho Spearmana pomiędzy psychiczną kobiecością i męskością a wymiarami psychologicznymi: poczuciem samotności, satysfakcją z życia, zadowoleniem z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej, wymiarami samooceny, wymiarami seksualności, kompetencjami interpersonalnymi, stylami funkcjonowania interpersonalnego, przekonaniami romantycznymi i zastępczymi interakcjami społecznymi wśród kobiet i mężczyzn singli

r_s	Kobiecość		Męskość	
	Zmienna	Kobiety N = 123	Mężczyźni N = 73	Kobiety N = 123
Poczucie samotności	0,03	-0,06	-0,41***	-0,58***
– brak kontaktu	0,08	0,02	-0,40***	-0,53***
– zerwane więzi społeczne	-0,10	-0,07	-0,39***	-0,40***
– brak poczucia przynależności	0,06	-0,10	-0,33***	-0,59***
Satysfakcja z życia	-0,05	-0,02	0,64***	0,51***
Zadowolenie z życia w teraźniejszości	-0,05	-0,03	0,48***	0,24*
w przeszłości	-0,02	-0,13	0,23*	0,17
w przyszłości	-0,071	0,02	0,28**	0,19
Wymiary samooceny				
– Ogólna samoocena	-0,17	0,11	0,51***	0,38**
– Bycie kochanym	0,14	0,18	0,24**	0,21
– Popularność	-0,07	0,24*	0,42***	0,51**
– Zdolności przywódcze	-0,19*	0,19	0,57***	0,40**
– Samoakceptacja moralna	0,08	0,22	0,033	0,13
– Atrakcyjność fizyczna	0,-08	0,26*	0,465***	0,46**
– Witalność	-0,02	0,34**	0,389***	0,50**
– Integracja tożsamości	-0,03	0,11	0,407***	0,35**
– Obronne wzmacnianie samooceny	0,07	0,17	0,121	0,12
Wymiary seksualności				
– Seksualna samoocena	-0,03	0,20	0,50***	0,80***
– Zaabsorbowanie seksualnością	-0,06	0,01	0,03	-0,03
– Wewnętrzna kontrola seksualna	-0,00	0,08	0,26**	0,39**

r_s	Kobiecość		Męskość	
	Zmienna	Kobiety <i>N</i> = 123	Mężczyźni <i>N</i> = 73	Kobiety <i>N</i> = 123
– Świadomość seksualna	-0,02	0,21	,21*	0,50***
– Motywacja seksualna	-0,09	0,03	0,23*	0,51***
– Niepokój seksualny	-0,06	0,07	-0,48***	-0,49***
– Asertywność seksualna	-0,00	0,10	0,38**	0,71***
– Seksualna depresja	0,02	0,05	-0,52***	-0,51***
– Zewnętrzna kontrola seksualna	-0,09	0-,13	-0,19*	-0,20
– Monitorowanie wrażeń seksualnego	-0,07	0,15	-0,27**	-0,30*
– Lęk przed seksualnością	0,08	-0,13	-0,47***	-0,62***
– Satysfakcja seksualna	-0,03	-0,09	0,39***	0,41***
Kompetencje interpersonalne				
– Nawiązywanie kontaktu	0,04	0,36**	0,54***	0,72***
– Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	-0,05	0,20	0,52***	0,73***
– Ujawnianie informacji osobistych	0,08	0,52***	0,44***	0,52***
– Zarządzanie konfliktem	0,27**	0,41***	0,18*	0,45***
– Dawanie wsparcia emocjonalnego	0,23*	0,48***	0,13	0,45***
Przekonania romantyczne				
– Miłość znajduje sposób	0,29**	0,53***	-0,09	0,07
– Jeden jedyny/a	0,33***	0,47***	0,00	0,21
– Idealizacja	0,08	0,20	-0,22*	-0,21
	0,19*	0,39**	-0,04	0,01

r_s	Zmienna	Kobiecość		Męskość	
		Kobiety N = 123	Mężczyźni N = 73	Kobiety N = 123	Mężczyźni N = 73
–	Miłość od pierwszego wejrzenia	0,15	0,30**	-0,04	0,05
Zastępcze interakcje społeczne:					
–	Włączony telewizor	0,14	-0,08	-0,06	-0,09
–	Oglądanie filmów	-0,00	-0,15	-0,13	-0,23
–	Rozmowy przez komunikator z kamerką internetową	0,11	0,18	-0,06	0,04
–	Rozmowy na portalach społecznościowych (mikrofon)	0,10	0,14	-0,07	0,10
–	Dzwonienie do bliskich	0,07	0,23	0,04	0,24*
–	Dzwonienie do kogokolwiek	0,14	0,33**	0,09	0,32**
–	Czytanie książek	-0,05	-0,11	-0,19*	-0,20
–	Podśpiewywanie	0,13	0,36**	0,07	0,18
–	Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach	0,15	0,14	-0,14	0,08
–	Mówienie do siebie na głos, w zdenerwowaniu	0,04	0,13	-0,01	0,13
–	Mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia	0,16	0,04	0,00	0,12
–	Słuchanie radia	-0,01	0,17	0,06	0,11
–	Słuchanie muzyki	0,10	0,27*	0,09	0,14

* $p > 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Korelaty psychicznej męskości

Analiza związków korelacyjnych pozwoliła określić, że im wyższy poziom psychicznej męskości wśród kobiet i mężczyzn singli:

- tym niższe: poczucie samotności, poczucie niepokoju seksualnego, seksualnej depresji, lęku przed seksualnością i monitorowanie wywieranego wrażenia seksualnego oraz;
- a tym wyższe: satysfakcja z życia, zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości, ogólna samoocena, popularność, zdolności przywódcze, atrakcyjność fizyczna (seksualna), witalność i integracja tożsamości, seksualna samoocena, poczucie silniejszej wewnętrznej kontroli seksualnej, świadomości, motywacji, asertywności i satysfakcji seksualnej oraz kompetencje społeczne: nawiązywanie kontaktu, asertywne wyrażanie negatywnych uczuć, ujawnianie informacji osobistych i zarządzanie konfliktem.

Psychiczna męskość dodatkowo korelowała, jedynie w grupie kobiet singli, z:

- większym zadowoleniem z życia w pojedynkę w przeszłości i przyszłości, silniejszą samooceną w zakresie: poczuciem bycia kochaną oraz
- słabszą zewnętrzną kontrolą seksualną, słabszym przekonaniem romantycznym o istnieniu jednego właściwego partnera i rzadszym czytaniem książek w sytuacji izolacji społecznej.

Natomiast jedynie w grupie mężczyzn singli, psychiczna męskość dodatkowo:

- wzmacniała dawanie wsparcia emocjonalnego, wiąże się z częstszym dzwonieniem do bliskich lub kogokolwiek w sytuacji izolacji społecznej.

Korelaty psychicznej kobiecości

Analiza związków korelacyjnych pozwoliła określić, że im wyższy poziom psychicznej kobiecości wśród kobiet i mężczyzn singli tym wyższe:

- kompetencje interpersonalne: zarządzanie konfliktem i dawanie wsparcia emocjonalnego oraz przekonania romantyczne jako ogół, oraz w zakresie przekonania o tym, że miłość znajdzie sposób i idealizacji.

Psychiczna kobiecość dodatkowo korelowała, jedynie w grupie kobiet singli, z niższym poziomem zdolności przywódczych

Natomiast jedynie w grupie mężczyzn singli, psychiczna kobiecość dodatkowo wzmacniała kompetencje społeczne: nawiązywanie kontaktu i ujawnianie informacji

osobistych, przekonanie o miłości od pierwszego wejrzenia oraz częstsze zastępcze interakcje społeczne: dzwonienie do kogokolwiek, podśpiewywanie i słuchanie muzyki.

Korelaty psychicznej androgynii

Korelaty interakcji wysokiej psychicznej kobiecości i wysokiej psychicznej męskości, pozwoliły ukazać związki korelacyjne zmiennych psychologicznych z psychiczną androgynią.

Im wyższa psychiczna androgynia, jedynie wśród mężczyzn singli, tym wyższa samoocena popularności, atrakcyjności fizycznej (seksualnej), witalności oraz tym wyższy poziom kompetencji społecznych w zakresie: nawiązywanie kontaktu, ujawniania informacji osobistych i dawania wsparcia emocjonalnego oraz zwiększona częstotliwość dzwonienia do kogokolwiek w sytuacji izolacji społecznej.

W grupie kobiet singli wystąpiła interakcja wysokiej psychicznej męskości i niskiej psychicznej kobiecości w odniesieniu do poziomu zdolności przywódczych. Oznacza to, że jedynie męskie kobiety, cechowały się wysokim poziomem zdolności przywódczych, czyli przekonaniem o byciu autorytetem dla innych.

6.3. OKRES ŻYCIA W POJEDYNKĘ A ZMIENNE PSYCHOLOGICZNE WŚRÓD Kobiet I MĘŻCZYŹN SINGLI

Okres życia pojedynkę a wymiary seksualności wśród kobiet

W grupie kobiet żyjących w pojedynkę analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że istnieje istotność różnic w zakresie seksualnej samooceny ($\chi^2=15,865$, $p=0,003$), seksualnej satysfakcji ($\chi^2=19,221$, $p=0,001$) oraz depresji seksualnej ($\chi^2=14,132$, $p=0,007$). Zaabsorbowanie seksualnością ($p>0,05$), wewnętrzna kontrola seksualna ($p>0,05$), świadomość seksualna ($p>0,05$), motywacja seksualna ($p>0,05$), asertywność seksualna ($p>0,05$), zewnętrzna kontrola seksualna ($p>0,05$), monitorowanie wrażenia seksualnego ($p>0,05$), niepokój seksualny ($p>0,05$), i lęk przed seksualnością ($p>0,05$) nie były istotnie różnicowane przez okres życia w pojedynkę wśród kobiet. (Tab.69)

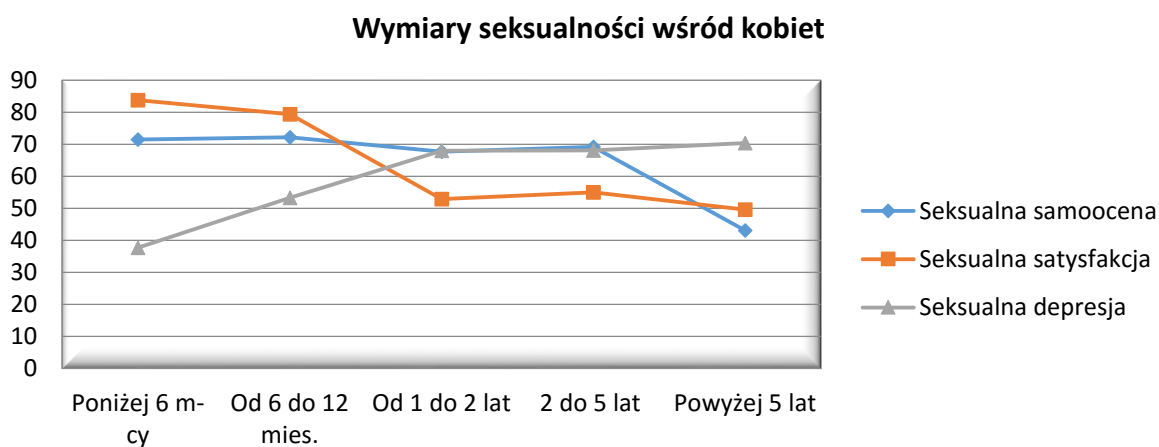
Tabela 69. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów seksualności ze względu na okres życia pojedynkę wśród kobiet

	Seksualna samoocena	Zaabsorbowanie seksualnością	Wewn. kontrola seksualna	Świadomość seksualna	Motywacja seksualna	Niepokój seksualny	Asertywność seksualna	Seksualna depresja	Zewn. kontrola seksualna	M9onitorowanie wrażeń seksualnego	Lęk przed seksualnością	Seksualna satysfakcja
χ^2	15,865	3,569	3,339	3,880	5,514	7,696	7,849	14,132	8,339	3,819	5,429	19,221
df	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
p	,003	,468	,503	,422	,238	,103	,097	,007	,080	,431	,246	,001

Zmienna grupująca: Okres życia w pojedynkę

Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa wykazała, że im dłuższy okres życia w pojedynkę tym: niższa seksualna samoocena, niższa seksualna satysfakcja oraz wyższa depresja seksualna wśród kobiet. (Rys.45)

Rysunek 45. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa seksualnej samooceny i seksualnej satysfakcji ze względu na okres życia w pojedynkę wśród kobiet

Zatem kobiety żyjące powyżej pięciu lat w pojedynkę istotnie różniły się od kobiet najkrócej żyjących w pojedynkę.

Okres życia pojedynkę a wymiary seksualności wśród mężczyzn

Analiza statystyczna testem Kruskala-Wallisa wykazała istotne zróżnicowanie samooceny seksualnej ($\chi^2=15,891$, $p=0,003$), satysfakcji seksualnej ($\chi^2=16,098$, $p=0,003$) niepokoju seksualnego ($\chi^2=12,389$, $p=0,015$), seksualnej depresji ($\chi^2=16,466$, $p=0,002$) i lęku przed seksualnością ($\chi^2=19,007$, $p=0,001$) ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn. Zaabsorbowanie seksualnością ($p>0,05$), wewnętrzna kontrola seksualna ($p>0,05$),

świadomość seksualna ($p>0,05$), motywacja seksualna ($p>0,05$), asertywność seksualna ($p>0,05$), zewnętrzna kontrola seksualna ($p>0,05$) i monitorowanie wrażenia seksualnego ($p>0,05$) nie były istotnie różnicowane przez okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli. (Tab.70)

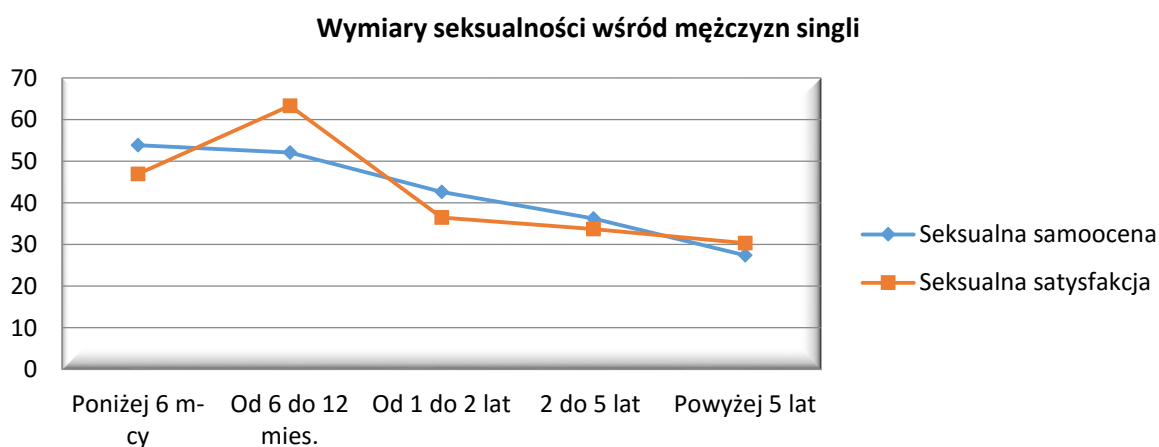
Tabela 70. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów seksualności ze względu na okres życia pojedynkę wśród mężczyzn singli

	Seksualna samoocena	Zaabsorbowanie seksualnością	Wewn. kontrola seksualna	Świadomość seksualna	Motywacja seksualna	Niepokój seksualny	Asertywność seksualna	Seksualna depresja	Zewn. kontrola seksualna	Monitorowanie wrażenia seksualnego	Lęk przed seksualnością	Seksualna satysfakcja
χ^2	15,891	2,184	2,815	3,573	3,440	12,389	6,423	16,466	7,924	7,696	19,007	16,098
df	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
p	,003	,702	,589	,467	,487	,015	,170	,002	,094	,103	,001	,003

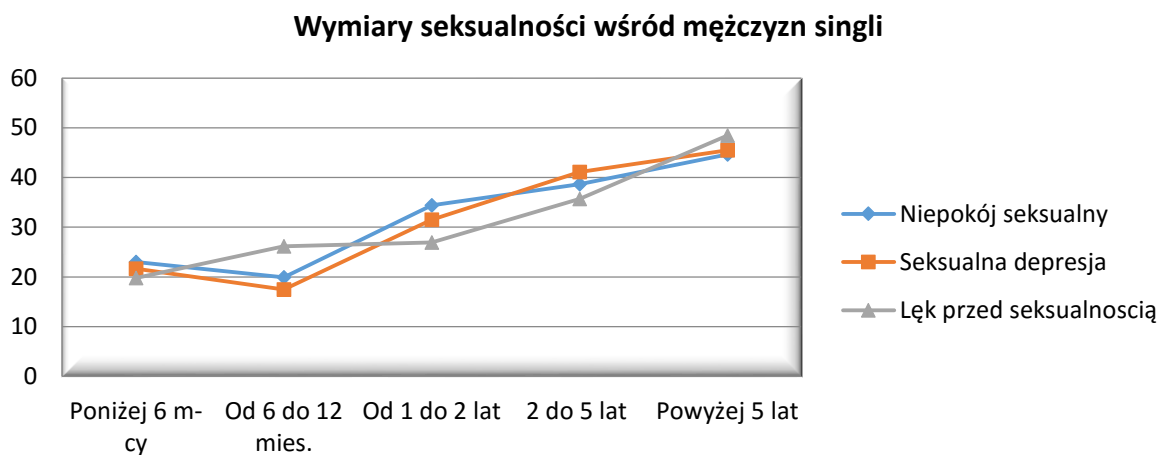
Zmienna grupująca: Okres życia w pojedynkę

Mężczyźni żyjący w pojedynkę powyżej pięciu lat mieli istotnie niższą seksualną samoocenę, niższą seksualną satysfakcję oraz wyższy niepokój seksualny (Rys.46), wyższą depresję seksualną i większy lęk przed seksualnością od mężczyzn żyjących w pojedynkę krócej (Rys.47). Seksualna satysfakcja była wyższa wśród mężczyzn powyżej pół roku żyjących w pojedynkę, ale wśród mężczyzn żyjących w pojedynkę ponad rok - raptownie obniżyła się.

Rysunek 46. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa seksualnej samooceny i seksualnej satysfakcji ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli

Rysunek 47. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa niepokoju seksualnego, seksualnej depresji i lęku przed seksualnością ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli

Mężczyźni będący singlami powyżej pięciu lat mieli istotnie niższy poziom satysfakcji i samooceny seksualnej oraz wyższy niepokój seksualny, seksualną depresję i lęk przed seksualnością w porównaniu do mężczyzn będących singlami od pół roku.

Okres życia w pojedynkę a płć psychologiczna wśród kobiet i mężczyzn

Wśród **kobiet** singli płć psychologiczna nie miała związku z okresem życia w pojedynkę, Zarówno psychiczna kobiecość ($\chi^2=2,469$, $p>0,05$), jak i psychiczna męskość ($\chi^2=6,158$, $p>0,05$) nie pozostawały w istotnej relacji do długości okresu życia bez partnera. (Tab.71)

Tabela 71. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania psychicznej kobiecości i męskości ze względu na okres życia w pojedynkę wśród kobiet singli

	Kobiecość	Męskość
χ^2	2,469	6,158
<i>df</i>	4	4
<i>p</i>	,650	,250

a. Test Kruskala-Wallisa

b. Zmienna grupująca: Okres życia w pojedynkę

Wśród **mężczyzn** będących singlami powyżej pięciu lat istniała istotna różnica w porównaniu z mężczyznami żyjącymi w pojedynkę przez krótszy czas, w zakresie nasilenia psychicznej kobiecości ($\chi^2=13,960$, $p=0,007$) i męskości ($\chi^2=10,996$, $p=0,027$). (Tab. 72)

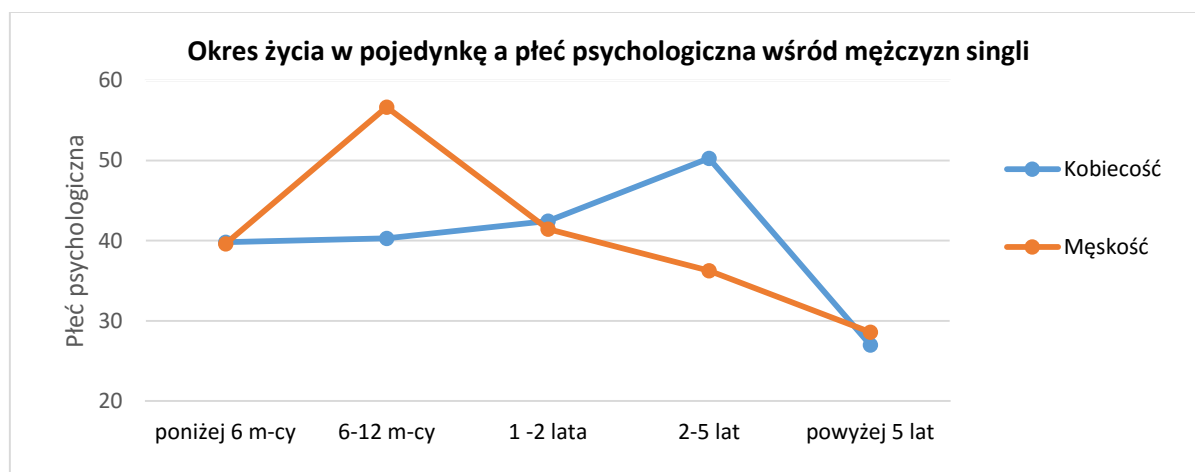
Tabela 72. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania psychicznej kobiecości i męskości ze względu na okres życia pojedynkę wśród mężczyzn singli

	Kobiecość	Męskość
χ^2	13,960	10,996
<i>df</i>	4	4
<i>p</i>	,007	,027

Zmienna grupująca: Okres życia w pojedynkę

Wraz z trwaniem czasu życia w pojedynkę poziom kobiecości wśród mężczyzn był coraz wyższy, najwyższą średnią rangę osiągnął wśród mężczyzn żyjących w pojedynkę od dwóch do pięciu lat, by następnie, wśród grupy powyżej pięciu lat – gwałtownie spaść. Zatem mężczyźni najdłużej żyjący w pojedynkę charakteryzowali się najniższym poziomem psychicznej kobiecości. Psychiczna męskość była relatywnie najwyższa wśród mężczyzn żyjących bez partnerki od sześciu do dwunastu miesięcy, i następnie, z każdym kolejnym okresem życia pojedynkę, była średnio coraz niższa. (Rys. 48)

Rysunek 48. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa płci psychologicznej ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli

Zatem mężczyźni single, którzy od ponad pięciu lat nie żyli, w stałym związku mieli średnio najniższy poziom męskości w porównaniu do mężczyzn będących singlami w krótszym wymiarze czasu.

Okres życia w pojedynkę a przekonania romantyczne

Analiza testem Kruskala-Wallisa ujawniła brak związku pomiędzy charakterem przekonań romantycznych a czasem życia bez partnera wśród ogółu ($p > 0,05$), kobiet ($p > 0,05$) i mężczyzn singli ($p > 0,05$). (Tab.73)

Tabela 73. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania przekonań romantycznych ze względu na okres życia bez partnera wśród ogółu badanych, kobiet i mężczyzn singli

Ogół	Miłość sposób	znajdzie	Jeden jedyny/a	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Całość
χ^2		6,796	2,403	1,994	3,893	2,734
<i>df</i>		4	4	4	4	4
<i>p</i>		,147	,662	,737	,421	,603
Kobiety						
χ^2		3,060	4,471	4,063	3,749	,739
<i>df</i>		4	4	4	4	4
<i>p</i>		,548	,346	,398	,441	,946
Mężczyźni						
χ^2		5,955	5,945	,984	9,202	4,088
<i>df</i>		4	4	4	4	4
<i>p</i>		,203	,203	,912	,056	,394

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Zatem długość życia w pojedynkę nie zmienia przekonań romantycznych zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn.

Okres życia a kompetencje interpersonalne wśród kobiet i mężczyzn

W grupie **kobiet** test Kruskala-Wallisa wykazał istotne zróżnicowanie asertywnego wyrażania zadowolenia ($\chi^2=10,121$, $p=0,038$) i dawania wsparcia emocjonalnego ($\chi^2=13,400$, $p=0,009$) ze względu na okres życia w pojedynkę. (Tab.74)

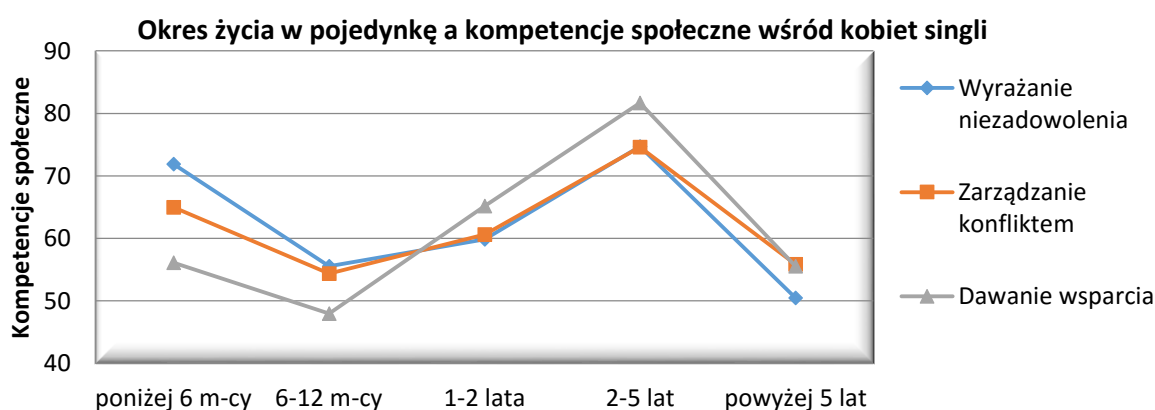
Tabela 74. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania kompetencji interpersonalnych ze względu na okres życia w pojedynkę wśród kobiet singli

	Nawiązywanie kontaktu	Wyrażanie niezadowolenia	Ujawnianie informacji osobistych	Zarządzanie konfliktem	Wsparcie emocjonalne
χ^2	8,288	11,803	8,577	11,109	21,358
<i>df</i>	4	4	4	4	4
<i>p</i>	,082	,019	,073	,025	,000

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Analiza średnich rang wśród kobiet singli ukazała, że asertywne wyrażanie niezadowolenia osiągnęło najwyższy poziom w grupie kobiet, które żyją w pojedynkę od dwóch do pięciu lat oraz poniżej sześciu m-cy. Natomiast zdecydowanie najniższy poziom wystąpił w grupie kobiet, która najdłużej pozostawały singlami. Dawanie wsparcia emocjonalnego i doradzanie było także najwyższe wśród kobiet żyjących w pojedynkę od dwóch do pięciu lat. Najniższy poziom osiąga jednak wśród grupy żyjącej bez partnera od sześciu do dwunastu miesięcy. (Rys.49)

Rysunek 49. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa kompetencji interpersonalnych ze względu na okres życia w pojedynkę wśród kobiet singli

W grupie **mężczyzn** analiza testu Kruskala-Wallisa wykazała istotne zróżnicowanie dawania emocjonalnego wsparcia ($\chi^2=14,944$, $p=0,005$) ze względu na okres życia w pojedynkę. Nawiązywanie kontaktu ($p>0,05$), wyrażanie niezadowolenia ($p>0,05$), ujawnianie informacji osobistych ($p>0,05$) i zarządzanie konfliktem ($p>0,05$) nie były istotnie różnicowane przez okres życia w pojedynkę. (Tab.75)

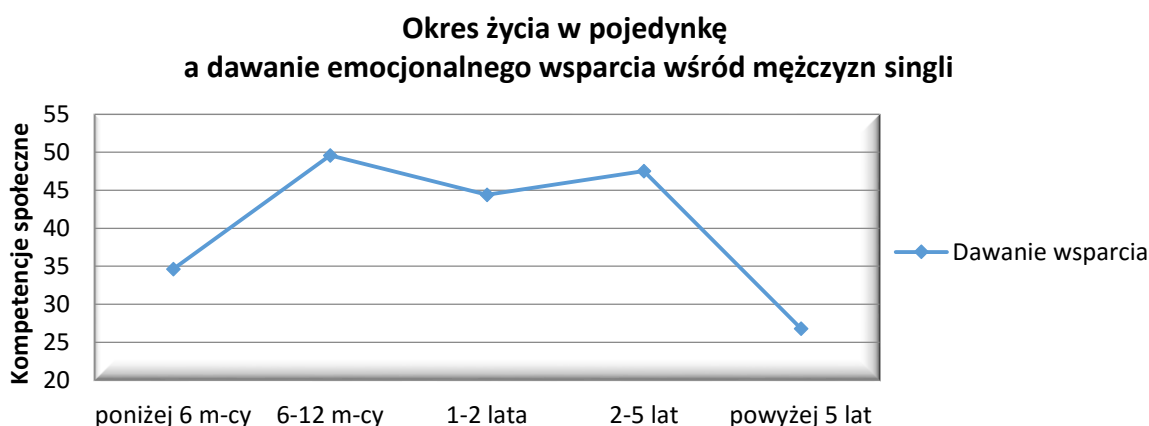
Tabela 75. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania kompetencji interpersonalnych ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli

	Nawiązywanie kontaktu	Wyrażanie niezadowolenia	Ujawnianie informacji osobistych	Zarządzanie konfliktem	Wsparcie emocjonalne
χ^2	8,038	5,574	7,321	9,256	14,944
<i>df</i>	4	4	4	4	4
<i>p</i>	,090	,233	,120	,055	,005

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Wśród mężczyzn istotny okazał jedynie związek pomiędzy okresem życia w pojedynkę a daniem wsparcia emocjonalnego. Trajektoria dawania emocjonalnego wsparcia ukazała wzrost wraz z czasem życia w pojedynkę. Swój szczyt osiągnęła wśród mężczyzn będących singlami od dwóch do pięciu lat. Następnie gwałtownie obniżała się w grupie mężczyzn najdłużej żyjących w pojedynkę, osiągając najniższy poziom spośród wszystkich grup. (Rys.50)

Rysunek 50. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa dawanie emocjonalnego wsparcia ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli

Mężczyźni żyjący w pojedynkę powyżej pięciu lat mieli istotnie niższy poziom umiejętności dawania wsparcia emocjonalnego i doradzania w porównaniu z mężczyznami krócej żyjącymi w pojedynkę.

Okres życia w pojedynkę a samotność wśród kobiet i mężczyzn

Okres życia w pojedynkę nie był istotnie związany z poczuciem samotności wśród ogółu badanych ($\chi^2=8,356$, $p=0,079$), wśród kobiet ($\chi^2=2,569$, $p=0,632$) i mężczyzn singli ($\chi^2=7,368$, $p=0,118$). (Tab.76)

Tabela 76. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania poczucia samotności ze względu na okres życia w pojedynkę wśród ogółu, kobiet i mężczyzn singli

	Ogół	Samotność Kobiety	Mężczyźni
χ^2	8,356	2,569	7,368
<i>df</i>	4	4	4
<i>p</i>	,079	,632	,118

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Zatem poczucie samotności nie było różnicowane przez okres życia w pojedynkę zarówno wśród kobiet, jak mężczyzn singli. Mężczyźni i kobiety single uzyskiwali zbliżony poziom poczucia samotności będąc singlami pół roku i powyżej pięciu lat.

Okres życia w pojedynkę a satysfakcja z życia i zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej

Satysfakcja z życia nie była istotnie związana z czasem życia w pojedynkę ogółu badanych ($\chi^2=8,047$, $p>0,05$), kobiet ($\chi^2=2,616$, $p>0,05$) i mężczyzn ($\chi^2=6,963$, $p>0,05$). (Tab.77)

Tabela 77. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania satysfakcji z życia ze względu na okres życia w pojedynkę wśród ogółu, kobiet i mężczyzn

	Satysfakcja z życia Ogół	Satysfakcja z życia Kobiety	Satysfakcja z życia Mężczyźni
χ^2	8,047	2,616	6,963
<i>df</i>	4	4	4
<i>p</i>	,090	,624	,138

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania zadowolenia z życia w pojedynkę w teraźniejszości ($\chi^2=1,883$, $p>0,05$), przeszłości ($\chi^2=1,279$, $p>0,05$), i przyszłości ($\chi^2=1,854$, $p>0,05$) ze względu na okres życia w pojedynkę. (Tab.78)

Tabela 78. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania zadowolenia z życia w perspektywie czasowej w pojedynkę ze względu na okres życia w pojedynkę

	Zadowolenie z życia w pojedynkę - przeszłość	Zadowolenie z życia w pojedynkę – teraźniejszość	Zadowolenie z życia w pojedynkę - przyszłość
χ^2	1,883	1,279	1,854
<i>df</i>	4	4	4
<i>p</i>	,757	,865	,763

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Przeprowadzone badania pokazały, że **satysfakcja z życia oraz zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej nie różniły się** wśród kobiet i mężczyzn **singli o różnym okresie życia w pojedynkę.**

Okres życia w pojedynkę a samoocena wśród kobiet i mężczyzn

Wśród **kobiet** okres życia w pojedynkę nie różnicował poziomu wszystkich wymiarów samooceny: ogólna samoocena ($p>0,05$), bycie kochanym ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), zdolności przywódcze ($p>0,05$), samoakceptacja moralna ($p>0,05$), atrakcyjność fizyczna ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), integracja tożsamości ($p>0,05$) i obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$) nie były istotnie różnicowane przez okres życia w pojedynkę. (Tab.79)

Tabela 79. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów samooceny ze względu na okres życia w pojedynkę wśród kobiet

	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obronne wzmacnianie samooceny
χ^2	3,729	7,229	3,940	9,490	1,621	3,180	6,117	5,582	3,103
<i>df</i>	4	4	4		4	4	4	4	4
<i>p</i>	,444	,124	,414	,050	,805	,528	,191	,233	,541

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Wśród **mężczyzn** okres życia w pojedynkę różnicował istotnie wymiary samooceny. Analiza testem Kruskala-Wallisa wskazała istotne różnice dla: poczucia bycia kochanym ($\chi^2=12,172$, $p=0,016$), zdolności przywódczych ($\chi^2=9,541$, $p=0,049$), atrakcyjności fizycznej ($\chi^2=13,073$, $p=0,011$) i integracji tożsamości ($\chi^2=10,322$, $p=0,035$). Ogólna samoocena ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), samoakceptacja moralna ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), i obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$) nie były istotnie różnicowane przez okres życia w pojedynkę w grupie mężczyzn. (Tab.80)

Tabela 80. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania wymiarów samooceny ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn singli

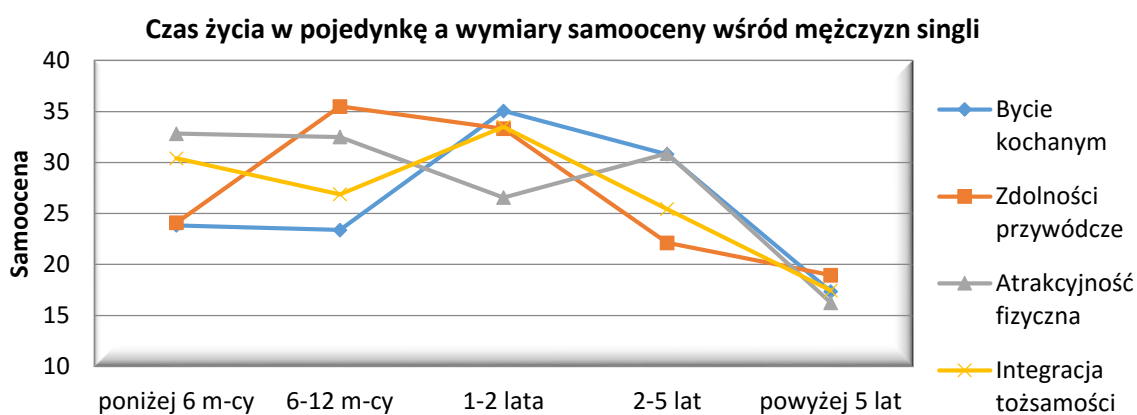
	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obronne wzmacnianie samooceny
χ^2	9,457	12,172	9,334	9,541	3,413	13,073	6,300	10,322	2,417
<i>df</i>	4	4	4	4	4	4	4	4	4
<i>p</i>	,051	,016	,053	,049	,491	,011	,178	,035	,660

Zmienna grupująca: okres życia w pojedynkę

Wszystkie istotnie związane z okresem życia w pojedynkę wymiary samooceny (bycie kochanym, zdolności przywódcze, atrakcyjność fizyczna i integracja) przyjmują najniższe wartości wśród osób powyżej pięciu lat żyjących bez partnerki. Trajektorie samooceny na przestrzeni życia pojedynkę wśród mężczyzn nie są liniowe. Najwyższy poziom poczucia bycia kochanym i zdolności przywódczych jest zauważalny wśród mężczyzn żyjących w pojedynkę od jednego do dwóch lat przy jednoczesnym spadku w tym okresie atrakcyjności fizycznej. (Rys.51)

Rysunek 51. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa wymiarów samooceny ze względu na okres życia w pojedynkę wśród mężczyzn

Bycie kochanym i atrakcyjność fizyczna zaskakująco przybierają odwrotnie proporcjonalnie wartości do dwóch lat, po tym okresie ich wartości wskazują ten sam kierunek, gwałtownie spadając powyżej tego okresu życia w pojedynkę. Zatem mężczyźni powyżej pięciu lat żyjący w pojedynkę nie potrafią okazywać miłości innym ludziom, wątpią, czy potrafią wytrwać w intymnym związku, czują się niekochani i odrzuceni przez rodzinę, i nie doświadczają wsparcia w takim stopniu jak mężczyźni krócej żyjący w pojedynkę. Trajektorie atrakcyjności fizycznej, a więc przekonania o fizycznej atrakcyjności w wymiarze seksualnym, zadowolenie ze swojego wyglądu i świadomości podobania się innym, spada wśród mężczyzn będących singlami od jednego do dwóch w porównaniu z mężczyznami krócej żyjącymi w pojedynkę i tymi, którzy żyją bez związku od dwóch do pięciu lat.

Integracja tożsamości obrazująca jednoznacznie określoną tożsamość, wiążąca się z jasną wizją przyszłości i poczuciem wewnętrznej spójności i ciągłości spada wśród mężczyzn żyjących dłużej niż sześć miesięcy w pojedynkę, ale już w grupie żyjącej w pojedynkę od roku do dwóch lat jest wyższa, by raptownie spaść po dwóch latach życia w pojedynkę.

Okres życia w pojedynkę a pragnienie wejścia w małżeństwo i długotrwały bliski związek

Okres życia w pojedynkę nie był związany w istotny sposób z chęcią wejścia w małżeństwo u ogółu badanych ($\chi^2=1,455$, $p>0,05$), jak i wśród grupy kobiet ($\chi^2=4,559$, $p>0,05$) czy mężczyzn ($\chi^2=1,875$, $p>0,05$). (Tab.81)

Tabela 81. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania przekonań romantycznych ze względu na okres życia bez partnera wśród ogółu badanych, kobiet i mężczyzn

Ogół	Chęć wejścia w związek małżeński	Chęć nawiązania długotrwałego związku
χ^2	7,705	1,455
<i>df</i>	4	4
<i>p</i>	,103	,835
Kobiety		
χ^2		
	6,143	4,559
<i>df</i>	4	4
<i>p</i>	,189	,336
Mężczyźni		
χ^2	3,821	1,875
<i>df</i>	4	4
<i>p</i>	,431	,759

Zmienna grupująca: Okres życia w pojedynkę

Oznacza to, że czas życia w pojedynkę nie różnicował poziomu motywacji do związku i małżeństwa. Ta motywacja jest więc niezależna od długości czasu życia bez stałego związku.

Analizując zmienne psychologiczne przez pryzmat okresu życia w pojedynkę, można stwierdzić, że zarówno kobiety i mężczyźni single, którzy najdłużej żyją w pojedynkę, doświadczali niskiej satysfakcji seksualnej związanej z zadowoleniem realizacji swojego życia seksualnego oraz niskiej samooceny seksualnej, która wiąże się pewnością i postrzeganiem swoich możliwych doświadczeń seksualnych w pozytywny, przynoszący radość sposób. Dodatkowo zwiększało się ich poczucie depresji seksualnej definiowanej jako doświadczanie głębokiego smutku i niezadowolenia w odniesieniu do swojego życia seksualnego. Długi okres życia w pojedynkę wiązał się zatem w sposób zdecydowanie negatywny z wymiarami życia seksualnego.

W grupie mężczyzn, czas życia w pojedynkę miał związek z większą liczbą wymiarów seksualności niż w przypadku kobiet. Wśród mężczyzn dodatkowo pojawił się związek okresu bycia singlem z niepokojem seksualnym i lękiem przed seksualnością. Można przyuszczać, że

życie bez stałego partnera wiąże się z mniejszą aktywnością seksualną, która wpływa na wzmacnianie negatywnych odczuć związanych z seksualnością. Niepokój seksualny wiąże się z odczuwaniem dyskomfortu i napięcia. Brak istotnych związków z monitorowaniem seksualnym świadczy, że okres życia w pojedynkę ma negatywny wpływ na wewnętrzną pewność swojej seksualności, a nie jej odbiór społeczny. Pojawienie się lęku przed seksualnością jest barierą wchodzenia w relacje o charakterze seksualnym. Im dłużej mężczyźni byli singlami, tym bardziej wzrastał ich lęk przed angażowaniem się w seksualne związki. Normatywnie, jest to wymiar seksualności, w którym to kobiety uzyskują wyższe nasilenie niż mężczyźni. Dlatego w tym przypadku można interpretować **okres życia w pojedynkę jako szczególnie ważny dla wymiarów seksualności mężczyzn singli.**

Przekonania romantyczne nie zmieniały się ze względu na okres życia pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn singli. Oznacza to, że przekonania romantyczne, jako schematy poznawcze, są względnie stałe wśród singli. **Bycie singlem sprzyja utrzymywaniu się przekonań romantycznych**, podczas gdy bycie w bliskim stałym związku sprzyja osłabianiu się tych przekonań (Sprecher, Metts, 1999). Być może wynika to z braku możliwości weryfikacji romantycznych przekonań z rzeczywistością wśród singli.

Okres życia w pojedynkę istotnie różnicuje kompetencje interpersonalne w odrębny sposób wśród kobiet i mężczyzn. Wśród kobiet singli poziom dawania wsparcia emocjonalnego, zarządzania konfliktem i asertywnego wyrażania zadowolenia okazał się najwyższy w grupie żyjącej w pojedynkę od dwóch do pięciu lat. Możliwe zatem, że **kobiety po okresie dwóch lat bycia singlem adaptują się do tej roli społecznej**, rozwijając część kompetencji społecznych, jednak te kobiety, które pozostają singlami powyżej pięciu lat mają istotnie gorsze kompetencje społeczne. W grupie mężczyzn singli, osoby żyjące w pojedynkę najdłużej, charakteryzowały się najniższym poziomem dawania wsparcia emocjonalnego. Należy też zwrócić uwagę, że poziom nawiązywania kontaktu nie różnił się pomiędzy grupami kobiet i mężczyzn o różnym okresie życia w pojedynkę. Oznacza to, że cechował ich zbliżony „wyściowy” poziom tej kompetencji.

Poczucie samotności było zróżnicowane ze względu na czas życia pojedynkę. Oznacza to, że samotność nie wiąże się *per se* z życiem w pojedynkę, ponieważ w takim razie jej poziom rósłby wraz z trwaniem życia w pojedynkę. Taki sam mechanizm jest widoczny w odniesieniu do satysfakcji z życia, a nawet zadowolenia z życia w pojedynkę. **Zatem satysfakcja, zadowolenie z życia w pojedynkę i samotność są zindywidualizowanymi wymiarami**

psychologicznymi, których poziomu nie należy wiązać z czasem trwania życia w pojedynkę.

Mimo badań wskazujących na wyższe poczucie satysfakcji z życia wśród małżonków w porównaniu z singlami (Waite, Gallagher, 2000), to badanie w grupie singli nie wykazało związku życia w pojedynkę z satysfakcją z życia. Wyniki badań własnych potwierdzają interpretację wyników Lucasa (2003) przez DePaulo i Morris (2006), które wskazują, że niski poziom satysfakcji z życia singli wynika z włączania w tę grupę osób, które się rozwiodły. Wśród osób, które na przestrzeni lat nie weszły w związek małżeński poziom satysfakcji z życia nie zmienił się. Zatem to nie małżeństwo jest predyktorem satysfakcji z życia, ale satysfakcja z życia jest predyktorem zadowolenia z małżeństwa (DePaulo, Morris, 2006; Lucas, 2003). To istotny argument w dyskusji społecznej, która łączy osoby żyjące pojedynkę z wysokim poczuciem samotności i niską satysfakcją z życia. Jednocześnie, ujmując życie w pojedynkę jako alternatywne wobec małżeństwa, zasadny staje się wynik braku zależności zadowolenia z życia w pojedynkę od okresu jego trwania. Podobnie jak w przypadku małżeństwa, będzie on zależny od ogólnej satysfakcji życiowej a nie od czasu życia w pojedynkę.

Zatem to nie życie w pojedynkę determinuje poziom satysfakcji z życia, ale **satysfakcja z życia wpływa na zadowolenie z życia w pojedynkę.**

Integracja tożsamości na przestrzeni czasu życia w pojedynkę obniżała się wśród ogółu singli oraz w **grupie mężczyzn**. Mężczyźni najkrócej żyjący w pojedynkę mają bardziej jednoznacznie określoną tożsamość oraz większe poczucie spójności i ciągłości wewnętrznej w porównaniu z mężczyznami dłużej żyjącymi w pojedynkę. Z każdym kolejnym okresem integracja tożsamości malała w kierunku braku długoterminowych planów, brak świadomości tego kim się jest i do czego się dąży, trudności z podejmowaniem decyzji, doświadczaniem wewnętrznych konfliktów oraz brakiem pewności oczekiwań od swojego życia. **Wśród kobiet żyjących w pojedynkę okres życia w pojedynkę nie różnicował poziomu samooceny**

Nasilenie psychicznej męskości istotnie wiązało się z okresem pozostawania singlem wśród mężczyzn. Mężczyźni żyjący w pojedynkę powyżej pięciu lat mieli istotnie niższy poziom męskości od pozostałych mężczyzn.

6.4. ANALIZA SKUPIEŃ METODĄ K-ŚREDNICH

Aby zbadać charakterystykę osób żyjących w pojedynkę, zastosowano analizę skupień metodą k-średnich. Celem klasteryzacji (analizy skupień) jest wyodrębnienie grup, które pozwalają na odkrycie struktury w danych.

Analiza skupień w oparciu o kluczowe wymiary funkcjonowania psychologicznego osób żyjących w pojedynkę: poczucie samotności, satysfakcję z życia, psychiczną męskość, kompetencję w zakresie nawiązywania kontaktu i ogólną samoocenę, pozwoliła wyłonić cztery podstawowe grupy o określonej charakterystyce.

Pierwszym krokiem było zastosowanie metoda analizy hierarchicznej, w wyniku której, na podstawie powstałego dendrogramu, wyłoniono cztery podstawowe grupy. Rysunek dendrogramu z wykorzystaniem średniego powiązania (między grupami) zamieszczono w Aneksie.

Wykorzystano jednoczynnikową ANOVA do analizy istotności różnic w nasileniu badanych wymiarów psychologicznych pomiędzy wyłoniłymi grupami. Analiza ukazała istotne zróżnicowanie w zakresie nawiązywania kontaktu ($F_{3,192}=59,863$, $p<0,001$), satysfakcji z życia ($F_{3,192}=67,436$, $p<0,001$), poczucia samotności ($F_{3,192}=108,536$, $p<0,001$), męskości ($F_{3,192}=67,221$, $p<0,001$) i ogólnej samooceny ($F_{3,192}=54,071$, $p<0,001$) pomiędzy wyłoniłymi skupieniami. (Tab. 82)

Tabela 82. Jednoczynnikowa ANOVA istotności różnic nawiązywania kontaktu, satysfakcji z życia, poczucia samotności, męskości i ogólnej samooceny pomiędzy grupami wyłoniłymi w wyniku analizy klasterowej wśród ogółu singli

Jednoczynnikowa ANOVA						
		<i>Suma</i>		<i>Średni</i>		
		<i>kwadratów</i>	<i>df</i>	<i>kwadrat</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Nawiązywanie kontaktu	Między grupami	4049,175	3	1349,725	59,863	<0,001
	Wewnątrz grup	4329,029	192	22,547		
	Ogółem	8378,204	195			
Satysfakcja z życia	Między grupami	3679,115	3	1226,372	67,436	<0,001
	Wewnątrz grup	3491,635	192	18,186		
	Ogółem	7170,750	195			
Poczucie samotności	Między grupami	14091,792	3	4697,264	108,536	<0,001

Jednoczynnikowa ANOVA						
		<i>Suma</i>		<i>Średni</i>		
		<i>kwadratów</i>	<i>df</i>	<i>kwadrat</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	Wewnątrz grup	8309,474	192	43,279		
	Ogółem	22401,265	195			
Męskość	Między grupami	9585,714	3	3195,238	67,221	<0,001
	Wewnątrz grup	9126,423	192	47,533		
	Ogółem	18712,138	195			
Ogólna samoocena	Między grupami	5232,020	3	1744,007	54,071	<0,001
	Wewnątrz grup	6192,730	192	32,254		
	Ogółem	11424,750	195			

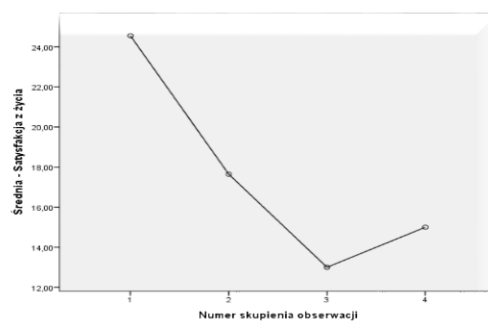
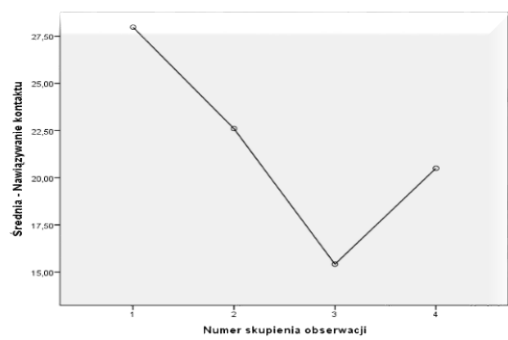
Statystyki opisowe skupień wskazują, że poprawnie wyłoniono trzy grupy o istotnie odmiennej charakterystyce. Natomiast w skupieniu czwartym mieszczą się tylko 2 osoby. Dlatego w dalszej charakterystyce opisowej dokonywano analizy jedynie trzech pierwszych grup. (Tab. 83)

Tabela 83. Statystyki opisowe skupień wśród ogółu singli

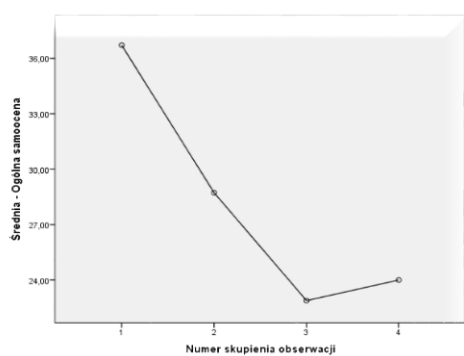
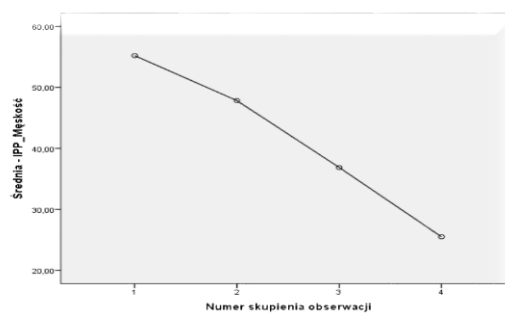
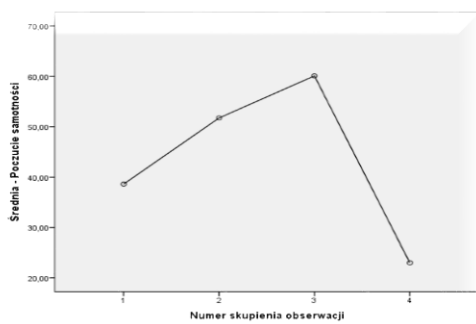
Numer skupienia obserwacji	<i>N</i>	%
1	63	32,1
2	88	44,9
3	43	21,9
4	2	1,0
Ogółem	196	100,0

Poniżej zaprezentowano nasilenie poszczególnych zmiennych (nawiązywanie kontaktu, satysfakcja z życia, poczucie samotności, psychiczna męskość i samoocena) pośród skupień wyłonionych w grupie badanych singli. (Rys. 52-53)

Rysunek. 52-53. Nasilenie zmiennych: nawiązywanie kontaktu, satysfakcja z życia, poczucie samotności, psychiczna męskość i samoocena, wśród wyłonionych skupień w grupie singli

Rysunek. 54-56. Nasilenie zmiennych: nawiązywanie kontaktu, satysfakcja z życia, poczucie samotności, psychiczna męskość i samoocena, wśród wyłonionych skupień w grupie singli

Analiza poziomu zmiennych wśród pierwszych trzech skupień, pozwala stwierdzić, że w **pierwszej** grupie poziom:

- nawiązywania kontaktu był wyższy od przeciętnego,
- satysfakcji z życia był wysoki,
- poczucia samotności był niższy od przeciętnego,
- psychicznej męskości był wysoki,
- ogólnej samooceny był wysoki.

Analiza poziomu zmiennych wśród pierwszych trzech skupień, pozwala stwierdzić, że w **drugiej** grupie poziom:

- nawiązywania kontaktu,
- satysfakcji z życia,
- poczucia samotności,
- psychicznej męskości i
- ogólnej samooceny był przeciętny.

Analiza poziomu zmiennych wśród pierwszych trzech skupień, pozwala stwierdzić, że w **pierwszej** grupie poziom:

- nawiązywania kontaktu był niższy od przeciętnego,
- satysfakcji z życia był niski,
- poczucia samotności był wyższy od przeciętnego,
- psychicznej męskości był niski,
- ogólnej samooceny był niski.

Analiza skupień wśród kobiet i mężczyzn singli

Grupy, które zostały wyłonione w efekcie analizy skupień, scharakteryzowano ze względu na płeć badanych singli. (Tab.84)

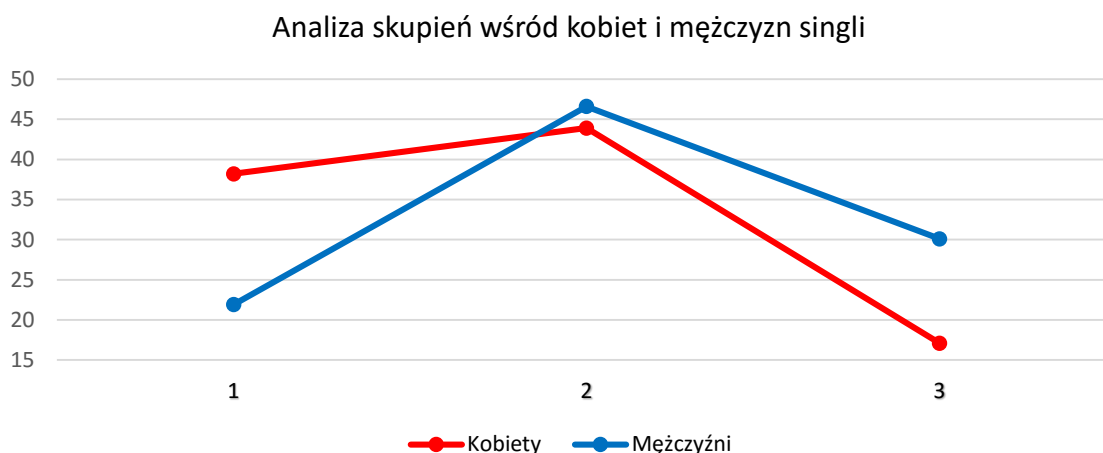
Tab. 84. Statystyki opisowe skupień obserwacji wśród kobiet i mężczyzn singli

Numer skupienia obserwacji	Kobiety , N = 123		Mężczyźni, N = 73	
	N	%	N	%
1	47	38,2	16	21,9
2	54	43,9	34	46,6
3	21	17,1	22	30,1
4	1	,8	1	1,4

Wśród kobiet singli największy odsetek znalazł się w drugim skupieniu (44%), a najmniejszy w trzecim skupieniu – 17%. W pierwszym skupieniu znalazło się dwukrotnie więcej kobiet (38%) niż w trzecim (17%). Natomiast wśród mężczyzn singli w trzecim skupieniu (30%) znalazło się więcej osób niż w skupieniu pierwszym (22%). (Rys. 57)

Rysunek 57. Odsetek kobiet i mężczyzn singli w grupach wyłonionych w efekcie analizy skupień

Analiza liczebności grup kobiet i mężczyzn singli w wyłonionych grupach, pozwala stwierdzić, że w pierwszej – **najlepiej funkcjonującej grupie, znalazł się większy odsetek kobiet niż mężczyzn**. W drugiej grupie – **funkcjonującej na poziomie przeciętnym, odsetek kobiet i mężczyzn singli był porównywalny**. Natomiast w trzeciej – **najsłabiej psychologicznie funkcjonującej grupie, znalazło się więcej mężczyzn niż kobiet**.

Wśród mężczyzn singli w grupieajsłabiej psychologicznie funkcjonującej znalazło się więcej osób niż w grupie najlepiej funkcjonującej. W grupie kobiet singli zaobserwowano odwrotną zależność. W grupie najlepiej funkcjonującej, znalazło się dwukrotnie więcej kobiet niż w grupieajsłabiej funkcjonującej.

Przeprowadzone obserwacje analizy skupień pozwoliły stwierdzić, iż **psychospołeczne konsekwencje życia w pojedynkę są bardziej pozytywne dla kobiet będących singlami niż mężczyzn**.

6.5. ANALIZA MODELU ŚCIEŻEK (SEM) WYJAŚNIAJĄCYCH KONSEKWENCJE ŻYCIA W POJEDYNKĘ WŚRÓD SINGLI

Dla sprawdzenia teoretycznego modelu funkcjonowania psychologicznego osób żyjących w pojedynkę przeprowadzono model równań strukturalnych (SEM) wyjaśniając poczucie samotności i zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości singli.

Modelowanie strukturalne umożliwia wielowymiarową i wielozmienną analizę danych empirycznych odnoszących się do określonych aspektów rzeczywistości z określeniem przyczynowości (Januszewski, 2011, s.213). Weryfikacja teoretycznego modelu SEM umożliwia integrowanie wiedzy w badanym obszarze empirycznym, badanie zależności pomiędzy konstruktami teoretycznymi oraz określenie praw i prawidłowości uwzględniających przyczynowość (Januszewski, 2011).

Badany model ($\chi^2=24,86$, $df=20$, $p<0,05$, $RMSEA=0,035$, $CFI=0,995$) okazał się istotny oraz doskonale dopasowany. Oznacza to, że stanowi on odwzorowanie teorii. W prezentowanym modelu zaprezentowano jedynie istotne ścieżki oraz pominięto oznaczenia graficzne reszt.(Rys.58)

Wartość miary dobroci dopasowania modelu testem Chi kwadrat to 24,86 ($df=20$, $p<0,05$). Wartość p jest mniejsza od 0,05, co oznacza konieczność odrzucenia hipotezy H_0 , jednak to kryterium dopasowania jest nietrafne przy dużych grupach i zaleca się zastosowanie miary χ^2/df , która jest bardziej rzetelna (Górniak, 2000). Wartość testu Chi-kwadrat podzielona przez liczbę stopni swobody (χ^2/df) wynosi 1,24, co oznacza, że jest niższa od maksymalnej wartości dla kryterium konserwatywnego ($\chi^2/df \leq 2$). Większa liczba stopni swobody w modelu oznacza, że jest bardziej uniwersalny. Zatem model jest bardzo dobrze dopasowany i uniwersalny.

Test Steigera-Linda jest kryterium oceny dopasowania modeli uznawanym za najbardziej trafne i rzetelne (Górniak, 2000). Pierwiastek ze średniego kwadratu aproksymacji RMSEA (*Root Mean Square Error of Approximation*) jest istotnie niższy niż 0,05 ($RMSEA=0,035$), co pozwala oszacować dopasowanie modelu do danych empirycznych jako bardzo dobre.

Wskaźnik porównawczy CFI (*Comparative Fit Index*) pozwalający na ocenę dobroci dopasowania wynosi 0,995, a zatem mieści się w wymaganej wartości. Analiza efektów całkowitych (wpływ pośredni) pozwala stwierdzić, że są one większe niż efekty bezpośrednie, co świadczy o spełnieniu warunku sytuacji mediowania (Schumacker, Lomax, 1996). (Tab.85-87) (Rys.58)

Tabela 85. Efekty całkowite modelu równań strukturalnych (SEM)

	Zdolności przywódcze.	Popularność	Bycie kochanym	Kobiecość	Męskość	Ogólna samoocena.	Nawiązywanie kontaktu	Miłość znajdzie sposób	Świadomość seksualna	Satysfakcja z życia
Nawiązywanie kontaktu	-,135	,242*	,052	,094	,276***	,140	,000	,000	,000	,000
Miłość znajdzie sposób	,000	,000	,078	,265***	,047	,017	,000	,000	,000	,000
Świadomość seksualna	,089	,000	,000	,000	,147***	-,114*	,000	,000	,000	,000
Satysfakcja z życia	-,147*	,082	-,005	,000	,131*	,493***	,000	,000	,000	,000
Samotność	-,256	-,523	-,279	,059	,315	-,415	-,280	,322	,171	-,460***
Zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości	,005	,042	-,026	-,004	,008	,036	,017	-,022	-,007	068***

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tabela 86. Efekty bezpośrednie modelu równań strukturalnych (SEM)

	Zdolności przywódcze	Popularność	Bycie kochanym	Kobiecość	Męskość	Ogólna samoocena.	Nawiązywanie kontaktu	Miłość znajdzie sposób	Świadomość seksualna	Satysfakcja z życia
Nawiązywanie kontaktu	-,135	,242**	,052	,094	,276***	,140	,000	,000	,000	,000
Miłość znajdzie sposób	,000	,000	,078	,265***	,047	,017	,000	,000	,000	,000
Świadomość seksualna	,089	,000	,000	,000	,147***	-,114	,000	,000	,000	,000
Satysfakcja z życia	-,147*	,082	-,005	,000	,131**	,493***	,000	,000	,000	,000
Samotność	-,377**	-,418**	-,291**	,000	,413	-,134	-,280**	,322***	,171	-,460***
Zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości	,018	,032	-,024	,000	-,003	,000	,017	-,022	-,007	068***

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tabela 87. Efekty pośrednie modelu równań strukturalnych (SEM)

	Zdolności przywódcze	Popularność	Bycie kochanym	Kobiecość	Męskość	Ogólna samoocena.	Nawiązywanie kontaktu	Miłość z najdzie snosób	Świadomość seksualna	Satysfakcja z życia
Nawiązywanie kontaktu	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Miłość z najdzie snosób	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Świadomość seksualna	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Satysfakcja z życia	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Samotność	,121	-,106	,013	,059	-,097	-,280	,000	,000	,000	,000
Zadowolenie z życia w pojedynkę w terażniejszości	-,013	,010	-,001	-,004	,012	,036	,000	,000	,000	,000

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Rysunek 58. Model ścieżek (SEM) istotnych czynników wyjaśniających poczucie samotności oraz zadowolenie z życia w pojedynkę u badanych singli ($\chi^2=24,86$, $df=20$, $p<0,05$, $RMSEA=0,035$, $CFI=0,995$)

Analiza miar wielkości efektu pozwoliła stwierdzić, że w badanym modelu najsilniej oddziaływała:

1. ogólna samoocena (0,493, $p < 0,001$) na satysfakcję z życia, następnie
2. satysfakcja z życia (-0,460, $p < 0,001$) wiązała się ujemnie z poczuciem samotności oraz
3. na poczucie samotności bezpośrednio oddziaływała samoocena w zakresie poczucia popularności (-0,418, $p = 0,003$) w grupie badanych singli.

Analiza modelu psychospołecznych konsekwencji bycia singlem, pozwoliła określić, że:

na poczucie samotności:

1. najsilniejsze bezpośrednie oddziaływanie miała samoocena w zakresie oceny popularności (-0,418, $p = 0,003$), następnie samoocena w zakresie zdolności przywódczych (-0,377, $p = 0,003$) i w zakresie poczucia bycia kochanym (-0,291, $p = 0,02$). Oznacza to, że wysoka **samoocena** w zakresie **bliskich relacji z innymi oraz pozycji społecznej obniżała poczucie samotności**;
2. oddziaływała ogólna samoocena (0,493, $p < 0,001$) poprzez satysfakcję z życia (-0,460, $p < 0,001$);
3. oddziaływała psychiczna męskość (0,131, $p = 0,012$) za pośrednictwem satysfakcji z życia (-0,460, $p < 0,001$). Psychiczna męskość dodatkowo wzmacniała (0,276, $p < 0,001$) kompetencję nawiązywanie kontaktu, która jako mediator obniżała poczucie samotności (-0,280, $p = 0,012$).
4. samoocena popularności (poza bezpośrednim wpływem) również wzmacniała kompetencję nawiązywania kontaktu (0,242, $p = 0,013$), która z kolei, jako mediator – obniżała poczucie samotności (0,280, $p = 0,010$);
5. oddziaływała pośrednio psychiczna kobiecość (0,265, $p < 0,001$) poprzez wzmacnianie przekonania romantycznego: *miłość znajdzie sposób*, które pełniło funkcję mediacyjną (0,322, $p < 0,001$);

na zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości:

1. oddziaływała ogólna samoocena (0,493, $p < 0,001$) za pośrednictwem satysfakcji z życia (0,068, $p < 0,001$);
2. oddziaływała psychiczna męskość (0,131, $p = 0,012$) za pośrednictwem satysfakcji z życia (0,068, $p < 0,001$);
3. zmienne wyjaśniające nie oddziaływały bezpośrednio.

Dodatkowo psychiczna męskość (0,147, $p < 0,001$) podwyższała świadomość seksualną, która jednak nie okazała się mediatorem konsekwencji życia pojedynkę.

Przeprowadzona analiza ścieżek modelu psychospołecznych konsekwencji bycia singlem pokazała, że:

1. Na poczucie samotności singli najsilniej oddziaływała ogólna samoocena za pośrednictwem satysfakcji z życia.

W literaturze określane były silne związki ogólnej samooceny i poczucia samotności (Russell, 1996; Baumeister, Campbell, Krueger, Vohs, 2003). Tutaj badania własne ukazały, że ogólna samoocena nie wpływa bezpośrednio na samotność, a za pośrednictwem satysfakcji z życia, która pełni rolę mediatora. Analiza literatury wskazuje na istotne związki poziomu satysfakcji z życia oraz samotności i samooceny (Campbell, 1981; Emmons, Diener, 1985; Diener, Biswas-Diener, 2008; Cheng, Furnham, 2003; Baumeister i in., 2003; Kong, You, 2013). Badania wskazują także na niższy poziom społecznego niepokoju i więcej interakcji społecznych (Gilman, Huebner, 2006) oraz większe wsparcie rodziny i przyjaciół (Suldo, Huebner, 2006) wśród osób o wysokiej satysfakcji z życia. Niemniej jednak, w badanym modelu konsekwencji życia w pojedynkę, nie odnotowano wpływu poczucia bycia kochanym i popularności na satysfakcję z życia.

2. Na poczucie samotności singli najsilniej bezpośrednio oddziaływała samoocena w zakresie popularności, a następnie w zakresie zdolności przywódczych i bycia kochanym.

Samoocena pozycji w relacjach społecznych i w bliskich relacjach bezpośrednio oddziaływała na poczucie samotności singli, a nie na satysfakcję z życia jak w analizowanej literaturze. Wśród singli poczucie bycia osobą lubianą przez innych, oczekującą sympatii ze strony innych oraz poczucie bycia osobą kochaną, zaspokajającą potrzebę bliskości, jak również posiadającą autorytet i szacunek wśród innych, istotnie obniżała poczucie samotności. Natomiast ogólna samoocena, miała wpływ na poczucie samotności jedynie poprzez satysfakcję z życia.

Bezpośredni związek wymiarów samooceny w zakresie relacji z innymi i samotności wyjaśnia **teoria socjometryczna** (Baumeister, Tice, 1990), która nadaje samoocenie funkcję radzenia sobie z lękiem przed społeczną alienacją i wykluczeniem. **Wyższe wartościowanie siebie w zakresie bycia lubianym przez innych pozwala na skuteczne minimalizowanie lęku i zmniejsza poczucie samotności.**

3. Na poczucie samotności singli pośrednio oddziaływały: samoocena popularności i psychiczna męskość poprzez kompetencję nawiązywania kontaktu jako mediator.

Wysoka samoocena popularności i psychicznej męskości okazały się podwyższać ocenę swojej kompetencji nawiązywania kontaktu, która z kolei obniżała poczucie samotności singli. **Zatem badane osoby męskie i popularne prezentowały obniżony poziom samotności dzięki umiejętności nawiązywania kontaktów.**

Nieumiejętność inicjowania kontaktów, zamyka osoby żyjące w pojedynkę, w środowisku, które do tej pory nie umożliwiło im nawiązania trwałego związku. Poczucie braku sprawczości w nawiązywaniu relacji potęguje samotność, ponieważ nie pozwala na zaspokojenie potrzeby bliskości poprzez własne działania oraz jednocześnie obniża poczucie kontroli nad otoczeniem. Wpływ samooceny w zakresie popularności na samotność za pośrednictwem nawiązywania kontaktu, **potwierdził funkcję samooceny w rozwijaniu kontroli nad otoczeniem**, prezentowaną w podejściu socjometrycznym (Leary, Tambor, Terdal, Downs, 1999).

4. Na zadowolenie z życia w terażniejszości oddziaływały pośrednio: ogólna samoocena i psychiczna męskość poprzez satysfakcję z życia jako mediator.

Zmienne wyjaśniające nie oddziaływały bezpośrednio na zadowolenie z życia w pojedynkę.

Analiza ścieżek wskazuje, że im single mieli wyższą ogólną samoocenę i psychiczną męskość, tym wyższa była ich satysfakcją z życia, co z kolei wzmacniało zadowolenie z życia w pojedynkę. Relację pomiędzy satysfakcją z życia a zadowoleniem z życia w pojedynkę można określić jednak jako słabą. Oznacza to, że **zadowolenie z życia w pojedynkę zależy od szerokich wymiarów funkcjonowania psychologicznego jedynie w nieznacznym stopniu.**

5. Prezentowany model potwierdził wpływ płci psychologicznej na konsekwencje życia w pojedynkę.

Wysoka **psychiczna męskość** poprzez satysfakcję z życia i wysokie kompetencje w zakresie nawiązywania kontaktu, obniżała **poczucie samotności**. To właśnie **społeczna męska rola wiąże się z inicjowaniem kontaktu i wysoką oceną swojego życia**. Zależność ta wyjaśniła lepsze funkcjonowanie osób męskich i androgynicznych wśród singli. Psychiczna męskość wpływa także na wymiar seksualności: świadomość seksualna, jednak

świadomość seksualna nie pełni roli mediacyjnej. Wymiary seksualności, mimo doniosłego znaczenia w życiu singli, nie oddziaływały na ich poczucie samotności.

Z kolei **psychiczna kobiecość** przyczyniła się do wzrostu przekonania romantycznego: *miłość znajdzie sposób*, które z kolei podwyższało poczucie samotności wśród singli. Ten mechanizm może tłumaczyć wysoki poziom poczucia samotności wśród mężczyzn singli, którzy w ponad połowie (64%) charakteryzowali się wysoką psychiczną kobiecością.

Prezentowany model umożliwił analizę wielowymiarowego funkcjonowania osób żyjących w pojedynkę, odwzorowując psychologiczną rzeczywistość.

ROZDZIAŁ VII

DYSKUSJA WYNIKÓW

Przeprowadzone badania pokazały zróżnicowanie psychospołecznych konsekwencji bycia singlem wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę.

1. Analiza psychologicznych wymiarów funkcjonowania singli, ukazała, iż psychospołeczne **konsekwencje życia w pojedynkę były bardziej pozytywne dla kobiet** niż mężczyzn. Kobiety single były bardziej zadowolone z życia w pojedynkę, czuły się bardziej szczęśliwe i mniej samotne niż mężczyźni single. Wyżej też oceniały swoją atrakcyjność fizyczną i popularność oraz w wyższym stopniu się akceptowały. Charakteryzowały się niższym nasileniem negatywnych wymiarów seksualności i przekonań romantycznych. Częściej też stosowały strategie zaradcze w sytuacji izolacji społecznej.
2. Analiza cech socjodemograficznych badanych singli pozwoliła scharakteryzować kobiety jako lepiej wykształcone i posiadające więcej długotrwałych bliskich związków w przeszłości niż mężczyźni. Natomiast w zakresie: wieku, miejsca zamieszkania, typu zamieszkania (samodzielnie lub z innymi) oraz okresu życia w pojedynkę, kobiety i mężczyźni single nie różnili się. W takim samym stopniu również deklarowali chęć wejścia w stały nie/formalny bliski związek, identyfikację z kategorią społeczną *singiel* oraz nastawienie wobec tej kategorii.
3. Zastosowane modele predykcji **zadowolenia z życia w pojedynkę w terażniejszości**, pozwoliły ustalić różnice pomiędzy badanymi kobietami i mężczyznami singlami. O ile w przypadku kobiet były to szerokie wymiary psychologiczne (satysfakcja z życia, przekonania romantyczne, poczucie samotności, samoocena zdolności przywódczych), o tyle w grupie mężczyzn, zadowoleniu z bycia singlem sprzyjała jedynie umiejętność nawiązywania kontaktów i poczucie kontroli swojego życia seksualnego. Te wyniki podkreślają znaczenie **tradycyjnej roli męskiej** dla zadowolenia z życia w pojedynkę badanych mężczyzn singli. Społeczna rola męska wiąże się z podejmowaniem inicjatywy w kontaktach interpersonalnych, dlatego też mężczyźni, którzy jej nie wypełniają, mogą czuć się bardziej osamotnieni i niezadowoleni ze swojej sytuacji. W grupie mężczyzn singli kluczową rolę okazała się zatem pełnić kompetencja interpersonalna **nawiązywanie kontaktu**, zarówno dla oceny **zadowolenia z życia w pojedynkę, jak i poczucia samotności**.

Należy także zwrócić uwagę, że poziom kompetencji interpersonalnych, w tym nawiązywania kontaktu, nie różnił się pomiędzy kobietami i mężczyznami singlami. Podkreśla to **odmienne społeczne znaczenie umiejętności nawiązywania kontaktu dla kobiet i mężczyzn singli**.

W grupie **kobiet** singli, zadowoleniu z życia w pojedynkę sprzyjała raczej ich **pozycja społeczna w grupie** (autorytet), a obniżało je **romantyczne przekonanie** o istnieniu *tego jednego jedyne*go partnera. Singielki nieposiadające takiego przekonania czuły się istotnie bardziej zadowolone z życia w pojedynkę.

4. Badana grupa singli uzyskała **taki sam poziom satysfakcji z życia** jak polska grupa normalizacyjna, jednak mężczyźni single deklarowali niższą satysfakcję z życia niż kobiety single oraz mężczyźni z grupy normalizacyjnej. Wysoka samoocena, psychiczna męskość, niskie poczucie samotności i zadowolenie z życia w pojedynkę, okazały się w znacznym stopniu wyjaśniać **satysfakcję z życia** zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn singli. Należy zwrócić uwagę, że **kontrola seksualności** jest istotna w globalnej ocenie swojego życia **dla kobiet singli**, natomiast dla mężczyzn w doraźnej, związanej z oceną zadowolenia z życia w pojedynkę. Może to wynikać z gorszego radzenia sobie z brakiem aktywności seksualnej przez mężczyzn w porównaniu do kobiet.
5. Analiza predyktorów satysfakcji z życia i zadowolenia z życia w pojedynkę ukazała także **odrębność** tych zjawisk.
6. Badani **single okazali się bardziej samotni** w porównaniu do innych grup społecznych (Russell, 1996), a mężczyźni single bardziej **samotni** niż kobiety single. W literaturze, płęć biologiczna nie różnicuje jednoznacznie poczucia samotności (Russell, 1996), jednak wyniki badań potwierdzają wyższe poczucie samotności mężczyzn w okresie wczesnej dorosłości (Rokach, 2003, 2011; Cramer, Kimberley, Neyedley, 1998). Wczesna dorosłość jako okres rozwojowy, stawia przed jednostką nowe wyzwania, takie jak zakładanie rodziny czy nawiązywanie stałych, intymnych relacji (Rokach, 2003). W psychospołecznej teorii rozwoju Erika Eriksona (1963) jest to okres nawiązywania bliskości lub odczuwania izolacji, więc porażka w nawiązaniu stałej relacji może wywoływać poczucie izolacji. Zatem badani mężczyźni single (35-60 lat) **mentalnie przeżywali samotność na poziomie młodych dorosłych** (19-30 lat). Zmagają się bowiem z wyzwaniami rozwiązywanymi tradycyjnie w społeczeństwie w młodszym wieku. Jednocześnie użyte narzędzie do pomiaru samotności odnosi się do jakości i częstości interakcji, a tylko częściowo bezpośrednio do samotności, co może sprawiać, że mężczyźni chętniej ujawniali przeżywanie samotności (Dołęga, 2003).

Mężczyźni single bardziej dotkliwie odczuwali **samotność** ze względu na brak **emocjonalnej bliskości**, natomiast **kobiety** czuły się bardziej samotne w wyniku braku **społecznej popularności**. Wyniki te sugerują, że kobiety single mogły mieć zaspokojoną potrzebę bliskości w innych relacjach, poza romantycznym związkiem, w odróżnieniu do mężczyzn. Spośród mnogości zmiennych, istotne dla wymiaru poczucia samotności okazały się **zastępcze interakcje społeczne** (*social snacking*), które wskazują, że kobiety single częściej stosowały zaradcze strategie w sytuacji izolacji społecznej, co częściowo tłumaczy ich niższe poczucie samotności.

Poczucie osamotnienia mężczyzn singli mógł wzmocnić brak bliskiej partnerki, ponieważ badania wskazują, że mężczyźni mają tendencję do budowania sieci wsparcia przede wszystkim w oparciu o partnerkę (Antonucci, Akiyama, 1987), co wynika z ich niskiej otwartości emocjonalnej. Biorąc jednak pod uwagę **wysoką kobiecość** mężczyzn singli, a zatem ich emocjonalność, brak bliskich relacji może dotkliwie pogłębiać poczucie osamotnienia ze względu na brak relacji jednopłciowych, czyli **przyjaźni męskich**.

Kolejnym czynnikiem różnicującym poczucie samotności wśród singli było *obronne wzmocnienie samooceny* wśród kobiet, czyli utrzymywania wysokiej samooceny w reakcji na poczucie jej zagrożenia. Kobiety zatem mogły zaniżać deklarowany poziom samotności, mężczyźni z kolei, wbrew stereotypowej męskości, otwarcie deklarowali poczucie samotności, które w związku z tym można oceniać jako bardziej realne. *Obronne wzmocnienie samooceny* może pełnić rolę adaptacyjną w funkcjonowaniu społecznym, zatem mężczyźni, którzy silnie i wprost prezentowali poczucie samotności, nie wzmocniali samooceny, co w efekcie mogło wiązać się ogólnym gorszym funkcjonowaniem psychologicznym.

7. Wbrew oczekiwaniom (O'Brien, Epstein, 1986) wśród badanych singli, to mężczyźni mieli niższe poczucie swojej **atrakcyjności fizycznej (seksualnej)** od kobiet. Współczesne analizy atrakcyjności fizycznej i męskości ukazują większą uwagę mężczyzn ukierunkowaną na akceptację swojego wyglądu. Jednak niska samoocena w tym zakresie jest bardziej charakterystyczna dla grupy nastolatków (Field, Sonnevile, Crosby, Swanson, Eddy, Camargo, Horton, Micali, 2014), podczas, gdy badana grupa singli miała średnio 34 lata. Podobnie zatem jak w przypadku poczucia samotności, mężczyźni single prezentowali samoocenę atrakcyjności fizycznej zbliżony do młodszej grupy wiekowej. Niską samoocenę w tym wymiarze należy także łączyć z długotrwałym pozostawaniem singlem. Analiza okresu życia w pojedynkę, wskazuje, że mężczyźni najdłużej będący singlami czuli się najmniej atrakcyjni.

8. Analiza różnic płciowych w zakresie **wymiarów seksualności** nie potwierdziła oczekiwanych wyników (Snell, Fisher, Walters, 1993). W grupie singli, to **mężczyźni** cechowali się **bardziej negatywnymi odczuciami w zakresie seksualności** (napięcie seksualne, dyskomfort i lęk przed seksualnością), które wiążą się z niższą liczbą doświadczeń seksualnych w porównaniu do kobiet (Janda, O'Grady, 1980). Badania pokazały również, że kobiety single miały więcej stałych bliskich związków niż mężczyźni. Mężczyźni single jednocześnie charakteryzowali się większą tendencją do monitorowania publicznego wizerunku, która jest związana z nieograniczoną orientacją (*unrestricted orientation*) wobec relacji seksualnych (Snyder, Simpson, Gangestad, 1986; Simpson, Gangestad, 1991). Ta postawa przejawia się, na poziomie poznawczym i behawioralnym, podejmowaniem przypadkowych kontaktów seksualnych oraz częstszym wchodzeniem w relacje seksualne pozbawione miłości, przywiązania i oddania. Charakter takich uprzedmiotowionych stosunków seksualnych jest nieakceptowany społecznie, szczególnie w społeczności o tradycyjnych wartościach moralnych. Jednocześnie mężczyźni single, w porównaniu do kobiet, byli zdecydowanie **bardziej zaabsorbowani seksualnością** i mieli silniejsze przekonanie, że ich życie seksualne zależy od **czynników zewnętrznych**.

Psychologia ewolucyjna podkreśla doniosłe znaczenie seksualności dla mężczyzn (Buss, 2007). Jednak specjalnego znaczenia nabiera dla mężczyzn będących singlami. Społecznie paradygmat męskości jest silnie związany z seksualnością i aktywnością seksualną. Osoby żyjące pojedynkę mogą być postrzegane jako nieaktywne seksualnie lub aktywne w sposób nieakceptowany społecznie – poza stałym związkiem. Zatem mężczyźni single lepiej funkcjonowali psychologicznie, jeżeli mogli dopasować się do **stereotypowych oczekiwań wobec roli męskiej**. Wynika to również z odrębnych konsekwencji braku aktywności seksualnej dla kobiet i ich kobiecości oraz dla mężczyzn i ich poczucia męskości. Potwierdzają to badania wskazujące na większą frustrację mężczyzn związaną z brakiem aktywnego życia seksualnego w porównaniu do kobiet (Donnelly i in., 2001; Sprecher, Regan, 1996). Dlatego **też seksualność** miała znaczenie dla **zadowolenia z życia pojedynkę mężczyzn singli**, a z kolei zadowolenie z życia pojedynkę miało większe znaczenie w kształtowaniu globalnej satysfakcji z życia wśród mężczyzn niż kobiet singli.

9. Analiza **stylów funkcjonowania interpersonalnego** kobiet i mężczyzn singli, wskazała, że kobiety częściej przyjmowały styl podtrzymująco-skrajnie opiekuńczy, a mężczyźni częściej styl wycofująco-masochistyczny i buntowniczo-podejrzliwy. Należy jednak zaznaczyć, że normy przyjęte w użytym narzędziu, określają poziom pierwszego ze stylów

jako wysoki, a dwóch kolejnych jako niski, zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. Jedynie w zakresie samoakceptacji kobiety osiągnęły wynik wysoki, podczas gdy mężczyźni – przeciwny.

10. Poziom **przekonań romantycznych** okazał się wśród badanych singli nieznacznie wyższy od grupy porównawczej (Regan, Anguiano, 2010). Ta różnica może być tłumaczona życiem w pojedynkę lub/i różnicami kulturowymi, które mają częściowy wpływ na przekonania romantyczne (Sprecher, Aro, Hatfield, Cortese, Potapova, Levitskay, 2004). Romantyzm również znacząco wzrasta podczas nieobecności partnera (Cate, Koval, Lloyd, Wilson, 1995) oraz jednocześnie maleje wraz z czasem trwania związku (Sprecher, Metts, 1999). Te czynniki mogły zatem sprzyjać zwiększonemu romantyzmowi badanych singli. **Mężczyźni** single charakteryzowali się **silniejszymi przekonaniami romantycznymi** niż kobiety. Zróznicowanie przekonań romantycznych ze względu na płeć wydaje się być ogólną zależnością (Sprecher, Metts, 1989; Weaver, Ganog, 2004), choć niektóre badania jej nie potwierdzają (Regan, Anguiano, 2010), wskazując na zmianę społecznego postrzegania miłości i romantyzmu, ujednolicającego się wśród kobiet i mężczyzn we współczesnym świecie.

Mężczyźni single okazali się zatem bardziej romantyczni od kobiet, ale jednocześnie charakteryzowali się **silniej uprzedmiotowioną postawą wobec relacji seksualnych**. Ten dualizm wynikający ze sprzecznych oczekiwań, zderzenia niezaspokojonych pragnień seksualnych i romantycznego, wyidealizowanego wizerunku kobiety, może prowadzić do dwojakich konsekwencji. Z jednej strony nieosiągalny wizerunek kobiety jako potencjalnej partnerki, może wzmacniać poczucie samotności. Wskazuje na to przyjęty model psychospołecznych konsekwencji bycia singlem, potwierdzający pośredniczącą rolę przekonań romantycznych pomiędzy psychiczną kobiecością a poczuciem samotności. U mężczyzn singli, to ich wysoka kobiecość przyczyniła się do wzmocnienia romantycznego, nieadekwatnego obrazu kobiety i związku, który na poziomie emocjonalnym może powodować dysocjację oraz wzmacniać poczucie wyobcowania i samotności. Z drugiej strony, rozbieżność pomiędzy silnym zaabsorbowaniem seksualnością w konfrontacji z romantyzmem, może przyczyniać się do zaniżonej samooceny i samoakceptacji.

11. Mężczyźni najdłużej pozostający singlami mieli istotnie niższą **samoocenę** w porównaniu do kobiet, co sugeruje, że poziom samooceny mężczyzn singli był bardziej wrażliwy na okres życia w pojedynkę. Mężczyźni najdłużej pozostający singlami, czuli się istotnie mniej kochani, mieli obniżoną samoocenę zdolności przywódczych, atrakcyjności

fizycznej i integracji tożsamości. W grupie kobiet singli wymiary samooceny pozostały niezmiennione w toku życia w pojedynkę, co można interpretować jako większe uwewnętrznienie źródła samooceny.

7.1. Znaczenie płci psychologicznej kobiet i mężczyzn singli dla psychospołecznych konsekwencji bycia singlem

Płeć psychologiczna okazała się być związana z psychospołecznymi konsekwencjami bycia singlem.

1. Psychiczna kobiecość i psychiczna męskość przyjmowały **ten sam poziom** w grupie kobiet i mężczyzn singli. W grupie kobiet przeważały kobiety kobiece (43%), następnie androgyniczne (35%). Najmniej kobiet reprezentowało typ męski (14%) i nieokreślony (8%). Wśród mężczyzn singli najwięcej było androgynicznych (32%) i kobiecych mężczyzn (32%), a najmniej nieokreślonych (21%) i męskich (15%). Zatem wśród mężczyzn singli dominował typ aschematycznie określony, czyli niezgodny ze schematem społecznym płci, a wśród kobiet – typ schematycznie określony.
2. **Psychiczna męskość** odgrywała kluczową i pozytywną rolę w funkcjonowaniu psychologicznym kobiet singli. W grupie mężczyzn dominujące znaczenie miała interakcja wysokiej kobiecości i męskości, czyli psychiczna androgynia. Natomiast psychiczna kobiecość odgrywała mniej znaczącą rolę, w szczególności w grupie kobiet.
  - Kobiety i mężczyźni single o wysokim poziomie psychicznej męskości mieli **pozytywny stosunek wobec swojej seksualności**, sposobów jej realizowania i oceny społecznej w tym zakresie. Czuli się **bardziej szczęśliwi, zadowoleni z życia w pojedynkę i mniej samotni**. W zakresie seksualności jedynie zaabsorbowanie seksualnością pozostało niezależne od psychicznej męskości, stanowiąc wymiar biologiczny, co potwierdzają wyższe wyniki mężczyzn niż kobiet.
  - Związek męskości z niskim **poczuciem samotności** był silniejszy wśród mężczyzn niż wśród kobiet singli, poza czynnikiem poczucia zerwanych więzi społecznych. Wyniki te potwierdzają wcześniejsze badania (Cramer, Neydley, 1998) wskazujące na związek postrzegania samotności jako nie mieszczącej się we wzorcu męskości, co skutkuje zaniżaniem poziomu samotności. Również teoria konfliktu roli płciowej, wskazuje, że mężczyźni o schematycznej męskości mogą prezentować zaniżone poczucie samotności (Shepard, 2001). Utrzymanie schematycznej roli może wiązać się z większym poczuciem samotności (Good, Mintz, 1990), ale jednocześnie nie pozwala na ekspresję tych emocji.

Zatem wyniki badań własnych potwierdziły założenia teoretyczne, ukazując niższe poczucie samotności wśród męskich mężczyzn. Kobiety i mężczyźni single o wysokiej psychicznej męskości, częściej też podejmowali **strategie zaradcze w zakresie zastępczych interakcji społecznych**, co częściowo wyjaśnia ich niższe poczucie w samotności.

3. Wyniki badań **zadowolenia z życia w pojedynkę** warto porównać do wyników badań poczucia szczęścia w małżeństwie przeprowadzonych przez Eugenię Mandal (2004), które wskazują, że najbardziej szczęśliwe w małżeństwie czują się kobiety androgyniczne, a najmniej męskie (Mandal, 2004). Zatem niska psychiczna kobiecość podwyższa przeżywanie szczęścia w małżeństwie. Natomiast wśród badanych kobiet singli, to właśnie **kobiety męskie**, czyli o niskiej psychicznej kobiecości, czuły się **najbardziej zadowolone z bycia singlem**, następnie kobiety androgyniczne, a najmniej kobiety kobiece i nieokreślone.
  - Wysoka męskość wśród kobiet wskazywać może na realizację nietradycyjnej roli. Płeć psychologiczna niezgodna ze społecznym stereotypem płci wiąże się z lepszym funkcjonowaniem w nietradycyjnych rolach społecznych (Philips, Imhoff, 1997; Chusmir, 1983). Rola singla jest dla kobiety po 30 r.ż. w Polsce, rolą w wysokim stopniu **nietradycyjną i niekonwencjonalną**. Dlatego wyższy poziom **psychicznej męskości u kobiet żyjących w pojedynkę wiązał się z adaptacyjnym i pozytywnym funkcjonowaniem psychologicznym**.
  - W grupie mężczyzn, z poczuciem szczęścia w małżeństwie najsilniej wiązała się tożsamość kobieca i nieco słabiej tożsamość nieokreślona (Mandal, 2004). Wynik ten stanowi odwrotność wyników zadowolenia singli z życia w pojedynkę. Wśród singli to mężczyźni o tożsamości **męskiej i androgynicznej** czuli się najbardziej **zadowoleni z życia w pojedynkę**, natomiast kobiece mężczyźni czuli się najmniej zadowoleni z bycia singlem.
  - Na podstawie analizy literatury oraz przeprowadzonych badań, można wnioskować, że mężczyźni o większym nasileniu męskości, mają wyższe kompetencje nawiązywania kontaktu, dzięki czemu mogą szybciej wchodzić w związki małżeńskie, w których jednak ich tożsamość płciowa sprawia, że czują się mniej szczęśliwi. Natomiast mężczyźni pozostający **singlami**, charakteryzowali się wysokim nasileniem psychicznej kobiecości i niskim nasileniem męskości, które mogłoby ułatwiać przeżywanie szczęścia w małżeństwie, ale jednocześnie **obniżało zadowolenie z życia w pojedynkę**.

4. Psychiczna kobiecość wiązała się z **wymiarami samooceny** w różny sposób u kobiet i mężczyzn singli. Wśród **kobiet obniżała** samoocenę zdolności przywódczych, poczucia swojego statusu i autorytetu w grupie. Natomiast w grupie **mężczyzn** wysoka psychiczna kobiecość **wzmacniała** samoocenę popularności i witalności, a także poczucie atrakcyjności seksualnej.
5. Kobiety i mężczyźni single o wysokiej psychicznej kobiecości charakteryzowali się także wyższym poziomem **chęci wejścia w nie/formalny bliski związek**. Wśród kobiet singli potrzeba wejścia w bliski związek okazała się szczególnie znacząca, ponieważ podwyższała poczucie samotności. Może mieć to związek ze schematyczną rolą kobiecą (kobiece kobiety), która wiąże się z realizowaniem społecznych oczekiwań dotyczących posiadania stałego związku. Z kolei kobiety o niskiej kobiecości i jednocześnie wysokiej męskości, mniej pragnęły bliskiego związku i czuły się bardziej szczęśliwe. Zatem **męska tożsamość płciowa wśród kobiet singli, sprzyjała obniżeniu chęci wchodzenia w związek oraz większej satysfakcji z życia i niższej samotności**.
6. Wysokie wyniki psychicznej kobiecości i wysokiej męskości, pozwalają wnioskować o androgynii. W grupie **mężczyzn androgynia** wiązała się ze wzrostem poczucia popularności, atrakcyjności fizycznej i witalności. Dodatkowo wzmacniała kompetencje interpersonalne. Mężczyźni single o wysokiej androgynii częściej stosowali także zastępcze interakcje społeczne w formie dzwonienia do kogokolwiek, która może być zaliczona do strategii zaradczych.

Podsumowując znacznie płci psychologicznej dla psychospołecznych konsekwencji życia w pojedynkę, można stwierdzić, że wśród **kobiet singli społeczny wzorzec męskości był bardziej związany z ich dobrym funkcjonowaniem psychologicznym** niż wzorzec psychicznej kobiecości. Wynika to z nietradycyjnej roli społecznej, jaką jest rola singla dla kobiety. Natomiast w grupie mężczyzn żyjących w pojedynkę, to **androgynia**, a zatem wysokie nasilenie cech wzorca społecznej kobiecości i męskości, była kluczem do osiągnięcia **pozytywnych wymiarów psychologicznego funkcjonowania**.

7.2. Rola atrakcyjności seksualnej i interpersonalnej dla psychospołecznych konsekwencji długotrwałego życia w pojedynkę jako singiel

Pogłębiona analiza psychologicznego funkcjonowania singli ukazała wyjątkowe znaczenie atrakcyjności seksualnej i interpersonalnej.

1. Przeprowadzone badania ukazały **niską samoocenę swojej atrakcyjności fizycznej/seksualnej mężczyzn singli**. Im dłużej mężczyźni pozostawali singlami, tym bardziej wąpili w swoją atrakcyjność seksualną, mieli mniej pewności siebie w sytuacjach społecznych i poczucie niskiej psychicznej męskości. Pozostawanie singlem oraz związane z tym negatywne konsekwencje u mężczyzn można tłumaczyć z punktu widzenia psychologii ewolucyjnej. Atrakcyjność fizyczna, seksualna jest bowiem podstawowym kryterium wyboru partnera (Buss, 2007; Trivers, 1985), jako dającego możliwość ochrony, która to jest bardzo ważnym dobrem dla kobiety (Smuts, 1995). Jeśli zatem mężczyźni single nisko oceniali swoją atrakcyjność seksualną, to była ona eksponowana na poziomie behawioralnym, co mogło zniechęcać potencjalne kandydatki.
2. W przypadku **kobiet singli**, samoocena nie różniła się ze względu na okres życia w pojedynkę. Samoocenę kobiet można zatem interpretować jako uwewnętrzną, niezależną od czynników zewnętrznych. Jednocześnie **kobiety single czuły się zdecydowanie bardziej atrakcyjne** od mężczyzn singli. Wskazuje to na odmienny mechanizm funkcjonowania niż w przypadku mężczyzn. Kobiety, jako wyżej określające swoją atrakcyjność seksualną, mają wyższe wymagania wobec potencjalnych partnerów (Pawlowski, Dunbar, 1999), ponieważ uważają, że same mają wiele do zaoferowania, na co wskazują także badania własne. Kobiety żyjące w pojedynkę, które czuły się bardziej atrakcyjne fizycznie, częściej deklarowały **wysokie oczekiwania** jako przyczynę bycia singlem. Zatem mężczyźni single mogą nie być wystarczająco atrakcyjni dla kobiet singli, co świadczy o **braku kongruencji pomiędzy mężczyznami i kobietami singlami w zakresie doboru seksualnego**.
3. Biorąc pod uwagę, że zdecydowana większość badanych osób żyjących w pojedynkę pragnie znaleźć partnera, warto się zastanowić nad ich atrakcyjnością interpersonalną ze względu na płć psychologiczną. Z badań wynika (Orlofsky, 1982), że osoby określone seksualnie preferują odmiennie określone osoby, a osoby androgyniczne preferują ten sam typ płci psychologicznej. Badania Alicji Kuczyńskiej (2002) wskazują, że to androgynia jest najbardziej atrakcyjna w bliskich związkach. Warto zatem podkreślić, że co trzecia osoba żyjącą w pojedynkę jako singiel charakteryzowała się androgynią, czyli najbardziej preferowanym ideałem partnera. Dalsze analizy (Kuczyńska, 2002) wskazują jednak, że kobiece kobiety, mimo deklarowanych preferencji dotyczących androgynii, najczęściej wiążą się z mężczyznami męskimi i nieokreślonymi, podczas gdy wśród grupy badanych singli zaledwie 15% mężczyzn reprezentowało typ męski.

Analizując preferencje typów płci psychologicznej w doborze partnerów, można wnioskować, że **kobiety single mogły być bardziej atrakcyjne niż mężczyźni single**. Biorąc też pod uwagę, że szczególnie wśród mężczyzn poziom psychicznej męskości był najniższy w grupie najdłużej (powyżej pięciu lat) pozostających singlami, zatem mogli oni być odbierani jako najmniej atrakcyjni przez potencjalne partnerki.

4. Analiza literatury wskazuje, że mężczyźni preferują przyjaciół o wysokiej psychicznej męskości (por. Mandal, 2004), a wzorce przyjaźni oparte są na rywalizacyjności. Zatem, mimo tego, że wysoka kobiecość mężczyzn singli predysponuje ich do emocjonalnej otwartości w przyjaźni, mogą oni być niewyberani przez mężczyzn na przyjaciół, właśnie ze względu na zbyt wysoką psychiczną kobiecość. Mężczyźni **single mogą więc czuć się odrzuceni nie tylko przez kobiety jako partnerki, ale także przez mężczyzn, jako wspierających przyjaciół**. Ten czynnik może tłumaczyć wyższe poczucie samotności mężczyzn niż kobiet, które budują bliskie relacje poza związkiem intymnym.

7.3. Model wyjaśniający psychospołeczne konsekwencje życia w pojedynkę

Zaproponowany model wyjaśniający konsekwencje bycia singlem w postaci poczucia samotności i zadowolenia z życia w pojedynkę, okazał się istotny i dobrze dopasowany.

Płeć psychologiczna i wymiary samooceny pełniły znaczącą rolę w procesie kształtowania konsekwencji życia w pojedynkę.

1. **Psychiczna męskość obniżała poczucie samotności** poprzez wzmacnianie satysfakcji z życia i kompetencji nawiązywania kontaktu. Zależność ta wyjaśniła lepsze funkcjonowanie psychologiczne osób androgynicznych i męskich w sytuacji życia w pojedynkę. Jednocześnie **psychiczna kobiecość wzmocniała poczucie samotności** poprzez przekonania romantyczne.
2. Dla pozytywnych konsekwencji życia w pojedynkę kluczowa okazała się **wysoka ogólna samoocena** oraz samoocena w zakresie **bycia kochanym, zdolności przywódczych** (autorytet) i **popularności**. Zgodnie z podejściem socjometrycznym (Baumeister i in., 2003; Baumeister, 1999; Baumeister, Tice, 1990), wysoka samoocena pozwala na skuteczne minimalizowanie lęku przed odrzuceniem i zmniejsza poczucie samotności. Satysfakcja z życia była natomiast mediatorem wysokiego zadowolenia z życia w pojedynkę i niskiego poczucia samotności.
3. Analiza literatury wskazuje, że dla poczucia satysfakcji z życia ważniejszym predyktorem niż status matrymonialny jest społeczne wsparcie (Donn, 2005; Cocrum, White, 1985;

Austrom,1984). Z badań własnych wynika jednak, że **ocena częstości i jakości interakcji społecznych**, a zatem związane z tym budowanie sieci wsparcia społecznego wśród singli, **było związane z samotnością**, a nie z satysfakcją z życia.

7.4. Single jako grupa społeczna

Przeprowadzone badania pozwoliły scharakteryzować grupę singli jako **dobrze funkcjonującą psychologicznie**, a styl funkcjonowania interpersonalnego singli można określić jako **prospołeczny**.

1. Co trzeci singiel osiągał **wysokie wyniki** w zakresie satysfakcji z życia, ogólnej samooceny, kompetencji w zakresie nawiązywania kontaktów, psychicznej męskości i niskie nasilenie poczucie samotności. Blisko połowa singli osiągnęła wyniki przeciętne w tych wymiarach, a jedynie co piąta osoba badana – wyniki niskie. Oznacza to, że większość singli biorących udział w badaniu uzyskała przeciętną lub ponadprzeciętną **pozytywną charakterystykę** objętych badaniem **wymiarów psychologicznych**, co przełamywać powinno negatywną stereotypizację singli.
2. Dodatkowa analiza stylów funkcjonowania interpersonalnego ukazała **prospołeczny syndrom profilu singli**, będący zaprzeczeniem społecznego wizerunku egoistycznego singla.

Analiza **okresu życia w pojedynkę** okazała się ważna dla psychospołecznych konsekwencji bycia singlem.

1. Ogół badanych singli, żyjących w pojedynkę powyżej pięciu lat, charakteryzował się **wzrostem negatywnych konsekwencji**: wymiarów seksualności, obniżeniem kompetencji interpersonalnych związanych z utrzymywaniem relacji oraz obniżeniem samooceny poczucia bycia kochanym, witalnym i poczucia integracji tożsamości.
2. **Niezależne od okresu życia pojedynkę** pozostały jednak kluczowe wymiary psychologiczne: satysfakcja z życia, samotność, ogólna samoocena, zadowolenie z życia w pojedynkę i kompetencja w zakresie nawiązywanie kontaktu. Oznacza to, że omawiane wymiary psychologiczne nie wynikają bezpośrednio z życia w pojedynkę *per se*, ale stanowią indywidualną charakterystykę. Tak jak małżeństwo nie jest predyktorem satysfakcji z życia (DePaulo, 2009; Lucas, 2003), tak i życie w pojedynkę, jako alternatywna forma życia wobec małżeńskiego, nie jest predyktorem satysfakcji z życia.

3. **Zadowolenie z życia w pojedynkę okazało się odrębnym wymiarem od satysfakcji z życia**, co potwierdza zasadność badania życia w pojedynkę jako odrębnego zjawiska.

7.5. Zastosowanie wyników badań w praktyce psychologicznej

Przeprowadzona analiza mechanizmów funkcjonowania kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę pozwoliła sformułować wskazówki do pracy terapeutycznej z singlami o niższej jakości funkcjonowania psychologicznego.

Kluczowe obszary pracy, wspólne dla kobiet i mężczyzn singli, to:

- wzmacnianie kompetencji interpersonalnych w zakresie nawiązywania kontaktu,
- wzmacnianie bliskich relacji społecznych poza związkiem intymnym, budowanie sieci wsparcia i relacji opartych na przyjaźni,
- urealnianie romantycznych przekonań poznawczych,
- wzmacnianie poczucia kontroli w zakresie seksualności oraz
- samooceny.

Dodatkowo w grupie **mężczyzn** singli należy szczególnie:

- wzmocnić poczucie swojej atrakcyjności seksualnej (praca nad negatywnym obrazem ciała (*body shame*)),
- pracować nad akceptacją motywacji seksualnej i skutkami zaabsorbowania seksualnego,
- wzmacniać sieć relacji i wsparcia społecznego w oparciu o męskie przyjaźnie,
- pracować nad samoakceptacją oraz akceptacją swojej psychicznej kobiecości.

W grupie **kobiet** singli należy szczególnie:

- wzmocnić poczucie wewnętrznej kontroli seksualnej,
- pracować nad wzmocnieniem atrakcyjności społecznej w grupie,
- wzmacniać poczucie bycia autorytetem.

∅

Przeprowadzone badania umożliwiły określenie i eksplorację psychospołecznych konsekwencji bycia singlem wśród kobiet i mężczyzn oraz pogłębienie wiedzy w zakresie psychologicznych mechanizmów kształtujących życie w pojedynkę.

Uzyskane wyniki zachęcają do dalszej eksploracji psychologicznego funkcjonowania osób żyjących w pojedynkę, nie tylko z perspektywy braku i niepełności, ale jako odrębnej i samodzielnej problematyki.

Bibliografia

1. Aartsen, M., Jylhä, M. (2011). Onset of loneliness in older adults: results of a 28 year prospective study. *European Journal of Ageing*, 8, 1, 31-38.
2. Adams, M. (1976). *Single Blessedness: Observations on the single status in married society*. New York: Basic Books.
3. Adams, R.G. (1988). Which Comes First: Poor Psychological Well-Being or Decreased Friendship Activity? *Activities, Adaptation and Aging*, 12, 27 – 41.
4. Adamski, F. (2002). *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
5. Adler, N.S., Snibbe, A.C. (2003). The role of psychological processes in explaining the gradient between socioeconomic status and health. *Current Directions in Psychological Science*, 12, 14, 119-123.
6. Afifi, W.A., Faulkner, S.L. (2000). On being 'just friends': The frequency and impact of sexual activity in cross-sex friendships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 205-222.
7. Albert, E. (2011). *Single. Women. Entrepreneurs*. Indianapolis: IBJ Media.
8. Amancio, L. (1993). Stereotypes and ideologies. The case of gender categories. *Revista de Psicologia Social*, 8, 2, 163-170.
9. Andersen, S.M., Bem, S.L. (1981). Sex typing and androgyny in dyadic interaction: Individual differences in responsiveness to physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 74-86.
10. Antonovics, K., Town, R. (2004). Are all the good men married? Uncovering the sources of the marital wage premium. *American Economic Review*, 94, 2, 317-321. doi: 10.1257/0002828041301876
11. Antonucci, T.C., Akiyama, H. (1987). An examination of sex differences in social support among older men and women. *Sex Roles*, 17, 737-749.
12. Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 4, 1192-1207.
13. Asher, S., Hymel, S., Renshaw, P. (1984). Loneliness in children. *Child Development*, 55, 1452-1464.
14. Asher, S., Wheeler, V. (1985). Children's loneliness: a comparison of rejected and neglected peer status. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 4, 500-505.
15. Athenstaedt, U. (2000). Normative Geschlechtsrollenorientierung: Entwicklung und Validierung eines Fragebogens. *Zeitschrift für Differentielle und Diagnostische Psychologie*, 21, 91-104.
16. Aubé, J., Koestner, R. (1995). Gender characteristics and relationship adjustment: Another look at similarity-complementarity hypotheses. *Journal of Personality*, 63, 879-904.
17. Austrom, D. (1984). *The consequences of being single*. New York: Peter Lang Publishing.
18. Austrom, D., Hanel, K. (1985). Psychological Issues of Single Life in Canada: An Exploratory Study. *International Journal of Women's Studies*, 8, 12-23.
19. Averill, J. (1982). *Anger and aggression*. New York: Springer-Verlag.
20. Bachmann, R. (1992). Zum Selbstverständnis und zum Selbsterleben von 30- bis 40-Jährigen partnerlos alleinlebenden Männern und Frauen. Frankfurt: Lang.
21. Bańka, A. (2010). Typy tożsamości wczesnej dorosłości z perspektywy orientacji preferowanych stylów życia. W: K. Popiołek, A. Chudzicka – Czupała (red.), *Czas w życiu człowieka* (s.362-374). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

22. Barret, M., McIntosh, M. (1982). *The Anti-Social Family*. UK: Verso.
23. Barska, A. (2005). Tożsamość społeczno-kulturowa płci w kontekście ponowoczesnego świata. W: A. Barska, E. Mandal (red.), *Tożsamość społeczno-kulturowa płci* (s.15-24). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
24. Bauereiss, R., Bayer, H. (1995). Alleinstehende und Alleinlebende: Die „Singles“ in der amtlichen Statistik. W: H. Bertrman (red.), *Das Individuum und seine Familie. Lebensformen, Familienbeziehungen und Lebensereignisse im Erwachsenenalter* (s. 35-60). Opladen: Leske+Budrich Verlag.
25. Baum, S. (1982). Loneliness in elderly persons: A preliminary study. *Psychological Reports*, 50, 1317-1318.
26. Baumeister, R. F.(1999). The nature and structure of the self: an overview. W: R. F. Baumeister (red.), *The self in social psychology* (s.1-20). Philadelphia: Psychology Press.
27. Baumeister, R. F., Campbell, J.D. Krueger, J.I., Vohs, K.D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 40, 1-44.
28. Baumeister, R. F., Tice, D.M. (1990). Anxiety and social exclusion. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9, 165-195.
29. Bauman, Z. (1998). On postmodern uses of sex. *Theory, Culture, Society*, 15, 3-4, 19-33.
30. Bauman, Z. (2000). *Ponowoczesność jako źródło cierpień*. Warszawa: Wydawnictwo Sic!
31. Baumbush, J.L. (2004). Unclaimed treasures: Older women`s reflections on lifelong singlehood. *Journal of Women and Aging*, 16, 105-121.
32. Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London: Sage.
33. Beisert, M. (2006). Przemiany współczesnej rodziny polskiej. *Rocznik Lubuski*, 32, 2, 19-37.
34. Beisert, M. (2006). Trud dorastania seksualnego. W: M. Baisert (red.), *Seksualność w cyklu życia człowieka* (146-165). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
35. Bell, R., Yans, V.(red.) (2008). *Women on their own. Interdisciplinary Perspectives on Being Single*. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.
36. Bem, S.L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.
37. Bem, S.L., Lenney, E. (1976). Sex Typing and the Avoidance of Cross-Sex Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33, 1, 48-54.
38. Berg-Cross, L., Scholzc, A., Long, J., Grzeszczyk, E., Roy, A. (2004). Single Professional Women: A Global Phenomenon Challenges and Opportunities. *Journal of International Women`s Studies*, 5, 5, 34-59.
39. Berger, P.L., Luckam, T. (1980). *The social construction of reality*. New York: Irvington.
40. Berger, P.L., Luckman, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor Books.
41. Berliner, K., Jacob, D., Schwartzberg, N. (1999). The single adult and the family life cycle. W: B. Carter and M. McGoldrick (red.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives. 3th Edition* (s. 362-372). Boston, MA: Allyn and Bacon.
42. Berscheid, E., Reis, H. T. (1998). Attraction and close relationships. W: D. T. Gilbert, S. T. Fiske, G. Lindzey (red.), *The handbook of social psychology* (t.2, s. 193-281). New York: McGraw-Hill.

43. Bien, W., Bender, D. (1995). Was sind Singles? Ein alltagstheoretischer Zugang zur Problematik. W: H. Bertman (red.), *Das Individuum und seine Familie. Lebensformen, Familienbeziehungen und Lebensereignisse im Erwachsenenalter* (s.61-89). Opladen: Leske+Budrich Verlag.
44. Binzegger, L. (1999). Singlefrauen sind klüger als Singlemänner. *NZZ Folio*, 5, 16-22.
45. Bisson, M.A., Levine, T.R. (2009). Negotiating a friends with benefits relationship. *Archives Sexual Behaviour*, 38, 66-73.
46. Blai, B. (1989). Health consequences of loneliness: A review of literature. *Journal of American College Health*, 37, 162-167.
47. Bodenmann, G. (2003). Welche Bedeutung haben Partnerschaft und Liebe für Jugendliche heute? Eine descriptive Untersuchung. *Zeitschrift für Familienforschung*, 15, 91-104.
48. Booth, R. (1985). Loneliness and abstraction level of college students. *Journal of College Student Development*, 26, 204-209.
49. Booth, R., Bartlett, D., Bohnsack, J. (1992). An examination of the relationship between happiness, loneliness, and shyness in college students. *Journal of College Student Development*, 33, 157-162.
50. Bos, N., Olson, J., Gergle, D., Olson, G., Wright, Z. (2002). Effects of four computer-mediated communications channels on trust development. *CHI 2000, ACM Conference on Human Factors and Computing Systems, CHI Letters*, 4,1, 135–140.
51. Boski, P. (1999). Męskość - Kobiecość jako wymiar kultury. Przegląd koncepcji i badań. W: J. Miluska, P. Boski (red.), *Męskość – kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej* (s.66-97). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
52. Borys, S., Perlman, D. (1985). Gender differences in loneliness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11,1, 63-74.
53. Braithwaite, S.R., Delevi, R., Fincham F.D. (2010). Romantic relationships and the physical and mental health of college students. *Personal Relationships*, 17, 1-12.
54. Branden, N. (1984). In defense of self. *Association for Humanistic Psychology*, 8-9, 12–13.
55. Brannon, L. (2002/1999). *Psychologia rodzaju. Kobiety i mężczyźni: podobni, czy różni*. Gdańsk: GWP.
56. Bratholomew, K., Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
57. Braun-Gałkowska, M. (1989). *Rozmowy o życiu i miłości*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
58. Braun-Levine, S. (2003). Parenting: a new social contract. W: R. Morgan (red.), *Sisterhood is forever* (s. 85-93). New York: Washington Square Press.
59. Broder, M.S. (1990) *The art of Living Single*. New York: Avon Books.
60. Broverman, I.K., Vogel S.R., Broverman, D.M., Clarkson, F.E., Rosenkratz, P.S. (1972). Sex-roles stereotypes: A current appraisal. *Journal of Science Issues*, 28, 2, 59-78.
61. Bruner, J.S. (1957). On perceptual readiness. *Psychological Review*, 64, 123-152.
62. Budrowska, B., Duch-Krzysztosek, D., Titkow, A. (2003). Między pracą zawodową i domem. W: A. Titkow (red.), *Szklany sufit. Bariery i ograniczenia kobiet. Monografia zjawiska*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
63. Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, M.T., Reis, H.T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 6, 991-1008.

64. Burda, P.C., Vaux, A.C. (1987). The social support process in men: Overcoming sex-roles obstacles. *Human Relations*, 40, 31-44.
65. Burke, M., Kraut, R., and Marlow, C. (2011). Social capital on Facebook: Differentiating uses and users. In *Proc. CHI 2011*, 571- 580. New York: ACM.
66. Buss, D.M. (2007/1994). *Ewolucja pożądania. Jak ludzie dobierają się w pary.*[Evolution of desire. Strategies of human mating] Tłum. B. Wojciszke. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
67. Buunk, B. (1989). *Variant Lifestyles and Relationships*. London: Sage Publications.
68. Buunk, B., van Driel, B. (1989). *Variant Lifestyles and relationships*. California: Sage Publications.
69. Byrne, A. (2003). Developing a Sociological Model for Researching Women`s Self and Social Identities. *The European Journal of Women`s Studies*, 10, 4, 443-464.
70. Byrne, A., Carr, D. (2005). Caught in the Cultural Lag: The Stigma of Singlehood. *Psychological Inquiry*, 16, 2,3, 84-141.
71. Cacioppo, J.T., Patrick, W. (2008). *Loneliness. Human nature and the need for social connection*. New York: W.W. Norton and Company.
72. Cacioppo, J.T., Fowler, J.H., Cristakis, N.A. (2009). Alone in the crowd: The structure and spread of loneliness in a large social network. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97,6, 977-991.
73. Campbell, A. (1981). *The sense of well-being in America: Patterns and trends*. New York: McGraw-Hill.
74. Campbell, A., Converse P. E., Rodgers W. (1976). *The quality of American life*. New York: Sage.
75. Cancian, R.M. (1987). *Love in America: Gender and self-development*. Cambridge: Cambridge University Press.
76. Caplan, P.J. (1985). Single Life and Married Life. *International Women`s Studies*, 8, 6-11.
77. Cargan, L. (1981). Singles: an examination of two stereotypes. *Family Relations*, 30, 377-385.
78. Cargan, L. (1986). Stereotypes of Singles: A Cross-Cultural Comparison. *International Journal of Comparative Sociology*, 27, 3, 200-208.
79. Cargan, L., Melko, M. (1982). *Singles: Myths and Realities*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
80. Cassidy, J., Asher, S. (1992). Loneliness and peer relations in young children. *Child Development*, 63, 350-365.
81. Cate, R.M., Koval, J., Lloyd, S.A., Wilson, G. (1995). Assessment of relationship thinking in dating relationships. *Personal Relationships*, 2, 77-95.
82. Cenzus (2006). *Principal Demographic Results* .Central Statistic Office: Dublin.
83. Chambers-Schiller, L.V. (1984). *Liberty, a better husband: Single women in America: the generation of 1780-1840*. New Haven: Yale University Press.
84. Chandler, J. (1991). *Women Without Husbands: An Exploration of the Margins of Marriage*. Basingstoke: Macmillan.
85. Cheng, H., Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences*, 34, 921-942.
86. Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering. Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkley: University of California Press.
87. Christopher, K., England, P., Smeeding, T.M., Phillips, K.R. (2002) The gender gap in poverty in modern nations: single motherhood, the market, and the state. *Sociological Perspectives*, 45, 3, 219-242.

88. Chudacoff, H.P. (1999). *Age of Bachelor: Creating an American Subculture*. New Jersey: Princeton University Press.
89. Chusmir, L.H. (1983). Male-oriented vs. balance-as-to-sex thematic apperception tests. *Journal of Personality Assessment*, 47, 29-35.
90. Clark, M.S., Graham, S.M. (2005). Do relationship researches neglect singles? Can we do better? *Psychological Inquiry*, 2-3, 131-136.
91. Clarke, E.H. (1873). *Sex in education, or, a fair chance for the girls*. Boston: J. Osgood and Company.
92. Cockrum, J., White, P. (1985). Influences on the life satisfaction of never married men and women. *Family Relations*, 34, 551-556.
93. Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication and Society*, 4, 245-264.
94. Coleman, D. (2006). Immigration and ethnic change in low-fertility countries: A third demographic transition. *Population and Development Review* 32, 3, 401-466.
95. Condry, J.C., Condry, S. (1976). Sex differences : A study of the eye of the holder. *Child Development*, 47, 812-819.
96. Conley, T.D., Collins, B.E. (2002). Gender, relationship status, and stereotyping about sexual risk. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28,11,1483-1494.
97. Conwell, Y., Roteberg, M., Caine, E. D. (1990). Completed suicide at age 50 and over. *Journal of American Geriatric Society*, 38, 640-644.
98. Cook, E.P. (1985). *Psychological androgyny*. New York: Pergamon.
99. Cooper, S.E., Arkelin, D.L., Tiebert, M.J. (1994). Work-relationship values and gender role differences in relation to career-marriage aspirations. *Journal of Counseling and Development*, 73, 63-68
100. Costa, P.T., McCrae, R.R. (2005). A Five-Factor Model perspective on personality disorders. W: S. Strack (red.), *Handbook of personology and psychopathology* (s.257-270). Hoboken, NJ; John Wiley & Sons.
101. Cotten, S. R. (1999). Marital status and mental health revisited: Examining the importance of risk factors and resources. *Family Relations*, 48, 225–233.
102. Cramer, K.M., Neyedley, K.A. (1998). Sex differences in loneliness. The role of masculinity and femininity. *Sex Roles*, 38, 7-8, 645-653.
103. Crocker, J., Major, B., Steele, C. (1998). Social stigma. W : D.T. Gilbert, S.T. Fiske (red.), *The handbook of social psychology* (s.504-553). Boston: McGraw-Hill.
104. Crocker, J., Wolfe, C.T. (2001). Contingencies of self-worth. *Psychological Review*, 108, 593–623.
105. Cutrona, C. E. (1982). Transition to college: Loneliness and the process of social adjustment. W: L. A. Peplau, D. Perlman (red.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (s. 291-309). New York: John Wiley and Sons.
106. Czapiński, J. (2004). Ekonomiczne przesłanki i efekty dobrostanu psychicznego. W: Z. Tyszka (red.), *Psychologia ekonomiczna* (s.192-242). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
107. Czapiński, J. (1996). Uziemienie polskiej duszy. W: M. Marody, E. Gucwa-Leśny (red.), *Podstawy życia społecznego w Polsce*. Warszawa: Instytut Studiów Społecznych UW.

108. Czapiński, J. (2001). Szczęście – złudzenie czy konieczność? Cebulowa teoria szczęścia w świetle nowych danych empirycznych. W: M. Kofta, T. Szutrowa (red.), *Złudzenia, które pozwalają żyć. Szkice z społecznej psychologii osobowości* (s. 266-306). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
109. Czapiński, J. (2010). Zgubny familizm. *Academia*, 1, 21, 50.
110. Czernecka, J. (2008). Polski singiel: obraz w mediach a autowizerunek. W: E. Malinowska (red.), *Stereotypy a rzeczywistość na przykładzie wybranych kategorii społecznych* (s.110-137). Łódź: Oficyna Wydawnicza TERCJA.
111. Czernecka, J. (2011). *Wielkomięscy single*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
112. Darrington J., Piercy, K.W., Niehuis, S. (2005). The Social and Cultural Construction of Singlehood among Young, Single Mormons. *The Qualitative Report*, 10,4,639-661.
113. David, D.S., Brannon, R. (1976). *The Forty-nine percent majority: The male sex role*. MA: Addison-Wesley.
114. Davis, I. (1988). Ministry for feeling good. *London Times*, 1, 10.
115. Davis, K. (1984). Wives and Work: The Sex Role Revolution and its Consequences. *Population and Development Review*, 10, 3, 397-417.
116. Deml, S. (2009). *Singles als Thema in der Familiensoziologie Stellenwert, Probleme und unterschiedliche Facetten in der sozialwissenschaftlichen Forschung*. München: Grin Verlag.
117. De Vries, H.H., van Dijck, H.M.L., Kuiper, N.Y. (1994). *Maatschappelijke participatie van alleenstaanden*. (Społeczna partycypacja singli). SWOKA, Instytut Badań Konsumenckich, Raport 143 w Hadze. Leiden: Sinter.
118. DePaulo, B. (2007). *Singled out: How Singles Are Stereotyped, Stigmatized, and Ignored, and Still Live Happily Ever After*. New York: St. Martin`s Griffin.
119. DePaulo, B. (2009). *Single with Attitude. Not Your typical Take on Health and Happiness, Love and Money, Marriage and Friendship*. Lexington, KY: CreateSpace.
120. DePaulo, B. M., Morris, W. L. (2005). Singles in society and in science. *Psychological Inquiry*, 16, 57-83.
121. DePaulo, B.M., Morris W.L. (2006). The Unrecognized Stereotyping and Discrimination Against Singles. *Current Directions in Psychological Science*, 15, 5, 251-254.
122. Deaux, K., Winton, W., Crowley, M., Lewis, L. L. (1985). Level of categorization and content of gender stereotypes. *Social Cognition*, 3, 145-167.
123. Descutner, C.J., Thelen, M.H. (1991). Development and validation of a Fear-of-intimacy Scale. *Psychological Assessment*, 3, 218-225.
124. Deutsch, F.M. (1999). *Halving it all: How equally shared parenting works*. Cambridge: Harvard University Press.
125. Deux, K., Lewis, L.L. (1984). Structure of gender stereotypes : Interrelations among components and gender label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 991-1004.
126. Deux, K., Winton, W., Crowley, M., Lewis, L. (1985). Level of categorization and content of gender stereotypes. *Social Cognition*, 3, 145-167.
127. Devine, P.G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 5-18.

128. Diamant, L., Windholz, G. (1981). Loneliness in college students: Some therapeutic considerations. *Journal of College Student Personal*, 22, 515-522.
129. Dibner, A. S. (1981). Is there a psychology of the rural aged? W: A. Childs, G. Melton (red.), *Rural Psychology* (s.95-112). Boston: Plennar Press.
130. Dickinson, R.L., Beam, L. (1934). *The single woman*. Oxford: William and Wilkins.
131. Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
132. Diener, E., Biswas-Diener, R. (2008). *Happiness: Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth*. Blackwell: Oxford.
133. Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-74.
134. DiTommaso, E., Spinner, B. (1997). Social and emotional loneliness: A re-examination of Weiss' typology of loneliness. *Personality and Individual Differences*, 22, 417-427.
135. Doi, S.C., Thelen, M.H. (1993). The Fear-of-intimacy Scale: Replication and expansion. *Psychological Assessment*, 5, 377-383.
136. Dołęga, Z. (2003). *Samotność młodzieży - analiza teoretyczna i studia empiryczne*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
137. Dołęga Z. (2006). Samotność jako stan psychiczny – samotność jako cecha psychologiczna. W: P. Domeracki, W. Tyburski (red.), *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne* (s.253-276). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
138. Domański, H. (1992). *Zadowolony niewolnik. Stadium nierówności między mężczyznami i kobietami w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
139. Domański, H., Przybysz, D. (2007). *Homogamia małżeńska a hierarchie społeczne*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
140. Donaldson, J.M., Watson, R. (1996). Loneliness in elderly people: an important area for nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 24, 952-959.
141. Doniec, R. (2001). *Rodzina wielkiego miasta. Przemiany społeczno-moralne rodziny w świadomości trzech pokoleń*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
142. Donn, J.E. (2005). *Adult development and well-being of mid-life never married singles*. Rozprawa doktorska. Electronic Thehes and Dissertation Center.
143. Donnelly, D., Burgess, E., Anderson, S., Davis, R, Dillard, J. (2001). Involuntary celibacy: a life course analysis. *The Journal of Sex Research*, 38,2,159-169.
144. Draper, B M. (1995). Prevention of suicide in old age. *The Medical Journal of Australia*, 162, 533-534.
145. Dubas, E. (2000). *Edukacja dorosłych w sytuacji samotności i osamotnienia*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
146. Duncan, G.J., Brooks-Gunn, J. (2000). *Child Development*, 71, 1, 199-196.
147. Dwyer, D. (2005). *Bliskie relacje interpersonalne*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
148. Dyczewski, L. (1994). *Rodzina, społeczeństwo, państwo*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
149. Dykstra, P.A. (1995). Loneliness among the never and formerly Married: The importance of supportive friendship and desire for independence. *Journal of Gerontology: Social Science*, 50, 321-329.

150. Dykstra, P.A., de Jong Gierveld, J. (2004). Gender and marital-history differences in emotional and social loneliness among dutch older adults. *Canadian Journal on Aging*, 23, 141-155.
151. Eagly, A.H. (1987). Sex differences in social behavior: A social role interpretation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
152. Eagly, A.H., Johannesen-Schmidt, M.C., van Englen, M.L. (2003). Transformational, transactional, and laissez-faire leadership styles; A meta-analysis comparing women and men. *Psychological Bulletin*, 129, 4, 569-591.
153. Eagly, A.H., Mladinic, A., Otto, S. (1991). Are women evaluated more favorably than men? An analysis of attitudes, beliefs, and emotions. *Psychology of Women Quarterly*, 15, 2, 203-216.
154. Eagly, A.H., Wood, H. (1999). *The origins of sex differences in human behavior. Evolved dispositions versus social roles. American Psychologist*, , 54, 408-423.
155. Eagly, A., Wood, W. (2013). Feminism and evolutionary psychology: Moving forward. *Sex Roles*, 69, 549-556.
156. Edwards, G.H. (1992). The structure and content of the male gender role stereotype: An exploration of subtypes. *Sex Roles*, 27, 533-551.
157. Edwards, V.J., Spence, J.T. (1987). Gender-related traits, stereotypes and schemata. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 146-154.
158. Eichenbaum, L., Orbach, S. (1987). Separation and intimacy: crucial practice in working with women in therapy. W: S. Ernst, M. Maguire (red.), *Living with the Sphinx - Papers from the Women's Therapy Centre* (s.49-67). London: Women's Press.
159. Ellison, N. B., Steinfield, C., Lampe, C. (2007), The Benefits of Facebook "Friends:" Social Capital and College Students' Use of Online Social Network Sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12: 1143–1168. doi: 10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x
160. Engler, B., Rensin, D. (2013). *Mężczyzna na kozetce. Czego pragnie, co czuje, kogo się boi? [The men on my couch. True stories of sex, love and psychotherapy]* Tłumaczenie: E.Kleszcz. Warszawa: PWN
161. Epley, N., Waytz, A., Akalis, S., Cacioppo, J.T. (2008). When we need a human: Motivational determinants of anthropomorphism. *Social Cognition*, 26, 143-155.
162. Etaugh, C., Birdoes, L.N. (1991). Effects of age, sex and marital status on person perception. *Perceptual and Motor Skills*, 71, 491-497.
163. Etaugh, C., Malstrom, J. (1981). The effect of marital status on person perception. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 801-805.
164. Fecenec, D. (2008). *Wielowymiarowy Kwestionariusz Samooceny MSEI. Polska adaptacja. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
165. Fisher, A.R., Good, G.E. (1997). Men and psychotherapy: An investigation of alexithymia, intimacy, and masculine gender roles. *Psychotherapy*, 34, 2, 160-170.
166. Fisher, H. (2004). *Anatomia miłości*. Tłumaczenie: J. Kubiak. Poznań: Rebis.
167. Fisher, D.T. (2013). Gender roles and pressure to be truthful: The bogus pipeline modifies gender differences in sexual but not non-sexual behavior. *Sex Roles*, 68, 7-8, 401-414
168. Fiske, S.T. (1989). Examining the role of intent: Toward understanding its role in stereotyping and prejudice. W: J.S. Uleman, J.A. Bargh (red.), *Unintended though* (s.253-283). New York: Guilford Press.
169. Flanders, J. (1976). *Practical Psychology*. New York: Harp and Row.

170. Fletcher, G.J.O., Thomas, G. (1996). Close relationships lay theories: their structure and function. W: G.J.O. Fletcher, J. Fitness (red.) *Knowledge structures in close relationships: a social psychological approach* (s.3-24). Mahwah, NJ: Erlbaum.
171. Fong, M., Amatea, E. (1992). Stress and single professional women: An exploration of causal factors. *Journal of Mental Health Counseling*, 14, 1, 20-29.
172. Frable, D.E.S. (1989). Sex typing and gender ideology: Two facets of the individual's gender psychology that go together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 95-108.
173. Frable, D.E.S., Bem, S.L. (1981). If you're gender schematic, all members of the opposite sex look alike. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 459-468.
174. Franklin, C. W. (1984). White racism as the cause of *Black male-Black female* conflict: A critique. *Western Journal of Black Studies*, 15, 139-154.
175. Frazier, P., Arikan, N., Benson, S., Losoff, A., Mauer, S. (1996). Desire for marriage and life satisfaction among unmarried heterosexual adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13, 225-239.
176. Frosh, S. (1989). *Psychoanalysis and Psychology*. Basingstoke: Macmillan.
177. Fuchler, J., Scott, J. (2003). *Sociology*. UK: Oxford University Press.
178. Fujita, F., Diener, E., Sandvik, E. (1991). Gender differences in negative affect and well-being: the case for emotional intensity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 427-434.
179. Funicello, T. (2003). Poverty wears a female face. W: R. Morgan (red.), *Sisterhood is forever* (s. 222-232). New York: Washington Square Press.
180. Gajda, J. (1987). *Samotność i kultura*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
181. Gardner, W.L., Pickett, L.C., Knowles, M. (2005). Social Snacking and Shielding: Using social symbols, selves, and surrogates in the service of belonging needs. W: K. Williams, F.J.P. Forgas, W. von Hippel (red.), *The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, & Bullying* (s. 227-247). New York: Psychology Press.
182. Geary, D.C. (1998). *Male female: The evolution of human sex differences*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
183. Geller, J. (2001). *Here comes the Bride: Women, Weddings, and the Marriage Mystique*. New York: Four Walls Eight Windows.
184. Gergen, K. J. (1982). *Toward transformation in social knowledge*. New York: Springer-Verlag.
185. Gergen, K. J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*, 40, 3, 266-275.
186. Gergen, K. J., Gergen, M. M. (2004). *Social Construction: Entering the dialogue*. Chagrin Falls, OH: Taos Institute Publications.
187. Gerstel, N., Gallagher, S.K. (2001). Men's caregiving: Gender and the contingent character of care. *Gender and Society*, 15, 2, 197-217.
188. Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
189. Giddens, A. (2006). *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*. Tłumaczenie: A. Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
190. Giles, D.C. (2002). Parasocial interaction: A review of the literature and a model for future research. *Media Psychology*, 4, 279-305.

191. Gilman, R., Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 311–319.
192. Giryński, A., (2004). Poczucie samotności dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w zależności od postaw rodzicielskich. *Szkola Specjalna*, 1, 3-18.
193. Goffman, E. (1963/2005). *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*. Tłumaczenie: A. Dzierżyński, J. Tokarska-Bakir. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
194. Goldberg, S. (2000). *Attachment and Development*. London: Arnold.
195. Googins, B., Burden, D. (1987). Vulnerability of working parents: Balancing work and home roles. *Social Work*, 32,4, 295-299.
196. Gormally, J. (1982). Evaluation of assertiveness: Effects of gender, rater involvement, and level of assertion. *Behavior Therapy*, 13, 219-225.
197. Gotesky, R. (1965). Aloneness, loneliness, isolation, solitude. W: J.M. Edie (red.) (1965), *An invitation to phenomenology* (s.211-239). Chicago: Quadrangle Books.
198. Górniak, J. (2000). *My i nasze pieniądze. Studium postaw wobec pieniądza*. Kraków: Aureus.
199. Grabowska, M. (2011). Seksualność we wczesnej, średniej i późnej dorosłości. Wybrane uwarunkowania. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
200. Grbich, C.F. (1987). Primary Caregiver Fathers - A Role Study: Some Preliminary Findings. *Australian Journal of Sex, Marriage and Family*, 8, 1, 17-26.
201. Gregor, T. (1985). *Anxious pleasures. The sexual lives of an Amazonian people*. Chicago: University of Chicago Press.
202. Gruter, M., Masters, R.D. (1986). Ostracism as a social and biological phenomenon: An introduction. *Ethology and Sociobiology*, 7, 149-158.
203. Haddock, G., Zanna, M.P. (1994). Preferring „housewives” to „feminists”. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 1, 25-52.
204. Hahn, B. (1993). Marital status and women's health: The effect of economic marital acquisitions. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 495-504.
205. Haley, S. (2000). The Future of the Family in North America. *Futures*, 32,8, 777-782.
206. Hall, R, Ogden, P., Hill, C. (1999). Living Alone: Evidence from England and Wales and France for the last two decades. W: S. McRea (red.), *Changing Britain: Families and Households in the 1990s* (s.265-296). Oxford: Oxford University Press.
207. Hamilton, D.L. (1979). A cognitive-attributional analysis of stereotyping. *Advances in Experimental Social Psychology*, 12, 53-84.
208. Hanson, J. (2007). *24/7 How cell phones and the Internet change the way we live, work, and play*. Westport: Praeger Publishers.
209. Haring, M. J., Okun, M. A., Stock, W. A. (1984). A quantitative synthesis of literature on work status and subjective well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 25, 316-324.
210. Haring-Hidore, M., Stock W.A., Okun, M.S., Witter, R.A. (1985). Marital Status and Subjective Well-Being: A Research Synthesis. *Journal of Marriage and Family*, 47,4, 947-953.
211. Hattie, J. (1979). Stability of results across many studies: Sex differences on the Personal Orientation Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 43, 627-662.

212. Hawkley, L. C., Cacioppo, J. T. (2010) Loneliness Matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine*, 40, 2, 218.
213. Hazan, C., Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
214. Häussermann, H., Siebel, W. (2000). *Soziologie des Wohnens. Eine Einführung in Wandel und Ausdifferenzierung des Wohnens*. Weinheim: Juventa.
215. Henson, K.D., Rogers, J. (2001). "Why Marcia you've changed!" Male clerical temporary workers masculinity in a feminized occupation. *Gender and Society*, 15, 2, 218-238.
216. Hertel, J., Schütz, A., DePaulo, B.M., Morris, W.L., Stucke, T.S. (2007). She's single, so what? How are singles perceived compared with people who are married? *Zeitschrift für Familienforschung*, 2, 139-158.
217. Hilis, M. (1936/2008). *Rozkoszne życie w pojedynkę*. Tłumaczenie: E. Godycka. Warszawa: Wydawnictwo Prószyński i S-ka.
218. Hirshl, T.A., Altobelli, J., Rank, M.R. (2003). Does Marriage Increase the Odds of Affluence? Exploring the Life Course Probabilities. *Journal of Marriage and Family*, 65, 927-938. Doi: 10.1111/j.1741-3737.2003.00927.x
219. Hradil, S. (1995). *Die „Single-Gesellschaft“*. München: C.H. Beck.
220. Hradil, S. (2003). Vom Leitbild zum "Leidbild". Singles, ihre veränderte Wahrnehmung und der "Wandel des Wertewandels". *Zeitschrift für Familienforschung*, 15, 38-54.
221. Hollandsworth, J. G., Walls, K. E. (1977). Sex differences in assertive behavior: An empirical investigation. *Journal of Counseling Psychology*, 24, 217-222
222. Hollis, M. (1936). *Live alone and like it*. Philadelphia. PA: Temple University Press.
223. Hoffman, C., Hurst, N. (1990). Gender stereotypes: perception or rationalization? *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 2, 197-208.
224. Höpflinger, F. (1989). Wandlungen im Lebenslauf junger Frauen – eine stille Revolution? W: F. Höpflinger, D. Erni-Schneuwly (red.), *Weichenstellungen. Lebensformen im Wandel und Lebenslage junger Frauen* (s.37-72). Bern: Haupt Verlag.
225. Hooghe, M., Vanhoutte, B. (2011). Subjective Well-Being and Social Capital in Belgian Communities. The Impact of Community Characteristics on Subjective Well-Being Indicators in Belgium. *Social Indicators Research*, 100,1, 17-36.
226. Hoorn, W., D., Van, (2000). Glad to live alone or happier together. *Monthly Bulletin of Population Statistics*, 16-23.
227. Horowitz, L. M., French, R. (1979). Interpersonal problems of people who describe themselves as lonely. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47, 762-764.
228. Imieliński, K. (1986). *Zarys seksuologii i seksiatrii*. Warszawa: PZWL.
229. Izdebski, Z. (2010). *Ryzykowana dekada. Seksualność Polaków w dobie HIV/AIDS. Studium porównawcze 1997-2001-2005*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego
230. Izdebski, Z. (2012). *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
231. Izdebski, Z., Ostrowska, A. (2003). *Seks po polsku*. Warszawa: MUZA SA.

232. Janicka, I. (2002). Przeobrażenia współczesnego małżeństwa. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Psychologica*, 6, 3, 285-307.
233. Janicka, I. (2008). Konflikt w relacji rodzina-praca a jakość życia jednostki. W: L. Golińska, B. Dudka (red.), *Rodzina i praca z perspektywy wyzwań i zagrożeń* (419-430). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
234. Janicka, I. (2012). Poczucie dobrostanu u osób poślubionych, kohabitujących i singli. W: T. Rostowska, A. Lewandowska-Walter (red.), *Małżeństwo i rodzicielstwo a zdrowie* (s.26-53). Toruń: Wydawnictwo A. Marszałek.
235. Janicka, I. (2014). Małżeństwo dwóch karier – wyzwaniem czy obciążeniem? W: I. Janicka, M. Znajmiecka-Sikora (red.), *Rodzina i kariera. Równoważenie czy konflikt ról?* (s.51-68). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
236. Janicka, I. (2015). Sense of security in single women and women in lasting relationships. *Health Psychology Report*, 3, 2, 158-166.
237. Januszewski, A. (2011). Modele równań strukturalnych w metodologii badań psychologicznych. Problematyka przyczynowości w modelach strukturalnych i dopuszczalność modeli. *Studia z Psychologii w KUL*, 17, 213-245.
238. Jamieson L., Anderson M., McCrone D., Bechhofer F., Stewart R., Li Y. (2002). Cohabitation and Commitment: partnership plans of young men and women. *The Sociological Review*, 50,3,356-377.
239. Jarymowicz, M. (2000). Psychologia tożsamości. W: J. Strelau (red.), *Psychologia*. Podręcznik akademicki (T. 3, s. 107-125). Gdańsk: GWP.
240. Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. UK: Routledge.
241. Johnson D.P., Mullins L.C. (1987). Growing old and lonely in different societies. Toward a comparative perspective. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 2, 3, 257-275.
242. Johnson, L.B., Staples, R. (2005). *Black Families at the Crossroads: Challenges and prospects*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
243. Johnstone, M., Eklund, S.J. (1984). Life-adjustment of the never-married: A review with implications for counseling. *Journal of Counseling and Development*, 63, 4, 230-236
244. Jonason, P.K., Webster, G.D., Lindsey, A.E. (2008). Solutions to the problem of diminished social interaction. *Evolutionary Psychology*, 6,4,637-651.
245. Jones, W. H. (1982). Loneliness and social behavior. W: L. A. Peplau, D. Perlman (red.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (s. 238-252). New York: John Wiley & Sons.
246. Jones, W.H., Freemon, J.R., Goswick, R.A. (1981). The persistence of loneliness: Self and other rejection. *Journal of Personality*, 49, 27-48.
247. Jong-Gierveld, J., de, (1987). Developing and testing a model of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53,1,119-128.
248. Jong-Gierveld, J., de, Aalberts, M. (1980). Singlehood. A creative or a lonely experience? *Journal of Family and Economics Issues*, 3, 3, 350-368.
249. Jong-Gierveld, J., de, Raadschelders, J. (1982). Types of loneliness. W: L.A. Peplau, D. Perlman (red.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (s. 105-119). New York: John Wiley and Sons.

250. Juska, J. (2003). *A Round-Heeled Woman: My Late-Life Adventures in Sex and Romance*. USA: Villard Books.
251. Jylhä, M., Jokela, J. (1990). Individual experiences as cultural - a cross-cultural study on loneliness among the elderly. *Ageing and Society*, 10, 295-315.
252. Kanning, U.W. (2006). Development and validation of a german-language version of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ). *European Journal of Psychological Assessment*, 22,1, 43-51.
253. Kalliopuska, M., Laitinen, M. (1987). Testing loneliness on the differential loneliness scale. *Psychological Reports*, 60, 15-18.
254. Kasprzak, E. (2010) Perceived social support and life-satisfaction. *Polish Psychological Bulletin*, 41, 4, 144-154.
255. Keizer, R., Dykstra, P.A., Poortman, A.R. (2010). Life outcomes of childless men and fathers. *European Sociological Review*, 26, 1, 1-15.
256. Keith, P.M. (1985). Work, Retirement, and Well-Being Among Unmarried Men and Women. *The Gerontologist*, 25, 4, 410-416.
257. Kessler, R. C., Essex, M. (1982). Marital status and depression: The importance of coping resources. *Social Forces*, 61, 484-507.
258. Kessler, S.J., McKenna, W. (1985). *Gender: An ethnomethodological approach*. Chicago: University of Chicago Press.
259. Kirkpatrick, L.A., Hazan, C. (1994). Attachment styles and close relationships: A four-year prospective study. *Personal Relationships*, 1, 123-142.
260. Kiselica, M.S., Englar-Carlson, M. (2010). Identifying, affirming, and building upon male strengths: the positive psychology/positive masculinity model of psychotherapy with boys and men. *Psychotherapy Theory, Research, Practice, Training*, 47, 3, 276-287.
261. Kite, M.E. (2001). Changing times, changing gender roles: Who do we want women and men to be? W: Unger, K.R. (red.), *Handbook of psychology of women and gender* (s. 215-227). New Jersey: John Wiley & Sons.
262. Kite, M.E., Deux, K. (1986). Gender versus category clustering in free recall: A test of gender schema theory. *Representative Research in Social Psychology*, 16, 38-43.
263. Klaus, D., Hersen, M., Bellack, A.B. (1977). Survey of dating habits of male and female college students: a necessary precursor to measurement and modification. *Journal of Clinical Psychology*, 2, 369-375.
264. Kmiecik-Baran, K. (1988). Poczucie osamotnienia – charakterystyka zjawiska. *Przegląd Psychologiczny*, 4, 1079-1097.
265. Knußmann, C. (2007). *Deutschland – Die Single-Gesellschaft?* München: Grin Verlag.
266. Knox, D., Vail-Smith, K., Zusman, M. (2007). The lonely college male. *International Journal of Men's Health*, 6, 273-79.
267. Kocik, L. (2002). *Wzory małżeństwa i rodziny. Od tradycyjnej jednorodności do współczesnych skrajności*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
268. Kohlberg, L. (1966). A cognitive-developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes. W: E. Maccoby (red.), *The development of sex differences* (s.82-172). Stanford, CA: Stanford University Press.

269. Kong, F., You, X. (2013). Loneliness and self-esteem as mediators between social support and life satisfaction in late adolescence. *Social Indicators Research*, 110, 271–279.
270. Koropeckyj-Cox, T. (2005). Singles, Society, and Science: Sociological Perspectives. *Psychological Inquiry*, 16, 2,3, 91-97.
271. Kozak, S. (2009). *Patologie w środowisku pracy. Zapobieganie i leczenie*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
272. Kozielecki, J. (1988). *O człowieku wielowymiarowym. Eseje psychologiczne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
273. Kozłowski, W. (1996). Samotność i osamotnienie. *Nowa Szkoła*, 5, 19-21.
274. Kranichfeld, M.L. (1987). Rethinking family power. *Journal of Family Issues*, 8,1, 42-56.
275. Parsons, T. (1955). The American family: its relations to personality and the social structure. W: T. Parsons, R.F. Bales (red.), *Family, socialization and interaction process* (s.3-34). Glencoe, IL: The Free Press.
276. Kraut, R., Olson, J., Banaji, M., Bruckman, A., Cohen, J., Couper, M. (2004). Psychological research online. Report of board of scientific affairs' advisory group on the conduct of research on the internet. *American Psychologist*, 59, 2, 105-117.
277. Krueger, J., Heckhausen, J., Hundertmarkt, J. (1995). Perceiving middle-aged adults: Effects of stereotype-congruent and incongruent information. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 50, 82-93.
278. Kuczyńska, A. (1992). *Inwentarz do oceny płci psychologicznej. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
279. Kuczyńska, A. (1992a). Przygotowanie do życia w ujęciu Sandry Lipsitz Bem. W: M. Dąbek (red.), *Wybrane aspekty psychologicznej problematyki przygotowania do życia* (s.43-49). Wrocław: Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego.
280. Kuczyńska, A. (1998). *Sposób na bliski związek. Zachowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymania więzi w bliskich związkach*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
281. Kuczyńska, A. (2002). Płeć psychologiczna idealnego i rzeczywistego partnera życiowego oraz jej wpływ na jakość realnie tworzonych związków. *Przegląd Psychologiczny*, 45, 4, 389-399.
282. Kuczyńska, A. (2002a). Płeć w trzech wymiarach. W: A. Kuczyńska (red.), *Przegląd Zrozumieć płęć. Studia interdyscyplinarne* (s.7-30). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
283. Kuhn, M. (1955). How mates are sorted. W: H. Becker, R. Hill (red.), *Family, Marriage and Parenthood*. (s. 257- 261). Boston: DC Heath.
284. Kuhn, D., Nash, S.C., Brucken, L. (1978). Sex role concepts of two- and three-year-olds. *Child Development*, 49, 445-451.
285. Küpper, B. (2002). *Sind Singles anders als die anderen? Ein Vergleich von Singles und Paaren*. Göttingen: Hogrefe.
286. Kwak, A. (1994). *Rodzina i jej przemiany*. Warszawa: Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytet Warszawski.
287. Kwak, A. (1995). Niezamężna kohabitacja jako zjawisko społeczne. *Studia Socjologiczne*, 3-4, 141-156.
288. Kwiatkowska, A. (1999). Siła tradycji i pokusa zmiany, czyli o stereotypach płciowych. W: J. Miluska, P. Boski (red.), *Męskość – kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej* (s.143-173). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.

289. Kwiatkowska, A. Nowakowska, A. (2006). *Mężczyzna polski. Psychospołeczne czynniki warunkujące pełnienie ról zawodowych i rodzinnych*. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku.
290. Lamm, H., Stephan, E. (1986). Zur Messung von Einsamkeit: Entwicklung einer deutschen Fassung der Fragebogens von Russell und Peplau. *Psychologie und Praxis Zeitschrift für Arbeits- u. Organisationspsychologie*, 30, 30, 4, 132-134.
291. Lamm, H., Stephan, E. (1987). Loneliness among German university students: some correlates. *Social Behavior and Personality*, 15, 2, 161-164.
292. Larsen, R., Zuzanek, J., Mannell, R. (1985). Being alone versus being with people: disengagement in the daily experience of older adults. *Journal of Gerontology*, 40, 375-381.
293. Leary, M.R., Baumeister, R.F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. *Advances in Experimental Social Psychology*, 32, 1-62.
294. Leary, M.R., Tambor, E.S., Terdal, S.K., Downs, D.L. (1999). Self-esteem as an interpersonal monitor: the sociometer hypothesis. W: R.F. Baumeister (red.), *The self in social psychology* (s.87-104). Philadelphia: Psychology Press.
295. Lee, S. (1998). Marital Status, Gender, and Subjective Quality of Life in Korea. *Development and Society*, 27,2, 35-49.
296. Leiderman, P. (1969). Loneliness: a psychodynamic interpretation. *International Psychiatric Children*, 6, 155-174.
297. Levant, R.F., Hirsh, L.S., Celentano, E., Cozza, T.M., Hill, S., MacEachern, M., Marty, N., Achmedeker, J. (1992). The male role: An investigation of norms and stereotypes. *Journal of Mental Health Counseling*, 14, 325-337.
298. Lewin, K. (1951). *Field theory in social science*. New York: Harper.
299. Lewin, M. (1984). Psychology measures femininity and masculinity. W: M. Lewin (red.), *In the shadow of the past: psychology portrays the sexes* (s. 179-204). New York: Columbia University Press.
300. Lewis, K. G. (1994). Heterosexual women through the life cycle. W: M. Mirkin (red.), *Women in context: Toward a feminist reconstruction of psychotherapy* (s. 170-187). New York: Guilford.
301. Lewis, K.G. (2001). *With or without a men: Single women taking control of their lives*. Palo Alto, CA: Bull Publishing Company.
302. Lewis, K.G., Moon, S. (1997). Always single and single again women: A qualitative study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23, 2, 115-134.
303. Lewis, M. (2005). *Unilever Family Report 2005: Home Alone?* London: IPPR dla Unilever.
304. Lewis, V.G., Borders, L.D. (1995). Life satisfaction of single middle-aged professional women. *Journal of Counseling and Development*, 74, 94-100.
305. Lichter, D.T., Crowley, M.L. (2002). Poverty in America: beyond welfare reform. *Population Bulletin*, 57, 2, 3-36.
306. Lipton, D. N., Nelson, R. O. (1980). The contribution of initiation behavior to dating frequency. *Behavior Therapy*, 11, 59-67.
307. Lopata, H. (1969). Loneliness: Forms and components. *Social Problems*, 17, 248-261.
308. Maccoby, E.E. (1988). Gender as a social category. *Developmental Psychology*, 24, 755-765.

309. Macklin, E. (1987). Nontraditional Family Forms. W: M. Sussman, S. Steinmetz (red.), *Handbook of Marriage and the Family* (s.310-312). New York: Plenum Press.
310. Mahoney, S. (2006). The secret lives of single women—lifestyles, dating and romance: A study of midlife singles. *AARP: The Magazine*, 5-6, 62–69.
311. Mandal, E. (1991). Wyjaśnianie przyczyn sukcesów i niepowodzeń zawodowych doświadczanych przez kobiety i mężczyzn. *Przegląd Psychologiczny*, 4, 637-646.
312. Mandal, E. (1992). Wzorce socjalizacji płci a wyjaśnianie przyczyn sukcesu i niepowodzenia zawodowego. *Psychologia Wychowawcza*, 4, 219-227.
313. Mandal, E. (1998). Stereotypy ojca i matki u dzieci w różnym wieku. *Psychologia Wychowawcza*, 4, 333-339.
314. Mandal, E. (1999). Pomaganie innym w wolontariacie – efekt płci i tożsamości płciowej. *Psychologia Wychowawcza*, 5, 412-422.
315. Mandal, E. (2003). *Kobiecość i męskość*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
316. Mandal, E. (2003a). Jakość życia a sukces. Fenomen lęku przed sukcesem u kobiet i mężczyzn. *Psychologia Jakości Życia*, 2, 1, 71-88.
317. Mandal, E. (2004). *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Wyd. II, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
318. Mandal, E. (2005). Poczucie jakości życia w małżeństwie kobiet i mężczyzn. W: A. Bańka (red.), *Psychologia jakości życia* (s.151-165). Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura.
319. Mandal, E. (2005a). Kobiecość i męskość w psychologii. W: A. Barska, E. Mandal (red.), *Tożsamość społeczno-kulturowa płci* (s.29-45). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
320. Mandal, E. (2007). Kobiety i mężczyźni a praca zawodowa. W: E. Mandal (red.), *W kręgu gender* (s.79-92). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
321. Mandal, E. (2007a). Kobiety i mężczyźni a władza w organizacji. W: Z. Ratajczak (red.), *Psychologia wobec dylematów współczesności* (s.79-92). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
322. Mandal, E. (2012). Masculinity and femininity as categories and constructs present in everyday life. An introduction. W: E. Mandal (red.), *Masculinity and femininity in everyday life* (s.7-10). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
323. Mandal, E., Gawor, A., Buczny, J. (2012). The stereotypes of man and woman in Poland – content and factor structures. W: E. Mandal (red.), *Masculinity and femininity in everyday life* (s.11-32). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
324. Marceon, A., Brumagne, M. (1985). Loneliness among children and young adolescents. *Developmental Psychology*, 21, 1025-1031.
325. Marcus, H., Zajonc, R.B. (1985). The cognitive perspective in social psychology. W: Lindzey, G., Aronson, E. (red.), *Handbook of social psychology* (t.1., s.137-230). New York: Random House.
326. Marshall, W.L. (1989). Intimacy, loneliness and sexual offenders. *Behavior Research and Therapy*, 27, 5, 491-504.
327. Masahiro, Y. (1999). *The Age of Parasite Singles*, Tokyo: Chikuma Shinsho.
328. Matlin, M. (1996). *The Psychology of Women*. New York: Harcourt Brace College Publishers.

329. Mazur, R. (1973/2000). *The New Intimacy. Open-Ended Marriage and Alternative Lifestyles*. Lincoln, NE: toExce Press.
330. McGraw, J. (1991). Samotność a K. Dąbrowskiego teoria dezintegracji pozytywnej – perspektywa interdyscyplinarna. W: B. Hołyst (red.), *Człowiek w sytuacji trudnej*. Warszawa: Wydawnictwo PTHP.
331. McKeenzie-Mohr, D., Zanna, M.P. (1990). Treating women as sexual objects look to the (gender schematic) male who has viewed pornography. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 2, 286-308.
332. McKenna, K. Y. A., Bargh, J. A. (1998). Coming out in the age of the Internet: Identity “demarginalization” through virtual group anticipation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 681–694.
333. McLanahan, S., Booth, K. (1989). Mother-only families: problems, prospect, and politics. *Journal of Marriage and Family*, 51, 557-580.
334. McNamee, S., Gergen, K. (1999). *Relational Responsibility: Resources for Suitable Dialogue*. Thousand Oaks, SA: Sage.
335. McQuillan, J., Greil, L.A., Shreffler, K.M., Wonch-Hill, P.A., Gentzier, K.C., Hathcoat, J.D. (2012). Does the reason matter? Variations in childless concerns among U.S. women. *Journal of Marriage and Family*, 74, 5, 1166-1181.
336. Melosik, Z. (2006). *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*. Kraków: Impuls Oficyna Wydawnicza
337. Mijuskovic, B. (1983). Loneliness and hostility. Psychology. *Quarterly Journal of Human Behaviour*, 20, 2, 11-19.
338. Moore, W., Schultz, N. (1983). Loneliness at adolescence: correlates, attributions and coping. *Journal of Youth and Adolescence*, 12, 2, 95-100.
339. Morawetz, D. (1977). Income distribution and self-rated happiness: some empirical evidence. *The Economical Journal*, 87, 511-522.
340. Moustakas, C. (1961). *Loneliness and love*. New York: Prentice Hall.
341. Mulder, C.H. (2003). The Effects of Singlehood and Cohabitation on the Transition to Parenthood in the Netherlands. *Journal of Family Issues*, 24, 3, 291-313.
342. Murphy, M., Glaser, K., Grundy, E. (1997). Marital status and long-term illness in Great Britain. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 156-164.
343. Neiss, M.B., Sedikides, C., Stevenson, J. (2006). Genetic influences on level and stability of self-esteem. *Self and Identity*, 5, 247–266.
344. Norsigian, J. (2003). The Boston’s Women’s Health Book Collective. Women’s health activism overview. W: R. Morgan (red.), *Sisterhood is forever* (s. 269-284). New York: Washington Square Press.
345. Nosek, B.A., Banaji, M.R., Greenwald, A.G. (2002). Math=Male, Me=Female, Therefore Math ≠ Me. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1, 44-59.
346. O’Brien, E. J., Epstein, S. (1988). *The Multidimensional Self-Esteem Inventory (MSEI): Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
347. O’Neil, J. M. (2008). Summarizing 25 years of research on men’s gender role conflict using the gender role conflict scale: New research paradigms and clinical implications. *The Counseling Psychologist*, 36, 3, 358–445.

348. Ochnik, D. (2012). Znaczenie i problemy definicyjne pojęcia „singiel” w naukach społecznych. [The conceptual and definition problems of the ‘single’ notion in the social science.] *Studia Psychologiczne*, 50,1,63-74.
349. Ochnik, D. (2012a). Przedsiębiorczość i wartości cenione w pracy a płęć psychologiczna. W: Z. Ratajczak (red.), *Przedsiębiorczość. Źródła i uwarunkowania* (s.82-105). Warszawa: Wydawnictwo Difin.
350. Ochnik, D., Rosmus, R., Pawlak, A. (2012). The life quality determinants among elderly women. 26th Conference of the EHPS: Resilience and Health, The European Health Psychology Society (EHPS), *Psychology & Health*, 27,S1, 294-295.
351. Ogburn, W.F., Nimkoff, M Nave-Herz, R. (1997). Pluralisierung familialer Lebensformen – ein Konstrukt der Wissenschaft? W: L.A. Vascovics (red.), *Familienleitbilder und Familienrealitäten* (s. 36-49). Opladen: Leske + Budrich.
352. Ogburn, W.F., Nimkoff, M.F. (1955). *Technology and changing Family*. Cambridge: Massachusetts.
353. Olsen, R.B., Olsen, J., Gunner-Svensson, F., Waldstrom, B. (1991). Social networks and longevity: a 14 year follow-up study among elderly in Denmark. *Social Science and Medicine*, 33, 1189-1195.
354. Orlofsky, J. L. (1982). Psychological androgyny, sex-typing, and sex-role ideology as predictors of male-female interpersonal attraction. *Sex Roles*, 8, 10, 1057-1073.
355. Orlofsky, J.L., O’Heron, C.A (1987). Stereotypic and nonstereotypic sex role trait and behavior orientations: Implications for personal adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 5, 1034-1042.
356. Ostruch-Kamińska, J. (2011). *Rodzina partnerska jako relacja współzależnych podmiotów. Studium socjopedagogiczne narracji rodziców przeciążonych rolami*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
357. Oudijk, C. (1983). *Social atlas van de vrouw*. Hague: Staatsuitgeverij.
358. Pahl, R.E., Spencer L. (2004). Personal Communities: not simply families of 'fate' or 'choice'. *Current Sociology*, 52, 199-221.
359. Palus, K. (2010). *Wybrane psychologiczne uwarunkowania braku partnera w okresie wczesnej dorosłości* Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM.
360. Papież, J. (2005). Samotność młodzieży jako syndrom wykluczenia społecznego. W: T. Sołtysiak (red.), *Zagrożenia w wychowaniu i socjalizacji młodzieży oraz możliwości ich przezwyciężania* (s.87-100). Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
361. Paprzycka, E. (2006). Życie w pojedynkę kobiet w kontekście relacji damsko-męskich. *Rocznik Lubuski*, 32, 2, 51-60.
362. Paprzycka, E. (2008). *Kobiety żyjące w pojedynkę. Między wyborem a przymusem*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
363. Pavot, W., Diener, E. (1993/2009). Review of the Satisfaction With Life Scale. W: Diener, E. (red.), *Assesing well-being: the collected works of Ed Diener* (s.101 -117). AK Houten Netherlands: Springer Science+Business.
364. Pawlina, K. (1998). *Młodzież przełomu wieków*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek.
365. Pawłowska, R., Jundziłł, E. (2000). *Pedagogika człowieka samotnego*. Gdańsk: Wydawnictwo Uczelniane Gdańskiej Wyższej szkoły Humanistycznej.
366. Payne, T.J., Connor, J.M., Colletti, G. (1987). Gender-based schematic processing: An empirical investigation and reevaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 937-945.

367. Pavlova, M.A., Weber, S., Simoes, E., Sokolov, A.N. (2014). Gender stereotype susceptibility. *PLoS ONE*, 9, 12, 1-13.
368. Peplau, H. (1955). Loneliness, isolation, solitude. *American Journal of Nursing*, 55, 12, 1476-1481.
369. Peplau, L. (1985). Loneliness Research: Basic Concepts and Findings. W: I.G. Sarason, B.R. Sarason (red.), *Social Support: Theory, Research and Applications* (s. 269-286). Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
370. Peplau, L.A., Gordon, S.L. (1985). Women and men in love: Gender differences in close heterosexual relationships. W: V.E. O'Leary, R.K. Unger, B.S. Wallston (red.), *Women, gender, and social psychology* (s. 257-291). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
371. Peplau, L., Perlman, D. (1982). *Loneliness. A source book of current theory, research and therapy*. New York: John Wiley and Sons.
372. Peplau, L.A., Hill, C.T., Rubin, Z. (1993). Sex role attitudes in dating and marriage: a 15-year follow-up of the Boston couples study. *Journal of Social Issues*, 49, 3, 31-52.
373. Perlman, D. (2004). European and Canadian studies of loneliness among seniors. *Canadian Journal of Aging*, 23,2, 181,188.
374. Perlman, D., Gerson, A.C., Spinner, B. (1978). Loneliness among senior citizens: An empirical report. *Essence*, 2, 4, 239-248.
375. Philips, S.D., Imhoff, A.R. (1997). Women and career development: A decade of research. *Annual Review of Psychology*, 48, 31-59.
376. Piekut – Burzyńska, S. (2010). Emigracja zarobkowa rodziców a zaburzenia w funkcjonowaniu dzieci. W: I. Janicka (red.), *Rodzice i dzieci w różnych systemach rodzinnych* (49-56). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
377. Plopa, M. (2002). Doświadczenie intymności a satysfakcja z małżeństwa. *Małżeństwo i Rodzina*, 3, 22-26.
378. Plopa, M. (2008). *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
379. Popiołek, K. (2010). Percepcja czasu - czas codzienny i czas życia. W: K. Popiołek, A. Chudzicka – Czupała (red.), *Czas w życiu człowieka* (s.86-100). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
380. Popiołek, K., Chudzicka – Czupała, A. (2010). Percepcja czasu a transgresja i aktywność ludzi starszych. W: K. Popiołek, A. Chudzicka – Czupała (red.), *Czas w życiu człowieka* (s.362-374). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
381. Popiołek, K., Wojtyna, E. (2011). Przeżyć pomiędzy młotem a kowadłem. Osobowościowe i psychospołeczne predykatory konfliktu praca-dom i dom-praca w grupie zawodowej pielęgniarek. *Czasopismo Psychologiczne*, 17, 1, 97-106.
382. Prior, P.M., Hayes, B.C. (2003). The Relationship Between Marital Status and Health. An Empirical Investigation of Differences in Bed Occupancy Within Health and Social Care Facilities in Britain, 1921-1991. *Journal of Family Issues*, 24,1, 124-148.
383. Przetacznik-Gierowska, M., Tyszkowa, M. (1996). *Psychologia rozwoju człowieka*. T. 1. Warszawa: PWN.
384. Rapoport, A. (1975). Aging-environmental theory. A summary. W: P. Windley, T. Byerts, F. Ernst (red.), *Theory development in environment and aging* (s.263-281). Waszyngton, DC: Gerontological Society.
385. Regan, P.C. (2008). *The mating game: a primer on love, sex, and marriage*. Thousand Oaks, CA: Sage.
386. Regan, P. C. (2011). *Close relationships*. New York: Routledge.

- 387.Regan, P.C., Anguiano, C. (2010). Romanticism as a function of age, sex, and ethnicity. *Psychological Reports, 107*, 3, 972-976.
- 388.Reilly, L. (1996). *Women Living Single Thirty Women Share Their Stories of Navigating Through a Married World*. Boston, MA: Faber and Faber.
- 389.Reis, H. X, Wheeler, L., Spiegel, N., Kernis, M. H., Nezlek, J., Perri, M. (1982). Physical attractiveness in social interaction: Why does appearance affect social experience? *Journal of Personality and Social Psychology, 43*, 979-996.
- 390.Rembowski, J. (1991). Psychologiczne badania nad samotnością. *Psychologia wychowawcza, 5*, 409-418.
- 391.Rembowski, J. (1992). *Samotność*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- 392.Reynolds, J. (2008). *The Single Woman: A Discursive Investigation*. UK: Routledge.
- 393.Reynolds, J., Taylor, S. (2005). Narrating singleness: Life stories and deficit identities. *Narrative Inquiry, 15*, 2, 197-215.
- 394.Reynolds, J., Wetherell, M. (2003). The discursive climate of singleness: the consequences for women's negotiation of a single identity. *Feminism and Psychology, 13*, 4, 489-510.
- 395.Reynolds, J., Wetherell, M., Taylor, S. (2007). Choice and chance: negotiating agency in narratives of singleness. *The Sociological review, 55*, 2, 331-351.
- 396.Riley M. W., Riley J. W. (1994). Structural lag: Past and future. W: M.W. Riley, R.L. Kahn, A. Foner (red.), *Age and structural lag* (s.15-36), New York: John Wiley & Sons.
- 397.Riger, S. (1992). Epistemological debates, feminist voice: Science, social values, and the study of women. *American Psychologist, 47*, 730-740.
- 398.Roelfs, D.J., Shor, E., Kalish, R., Yogeve, T. (2011). The rising relative risk of mortality for singles: meta-analysis and meta-regression. *American Journal of Epidemiology, 174*, 4, 379-389. doi: 10.1093/aje/kwr111
- 399.Rokach, A. (1989). Antecedents of loneliness. *The Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied, 120*, 4, 369-384.
- 400.Rokach, A. (1998). The relation of cultural background to the causes of loneliness. *Journal of Social and Clinic Psychology, 17*, 1, 75-88.
- 401.Rokach, A. (2000). Terminal illness and coping with loneliness. *The Journal of Psychology, 134*, 3, 283-296.
- 402.Rokach, A. (2000a). Loneliness and the life cycle. *Psychological Reports, 86*, 629-642.
- 403.Rokach, A. (2011). Loneliness and life: From beginning to end. W: S.J. Bevinn (red.), *Psychology of loneliness* (s. 69-88). New York: Nova Science Publisher, Inc.
- 404.Rokach, A., Brock, H. (1997). Loneliness: A multidimensional experience. *A Journal of Human Behaviour, 43*, 1, 109.
- 405.Rokach, A., Brock, H. (1998). Coping with loneliness. *Journal of Psychology, 132*, 1, 107-127.
- 406.Rokach, A., Neto, F. (2006). Age, culture, and coping with loneliness. *Psychology and Education: An Interdisciplinary Journal, 35*, 2, 1-21.
- 407.Roseneil, S. (2007). *Sociability, Sexuality, Self: Relationality and Individualization*. London: Routledge.
- 408.Roseneil, S. Budgeon, S. (2004). Cultures of Intimacy and Care Beyond 'the Family': Personal Life and Social Change in the Early 21st Century. *Current Sociology, 52*, 135-159.

409. Rosenmayr, L., Kolland, F. (1997). Mein „Sinn“ ist nicht dein „Sinn“. Verbindlichkeit oder Vielfalt – Mehrere Wege im Singletum. W: U. Beck (red.), *Kinder der Freiheit. Auflage III* (s. 256-287). Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
410. Rostowski, J. (2003). Style przywiązania a kształtowanie się związków interpersonalnych w rodzinie. W: I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny* (s.19-31). Łódź: Uniwersytet Łódzki.
411. Rostowska, T. (2008). *Małżeństwo, rodzina, praca a jakość życia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
412. Rothbart, J., John, O.P. (1985). Social categorization and behavioral episodes: A cognitive analysis of the effects of intergroup contact. *Journal of Social Issues*, 41, 81-104.
413. Rurawski, J. (1988). Presja społeczna a samotność. W: M. Szyszkowska (red.), *Samotność i osamotnienie*. (s.19-38). Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
414. Russell, G. (1983). *The Changing Role of Fathers?* Queensland University Press, St. Lucia, Queensland.
415. Russell, D. (1996). UCLA Loneliness Scale (version 3): reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 66, 1, 20-40.
416. Russell, D., Peplau L.A., Cutrona C.E. (1980). The Revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 3, 472-480.
417. Ruszkiewicz, D. (2008). *Życie w pojedynkę – ucieczka od rodziny czy znak naszych czasów?* Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej.
418. Sadler, W., Johnson, T. (1980). From loneliness to anomie. W: J. Hartog, J.R. Audy, Y.A. Cohen (red.). *The anatomy of loneliness*. (s.34-64), New York: International Universities Press.
419. Saklofske, D., Yackulic, R. (1989). Personality predictors of loneliness. *Personality and Individual Differences*, 10, 4, 467-472.
420. Schachner, D.A., Shaver, P.R., Gillath, O. (2008). Attachment style and long-term singlehood. *Personal Relationships*, 15, 479-491.
421. Schaum, R.S. (2008). *The Marriage Certificate as a Shield? The Role of Marital Status on Violent Victimization*. Ann Arbor: ProQuest.
422. Scheidt, J., vom, (1979). *Singles. Alleinsein als Chance des Lebens*. München: Heyne Verlag.
423. Schickman, S., Cooper, E. (1984). Life satisfaction and sex role concept. *Sex Roles*, 11, 227-240.
424. Schmitt, J.P., Kurdek, L.A. (1985). Age and gender differences in and personality correlates of loneliness in different relationships. *Journal of Personality Assessment*, 49, 485-496.
425. Schmitz-Köster, D. (1993). *Frauensolo: Eine Selbstbewusste Lebensform*. Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
426. Schumacher, R. E., Lomax, R. G. (1996). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
427. Schwartz, M.A., Wolf, P. A. (1976). Singlehood and the American experience: Prospects for a changing status. *Humboldt Journal of Social Relations*, 4,1, 17-24.
428. Schwartzberg, N., Berliner, K., Jacob, D. (1995). *Single in a married World: A Life Cycle Framework for Working with Unmarried Adult*. New York: W.W. Norton. & Company, Inc.
429. Secombe, K., Ishii-Kuntz, M. (1994). Gender and social relationships among the never-married. *Sex Roles*, 30, 7-8, 585-603.

- 430.Segrin, Ch., Passalacqua, S.A. (2010). Functions of loneliness, social support, health behaviors, and stress in association with poor health. *Health Communication*, 25, 4, 312-322.
- 431.Sermat, V. (1978). Sources of loneliness. Essence: Issues in the study of aging. *Dying and Death*, 2, 4, 271-276.
- 432.Sermat, V. (1978). Sources of Loneliness. *Essence*, 2, 271-276.
- 433.Sherman, E. (1991). Reminiscentia: Cherished objects as memorabilia in late life reminiscence. *International Journal of Aging and Human Development*, 33, 89-102.
- 434.Shih, M., Ambady, N., Richeson, J.A., Fujita, K., Heather, G. (2002). Stereotype performance boosts: the impact of self-relevance and the manner of stereotype activation. *Journal of Personal and Social Psychology*, 83, 638-647.
- 435.Shoebrieger, A. (2012). *Single women: A history of misogyny: Devaluing the feminine*. Saarbrücken: LAMBERT Academic Publishing.
- 436.Shostak, A.B. (1987). Singlehood. W: M. Sussman, S. Steinmetz (red.), *Handbook of Marriage and the Family* (s.310-312). New York: Plenum Press.
- 437.Shweder, R.A., Bourne, E.J. (1984). Does the concept of the person vary cross-culturally? W: Shweder, R.A., Lavine, R.A. (red.), *Culture theory. Essays on mind, self, and emotion* (s. 158-199). New York: Cambridge University Press.
- 438.Siemieńska, R. (1999). Rola rodziny w sferze życia prywatnego i publicznego. Akceptowane modele i czynniki je kształtujące. W: J. Miluska, P. Boski (red.), *Męskość-kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej* (s.208-222). Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- 439.Siegel, J.M. (1995). Looking for Mr. Right? Older single women who become mothers. *Journal of Family Issues*, 16,2, 194-211.
- 440.Silka, L. (1989). *Intuitive judgments of change*. New York: Springer.
- 441.Skitka, L.J., Maslach, C. (1990). Gender roles and the categorization of gender-relevant behavior. *Sex Roles*, 22, 133-150.
- 442.Slaby, R.G., Frey, K.S. (1975). Development of gender constancy and selective attention to same-sex models. *Child Development*, 46, 849-856.
- 443.Slany, K. (2008). *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Kraków: Wydawnictwo NOMOS.
- 444.Smits, J., Ultee, W., Lammers, J. (1998). Educational homogamy in 65 countries: an explanation of differences using country explanatory variables. *American Sociological Review*, 63, 2, 264-285.
- 445.Smuts, B. (1995). The evolutionary origins of patriarchy. *Human Nature: An Interdisciplinary Biosocial Perspective*, 6, 1, 1-32
- 446.Snell, W.E., Jr. (red.) (2001). *New directions in the psychology of human sexuality: Research and theory*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications.
- 447.Snell, W.E., Jr., Fisher, T.D., Walters, A.S. (1993). The Multidimensional Sexuality Questionnaire: An objective self-report measure of psychological tendencies associated with human sexuality. *Annals of Sex Research*, 6, 27-55.
- 448.Snodgrass, S. E. (1985). Women's intuition: The effects of subordinate role on interpersonal sensitivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 146-155.

449. Soons, J.P.M., Liefbroer, A.C. (2008). Together is better? Effects of relationship status and resources on young adults' well-being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25, 4, 603-624.
450. Spencer, H. (1864). *Illustrations of universal progress: A series of discussions*. New York: D. Appleton & Company.
451. Spencer, L., Pahl, R. (2006). *Rethinking Friendship: Hidden Solidarities Today*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
452. Sprecher, S., Aro, A., Hatfield, E., Cortese, A., Potapova, E., Levitskay, A. (2004). Love: American style, Russian style, and Japanese style. *Personal Relationships*, 1, 4, 349-369.
453. Sprecher, S., Metts, S. (1989). Development of the 'Romantic Scale' and the examination of the effects of gender and gender-role orientation. *Journal of Social and Personal Relationship*, 6, 4, 387-411.
454. Sprecher, S., Metts, S. (1999). Romantic beliefs: Their influence on relationship and patterns of change over time. *Journal of Social and Personal Relationship*, 16, 6, 834-851.
455. Stack, S., Eshleman, R. (1998). Marital status and happiness. A 17-nation study. *Journal of Marriage and Family*, 60, 527-536
456. Stanik, J.M. (1994). *Skala ustosunkowań personalnych (SUI)*. Kielce: Wydawnictwo Szumacher.
457. Staples, R. (1981). *The world of black singles*. Westport, Ct: Greenwood Press.
458. Starowicz, L. (1988). Erotyzm w stanach samotności. W: M. Szyszkowska (red.), *Samotność i osamotnienie* (s.83-104). Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
459. Statistical Abstract of the United States (2009). 128th ed. Washington, DC: U.S. Bureau of the Census, Table 56, 670.
460. Stein, P.J. (1981). *Single Life: Unmarried Adults in Social Context*. New York: St. Martin`s Press.
461. Stern, E. (1957). *Die Unverheirateten*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.
462. Stevens, R. (1996). *Understanding the Self*. London: Sage.
463. Stochmiątek, J. (2005). Samotność oraz starość w świetle koncepcji jakości życia. W: J. Twardowska-Rajewska (red.), *Przeciw samotności* (s. 29-46). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
464. Storr, A. (2010). *Samotność. Powrót do jaźni*. Tłumaczenie: J. Prokopiuk, P.J. Sierdzan. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
465. Strong, B., DeVault, C., Cohen, F. (2011) *The marriage and Family Experience. Intimate relationships in a changing society. 11th Edition*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
466. Strykowska, M. (1995). Kobiety w zarządzaniu. Społeczne i psychologiczne uwarunkowania pełnienia przez kobiety funkcji menedżerskich. W: J. Miluska, E. Pakszys (red.), *Humanistyka i płęć. Studia kobiece z psychologii, filozofii i historii* (s.39-50). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
467. Strykowska, M. (1999). Zmiana stereotypu w sferze pracy zawodowej kobiet. W: P. Boski, J. Miluska, (red.), *Męskość – kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej* (s. 223-236). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
468. Stutzer, A., Frey, B.S. (2008). Does marriage make people happy, or do happy people get married. *The Journal of Socio-Economics*, 35, 2, 326-347.
469. Suldo, S. M., Huebner, E. S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, 78, 179–203.
470. Sullivan H.S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.

471. Süfke, B. (2009). *Krajobraz męskiej duszy*. Tłumaczenie: M. Michalski. Poznań: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze.
472. Szczepański, J.J. (1980). *Sprawy ludzkie*. Warszawa: Wydawnictwo Czytelnik.
473. Szczepka-Pustkowska, M. (1996). O dziecięcej samotności. *Forum Oświatowe, 1*, 79-90.
474. Szlendak, T. (2002). *Architektonika romansu. O społecznej naturze miłości erotycznej*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
475. Szukalski, P. (2007). Przemiany rodziny – wyzwania dla polityki rodzinnej. Artykuł dyskusyjny. *Polityka Społeczna, 8*, 50-53.
476. Szyszkowska, M. (1988) Ucieczki od samotności i osamotnienia. W: M. Szyszkowska (red.), *Samotność i osamotnienie* (s.39-54). Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych
477. Świątkiewicz, W. (red.) (2009). *Rodzina w sercu Europy. Rybnik – Nitra - Hradec Kralove – Szeged. Socjologiczne studium rodziny współczesnej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
478. Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behavior. *Social Science Information, 13*, 65-93.
479. Tajfel, H., Turner, J.C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. W: S. Worchel, W.G. Austin (red.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson Hall.
480. Tamosaitis, N. (1998). *Seks w Internecie*. Tłumaczenie: M. Helsztyńska. Warszawa: Mikom.
481. Tanaka, K., Johnson, N.E. (2014). Childlessness and mental well-being in a global context. *Journal of Family Issues, 2014*, doi:10.1177/0192513X14526393.
482. Tannen, D. (1995). *Talking from 9 to 5: How Women's and Men's Conversational Styles Affect who gets Heard, who gets Credit, and who gets Done at Work*. New York: William Morrow.
483. Tarnogórski, C. (1988). Wobec samotności i osamotnienia. W: M. Szyszkowska (red.), *Samotność i osamotnienie* (s.3-18), Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
484. Therborn, G. (2004). *Between Sex and Power: Family in the World 1900-2000*. New York: Routledge.
485. Thorton, A., Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through 1990s. *Journal of marriage and the Family, 63*, 1009-1037.
486. Tice, D. (1992). Self-Presentation and self-concept change: The looking glass self is also a magnifying glass. *Journal of Personality and Social Psychology, 63*, 435-451.
487. Tilburg, T.G, Van, Jong-Gierveld, J., De (1999). Reference standards for the loneliness scale. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie, 30, 4*, 158-163.
488. Trimberger, E. K. (2008). *Nowa singielka*. Tłumaczenie: A. Grzybek. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
489. Trivers, R. L. (2002). *Natural Selection and Social Theory: Selected Papers of Robert L. Trivers. (Evolution and Cognition Series)*. Oxford University Press, Oxford.
490. Tulli, R. (1978). *Jednoosobowe gospodarstwa domowe*. Warszawa: Instytut Filozofii i Socjologii PAN.
491. Turkle, S. (1997). *Life on the screen*. New York: Touchstone Books.
492. Turner, J.C., Hogg, M.A., Oakes, Reicher, P.J., Wetherell, M.S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Blackwell.
493. Turner, R. J., Lloyd, D. A., Roszell, P. (1999). Personal resources and the social distribution of depression. *American Journal of Community Psychology, 27*, 643–672.

494. Twenge, J.M., Zhang, L., Catanese, K.R., Dolan-Pascoe, B., Lyche, L.F., Baumeister, R.F. (2007). Replenishing connectedness: Reminders of social activity reduce aggression after social exclusion. *British Journal of Social Psychology*, 46, 205-224.
495. Tymicki, K. (2001). Staropanięstwo i starokawalerstwo. Analiza zjawiska. *Studia Socjologiczne*, 4, 77-106.
496. Tyszką, Z. (2001). *Współczesne rodziny polskie – ich stan i kierunek przemian*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
497. Tyszką, Z. (2003). *Rodzina we współczesnym świecie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
498. Unger, R.K., Sandra (2002). Seksizm: perspektywa zintegrowana. W: B. Wojciszke (red.), *Kobiety i mężczyźni: odmiennie spojrzenia na różnice* (s. 261-302). Gdańsk: GWP.
499. Utrio, K. (1998). *Córki Ewy. Historia kobiety europejskiej*. Tłumaczenie: M. Gąsiorowska. Warszawa: Wydawnictwo 69.
500. Veenhoven, R. (1983) The growing impact of marriage. *Social Indicators Research*, 12, 49-63.
501. Veenhoven, R. (1989). Does happiness bind? Marriage chances of the unhappy. W: R. Vanhoveen, A. Hagenaars (red.) How harmful is happiness? Consequences of enjoying life or not. Rotterdam: University Press.
502. Veenhoven, R. (1994). *Correlates of happiness; 7838 findings from 603 studies in 69 nations 1991-1994*. Rotterdam: RISBO.
503. Veenhoven, R., Hagenaars, A. (red.)(1989). *How harmful is happiness? Consequences of enjoying life or not*. Rotterdam: Universitaire Pers.
504. Victor, C.R., Scambler, S.J., Shah, S., Cook, D.G., Harris, T., Rink, E., de Wilde, S. (2002). Has loneliness amongst older people increased? An investigation into variations between cohorts. *Ageing and Society*, 22, 585-597.
505. Waite, L.J. (2004). Trends in men's and women's well-being in marriage. W: L.J. Waite, Ch. Bachrach (red.), *The ties that bind: Perspectives on marriage and cohabitation* (s. 368-392). New York: Aldine de Gruyter.
506. Waite, L.J., Gallagher, M. (2000). *The Case of Marriage: Why Married People Are Happier, Healthier, and Better Off Financially*. New York: Doubleday.
507. Walker, D., Beauchene, R.E. (1991). The relationship of loneliness, social isolation and physical health to dietary adequacy of independently living elderly. *Journal of the American Dietetic Association*, 19, 300-305
508. Walzer, S. (1996). Thinking about the baby: Gender and divisions of infant care. *Social Problems*, 43, 2, 219-234.
509. Wanrooij, P.F.(2004). Italy. W: R.T. Francoeur, R.J. Noonan, (red), *The Continuum Complete International Encyclopedia of Sexuality* (s.620-636). New York: The Continuum International Publishing Group Inc.
510. Ward, R. (1979). The never-married in later life. *Journal of Gerontology*, 34, 861-869.
511. Watters, E. (2004). *Urban Tribes: A generation Redefines Friendship, Family and Commitment*. New York: Bloomsbury.
512. Weiss, R.S. (1969). The fund of sociability: Relationships with other people are essential and their loss can be traumatic. *Society*, 6, 9, 36-43.
513. Weiss, R.S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA.: Massachusetts Institute of Technology Press.

514. Weiss, R.S. (1974). The provisions of social relationships. W: Z. Rubin (red.), *Doing into others* (s.17-26). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
515. Weiten, W., Llyod, M.A., Dunn, D.S., Hammer, E.Y. (2009). *Psychology Applied to Modern Life: Adjustment in the 21th Century. Ninth Edition*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
516. Wells, K. (1980). Gender-role identity and psychological adjustment in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 9, 59-73.
517. Welon, Z., Szklarska, A., Bielicki, T. (1999). *Wybór partnera do małżeństwa ze względu na wykształcenie w Polsce w latach 1946-1985. Studia Demograficzne*, 2, 141-161.
518. Wenger, G.C., Shahtahmasebi, D. R, Scott, A.S. (1996). Social isolation and loneliness in old age: review and model refinement. *Ageing and Society*, 16, 333-358.
519. Wheeler, L., Reis, H., Nezlek, J. (1983). Loneliness, social interaction and sex roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 943-953.
520. Whitehead, B.D. (2003). *Why There Are No Good Men Left: The Romantic Plight of the New Single Woman*. New York: Broadway Books.
521. Widiger, T., Settle, S. (1987). Broverman et al. revisited: An artifactual sex bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 463-469
522. Wile, I.S. (1934). *The sex life of unmarried adult*. Oxford: Vanguard.
523. Williams, C.L. (1992). The glass escalator: Hidden advantages for men in the "female" professions. *Social Problems*, 39, 253-267.
524. Williams, C.L. (1995). *Still a man's world: men who do women's work*. Berkley: University of California Press.
525. Williams, K.D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425-452
526. Williams, K. D., Cheung, C. K. T., Choi, W. (2000). Cyberostracism: Effects of being ignored over the Internet. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 748-762.
527. Williams, K. D., Govan, C. L., Croker, V., Tynan, D., Cruickshank, M., Lam, A. (2002). Investigations into differences between social- and cyberostracism. *Group Dynamics*, 6, 65-77.
528. Williams, K.D., Nida, S.A. (2005). Obliviously Ostracizing Singles. *Psychological Inquiry*, 16, 2,3, 127-131.
529. Williams, K., Sessler, S., Nicholson, L.M. (2008). For better or for worse? The consequences of marriage and cohabitation for single mothers. *Social Forces*, 86, 4, 1481-1512.
530. Witt, M. G., Wood, W. (2010). Self-regulation of gendered behavior in everyday life. *Sex Roles*, 62, 635-646.
531. Witmer, D. F., Colman R. W., Katzman, S.L. (1999). From paper-pencil to screen-and-keyboard: Toward a methodology for survey research on the Internet. W: S. Jones (red.) *Doing Internet research: Critical issues for examining the net* (s.145-161). Thousand Oaks, CA: Sage.
532. Wood, W., Carten, S.J. (1986). Sex differences in interaction style as a product of perceived sex differences in competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 341-347.
533. Wood, W., Christensen, P. N., Hebl, M. R., Rothgerber, H. (1997). Sex-typed norms, affect, and the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 523-535.
534. Wood, W., Eagly, A. H. (2002). A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: Implications for the origin of sex differences. *Psychological Bulletin*, 128, 699-727.

535. Wood, W., Eagly, A. H. (2009). Gender identity. W: M. Leary, R. Hoyle (red.), *Handbook of individual differences in social behavior* (s. 109-128). New York: Guilford.
536. Wood, W., Eagly, A. H. (2010). Gender. W: S. T. Fiske, D. T. Gilbert, G. Lindzey (red.), *Handbook of social psychology* (Vol. 1, s. 629-667). New York: Wiley.
537. Wood, W., Eagly, A.H. (2012). Biosocial construction of sex differences and similarities in behavior. W: M.P. Zanna, J.M. Olson, (red.), *Advances in experimental social psychology*, Vol.46 (s.55-123). Burlington: Academic Press.
538. Wood, W., Kerten, S.J. (1986). Sex differences in interaction style as a product of perceived sex differences in competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 341-347.
539. Wood, W., Rhodes, N., Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106, 249-264.
540. Wooley, H.T. (1910). A review of the recent literature on the psychology of sex. *Psychological Bulletin*, 7, 335-342.
541. Wright, R. (1996). The occupational masculinity of computing. W: C. Cheng (red.), *Masculinities in organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
542. Wright, J.W. (red.).(2002). *The New York Times 2003 Almanac*. New York: Penguin Putnam Group.
543. Wrzesień, W., Żurek, A., Przybył, I. (2005) *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń*. Poznań: UAM.
544. Wu, Z., Hart, R. (2002). The effects of marital and nonmarital union transition on Health. *Journal of Marriage and Family*, 64, 2, 420-432.
545. Young, J. (1981). Loneliness, depression and cognitive therapy. W: L. Peplau, D. Perman (red.), *Loneliness a sourcebook of current theory research and therapy* (s. 379-405). New York: John Wiley and Sons.
546. Zajicek, A.M., Koski, P.R. (2003). Strategies of resistance to stigmatization among white middle-class singles. *Sociological Spectrum*, 23, 377-403.
547. Zilboorg, C. (1938). Loneliness. *Atlantic Monthly*, 161, 45-54.
548. Zimmer-Gembeck, M.J., Siebenbruner, J., Collins, W.A. (2001). Diverse aspects of dating: Associations with psychosocial functioning from early to middle adolescence. *Journal of Adolescence*, 24, 313-336.
549. Zullig, K.J., Huebner, E.S., Pun, M.S., (2009). Demographic correlates of domain—based life satisfaction reports of college students. *Journal of Happiness Studies*, 10, 2, 229-238.
550. Żurek, A. (2003). Osoby samotne jako zjawisko społeczne. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 15, 123-136.
551. Żurek, A. (2005). Osoby samotne jako zjawisko społeczne. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 16, 81-94.
552. Żurek, A. (2005) Relacje łączące młodych singli z rodzicami. W: W. Wrzesień, A. Żurek, I. Przybył (red.), *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń* (s. 71-122). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
553. Żurek, A. (2008). *Single. Żyjąc w pojedynkę*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Źródła internetowe:

- 554.- (1852). "Single Blessedness": Or, Single Ladies and Gentlemen, Against the Slanders of the Pulpit, the Press and the Lecture-room., Boston: The Crosby, Nichols 7 co, archiwa digitalizowane przez Google za pozwoleniem Harvard University,
<http://books.google.com/books?id=nLLBzM31-fQC&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>
555. Bachman, K. (2004). *Singled out: Singles als Phänomen der Moderne? Zukunft der Familie*, 2.

- http://www.familienheute.de/attachments/098_Singled%20out%20-%20Singles%20als%20Phänomen%20der%20Moderne.pdf
556. Budgeon, S. (2006). Friendship and Formations of Sociality in Late Modernity: the Challenge of 'Post Traditional Intimacy'. *Sociological Research Online*, 11, 3.
<http://www.socresonline.org.uk/11/3/budgeon.html>
557. Coomber, R. (1997). Using the Internet for Survey Research. *Sociological Research On-line*.
<http://www.socresonline.org.uk/socreson-line/2/2/2.html>
558. Daily Mail, (2013). *Victims of Australia's forced adoption scandal in which single mothers were made to give up newborns to married couples*. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2296838/Victims-Australias-forced-adoption-scandal-single-mothers-babies-married-couples-finally-offered-apology.html>;
opublikowano: 21.03.2013.
559. Family Life in the UK. Structural and social evolutions in family life. (2008). Future Foundation.
http://www.futurefoundation.net/system/free_reports/56/original/Family_life_in_the_UK.pdf
560. GUS. (2008). Raport z Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań, www.stat.gov.pl
561. Jamieson, L., Wasoff, F., Simpson, R. (2009). Solo-Living, Demographic and Family Change: The Need to know more about men. *Sociological Research Online*, 14, 2, 5. <http://www.socresonline.org.uk/14/2/5.html>
562. MacVarish, J. (2006). What is 'the Problem' of Singleness? *Sociological Research Online*, 11, 3.
<http://www.socresonline.org.uk/11/3/Macvarish.html>
563. Luhn, M. (2004) Singles eine Gefahr für unsere Gesellschaft? Verdrängt die Neue Lebensform Single die Kernfamilie? *Zukunft der Familie*, 2.
http://www.familienheute.de/attachments/101_Das%20zwiespältige%20Leben%20der%20Singles.pdf
564. Sympatia Onet (2013) www.sympatia.onet.pl
565. Wang, W., Parker, K. (2014). Record shared of Americans have never married as values, economics and gender patterns change. *Pew Social Trends*. Pew Research Center Analysis.
<http://www.pewsocialtrends.org/2014/09/24/record-share-of-americans-have-never-married/>
566. Whitehead, B.D., Popenoe, D. (2000) Why Wed? Young Adults Talk About Sex, Love and First Unions. A Focus Group Report. National Marriage Project.
http://www.virginia.edu/marriageproject/pdfs/print_whywed.pdf
567. U.S. Department of Labour (2002). *Employment status of civilian population by sex and age*.
<http://www.dol.gov>

Aneks

Dominika Ochnik

ANEKS

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ 1. ANALIZY NORMALNOŚCI ROZKŁADU ZMIENNYCH	2
CZĘŚĆ 2. REZULTATY BADAŃ WŁASNYCH - DODATKOWE WYNIKI	6
2.1. Miejsce zamieszkania a : przekonania romantyczne, zaradność	6
2.2. Typ zamieszkania a: wymiary samooceny, przekonania romantyczne, przyczyny życia w pojedynkę	8
2.3. Identyfikacja z kategoria społeczną singiel a: zmienne socjodemograficzne i płęć psychologiczna, przyczyny życia w pojedynkę, satysfakcja z życia, zadowolenie z życia w pojedynkę, poczucie samotności, kompetencje interpersonalne, przekonania romantyczne, chęć wejścia w bliski nie/formalny związek, wymiary seksualności	11
2.3.1. Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a: zmienne socjodemograficzne i płęć psychologiczna, wymiary samooceny, wymiary seksualności, satysfakcja z życia, zadowolenie z życia w pojedynkę, poczucie samotności, przekonania romantyczne, chęć wejścia w bliski nie/formalny związek, style funkcjonowania interpersonalnego	16
2.4. Kompetencje interpersonalne i płęć w różnych grupach	21
2.4.1. Nawiązywanie kontaktu a wymiary seksualności wśród kobiet i mężczyzn singli	23
2.5. Typy tożsamości płciowej a: poczucie samotności, satysfakcja z życia, kompetencje interpersonalne, style funkcjonowania interpersonalnego, przekonania romantyczne wśród kobiet i mężczyzn singli ..	25
2.6. Wymiary samooceny a: wysokie oczekiwania jako przyczyna życia w pojedynkę wśród kobiet i mężczyzn	38
CZĘŚĆ 3. NARZĘDZIA BADAWCZE	40

Część 1.

ANALIZY NORMALNOŚCI ROZKŁADU ZMIENNYCH

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lilleforsa oraz Shapiro-Wilka wykazała brak normalnego rozkładu zmiennych ($p < 0,05$) wśród kobiet singli w zakresie:

- wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania, liczby poprzednich związków, chęci wejścia w związek małżeński i bliski długotrwały związek oraz
- poczucia samotności i jej komponentów: brak intymnego kontaktu, zerwane więzi społeczne i brak poczucia przynależności; zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej; wymiarów samooceny: bycia kochanym, popularności, samoakceptacji moralnej, atrakcyjności fizycznej, obronnego wzmocnienia samooceny; wymiarów seksualności: zaabsorbowanie seksualnością, wewnętrzna kontrola seksualna, świadomość seksualna, niepokój seksualny, seksualna depresja, zewnętrzna kontrola seksualna, monitorowanie wrażenia seksualnego, lęk przed seksualnością, satysfakcja seksualna; kompetencje interpersonalne: ujawnianie informacji osobistych, zarządzanie konfliktem, dawanie wsparcia emocjonalnego; przekonania romantyczne: miłość znajdzie sposób, jeden jedyny, idealizacja, miłość od pierwszego wejrzenia; zastępcze interakcje społeczne: włączony telewizor, oglądanie filmów, rozmowy przez komunikator, rozmowy na portalach, dzwonienie do bliskich, dzwonienie do kogokolwiek, czytanie książek, podśpiewywanie, mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach, w zdenerwowaniu, w sytuacji zadowolenia, słuchanie radia, słuchanie muzyki; stylów funkcjonowania interpersonalnego: kierowniczo-autokratyczne, podtrzymująco – skrajnie opiekuńczy, współpracująco-przyjacielskie, uległo-zależne, wycofująco-masochistyczne, buntowniczo-podejrzliwe, agresywno-sadystyczne, współzawodnicząco-narcystyczne, samoakceptacja, zaradność, kłamstwo; psychicznej kobiecości.

Analiza testem Kołmogorowa-Smirnowa z poprawką istotności Lilleforsa oraz Shapiro-Wilka wykazała normalny rozkład zmiennych ($p > 0,05$) wśród kobiet singli w zakresie:

- satysfakcji z życia, wymiarów samooceny: ogólna samoocena, zdolności przywódcze, witalność, integracja tożsamości; wymiarów seksualności: seksualna samoocena, motywacja seksualna; kompetencji interpersonalnych: nawiązywanie kontaktu, asertywne wyrażanie negatywnych uczuć; przekonań romantycznych (jako całość); stylów funkcjonowania interpersonalnego: pesymizm; psychicznej męskości. (Tab.1.)

Tabela 1. Testy normalności rozkładu zmiennych wśród kobiet singli

	Kołmogorow-Smirnow ^a			Shapiro-Wilk		
	Statystyka	df	p	Statystyka	df	p
Wiek	,222	116	,000	,714	116	,000
Wykształcenie	,495	116	,000	,492	116	,000
Miejsce zamieszkania	,289	116	,000	,707	116	,000
Poprzednie związki	,331	116	,000	,732	116	,000
Okres życia w pojedynkę	,213	116	,000	,847	116	,000

	Kolmogorow-Smirnow ^a			Shapiro-Wilk		
	Statystyka	df	p	Statystyka	df	p
Chęć wejścia w związek małżeński	,191	116	,000	,865	116	,000
Chęć nawiązania długotrwałego związku	,378	116	,000	,689	116	,000
Poczucie samotności	,097	116	,009	,971	116	,013
– brak kontaktu	,097	116	,009	,981	116	,106
– zerwane więzi społeczne	,136	116	,000	,931	116	,000
– brak poczucia przynależności	,121	116	,000	,970	116	,011
Satysfakcja z życia	,074	116	,162	,986	116	,250
Zadowolenie z życia w pojedynkę w teraźniejszości	,178	116	,000	,910	116	,000
w przeszłości	,167	116	,000	,915	116	,000
w przyszłości	,220	116	,000	,836	116	,000
Wymiary samooceny						
– Ogólna samoocena	,075	116	,155	,978	116	,050
– Bycie kochanym	,136	116	,000	,960	116	,002
– Popularność	,121	116	,000	,975	116	,028
– Zdolności przywódcze	,072	116	,200*	,989	116	,497
– Samoakceptacja moralna	,093	116	,016	,977	116	,041
– Atrakcyjność fizyczna	,166	116	,000	,953	116	,000
– Witalność	,062	116	,200*	,988	116	,382
– Integracja tożsamości	,075	116	,120	,976	116	,036
– Obronne wzmacnianie samooceny	,088	116	,029	,985	116	,221
Wymiary seksualności						
– Seksualna samoocena	,081	116	,060	,981	116	,091
– Zaabsorbowanie seksualnością	,147	116	,000	,910	116	,000
– Wewnętrzna kontrola seksualna	,088	116	,028	,975	116	,030
– Świadomość seksualna	,174	116	,000	,907	116	,000
– Motywacja seksualna	,067	116	,200*	,985	116	,227
– Niepokój seksualny	,092	116	,017	,943	116	,000
– Asertywność seksualna	,063	116	,200*	,988	116	,383

	Kolmogorow-Smirnow ^a			Shapiro-Wilk		
	Statystyka	df	p	Statystyka	df	p
– Seksualna depresja	,104	116	,003	,951	116	,000
– Zewnętrzna kontrola seksualna	,096	116	,010	,965	116	,004
– Monitorowanie wrażeń seksualnego	,140	116	,000	,888	116	,000
– Lęk przed seksualnością	,098	116	,008	,967	116	,006
– Satysfakcja seksualna	,129	116	,000	,940	116	,000
Kompetencje interpersonalne						
– Nawiązywanie kontaktu	,076	116	,093	,981	116	,105
– Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	,059	116	,200*	,986	116	,298
– Ujawnianie informacji osobistych	,085	116	,039	,981	116	,093
– Zarządzanie konfliktem	,088	116	,026	,965	116	,004
– Dawanie wsparcia emocjonalnego	,142	116	,000	,899	116	,000
Przekonania romantyczne						
– Miłość znajdzie sposób	,051	116	,200*	,990	116	,575
– Jeden jedyny/a	,100	116	,006	,951	116	,000
– Idealizacja	,113	116	,001	,974	116	,024
– Miłość od pierwszego wejrzenia	,106	116	,003	,974	116	,025
– Miłość od pierwszego wejrzenia	,113	116	,001	,982	116	,111
Zastępcze interakcje społeczne:						
– Włączony telewizor	,275	116	,000	,787	116	,000
– Oglądanie filmów	,243	116	,000	,872	116	,000
– Rozmowy przez komunikator z kamerką internetową	,261	116	,000	,773	116	,000
– Rozmowy na portalach społecznościowych (mikrofon)	,339	116	,000	,692	116	,000
– Dzwonienie do bliskich	,232	116	,000	,870	116	,000
– Dzwonienie do kogokolwiek	,258	116	,000	,822	116	,000
– Czytanie książek	,249	116	,000	,894	116	,000
– Podśpiewywanie	,229	116	,000	,853	116	,000
– Mówienie do siebie na głos w różnych sytuacjach	,187	116	,000	,854	116	,000

	Kolmogorow-Smirnow ^a			Shapiro-Wilk		
	Statystyka	df	p	Statystyka	df	p
– Mówienie do siebie na głos, w zdenerwowaniu	,183	116	,000	,879	116	,000
– Mówienie do siebie w sytuacji zadowolenia	,254	116	,000	,831	116	,000
– Słuchanie radia	,306	116	,000	,796	116	,000
– Słuchanie muzyki	,322	116	,000	,757	116	,000
Style funkcjonowania interpersonalnego						
– Kierowniczo - autokratyczne	,096	116	,011	,980	116	,075
– Podtrzymująco - skrajnie opiekuńcze	,092	116	,018	,951	116	,000
– Współpracująco - przyjacielskie	,121	116	,000	,948	116	,000
– Uległo - zależne	,084	116	,044	,977	116	,040
– Wycofująco - masochistyczne	,121	116	,000	,958	116	,001
– Buntowniczo - podejrzliwe	,100	116	,006	,986	116	,268
– Agresywno - sadystyczne	,093	116	,015	,938	116	,000
– Współzawodnicząco - narcystyczne	,084	116	,041	,979	116	,069
– Samoakceptacja	,106	116	,003	,970	116	,010
– Pesymizm	,064	116	,200*	,975	116	,026
– Zaradność, realizm, niezależność	,116	116	,001	,979	116	,064
– Kłamstwo	,087	116	,032	,987	116	,350
Płeć psychologiczna:						
Psychiczna kobiecość	,094	116	,014	,909	116	,000
Psychiczna męskość	,058	116	,200*	,985	116	,208

Brak normalnego rozkładu zmiennej implikuje zastosowanie testów nieparametrycznych, natomiast rozkład normalny zmiennej pozwala na zastosowanie testów parametrycznych. Biorąc pod uwagę, że w większości badanych zmiennych założenia konieczne dla zastosowania testów parametrycznych nie zostały spełnione, w analizie statystycznej wykorzystano głównie metody nieparametryczne, w szczególności w analizie istotności różnic oraz korelacjach. Ujednolicenie metody badawczej pozwoliło przejrzeć interpretować porównania wyników pomiędzy poszczególnymi skalami oraz wyniki wśród grup kobiet i mężczyzn.

Część 2.

REZULTATY BADAŃ WŁASNYCH - DODATKOWE WYNIKI

2.1. MIEJSCE ZAMIESZKANIA

Miejsce zamieszkania a przekonania romantyczne

Przekonania romantyczne nie przyjęły rozkładu normalnego ($p < 0,05$), dlatego do sprawdzenia istotności różnic poziomu przekonań ze względu na miejsce zamieszkania wykorzystano test nieparametryczny U Manna-Whitneya. Umożliwia on dokonania porównań parami. Miejsce zamieszkania istotnie różnicuje poziom przekonań romantycznych traktowany jako suma czterech skal ($Z = -2,107$; $p = 0,035$) oraz w zakresie przekonania o istnieniu tej jednej/jedyniej (jednego/jedynego) ($Z = -2,043$; $p = 0,041$) oraz idealizacji ($Z = -2,080$, $p = 0,038$) wśród mieszkańców terenów wiejskich i wielkomiejskich. Przekonanie o tym, że miłość znajdzie sposób oraz o miłości od pierwszego wejrzenia nie różniło się wśród singli mieszkających na wsi i w dużych miastach. (Tab.3)

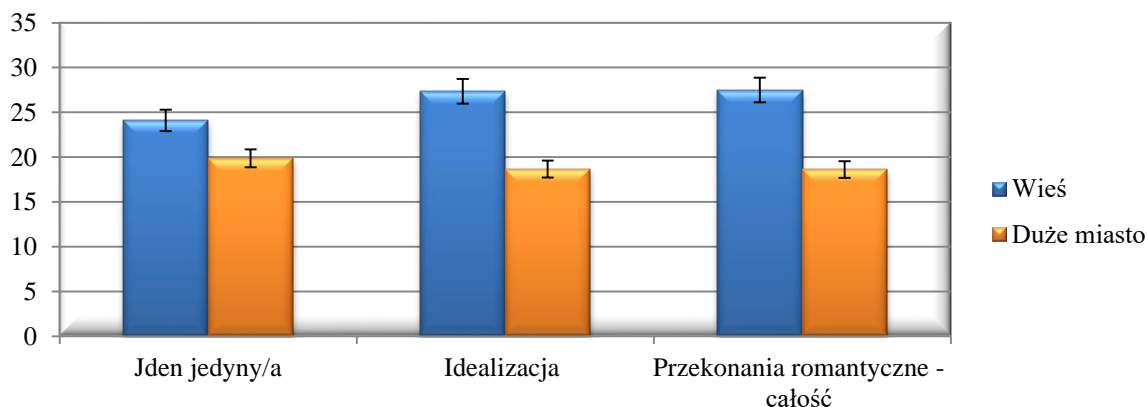
Tabela 3. Analiza testem U Manna-Whitneya istotności różnic przekonań romantycznych singli ze względu na zamieszkanie na terenach wiejskich i dużym mieście

	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedyny/a	Idealizacja	Miłość pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne całość
<i>U Manna-Whitneya</i>	131,000	96,000	95,000	141,500	93,500
<i>W Wilcoxon</i>	596,000	561,000	560,000	606,500	558,500
<i>Z</i>	-1,003	-2,043	-2,080	-,695	-2,107
<i>p</i>	,316	,041	,038	,487	,035

a. Zmienna grupująca: Miejsce zamieszkania Wieś - Duże miasto

Analiza średnich rang pozwoliła stwierdzić, że single mieszkający na wsi mieli istotnie silniejsze przekonania romantyczne porównaniu do singli zamieszkujących duże miasta. (Rys.1)

Rysunek 1. Średnie rangi przekonań romantycznych singli zamieszkujących tereny wiejskie i duże miasta

Analiza testu U Manna-Whitney ukazała istotność różnic przekonania romantycznego o istnieniu jednego jedynego/jednej partnera/ki wśród osób żyjących pojedynkę w średnich i dużych miastach ($Z = -2,035$; $p = 0,042$). (Tab.4)

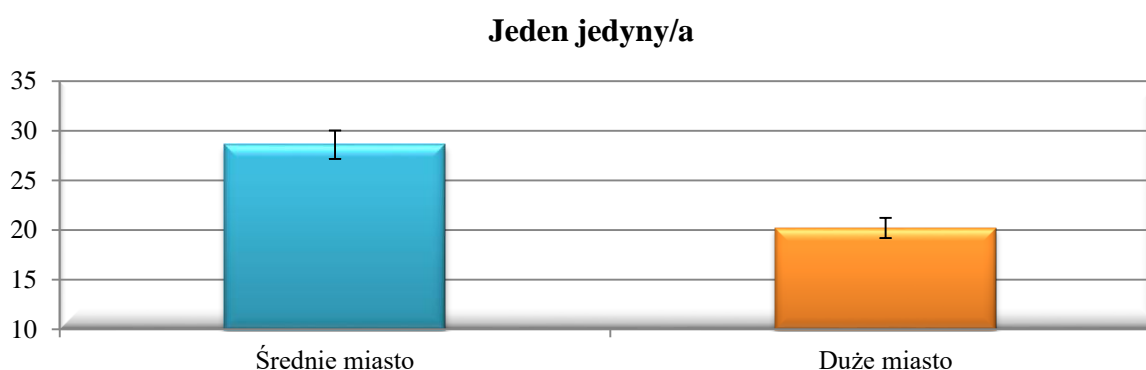
Tabela 4. Analiza testem U Manna-Whitneya istotności różnic przekonań romantycznych singli ze względu na zamieszkanie w średnim i dużym mieście

	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedyny/a	Idealizacja	Miłość pierwszego wejrzenia	od Przekonania romantyczne całość
<i>U Manna-Whitneya</i>	173,500	141,000	211,500	211,500	220,500
<i>W Wilcoxon</i>	293,500	606,000	676,500	331,500	685,500
<i>Z</i>	-1,246	-2,035	-,328	-,327	-,109
<i>p</i>	,213	,042	,743	,744	,914

a. Zmienna grupująca: Miejsce zamieszkania Średnie miasto - Duże miasto

Analiza średnich rang testu U Manna-Whitneya wskazała, że mieszkańcy średnich miast mieli istotnie silniejsze przekonanie o istnieniu tej jednej/jedyniej (jednego/jedynego) w porównaniu do mieszkańców dużych miast. Wyniki te należy jednak interpretować z dużą ostrożnością, ze względu na niską rzetelność podskali: Jeden jedyny/a w wersji oryginalnej i polskiej ($\alpha < 0,7$). (Rys.9)

Rysunek 9. Średnie rangi przekonania romantycznego singli zamieszkujących tereny wiejskie i duże miasta

Miejsce zamieszkania a zaradność

Zaradność jest rozumiana jako akceptacja własnej osoby, nastawienie na realizację własnych celów w interakcjach społecznych, a pełna nazwa tej skali to zaradność, realizm, względna autonomia. Charakteryzuje osoby optymistyczne, przedsiębiorcze. Zaradność jest skalę inwentarza IMPI, określającego style funkcjonowania interpersonalnego (Stanik, 1994).

Analiza nieparametrycznym testem U Manna-Whitneya wykazała, że miejsce zamieszkania istotnie różnicuje poziom zaradności wśród mieszkańców wsi a mieszkańcami małych ($Z = -2,002$ $p = 0,045$) i dużych miast ($Z = -2,304$; $p = 0,021$). (Tab.5)

Tabela 5. Analiza testem U Manna-Whitneya istotności różnicowania zaradności singli ze względu na miejsce zamieszkania na terenach wiejskich i dużym mieście oraz małym mieście

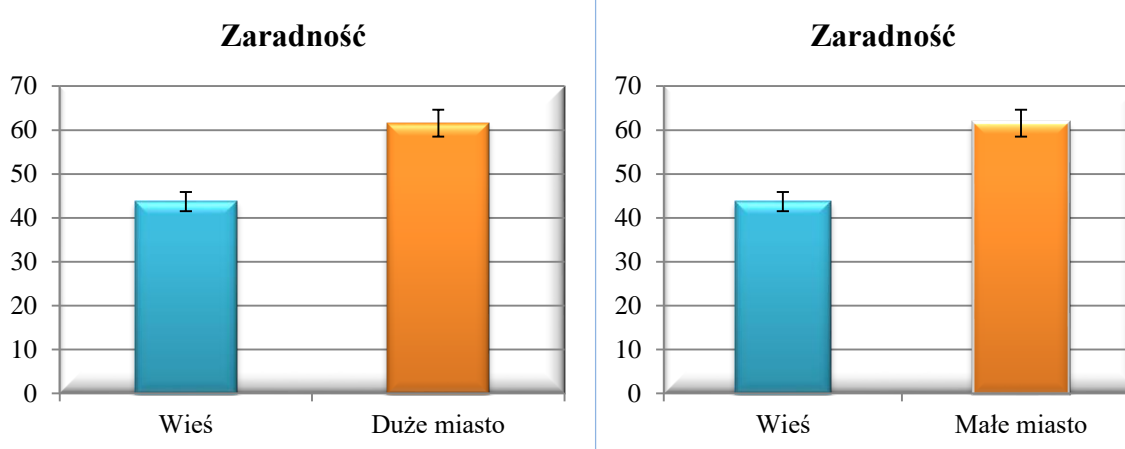
Zaradność

	Wieś – Duże miasto	Wieś – Małe miasto
<i>U Manna-Whitneya</i>	303,000	729,500
<i>W Wilcoxona</i>	579,000	1005,500
<i>Z</i>	-2,002	-2,304
<i>p</i>	,045	,021

a. Zmienna grupująca: Miejsce zamieszkania

Analiza średnich rang wskazuje, że osoby żyjące w pojedynkę mieszkające na wsi były istotnie mniej zaradne od osób mieszkających w małych miastach oraz dużych miastach. (Rys.2)

Rysunek 2. Średnie rangi zaradności singli zamieszkujących tereny wiejskie i duże miasta oraz tereny wiejskie i małe miasta

2.2. TYP ZAMIESZKANIA

Typ zamieszkania a wymiary samooceny

Analiza różnic w zakresie wymiarów samooceny a typu zamieszkania została przeprowadzona z wykorzystaniem testu nieparametrycznego dla dwóch prób U Manna-Whitneya, wskazał istotność różnic w wymiarze Zdolności przywódcze ($Z=-2,504$, $p=0,012$). Osoby, które mieszkały samodzielnie uważają, że wzbudzają szacunek, uznają znaczenie swojego wpływu na otoczenie oraz uważają się za bardziej silne i stanowcze w stopniu istotnie wyższym niż osoby, które mieszkają z innymi. (Tab.6)

Tabela 6. Analiza testem U mann-Whitneya istotności zróżnicowania wymiarów samooceny singli ze względu na typ zamieszkania

	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obronne wzmacnianie samooceny
<i>U Manna-Whitneya</i>	1906,000	2200,000	2153,500	1717,000	1943,500	2178,000	2105,000	1821,000	1949,500
<i>W Wilcoxona</i>	5066,000	3911,000	5003,500	4877,000	5103,500	5338,000	5265,000	4824,000	3660,500
<i>Z</i>	-1,679	-,397	-,098	-2,504	-1,517	-,493	-,811	-1,834	-1,489
<i>p</i>	,093	,692	,922	,012	,129	,622	,417	,067	,136

a. Zmienna grupująca: Zamieszkanie samodzielne / z innymi

Typ zamieszkania a przekonania romantyczne

Analiza z wykorzystaniem testu Kruskala-Wallisa wykazały istotne zróżnicowanie poziomu całości przekonań romantycznych ($\chi^2=4,511$, $p=0,034$) oraz idealizacji ($\chi^2=11,959$, $p=0,001$) ze względu na typ zamieszkania. Pozostałe przekonania romantyczne nie są istotnie różnicowane ($p>0,05$). (Tab.7)

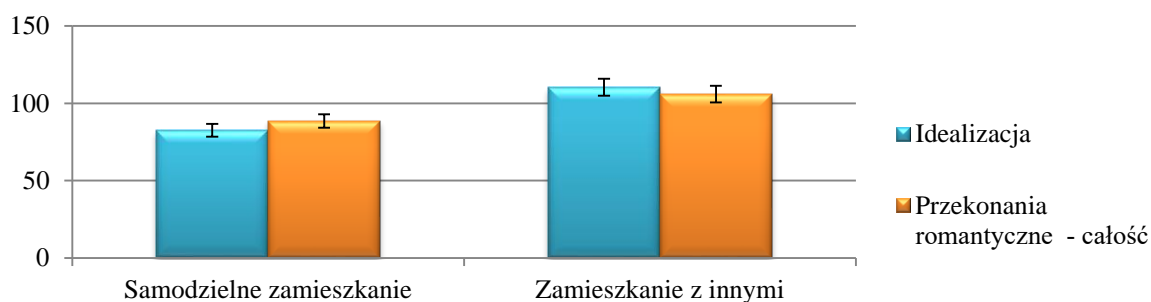
Tabela 7. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania przekonań romantycznych singli ze względu na typ zamieszkania

	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedyny/ jedna jedyna	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne – całość
χ^2		,566	1,964	11,595	,341
<i>df</i>		1	1	1	1
<i>p</i>		,452	,161	,001	,559

Zmienna grupująca: Zamieszkanie samodzielne / z innymi

Analiza średnich rang wykazała, że osoby które mieszkały samodzielnie miały niższy poziom przekonań romantycznych w porównaniu z osobami, które mieszkają z innymi. Istotnie niższe nasilenie przybierają w szczególności przekonania o idealnym partnerze. (Rys. 3)

Rysunek 3. Średnie rangi testu Kruskala-Wallisa idealizacji i przekonań romantycznych ze względu na typ zamieszkania

Dalsza analiza zróżnicowania ze względu na samodzielne zamieszkanie, mieszkanie z rodziną oraz mieszkanie z osobami niespokrewnionymi, wykazała istotne znaczenie zamieszkania z rodziną dla wyższego poziomu przekonań romantycznych o idealnym partnerze ($\chi^2=15,756$, $p<0,001$). (Tab.8)

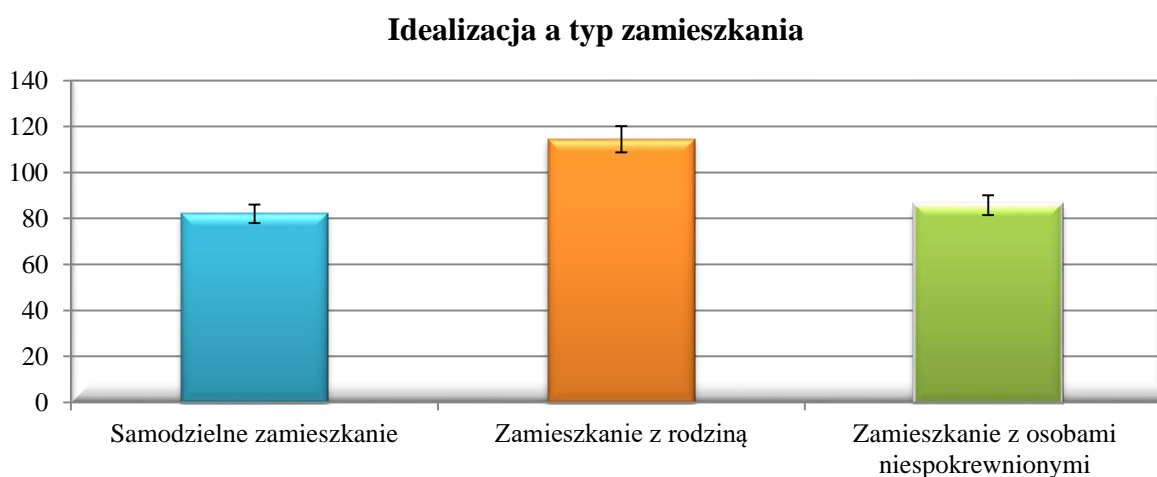
Tabela 8. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania przekonań romantycznych singli ze względu na typ zamieszkania

	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedyny/ jedna jedyna	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne – całość
χ^2	,749	2,170	15,756	,338	5,432
<i>df</i>	2	2	2	2	2
<i>p</i>	,687	,338	,000	,844	,066

Zmienna grupująca: Zamieszkanie samodzielnie / z rodziną / z osobami niespokrewnionymi

Osoby, które mieszkają z rodziną mają silniejsze przekonania romantyczne o idealnym partnerze.(Rys.4)

Rysunek 4. Średnie rangi testu Kruskala-Wallisa przekonania romantycznego singli: idealizacja ze względu na typ zamieszkania

Analiza Kruskala-Wallisa różnic w zakresie deklarowanych przyczyn życia w pojedynkę z wyróżnieniem mieszkania z rodziną, mieszkania z osobami niespokrewnionymi oraz mieszkania samodzielnego wskazuje odmienne zróżnicowanie od podziału na mieszkanie samodzielnie z innymi. Istnieje istotne zróżnicowanie wyboru życia w pojedynkę ze względu na typ zamieszkania ($\chi^2=7,769$, $p=0,021$). Pozostałe przyczyny (z braku odpowiedniego partnera, z przypadku, negatywne doświadczenia, wysokie oczekiwania) nie są istotnie różnicowane przez podział na zamieszkanie samodzielnie, z osobami niespokrewnionymi lub z rodziną ($p>0,05$). (Tab.9)

Tabela 9. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania przyczyn życia w pojedynkę ze względu na typ zamieszkania

	Z własnego wyboru	Z braku odpowiedniego partnera	Z przypadku	Negatywne doświadczenia	Wysokie oczekiwania
χ^2	7,769	,818	3,020	1,189	,289
df	2	2	2	2	2
p	,021	,664	,221	,552	,865

Zmienna grupująca: Zamieszkanie samodzielnie / z rodziną / z osobami niespokrewnionymi

Percepcja przyczyny życia w pojedynkę jako pozostającej własnego wyboru była istotnie wyższa u osób mieszkającymi osobami niespokrewnionymi niż mieszkającymi samodzielnie lub z rodziną, na co wskazuje analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa. (Rys. 5)

Rysunek 5. Średnie rangi testu Kruskala-Wallisa przyczyny życia w pojedynkę z własnego wyboru ze względu na typ zamieszkania

Single, którzy deklarowali bycie singlem z własnego wyboru, częściej zamieszkiwali z niespokrewnionymi osobami niż z rodziną lub samodzielnie.

2.3. IDENTYFIKACJA Z KATEGORIA SPOŁECZNĄ SINGIEL I NASTAWIENIE WOBEC TEJ KATEGORII

Identyfikacja z kategorią singiel a zmienne socjodemograficzne i płć psychologiczna

Przeprowadzona analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania płci ($p > 0,05$), wieku ($p > 0,05$), wykształcenia ($p > 0,05$), miejsca zamieszkania ($p > 0,05$) i typu zamieszkania ($p > 0,05$), liczby poprzednich długotrwałych związków ($p > 0,05$), okresu życia w pojedynkę ($p > 0,05$) ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. Płć psychologiczna także nie jest istotnie różnicowana przez identyfikację z kategorią singiel ($p > 0,05$). (Tab.10)

Tabela 10. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic zmiennych socjodemograficznych i płci psychologicznej ze względu na identyfikację

	Płeć	Wiek	Wykształcenie	Miejsce zamieszkania	Typ zamieszkania	Poprzednie związki	Okres życia bez partnera	Męskość	Kobiecość
χ^2	,040	,304	1,115	1,455	,002	,526	,889	,214	,449
<i>df</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,841	,581	,291	,228	,969	,468	,346	,644	,503

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Identyfikacja z kategorią singiel a przyczyny życia w pojedynkę

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania przyczyn życia w pojedynkę: z wyboru ($p>0,05$), z braku odpowiedniego partnera ($p>0,05$), wysokie oczekiwania ($p>0,05$), z przypadku ($p>0,05$) i negatywne doświadczenia ($p>0,05$) ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. (Tab.11)

Tabela 11. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic przyczyn życia w pojedynkę ze względu na identyfikację

	Z wyboru	Z braku odpowiedniego partnera	Wysokie oczekiwania	Z przypadku	Negatywne doświadczenia
χ^2	,012	2,370	,042	,183	1,322
<i>df</i>	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,912	,124	,838	,669	,250

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Identyfikacja z kategorią singiel a przyczyny życia w pojedynkę

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania wymiarów samooceny: ogólna samoocena ($p>0,05$), bycie kochanym ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), zdolności przywódcze ($p>0,05$), samoakceptacja moralna ($p>0,05$), atrakcyjność fizyczna ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), integracja tożsamości ($p>0,05$), obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$), ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. (Tab.12)

Tabela 12. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wymiarów samooceny ze względu na identyfikację

	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obrotne wzmacnianie samooceny
χ^2	,670	1,112	,370	,105	,027	1,357	,475	,515	,054
<i>df</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,413	,292	,543	,746	,870	,244	,491	,473	,816

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Identyfikacja z kategorią singiel a satysfakcja, zadowolenie z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej i samotność

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania satysfakcji z życia ($p>0,05$), zadowolenia z życia pojedynkę w perspektywie czasowej ($p>0,05$) i samotności ($p>0,05$) oraz jej komponentów: poczucie braku intymnego kontaktu ($p>0,05$), zerwania więzi społecznych ($p>0,05$), braku przynależności do grupy ($p>0,05$), ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. (Tab.13)

Tabela 13. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic satysfakcji z życia, zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej i samotności ze względu na identyfikację

	Satysfakcja z życia	Zadowolenie z życia w poj. – przeszłość	Zadowolenie z życia w poj. – teraźniejszość	Zadowolenie z życia w poj. – przyszłość	Poczucie samotności	Brak kontaktu	Zerwanie więzi społecznych	Brak poczucia przynależności do grupy
χ^2	,138	,117	,232	,334	,232	,022	,461	,849
<i>df</i>	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,711	,733	,630	,563	,630	,883	,497	,357

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Identyfikacja z kategorią singiel a kompetencje interpersonalne

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania kompetencji społecznych: nawiązywanie kontaktu ($p>0,05$), wyrażanie negatywnych emocji ($p>0,05$), ujawnianie informacji personalnych ($p>0,05$), dawanie wsparcia emocjonalnego ($p>0,05$), ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. (Tab.14)

Tabela 14. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic kompetencji społecznych ze względu na identyfikację

	Nawiązywanie kontaktu	Wyrażanie negatywnych emocji	Ujawnianie informacji osobistych	Zarządzanie konfliktem	Dawanie wsparcia emocjonalne
χ^2	,815	,083	,068	,188	,060
<i>df</i>	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,367	,774	,795	,664	,806

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Identyfikacja z kategorią singiel a przekonania romantyczne i pragnienie wejścia w bliski nie/formalny związek

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania przekonań romantycznych ($p > 0,05$) oraz poszczególnych czynników: miłość znajdzie sposób ($p > 0,05$), jeden jedyny/a ($p > 0,05$), idealizacja ($p > 0,05$), miłość od pierwszego wejrzenia ($p > 0,05$) oraz pragnienia wejścia w stały nie/formalny związek ($p > 0,05$) ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. (Tab.15)

Tabela 15. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic przekonań romantycznych singli ze względu na identyfikację

	Miłość znajdzie sposób Jeden jedyny/a	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne - całość	Chęć wejścia w małżeństwo	Chęć wejścia w związek
χ^2	,136	,132	,854	,056	,441	,772
<i>df</i>	1	1	1	1	1	1
<i>p</i>	,712	,716	,356	,812	,507	,379

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Identyfikacja z kategorią singiel a wymiary seksualności

Identyfikacja z kategorią społeczną singiel nie różnicowała istotnie funkcjonowania psychologicznego singli poza wymiarem funkcjonowania w sferze seksualnej: monitorowanie wrażenia seksualnego ($\chi^2=6,188$, $p=0,013$). Pozostałe wymiary seksualności: seksualna samoocena ($p > 0,05$), zabsorbowanie seksualnością ($p > 0,05$), wewnętrzna kontrola seksualna ($p > 0,05$), świadomość seksualna ($p > 0,05$), motywacja seksualna ($p > 0,05$), niepokój seksualny ($p > 0,05$), asertywność seksualna ($p > 0,05$), seksualna depresja ($p > 0,05$), zewnętrzna kontrola seksualna ($p > 0,05$), lęk przed seksualnością ($p > 0,05$) i seksualna satysfakcja ($p > 0,05$), nie są istotnie różnicowane przez identyfikację z kategorią singiel. (Tab.16)

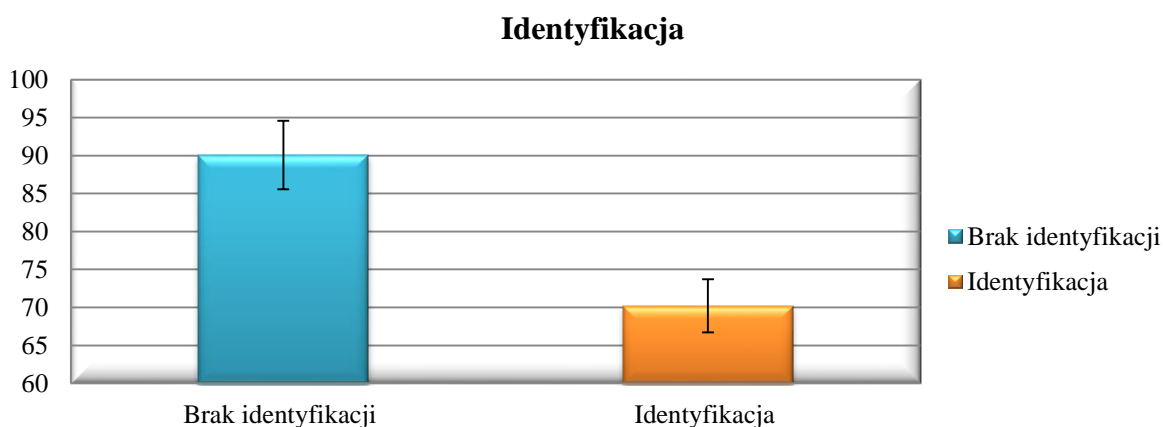
Tabela 16. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa przekonań romantycznych ze względu na identyfikację

	Seksualna samoocena	Zaabsorbowanie seksualnością	Wewn. kontrola seksualna	Świadomość seksualna	Motywacja seksualna	Niepokój seksualny	Asertywność seksualna	Seksualna depresja	Zewnętrzna kontrola seksualna	Monitorowanie wrażeń	Lęk przed seksualnością	Seksualna satysfakcja
χ^2	1,575	,361	,650	3,253	,234	,132	2,016	,220	,097	6,188	,551	,484
df	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
p	,209	,548	,420	,071	,629	,716	,156	,639	,756	,013	,458	,487

Zmienna grupująca: Identyfikacja

Analiza średnich rang wskazuje, że osoby identyfikujące się z byciem singlem mają istotnie niższy poziom monitorowania wrażeń w porównaniu z osobami, które się nie identyfikują z tą kategorią. (Rys.93)

Rysunek 93. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa monitorowania wrażeń seksualnego ze względu na identyfikację

Monitorowanie wrażeń seksualnego korelowało negatywnie z ogólną samooceną ($r_s = -0,385$, $p < 0,001$) i integracją tożsamości ($r_s = -0,405$, $p < 0,001$). (Tab.17)

Tabela 17. Korelacje współczynnikiem rho Spearmana ogólnej samooceny, integracja tożsamości i monitorowanie wrażeń seksualnego

r_s	Ogólna samoocena	Integracja tożsamości
Monitorowanie wrażeń seksualnego	$-0,385^{***}$	$-0,405^{***}$

*** $p < 0,001$

2.3.1. NASTAWIENIE WOBEC KATEGORII SPOŁECZNEJ SINGIEL

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a zmienne socjodemograficzne i płeć psychologiczna

Przeprowadzona analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania płci ($p>0,05$), wieku ($p>0,05$), wykształcenia ($p>0,05$), miejsca zamieszkania ($p>0,05$) i typu zamieszkania ($p>0,05$), liczby poprzednich długotrwałych związków ($p>0,05$), okresu życia pojedynkę ($p>0,05$) ze względu na identyfikację z kategorią społeczną singiel. Płeć psychologiczna ($p>0,05$) także nie jest istotnie różnicowana przez identyfikację. (Tab.18)

Tabela 18. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic zmiennych socjodemograficznych i płci psychologicznej ze względu na nastawienie wobec kategorii singiel

	Płeć	Wiek	Wykształcenie	Miejsce zamieszkania	Typ zamieszkania	Poprzednie związki	Okres życia bez partnera	Męskość	Kobiecość
χ^2	,203	4,159	1,807	,720	4,047	,353	,010	,317	1,390
df	2	2	2	2	2	2	2	2	2
p	,904	,125	,405	,698	,132	,838	,995	,853	,499

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a wymiary samooceny

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania wymiarów samooceny: ogólna samoocena ($p>0,05$), bycie kochanym ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), zdolności przywódcze ($p>0,05$), samoakceptacja moralna ($p>0,05$), atrakcyjność fizyczna ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), integracja tożsamości ($p>0,05$), obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$), ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel. Jedynie wymiar: atrakcyjność fizyczna ($\chi^2=7,957$, $p=0,019$) jest istotnie różnicowany przez nastawienie. (Tab.19)

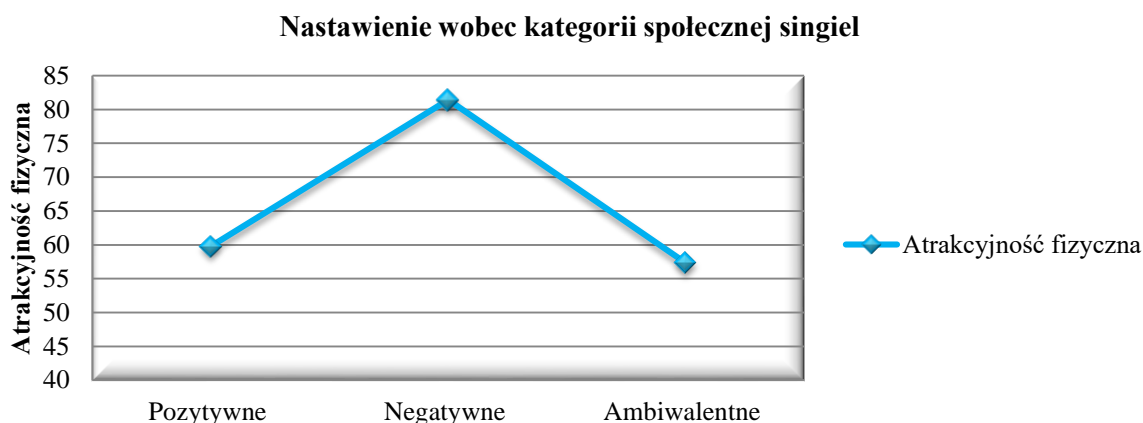
Tabela 19. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wymiarów samooceny ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja a moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obronne wzmacnianie samooceny
χ^2	3,213	,821	3,036	2,795	2,211	7,957	3,601	4,223	3,125
df	2	2	2	2	2	2	2	2	2
p	,201	,663	,219	,247	,331	,019	,165	,121	,210

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Osoby, które miały negatywne nastawienie wobec kategorii singiel charakteryzował wyższy poziom oceny swojej atrakcyjności fizycznej w porównaniu do osób, które mają nastawienie pozytywne lub ambiwalentne. (Rys.6)

Rysunek 6. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wymiarów samooceny ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Należy zwrócić uwagę na związek samooceny atrakcyjności fizycznej (seksualnej) ze skalą obronnego wzmacniania samooceny ($r_s = 0,344$, $p < 0,001$). Im wyższa samoocena atrakcyjności fizycznej, tym wyższe obronne wzmacnianie samooceny. (Tab.20)

Tabela 20. Korelacje współczynnikiem rho Spearmana obronnego wzmacniania samooceny, i atrakcyjności fizycznej

r_s	Obronne wzmacnianie samooceny
Atrakcyjność fizyczna	,344***

*** $p < 0,001$

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a wymiary seksualności

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel nie różnicowało istotnie wymiarów seksualności: seksualna samoocena ($p > 0,05$), zabsorbowanie seksualnością ($p > 0,05$), wewnętrzna kontrola seksualna ($p > 0,05$), świadomość seksualna ($p > 0,05$), motywacja seksualna ($p > 0,05$), niepokój seksualny ($p > 0,05$), asertywność seksualna ($p > 0,05$), seksualna depresja ($p > 0,05$), monitorowanie wrażenia seksualnego ($p > 0,05$), zewnętrzna kontrola seksualna ($p > 0,05$), lęk przed seksualnością ($p > 0,05$) i seksualna satysfakcja ($p > 0,05$), na co wskazuje analiza testem Kruskala-Wallisa. (Tab.21)

Tabela 21. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wymiarów seksualności ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

	Seksualna samoocena	Zaabsorbowani	Wewn. kontrola seksualna	Świadomość seksualna	Motywacja seksualna	Niepokój seksualny	Asertywność seksualna	Seksualna depresja	Zewnętrzna kontrola	Monitorowanie wrażeń	Lęk przed seksualnością	Seksualna satysfakcja
χ^2	,509	,845	1,919	,152	,480	,379	3,149	,097	,062	1,977	1,074	,015
df	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
p	,775	,655	,383	,927	,786	,827	,207	,953	,970	,372	,585	,992

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a przyczyny życia pojedynkę

Analiza testem Kruskala-Wallisa odkryła istotne zróżnicowanie przyczyny życia w pojedynkę z przypadku ($\chi^2=6,421$, $p=0,040$) i nie wykazała istotnego zróżnicowania przyczyn życia w pojedynkę: z wyboru ($p>0,05$), z braku odpowiedniego partnera ($p>0,05$), wysokie oczekiwania ($p>0,05$), i negatywne doświadczenia ($p>0,05$) ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel. (Tab22)

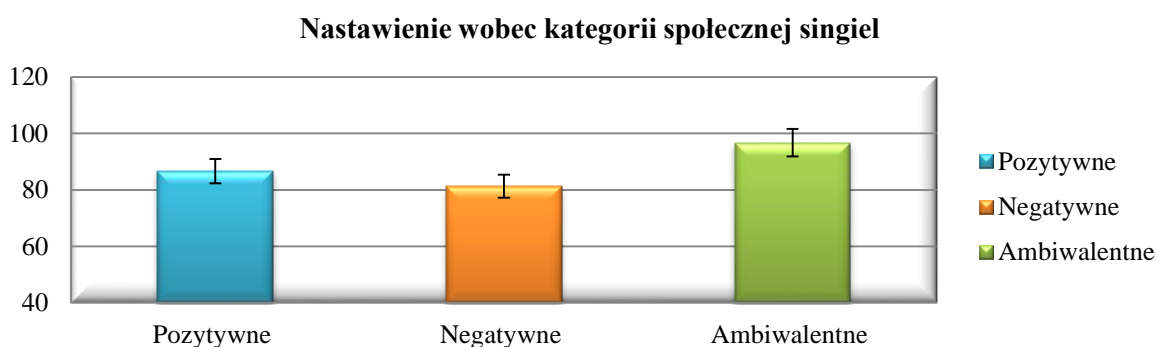
Tabela 22. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic przyczyn życia w pojedynkę ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

	Z wyboru	Z braku odpowiedniego partnera	Wysokie oczekiwania	Z przypadku	Negatywne doświadczenia
χ^2	2,839	,024	3,934	6,421	1,827
df	2	2	2	2	2
p	,242	,988	,140	,040	,401

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Osoby żyjące mające ambiwalentne nastawienie wobec kategorii singiel istotnie częściej deklarowały życie w pojedynkę z przypadku. (Rys.7)

Rysunek 7. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wymiarów samooceny ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a kompetencje interpersonalne

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania kompetencji interpersonalnych: nawiązywanie kontaktu ($p>0,05$), wyrażanie negatywnych emocji ($p>0,05$), ujawnianie informacji personalnych ($p>0,05$), dawanie wsparcia emocjonalnego ($p>0,05$), ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel. (Tab.23)

Tabela 23. Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa kompetencji interpersonalnych ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

	Nawiązywanie kontaktu	Wyrażanie negatywnych emocji	Ujawnianie informacji personalnych	Zarządzanie konfliktem	Dawanie wsparcia emocjonalne
χ^2	,773	1,689	2,492	1,259	,417
<i>df</i>	2	2	2	2	2
<i>p</i>	,679	,430	,288	,533	,812

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a satysfakcja z życia, zadowolenie z życia w perspektywie czasowej i poczucie samotności

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania satysfakcji z życia ($p>0,05$), zadowolenia z życia pojedynkę w perspektywie czasowej ($p>0,05$) i samotności ($p>0,05$) oraz jej komponentów: poczucie braku intymnego kontaktu ($p>0,05$), zerwania więzi społecznych ($p>0,05$), braku przynależności do grupy ($p>0,05$), ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel. (Tab.24)

Tabela 24. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic satysfakcji z życia, zadowolenia z życia w pojedynkę w perspektywie czasowej i samotności ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

	Satysfakcja z życia	Zadowolenie z życia w poj. – przeszłość	Zadowolenie z życia w poj. – teraźniejszość	Zadowolenie z życia w poj. – przyszłość	Poczucie samotności	Brak kontaktu	Zerwanie więzi społecznych	Brak poczucia przynależności do grupy
χ^2	1,683	,328	1,832	1,208	2,891	2,641	3,679	1,130
<i>df</i>	2	2	2	2	2	2	2	2
<i>p</i>	,431	,849	,400	,547	,236	,267	,159	,568

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a przekonania romantyczne i chęć wejścia w stały bliski nie/formalny związek

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania przekonań romantycznych ($p>0,05$) oraz poszczególnych czynników: miłość znajdzie sposób ($p>0,05$), jeden jedyny/a ($p>0,05$), idealizacja ($p>0,05$), miłość od pierwszego wejrzenia ($p>0,05$) oraz pragnienia wejścia w stały nie/formalny związek ($p>0,05$) ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel. (Tab.25)

Tabela 25. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic przekonań romantycznych i chęci wejścia w nie/formalny związek ze względu na identyfikację

	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedyny/a	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne - całość	Chęć wejścia w związek	Chęć wejścia w małżeństwo
χ^2	1,084	,567	5,604	,191	3,246	,985	3,077
df	2	2	2	2	2	2	2
p	,581	,753	,061	,909	,197	,611	,215

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel a style funkcjonowania interpersonalnego

Analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania wszystkich badanych stylów funkcjonowania interpersonalnego ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel ($p>0,05$). (Tab.26)

Tabela 26. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic stylów funkcjonowania interpersonalnego ze względu na nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

	Kierowniczo autokratyczne	Podtrzymująco skrajnie	Współpracująco przyjacielskie	Uległo zależne	Wycofująco masochistyczne	Buntowniczo podejrzliwe	Agresywno sadystyczne	Współzawodnicząc o narcystyczne	Samoakceptacja	Pesymizm	Zaradność	Kłamstwo
χ^2	,575	1,124	,303	1,488	,436	1,409	4,348	1,984	2,153	1,070	,456	1,941
df	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
p	,750	,570	,860	,475	,804	,494	,114	,371	,341	,586	,796	,379

Zmienna grupująca: Nastawienie wobec kategorii społecznej singiel

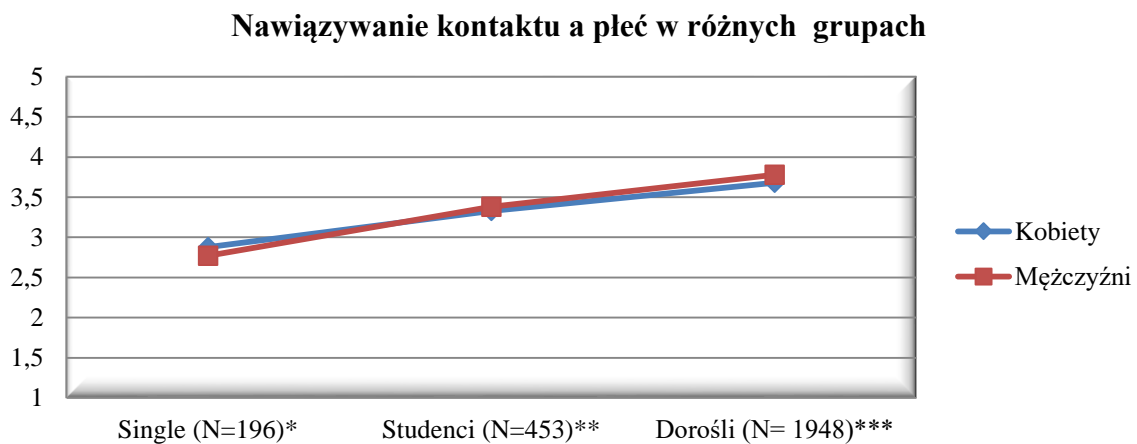
Zatem nastawienie wobec kategorii społecznej singiel nie różnicuje przyjmowanego stylu funkcjonowania interpersonalnego wśród singli.

2.4. KOMPETENCJE INTERPERSONALNE

Kompetencje interpersonalne a płeć

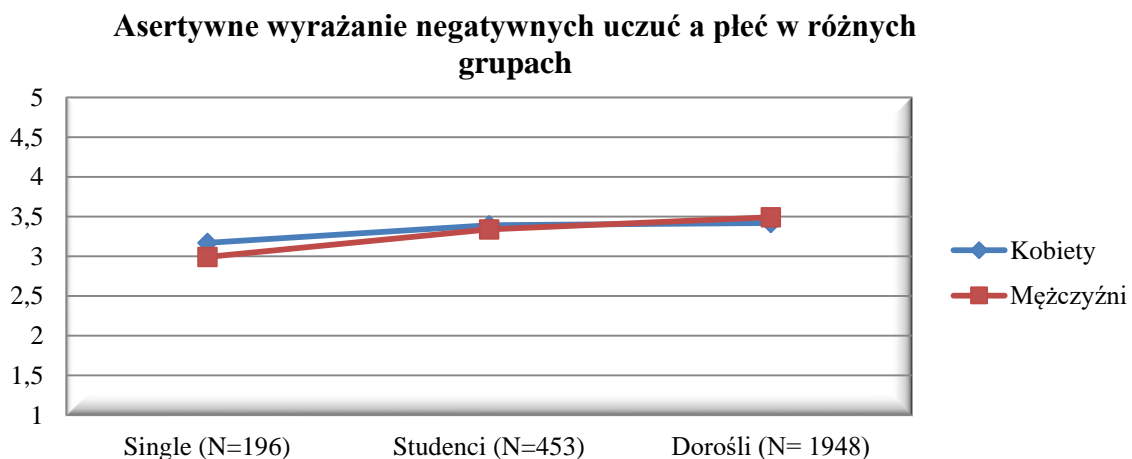
Analiza wyników singli - kobiet i mężczyzn również w porównaniu z innymi grupami (Rys.176-180) wskazała na brak zróżnicowania kompetencji interpersonalnych ze względu na płeć poza kompetencją dawanie wsparcia emocjonalnego. Ta kompetencja w grupie dorosłych uzyskała najniższy średni wynik wśród kobiet w porównaniu do dorosłych mężczyzn oraz kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę, jak i studentów i studentek. Zatem single charakteryzowali się wyższym poziomem dawania wsparcia w porównaniu do grupy dorosłych kobiet. (Rys. 8-12)

Rysunek 8. Poziom nawiązywania kontaktu wśród kobiet i mężczyzn w różnych grupach

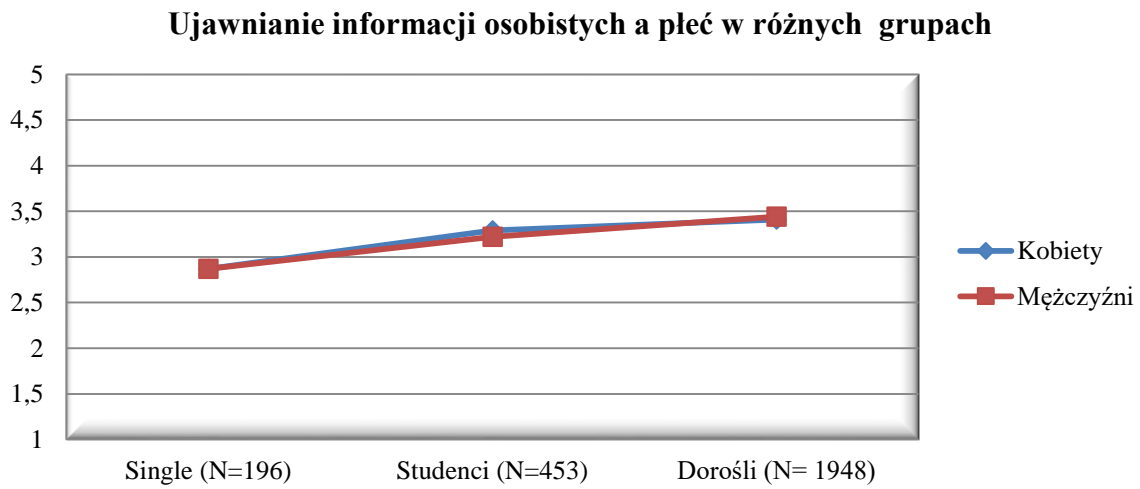
* *Badanie własne*; ** *Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1998*; *** *Kanning, 2006*

Rysunek 9. Poziom asertywnego wyrażania negatywnych uczuć wśród kobiet i mężczyzn w różnych grupach

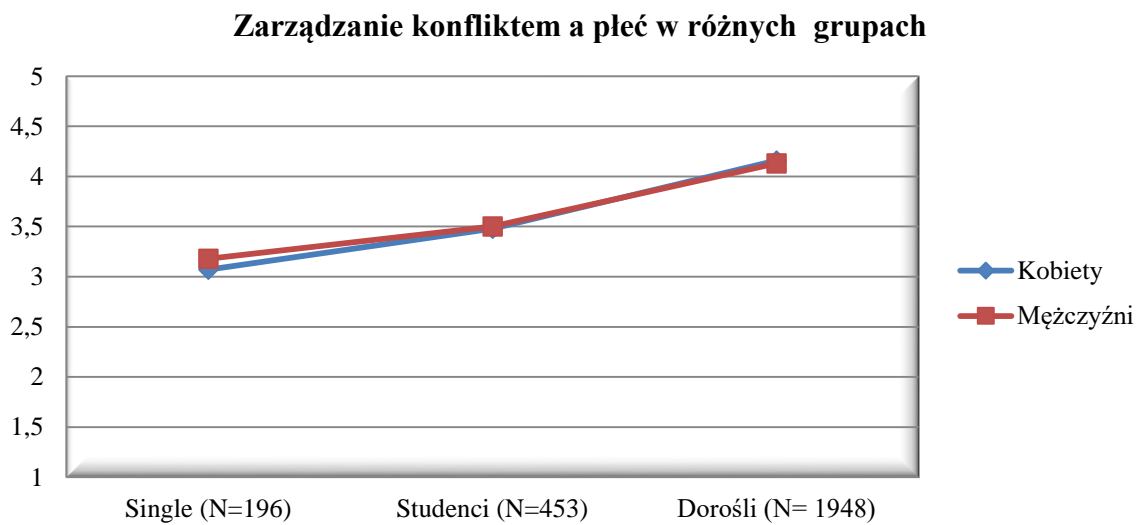
* *Badanie własne*; ** *Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1998*; *** *Kanning, 2006*

Rysunek 10. Poziom ujawniania informacji osobistych wśród kobiet i mężczyzn w różnych grupach

* Badanie własne; ** Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1998; ***Kanning, 2006

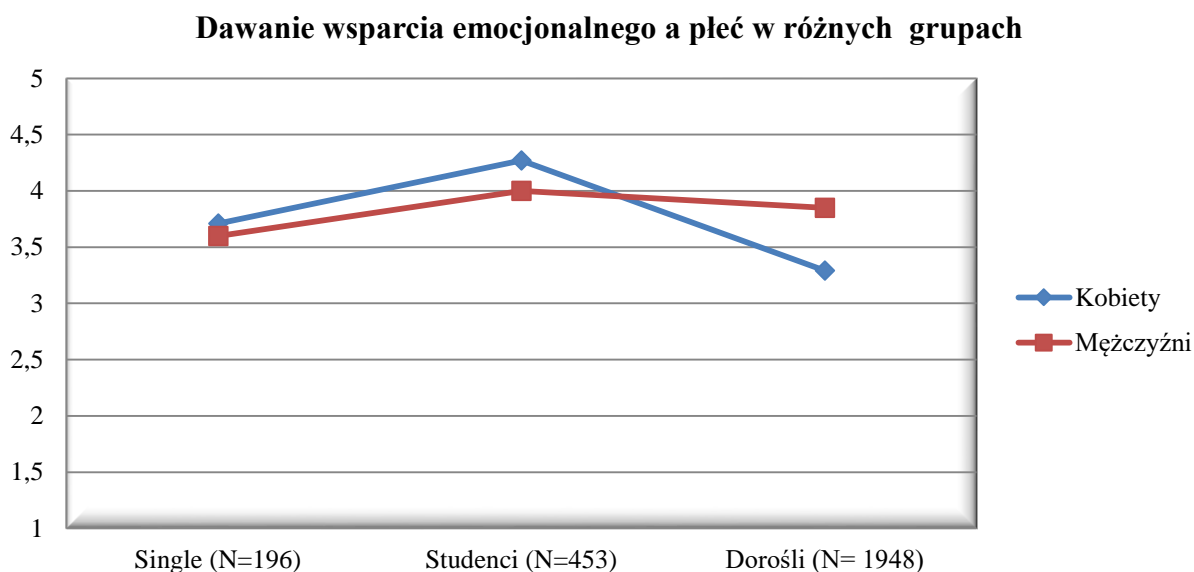
Rysunek 11. Poziom zarządzania konfliktem wśród kobiet i mężczyzn w różnych grupach

* Badanie własne; ** Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1998; ***Kanning, 2006

Rysunek 12. Poziom dawania wsparcia emocjonalnego wśród kobiet i mężczyzn w różnych grupach

* Badanie własne; ** Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1998; ***Kanning, 2006

2.4.1. NAWIĄZYWANIE KONTAKTU A WYMIARY SEKSUALNOŚCI WŚRÓD KOBIECI I MĘŻCZYŹN SINGLI

Dla analizy związków pomiędzy kompetencjami interpersonalnymi i wymiarami seksualności wśród **kobiet** żyjących w pojedynkę przeprowadzono analizę nieparametrycznym wskaźnikiem rho Spearmana. (Tab. 27)

Nawiązywanie kontaktu

Wśród kobiet wystąpiły istotne **pozytywne** korelacje pomiędzy **nawiązywaniem kontaktu** a wymiarami seksualności:

- Seksualną samooceną ($r_s = 0,330$, $p < 0,001$),
- ($r_s = 0,225$, $p = 0,002$),
- ($r_s = 0,185$, $p = 0,010$),
- ($r_s = 0,164$, $p = 0,022$),
- Asertywnością seksualną ($r_s = 0,236$, $p = 0,009$) i
- Seksualną satysfakcją ($r_s = 0,366$, $p < 0,001$).

Wśród kobiet wystąpiły istotne **negatywne** korelacje pomiędzy **nawiązywaniem kontaktu** a wymiarami seksualności:

- Niepokojem seksualnym ($r_s = -0,410$, $p < 0,001$),
- Seksualną depresją ($r_s = -0,397$, $p < 0,001$),
- Zewnętrzną kontrolą seksualną ($r_s = -0,210$, $p = 0,020$),
- Monitorowaniem wrażenia seksualnego ($r_s = -0,298$, $p = 0,001$) i
- Lękiem przed seksualnością ($r_s = -0,417$, $p < 0,001$).

Brak istotnych korelacji pomiędzy nawiązywaniem kontaktu a zaabsorbowaniem seksualnością ($p>0,05$), wewnętrzną kontrolą seksualną ($p>0,05$), świadomością seksualną ($p>0,05$) i motywacją seksualną ($p>0,05$) wśród kobiet żyjących w pojedynkę.

Dla analizy związków pomiędzy kompetencjami interpersonalnymi i wymiarami seksualności wśród **mężczyzn** żyjących w pojedynkę przeprowadzono analizę nieparametrycznym wskaźnikiem rho Spearmana. (Tab.27)

Nawiązywanie kontaktu

Wśród mężczyzn wystąpiły istotne **pozytywne** korelacje pomiędzy **nawiązywaniem kontaktu** a wymiarami seksualności:

- Seksualną samooceną ($r_s = 0,611, p<0,001$),
- Wewnętrzną kontrolą seksualną ($r_s = 0,317, p=0,002$),
- Świadomością seksualną ($r_s = 0,300, p=0,010$),
- Motywacją seksualną ($r_s = 0,302, p=0,009$),
- Asertywnością seksualną ($r_s = 0,527, p<0,001$) i
- Seksualną satysfakcją ($r_s = 0,363, p=0,002$).

Wśród mężczyzn wystąpiły istotne **negatywne** korelacje pomiędzy **nawiązywaniem kontaktu** a wymiarami seksualności:

- Niepokojem seksualnym ($r_s = -0,468, p<0,001$),
- Seksualną depresją ($r_s = -0,473, p<0,001$),
- ($r_s = -0,220, p=0,002$),
- Monitorowaniem wrażenia seksualnego ($r_s = -0,250, p=0,033$) i
- Lękiem przed seksualnością ($r_s = -0,499, p<0,001$).

Brak istotnych korelacji pomiędzy nawiązywaniem kontaktu a zaabsorbowaniem seksualnością ($p>0,05$) i zewnętrzną kontrolą seksualną ($p>0,05$). (Tab.27)

Tabela 27. Współczynniki korelacji rho Spearmana pomiędzy kompetencją interpersonalną: nawiązywanie kontaktów i wymiarami seksualności kobiet i mężczyzn singli

r_s	Nawiązywanie kontaktu	
	Kobiety	Mężczyźni
Seksualna samoocena	,330***	,611***
Zaabsorbowanie seksualnością	-,092	-,027
Wewnętrzna kontrola seksualna	,170	,317**
Świadomość seksualna	,095	,300*
Motywacja seksualna	,117	,302**
Niepokój seksualny	-,410***	-,468***
Seksualna depresja	-,397***	-,473***

r_s	Nawiązywanie kontaktu	
	Kobiety	Mężczyźni
Zewnętrzna kontrola seksualna	-,210*	-,214
Monitorowanie wrażenia seksualnego	-,298**	-,250*
Lęk przed seksualnością	-,417***	-,499***
Seksualna satysfakcja	,366***	,363**

* $p > 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

2.5. TYPY TOŻSAMOŚCI PŁCIOWEJ A ZMIENNE PSYCHOLOGICZNE WŚRÓD KOBIET I MĘŻCZYŹN SINGLI

Samotność a typy tożsamości płciowej wśród kobiet i mężczyzn singli

Wyróżniono osiem typów tożsamości płciowej ze względu na płć biologiczną i psychologiczną: androgyniczni mężczyźni (AM), kobiece mężczyźni (KM), męscy mężczyźni (MM), nieokreśleni mężczyźni (NM), androgyniczne kobiety (AK), kobiece kobiety (KK), męskie kobiety (MK) i nieokreślone kobiety (NK). Analiza wykazała istotność statystyczną różnic poczucia samotności ($\chi^2=49,865$, $p < 0,001$), poczucia braku kontaktu ($\chi^2=45,384$, $p < 0,001$), poczucia zerwanych więzi społecznych ($\chi^2=47,238$, $p < 0,001$) i poczucia braku przynależności ($\chi^2=40,991$, $p < 0,001$) wśród wszystkich 8 typów. Analiza ta umożliwia ustalenie różnic pomiędzy wszystkimi typami ujmującymi jednocześnie zróżnicowanie ze względu na płć psychologiczną i biologiczną. (Tab.28)

Tabela 28. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania poczucia samotności ze względu na typy płci psychologicznej

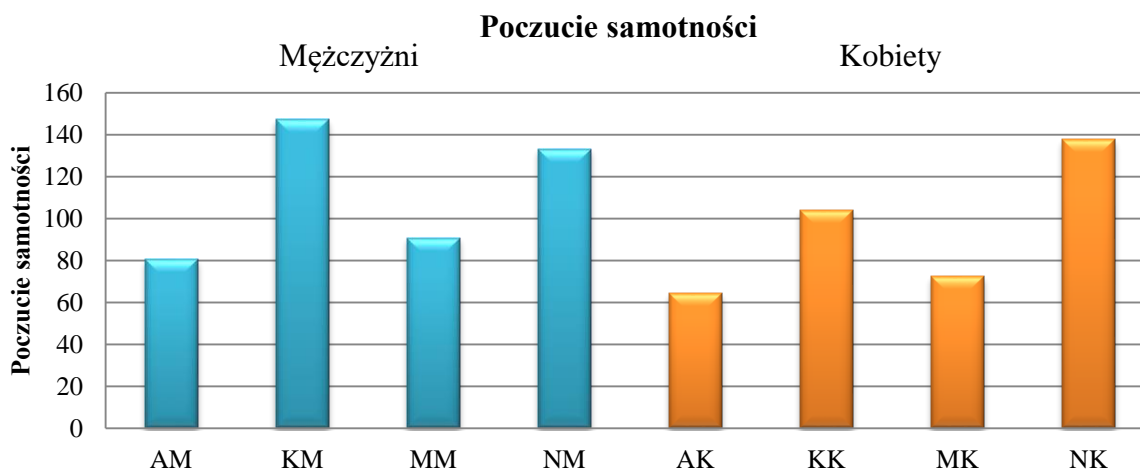
	Poczucie samotności	Poczucie braku kontaktu	Poczucie zerwanych więzi społecznych	Brak poczucia przynależności
χ^2	49,865	45,384	47,238	40,991
df	7	7	7	7
p	<,001	<,001	<,001	<,001

Zmienna grupująca: Typy płci psychologicznej

Poczucie samotności wśród poszczególnych typów tożsamości płciowej wśród kobiet i mężczyzn w przyjęło rozkład zbliżony dla całej skali, jak i dla podskali, na co wskazuje analiza rang. Analiza średnich rang pozwoliła stwierdzić, że wśród badanych singli najbardziej samotność odczuwają kobiece mężczyźni,

nieokreśleni mężczyźni i nieokreślone kobiety. Najniższy poziom poczucia samotności charakteryzuje androgyniczne kobiety, następnie męskie kobiety i androgynicznych mężczyzn. (Rys. 13)

Rysunek 13. Poczucie samotności wśród kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Satysfakcja z życia a typy płci psychologicznej

Analiza nieparametrycznym testem Kruskala-Wallisa wykazała, że satysfakcja z życia była istotnie różnicowana przez typy płci psychologicznej ($\chi^2= 65,209$, $p<0,001$). (Tab.29)

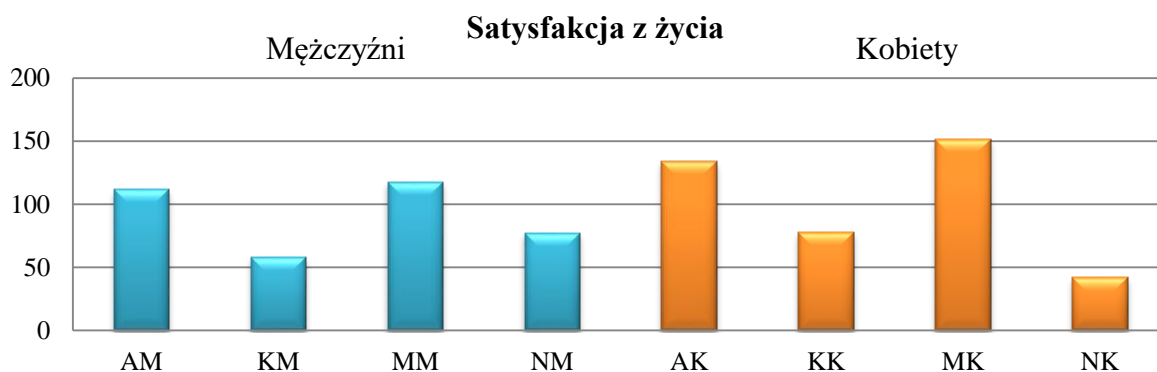
Tabela 29. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania satysfakcji z życia ze względu na typy płci psychologicznej

Satysfakcja z życia	
χ^2	65,209
df	7
p	,000

Zmienna grupująca: Typy płci psychologicznej

Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa pozwoliła na oszacowanie różnic pomiędzy poszczególnymi typami płci psychologicznej. Spośród ogółu badanych najwyższą satysfakcją z życia mają męskie kobiety, następnie, androgyniczne kobiety oraz męscy mężczyźni i androgyniczni mężczyźni. Kobiece kobiety uzyskują nieznacznie wyższy wynik od kobiecych mężczyzn żyjących w pojedynkę. Natomiast kobiety nieokreślone seksualnie uzyskują najniższy poziom satysfakcji z życia oraz jednocześnie mają istotnie niższą satysfakcję z życia od nieokreślonych seksualnie mężczyzn. (Rys.14)

Rysunek 14. Satysfakcja z życia wśród kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Kompetencje interpersonalne a typy tożsamości płciowej wśród kobiet i mężczyzn

Przeprowadzono analizę zróżnicowania poziomu kompetencji interpersonalnych wśród kobiet i mężczyzn o różnym typie płci psychologicznej. Test Kruskala-Wallisa wykazał istotne statystycznie zróżnicowanie wszystkich badanych kompetencji. Typy płci psychologicznej istotnie zatem różnicują nawiązywanie kontaktu ($\chi^2= 80,400$, $p<0,001$), asertywne wyrażanie negatywnych uczuć ($\chi^2= 65,662$, $p<0,001$), ujawnianie informacji osobistych ($\chi^2= 50,361$, $p<0,001$), zarządzanie konfliktem ($\chi^2= 38,459$, $p<0,001$) i dawanie wsparcia emocjonalnego ($\chi^2= 37,528$, $p<0,001$). (Tab. 30)

Tabela 30. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania kompetencji interpersonalnych ze względu na tożsamość płciową

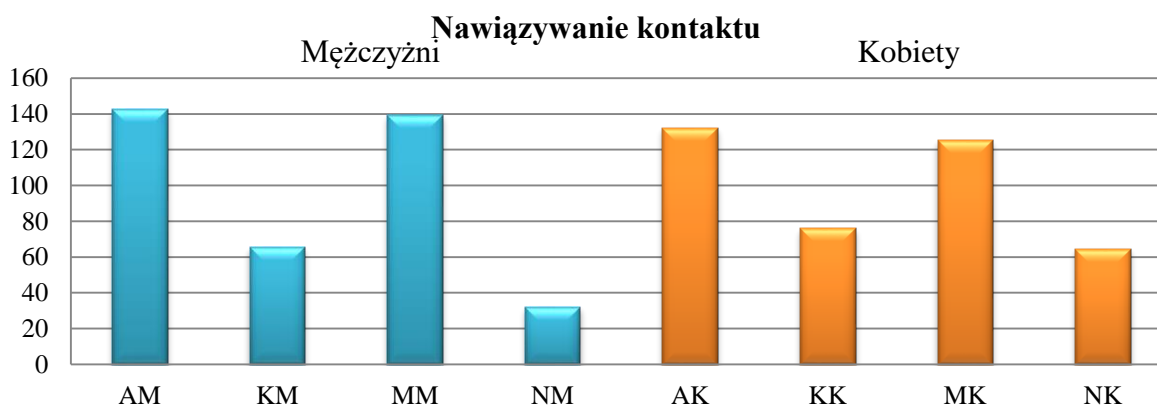
	Nawiązywanie kontaktu	Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć	Ujawnianie informacji osobistych	Zarządzanie konfliktem	Dawanie wsparcia emocjonalnego
χ^2	80,400	65,662	50,361	38,459	37,528
df	7	7	7	7	7
p	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001

Zmienna grupująca: Typy płci psychologicznej

Dla szczegółowej analizy zróżnicowania kompetencji interpersonalnych przez typy płci psychologicznej, przedstawiono graficznie wartości rang na wykresach poszczególnych kompetencji.

W zakresie **nawiązywania kontaktów** najwyższe wyniki uzyskały osoby androgyniczne, następnie męskie, kobiece i nieokreślone seksualnie. Androgyniczni i męscy mężczyźni oraz następnie androgyniczne i męskie kobiety charakteryzowali się najwyższym poziomem kompetencji nawiązywanie kontaktów. Kobiece kobiety osiągają nieco wyższe wyniki niż kobiece mężczyźni. Nieokreślone seksualnie kobiety osiągały istotnie wyższe wyniki niż nieokreśleni płciowo mężczyźni. (Rys. 15)

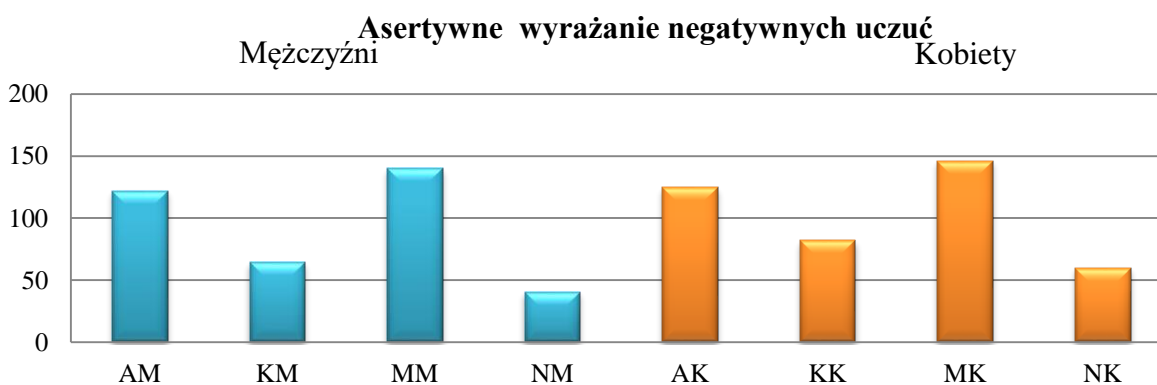
Rysunek 15. Nawiązywanie kontaktu wśród kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Najwyższy poziom kompetencji **asertywne wyrażanie negatywnych uczuć** charakteryzował osoby męskie, następnie androgyniczne, kobiece i nieokreślone seksualnie. Męscy mężczyźni i męskie kobiety osiągają wyniki w tej kompetencji na zbliżonym poziomie. Taka zależność jest widoczna również pomiędzy osobami androgynicznymi. Kobiety kobiece osiągały wyższe wyniki od kobiecych mężczyzn oraz nieokreślone seksualnie kobiety także osiągają wyższe wyniki w porównaniu do nieokreślonych seksualnie mężczyzn. (Rys. 16)

Rysunek 16. Asertywne wyrażanie negatywnych uczuć wśród kobiet i mężczyzn sigli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

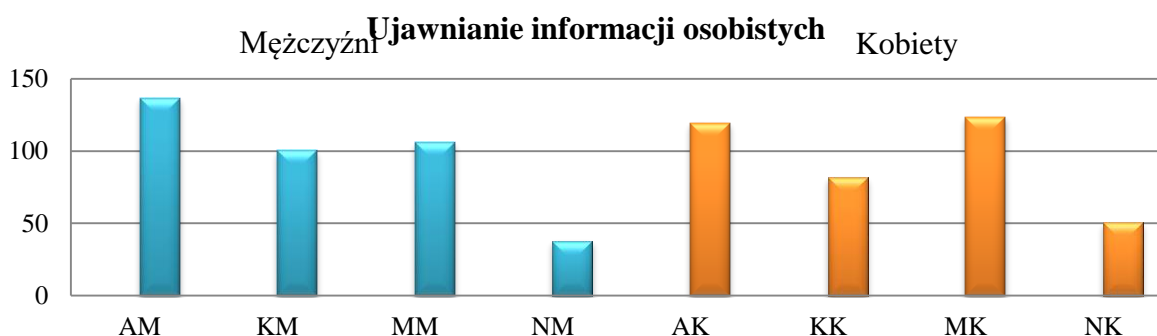

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Rangi kompetencji **ujawniania informacji osobistych** wśród kobiet i mężczyzn singli nieznacznie się różniły ze względu na typy płci psychologicznej. Wśród mężczyzn najwyższe wyniki uzyskiwali

androgyniczni mężczyźni, następnie męscy, kobiece i nieokreślenie. Wśród kobiet najwyższą rangę uzyskały męskie kobiety, następnie androgyniczne, kobiece i nieokreślone seksualnie. Kobiece mężczyźni uzyskiwali wyższe rangi w zakresie ujawniania informacji osobistych w porównaniu do kobiecych kobiet. Wśród osób nieokreślone seksualnie mężczyźni uzyskali niższe wyniki w porównaniu do kobiet. (Rys. 17)

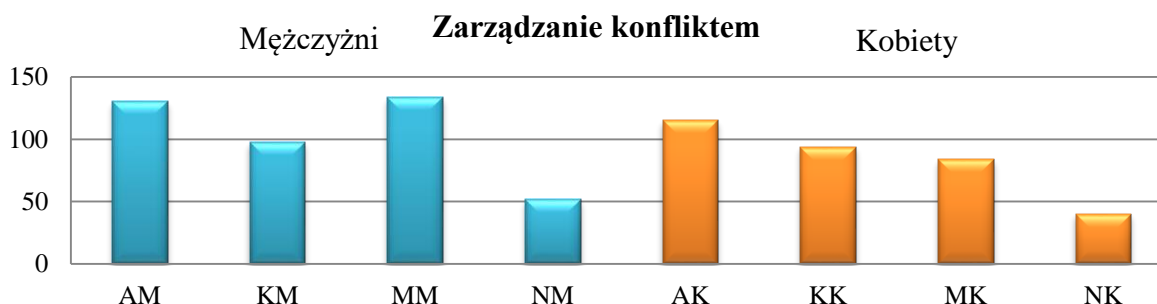
Rysunek 17. Ujawnianie informacji osobistych wśród kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Poziom **zarządzania konfliktem** był najwyższy wśród męskich mężczyzn, następnie androgynicznych mężczyzn i androgynicznych kobiet. Wśród osób o męskim typie płci psychologicznej, kobiety uzyskują istotnie niższe wyniki od mężczyzn. Nie ma istotnej różnicy pomiędzy kobiecymi oraz nieokreślonymi seksualnie mężczyznami i kobietami. Osoby o nieokreślonym seksualnie typie płci psychologicznej uzyskują najniższe wyniki w tej kompetencji. (Rys. 18)

Rysunek 18. Zarządzanie konfliktem wśród kobiet i mężczyzn singli różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

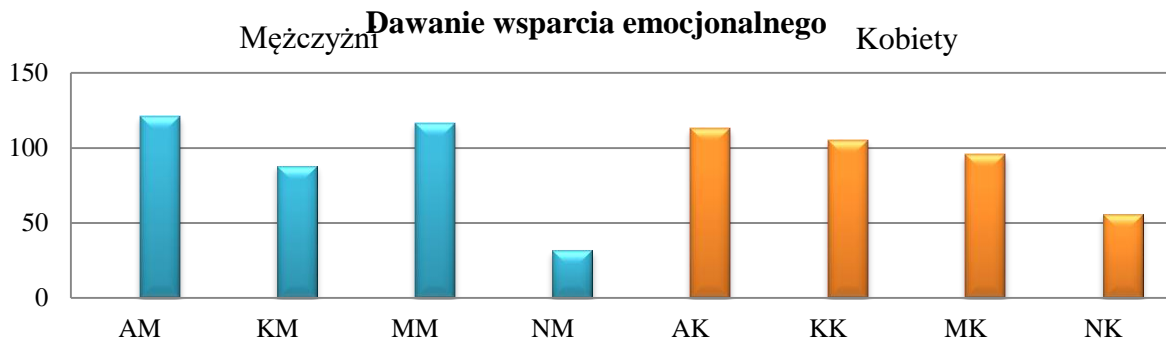

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Poziom kompetencji **dawanie wsparcia emocjonalnego** był najwyższy wśród androgynicznych i męskich mężczyzn, następnie wśród androgynicznych i kobiecych kobiet. Kobiece kobiety miały istotnie

wyższe wyniki od kobiecych mężczyzn w tym zakresie, natomiast męskie kobiety charakteryzują się niższym poziomem dawania wsparcia emocjonalnego w porównaniu do męskich mężczyzn. Osoby nieokreślone seksualnie uzyskały najniższy poziom tej kompetencji, a wśród nich kobiety charakteryzował wyższy poziom od mężczyzn. (Rys. 19)

Rysunek 19. Dawanie wsparcia emocjonalnego wśród kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Styl funkcjonowania a typy płci psychologicznej wśród kobiet i mężczyzn

Analiza istotności różnic testem Kruskala-Wallisa wskazała na istotną różnicę ze względu na typy płci psychologicznej w stylu: kierowniczo-autokratycznym ($\chi^2=62,072$, $p<0,001$), podtrzymująco-skrajnie opiekuńczym ($\chi^2=34,029$, $p<0,001$), współpracująco-przyjacielskim ($\chi^2=35,328$, $p<0,001$), wycofująco-masochistycznym ($\chi^2=67,983$, $p<0,001$), buntowniczo-podejrzliwym ($\chi^2=24,430$, $p=0,001$), ‘współzawodnicząco-narcystycznym ($\chi^2=25,930$, $p=0,001$) oraz w wymiarze samoakceptacji ($\chi^2=66,263$, $p<0,001$), pesymizmu ($\chi^2=51,958$, $p<0,001$), zaradności ($\chi^2=65,851$, $p<0,001$) i kłamstwa ($\chi^2=21,229$, $p<0,001$). Styl uległo-zależny oraz agresywno-sadystyczny nie różnił się istotnie ze względu na typy płci psychologicznej ($p>0,05$).). (Tab.31)

Tabela 31. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania stylów funkcjonowania interpersonalnego singli ze względu na typy płci psychologicznej

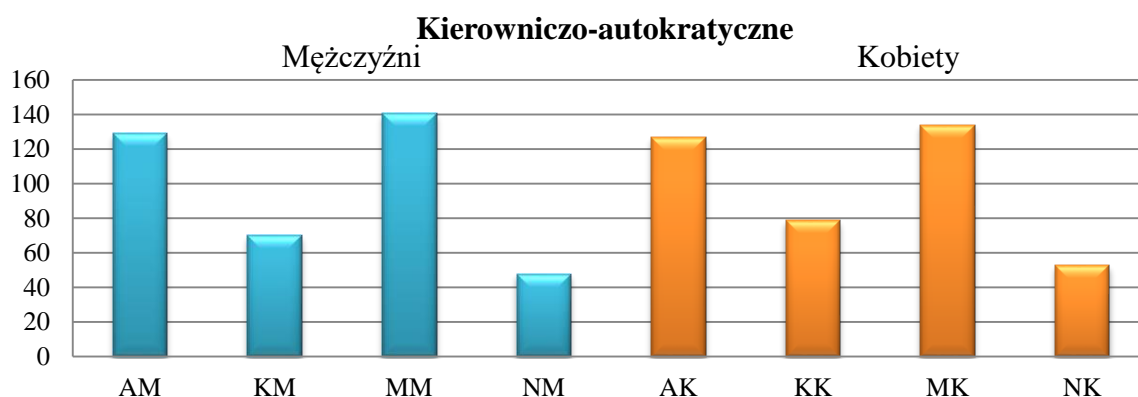

	Kierowniczo - autokratyczne	Podtrzymująco - skrajnie opiekuńcze	Współpracująco - przyjacielskie	Uległo - zależne	Wycofująco - masochistyczne	Buntowniczo - podejrzliwe	Agresywno - sadystyczne	Współzawodnicząco - narcystyczne	Samoakceptacji	Pesymizm	Zaradność	Kłamstwo
χ^2	62,072	34,029	35,328	13,977	67,983	24,430	13,046	25,930	66,263	51,958	65,851	21,229
df	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
p	,000	,000	,000	,052	,000	,001	,071	,001	,000	,000	,000	,003

Zmienna grupująca: Typy płci psychologicznej

Analiza średnich rang pozwoliła porównać poszczególne typy płci psychologicznej w zakresie funkcjonowania interpersonalnego wśród kobiet i mężczyzn singli. Osoby androgyniczne i męskie istotnie częściej przyjmowały styl kierowniczo-autokratyczny niż osoby kobiece i nieokreślone. (Rys. 20)

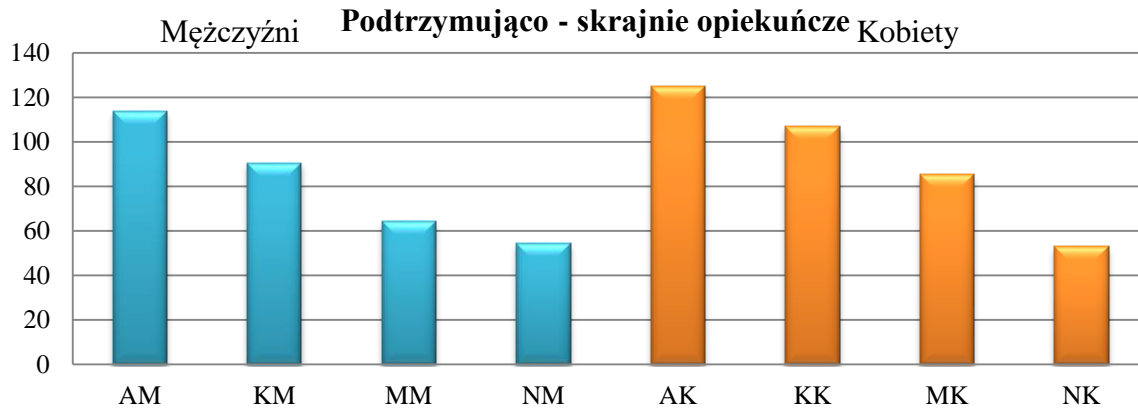
Rysunek 20. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa stylu kierowniczo-autokratycznego ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiety mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Osoby androgyniczne najczęściej prezentowały styl podtrzymująco-skrajnie opiekuńczy. Kobiące i męskie kobiety częściej przyjmują ten styl w relacjach niż odpowiednio kobiece i męscy mężczyźni. (Rys. 21)

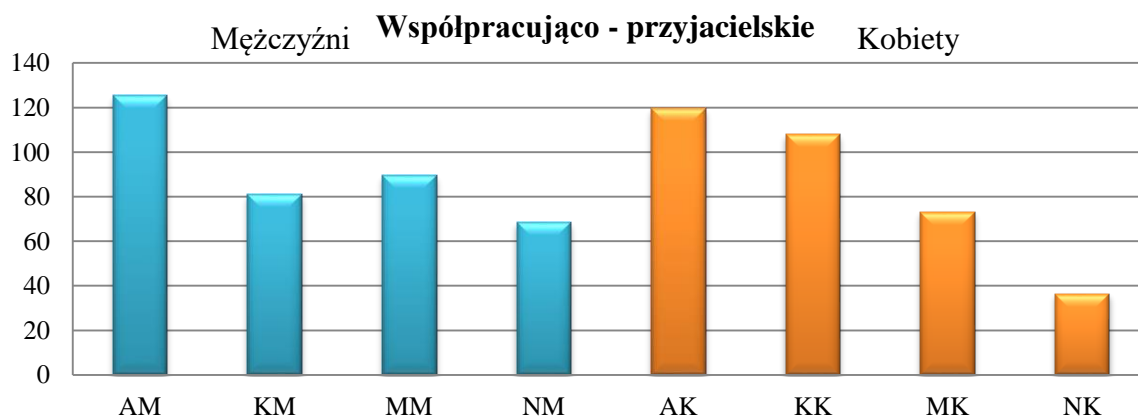
Rysunek 21. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa stylu podtrzymująco-skrajnie opiekuńczego ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Androgyniczne osoby najsilniej prezentowały styl współpracująco-przyjacielski, a wśród mężczyzn istotniej częściej niż pozostałe typy płci psychologicznej. (Rys. 22)

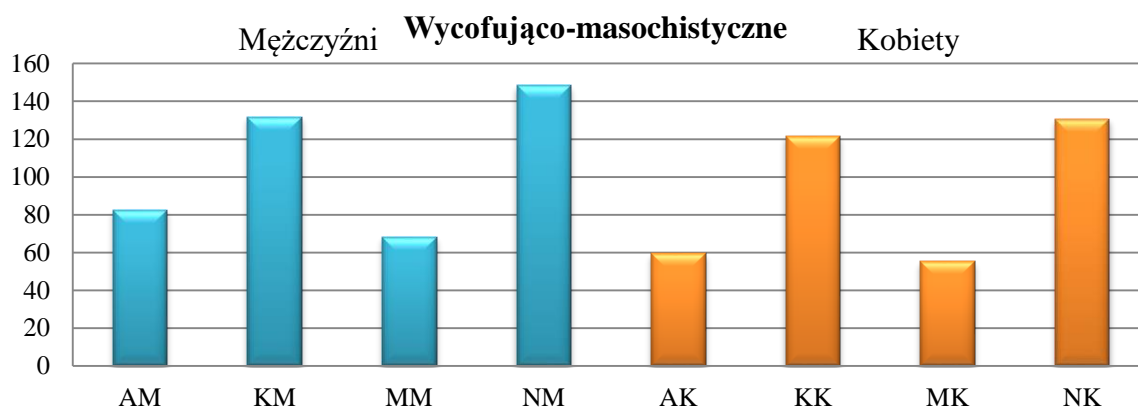
Rysunek 22. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa stylu współpracująco-przyjacielskiego ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Osoby nieokreślone najsilniej charakteryzowały się stylem wycofująco-masochistycznym w porównaniu do osób androgynicznych i męskich. Osoby kobiece funkcjonują osiągając zbliżone wyniki do osób nieokreślonych. (Rys. 23)

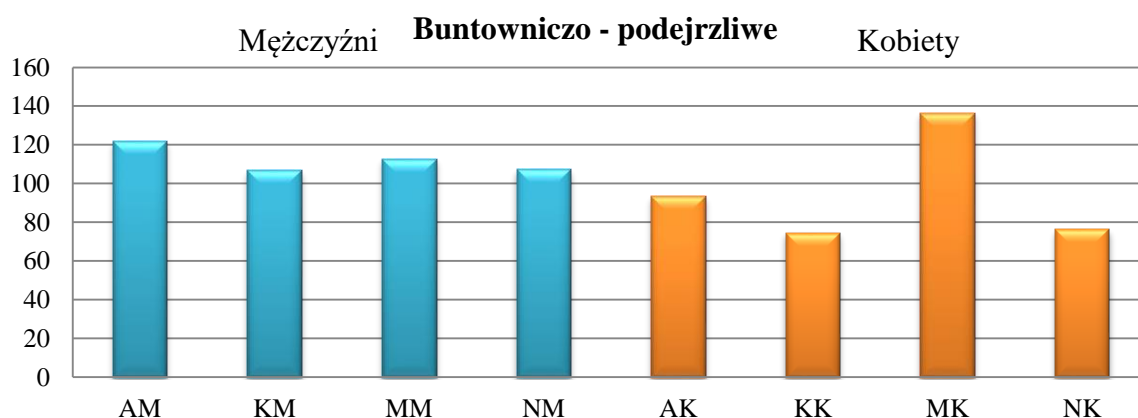
Rysunek 23. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa stylu wycofująco-masochistycznego ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Męskie kobiety najsilniej prezentowały styl buntowniczo podejrzliwy w porównaniu ze wszystkimi typami płci psychologicznej. (Rys. 24)

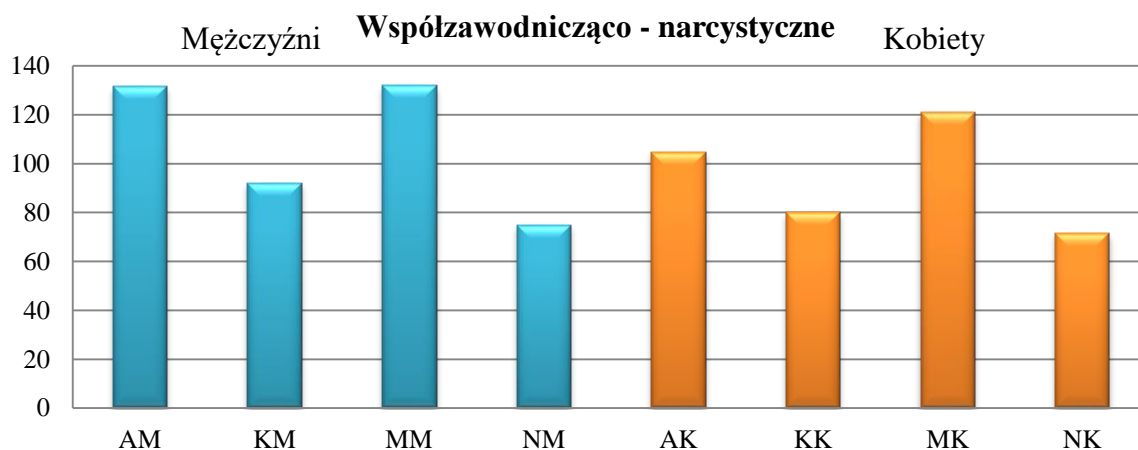
Rysunek 24. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa stylu buntowniczo-podejrzliwego ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Męskie osoby oraz androgyniczni mężczyźni w większym stopniu przyjmowali styl współzawodnicząco-narcystyczny niż osoby kobiece i nieokreślone. (Rys.25)

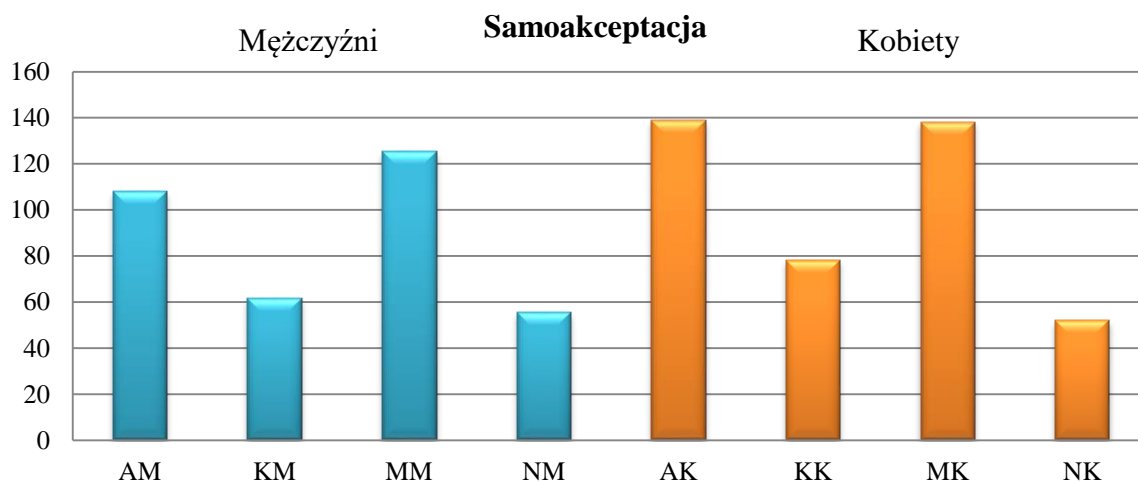
Rysunek 25. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa stylu współzawodnicząco-narcystycznego ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Osoby męskie i androgyniczne osiągały wyższe wyniki w zakresie samoakceptacji w porównaniu z kobietami i mężczyznami kobiecymi i nieokreślonymi. (Rys.26)

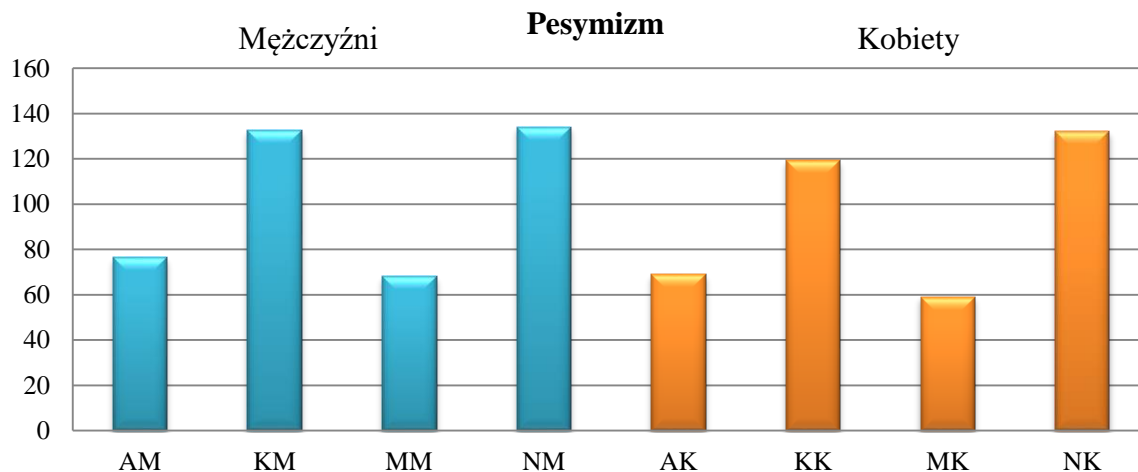
Rysunek 26. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa samoakceptacji ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Osoby nieokreślone oraz kobiece były istotnie bardziej pesymistyczne w porównaniu do osób androgynicznych i męskich wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę. (Rys. 27)

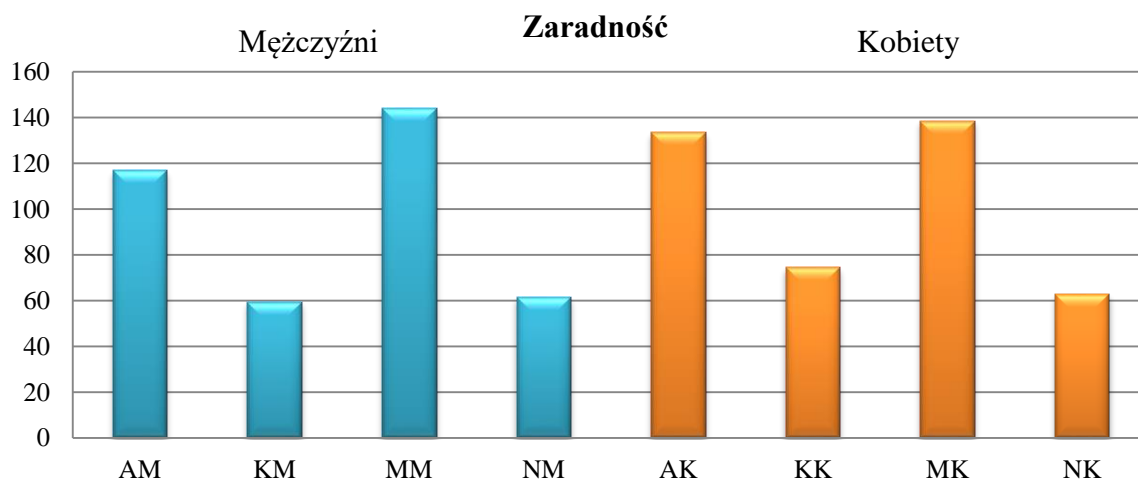
Rysunek 27. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa pesymizmu ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Osoby o typie męskim oraz androgynicznym były najbardziej zaradne w porównaniu do kobiecego i nieokreślonego psychologicznej wśród kobiet i mężczyzn żyjących w pojedynkę. (Rys. 28)

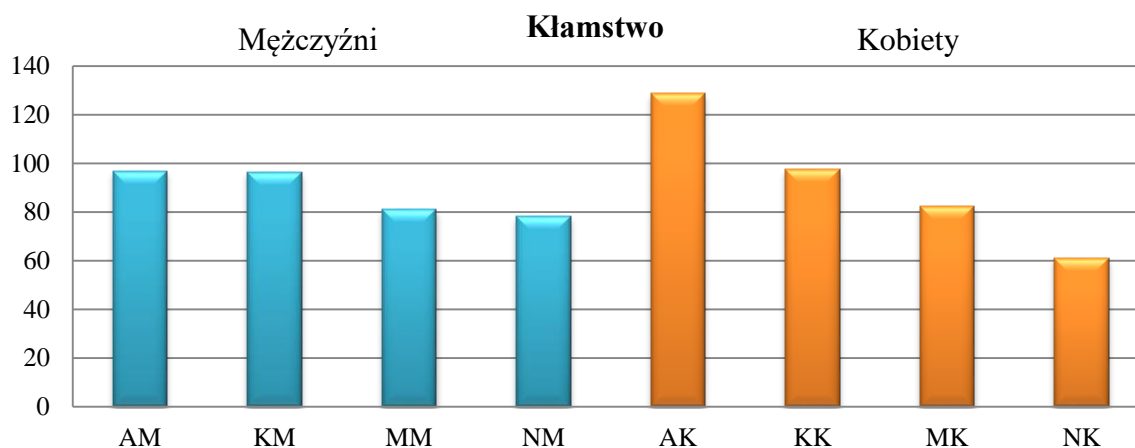
Rysunek 28. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa zaradności ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Androgyniczne kobiety uzyskały najwyższe wyniki w porównaniu do pozostałych typów płci psychologicznej wśród kobiet i mężczyzn w skali kłamstwa. (Rys.29)

Rysunek 29. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa kłamstwa ze względu na typy płci psychologicznej singli

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiety mężczyźni, MM – mężczy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiety kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Przekonania romantyczne a typy płci psychologicznej

Przeprowadzono badanie istotności zróżnicowania przekonań romantycznych ze względu na typy płci psychologicznej osób żyjących pojedynkę. Wyniki testu Kruskala-Wallisa wykazały istotne zróżnicowanie całości przekonań romantycznych ($\chi^2= 22,537$, $p=0,002$) oraz przekonania, że miłość znajdzie sposób ($\chi^2= 3,967$, $p=0,046$) wśród ogółu osób żyjących w pojedynkę. Typy płci psychologicznej nie różnicują istotnie przekonania o jednej jedynej, idealizacji i miłości od pierwszego wejrzenia ($p>0,05$) wśród ogółu. (Tab. 32)

Tabela 32. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności zróżnicowania przekonań romantycznych singli ze względu na typy płci psychologicznej

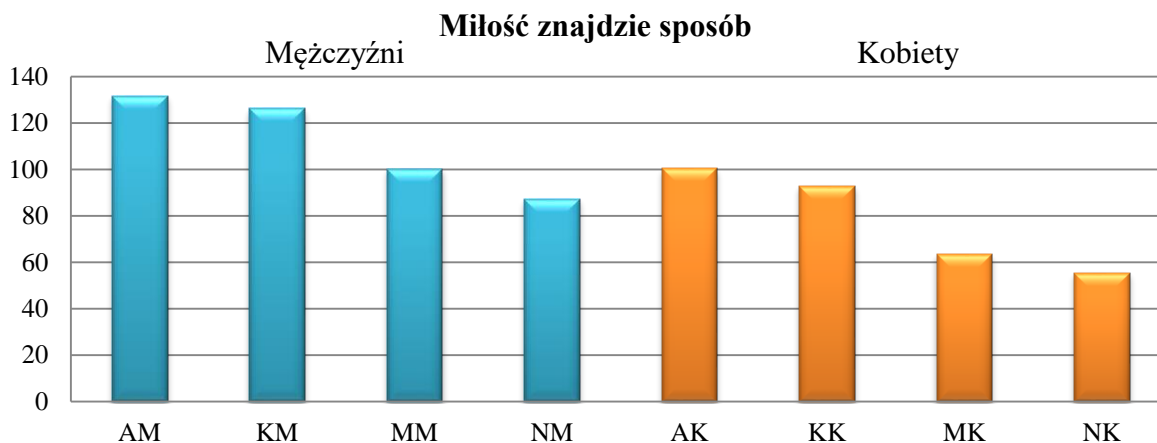
	Miłość znajdzie sposób	Jeden jedy/a	Idealizacja	Miłość od pierwszego wejrzenia	Przekonania romantyczne
χ^2	26,994	8,197	11,304	8,229	22,537
df	7	7	7	7	7
p	,000	,316	,126	,313	,002

Zmienna grupująca: Typy płci psychologicznej

Analiza średnich rang wykazała, że najsilniejsze przekonanie, że miłość znajdzie sposób prezentowali androgyniczni i kobiety mężczyźni. Poziom tego przekonania wśród męskich i nieokreślonych

mężczyzn oraz androgynicznych i kobiecych kobiet był zbliżony. Natomiast męskie kobiety i nieokreślone kobiety prezentowały najniższy poziom przekonania, że miłość znajdzie sposób. (Rys.30)

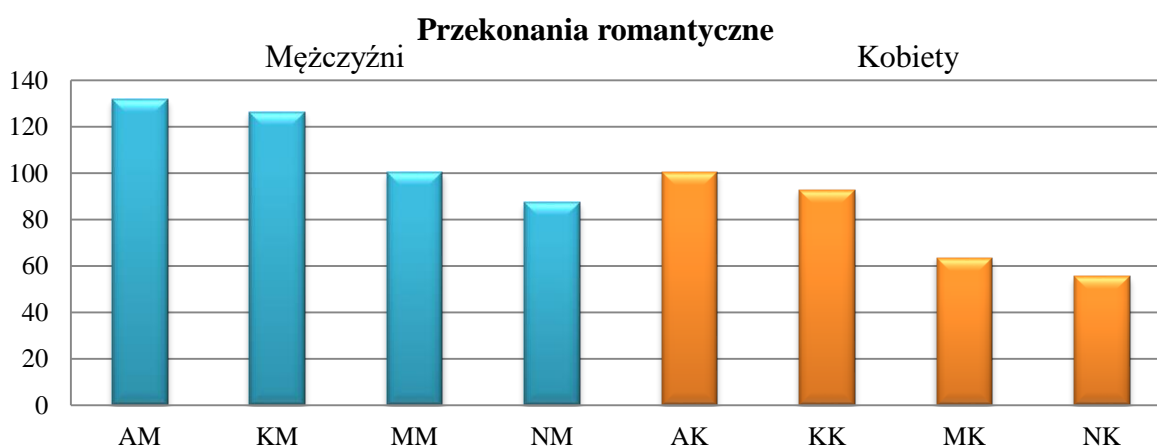
Rysunek 30. Przekonanie romantyczne: miłość znajdzie sposób wśród kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o średnie rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

Przekonania romantyczne okazały się najsilniejsze wśród androgynicznych i kobiecych mężczyzn. Męscy mężczyźni, androgyniczne i kobiece kobiety oraz nieokreślenie mężczyźni prezentowali zbliżony poziom przekonań romantycznych, niższy od mężczyzn o wysokiej kobiecości. Najniższy poziom przekonań romantycznych spośród wszystkich typów deklarowały męskie i nieokreślone kobiety. (Rys. 31)

Rysunek 31. Przekonania romantyczne kobiet i mężczyzn singli o różnych typach tożsamości płciowej w oparciu o średnie rangi testu Kruskala-Wallisa

AM – androgyniczni mężczyźni, KM – kobiece mężczyźni, MM – męscy mężczyźni, NM – nieokreśleni mężczyźni, AK - androgyniczne kobiety, KK – kobiece kobiety, MK – męskie kobiety, NK – nieokreślone kobiety

2.6. WYMIARY SAMOOCENY A WYSOKIE OCZEKIWANIA JAKO PRZYCZYNA ŻYCIA W POJEDYNKĘ WŚRÓD KOBIET I MEŻCZYŹN

Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała istotne zróżnicowanie zdolności przywódczych ($\chi^2=4,715$, $p=0,030$) ze względu na wysokie oczekiwania jako przyczynę życia w pojedynkę. Brak istotnego zróżnicowania dla pozostałych wymiarów samooceny: ogólna samoocena ($p>0,05$), bycie kochanym ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), samoocena moralna ($p>0,05$), atrakcyjność fizyczna ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), integracja samooceny ($p>0,05$) i obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$), ze względu na wysokie oczekiwania jako przyczyna życia w pojedynkę wśród ogółu.

W grupie kobiet wysokie oczekiwania istotnie różnicowały samoocenę atrakcyjności fizycznej ($\chi^2=4,224$, $p=0,040$). Brak istotnego zróżnicowania dla pozostałych wymiarów samooceny: ogólna samoocena ($p>0,05$), bycie kochanym ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), samoocena moralna ($p>0,05$), zdolności przywódcze ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), integracja samooceny ($p>0,05$) i obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$), ze względu na wysokie oczekiwania jako przyczyna życia w pojedynkę wśród kobiet.

W grupie mężczyzn analiza testem Kruskala-Wallisa nie wykazała istotnego zróżnicowania żadnego z wymiarów samooceny: ogólna samoocena ($p>0,05$), bycie kochanym ($p>0,05$), popularność ($p>0,05$), samoocena moralna ($p>0,05$), atrakcyjność fizyczna ($p>0,05$), witalność ($p>0,05$), integracja samooceny ($p>0,05$), zdolności przywódcze ($p>0,05$) i obronne wzmacnianie samooceny ($p>0,05$), ze względu na brak odpowiedniego partnera jako przyczyna życia w pojedynkę. (Tab.33)

Tabela 33. Analiza testem Kruskala-Wallisa istotności różnic wymiarów samooceny ze względu na wysokie oczekiwania jako przyczyna życia w pojedynkę

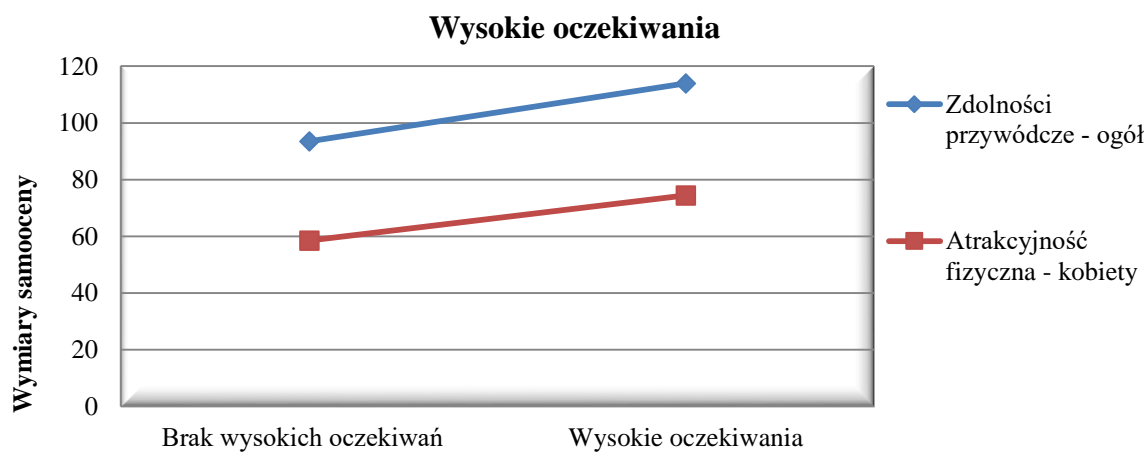
	Ogólna samoocena	Bycie kochanym	Popularność	Zdolności przywódcze	Samoakceptacja a moralna	Atrakcyjność fizyczna	Witalność	Integracja tożsamości	Obronne wzmacnianie samooceny
Ogół									
χ^2	3,228	,001	,514	4,715	,000	2,189	,919	2,394	,304
df	1	1	1	1	1	1	1	1	1
p	,072	,977	,473	,030	,986	,139	,338	,122	,582
Kobiety									
χ^2	1,730	,161	,074	2,780	,098	4,224	,149	,668	,356
df	1	1	1	1	1	1	1	1	1
p	,188	,689	,785	,095	,755	,040	,700	,414	,551
Mężczyźni									
χ^2	1,708	,828	1,291	1,805	,304	,252	1,304	1,671	,000
df	1	1	1	1	1	1	1	1	1
p	,191	,363	,256	,179	,581	,616	,254	,196	,985

Zmienna grupująca: wysokie oczekiwania

Osoby deklarujące wysokie oczekiwania jako przyczynę życia pojedynkę miały wyższe zdolności przywódcze w porównaniu do osób, które nie deklarują wysokich oczekiwań. Kobiety żyjące w pojedynkę z powodu wysokich oczekiwań miały wyższą samoocenę w zakresie atrakcyjności fizycznej (seksualnej). (Rys.32)

Rysunek 32. Analiza średnich rang testu Kruskala-Wallisa wymiarów samooceny ze względu na przyczynę życia w pojedynkę: wysokie oczekiwania wśród ogółu singli i kobiet singli

Część 3.

NARZĘDZIA BADAWCZE

Ankieta

Instrukcja: Napisz lub zaznacz krzyżykiem odpowiedni przedział, który Ciebie dotyczy lub wpisz odpowiednią informację

1. Płeć:

☐	kobieta
☐	mężczyzna

2. Wiek : .....

3. Stan cywilny :

☐	panna
☐	kawaler

4. Wykształcenie :

☐	zawodowe
☐	średnie
☐	wyższe
☐	inne

5. Zamieszkanie

☐	wieś
☐	małe miasto do 50 tys.
☐	średnie miasto 50-200 tys.
☐	duże miasto powyżej 200 tys.

6. Samodzielne gospodarstwo domowe

☐	Samodzielne gospodarstwo domowe
☐	Zamieszkanie z rodziną
☐	Zamieszkanie z osobami niespokrewnionymi

7. Okres życia bez stałego partnera (związek powyżej 6 mies.)

☐	poniżej 6 mies.
☐	6 – 12 mies.
☐	1-2 lata
☐	2-5 lat
☐	powyżej 5 lat

8. Poprzednie długotrwałe związki (powyżej 6 mies.)

☐	brak
☐	1 związek
☐	więcej niż 1 związek

9. Decyzja o życiu w pojedynkę: Zaznacz odpowiedź (jedną lub kilka), która Twoim zdaniem najlepiej opisuje przyczynę życia w pojedynkę:

	Z własnego wyboru
	Z braku odpowiedniego partnera
	Z przypadku
	Ze względu na negatywne doświadczenia w poprzednich związkach
	Z powodu własnych wysokich oczekiwań
	Z powodu silnych więzi rodzinnych
	Z potrzeby niezależności
	Ze względu na styl pracy
	Inne:

10. Jakie skojarzenia wywołuje u Ciebie pojęcie *singiel*? Swoją odpowiedź zawrzyj w 3 przymiotnikach:

11. Co dla Ciebie oznacza pojęcie *singiel*?

12. Czy zaliczasz siebie do grupy *singli*?

13. **Jak bardzo chcesz wejść w związek małżeński?** Zaznacz kółkiem swoją odpowiedź na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza – zdecydowanie nie chcę wejść w związek małżeński, a 5 - zdecydowanie chcę wejść w związek małżeński

1 2 3 4 5

14. **Jak bardzo chcesz nawiązać długotrwały związek?** Zaznacz kółkiem swoją odpowiedź na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza – zdecydowanie nie chcę nawiązać długotrwałego związku, a 5 - zdecydowanie chcę nawiązać długotrwały związek.

1 2 3 4 5

15. Jak oceniasz poziom zadowolenia z życia w pojedynkę? Zaznacz kółkiem swoją odpowiedź według skali, na której 1 oznacza – krańcowo źle, a 5 – krańcowo dobrze.

Przeszłość	Teraźniejszość	Przyszłość
1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

16. Każdy z nas czasem znajduje się w sytuacji, kiedy jest sam. Zaznacz swoją odpowiedź na pytanie:

Co robisz, i z jaką częstotliwością, kiedy nie ma nikogo wokół Ciebie?

Użyj skali od 1-do 6, gdzie:

- 1 - nigdy,
- 2 – raz na kilka miesięcy,
- 3- raz w miesiącu,
- 4- raz w tygodniu,
- 5- codziennie
- 6 - kilka razy dziennie

	Rodzaj aktywności	Częstotliwość					
		1	2	3	4	5	6
1.	Kiedy przychodzę do domu włączam telewizor, nawet jeśli go później nie oglądam.						
2.	Oglądam filmy.						
3.	Rozmawiam przez komunikator z wykorzystaniem kamery internetowej.						
4.	Rozmawiam na portalach społecznościowych (bez użycia kamery; z użyciem mikrofonu).						
5.	Dzwonię do bliskich.						
6.	Dzwonię do kogokolwiek, aby tylko porozmawiać.						
7.	Najbardziej lubię zaszyć się w domu i czytać książkę.						
8.	Podśpiewuję sobie.						
9.	Mówię do siebie na głos w różnych sytuacjach.						
10.	Mówię na głos, kiedy się zdenerwuję.						
11.	Mówię do siebie, jeśli jestem z siebie zadowolony/a.						
12.	Słucham radia.						
13.	Towarzyszy mi muzyka.						

SKALA UCLA III

(University of California, Los Angeles) (D.Russell, 1996)

Instrukcja: Poniższe stwierdzenia opisują, jak ludzie się czasami czują. Przy każdym stwierdzeniu wskaż – używając cyfry z poniższej skali – jak często czujesz się w sposób opisany w zdaniu.

Na przykład:

Jak często czujesz się szczęśliwy/a?

Jeśli nigdy nie doświadczasz szczęścia – odpowiedź 1, co oznacza „nigdy”; jeśli zawsze czujesz się szczęśliwy/a – powinnaś/powinieneś odpowiedzieć 4, czyli „zawsze”.

	<u>NIGDY</u>	<u>RZADKO</u>	<u>CZĘSTO</u>	<u>ZAWSZE</u>
	1	2	3	4
1	Jak często czujesz, że pasujesz do ludzi, którzy Cię otaczają?			_____
2	Jak często odczuwasz brak towarzystwa?			_____
3	Jak często czujesz, że nie masz nikogo, do kogo mógłbyś się zwrócić?			_____
4	Jak często czuję się samotny/a?			_____
5	Jak często czujesz się częścią grupy przyjaciół?			_____
6	Jak często czujesz, że masz wiele wspólnego z ludźmi, którzy Cię otaczają?			_____
7	Jak często czujesz, że przez dłuższy czas nie jesteś bliski dla nikogo?			_____
8	Jak często czujesz, że twoich zainteresowań nie podzielają Ci, którzy Cię otaczają?			_____
9	Jak często czujesz, że jesteś człowiekiem spoza grupy?			_____
10	Jak często czujesz, że są ludzie, z którymi czujesz się blisko?			_____
11	Jak często czujesz się opuszczony przez ludzi?			_____
12	Jak często czujesz, że twoje stosunki towarzyskie są powierzchowne?			_____
13	Jak często czujesz, że tak naprawdę nikt dobrze Cię nie zna?			_____
14	Jak często czujesz się odizolowany/a od innych?			_____
15	Jak często czujesz, że mogę znaleźć towarzystwo, kiedy tylko chcesz?			_____
16	Jak często czujesz, że są ludzie, którzy Cię naprawdę rozumieją?			_____
17	Jak często czujesz się onieśmielony?			_____
18	Jak często czujesz, że ludzie są wokół Ciebie, ale nie z Tobą?			_____
19	Jak często czujesz, że są ludzie, z którymi możesz porozmawiać, kiedy tego potrzebujesz?			_____
20	Jak często czujesz, że są ludzie, do których mogę zwrócić się w potrzebie?			_____

SKALA SATYSFAKCJI Z ŻYCIA

(Diener, E., Emmons, R.A., Larson, R.J., & Griffin, S., 1985)

INSTRUKCJA: Poniżej znajduje się 5 stwierdzeń wobec których należy ustosunkować się, używając skali od 1 do 7, w zależności od tego, na ile zgadasz się z danym stwierdzeniem.

SKALA:

5- **zupełnie się nie zgadzam; 2- nie zgadzam się; 3- raczej nie zgadzam się; 4 – ani się zgadzam ani nie zgadzam; 5 – raczej się zgadzam; 6- zgadzam się; 7 – całkowicie zgadzam się**

1. W większości przypadków moje życie jest zbliżone do idealnego. _____
2. Moje życiowe warunki są doskonałe. _____
3. Jestem zadowolony z życia. _____
4. Jak na razie, zrealizowałem ważne rzeczy, które chciałem wykonać w trakcie mojego życia. _____
5. Jeśli miałbym przeżyć życie jeszcze raz, nie zmieniałbym prawie niczego. _____

MSEI

Zeszyt testowy

(O'Brien, Epstein, 1986)

INSTRUKCJA

Zanim zaczniesz wypełniać kwestionariusz, przeczytaj uważnie poniższe informacje oraz instrukcje szczegółowe znajdujące się wewnątrz *Zeszytu testowego*.

Zeszyt testowy jest podzielony na dwie części. Zawierają one stwierdzenia lub pytania dotyczące tego, jak ludzie widzą samych siebie. Oceń, jak dobrze każde z nich opisuje Ciebie. Zaznacz wszystkie swoje odpowiedzi zakreślając kółkiem prawidłową odpowiedź. Jeśli będziesz chciała zmienić swój wybór, przekreśl wyraźnie kółko z niewłaściwą odpowiedzią i zaznacz tę, którą ostatecznie uznałaś za prawdziwą.

Pracuj tak szybko, jak jest to możliwe. Bądź uważna i nie popełniaj błędów. Wybierając odpowiedź, najlepiej polegać na swoim pierwszym wrażeniu. Przy każdym stwierdzeniu lub pytaniu zaznacz tylko jedną wybraną odpowiedź. Upewnij się, że odpowiedziałas na wszystkie pozycje *Zeszytu testowego*.

CZĘŚĆ PIERWSZA

Instrukcja

Odpowiadając na stwierdzenia zawarte w CZĘŚCI PIERWSZEJ *Zeszytu testowego*, wskaż, na ile każde z tych stwierdzeń jest prawdziwe lub nieprawdziwe w stosunku do Ciebie. Posłuż się następującą skalą:

- 1 – całkiem nieprawdziwe
- 2 – raczej nieprawdziwe
- 3 – częściowo nieprawdziwe, częściowo prawdziwe
- 4 – raczej prawdziwe
- 5 – całkiem prawdziwe

Przykład

Jeśli uważasz, że stwierdzenie nr 1 jest *raczej prawdziwe* w stosunku do Ciebie, zakreśl odpowiedź numer 4 kółkiem.

1. 1 2 3 4

1	2	3	4	5
<i>Całkiem nieprawdziwe</i>	<i>Raczej nieprawdziwe</i>	<i>Częściowo nieprawdziwe, częściowo prawdziwe</i>	<i>Raczej prawdziwe</i>	<i>Całkiem prawdziwe</i>

1.	Często nie udaje mi się być w zgodzie z własnymi zasadami moralnymi.	1	2	3	4	5
2.	Prawie zawsze czuję się atrakcyjna fizycznie.	1	2	3	4	5
3.	Czasami mam wątpliwości, czy powiesz mi się w życiu.	1	2	3	4	5
4.	Z trudem przychodzi mi pokazanie innym, jak bardzo mi na nich zależy i jak ich kocham.	1	2	3	4	5
5.	Nikt nie jest w stanie zmusić mnie do wyrządzenia krzywdy drugiemu człowiekowi.	1	2	3	4	5
6.	Jestem powszechnie lubiana i popularna.	1	2	3	4	5
7.	Zdarza mi się, że próbuję znaleźć jakiś sposób na uniknięcie nieprzyjemnych obowiązków.	1	2	3	4	5

	1	2	3	4	5
	<i>Całkiem nieprawdziwe</i>	<i>Raczej nieprawdziwe</i>	<i>Częściowo nieprawdziwe, częściowo prawdziwe</i>	<i>Raczej prawdziwe</i>	<i>Całkiem prawdziwe</i>

8.	Czasami martwię się, że w przyszłości mogę mieć problemy z panowaniem nad tym, ile jem i piję.					1	2	3	4	5
9.	Często trudno mi się na coś zdecydować, ponieważ nie do końca wiem, czego chcę.					1	2	3	4	5
10.	Niełatwo mnie zastraszyć.					1	2	3	4	5
11.	Gdy jestem oceniana, zazwyczaj potrafię pokazać swoje umiejętności.					1	2	3	4	5
12.	Nie bardzo wiem, jak będzie wyglądało moje życie za pięć lat.					1	2	3	4	5
13.	Prawie zawsze czuję się zdrowa i w dobrej formie fizycznej.					1	2	3	4	5
14.	Zazwyczaj zachowuję się przyzwoicie, nawet jeśli kusi mnie, aby postąpić inaczej.					1	2	3	4	5
15.	Są chwile, kiedy powątpiewam w moją atrakcyjność seksualną.					1	2	3	4	5
16.	Czasami mam o sobie nienajlepsze zdanie.					1	2	3	4	5
17.	Są chwile, gdy wątpię, czy potrafię wytrwać w bliskim związku emocjonalnym z drugą osobą.					1	2	3	4	5
18.	Myśl, by ukraść coś w sklepie, nigdy nawet nie przemknęła mi przez głowę.					1	2	3	4	5
19.	Czasami czuję się zawiedziona lub odrzucona, ponieważ moi przyjaciele nie uwzględnili mnie w swoich planach.					1	2	3	4	5
20.	Bywa, że mam ochotę policzyć się z kimś za to, co mi zrobił.					1	2	3	4	5
21.	Czuję, że brakuje mi samodyscypliny.					1	2	3	4	5
22.	Na ogół wiem, kim jestem i do czego dążę.					1	2	3	4	5
23.	Zazwyczaj dużo lepiej czuję się w sytuacjach, w których ktoś mną kieruje, niż wtedy, kiedy to ja mam kogoś kierować.					1	2	3	4	5
24.	Większość znających mnie osób uważa, że jestem bardzo zdolna i kompetentna.					1	2	3	4	5
25.	Często czuję, że brak w moim życiu określonego kierunku – że nie mam żadnych długoterminowych celów czy planów.					1	2	3	4	5
26.	Na ogół mam lepszą kondycję ruchową niż większość ludzi w tym samym wieku i tej samej płci, co ja.					1	2	3	4	5
27.	Na ogół mam czyste sumienie co do swoich zachowań seksualnych.					1	2	3	4	5
28.	Zdarza się, że czuję się zakłopotana swoim wyglądem.					1	2	3	4	5
29.	Za bardzo umniejszam swoją wartość.					1	2	3	4	5
30.	W chwilach niepewności i niewiary w siebie zawsze mogłam zwrócić się do swojej rodziny o wsparcie i zachętę.					1	2	3	4	5
31.	Nigdy nie miałam poczucia, że zostałam niesłusznie ukarana.					1	2	3	4	5
32.	Moi przyjaciele prawie zawsze starają się uwzględnić mnie w swoich planach.					1	2	3	4	5
33.	Zdarza się, że odczuwam wobec kogoś bardzo silną niechęć.					1	2	3	4	5
34.	Czasami martwi mnie mój brak samokontroli.					1	2	3	4	5
35.	Gdy już starannie rozważę jakiś ważny problem, nie mam trudności z podjęciem decyzji.					1	2	3	4	5
36.	Potrafię sprawić, by inni mieli do mnie szacunek.					1	2	3	4	5
37.	Nie ma takich dziedzin, w których jestem naprawdę świetna.					1	2	3	4	5
38.	Czasami aż trudno mi uwierzyć, że różne moje cechy składają się na tę samą osobę.					1	2	3	4	5
39.	Większość znanych mi ludzi jest w lepszej kondycji fizycznej niż ja.					1	2	3	4	5
40.	Często mam poczucie winy z powodu moich zachowań seksualnych.					1	2	3	4	5
41.	Zazwyczaj jestem przekonana, że wyglądam lepiej niż większość ludzi.					1	2	3	4	5
42.	Ogólnie rzecz biorąc, mogę na obecnym etapie swojego życia uznać siebie za osobę, której się powiodło.					1	2	3	4	5

1	2	3	4	5
<i>Całkiem nieprawdziwe</i>	<i>Raczej nieprawdziwe</i>	<i>Częściowo nieprawdziwe, częściowo prawdziwe</i>	<i>Raczej prawdziwe</i>	<i>Całkiem prawdziwe</i>

43.	Bywa, że czuję się odrzucona przez swoją rodzinę.	1	2	3	4	5
44.	Zwycięstwo czy przegrana w grze nie mają dla mnie większego znaczenia.	1	2	3	4	5
45.	Zdarza się, że unikam umawiania się na randki z obawy przed odrzuceniem.	1	2	3	4	5
46.	Bywa, że kłamię, by się z czegoś wyplątać.	1	2	3	4	5
47.	Często odwlekam moment, kiedy muszę się zabrać za trudne zadanie.	1	2	3	4	5
48.	Rzadko odczuwam konflikt między różnymi cechami mojej osobowości.	1	2	3	4	5
49.	Czuję, że mam dobre zadatki na lidera.	1	2	3	4	5
50.	Zazwyczaj jestem w stanie bardzo szybko nauczyć się nowych rzeczy.	1	2	3	4	5
51.	Często czuję się rozdarta pomiędzy różnymi możliwościami i niezdolna do zdecydowania, którą z nich wybrać.	1	2	3	4	5
52.	Czasami mam wrażenie, że schodzę na manowce, prowadzę grzeszne czy niemoralne życie.	1	2	3	4	5
53.	Czasami wydaje mi się, że moja powierzchowność odpycha lub zniechęca do mnie innych ludzi.	1	2	3	4	5
54.	Na ogół mam o sobie bardzo pozytywne zdanie.	1	2	3	4	5
55.	Czasami czuję, że nikt mnie naprawdę nie kocha i nie akceptuje mnie taką, jaką jestem.	1	2	3	4	5
56.	Prawie nigdy nie odczuwam chęci zwymyślenia kogoś.	1	2	3	4	5
57.	Ludzie na ogół lubią spędzać czas ze mną.	1	2	3	4	5
58.	Zdarza mi się kogoś wykorzystywać.	1	2	3	4	5
59.	W sytuacjach stresowych trudno jest mi panować nad sobą.	1	2	3	4	5
60.	Często robię rzeczy, które są niezgodne z moimi zasadami moralnymi.	1	2	3	4	5
61.	Jestem zazwyczaj bardzo zadowolona ze swojego wyglądu.	1	2	3	4	5

CZĘŚĆ DRUGA

Instrukcja

Odpowiadając na stwierdzenia zawarte w CZĘŚCI DRUGIEJ *Zeszytu testowego*, wskaż, jak często czujesz lub myślisz w sposób opisany w każdym z pytań. Posłuż się następującą skalą:

- 1 – *prawie nigdy*
- 2 – *rzadko*
- 3 – *czasami*
- 4 – *dość często*
- 5 – *bardzo często*

Przykład

Jeśli rzadko czujesz lub myślisz w sposób opisany w pytaniu nr 62, zakreśl odpowiedź numer 2 kółkiem.

62. 1 (2) 3 4

	1	2	3	4	5				
	<i>Prawie nigdy</i>	<i>Rzadko</i>	<i>Czasami</i>	<i>Dość często</i>	<i>Bardzo często</i>				
62.	Jak często oczekujesz, że poradzisz sobie w sytuacjach wymagających dużych umiejętności?				1	2	3	4	5
63.	Jak często wychodzisz pokonana z kłótni lub sporów z innymi ludźmi?				1	2	3	4	5
64.	Czy kiedykolwiek „naciągasz prawdę” i mówisz rzeczy nie do końca z nią zgodne?				1	2	3	4	5
65.	Jak często masz przeświadczenie, że znalazłeś lub pewnego dnia znajdziesz miłość swojego życia?				1	2	3	4	5
66.	Kiedy po raz pierwszy spotykasz jakąś osobę, czy zdarza ci się myśleć, że może cię ona nie lubić?				1	2	3	4	5
67.	Jak często jesteś dumna z tego, że zmagasz się z jakimś zadaniem dopóty, dopóki go nie skończysz?				1	2	3	4	5
68.	Jak często czujesz się niezadowolona z siebie?				1	2	3	4	5
69.	Jak często czujesz, że twój wygląd podoba się innym?				1	2	3	4	5
70.	Jak często czujesz przyjemność i pełnię sił życiowych w trakcie aktywności fizycznej?				1	2	3	4	5
71.	Jak często czujesz się niepewna swoich zasad moralnych?				1	2	3	4	5
72.	Jak często czujesz się skrępowana lub niezdarza w trakcie jakiejś aktywności fizycznej?				1	2	3	4	5
73.	Jak często jesteś bardzo pewna tego, że wiesz, czego chcesz od życia?				1	2	3	4	5
74.	Jak często miewasz trudności z nauczeniem się nowych, trudnych rzeczy?				1	2	3	4	5
75.	Jak często masz wrażenie, że kiedy bierzesz udział w dyskusji, twoje poglądy wywierają duży wpływ na innych?				1	2	3	4	5
76.	Czy zdarza ci się plotkować?				1	2	3	4	5
77.	Jak często członkom twojej rodziny trudno jest wyrazić swoją miłość do ciebie?				1	2	3	4	5
78.	Jak często jesteś pewna, że ludzie, których spotykasz, polubią cię?				1	2	3	4	5
79.	Jak często jesteś zadowolona ze swojej samodyscypliny i siły ducha?				1	2	3	4	5
80.	Jak często czujesz, że jesteś osobą bardzo ważną i wiele znaczącą?				1	2	3	4	5
81.	Jak często myślisz, że nie jesteś atrakcyjna fizycznie?				1	2	3	4	5
82.	Jak często twoje ciało wyjątkowo dobrze funkcjonuje w czasie aktywności fizycznej, takiej jak taniec lub sport?				1	2	3	4	5
83.	Jak często twoje zachowanie stanowi dobry przykład moralnego postępowania dla młodszych od ciebie?				1	2	3	4	5
84.	Jak często w trakcie aktywności fizycznej czujesz się niezdarza?				1	2	3	4	5
85.	Jak często twoje plany zawodowe są dla ciebie źródłem niepewności i wewnętrznych konfliktów?				1	2	3	4	5
86.	Jak często wydaje ci się, że mogłabyś robić dobrze wszystko, czego byś spróbowała?				1	2	3	4	5
87.	Jak często potrafisz być stanowcza i silna w sytuacjach, kiedy inni próbują cię wykorzystać?				1	2	3	4	5
88.	Czy zdarza ci się odczuwać irytację, gdy ktoś poprosi cię o przysługę?				1	2	3	4	5
89.	Jak często czujesz się zdolna do otwartego okazywania innym ludziom ciepła i miłości?				1	2	3	4	5
90.	Czy wydaje ci się czasem, że niektórzy ludzie bardzo cię nie lubią, nie mogą cię znieść?				1	2	3	4	5
91.	Jak często wydaje ci się, że lepiej niż inni ludzie panujesz nad tym, ile jesz i pijesz?				1	2	3	4	5
92.	Jak często czujesz się w doskonałej formie fizycznej?				1	2	3	4	5
93.	Jak często zdarza ci się słyszeć komplementy na temat twojego wyglądu?				1	2	3	4	5

	1	2	3	4	5				
	<i>Prawie nigdy</i>	<i>Rzadko</i>	<i>Czasami</i>	<i>Dość często</i>	<i>Bardzo często</i>				
94.	Jak często czujesz się w doskonałej formie fizycznej?				1	2	3	4	5
95.	Jak często jesteś zadowolona ze swojego systemu wartości?				1	2	3	4	5
96.	Jak często czujesz, że twoje ciało jest ospałe lub „nieswoje”?				1	2	3	4	5
97.	Czy zdarzyło ci się myśleć, że brakuje ci inteligencji potrzebnej, żeby dobrze sobie radzić przy wykonywaniu takich czy innych interesujących prac?				1	2	3	4	5
98.	Czy lubisz być na pozycji lidera?				1	2	3	4	5
99.	Czy zdarza ci się zazdrościć powodzenia innym ludziom?				1	2	3	4	5
100.	Czy zdarza się, że czujesz się niekochana i samotna?				1	2	3	4	5
101.	Kiedy spotykasz się z kimś po raz pierwszy, jak często czujesz, że jesteś lubiana?				1	2	3	4	5
102.	Jak często udaje ci się panować nad sobą lepiej niż większość znanych ci ludzi?				1	2	3	4	5
103.	Jak często czujesz się zadowolona, myśląc o swojej przyszłości?				1	2	3	4	5
104.	Jak często czujesz się nieatrakcyjna, gdy widzisz siebie nago?				1	2	3	4	5
105.	Czy lubisz, kiedy inni obserwują cię w trakcie aktywności fizycznej, takiej jak taniec lub sport?				1	2	3	4	5
106.	Jak często czujesz się bardzo zadowolona z tego, że żyjesz w zgodzie ze swoimi zasadami moralnymi?				1	2	3	4	5
107.	Jak często czujesz, że nie jesteś tak inteligentna, jakbyś chciała?				1	2	3	4	5
108.	Jak często czujesz się zaniepokojona, kiedy przewodzisz innym?				1	2	3	4	5
109.	Jak często jest ci trudno się przyznać do popełnionego błędu?				1	2	3	4	5
110.	Jak często ludzie, których kochasz, dokładają wszelkich starań, żeby pokazać ci, jak bardzo im na tobie zależy?				1	2	3	4	5
111.	Jak często odnosisz wrażenie, że jesteś jedną z najpopularniejszych i najbardziej lubianych osób w twoim środowisku?				1	2	3	4	5
112.	Jak często jesteś w stanie opierać się pokusom i nie odrywać od zadania, nad którym pracujesz, dopóki go nie skończysz?				1	2	3	4	5
113.	Jak często czujesz, że brakuje ci pewności siebie?				1	2	3	4	5
114.	Jak często podchodzisz do nowych zadań z dozą ufności we własne zdolności?				1	2	3	4	5
115.	Jak często miewasz duży wpływ na postawy i opinie innych ludzi?				1	2	3	4	5
116.	Jak często chętnie przyjmujesz zasłużoną krytykę?				1	2	3	4	5

MSQ
(Snell, Fisher, Walters, 1993)

Poniższe stwierdzenia koncentrują się wokół tematu relacji seksualnych. Przeczytaj każde z nich uważnie i zdecyduj, w jakim stopniu odnosi się ono do Ciebie. Niektóre ze zdań dotyczą konkretnego związku. Jeśli to możliwe, odpowiadaj na pytania, myśląc o aktualnym partnerze/Ce. Jeśli obecnie z nikim się nie spotykasz, udzielając odpowiedzi myśl o ostatnim partnerze/Ce. Jeśli nigdy nie byłeś/aś w żadnym związku, udziel takich odpowiedzi, jakie Twoim zdaniem byłyby najbardziej dla Ciebie prawdopodobne. Następnie przy każdym stwierdzeniu zaznacz odpowiedź określającą, w jakim stopniu pasuje ono do Ciebie, używając poniższej skali:

A - Zupełnie do mnie nie pasuje;

B - Słabo do mnie pasuje;

C - Trochę do mnie pasuje;

D- Raczej do mnie pasuje;

E- Bardzo do mnie pasuje

		A	B	C	D	E
1.	Jestem pewny/a siebie jako partner seksualny.					
2.	Cały czas myślę o seksie.					
3.	Moja seksualność jest czymś, za co jestem w dużej mierze odpowiedzialny/a.					
4.	Jestem bardzo świadomy/a swoich uczuć związanych z seksem.					
5.	Jestem silnie zmotywowany/a , aby być aktywnym/ą seksualnie.					
6.	Czuję niepokój, kiedy myślę o seksualnej stronie mojego życia.					
7.	Jestem bardzo asertywny/a w odniesieniu do seksualnej strony mojego życia.					
8.	Jestem przygnębiony/a, kiedy myślę o seksualnej stronie mojego życia.					
9.	Seksualne aspekty mojego życia są zdeterminowane głównie przez przypadkowe zdarzenia.					
10.	Czasami zastanawiam się, co inni myślą o seksualnej stronie mojego życia.					
11.	Czasami obawiam się wejścia w związek seksualny.					
12.	Jestem bardzo zadowolony/a ze sposobu , w jaki moje potrzeby seksualne są obecnie zaspokajane.					
13.	Jestem całkiem dobrym/ą partnerem/ką seksualnym/ą.					
14.	Myślę o seksie więcej niż o czymkolwiek innym.					
15.	Seksualne aspekty mojego życia są zdeterminowane w dużej części moim własnym zachowaniem.					
16.	Jestem bardzo świadomy/a moich seksualnych motywacji.					
17.	Jestem silnie zmotywowany/a, aby poświęcić czas i wysiłek dla seksu.					
18.	Martwię się seksualną stroną mojego życia.					
19.	Nie jestem zbyt bezpośredni/a w wyrażaniu moich seksualnych preferencji.					
20.	Jestem rozczarowany/a jakością mojego życia seksualnego.					
21.	Większość rzeczy, które wpłynęły na seksualne aspekty mojego życia, zdarzyły mi się przez przypadek.					
22.	Jestem bardzo zaniepokojony/a tym, jak inni oceniają seksualne aspekty mojego życia.					
23.	Czasami boję się seksualnych relacji.					
24.	Jestem bardzo zadowolony/a z mojego związku seksualnego.					
25.	Jestem lepszy/a w seksie niż większość ludzi.					
26.	Jestem bardziej zaabsorbowany/a seksem niż większość ludzi.					
27.	Kontroluję seksualne aspekty mojego życia.					
28.	Mam tendencję do myślenia o swoich seksualnych odczuciach.					
29.	Mam silne pragnienia bycia aktywnym/ą seksualnie.					
30.	Myślenie o seksualnych aspektach mojego życia pozostawia mnie z poczuciem zażenowania.					

31.	Jestem nieco pasywny/a w wyrażaniu moich pragnień seksualnych.					
32.	Czuję się zniechęcony moim życiem seksualnym.					
33.	Szczęście w dużej mierze wpływa na seksualne aspekty mojego życia..					
34.	Jestem bardzo świadomy/a tego, co inni myślą o seksualnych aspektach mojego życia.					
35.	Czasami obawiam się aktywności seksualnej.					
36.	Moje relacje seksualne zaspakajają moje pierwotne oczekiwania.					
37.	Oceenił/a/bym siebie całkiem korzystnie jako partnera seksualnego.					
38.	Ciągle myślę o uprawianiu seksu.					
39.	To, co zrobię sam/a ma największy wpływ na aspekty seksualne mojego życia.					
40.	Jestem bardzo wyczulony/a na zmiany w moich pragnieniach seksualnych.					
41.	Bardzo ważne jest dla mnie to, że angażuję się w aktywność seksualną.					
42.	Zwykle martwię się o seksualne aspekty mojego życia.					
43.	Nie waham się prosić o to, czego potrzebuję w relacji seksualnej.					
44.	Czuję się nieszczęśliwy/a w swoich związkach seksualnych.					
45.	Seksualna strona mojego życia głównie zależy od (złego lub dobrego) losu.					
46.	Martwię się, o to jaka wydaje się innym seksualna strona mojego życia.					
47.	Nie mam wielu lęków związanych z angażowaniem się w relację seksualną.					
48.	Mój związek seksualny jest bardzo dobry w porównaniu do większości .					
49.	Był/a/bym bardzo pewny/a siebie w kontakcie seksualnym.					
50.	Myślę o seksie przez większość czasu.					
51.	Moja seksualność jest czymś, za co ja jestem odpowiedzialny/a.					
52.	Jestem bardzo świadomy/a moich skłonności seksualnych.					
53.	Staram się utrzymać moją aktywność seksualną.					
54.	Denerwuję się, kiedy myślę o seksualnych aspektach mojego życia.					
55.	Gdy chodzi o seks, zwykle proszę o to, czego chcę.					
56.	Czuję się smutny/a, kiedy myślę o moich doświadczeniach seksualnych.					
57.	Seksualne aspekty mojego życia są kwestią przeznaczenia.					
58.	Martwię się tym, co inni ludzie myślą o seksualnej stronie mojego życia.					
59.	Niezbyt się boję stania się aktywnym/ą seksualnie.					
60.	Jestem bardzo zadowolony/a z seksualnych aspektów mojego życia.					
61.	Udzieliłem/am odpowiedzi na powyższe stwierdzenia na podstawie związku seksualnego (zaznacz A,B lub C):	A - Obecnego B - Przeszłego C - Wyobrażonego				

IPP
(Kuczyńska, 1992)

Instrukcja : Poniżej przedstawiono 35 cech, które charakteryzują ludzi. Zaznacz, w jakim stopniu każda z cech, Twoim zdaniem, opisuje Ciebie.

Zastosuj następującą skalę:

1. zupełnie taki nie jestem
2. raczej nie jestem taki
3. jestem taki
w przeciętnym stopniu
4. raczej jestem taki
5. taki właśnie jestem

1.	Dominujący	1	2	3	4	5
2.	Wrażliwy	1	2	3	4	5
3.	Niezależny	1	2	3	4	5
4.	Odpowiedzialny	1	2	3	4	5
5.	Troskliwy	1	2	3	4	5
6.	Rywalizujący	1	2	3	4	5
7.	Nastawiony na sukces	1	2	3	4	5
8.	Angażujący się w sprawach innych	1	2	3	4	5
9.	Przyjacielski	1	2	3	4	5
10.	Mający siłę przebicia	1	2	3	4	5
11.	Łagodny	1	2	3	4	5
12.	Kokieteryjny	1	2	3	4	5
13.	Łatwo podejmujący decyzje	1	2	3	4	5
14.	Wiarygodny	1	2	3	4	5
15.	Arogancki	1	2	3	4	5
16.	Dbający o swój wygląd	1	2	3	4	5
17.	Gospodarny	1	2	3	4	5
18.	Tolerancyjny	1	2	3	4	5
19.	Mający poczucie estetyki	1	2	3	4	5
20.	Gderliwy	1	2	3	4	5
21.	Czuły	1	2	3	4	5
22.	Uzuciowy	1	2	3	4	5
23.	Wrażliwy na potrzeby innych	1	2	3	4	5
24.	Mający dobrą kondycje fizyczną	1	2	3	4	5
25.	Z poczuciem humoru	1	2	3	4	5
26.	Mający zdolność przekonywania	1	2	3	4	5
27.	Pewny siebie	1	2	3	4	5
28.	Samowystarczalny	1	2	3	4	5
29.	Zdolny do poświęceń	1	2	3	4	5
30.	Delikatny	1	2	3	4	5
31.	Sympatyczny	1	2	3	4	5
32.	Otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych	1	2	3	4	5
33.	Eksperymentujący w życiu seksualnym	1	2	3	4	5
34.	Naiwny	1	2	3	4	5
35.	Sprytny	1	2	3	4	5

IMPI

(Stanik, 2009)

Instrukcja: Poniżej znajduje się zestaw pozycji opisujących cechy i zachowania występujące u różnych ludzi. Przeczytaj uważnie i zaznacz kółkiem, w jakim stopniu dane stwierdzenie odnosi się do Ciebie. Jeśli nawet uważasz, że któreś z nich nie odnosi się do Twojej obecnej sytuacji życiowej, wybierz taką możliwość, którą wybrałbyś w przypadku, gdyby Ciebie dotyczyło. W razie pomyłki niewłaściwą odpowiedź skreśl X a właściwą oznacz kółkiem.

Zastosuj następującą skalę ocen:

0 - Zdecydowanie się nie zgadzam.

1 - Raczej się nie zgadzam.

2 - Trudno powiedzieć.

3 - Raczej się zgadzam

4 - Zdecydowanie się zgadzam.

1	Uważam, że mam zdolności do pokierowania sprawami innych osób.	0	1	2	3	4
2	Uważam, że bardzo często inni są wobec mnie fałszywi.	0	1	2	3	4
3	Ci którzy mnie znają, mówią o mnie że mam „dobre serce”.	0	1	2	3	4
4	Wolę pracować sam w obawie przed negatywną oceną innych osób.	0	1	2	3	4
5	Przez moją naiwność i łatwowierność miewałem w życiu problemy.	0	1	2	3	4
6	Moje życie ciągle sprawia mi wiele kłopotów i dostarcza smutnych przeżyć.	0	1	2	3	4
7	Pomoc innym ludziom ma sens nawet wtedy kiedy nikt się o niej nie dowie i nie podziękuje Ci za nią.	0	1	2	3	4
8	Mam uciechę i satysfakcje, gdy komuś, „kto mi podskakuje” dobrze przyłożę.	0	1	2	3	4
9	Zmieniam zdanie pod wpływem rad udzielanych mi przez inne osoby.	0	1	2	3	4
10	W grupie lubię pokazywać, że „jestem ktoś” - mądry i zaradny.	0	1	2	3	4
11	Swoje obowiązki wykonuję zwykle dobrze.	0	1	2	3	4
12	Moje usposobienie i charakter jest chwalony przez wszystkich moich znajomych.	0	1	2	3	4
13	W sytuacjach trudnych potrafię zachować „zimną krew” i wiem jak pokierować innymi.	0	1	2	3	4
14	Wielu ludzi mnie w życiu skrzywdziło i czuję do nich urazę.	0	1	2	3	4
15	W kontaktach z każdym nawet oschłym i oziębłym, umiem zauważyć jego dobre cechy.	0	1	2	3	4
16	Odczuwam bardzo mało radości życiowej, bo jestem mało zdolny.	0	1	2	3	4
17	Na co dzień uważam się za człowieka zaradnego i optymistę.	0	1	2	3	4

18	Ciągle mnie coś gnębi , jakby miało stać się coś złego.	0	1	2	3	4
19	Raczej nie pomagam innym , bo przecież oni przeważnie chcą mnie wykorzystać.	0	1	2	3	4
20	Od małego aż do dziś często popadam w konflikty a nawet bójk.	0	1	2	3	4
21	Ufam osobom, które wykazują chęć udzielenia mi pomocy.	0	1	2	3	4
22	Pokazuję innym , że jestem mądrzejszy i sprawniejszy od przeciętnych ludzi.	0	1	2	3	4
23	Na ogół jestem zadowolony z życia i ze swoich działań na co dzień.	0	1	2	3	4
24	Zdarzyło mi się czasem kłamać.	0	1	2	3	4
25	Gdy mam coś wykonać w grupie , koledzy chcą , abym to ja nimi kierował.	0	1	2	3	4
26	Nie obchodzą mnie "gderania" innych – zawsze wyrażam swój stanowczy sprzeciw.	0	1	2	3	4
27	Prawie z każdym dążę do zgody i współpracy.	0	1	2	3	4
28	Często sobie myślę , że sprawiam innym dużo kłopotu swoją nieporadnością.	0	1	2	3	4
29	W grupie prawie wszyscy liczą się z moim zdaniem.	0	1	2	3	4
30	Zasypiając , często miewam niepokój , co to będzie znowu jutro.	0	1	2	3	4
31	Ludzie często mi się zwierniają , dlatego że wiedzą że mogą mi zaufać.	0	1	2	3	4
32	Często wybucham a nawet się biję w obronie własnych spraw.	0	1	2	3	4
33	Przed podjęciem własnej decyzji prawie zawsze radzę się kogoś z moich znajomych.	0	1	2	3	4
34	Gdy ktoś stara się mnie przewyższyć , to pokazuje mu , że jestem od niego lepszy.	0	1	2	3	4
35	Zazdroszczę innym ludziom zdolności i talentu.	0	1	2	3	4
36	Moje obowiązki wykonuje zawsze na "bardzo dobry".	0	1	2	3	4
37	Znajomi z mojej „paczki” często proszą mnie , abym to ja właśnie pokierował ich wspólną robotą	0	1	2	3	4
38	Nie obchodzi mnie , co wypada a co nie wypada ; ja się przeciw temu otwarcie buntuję.	0	1	2	3	4
39	Ze znajomymi prawie zawsze jestem serdeczny i współpracujący , bardziej niż inni moi koledzy.	0	1	2	3	4
40	Gdy mnie ktoś wyśmiewa , to go unikam , bo do tego już się przyzwyczailem.	0	1	2	3	4
41	Denerwuje się , gdy ktoś wytyka mi moje błędy , nawet gdy faktycznie je popełniłem.	0	1	2	3	4

42	Wydaje mi się , że nieszczęścia zdarzają mi się częściej niż moim znajomym	0	1	2	3	4
43	Nie pomagam innym ludziom , bo przecież ja też mam swoje ważne sprawy w tym czasie.	0	1	2	3	4
44	Nie mam skrupułów by komuś przyłać, gdy działa mi na nerwy.	0	1	2	3	4
45	Podziwiam tych , którzy mi pomagają i radzą w życiu.	0	1	2	3	4
46	Samo współzawodniczenie z innymi dobrze wpływa na moje samopoczucie.	0	1	2	3	4
47	Kiedy się do czegoś zabieram , to jestem spokojny , bo ufam w swoją skuteczność i swoje możliwości.	0	1	2	3	4
48	W moim życiu nikt mnie nie skrzywdził.	0	1	2	3	4
49	Gdy współpracuje z innymi , to często ich pouczam , aby nie robili błędów.	0	1	2	3	4
50	Często nie zgadzam się z innymi i buntuję się przeciw ich “rządzeniu się”	0	1	2	3	4
51	Nawet z ludźmi lekceważonymi w grupie rozmawiam i pocieszam ich w kłopotach.	0	1	2	3	4
52	W grupie staram się pozostać niezauważony , aby nie narazić się na ośmieszenie i szykany.	0	1	2	3	4
53	Mam dużo dobrych pomysłów , które inni uważają za wartościowe i ciekawe.	0	1	2	3	4
54	Przygnębienie i tęsknota za czymś lepszym towarzyszą mi bardzo często.	0	1	2	3	4
55	Chętnie sam od siebie pomagam innym ludziom, bo oni mnie potrzebują a czasem się krępują, by prosić mnie o pomoc.	0	1	2	3	4
56	Inni czują wobec mnie respekt , bo wiedzą jak potrafię skutecznie przyłożyć.	0	1	2	3	4
57	Wolę polegać na czyimś zdaniu , niż samemu podejmować decyzję.	0	1	2	3	4
58	Wydaje mi się, że gdybym tylko chciał , to byłbym “górką” nad innymi.	0	1	2	3	4
59	Żałuję , że jest we mnie tyle niedbalstwa i próżniactwa.	0	1	2	3	4
60	Czasem odkładam do jutra to , co miałem zrobić dzisiaj.	0	1	2	3	4
61	Lepiej czuję się wydając polecenia niż słuchając czyichś nakazów i zakazów.	0	1	2	3	4
62	Nie daję sobie “dmuchać w kaszę” i mocno wyrażam swój sprzeciw.	0	1	2	3	4
63	Lubię wszystkich ludzi i w kontaktach z nimi mam dużo cierpliwości.	0	1	2	3	4
64	Strach i uległość przed innymi ludźmi , już nie jeden raz “ ocalił mi skórę”.	0	1	2	3	4
65	W moich działaniach jestem samodzielny i niezależny.	0	1	2	3	4
66	Często miewam poczucie samotności.	0	1	2	3	4

67	Często poświęcam własny czas by pomóc innym służąc im radą i „dobrym słowem”	0	1	2	3	4
68	Wielu dostało ode mnie “po łbie” i teraz mi “nie podskakują”.	0	1	2	3	4
69	Przeważnie ludzie pomagają innym z dobroci serca a nie dla własnego interesu.	0	1	2	3	4
70	Zdarza mi się rywalizować tylko po to , żeby pokazać innym , że nie jestem byle kto.	0	1	2	3	4
71	Jestem wściekły na siebie , bo nie robię tyle , ile należałoby na moim miejscu.	0	1	2	3	4
72	Zdarzyło mi się zapomnieć o wykonaniu jakiegoś mojego zobowiązania.	0	1	2	3	4

ICQ

(Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis 1988)

Poniżej podano przykłady interakcji społecznych, w których ludzie postawieni są w trudnej sytuacji. Celem tego kwestionariusza jest sprawdzenie, jak dobrze potrafisz radzić sobie w takich przypadkach. Za pomocą zamieszczonej poniżej pięciostopniowej skali określ, w **jakim stopniu umiejętnie zareagujesz w danych sytuacjach**. Oceniając swój sposób zachowania, czasem będziesz mógł/mogła odwołać się do różnych doświadczeń. W niektórych przypadkach nie będzie to jednak możliwe. Jeśli nie przeżyłeś/aś sytuacji podobnej do opisanej, oceń, w jaki sposób najprawdopodobniej byś zareagował/a.

- 1- **Jestem w tym słaby/a**; czułem/a/bym się niekomfortowo i nie poradziłem/a/bym sobie z tą sytuacją; Starłem/a/bym się jej uniknąć, gdyby tylko było to możliwe.
- 2- **Jestem w tym tylko przeciętny/a**; czułem/a/bym się bardzo niekomfortowo w tej sytuacji i bardzo trudno byłoby mi sobie poradzić z tą sytuacją.
- 3- **Jestem w tym wystarczająco dobry**; czułem/a/bym się trochę niekomfortowo i miał/a/bym pewne trudności w poradzeniu sobie z tą sytuacją.
- 4- **Jestem w tym dobry/a**; czułem/a/bym się dość komfortowo i potrafiłem/a/bym sobie poradzić w tej sytuacji.
- 5- **Jestem w tym NADZWYCZAJNIE dobry/a**; czułem/a/bym się bardzo komfortowo i umiał/a/bym bardzo dobrze poradzić sobie w tej sytuacji.

		1	2	3	4	5
1.	Pytanie lub proponowanie nowo poznanej osobie, że zrobicie coś razem, na przykład wspólne wyjście.					
2.	Mówienie bliskiemu koledze lub bliskiej koleżance, że nie odpowiada Ci sposób, w jaki Cię traktuje.					
3.	Opowiadanie o czymś osobistym podczas rozmowy z nowo poznaną osobą.					
4.	Przyznanie się, że mogłeś/aś się pomylić, gdy nieporozumienie z bliską osobą zaczyna przeradzać się w poważną walkę.					
5.	Pomaganie bliskiej osobie rozeznaczyć się w jej/jego myślach i uczuciach związanych z ważną decyzją życiową.					
6.	Wymyślanie i sugerowanie, co można by zrobić z nowo poznanymi ludźmi, których uważasz za interesujących i atrakcyjnych.					
7.	Odmawianie, gdy nowa sympatia lub znajomy/a prosi Cię o zrobienie czegoś, na co nie masz ochoty.					
8.	Zwierzanie się nowemu przyjacielowi lub nowej sympatii odślaniasz przed tą osobą delikatną, bardziej wrażliwą stronę Twojej osobowości.					
9.	Odłożenie na bok uczucia zawiści (urazy), gdy walczysz z bliską osobą.					
10.	Bycie w stanie cierpliwie i uważnie wysłuchać bliskiej osoby, gdy „wybucha” z powodu swoich osobistych problemów, które Ciebie nie dotyczą.					
11.	Podtrzymywanie rozmowy z nowo spotkaną osobą, gdy sądzisz, że chętnie poznał/a/byś ją lepiej.					
12.	Odmawianie spełnienia nierozsądnego żądania bliskiej osoby.					
13.	Opowiadanie komuś bliskiemu o tym, czego się w sobie wstydzisz.					
14.	W trakcie konfliktu z bliską osobą rzeczywiste słuchanie jej narzekań i zarzutów, nie próbując „czytać” w jego/jej myślach.					
15.	Pomaganie bliskiej osobie zrozumieć istotę problemu, z którym się boryka.					
16.	Bycie interesującą i przyjemną osobą dla nowo poznanych osób.					

17.	Bronienie własnych praw, gdy bliska osoba lekceważy Cię lub zaniedbuje.					
18.	Pozwalanie, by nowo poznana osoba zobaczyła, jaki/a „naprawdę” jesteś.					
19.	Dostrzeżenie w trakcie kłótni punkt widzenia bliskiej osoby i rzeczywiste zrozumienie jej/jego stanowisko.					
20.	Pomaganie bliskiej osobie uporać się z problemami domowymi, rodzinnymi.					
21.	Przedstawienie się komuś, kogo chciał/a/byś poznać lub z kim masz ochotę umówić się na randkę.					
22.	Mówienie osobie, z którą się spotykasz, lub komuś ze znajomych, że jego/jej zachowanie wprawia Cię w zakłopotanie.					
23.	Zrzucanie „pancerza ochronnego” i okazanie zaufania bliskiej osobie.					
24.	Powstrzymanie się od powiedzenia czegoś, co mogłoby wzbudzić sprzeciw bliskiej osoby i doprowadzić do kłótni.					
25.	Bycie dobrym i wrażliwym słuchaczem dla bliskiej osoby, kiedy jest w złym nastroju.					
26.	Telefonowanie do nowej sympatii bądź niedawno poznanej osoby i proponowanie spotkania, żeby zrobić coś wspólnie.					
27.	Doprowadzanie do otwartej konfrontacji, gdy bliska osoba złamie obietnicę.					
28.	Wyjawienie przyjacielowi/przyjaciółce coś, czego w skrytości się boisz lub co Cię niepokoi.					
29.	Umiejętność rozmowy rozmawiać z bliską osobą o konkretnym problemie, nie uciekając się do zarzutów o charakterze uogólniającym (np. „Ty zawsze to robisz”.)					
30.	Umiejętność powiedzenia lub zrobienia czegoś, co podniesie na duchu bliską osobę, gdy czuje się przygnębiona.					
31.	Wywieranie dobrego wrażenia na osobie, z którą chciał/a/byś się zaprzyjaźnić lub umówić na randkę.					
32.	Powiedzenia bliskiej osobie, że zrobiła coś, co zraniło Twoje uczucia.					
33.	Powiedzenia bliskiej osobie o tym, jak bardzo ją cenisz, i że zależy Ci na niej.					
34.	Bycie zdolnym do zaakceptowania punktu widzenia bliskiej osoby, gdy jesteś na nią zły/a i nie zgadasz się z jej opinią.					
35.	Bycie zdolnym do okazania autentycznego, pełnego empatii zainteresowania, gdy bliska osoba chce porozmawiać o problemie, który może, choć niekoniecznie musi Cię interesować.					
36.	Chodzenie na przyjęcia i inne spotkania towarzyskie, gdy nie znasz dobrze obecnych tam osób, z zamiarem nawiązania nowych kontaktów.					
37.	Mówienie sympatii lub komuś znajomemu, że zrobił/a coś, co Cię rozżłościło.					
38.	Bycie zdolnym do prowadzenia rozmowy z osobą, która Ci się podoba, albo z kimś znajomym w sposób wykraczający poza powierzchowną konwersację i umożliwiający bliższe poznanie się.					
39.	Unikanie w kontaktach z bliską osobą wybuchu emocji (nawet gdy byłby on uzasadniony), żeby uniknąć niszczącej kłótni.					
40.	Bycie zdolnym do udzielenia rady bliskiej osobie, która potrzebuje pomocy i wsparcia, w taki sposób, by zostało to dobrze przyjęte.					

RBS
(Sprecher, Metts, 1989)

Określ, w jakim stopniu zgadasz się z każdym z poniższych zdań, używając skali od 1 do 7 gdzie 1 znaczy, że *zdecydowanie się nie zgadasz* z danym stwierdzeniem, a 7 – że *zdecydowanie się zgadasz*. Zaznacz odpowiedzi obok każdego ze zdań.

- 1- **zupełnie się nie zgadzam;**
- 2- **nie zgadzam się;**
- 3- **raczej nie zgadzam się;**
- 4- **ani się zgadzam ani nie zgadzam;**
- 5- **raczej się zgadzam;**
- 6- **zgadzam się;**
- 7- **całkowicie zgadzam się.**

- 1 Muszę znać kogoś przez pewien czas, by móc zakochać się w tej osobie. _____
- 2 Gdybym był/a w kimś zakochany/a, związał/a/bym się z tą osobą, nawet gdyby moi rodzice i przyjaciele tego nie aprobowali. _____
- 3 Kiedyś przeżyłem/am „prawdziwą” miłość, już nigdy z żadną inną osobą nie doświadczę tego aż tak silnie. _____
- 4 Wierzę, że naprawdę kochać, to kochać na zawsze. _____
- 5 Gdy kogoś kocham, wiem, że mogę być z tym kimś nawet pomimo przeszkód. _____
- 6 Gdy spotkam moją „prawdziwą miłość”, prawdopodobnie od razu będę o tym wiedział/a. _____
- 7 Jestem pewien/na, że wszystko, czego dowiem się o osobie, z którą związałem/am się na dłużej, sprawi mi przyjemność. _____
- 8 Związek, który stworzę z moją „prawdziwą miłością”, będzie niemal doskonały. _____
- 9 Jeśli kogoś pokocham, znajdę sposób, byśmy byli razem, niezależnie od przeszkód, jakie może napotkać nasz związek, odległości między nami czy jakichkolwiek innych barier. _____
- 10 Mogę doświadczyć tylko jednej prawdziwej miłości. _____
- 11 Jeśli związek, w którym jestem, będzie taki jak powinien być, każdą przeszkodę (np. brak pieniędzy, duża odległość, konflikty dotyczące kariery) uda się pokonać. _____
- 12 Jestem w stanie zakochać się niemal natychmiast, gdy spotkam właściwą osobę. _____
- 13 Oczekuję, że w moim związku miłość romantyczna naprawdę będzie trwała; nie osłabnie z biegiem czasu. _____
- 14 Osoba, którą kocham, stanie się idealnym partnerem; będzie osobą całkowicie akceptująca, kochającą, rozumiejącą. _____
- 15 Wierzę, że jeśli mój partner/ka i ja będziemy się wzajemnie kochać, to uda nam się przezwyciężyć wszystkie różnice i problemy, które mogą się pojawić. _____